

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXVIII Nr. 3-4
MARTIE - APRILIE
1969

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. Antim
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolit

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

PASTORALE

Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	249
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	252
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	257

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Asist. ȘTEFAN C. ALEXE, <i>La Duminica II din Post</i>	261
Arhim. GRIGORE BABUȘ, <i>La Duminica III din Post</i>	265
Diac. Șt. GH. MILEA, <i>La Bunavestire</i>	267
Prof. N. CHIȚESCU, <i>La Duminica V din Post</i>	271
I. VESA, <i>La Duminica Florilor</i>	277
Pr. Ilie D. NEGOIȚĂ, <i>La Sfinții Ierarhi Iorest și Sava</i>	280

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (martie-aprilie)</i>	283
Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i>	294

ARTICOLE ȘI STUDII

Drd. Ierom. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>Tradiție și Biserică</i>	303
Pr. ILIE D. NEGOIȚĂ, <i>Aria misionară a Preoțimii</i>	319
Arhimandrit PIERRE L'HUILLIER, <i>Explicarea pe scurt a Simbolului credinței</i> , prezentare de PARASCHIV V. ION	322

DOCUMENTARE

NIKOS A. NISSIOTIS, <i>Hristologia pneumatologică ca premisă a ecleziologiei</i> , trad. de IOAN I. ICA	352
I. D. ȘTEFĂNESCU, <i>Școala de pictură din Minăstirile Cernica și Căldărșani</i> . <i>Ucenicia lui N. Grigorescu</i>	364
Prof. T. BULAT, <i>O ctitorie a lui Matei Basarab : Slobozia lui Ienache, Vai de Ei</i>	393
IANCU ANASTASESCU, <i>Cînd și cum s-a introdus în mod oficial școala la sate</i> <i>la noi în țară și cum a trecut învățămîntul din tinda bisericii în localul</i> <i>său propriu</i>	409
Pr. IOAN SPIRU, <i>Preoți și biserici în prima jumătate a secolului XIX</i>	417
Diac. Prof. N. I. NICOLAESCU, <i>Preotul Neagu Benescu, membru al Comisiei</i> <i>proprietății (1848)</i>	426
LUCIAN PREDESCU, <i>Contribuții privind viața cronicarului Gr. Ureche</i>	429

N. AR. ACTERIAN, <i>La 80 de ani de la moartea lui Eminescu</i>	439
Pr. SANDU TUDOR, <i>Predoslovii inedite</i>	443
AL. ALEXIANU, <i>Ambrozie, voievod de Zopuș, ctitor al bisericii din Strei-Hunedoara</i>	449
A. N. POPESCU, <i>Istoricitate și reprezentare artistică în cîntecul epic</i>	451

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

REDAȚIA, <i>Conferințele de orientare</i>	459
Pr. D. SOARE, <i>Din activitatea și preocupările Coralei preoților din Capitală</i>	461

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Conferințele protopopești din luna martie</i>	471
--	-----

RECENZII

Sergi Hackel, <i>Die grössere Liebe, Der Weg der Maria Skobcova (1891—1945)</i> , Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1967, 162 p.	476
<i>Stimmen der Zeit</i> , 3/1968, Verlag Herder Freiburg	479
<i>Theologie und Glaube</i> , Paderborn, 3/1968, de Prof. O. BUCEVSCHI	480
Zeno Vancea, <i>Creația muzicală românească</i> , vol. I, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor din Republica Socialistă România, București, 1968, 416 p., de N. S.	483
Arhit. Laurențiu Vasilescu, <i>Minăstirea Brebu</i> , Editura Meridiane, București, 1968, de TEODOR I. PETRE	491

ANEXĂ

Prof. N. LUNGU, <i>Compoziții psaltice</i>	I—XXXV
--	--------

P A S T O R A L E

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOIŢA CLERULUI ȘI DREPTCRE-
DINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE
ROMÂNE, LOȚIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADO-
CIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP
AL BUCUREȘTILOR

IUBITULUI NOSTRU CLER
ȘI DREPTCREDCINIOȘILOR CREȘTINI,

har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească binecuvîntare
și părintească salutare :

«HRISTOS A INVIAT !»

Iubiții mei fii sufletești,

*În dimineața aceea sfîntă, cînd zorii zilei începeau să risipească întu-
nericul nopții, sfintele femei mironosițe veniseră la mormîntul Domnului
pentru ca, după cuviință, să ungă sfîntul Său Trup. Găsind însă piatra
de pe mormînt răsturnată și fiind cuprinse de frică și de cutremur pentru
că nu au găsit pe Învățătorul lor în mormînt, îngerul Domnului le-a
întîmpinat spunîndu-le : «Nu vă înpăimîntați ! Căutați pe Iisus Naza-
rineanul, cel răstignit ? A înviat ! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus.
Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că merge în Galileea,
mai înainte de voi; acolo îl veți vedea, după cum v-a spus» (Marcu XVI,
6—7). «Dar pe cînd mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a
întîmpinat, zicînd : «Bucurați-vă !» (Matei XXVIII, 9).*

*«Bucurați-vă !» este primul cuvînt pe care îl rostește Domnul după
învierea Sa, femeilor mironosițe, care, pline de dragoste pentru El, îl plin-
seseră, îl îngropaseră și rămăseseră atît de îndurerate și deznădăjduite din
pricina morții Sale. «Bucurați-vă !» este cuvîntul pe care Domnul, prin
ele, îl rostește și acum tuturor celor ce, crezînd în El și închinîndu-se Lui,
sărbătoresc dumnezeiasca Sa înviere. «Bucurați-vă !», îndeamnă Biserica
noastră pe toți credincioșii săi în această zi de prăznuire. «Ziua învierii,
popoare să ne veselim ! Paștile Domnului, Paștile»..., am cîntat în timpui*

slujbei Sfintei Învieri, cu făclii aprinse în mâini. Credincioșii se salută cu salutul de «Hristos a înviat!», «Adevărat a înviat!»

Iubiții mei fii sufletești,

Cu adevărat «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea» (Psalm. CXVII, 24). Cu adevărat «acum toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele dedesubt» (Din Cântările Paștilor).

Dar care este temeiul acestei bucurii generale? Pentru ce creștinii sînt stăpîniți în ziua Învierii Domnului de simțăminte atît de puternice?

Răspunsul nu este greu de dat, iubiții mei: sărbătoarea Învierii este sărbătoarea biruinței vieții asupra morții, este sărbătoarea siguranței biruinței vieții asupra morții. Dacă prin Adam moartea a pus stăpînire pe om, iată, prin învierea Domnului, moartea a fost biruită. Dacă «printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea» și de atunci «moartea a trecut la toți oamenii» (Romani V, 12), «tot printr-un om — prin Iisus Hristos a venit și învierea» (I Corinteni XV, 21). Dacă, începînd cu Adam, toți oamenii, fiind supuși robiei păcatului și deci morții, erau în neputință să se ridice singuri din păcat și să trăiască în veci, prin Învierea Domnului toți sînt liberați de această robie și trecuți din întuneric la lumină, din moarte la viață. «Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos, toți vor învia!» (I Corinteni XV, 22).

Dar, iubiții mei, bucuria pe care o trăim în această zi nu trebuie să ia sfîrșit o dată cu încheierea sărbătoririi Sfințelor Paști. Ea trebuie să vă stăpînească mereu, în toate zilele vieții voastre și să rodească în voi roade care să vă facă părtași învierii lui Hristos, roade de mîntuire. Domnul «Care s-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Romani IV, 25) dorește ca învierea Sa să însemne pentru toți fiii Săi prilej nu numai pentru o bucurie și desfătare sufletească scurtă, vremelnică, ci izvor pentru o bucurie statornică, care să vă facă cu adevărat părtași învierii Sale. De aceea, se cuvine, ca pătrunși de aceste sfinte adevăruri, să prelungiți în viața voastră întreagă și în toate faptele voastre bucuria învierii Domnului.

Bucuria învierii să rodească în voi bucuria de a trăi și a prețui viața pe care v-a dăruit-o Dumnezeu. Mare lucru și mare dur este viața, iubiții mei! Prețuiți-o și trăiți-o cum se cuvine unor fii ai lui Dumnezeu, așa cum vă învață Biserica lui Hristos, ca unii care trebuie să dați ascultare învățăturii Domnului și care cunoașteți făgăduința că «Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Corinteni II, 9).

Bucuria învierii să rodească în voi dragostea față de toți semenii voștri, știînd că aceasta este, în afară de dragostea față de Dumnezeu, cea mai mare poruncă din Lege (Luca X, 27). Cel ce iubește pe aproapele său face dovada că într-adevăr este următor învățăturii Mintuitorului, Care ne poruncește să ne iubim unii pe alții (I Ioan III, 23; IV, 7). Cel ce iubește pe aproapele său face dovada că iubește pe Dumnezeu, «căci cine nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu pe Care nu-L vede?... Cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe fratele său» (I Ioan IV, 20—21).

Bucuria învierii să rodească în sufletele voastre dorința de pace, cunoscând că dacă pacea ar domni peste tot pământul, în suflete, în familii, între popoare, atunci în lume nu ar mai fi nici indoieli, nici teamă, nici lacrimi, nici jale.

Și câtă nevoie are lumea de pace, iubii mei fii duhovnicești, astăzi, când în unele țări de pe pământ se varsă atita sânge, în războaie pe care mintea noastră nu poate nicidecum să le înțeleagă, iar inima noastră de fii ai Bisericii lui Hristos cel înviat nu poate decât să le înfierceze cu toată puterea. Este nevoie deci să doriți și să prețuiți pacea, să ajutați pe cei ce se străduiesc s-o apere și să facă ca ea să stăpânească peste tot pământul. Căci ce fericită ar fi lumea, dacă «pacea lui Dumnezeu care covârșește toată mintea» (Filipeni IV, 7) ar domni pretutindeni !

Bucuria învierii să rodească în voi bucuria de a munci cu drag știind că munca înalță pe om, îl înobilează pe el și țara și neamul din care face parte. Iată, sintem acum în prag de primăvară. Munca de pe ogoare așteaptă pe cei ce scot din pământ belșugul și pîinea cea de toate zilele, ca să iasă cu drag și nădejde la lucrarea lor, făcînd aceasta cu bucuria celui ce știe că de rodul muncii sale se folosește nu numai el, ci atîția semeni ai săi care se ostenesc în fabrici, în uzine, în laboratoare, în mine, în biblioteci, în birouri pentru binele obștesc.

Iubii mei fii sufletești,

Trăiți viața creștinește. «Trăiți între voi în bună pace» (I Tesaloniceni V, 13). «Uriți răul, alipiți-vă de bine» (Romani XII, 9). Să nu cugetați și să nu săvîrșiți decît fapta bună, care cinstește pe om aici pe pământ și care-l face fiu al luminii dincolo, în viața cea fără de sfîrșit. «Să aveți luare-aminte pentru cei ce se ostenesc între voi, pentru cei ce vă cîrmuiesc întru Domnul și bine vă sfătuiesc ; și pentru munca lor, să-i socotiți pe ei vrednici de prisoselnică dragoste» (I Tesaloniceni V, 12—13). Nu uitați rugăciunea, care vă ține aproape de Dumnezeu, vă întărește și vă ajută în munca și străduințele voastre spre mai bine : «Rugați-vă neîncetat, dați mulțumire lui Dumnezeu pentru toate» (I Tesaloniceni V, 17—18).

Toate acestea făcîndu-le și în acest chip trăind, iubii mei, bucuria de care sinteți stăpîniți acum în această zi a învierii Domnului se va sălăslui adînc în sufletele voastre, pentru toată viața, rodind mîntuirea, pe care rog pe Dumnezeu ca toți să o dobîndiți.

Fiînd încredințat că veți pune la inimă toate acestea (I Timotei IV, 15) și că veți da ascultare celor ce v-am grăit și că mai mult chiar decît v-am scris veți face (Filimon I, 21), vă binecuvîntez pe voi toți și casele voastre și rog pe Dumnezeu ca bucuria Învierii să se prelungească în viața voastră și a familiilor voastre.

Al vostru părinte sufletesc, doritor de tot binele și fericirea voastră,

J. Justinian

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul Iisus Hristos ; iar de la noi arhieresti binecuvântări.

«Veniți să lăudăm, popoarelor, Învierea Mintuitorului cea de a treia zi. Nesticăciune și viață toți am luat, care strigăm : Cea ce Te-ai răstignit și Te-ai îngropat și ai înviat, mîntuiește-ne cu Învierea Ta» (Vecernia glasului IV).

«HRISTOS A INVIAT !»

Iubiți fii sufletești,

Sfîntul și Marele Post al Paștilor a stins patimile sufletului, ne-a înălțat mintea spre cer și ne-a mijlocit iertarea de toate cele ce am greșit. Acum ne închinăm Sfintei Învieri a Domnului pe care o prăznuim luminat.

La Florii, întreaga Biserică a lui Dumnezeu s-a împodobit și s-a bucurat, căci Împăratul ei, Hristos, a venit în cetatea Ierusalimului întru dreptate, ca să plinească Scriptura. După aceea, am trecut la alt praznic din Sfînta și Marea Săptămîină a Patimilor, cînd Domnul a primit cu a Sa bunătate a pătimii pentru noi.

Într-adevăr, strămoșul Adam s-a dezbrăcat de «veșmîntul cel de Dumnezeu țesut» și din pricina neascultării a fost izgonit din rai.

Pentru a ne mîntui de robia păcatului strămoșesc, a trebuit ca însuși Fiul lui Dumnezeu să ia asupra Sa toată firea noastră omenească afară de păcat, din curatele și fecioreștile singiuri ale celei ce L-a născut mai presus de fire, cu venirea dumnezeiescului Duh și bunăvoirea Tatălui celui de-a pururea veșnic.

Grăitorul de Dumnezeu, marele Apostol Pavel, zice : «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcîndu-se pentru noi blestem, căci scris este : blestemat tot cel spînzurat pe lemn» (Gal. III, 13).

Sfintele și dumnezeieștile slujbe din Săptămîna Patimilor ne-au făcut să fim martori ai Crucii, Răstignirii, Morții și Îngropării Domnului.

Pentru reamintirea chinurilor de pe Golgota ne-ar trebui mai multe lacrimi decît cuvinte, înaintea acestei priveliști pe care încă n-o văzuse soarele. Am plîns cu amar împreună cu Sfîntul Petru, iar inima ni s-a despicat, cum s-au despicat pietrele, cînd Domnul și-a dat duhul.

Cu jale am întreat : Unde îți este, Mîntuitorule, frumuseța feței Tale — mirarea ingerilor ? De unde atîtea rîni de la cap pînă la picioare și de unde atîta sînge care a curs din precuratele Tale mădulare ? De unde această coroană de spini, dar haina cea roșie ?

Ne-am zis : «*Iată, Omul !*» (Ioan XIX, 5). Sfîntă și Precurată Maică a lui Dumnezeu, cunoaște acum pe dulcele tău Fiu ! O, Tu, Cel ce ești mai înainte de veci privește din cer pe Fiul Tău cel iubit pe Care mai înainte de lucefăr L-ai născut. Înfricoșează-te acum soare și voi ceruri oftați !

«*Și plecîndu-și capul și-a dat duhul*» (Ioan XIX, 30). Cerul s-a aco-perit cu un adînc întuneric și pămîntul s-a clătît din temelii încît cata-peteasma Bisericii s-a rupt în două de sus pînă jos. Pietrele s-au despicat, mormintele s-au deschis și mulți morți au înviat. «*Și văzînd sutașul ce se petrecuse, a proslăvit pe Dumnezeu și a zis : Cu adevărat, omul acesta drept a fost*» (Luca XXIII, 47).

Acestea sînt Patimile și Moartea Domnului Iisus Hristos, în numele Căruia ne-am botezat, în a Cărui Evanghelie credem și ale Cărui sfinte și dumnezeiești învățături le ținem.

«*Iar după acestea, Iosif din Arimateea, fiind ucenic al lui Iisus, dar pe ascuns, a rugat pe Pilat ca să-l lase să îngroape trupul lui Iisus. Pilat i-a dat voie și el a mers și a luat trupul lui Iisus. Și a venit și Nicodim cel ce venise noaptea, mai înainte de Iisus, și a adus ca la o sută de litre de amestecătură de smîrnă și aloe. Și au luat trupul, l-au înfășurat cu giulgiu, după care l-au uns cu arome... La locul acela era o grădină și în grădină un mormînt nou în care nimeni niciodată nu fusese pus. Deci acolo au pus pe Iisus pentru că era Vinerea iudeilor și pentru că mormîntul acesta era aproape* (Ioan XIX, 38—42). După ce au prăvălit o piatră mare pe ușa mormîntului s-au dus. «*Și era acolo Maria Magdalena și o altă Marie, care sedeau în preajma mormîntului*» (Matei XXVII, 61). La cererea arhierilor și a fariseilor, Ponțiu Pilat le-a dat ostași ca să pă-zească mormîntul.

Iubiților,

Taina răscumpărării cuprinde din plin Învierea Domnului cea de a treia zi, după cum ne învață Sfînta Evanghelie, Biserica, precum și proorocii cei de Dumnezeu insuflați. Domnul însuși a spus aceasta, căci zice : «*Precum Iona a fost în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa și Fiul Omului va fi în inima pămîntului trei zile și trei nopți*» (Matei XII, 40). Nu era cu putință a fi ținut sub stricăciune, Începătorul vieții. Însuși Domnul Iisus a voit să stea în inima pămîntului, într-un mormînt pecetluit și străjuit de ostași, ca să se adeverească realitatea morții Sale

și pentru a ne lămuri astfel «semnul» sfintei Sale învieri celei de a treia zi.

Domnul a înviat și a ieșit din groapă fără să rupă pecetea, cu puterea Sa cea dumnezeiască. Toate semnițele și limbile veselii-vă căci Domnul a înviat, precum a zis mai înainte. Iar când a fost la miezul nopții, simbătă, spre prima zi a săptămânii, adică duminică, un cutremur a clătinat pământul sub picioarele ostașilor, iar colinele din jurul Ierusalimului au început să vuiască prelung. Un inger din cer a prăvălit piatra de la ușa mormântului și a stat deasupra ei; iar străjerii de frică au fugit.

Curînd după aceea, au venit la mormînt Sfintele femei de mir purtătoare, aducînd miresme ca să ungă trupul Domnului. «Foarte de dimineață, stînd înaintea mormîntului Dătătorului de viață, aflat-au îngeri pe piatră șezînd și acela, grăind către dînsele, așa a zis: Ce căutați pe cel viu cu cei morți? Ce plîngeți pe cel nesticat ca și cum ar fi întru stricăciune? Mergeți și spuneți ucenicilor Lui că a înviat» (*Stihoavna Praznicului*).

Sfintele femei s-au învrednicit să audă îngeresc glas vestindu-le învierea, căci se cuvenea ca neamul acela care auzise mai întîi blestemul, același să audă acum iarăși bucuria învierii. După cum ne învață Biserica, pe Domnul înviat L-a văzut mai întîi Preacurata Lui Maică, căci zice: «Întîmpinat-ai pe Fecioara, dăruind lumii viață». Celelalte femei s-au învrednicit și ele a vedea pe Domnul înviat, cînd le-a zis: «Bucurați-vă!» Maria Magdalena a alergat și a dus vestea învierii lui Petru și Ioan, că-roră le-a spus toate ce văzuseră la mormîntul gol. Aceștia au alergat la mormînt. Ioan numai cît s-a plecat și s-a uitat în groapă, iar Petru, ca un mai osîrdic și mai înfocat cu dragostea către Domnul, a intrat înăuntru unde a aflat numai pinza cu care fusese înfășurat Trupul și măhrama cu care îi fusese învelit capul.

Tot în ziua Învierii, Domnul s-a arătat la doi din ucenicii Săi. Luca și Cleopa, care mergeau de la Ierusalim la un sat ce se chema Emaus (Luca XXIV, 13). Mai apoi către seară, fiind ucenicii adunați într-o casă cu ușile încuiate, a venit Iisus și a stat în mijloc și le-a zis: «*Pace vouă!*» Și acestea zicînd le-a arătat mîinile și coasta Sa și s-au bucurat ucenicii, văzînd pe Domnul» (Ioan XX, 19—21). Sfîntul Apostol Toma nu era cu ceilalți. Și cînd aceștia l-au spus «am văzut pe Domnul», a răspuns că nu va crede pînă ce nu va vedea în mîinile lui semnul cuielor și nu va pipăi rana din coastă. Într-adevăr, la opt zile, în Duminica Tomii, Mîntuitorul se arată iarăși ucenicilor Săi, împreună și cu Toma. Acesta s-a încredințat că Domnul cu adevărat a înviat. Si a răspuns Toma zicînd: «*Domnul meu și Dumnezeuul meu!*» (Ioan XX, 24—28).

Cine ar putea să spună bucuria Apostolilor cînd L-au văzut pe Domnul iarăși în mijlocul lor?

Și așa, vreme de 40 de zile, pînă la slăvita înălțare la cer, Mîntuitorul nostru a stat împreună cu Sfînții Apostoli și ucenici, a grăit și a cinat cu ei. Astfel s-a propovăduit și s-a făcut arătată lumii sfînta Înviere.

«*Hristos a înviat!*» Aceste minunate graiuri au răsunit pentru întîia oară deasupra unui mormînt gol. De aproape două mii de ani ele se repetă de la Paști pînă la Înălțare, de întreaga suflare creștină ca un

salut pascal. «Serbăm omorirea morții, sfărîmarea iadului și începutul altei vieți veșnice» (*Penticostar*).

Sfînta înviere este temelul de nezdruncinat al dumnezeirii Mîntuitorului nostru și al credinței noastre, căci zice Apostolul Pavel : «*Iar dacă Hristos n-a înviat, atunci zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică este și credința noastră*» (I Cor. XV, 14).

Ea este și tăria nădejzii noastre că și noi vom învia. Același Sfînt Apostol spune : «*Dacă morții nu învie, atunci nici Hristos n-a înviat*» (I Cor. XV, 13). La înviere, trupurile noastre se vor schimba așa încît să fie asemenea trupului Lui celui slăvit (Filip. III, 21).

Nu se poate să nu tremurăm de groază în ceasul despărțirii prin moarte și mormînt, de acest trup. Prin înviere, ni s-a dat deplina încredere că aceste trupuri atît de slabe, după ce s-au prefăcut în țărînă, le vor relua luminoase și strălucitoare după asemănarea cu Mîntuitorul.

Iubiților,

«*După cum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa și noi să ducem o viață nouă*» (Rom. VI, 4). Iubirea de Dumnezeu și de aproapele să ne fie far călăuzitor în viața creștinească și în viața cetățenească.

Paternitatea divină ne face să înțelegem frățietatea umană. Oamenii sînt făpturi ale lui Dumnezeu și dacă umanitatea devine pe pămînt o realitate binecuvîntată, aceasta pentru că avem «*Un Dumnezeu și Tată al tuturor, Care-i peste toți și în noi toți*» (Efes. IV, 6).

«*Curățați-vă dar de aluatul cel vechi ca să fiți frămîntătură nouă...*» (I Cor. V, 7). Deci, așa se cuvine să sărbătorim Învierea care este praznic al praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor.

Să ne aducem aminte de fiul cel rătăcit, care a petrecut nebunește și fără rinduială. Se îmbăta de vin și își ucidea sufletul. «*Au nu știți voi, oare, că trupul vostru este locaș al Duhului Sfînt, Care locuiește în voi ?...*» (I Cor. VI, 19).

Domnul Iisus a intrat în casa lui Iair, mai marele sinagogii și i-a înviat pe fiica lui care murise. Așa și noi să primim prin Sfînta Împărtașanie pe Mîntuitorul în casa sufletului, care va învia din moartea păcatului. Să nu uităm că avem Sîngele Domnului Hristos ca preț al mîntuirii noastre. Și cînd ne gîndim cît de repede pier unele suflete ciștigate cu atîta osteneală !

Să păzim cu toată luarea-ăminte poruncile, învățăturile și toate rînduielele sfîntei noastre Biserici, pe care Domnul a întemeiat-o și a răscumpărat-o cu scump Sîngele Său, ca mijloc de mîntuire. Să ascultăm de Întîistătătorii ei, ca unii ce veghează pentru sufletele noastre, ca să nu rătăcim de la adevărata credință și să alunecăm în dezbinări și vrăimășii. Să prăznuim după cuviință sfintele sărbători la datele fixate de Biserică. Cei ce nu fac așa cad în amară rătăcire pierzătoare de suflet.

Nu trebuie să dăm uitării în zilele acestui luminat Praznic datoriiile noastre în calitate de cetățeni cinstiți ai scumpei noastre patrii. Împreună cu întregul nostru popor și strîns uniți în jurul înțelepților noștri conducători să ne aducem toată munca și contribuția pentru înflorirea patriei

și fericirea obștească, dovedind un luminat și adevărat patriotism. Cu dragoste fierbinte și voie bună să aducem contribuția noastră la înfăptuirea progresului social. Supunerea și ascultarea față de autoritatea de stat să le ridicăm la rang de virtute.

Paștile este cu adevărat și «Praznicul Păcii». În seara Învierii Domnul Iisus adresează ucenicilor salutul păcii «*Pace vouă !*»

Acolo unde este pace, este și lauda oamenilor și belșugul pământului, bucurie și veselie și cu adevărat o fericire pămîntească.

Țara noastră face toate eforturile pentru apărarea păcii. De asemenea, și Biserica noastră luptă din răzputeri dimpreună cu celelalte Biserici creștine pentru «pacea a toată lumea». Ce altă slujbă mai frumoasă în slujba oamenilor din partea Bisericilor, decît străduința pentru pace? Vrem înlăturarea războiului. Diferențele dintre popoare să nu mai fie reglementate prin sînge. Ne rugăm lui Dumnezeu ca programul divin de la Crăciun «*Pace pe pămînt*» să se împlinească. Cu multă durere constatăm că încă se mai varsă sînge de om pe pămînt. «*Cele ce sînt ale păcii să le urmăm și cele ce sînt spre zidirea unuia către altul*» (Rom. XIV, 19). «*Să ne iubim unii pe alții ca niște frați*» (Rom. XII, 17).

În curgerea acestui an, la 23 august, vom avea fericirea să sărbătorim 25 de ani — un sfert de veac de la eliberarea patriei. Vom participa cu voieșie la sărbătorirea acestui mare eveniment din viața neamului.

De încheiere, rugăm pe Domnul cel înviat să ne facă părtași la toate darurile Învierii Sale.

Cu fața senină și cu inima bună să sărbătorim : «Ziua Învierii și să ne luminăm cu serbarea și unul pe altul să ne îmbrățișăm... Să iertăm toate pentru înviere și așa să strigăm : Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le».

«**HRISTOS A ÎNVIAT !**»

Al vostru părinte duhovnicesc și de tot binele rugător fierbinte către Dumnezeu,

† **ANTIM**

Episcop al Buzăului

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI
DUNĂREA DE JOS

Intregului cler și tuturor credincioșilor din această Eparhie, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierească binecuvîntare.

H R I S T O S A Î N V I A T !

Iubiții mei fii duhovnicești,

Plină de slavă și de aleasă bucurie duhovnicească este această sărbătoare a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Ea este Paștile Legii celei noi. Și precum Domnul «*mult a dorit să mănînce cu ucenicii Săi acest Paști, mai înainte de patîma Sa*» (Luca XXII, 15), așa și noi le așteptăm cu sirguință în fiecare an, ca să ne împărtășim de masa cea duhovnicească a Domnului, pe care El ne-a pregătit-o «*cu azimile curăției și ale adevărului*», căci a trecut umbra Legii și a venit darul și adevărul.

Iubiților,

Mai înainte cu cîteva zile de Patimile cele mîntuitoare, Domnul luînd cu Sine pe ucenicii Săi le-a zis : «*Iată, ne suim la Ierusalim și se vor împlini toate cele scrise prin prooroci despre Fiul Omului. Căci va fi dat pîgînilor și va fi batjocorit și ocărit și scuipat. Și bătîndu-L, îl vor omori și a treia zi va învia*» (Luca XVIII, 31—33).

Toate acestea s-au întîmplat, iubiților, în săptămîna care a trecut. De luni și pînă ieri, Sîmbăta cea mare, Cel care cu cîteva zile mai înainte fusese primit ca un împărat în Ierusalim, acum a fost disprețuit și urgisit. Cel mai frumos dintre oameni acum nu avea nici chip, nici frumusețe, cum a spus proorocul Isaia. Cu judecată nedreaptă a fost osîndit,

iar mormântul Lui a fost pus lângă cei fărădelege, cu toate că nu săvârșise nici o fărădelege. Că el fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre (Isaia, LIII). De aceea, tot timpul Săptămîinii Patimilor, noi am fost cu sufletul întristat pentru suferințele Mîntuitorului și pentru moartea Sa.

Dar, Dumnezeu, Care a îndurat toate acestea pentru mîntuirea noastră, a curmat întristarea și astăzi ne-a redat bucuria sufletului prin preaslăvita înviere din morți a Fiului Său, de care se bucură cerul și pămîntul, îngerii și oamenii ca de o minune dumnezeiască.

Astfel, Cel ce ieri a fost mort și jelit de noi, precum odinioară de Maica Sa și de ucenici, astăzi este viu și preamărit ca un biruitor asupra morții și a iadului, iar noi, sărbătorind învierea Sa, ne arătăm recunoștința pentru fericirea de care și pe noi ne-a făcut părtași.

Proorocul David, mai înainte, văzînd cu duhul învierea Domnului a preamărit-o ca pe o putere a lui Dumnezeu zicînd : *«Dreapta Domnului s-a preamărit, dreapta Domnului și-a arătat puterea. De aceea nu voi muri, ci voi trăi și voi povesti lucrurile Domnului... Aceasta este poarta Domnului, prin aceasta vor intra cei drepți»* (Ps. CXVII, 16—20).

Intr-adevăr, Sfînta Înviere este o putere a lui Dumnezeu, pentru că numai Dumnezeu poate să învieze pe cineva din morți, ca unul care are stăpînire deplină peste viață și peste moarte (Deut. XXXII, 39). Cu această putere dumnezeiască pe care o avea, El a biruit moartea și a înviat. *«Îmi dau viața, ca iarăși să o iau»* a zis Domnul către ucenicii Săi. *«Nimeni nu Mi-o ia cu sila, o dau Eu de la Mine. Am putere să o dau și am putere să o iau iarăși»* (Ioan X, 17—18).

Dar Psalmistul a mai numit Învierea și o poartă a Domnului prin care vor intra cei drepți. Învierea este cu adevărat poartă pentru viața cea veșnică. Prin ea se trece din moarte la viață, iar cel dintîi care a deschis această poartă și are cheia ei este Însuși Domnul. Prin învierea Sa El a deschis această poartă tuturor oamenilor, căroro le-a dat darul de a învia. *«Eu sînt ușa»*, zice Mîntuitorul. *«Prin Mine de va intra cineva se va mîntui. Eu sînt învierea și viața ; col ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi»* (Ioan X, 9 ; XI, 25).

Astfel, porțile raiului, care au fost închise odinioară pentru greșeala lui Adam, s-au deschis nouă prin învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Aceasta a devenit poartă pentru viața cea veșnică, unde noi sîntem chemați să fim împreună cu Hristos.

Lubișilor,

În sfînta Înviere a Domnului nostru Iisus Hristos sînt strînse la un loc, ca într-o vistierie cerească strămutată pe pămînt, bucuriile vieții duhovnicești, prin care toți cei ce se împărtășesc cu vrednicie din adevărurile credinței noastre au părășie cu Mîntuitorul Iisus Hristos, cu sfinții și cu toată Biserica lui Dumnezeu.

Credința ne învață că Hristos, în marea Sa dragoste, a slujit cauza oamenilor și s-a dăruit pentru fericirea lor. Ca urmași ai lui Hristos, prin credință, așa se cuvine să facem și noi : să slujim cu dragoste ca pentru Dumnezeu cele ce sînt spre folosul oamenilor noștri. «*Purtați sarcinile unul altuia și așa împliniți legea lui Hristos*» (Gal. VI, 2). Așa ne învață Sfîntul Apostol Pavel, care, ca și Domnul, s-a silit în toate faptele sale să împlinească nevoile tuturor, căutînd nu folosul său, ci cel obștesc, ca toți să se mîntuiască.

Obștea noastră cea mai apropiată este familia noastră, satul nostru, orașul nostru în care trăim și față de care pururea avem datorii de îndeplinit de la care nimenea nu trebuie să lipsească. Obștea noastră și mai cuprinzătoare, și de la care vine tot sprijinul și ocrotirea, este patria noastră ; dreptcredincioșii noștri, Biserica noastră. Acestea sînt voia lui Dumnezeu, iar noi fiecare sîntem ca o mlădiță în tulpina lor. Precum coarda nu poate aduce roadă de sine, de nu va rămînea în viță, așa nici noi dacă nu vom rămînea strîns legați cu sufletul și cu întreaga noastră ființă de această obște mare a noastră care ne-a dat viață, ne apără și ne oferă tot ce avem de trebuință pentru ca să ne împlinim rostul nostru de oameni pe acest pămînt.

Țara noastră, pentru ca să-și poată împlini misiunea ei, alături de celelalte țări ale lumii, are nevoie ca toți fiii ei să fie ca niște mlădițe sănătoase, care înfloresc și rodesc la vreme, iar rodul lor răsplătește osteneala muncitorului. Tot așa și Biserica noastră, vrea să fim mlădițe binecuvîntate în pomul cel bun.

Iubiților,

Sîntem acum în anotimpul primăverii, la învierea naturii, și la începutul unui nou an pe ogoarele patriei și în toate ramurile de activitate. Anul trecut, după cum cunoașteți, a fost un an cu bune rezultate, pentru care noi sîntem datori să mulțumim lui Dumnezeu pentru ajutorul pe care ni l-a dat. Țara s-a bucurat de pace și de o bună gospodărire. Poporul întreg, oamenii muncii din toate sectoarele de activitate s-au străduit pentru creșterea puterii economice a țării noastre și pentru continua ridicare a nivelului de trai al tuturor.

Nu ne îndoim că și anul acesta va fi tot un an rodnic, și chiar mai bun, deoarece poporul nostru cu fiecare an învață tot mai mult cum trebuie să muncească, pentru ca să obțină cele mai bune rezultate, știind că de aceasta depinde întărirea patriei și pacea noastră a tuturor. În munca aceasta noi nu sîntem singuri, ci avem în fruntea noastră pe îndrumătorii noștri, noii aleși la 2 martie în forurile de conducere din patria noastră. Ei sînt aleși de noi dintre cei mai vrednici fii ai poporului nostru și ei ne îndrumează pe calea cea bună cu cuvîntul, cu fapta și cu exemplul lor personal.

De aceea, vă îndemn din tot sufletul, să-i cinștiți pe aceștia, să le dați sprijinul și ascultarea care li se cuvine «și să aveți față de ei *covârșitoare dragoste pentru lucrul lor*» (I Tes. V, 13). Urmind exemplul lor și voi să fiți totdeauna în frunte la împlinirea trebuințelor obștești.

Iubiților,

Mulțumesc Domnului pentru darurile Sfintei Învieri și pentru credința și dragostea voastră către cele sfinte și către poporul nostru prin care adevărul, dreptatea și pacea se înmulțesc în lume, spre mărirea lui Dumnezeu și spre fericirea oamenilor.

De acest sfânt și mare praznic al Învierii Domnului, Vă îmbrățișez, iubiților, cu dragoste părintească și mă rog lui Dumnezeu pentru sănătatea și pentru fericirea voastră.

HRISTOS A INVIAT !

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† *CHESARIE*

Episcopul Dunării de Jos

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A II-A DIN POST

În această Duminică, a doua din Sfântul și marele Post, Biserica Ortodoxă prăznuiește pe Sfântul ierarh Grigorie Palama.

În cărțile de slujbă, Sfântul Grigorie Palama este numit «trîmbița teologiei, gura cea insuflată de focul darului, cinstitul locaș al Duhului, stîlpul Bisericii cel nemișcat, steaua cea luminoasă care luminează lumea» (*Stihira* a III-a de la Vecernie, glas 2, în *Triod*). Pentru ce se face pomenirea Sfântului ierarh Grigorie Palama în această zi, care urmează Duminicii închinată triumfului Ortodoxiei, temeiurile pentru care este cinstit de creștinătatea ortodoxă, ce folos sufletesc putem avea din viața sa și din învățăturile sale, iată cîteva întrebări cărora le va răspunde, pe scurt, cuvîntul nostru de azi.

Sfîntul Grigorie Palama s-a născut în anul 1296, din părinți de neam ales, mutați din Asia Mică la Constantinopol din pricina invaziei turcești. Tatăl său, Constantin, a fost membru al Senatului și sfetnic de încredere al împăratului Andronic II (1282—1328). Evlavios și blind, drept și iubitor față de cei năpăstuiți, iubit de toți, a fost în același timp un bun părinte pentru fiii săi, dar n-a avut fericirea să-i vadă mari, deoarece a trecut de timpuriu la cele veșnice. La moartea lui, micul Grigorie avea șapte ani. Cu ajutorul împăratului, el a făcut frumoase studii ajungînd vestit încă din tinerețe, pentru cunoștințele sale. Atras de timpuriu de viața și meditația religioasă, tînărul Grigorie a intrat în legătură cu monahii din Muntele Atos. Prietenia legată cu unii dintre aceștia precum și îndelungatele convorbiri, i-au întărit dorința de a îmbrățișa viața monahală și a început să se pregătească printr-o purtare sobră, prin post și priveghere, prin rugăciune și înfrinarea poftelor. Dintre cei care au avut o înriurire deosebită asupra lui, mai ales Teolept, mitropolit al Filadelfiei, l-a deprins cu practica privegherii îndelungate și cu rugăciunea minții. În sfîrșit, cam la vîrsta de 21 ani și-a înduplecat pe cei dragi din familia sa, mama, două surori și doi frați, unele rude și chiar pe unii dintre servitori, să părăsească lumea mirenilor și să se retragă la mînăstire. Sfîntul Grigorie a plecat pe jos către Muntele Atos, împreună cu cei

doi frați ai săi. Acolo a făcut ucenicie plină de evlavie pe lângă bătrînul călugăr Nicodim care l-a trecut în rîndul monahilor.

În secolul al XIV-lea, Muntele Atos era centrul întregului monahism ortodox. De asemenea, aici era un renumit centru cultural ale cărui biblioteci constituie și astăzi o grăitoare mărturie.

Anii petrecuți la Muntele Atos au fost pentru Sfîntul Grigorie Palama o adevărată școală spirituală, o bună ocazie de a dobîndi o vastă cunoaștere a scrierilor Sfîntilor Părinți și o adîncă experiență a diferitelor probleme ale vieții călugărești.

Căutînd să-și ostoiască dorul de a petrece o viață cu adevărat liniștită în singurătate și contemplație, s-a retras cu un grup de monahi, numiți isihăști, adică doritori de a realiza liniștea deplină a sufletului, și sub îndrumarea unui bătrîn numit Grigorie a continuat practicarea înfrînării și a contemplației. Între timp, Sfîntul Grigorie a venit la Tesalonic unde a fost hirotonit preot.

Sfîntul Grigorie Palama s-a dovedit mare apărător al dreptei credințe, înfruntînd pe trufașul Varlaam, călugăr venit din Calabria, care batjocorea rugăciunea minții, declarînd drept eretici pe cei care o practicau. În timpul discuțiilor purtate cu acesta, înregistrate de istorie sub numele de controversa isihastă, Sfîntul Grigorie Palama a scris o serie de lucrări cu privire la cei ce s-au dedicat evlaviei isihaste, despre rugăciune și despre lumina sfîntă, sau despre Har — energie necreată a lui Dumnezeu.

În anul 1347, Sfîntul Grigorie Palama a fost hirotonit episcop al Tesalonicului. Ajuns prin harul lui Dumnezeu pe scaunul arhiepiscopal al marelui metropole macedoniene, Sfîntul Grigorie a desfășurat o activitate pastorală cu adevărat zel apostolic, cîștigînd iubirea păstoriților săi care, la început, nu vedeau cu ochi buni alegerea pe scaunul episcopal din Tesalonic a unui trimis al Constantinopolului. Predicile rămase de la marele ierarh sînt pline de căldură sufletească față de păstoriții săi și pline de indignare față de nedreptățile sociale.

În ziua de 13 noiembrie 1359, marce luptător pentru ortodoxia creștine, învățătorul dragostei de Dumnezeu, mîngietorul și bunul păstor din cetatea Tesalonicului, a trecut în împărăția luminii celei născute a lui Dumnezeu. Cei ce l-au cunoscut, l-au cinstit ca sfînt fiind încă în viață. Canonizarea Sfîntului Grigorie s-a făcut însă mai tîrziu, în anul 1364, patriarh al Constantinopolului fiind în acel timp Filotei.

La mormîntul Sfîntului s-a săvîrșit multe vindecări, vîdindu-se astfel puterea harului dumnezeiesc lucrător prin acest vas ales al Celui Prea Înalt. Sărbătoarea Sfîntului Grigorie Palama s-a fixat mai întîi la 14 noiembrie, iar mai tîrziu a fost mutată în Duminica a doua din Sfîntul și marele Post, după Duminica Ortodoxiei, ca o prelungire a sărbătoririi triumfului Ortodoxiei.

Trupul Sfîntului a fost așezat într-o raclă zidită în partea dreaptă a bisericii mitropolitane «Sfîntul Dumitru» din Salonic. Patriarhul Dosoftei al Ierusalimului dă mărturie că trupul Sfîntului s-a păstrat întreg și că prin el s-au săvîrșit multe minuni. Un mare incendiu întimplat în anul 1890 a distrus în întregime această biserică, dar moaștele Sfîntului

n-au suferit mai nimic. Ele au fost mutate de atunci în biserica mitropolitană cu hramul «Sfântul Nicolae», unde se găesc și astăzi.

Deși Sfântul Grigorie Palama și-a închinat viața călugăriei și trăirii în deplină liniște sufletească, precum și contemplației luminii dumnezeiești, din scrierile rămase de la el rezultă că nu a fost un izolat de restul credincioșilor, ci că a căutat din răpputeri să înalțe pe semenii săi pe un plan superior de existență, îndemnându-i la părăsirea stării de păcătoșenie și la zidirea omului celui nou, omul dragostei față de Dumnezeu și de oameni. Cîteva fragmente din bogata sa operă ne vor lumina asupra acestui ideal al său.

«Cel ce își curăță trupul său prin înfrinare, zice Sfântul Grigorie, își face din minie și poftă izvor de virtuți prin iubirea dumnezeiască și își prezintă mintea lui Dumnezeu, purificată prin rugăciune, acela dobîndește și vede în sine harul promis celor curați cu inima. Acela poate spune atunci împreună cu Apostolul Pavel că «Dumnezeu care a zis să lumineze lumina din întuneric, acela a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoștinței slavei lui Dumnezeu, în fața lui Iisus Hristos; și avem comoara aceasta în vase de lut» (II Cor. IV, 6—7). Dacă avem deci în sufletele noastre, ca în niște vase de lut, lumina părintească cea din fața lui Iisus Hristos, spre a cunoaște slava Duhului Sfint, vom face oare ceva contra măreției minții dacă o vom ține înăuntru trupului? Nimeni dintre cei ce sînt duhovnicești nu poate spune aceasta» (*Tratatul pentru cei ce se dedică cu evlavie isihiei, Răspunsul al doilea*, trad. de Prof. Dr. D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sfîntului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. III).

Explicînd Sfînta Evanghelie de astăzi, a minunatei vindecări a paralticului din Capernaum, Sfîntul Grigorie Palama îndemna pe credincioșii săi să ia aminte că însănătoșirea trupului s-a făcut după însănătoșirea sufletului. Această însănătoșire este o reînnoire trupească și sufletească, o nouă creație, la care participă atît Dumnezeu prin harul Său, cît și omul prin credința sa. Postul este un mijloc foarte eficace pentru această reînnoire și anume, postul trupului împlinit cu sufletul curat. «Deoarece sîntem alcătuiți din suflet și trup, spune Sfîntul Grigorie Palama, se cuvine ca postul să fie nu numai al trupului, ci și al sufletului; căci acela este un post adevărat care se întinde și la trup și la suflet și astfel curăță toate, însănătoșează toate. Îngrijirea sufletului prin post este blindă și iubitoare de oameni, pentru aceea și Sfîntii noștri Părinți ne-au învățat acestea» (*Omilia IX*, P. G., CLI, 108 C). Să imităm răbdarea, smerenia și credința dumnezeieștilor Părinți și «privind cu luare-aminte sfîrșitul vieții acestora, să le urmăm credința» (Evrei XIII, 7). În aceste zile sfînte ale Postului, să stingem din trupurile noastre desfrîinate, necurația, pofta cea păcătoasă, dorința cea rea, zgîrcenia și lăcomia» (*Omilia X*, P. G., CLI, 112 C).

Care este adevărata cale de urmat? Sfîntul Grigorie Palama dă răspicat următorul răspuns: «Așadar, întorceți-vă la calea Evangheliei lui Hristos și țineți-vă cu tărie de ea, pentru ca buna înțelegere dintre voi să înflorească neîncetat și pururea să rămînă între voi și iarăși să se întoarcă la voi Domnul; și să rămînă peste voi o dată cu pacea și harul Sfîntului Duh... Întorceți-vă la harul lui Dumnezeu. Cunoașteți rudenia

care este între voi, nu numai cea spirituală, dar și cea după trup pe care ați primit-o de la părinți. Aduceți-vă aminte de pacea dinții, a acelor zile, prin care ați fost așezați peste multe bunuri... Nu cugetați cele rele și nici să nu răspundeți cu rău pentru rău, ci să biruiți răul cu binele. Întăriți dragostea, unii față de alții, ca să primiți dragoste de la Dumnezeu și să dovediți dragostea voastră față de El. Căci nu poate să aibă cineva dragoste față de Dumnezeu și nu poate să rodească în el harul și credința, dacă el nu iubește pe frații săi» (*Omilia I*, P. G., CLI, 16 AC).

Sfântul Grigorie Palama a fost un mare iubitor al unității și al păcii între oameni. Cuvintele sale înaripate, prin care laudă binefacerile bunelor relații dintre oameni, își păstrează prospețimea și actualitatea. «Ascultați-mă, fraților, spune el, pentru că voiesc să vă binevestesc mai înainte de toate, în fața tuturor și pentru toți, pacea, potrivit poruncii Domnului. Fiți împreună-lucrători cu mine pentru aceasta, iertind unii altora, dacă cineva are vreo plîngere împotriva fratelui său, după cum și Hristos v-a iertat vouă, ca să deveniți fii ai păcii, adică ai lui Dumnezeu. Căci El este pacea noastră, El care a făcut din amîndouă părțile una, distrugînd peretele vrajbei cel din mijloc, și a distrus vrăjmășia prin Crucea Sa. El a spus ucenicilor Săi, și prin aceștia și nouă, că în oricare cetate sau casă vom intra să binevestim acelora pacea și că rodul prezenței Lui este pacea prin care cerurile aplecîndu-se au coborît pe pămînt. De aceea și David a profetîit despre El zicînd : «Va răsări în zilele Lui dreptatea și belșugul păcii» (Psalm. LXXI, 7), iar în alt loc : «Că va vesti pacea peste poporul Său și peste sfinții Lui și peste cei care își îndreaptă inima către El (Psalm. LXXXIV, 8—9)... Și împlinînd El iconomia mîntuirii, a lăsat ucenicilor drept moștenire pacea, zicîndu-le : «Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă» (Ioan XIV, 27); și iarăși : «Fiți în pace unii cu alții» (Marcu IX, 50) și : «Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă vă iubiți unii pe alții» (Ioan XIII, 35). Iar ultima binecuvîntare pe care ne-a dat-o nouă, înălțîndu-se la Tatăl, întărește dragostea reciprocă, pentru că zice : «Dă-le lor ca toți să fie una» (Ioan XVIII, 21) (*Omilia I*, P.G., CLI, 16 D—17A).

Este neîndoielnic că viața și învățătura unui om de dimensiunile spirituale ale Sfîntului Grigorie Palama nu pot fi redade în cîteva cuvinte. Adîncimea teologisirii sale și rivna pentru păstrarea adevărului de credință, așa cum l-a lăsat Mîntuitorul, cum l-au propovăduit Apostolii și cum l-au învățat Sfinții Părinți, îl înalță pe Sfîntul Grigorie Palama pe cele mai înalte culmi ale evlaviei noastre.

Viața sa este un pilduitor îndemn la curăție sufletească și la dragoste nefățarnică față de Dumnezeu și față de semenii noștri, iar scrierile sale rămîn un izvor pururea proaspăt și înviorător care ne întărește puterile în urcușul către lumina cea pururea strălucitoare a slavei lui Dumnezeu. De aceea, cu o inimă și cu un glas să-l lăudăm după cuviință zicînd : «Luminătorule al dreptei credințe, întărirea Bisericii și învățătorule, podoba monahilor, apărătorule cel nebiruit al teologilor ; făcătorule de minuni Grigorie, lauda Tesalonicului, propovăduitorule al darului, roagă-te pururea să se mîntuiască sufletele noastre» Amin !

Asist. ȘTEFAN C. ALEXE

LA DUMINICA A III-A DIN POST

«Jugul Meu este bun și sarcina Mea ușoară» (Matei XI, 30).

Învățătura Sfintei Evanghelii pe care am ascultat-o cu toții azi în a treia Duminică a sfintului și marelui Post numită și Duminica Crucii, este de o însemnătate atât de covârșitoare pentru mîntuirea noastră, încît cere din parte-ne mai multă osteneală decît sintem noi în stare prin propriile noastre puteri să i-o acordăm. Tocmai de aceea, neputințelor noastre trebuie să le adăugăm rugăciunea sinceră a inimii noastre către Mîntuitorul Iisus Hristos ca să ne sporească puterea înțelegătoare a minții și să ne lumineze întru totul asupra învățaturii pe care ne-o adresează azi prin Sfîntul Evanghelist Marcu.

Vom putea pătrunde mai ușor înțelesul evangheliei de azi dacă ne vom lămuri de la început asupra locului și momentului cînd a rostit-o Mîntuitorul către ucenicii Săi. Se găsea departe de Ierusalimul necredincios și plin de răutate, în partea de miazănoapte a Palestinei, într-un orașel de curînd ridicat de tetrarhul Filip, Cezareea, așezat aproape de izvoarele Iordanului. Ținutul acesta era roditor și din cale afară de frumos. Tocmai aici, departe de privirea invidioasă a cărturarilor și a fariseilor cu inima pizmătăreață ca și de împresurarea zgomotoasă și obositoare a mulțimilor din Galileea, Mîntuitorul destăinuiește ucenicilor Săi, marea taină a destinului Său. Prefăcîndu-se că n-ar ști ce gîndesc oamenii despre El, cere ucenicilor Săi să-L informeze apoi, încercîndu-le și profunzimea credinței lor cunoscătoare, îi întrebă și pe dinșii ce gîndesc ei despre El, Fiul Omului? În numele tuturor răspunsul îl dă cel mai îndrăzneț și mai vîrstnic apostol, Petru: «Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu». Din cuvintele lui Petru, Mîntuitorul a înțeles că ucenicii Săi erau deja stăpîniți de convingerea că Iisus Hristos este Mesia cel promis de Dumnezeu poporului lui Israil. A mai înțeles că ucenicii Săi nu cunoșteau încă marea misiune și destinul unic pe care Dumnezeu-Tatăl l-a hotărît pe seama Fiului de a răscumpăra toată făptura: de sub blestemul apăsător al păcatului, și puterea morții, spre a readuce sufletele oamenilor cu credință în Dumnezeu, în Împărăția Cerurilor, al cărui întemeietor, era chiar El, Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu. Mîntuitorul invită pe ucenici să nu destăinuiească nimănui acest adevăr. Să tacă cu toții aceasta, pentru că El vrea să-i încunoștiințe asupra umilințelor la care, pe curînd avea să fie, supus El, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului. Mai mult, le mărturisește atât de sincer și de deschis, că va suferi mult, că va fi batjocorit și chinuit de mai marii poporului și de preoții templului, că va fi dat morții prin răstignire și că va învia după trei zile. Și toate acestea se vor întîmpla pentru că așa a voit Dumnezeu ca să răscumpere lumea prin sacrificiul Fiului Său cel iubit.

Dintru început Dumnezeu a cunoscut mizeria și nefericirea care apăsa neamul omenesc. De aceea a hotărît din eternitate mîntuirea noastră prin Iisus Hristos. Mîntuirea o vom dobîndi dacă vom merge pe calea arătată de Fiul Său și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Adevărul acesta

il grăiește către noi Domnul prin cuvintele : «*Eu sint calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl decît numai prin Mine*» (Ioan XIV, 6).

Este adevărat că în calea mîntuirii întîlnim multe piedici și greutăți. Pe toate însă le putem înlătura prin căință lăuntrică manifestată în afară prin faptele bune și prin întreaga activitate a vieții noastre. Dintr-o căință sinceră vor vorbi de la sine faptele creștinești ale lepădării de sine așa cum ne învață Domnul nostru Iisus Hristos : «*Cel ce vrea să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să vină după Mine*» (Marcu VIII, 34; Matei XVI, 24). Noi cu toții dorim să ne mîntuim. De aceea trebuie să căutăm calea pe care a mers Iisus Hristos și dacă această cale ni se pare prea grea, să-L rugăm pe El să ne ajute să o străbatem. Iisus Hristos este Viața, după cum El este Adevărul și Calea. Noi trebuie să fim atenți și cu grijă sporită : cum să-L urmăm pe Mîntuitorul lumii.

Cel odată căzut în păcat se poate întoarce la Dumnezeu numai prin pocăință.

Apostolul Pavel zice despre Iisus Hristos că El este «*Arhiereu cuvios fără răutate, fără de întinăciune, osebit de cei păcătoși*» (Evrei VII, 26). Mîntuitorul este sfînt și departe de tot ceea ce este păcat. El este Unul-Născut Fiul al lui Dumnezeu. Cu toate acestea a luat asupra Sa păcatele lumii. Celor doi ucenici care mergeau spre Emaus, Mîntuitorul le grăiește : «*O, nepricepuților și zăbavnici cu inima, a crede toate cîte au grăit proorociei ! Nu trebuia oare ca Hristos să pătimească acestea și să intre întru mărirea Sa ?*» (Luca XXIV, 25, 26).

Se poate întrebă și pe bună dreptate, de ce a trebuit să sufere Iisus Hristos ? Dreptatea lui Dumnezeu pretindea aceasta. Și cu atîta dragoste și supunere a împlinit Iisus Hristos voia lui Dumnezeu ! «*Iată viu*» (Evrei X, 7). Totul împlinește pînă la cel mai mic detaliu cu cea mai perfectă credincioșie. «*O iotă sau o cirtă nu va trece din lege pînă ce nu vor fi toate*» (Matei V, 18). Aceasta l-a îndreptățit pe Mîntuitorul răstignit să rostească ca ultim cuvînt al Său : «*Săvirșitu-s-a* (Ioan XVIII, 30). Dacă Mîntuitorul pentru ca să ne mîntuiască pe noi a suferit atît de mult, întocmai așa se cade să suferim și noi pentru ca să dobîndim îndurarea izbăvitoare a Tatălui ceresc. Căci zice Sfîntul Apostol Pavel : «*acei care sînt ai lui Hristos, și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele*» (Galateni V, 24). Prin urmare noi ne vom face părtași la slava Mîntuitorului numai dacă vom lua parte și la suferințele Lui cum zice același Sfînt Apostol Pavel : «*De vreme ce vom pătimi împreună cu Domnul, ne vom și proslăvi împreună cu Dînsul*» (Romani VIII, 17). Noi trebuie să participăm la suferințe întocmai ca Mîntuitorul Hristos și aceasta dintr-un alt motiv decît Dînsul. Iisus Hristos suferă pentru păcatele noastre, ale tuturor («*Pentru fărădelegile poporului meu s-au adus pe sine la moarte*» (Isaia LIII, 8) «*căci luăm vrednică plată a celor ce am făcut ; pe cînd Acesta n-a săvirșit nimic nedrept*» (Luca XXIII, 41). Păcatul este depărtarea noastră de Dumnezeu. Pentru a vieții fericiți și în comuniune cu Dumnezeu, trebuie să ne ferim de orice păcat, înlăturînd curajos din sufletul nostru toate pornirile rele, faptele și ispitele și înlocuind iubirea de sine cu dragostea de Dumnezeu și de aproapele.

Credința în Dumnezeu, dragostea față de Dumnezeu și de aproapele nostru și faptele bune care răsar numai din această dragoste. Iată ceea ce ne cere Iisus Hristos când ne cheamă ca să-I urmăm Lui, să-I purtăm jugul și sarcina Sa.

Dumnezeu niciodată nu este mai aproape de noi ca atunci când pune Crucea lui Hristos pe umerii noștri slabi și niciodată nu-I dăm Tatălui ceresc mai multă mărire decât în suferințele noastre purtate în liniște deplină.

Hristos a suferit și-a luat pe umerii Săi crucea și a dus-o pentru răscumpărarea noastră. Noi trebuie să pătimim la fel cu Dînsul, de vrem să avem parte de slava Sa. «Și la aceasta ați fost chemați fiindcă și Hristos a suferit pentru voi și v-a lăsat-o pildă ca să călcați pe urmele Lui» (Petru II, 21). Fără această purtare a crucii nu este mîntuire. De la patimile Domnului de pe Golgota, împărăția cerurilor nu poate fi cucerită decât cu prețul acesta al crucilor, al renunțării, al smereniei, al suferinței, al răbdării.

Prin crucea suferinței credinciosul își ispășește păcatele, se desprinde cu inima de plăcerile vinovate, se apropie de Dumnezeu, se face asemănător lui Hristos și merită viața veșnică.

Primind o putere și un dar ceresc, credinciosul se bucură de crucile vieții și strigă biruitor împreună cu Pavel Apostolul: «Eu nu mă laud cu altceva decât cu crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită față de mine și eu față de lume» (Galateni VI, 14).

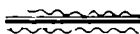
De aceea nu trebuie să ne robim ispitelor și poftelor trupești, fiindcă ele ne depărtează de Dumnezeu, ne întorc de la fața Lui prea Sfintă.

Să ne apropiem de Hristos cel răstignit. Cu El împreună să purtăm Crucea pe calea căinții, a umilinții, a supunerii și a lepădării de Sine. Numai dacă vom lua asupra noastră suferințele Golgotei și chinurile Crucii, vom ajunge și noi la biruința învierii și la slava cerească.

O, prea dulce și mult dorită cruce !...

O, răsad preafericit ! Sădește în inima mea rădăcinile Tale ca să se întărească și adăpîndu-se din izvorul lacrimilor mele, să aducă înaintea lui Dumnezeu rod frumos și bine mirositor. Amin.

Arhim. GR. BABUȘ

LA BUNAVESTIRE

«Bucură-te, Marie, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine !»

În luna a șasea trimis a fost ingerul Gavriil, maimarele puterilor celor de sus, servitor al Stăpînului Dumnezeu, în cetatea Nazaret, cetate a Galileii și închinîndu-se, vesti Mariei sfatul cel mai înainte de veci, zicînd :

Bucură-te, Marie, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Duhul cel prea Sfînt al lui Dumnezeu va veni asupra ta, Stăpînă, ceea ce ești de Dumnezeu cu har dăruită și puterea Celui preainalt te va

umbri. Vei naște fiu, Care va păzi fecioria ta nevătămată. Acesta este Fiul cel fără de înaintași. Acesta arătîndu-Se va mîntui pe poporul Său, precum a binevoit.

Dar din bolțile cerești zburînd îngerul în jos, cugeta întru sine și spăimîntîndu-se de minune se întreba: Cum vrea să se nască din Fecioara, Cel ce este necuprins întru cele de sus? Cum poate să încapă în pîntec de fecioară Cel ce are scaun cerul și așternut al picioarelor pămîntul? Cum Cel spre care cei cu cîte șase aripi și cei cu ochi mulți nu pot a privi, Acela numai prin cuvînt a binevoit a se întrupa dintr-însa? Dar acesta este cuvîntul lui Dumnezeu și unde Dumnezeu voiește se biruiesc legile firii. Deci pentru ce stau și nu grăiesc fecioarei?

Și atunci el continuă să vestească Mariei sfatul cel dumnezeiesc:

Vei zămisli Fiu, pe Cel mai de demult decît Adam, pe Făcătorul și Izbăvitorul. Vei zămisli în pîntecele tău pe Cel ce încăpînd întru tine, este nîncăput de lume. Te vei arăta purtînd întru tine pe Cel ce a răsărit din Tatăl, mai înainte de Luceafăr.

Dar ce este chipul acesta de foc al tău? Care este dregătoria ta și puterea cuvintelor tale? Neobișnuite sînt și înfățișarea ta și cuvintele și vestirile tale. Nu mă amăgi — zise Maria — căci sînt fecioară ce nu știu de nuntă. Nu mă amăgi pe mine cu înșelăciune, căci n-am cunoscut pofta. Nu cunosc nimic din cele ale nunții. Tu mi te arăți mie ca un om și îmi grăiești mie cuvinte mai presus de înțeles. Îmi spui că voi zămisli pe Cel necuprins; dar cum va încăpea, oare, pîntecele meu pe Acela pe Care măririle cerești nu pot să-L încapă?

Tu îmi vestești că voi naște un Fiu; dar eu nu cunosc ce este a avea un bărbat!

Tu ai spus că Dumnezeu va fi cu mine și se va sălășlui în pîntecele meu. Dar cum voi fi sălaş desfătat și loc de sfințenie al Celui ce șade mai presus de heruvimi?

Cum firea omenească va suferi amestecul cu Dumnezeirea?

Cum rămîniînd neatînsă curăția mea, voi naște cu trup pe Cuvîntul cel fără de trup?

Lege de la Dumnezeu este dată oamenilor ca nașterea să iasă din dragoste trupească. Dar eu nu cunosc nicidecum plăcerea de soție.

Fără de bărbat sînt eu și cum voi naște Fiu? Naștere fără de sămîntă cine a văzut?

Cel ce de toate este necuprins și de toate nevăzut, cum poate Acesta să se sălășluiască în pîntecele unei fecioare pe care Însuși l-a zidit?

Cum voi zămisli pe Dumnezeu-Cuvîntul cel împreună fără de început cu Tatăl și cu Duhul?

Minuni au fost adesea, făcute cu dumnezeiască putere, semne și chipuri ale legii, dar niciodată vreo fecioară nu a născut fără să știe de bărbat.

Strămoașa mea, primînd povața șarpelui a fost îndepărtată de la desfătarea dumnezeiască. Pentru aceasta și mă tem de închinarea ta cea neobișnuită, fiindu-mi frică de alunecare. Pleacă deci departe de mine, nu mă amăgi, omule, precum a amăgit-o odinioară șarpele cel viclean pe Eva.

Pentru ce te temi, Preacurată, de mine, care la rîndu-mi mai mult mă tem de tine ? Nu te mira de chipul meu cel neobișnuit și nici nu te spăimînta, căci Arhanghel sint. Șarpele a amăgit pe Eva oarecînd ; eu însă îți vestesc ție bucurie. Cu teamă, ca o slugă, stau înaintea ta, Doamnă, și cu frică, Fecioară, mă străduiesc să te fac să înțelegi. Tu socoți că eu îți vorbesc cu amăgire. Cuvintele pe care le spui tu sînt obișnuite nașterii oamenilor muritori. Dar eu îți vestesc pe Dumnezeu cel adevărat, Care se va întrupa din tine, mai presus de cuvînt și de înțelegere precum Însuși știe.

Atunci, îngere, fă-mi cunoscută puterea graiurilor tale, căci eu nu pot să înțeleg noima adevărată a cuvintelor tale. Cum va fi ceea ce mi-ai zis ? Spune-mi mai limpede : cum voi zămisli, fiind fecioară curată ? Cum voi fi Maica Ziditorului meu ?

Bine ai grăit că lucrul este greu de înțeles, a spus îngerul dar iată nedumerirea ta s-a dezlegat. Nu te îndoii ca de-o amăgire, ci crede ca unui lucru adevărat.

Minunează-te, Preacurată, căci minunat lucru este și minunea care se face cu tine. Pe tine te-au închipuit mai dinainte graiurile și vorbirile cele ascunse ale proorocilor și preînchipuirile legii. Cortul lui Avraam care mai întii a încăput pe Dumnezeu, a închipuit de mai înainte pîntecele tău. Rugul cel ce primind flacăra a rămas nears, a arătat adîncul tainei celei cu privire la tine. Scara văzută de Iacob te-a închipuit pe tine : cale de mergere a lui Dumnezeu este aceasta. David te-a numit munte înțelegător ; Isaia, Născătoare de Dumnezeu, Ghedeon te-a văzut ca pe o lînă, David te-a numit sfințenic și ușă.

Fii gata deci spre primirea lui Dumnezeu, căci prin Tine, Cel necuprins, cu oamenii va să petreacă. Ca ploaia pe lînă se va pogori la tine Cuvîntul Tatălui, precum a binevoit. Tu singură vei primi în pîntece pe Împăratul tuturor, întrupîndu-Se. Chipul zămislirii este de netîlcuit. Duhul Sfînt însă cu putere ziditoare umbrîndu-te pe tine, îl va săvîrși. Acolo unde Dumnezeu voiește se biruiește rînduiala firii și se lucrează cele ce sînt mai presus de înțelegere. Bucură-te deci că ai aflat har înaintea Domnului, pe care nici o altă femeie nu l-a aflat vreodată.

Glasul cel de bucurie al cuvintelor tale primîndu-l, Gavriile, de veselie dumnezeiască m-am umplut, căci vestești bucurie și bucurie nesfîrșită de sus îmi aduci. Grăitor de adevăr mi te arăți, căci ai venit ca vestitor de bucurie tuturor. Venirea asupra-mi a Preasfîntului Duh mi-a curățit sufletul, mi-a sfințit trupul, m-a făcut Biserică de Dumnezeu încăpătoare, cort de Dumnezeu împodobit, templu însuflețit și Maică curată a Vieții.

Toată închipuirea se biruiește cercetînd lucrurile cele neobișnuite pe care mi le grăiești. Am înțeles cuvintele tale și pentru că mi-am curățit sufletul prin Duhul Sfînt, fie mie după cuvîntul tău. Sălășluiescă-se întru mine Dumnezeu. Fie mie după cuvîntul tău și voi naște pe Cel fără de trup, care va lua trup din mine, ca să ridice, ca un Puternic, pe om la cinstea cea dintîi, prin împreunarea cu trupul.

Prin mine să se nimicească acum osîndirea Evei. Să se dea înapoi prin mine, datoria, astăzi. Prin mine să se dea prea din plin plata cea de demult.

Și astfel înșelăciunea se nimicește. Îngîmfarea șarpelui se întuneacă. Lumea se dezleagă din blestemul cel dintii. Neamul omenesc se înnoiește. Eva se izbăvește de întinare. Cortul firii noastre, prin îndumnezeirea lui de către Cel ce a luat asupra-și aluatul nostru, Biserică a lui Dumnezeu se face. Omenirea este chemată la fericirea cea dintii. Poporul este izbăvit de păcate. Cele pămîntești s-au prefăcut în cer.

Și toate acestea printr-o minune. Cel împreună veșnic cu Tatăl și împreună fără de început și împreună pe scaun șezător, îndurare și milă plină de iubire de oameni arătînd, după bunăvoința și sfatul părintesc s-a coborît spre deșertare și s-a sălășluit în pîntecele fecioresc, mai înainte curățit de Duhul Sfînt, pentru ca să mă mintuiască pe mine. Chipul deșertării este neștiut, iar chipul zămislirii este negrăit.

Îngerul slujește minunii; pîntecele fecioresc primește pe Fiul, iar Duhul cel Sfînt de sus se trimite. Tatăl din cer binevoiește și întruparea se săvîrșește după sfatul cel veșnic. Lumina cea nematerialnică vine să se unească cu materia trupului, din milostivirea cea multă.

O minune! Dumnezeu printre oameni. Cel neîncăput în pîntece, Cel fără de ani, sub ani! Și lucru minunat este că și zămislirea a fost fără de sămînță și deșertarea negrăită și taina cît de mare? Căci Dumnezeu se deșartă, se întrupează, se zidește. Dumnezeu, mai presus de cuvînt se unește cu oamenii.

Cuvîntul cel împreună-veșnic cu Tatăl cel fără de început, nedespărțindu-se de cele de sus, a venit acum la cele de jos, din milostivirea cea nesfîrșită îndurare arătînd, față de alunecarea noastră. Luînd asupra-și sărăcia lui Adam, s-a arătat în chip străin. Cel ce este din veci din Tatăl, din Maică se arată sub vremi lumii; Cuvîntul cel mai presus de ființă, chipul robului primește și se face trup, nedespărțindu-se de Dumnezeu, și pe Adam îl zidește din nou în pîntecele celeia ce L-a zămislit pe El fără de sămînță.

Taina cea din veac se descoperă astăzi și Fiul lui Dumnezeu Fiu al Omului se face, ca părtaș fiind la ceea ce este mai rău să ne împărtășească pe noi din ceea ce este mai bun. Amăgit a fost odinioară Adam și dorind să fie Dumnezeu, nu a fost. Dumnezeu se face acum om, ca pe Adam să-l facă Dumnezeu.

Făgăduit-a Dumnezeu strămoșului Avraam să se binecuvînteze întru seminția lui toate neamurile; iată că astăzi, prin Fecioara, făgăduința ia sfîrșit și se face începutul mîntuirii noastre.

Să se veselească deci cerurile și să se bucure pămîntul. Astăzi toată făptura să se veselească pentru că sînt bunele vestiri de bucurie. Să se veselească zidirea și cu glasuri de bucurie să cînte:

Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine.

Bucură-te Născătoare de Dumnezeu, izbăvirea blestemului lui Adam.

Bucură-te cinstită Maică a lui Dumnezeu.

Bucură-te scară și ușă; bucură-te carul cel dumnezeiesc;

Bucură-te nor ușor; bucură-te biserică;

Bucură-te năstrapă cu totul de aur;

Bucură-te dezlegarea Evei;

Bucură-te Maică, pururea fecioară! Amin.

Diac. ȘT. GH. MILEA

LA DUMINICA A V-A DIN POST

CUM ȘI CE SĂ CEREM ÎN RUGĂCIUNE

(Evrei IX, 11—14 și Gal. III, 23—29);
Marcu X, 33—45 și Luca VII, 36—50).

În Apostolul și în Sfânta Evanghelie citite în Duminica a V-a din Post, când Sfânta noastră biserică sărbătorește pe Sfânta Maria Egipteanca, care a petrecut 17 ani în pustia Iordanului, și a cărei viață ziditoare de suflet o aflăm la sfârșitul Triodului, am ascultat două pericope din scrierile Sfântului Apostol Pavel și alte două din Sfintele Evanghelii. În pericopele din Apostol se arată ce a făcut Mântuitorul pentru mântuirea noastră jertfindu-se pe Sine pentru noi; iar la Sfânta Evanghelie, s-a citit pericope cutremurătoare din cap. VII de la Luca, în care femeia păcătoasă uda cu lacrimi picioarele Lui, le ștergea cu părul capului ei, le săruta și le ungea cu mir, și cea de la Marcu, în care Mântuitorul răspunde la cererea fiilor lui Zevedeu, Sfinții Iacob și Ioan: «Nu știți ce cereți... Paharul pe care Eu îl beau, îl veți bea și cu botezul cu care Mă botez, vă veți boteza; dar a șede de-a dreapta Mea, sau de-a stînga Mea nu este al Meu să dau, căci (se va da) acelorora pentru care s-a pregătit».

1. Din bogăția de învățături ale Apostolului și Evangheliei de astăzi noi vom alege una, privitoare la rugăciune și aceasta pentru faptul că ne aflăm în Sfântul și marele Post pregătitor al Patimilor și Învierii Domnului și rugăciunea este în chip firesc legată de post în învățătura și practica Sfintei noastre Biserici.

Într-adevăr, rugăciunea a fost descrisă ca scara minunată din visul lui Iacob, pe care nevăzutele puteri cerești coboară la noi, convorbind cu Dumnezeu; ori suspinul unui suflet nou-născut, inițial semn de viață curată și de dragoste către Dumnezeu; iar creștinul care nu se roagă este înfățișat ca raza fără căldură, ca fântâna fără apă, ori cădelnița fără tămâie.

În cartea Psalmilor citim: «Din toată inima mea strigat-am către Tine, Doamne! Precum dorește cerbul izvoarele apelor, așa suspină sufletul meu după Tine, Doamne; sufletul meu însetează după Dumnezeu» (XLII). Rugăciunea arată nevoia omului credincios de plinirea dumnezeiască, și a păcătosului vinovat de milostivirea lui Dumnezeu, tămăduitorul ranelor noastre duhovnicești, pe care le vedem în lumina dumnezeiască.

2. Sfântul Pavel ne îndeamnă să ne rugăm neîncetat (I Tes. V, 17), pentru că creștinul trebuie să simtă neîncetat prezența lui Dumnezeu. De aci și comparația rugăciunii cu respirația sufletului creștin: S-ar putea oare închipui o ființă care respiră numai câteva minute pe zi, dimineața și seara de pildă? Viața noastră duhovnicească trebuie să ceară continuu acest lucru, ca să nu se sufocă ca peștele care ar ieși din apă. Înțelegem astfel de ce Sfântul Pavel ne cere să ne rugăm neîncetat și ni se dau exemple de creștini care, cu cât se roagă mai mult vor să-și prelungească rugăciunea: «Roagă-te și muncește», ziceau cei vechi. Căci un adevărat ucenic nu vrea să se despartă de învățătorul său toată ziua.

El vrea ca întreaga lui existență să fie învăluită, oarecum de prezența continuă a Lui; este ca și cum i-ar fi necesară, ca un curent electric, sau ca o continuă baie de soare care-i înnoiește mereu energia duhovnicească.

Sfântul Ioan Scărarul înfățișa rugăciunea și harul ca două cîrji în mîinile omului, ca două rezemători, cu care păcătosul merge spre viața veșnică.

Sînt multe învățături despre rugăciune care s-ar putea aminti în legătură cu Apostolul și Evanghelia de astăzi. Noi ne vedem siliți însă de scurtimea timpului să adîncim din această pericopă numai cuvîntul de muștrare al Mîntuitorului adresat fiilor lui Zevedeu: «Nu știți ce cereți!» Vom lămuri adică *cum* și *ce* să cerem în rugăciune pentru ca să nu ni se aducă învinuirea că nu știm ce cerem. În felul acesta vom înțelege mai bine ruga Sfinților Apostoli: «Doamne, învață-ne să ne rugăm!» (Luca XI, 1).

3. În ce privește rugăciunea este evident că Mîntuitorul însuși ne este modelul cel mai desăvîrșit. El care ne arată cum să ne rugăm și care ne-a dat și o rugăciune, «Tatăl Nostru».

În Sfînta Evanghelie se arată că ucenicii Lui L-au văzut adeseori retrăgîndu-se ca să se roage, mai ales în ceasurile hotărîtoare pentru slujirea Sa; alte ori El s-a rugat înaintea lor cu voce tare, sau cu sudori de sînge, dezvăluind astfel ceva din misterul persoanei și misiunii Sale dumnezeiești pe pămînt: Asupra persoanei Sale se abătuse urgia răutății omenești de la începutul lumii pînă la sfîrșitul ei.

Fără îndoială, însă că noi creștinii nu putem să retrăim întru totul acest model dumnezeiesc; creștinii împrumută formele potrivit cu starea lor de păcătoșenie și de fii ai lui Dumnezeu prin adopțiune.

Dar aprofundînd mai mult învățătura și practica creștină autentică, vom înțelege mai bine cum și ce să cerem în rugăciune și ne vom feri mai ales de unele manifestări nepotrivite cu starea noastră de creștini: Astfel, uneori folosim de-a dreptul formele păgîne de rugăciune; de pildă în cererile noastre formulate la unele acatiste ne rugăm pentru distrugerea dușmanilor. Ori noi știm că Mîntuitorul s-a rugat pentru iertarea dușmanilor și, după pilda Sa, martirii se rugau pentru ei.

II. Rugăciunea are o semnificație adîncă: Cel ce o face cere ajutorul dumnezeiesc pentru ca să îndeplinească voia Celui de sus; ea implică deci o hotărîre. Dar această hotărîre nu este, totuși, aplicată totdeauna bine. Într-adevăr, adevărata rugăciune pretinde o schimbare de mentalitate, pentru ca să judecăm situațiile pentru care ne rugăm nu din punctul de vedere omnesc, ci din punctul de vedere dumnezeiesc. Astfel, cînd Sfîntul Apostol Petru vrea să întoarcă pe Mîntuitorul de la Patimă și moarte, Domnul l-a dojenit și i-a zis: «Mergi înapoia Mea Satano! Sminteală îmi ești; că nu cugeti cele ce sînt ale lui Dumnezeu, ci cele ce sînt ale oamenilor» (Matei XVI, 23).

1. Mîntuitorul a arătat o grijă deosebită față de rugăciunea ucenicilor Săi; aceasta reiese limpede din Sfîntele Evanghelii.

Astfel, El i-a învățat să nu caute să fie admirați și lăudați de oameni pentru manifestarea evlaviei lor prin rugăciune.

De asemenea, El i-a învățat că nu trebuie să facem numai semnele exterioare ale rugăciunii, fără ca întreaga noastră ființă să participe la ea, fie din oboseală, fie fiindcă sîntem preocupați de treburi însemnate pentru noi, familia noastră, ori pentru ocupațiile noastre.

Un alt mod greșit de a ne ruga, după Mîntuitorul este înmulțirea cuvintelor de rugăciune fără rost : Cu mintea ești prezent, dar nu și cu inima ; reciti rugăciunea, dar nu i-o oferi lui Dumnezeu. Spui un potop de cuvinte, dar nu într-o tensiune de așteptare, de iubire, de nădejde, de suferință. Dumnezeu primește mai mult acest accent decît poliloghia aceasta, mai mult strigătul inimii decît formula.

Această atitudine și acest ton, ca și absența inimii noastre în rugăciune, sînt dovada faptului că ne credem singuri : Totul se schimbă în clipa în care sîntem convinși că Tatăl nostru e prezent, e lîngă noi în secret și că ne vede și ne aude.

Ca orice părinte Dumnezeu ne cere să-I vorbim deschis, ca un copil față de Tatăl său. Fără îndoială că un părinte știe mai bine de ce are nevoie copilul lui ; de aceea copilul trebuie să știe să se roage nu numai asupra a ceea ce-i este de trebuință, ci asupra felului în care trebuie să ceară aceste lucruri. Iată de ce Sfîntul Pavel ne învață : «Duhul vine într-ajutor slăbiciunii noastre, căci nu știm cum trebuie să ne rugăm, ci singur Duhul se roagă pentru noi cu suspinuri negrăite» (Romani VIII, 26).

Dar dacă Tatăl nostru cel din ceruri știe toate, de ce trebuie să i le mai spunem în rugăciune ? Și dacă toate lucrurile sînt în mîinile Lui, nu ar fi oare de ajuns să cerem să lucreze înțelepciunea, iubirea și providența Sa și să nu mai înșirăm toate cele de trebuință nouă ?

Această constatare ne-ar putea duce la concluzia că poate nici n-ar mai trebui să ne rugăm lui Dumnezeu, pentru ca să nu-L supărăm fără rost.

Este adevărat. Dar Mîntuitorul ne-a spus că, dimpotrivă e bine să-L implorăm pe Dumnezeu cu rugăciunea noastră. El ne-a poruncit, chiar, acest lucru. Ne-a dat exemplul pe prietenul care vine și ne deranjează la miezul nopții, ca văduva care s-a rugat neconținut judecătorului pînă i-a făcut dreptate, ca un copil care cere tatălui său lucruri bune de mîncare.

Orice părinte știe de ce are nevoie copilul lui, dar are o bucurie adevărată atunci cînd copilul lui i le cere.

Este adevărat, de asemenea, că între noi și Dumnezeu nu poate fi vorba de relații exacte, reci, pe care le stabilește rațiunea ; El cere de la noi să-i spunem toate bucuriile și tot focul ei.

Totuși, chiar simplul fapt de a ne ruga ne face colaboratori ai Duhului Sfînt și dăm prilej de a se manifesta în lumea, care, altfel, îi rămîne închisă. De aceea Scriptura ne învață să ne rugăm în Duhul (Iuda, 20), pentru ca numai astfel El ne luminează, ne întărește și continuă rugăciunea noastră.

2. Rezumăm din cele ce ne învață Mîntuitorul despre modul în care se roagă creștinul adevărat. Pentru ca rugăciunea noastră să fie bine primită de Dumnezeu, ea trebuie, așa cum citim în Învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe :

a) Să fie făcută în numele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care ne învață că orice vom cere de la Tatăl în numele Lui ni se va da (Ioan XVI, 23) — adică mîntuirea sufletelor noastre și slava Tatălui ceresc.

b) Să ne rugăm concentrîndu-ne mintea la Dumnezeu, izvorul a tot binele, căci zice Sfîntul Ciprian : «Cum puteți pretinde ca Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră dacă voi înșivă nu luați aminte la rugăciune ?» (*Despre Rugăciunea Domnească*, III) ; iar Evagrie Monahul ne învață : «De ce să nu te dezlegi tu de orice cuget pătimăș, dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de fire și de înțelegere și să vorbești cu El. Stai puțin în tăcere, spune Evagrie mai departe, pînă ce se vor liniști toate simțurile tale și apoi să faci trei metanii pînă la pămînt și așa începe rugăciunea» (*Cuvînt despre rugăciune*). În acest sens zice Mîntuitorul : «Cînd te rogi intră în cămara ta și încuind ușa ta, roagă-te» (Matei VI, 6).

c) Rugăciunea trebuie făcută cu stăruință. După cum am mai amintit, «oamenii se supără cînd sint grămădiți de cereri, însă Dumnezeu iubește pe cel ce stăruiește. Așadar îndrăznește, stăruind încordat în sfînta rugăciune», ne învață același bărbat al pustiei (Evagrie).

d) Rugăciunea trebuie făcută liberîndu-ne de tot ce e lumesc, adică cu inimă curățată de tot ce nu e plăcut lui Dumnezeu.

e) Rugăciunea să fie făcută cu supunere la voia lui Dumnezeu, apoi lăsînd în grija Lui împlinirea ei, după cuvîntul Mîntuitorului : «Nu voia Mea ci voia Ta să fie» (Luca XXII, 42).

f) Rugăciunea să fie făcută cu smerenie, cu zdrobire de inimă, încredințați fiind de lipsurile și de nevrednicia noastră, căci zice Înțeleptul Sirah : «Rugăciunea celui smerit norii va pătrunde».

g) În sfîrșit, rugăciunea să fie făcută cu încredere fiască. Așa se va îndeplini cuvîntul Domnului care ne spune : «Toate cîte veți cere în rugăciune, crezînd, veți primi» (Matei XXI, 22).

Trebuie în sfîrșit să ne rugăm, dar mai ales totdeauna în nevoi, în ispite, înainte de orice înfăptuim mai de seamă.

3. În ce privește *timpul* Mîntuitorul ne poruncește : «Priveghiați, dar, în toată vremea rugîndu-vă» (Luca XXI, 36).

Deci să nu uităm pe Dumnezeu în toată vremea, adică cel puțin dimineața, la amiază și seara, înainte și după masă, cînd auzim bătînd toaca și clopotele bisericii.

4. Iar în ce privește *locul* Mîntuitorul ne-a spus despre biserică : «Casa Mea, casă de rugăciune se va chema» (Matei XXI, 13). Să nu uităm, de asemenea, că singurătatea este locul cel mai prielnic pentru rugăciune. Mîntuitorul însuși se retrăgea adeseori în locuri singuratice ca să se roage (Luca V, 16 ; XXII, 39) ; după pilda Sa sfinții au preferat pustia, care a înflorit prin rugăciunile acestor maeștri ai vieții duhovnicești.

5. Dar, ne învață marele predicator ortodox Ilie Miniat (trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 103 sq.), *cu ce obraz* să ne rugăm Lui ? — Prin rostul profetului Isaia Dumnezeu ne spune : «Cînd întindeți mîinile îmi întorc fața de la voi ; și dacă înmulțiți rugăciunea voastră nu vă ascult, căci mîinile voastre sint pline de sînge ; spălați-vă, curățați-vă !» (Isaia I, 15—16). Iar Mîntuitorul ne spune că înainte de a aduce darul nostru la

altar să ne împăcăm cu fratele nostru (Matei V, 23). Deci nici rugăciunea, nici darul nu sînt primite de Dumnezeu dacă am păcătuit față de semenii noștri și nu ne-am împăcat cu ei.

III. Ce se cade să cerem lui Dumnezeu în rugăciunile noastre ?

1. Aceeași învățătură creștină ortodoxă ne învață să cerem întii cele ce adaugă mării Sale și ajută la mîntuirea sufletelor noastre : «Căutați mai întii împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, ne poruncește Mîntuitorul, și celelalte (adică cele pămîntești) se vor adăuga vouă» (Matei VI, 35). Astfel, împăratul Solomon a cerut înțelepciune, spre a cîrmui bine poporul lui Israel, iar Dumnezeu i-a dat nu numai înțelepciune, ci și prisos de bunătăți pămîntești (I Cronice XI, 13). Sfîntul Ioan Gură de Aur ne spune : «Cereți bunătățile viitoare și veți primi bunătățile de acum. Nu doriți lucrurile de aici căci le veți avea negreșit» (*Omilia XIX-a la Matei*).

Adeseori nu cerem în rugăciuni ceea ce Dumnezeu vrea ca noi să-I cerem.

2. Vă reamintesc cele ce am auzit de pildă la Sfînta Evanghelie de astăzi cînd Mîntuitorul răspunde la rugăciunea a doi dintre Sfinții Apostoli : «Nu știți ce cereți». Dacă le-ar fi împlinit rugăciunea, ei ar fi fost răstigniți pe lemn, unul de-a dreapta și altul de-a stînga Crucii Sale, pe Golgota. Cîte rele nu ni s-ar întîmpla și nouă, poate, dacă ni s-ar îndeplini unele rugăciuni, fiindcă nu prevedem relele care ar putea urma din aceasta.

Nenumărate sînt dovezile că credincioșii nu știu să ceară ceea ce Dumnezeu voiește să-I cerem. Interesele noastre sînt deosebite ; felurite sînt și gusturile noastre. Sfînta Scriptură ne dă multe exemple de rugăciuni care nu trebuie făcute, ca : acelea ale împăratului Ohozia (II Regi XX, 1) și Rahilei (Geneza XXX, 1 sq.), de asemenea ne dă exemple de rugăciuni cum trebuie făcute, ca : acelea ale lui Ezechia și Neeman. Pe cînd Ohozia a alergat la vrăji și leacuri superstițioase ca să se vindece, Ezechia și Neeman au îndreptat ruga fierbinte către Domnul, care i-a mîntuit.

Am amintit mai sus un exemplu obișnuit : De cîte ori, la necaz, nu ne rugăm pentru moartea vrăjmașilor noștri. Este oare aceasta învățătura și exemplul Domnului, al Sfinților Apostoli și al Sfinților Părinți ? — Nicidecum. Dimpotrivă, ei au procedat exact invers. Și nu credem că ar fi nevoie să mai zăbovim asupra acestui adevăr.

Să nu uităm însă că un ajutor nespus ne dau sfinții și sfinții îngeri în mijlocirea lor la Dumnezeu, în frunte cu cea fericită, prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru, mai cinstită decît heruvimii și mai preamărită decît serafimii.

De asemenea, să nu uităm în rugăciunile noastre de toate zilele pilda Sfîntei noastre Biserici, care se roagă pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea Sfîntelor lui Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor.

3. Cîteodată, Dumnezeu nu împlinește rugăciunea noastră, în vederea unui bun mai înalt. Aceasta ne-o amintește Fericitul Augustin : rugăciunile maicii sale, Sfînta Monica n-au fost ascultate și el a avut astfel prilejul de a se întoarce la Dumnezeu.

La fel, starețul român Gheorghe, plecase în veacul trecut de la Mî-năstirea Neamțului la Muntele Atos. Rugăciunile sale nu sînt îndeplinite și este împiedecat să plece de la Cernica. Dar rămînînd în această mî-năstire, părăsită și părăginită, el nu numai că o restaurează, ci devine astfel sufletul și înviorătorul vieții duhovnicești al mî-năstirilor muntene, ca și Faisie, al celor moldovenești.

Creștinul adevărat nu se poate lipsi de această legătură obișnuită și la îndemîna oricui, cu Dumnezeu. Profetul Isaia a zis cu dreptate: «Nu, mîna Celui veșnic nu e prea slabă, ca să mintuiască, nici urechea Lui nu e prea surdă, ca să vă audă» (LX, 1—3).

Cînd se vorbește despre rugăciunea sfinților, pustnicilor, care au împletit toată viața lor munca cu rugăciunea, nu ne impresionează prea mult; spunem că își împlineau pravila pe care o primiseră.

Mai mult ne impresionează rolul rugăciunii în viața unora dintre oamenii aleși ai omenirii; de aceea voi aduce două exemple aproape la întîmplare, din acest «nour de mărturisitori: pe Joseph Haydn și pe Tolstoi.

Cel dintîi celebrul autor al oratoriilor «Creația», «Sezonurile», etc., luînd parte la o convorbire asupra mijloacelor de a se reface după o muncă istovitoare, a spus așa: «Lîngă casa mea este o bisericuță; cînd mă simt istovit intru în ea și mă rog; niciodată n-am ieșit de acolo nerefăcut».

Iar scriitorul Tolstoi, care, după cum se știe, a fost toată viața preocupat de problemele religioase a scris: «De multă vreme m-am obișnuit să mă rog în fiecare dimineață în singurătate. Rugăciunea mea de toate zilele este Tatăl Nostru. Și sfîrșesc rugăciunea mea cu cuvintele lui Ioan: «Noi știm că am trecut de la moarte la viață, pentru că iubim pe frații noștri. Cine nu iubește pe fratele lui n-are viață veșnică în el». Mă rog astfel în fiecare zi, adaptînd cuvintele acestei rugăciuni la nevoile mele și la starea mea sufletească. Încerc să mă rog chiar cînd sînt cu alți oameni și pasiunile mă înrobesc...».

Rugăciunea este dovada credinței noastre că Dumnezeu este lîngă noi, ne aude și ne ajută: «Cînd mă va chema, îl voi auzi» a zis El (Ps. XC, 15). «Chiamă-mă în ziua necazului și te voi izbăvi» (Ps. XLIX, 15). Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide» (Matei VII, 7). Rugăciunea este dovada credinței că Dumnezeu este atotbun și atotputernic, și că El nu ne părăsește în nevoie: «Aproape este Domnul de toți care-L cheamă» (Ps. CXLIV, 18).

Rugăciunea ne dă bucuria de a ne uni cu izvorul vieții și a tot binele. Iar în următoarele două săptămîni, unînd rugăciunea cu postul ne vom învrednici de împărtășirea cu dumnezeieștile Taine în săptămîna Patimilor Mîntuitorului Hristos și ale luminatului Praznic al Praznicelor, al Sfințelor Paști. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Prof. N. CHIȚESCU

LA DUMINICA FLORIILOR

Sfânta noastră Biserică sărbătorește astăzi Duminica Floriilor, zi de aleasă prăznuire și timp de duhovnicească regăsire a celor ce credem în înviere. Cu stîlpări în mîini și cu evlavie în simțire ne îndreptăm astăzi mintea și mai ales inima noastră cu aproape două mii de ani în urmă spre pămîntul Țării Sfinte, atît de frămîntat și de zbuciumat acum și atît de blagoslovit atunci, cînd Palestina era străbătută de la un capăt la altul, în lung și în lat, de Fiul lui Dumnezeu făcut om din iubire pentru om și care aducea credinciosului izbăvire din păcat, iar omenirii mesajul păcii și evanghelia iubirii, și cu sfîntă emoție și cu adîncă reculegere depănăm amintirea evenimentului de astăzi: Intrarea solemnă a Mîntuitorului nostru în cetatea sfîntă a Ierusalimului, înconjurat de sfinții Săi ucenici și apostoli și urmat de mulțimea entuziastă a evreilor, care L-au aclamat ca pe adevăratul Mesia al lui Israil.

Știind că I s-a apropiat ceasul și că urmînd a plini și pe mai departe voia Tatălui Său cel din ceruri, bînd paharul suferinței pînă la fund, Domnul Iisus Hristos trebuia să aducă suprema jertfă de împăcare oferind și dînd viața Sa pe cruce pentru viața lumii, jertfindu-se pe Sine ca un adevărat miel al Paștilor spre împăcarea omului cu Dumnezeu, a cerului cu pămîntul. Cu șase zile mai înainte de Paști El s-a îndreptat spre Ierusalim, pentru ca acolo să prăznuiască — după datină — împreună cu ceilalți fii credincioși ai lui Avraam marea sărbătoare a Paștilor. Ajungînd în Betania, a poposit acolo în ziua de sîmbătă, zi de odihnă la evrei, în casa ospitalieră a Martei, Mariei și a fratelui lor și a prietenului său Lazăr, pe care îl înviașe din morți cu cîțva timp în urmă. În dimineața zilei următoare, adică în ziua de duminică, cum spunem noi astăzi, însoțit de apostoli, de ucenici și de alți cucernici pelerini, a pornit spre Ierusalim, urcînd muntele Măslinilor. Ajuns aproape la culmea muntelui, avînd în față satul Betfaghe, El trimite pe doi din ucenici în acest sat, ca să-I aducă un mînz de asină, pe care nu mai încălecase nimeni. După ce i-au împlinit porunca, apostolii și-au așternut veșmintele pe spatele mînzului, iar Domnul a încălecat pe el și s-a îndreptat spre Ierusalim. Nimănui dintre noi să nu-i pară că acesta ar fi fost un lucru înjosit pentru persoana sfîntă a Mîntuitorului sau ca fiind fără rost: Era plinirea proorociei lui Isaia (cap. LX, 11) și a lui Zaharia (cap. IV, 9), pe care de altfel le amintește Sfîntul Evanghelist Matei (XVI, 5): «Ca să plinească cele ce a grăit proorocul: «Ziceți fetei Sionului: Iată împăratul tău vine la tine blind și șezînd pe asină și pe mînz, puilul celei de sub jug». E de știut că în Orientul apropiat asinul nu este animalul de ocară ca în părțile noastre, ci el era încălecat de către regi cînd aceștia intrau într-un oraș cu gînd împăciuitor și nu cu gînd de răzbunare. Adevărat rege al păcii și al împăcării, Domnul nostru Iisus Hristos intră în acest chip sărbătorește în Ierusalim din trei motive: Ca să arate că I se cuvine această cinste regească; ca să spună tuturor veacurilor că El vine în numele păcii, dorind împăcarea tuturor cu toți și mai ales a omului, cu Dumnezeu, părintele Său cel ceresc; și ca să, îmbărbăteze pe ucenicii Săi în cele ce urmau să se întimple în săptămîna care începea și cînd urma să fie dat spre judecată și spre moarte.

Pe măsură ce se apropia de Ierusalim, coborînd coasta muntelui, convoiul se tot îngroșă, iar entuziasmul mulțimii creștea mereu. Cei ce coborau spre cetate s-au întîlnit cu mulțimea ce ieșise din oraș, deoarece auziseră că Hristos Domnul s-ar fi aflat în Betania și că ar fi plecat spre Ierusalim. Cîstindu-L ca pe un adevărat rege mesianic mulțimea a așternut veșmintele sale pe drumul pe unde trebuia să treacă Iisus și purtînd în miini ramuri de finic, îl saluta strigînd : «Osana, Fiul lui David» și aducea laudă lui Dumnezeu din ceruri, că a binevoit să trimită în lume pe Mesia : «Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului. Osana întru cei de sus» (Matei XXI, 9).

Acest entuziasm sincer și deplin al mulțimilor izvora nu dintr-o pornire necugetată și de moment a maselor, ci era provocat și întemeiat pe realitatea faptelor văzute și constatate de fiecare în parte nu o dată, ci de multe ori, căci de atîtea ori au putut să vadă cu ochii lor minunile multe săvîrșite de Mîntuitorul. Acest entuziasm ajunsese la culme mai cu seamă după minunea învierii lui Lazăr din morți, după cum notează Sfîntul Evanghelist Ioan (XII, 17—18) : «Deci mărturisea poporul, care fusese cu El cînd l-a strigat pe Lazăr din mormînt și l-a sculat din morți. Pentru aceasta l-a și întîmpinat poporul, căci a auzit că făcuse această minune».

În mijlocul acestui sfînt entuziasm, Iisus Hristos Domnul intră în cetatea Ierusalimului ca un adevărat Mesia, în numele păcii și al iubirii, biruind răutatea fariseilor și cărturarilor. Și dacă cu treizeci și ceva de ani în urmă Ierusalimul lui Irod s-a tulburat pentru nașterea lui Mesia (Matei IX, 27), acum, pe bună dreptate tulburarea era și mai mare, deoarece «toată lumea mergea după El» (Ioan XII, 19), fiindcă Hristos Domnul dovedise cu prisosință că este însuși Fiul lui Dumnezeu și adevăratul Mesia.

Cîntarea «Osana întru cei de sus, binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului», cu care mulțumile cucernice, cu pruncii și copiii lor L-au întîmpinat pe Mîntuitorul atunci, cînd a intrat în chip sărbătorec în Ierusalim, noi, creștinii, o auzim sau o și cîntăm și astăzi, ori de cîte ori, în duminici și sărbători, intrăm în Ierusalimul cel duhovnicesc, care este biserica noastră. Căci dacă Domnul nostru Iisus Hristos a binevoit a intra o singură dată, în chip solemn, în cetatea sfîntă a Iudeilor, în Ierusalim, El intră de atunci mereu în bisericile noastre mari sau mici, modeste ori grandioase, ca marile domuri ale Apusului : El intră totdeauna înconjurat de data aceasta de mulțimea nevăzută a cetelor celor cerești și de evlavia caldă a sufletelor iubitoare și cinstitoare de Dumnezeu, pentru ca jertfindu-se lui Dumnezeu-Tatăl sub chipul tainic al pîinii și vinului, să fie mijlocitor și împăciuitor al nostru către Tatăl și să rămîină de-a pururi cu noi, oamenii, frații Săi, în taina Sfîntului altar, în Sfînta Euharistie, prizonier al iubirii Sale de oameni. Oare nu aici se adevăresc mai bine cuvintele Lui : «Iată Eu cu voi sînt pînă la sfîrșitul veacului?»

Prezent mereu în bisericile noastre în sfîntul cuvînt, Mîntuitorul este gata să asculte cererile noastre, să-și plece urechea spre nevoile noastre, să plinească lipsurile noastre și să aline durerile noastre ori de cîte ori în necazul nostru vom pleca genunchiul și vom ridica glas de

rugăciune prosternați în fața sfintului prestol. El ne cheamă mereu la Sine cu cuvinte pline de făgăduință: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi» (Matei XII, 28). Să-I înălțăm deci din toată inima cântare de Osana la sfânta liturghie și să-I mulțumim că a binevoit a veni întru noi, în sfânta biserică, și a rămâne cu noi în taina Sfintei Euharistii, alergînd la El cu toată încrederea în nevoile noastre.

Dacă a venit între noi, în bisericile noastre, Mintuitorul n-a voit și nu dorește ca să se afle aci singur, izolat și stingher, plăcerea Lui e să fie cu fiii oamenilor. El a venit și se află aci, pentru ca deseori în timpul anului, mai cu seamă în aceste zile ale postului și cu deosebire în săptămîna patimilor, pe care o începem, să intre în cetatea tainică a sufletului nostru și în trupul nostru prin sfânta împărtășanie, pentru ca prin iertarea Sa să ne spunșească și să ne întărească în drumul binecuvîntat al faptelor celor bune.

Pentru ca intrarea lui Hristos întru noi să-I fie bineplăcută și pentru ca rămînerea Sa în sufletul nostru să fie cu rod duhovnicesc cît mai mare, se cuvine să-i așternem și noi înainte hainele noastre cele duhovnicești, adică să dezbrăcăm și să lepădăm trăirea cea după trup, cu alte cuvinte să lepădăm de la noi păcatele noastre zilnice, nenumărate și de tot felul : Să luăm în mîini stîlpărilor gîndului smerit și ale hotărîrii neșovăielnice de a plini mereu voia Lui cea sfîntă. Și mai ales să umplem mîinile, adică viața noastră de bogăția faptelor celor bune, izvorite din iubire față de el și îndreptate spre ajutorarea semenilor noștri, a fraților noștri aflați în suferință sau în lipsă.

Să-L primim deci deseori și așa cum se cuvine a fi primit, pe Mintuitorul în inimile noastre prin taina sfintei cuminecături, adică curățindu-ne mai întii de întinăciunile păcatelor prin baia pocăinței. Să-L cercetăm cît mai des în sfînta biserică, unde El ne așteaptă în sfîntul altar, gata să ne împartă harul și ajutorul Său preasfînt. Să-L salutăm, făcîndu-ne sfînta cruce, ori de cîte ori trecem pe dinaintea sfintei biserici. Și, mai ales, să facem în așa fel, încît învățătura Sa cea dumnezeiască să fie hrana cea de toate zilele a sufletului nostru, lumina care să ne lumineze mintea noastră, iar poruncile sfînte să ne fie îndreptarul de fiecare zi al vieții noastre pămîntești ; pentru ca încălziți de dragostea lui Dumnezeu-Tatăl, luminați de lumina învățăturii lui Hristos și întăriți de harul Sfîntului Duh, cu cugetul mereu spre cer, să ne învrednicim a intra și noi în Ierusalimul cel ceresc, în rai, unde împreună cu oștile nevăzute ale îngerilor și cu cetele nenumărate ale dreptilor să-i cîntăm în veșnicie : Osana Celui dintru înălțime. Amin.

I. VESA

LA SFINȚII IERARHI IOREST ȘI SAVA

Biserica Ortodoxă Română îmbracă astăzi 24 aprilie straie de sărbătoare, pentru a prăznui după cuviință pe Sfinții Ierarhi ai credinței strămoșești Iorest și Sava. Biserica noastră în frunte cu Intiistătorul ei, precum și cu alți Părinți Ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori, au trecut în rindul sfinților prin Tomosul de canonizare din ziua de 10 octombrie 1955, mai mulți sfinți români printre care și sfinții mărturisitori ai dreptei credințe, Iorest și Sava, mitropoliți ai Ardealului.

Ce cuvinte de laudă vă vom aduce prea fericitelor mărturisitori? Sau cu ce buze vă vom lauda mult pătimitorilor mucenici? Căci dreapta credință v-a fost mai scumpă decât viața și ați păzit curat griul ortodoxiei neamestecat cu neghina ereticeștilor înțeleșuri.

Prea fericite Ioreste și prea minunate Sava, cei ce v-ați arătat vrednici povățuitori ai poporului, vrednică de laudă este viața voastră caci și sufletul v-ați pus pentru oi, făcându-vă următori ai Păstorului celui Mare.

Sfântul Ierarh Iorest, mărturisitor al dreptei credințe pe pământul românesc, a fost mitropolit al Ardealului între anii 1640—1643. S-a născut în Țara Ardealului, din părinți dreptcredincioși. Din copilărie a intrat în Mîntăstirea Putna din Moldova. Aici a deprins meșteșugul scrierii frumoase și al zugrăvirii de icoane. Primind apoi ingerescul chip s-a învrednicit de harul preoției. Pentru învățatura lui iscusită și pentru viața lui îmbunătățită, Dumnezeu a rînduit să fie ales în scaunul de mitropolit al Ardealului. Luptînd cu bărbăție împotriva calvinilor abătuți de la dreapta credință, care căutau să surpe Ortodoxia din sufletele românilor, a tipărit cărți bisericești de învățatură și a cercetat sat cu sat, povățuind și îndemnînd pe fiii săi duhovnicești. În această luptă nu l-au înfricoșat nici amenințările, nici opreliștile craiului Ardealului și ale căpeteniilor lui calvinești. Pentru aceasta, curînd au născocit împotriva Sfîntului Ierarh piri mincinoase, au adunat sobor și l-au scos din scaun, aruncîndu-l în temniță. Nouă luni a stat sfîntul în temniță, legat cu lanțuri grele la miini și la picioare. Din cînd în cînd era scos din temniță la priveriște, înaintea bisericii sale din Bălgrad; și era batjocorit, despuiat de haine și bătut pe trupul gol. Dumnezeu însă n-a voit ca acest cuvios al lui să fie dat pierzării.

A fost slobozit din temniță în schimbul unui preț de o mie taleri. S-a săvîrșit în pace la episcopia Hușilor pe care a fost chemat s-o păstorească.

Fericitul părintele nostru Sava s-a născut în primul pătrar al veaului al XVII-lea în Inăul Ardealului, din părinți de neam bun și creștini evlavioși, Ioan și Maria. Din botez a primit numele Simeon. Mai multe din rudele sale după tată au fost episcopi și protopopi ai cetății Inăului. Tînărul Simeon a început învățatura de carte în casa părintească, iar adîncirea în Sfintele Scripturi și pravila vieții mînăstirești le-a deprins

la Minăstirea Comana din Țara Românească, de la unchiul său arhierul Longhin care se așezase la această minăstire. Murind tatăl său de ciură, la stăruințele maicii sale se căsătorește și ajunge protopop al Inăului, dar curînd rămîne văduv. Frumoasele sale însușiri sufletești dovedite în vrednicia de protopop, precum și viața sa pilduitoare, l-au înălțat pe soaunul Mitropoliei Ardealului, văduvit prin adormirea întru Domnul a mitropolitului Simeon Ștefan în anul 1656.

Conduce cu bărbăție și mare vrednicie Biserica Ortodoxă din Ardeal timp de 24 de ani. În tot timpul păstoriei sale, sfîntul s-a străduit să ridice Biserica și s-o țină în albia dreptei credințe a Răsăritului, ferind-o de uneltirile eresului calvinesc.

Rîvna cea mare a sfîntului pentru Ortodoxie i-a adus dușmănia și prigoana craiului Ardealului și a calvinilor.

A fost trimis în judecată și osîndit împotriva canoanelor pentru niște vini născocite. Cu silnicie și mărturii mincinoase soborul nelegiuit l-a osîndit pe nedrept, scotîndu-l din scaunul vlădicesc. A fost aruncat în temnița craiului și a suferit batjocuri, biciuiri și loviri cu toiege. Neclintit a rămas sfîntul în credința sa, ca o stîncă bătută de valurile mării. A suferit și a pătimit pentru Ortodoxie. După cumplete chinuri sfîntul a fost slobozit din temniță, dar așa de slăbit, că s-a mutat curînd către Domnul, în luna aprilie 1683.

Așadar, cu cîntări de laudă să cinstim măritul praznic al Ierarhilor dreptcredincioși și să preamărim nevoițele lor, căci, aceștia ne stau nouă înainte ca niște făclii nestinse, care risipesc întunericul necunoștinței și ne învață a ne închina după cuviință lui Dumnezeu.

Pe Ierarhii lui Hristos, Iorest și Sava să-i laudăm zicînd :

Bucură-te părinte Iorest, păstorule prea înțelept, făclia prea luminoasă, cetatea cea tare a dreptei credințe.

Bucură-te stîlp de foc, care ai călăuzit norodul prin pustia cea arzătoare a eresurilor și l-ai dus spre pămîntul făgăduinței.

Bucură-te, minunate Ierarhe Sava, stema cea prea luminoasă, care ai luminat întreg poporul dreptcredincios cu nevoițele luptelor tale și ai rușinat pe cei rătăciți. Bucură-te stîlp al adevărului, dintru care strălucirea cea cerească a Ortodoxiei a biruit năvala celor rău grăitori și sufletul credincioșilor de frumusețea ei cea negrăită l-ai îndulcit.

Pe slăviții Ierarhi ai Bisericii și pe apărătorii dreptei credințe, pe Iorest împreună și pe Sava, cu cîntări după cuviință să-i laudăm.

Bucurați-vă, prea laudaților pătimitori ai lui Hristos, Ioreste și Sava, trîmbițele adevărului, mărturisitorii Ortodoxiei. Bucurați-vă, păstori adevărați ai poporului! Căci nici îngrozirea chinurilor, nici legăturile, nici temnița, nici ocara, nici ranele n-au putut slăbi tăria sufletelor voastre.

Să se veselească dar pămîntul cel binecuvîntat al Ardealului și tot poporul drept credincios să cînte cu bucurie! Că iată, din sînul lui au răsărit ca niște stele prea strălucite minunații mărturisitori ai lui Hristos.

Bucură-te, dar Biserică Ortodoxă a României că ai născut pereche de arhieriei care de dragostea lui Hristos fiind cuprinși și de poporul cel dreptcredincios fiind nedespărțiți, nu s-au temut nicidecum a mărturisi adevărul și a-și pune sufletul pentru Hristos.

Cum vom lăuda pe bunii luptători ai Ortodoxiei și în ce cuvinte vom cînta nevoințele lor cele mai presus de cuvînt ?

Mare și nespusă este înălțimea viețuirii voastre, fericților Ierarhi, că ați ajuns a fi preamăriți și cinstiți de întreg poporul cel dreptcredincios. Pentru aceea neputincioase sînt cuvintele noastre a vă lăuda după cuviință ; ci primiți, o pătimitorilor ai lui Hristos și această puțină osteneală ce cu dragoste v-o aducem.

Ca cei ce sînteți mărturisitori ai Ortodoxiei și buni arhipăstori ai Bisericii lui Hristos, îndreptători ai poporului, preafericți ierarhi purtători de biruințe, Ioreste și Sava, cei ce v-ați învrednicit de cununa vieții, rugați-vă Domnului să se mîntuiască sufletele noastre. Amin.

Pr. ILIE D. NEGOIȚA

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(martie — aprilie)

PENTRU TRIMFUL PĂCII ÎN LUME. — Într-o atmosferă de înalt patriotism, în după-amiaza zilei de 28 februarie 1969, a avut loc în Capitală o impresionantă întâlnire electorală, la care a luat cuvîntul Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat. Domnia Sa a făcut mai întîi un bilanț al marilor realizări în dezvoltarea economico-socială a țării noastre, subliniind eforturile depuse de poporul român în opera de înflorire a patriei. Pentru obținerea acestor realizări țara noastră a dezvoltat continuu relațiile de colaborare și cooperare multilaterală cu toate țările indiferent de orînduirea lor socială, pe baza principiilor avantajului reciproc și neamestecului în treburile interne.

«Iată de ce — a spus în continuare Domnul Președinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România — prezentîndu-ne în fața maselor cu prilejul alegerilor și solicitînd votul pentru candidații Frontului Unității Socialiste asigurăm în mod solemn întregul nostru popor că nu vom precupeți nici un efort pentru îndeplinirea răspunderii ce ni s-a încredințat, că vom face totul pentru dezvoltarea continuă a orînduirii noastre socialiste, pentru realizarea idealului de prosperitate și libertate al națiunii noastre».

De-a lungul celor patru ani care au trecut de la alegerile precedente, țara noastră a desfășurat o intensă activitate pe plan internațional în scopul dezvoltării colaborării și prieteniei cu toate popoarele lumii. În același timp — s-a subliniat în continuare — țara noastră a vegheat la stricta respectare, în aceste relații, a principiilor egalității în drepturi, respectării suveranității, neamestecului în treburile interne, întrajutorarea tovarășească. Ca rezultat al acestei activități, România are astăzi relații diplomatice cu 90 de țări și colaborează pe plan economic cu peste 100 de state, bucurîndu-se de stima și prietenia multor popoare.

Ca țară europeană, România își intensifică lupta împotriva forțelor ce se opun securității europene convinsă fiind că există posibilitatea realizării securității și păcii pe continentul nostru și în lumea întreagă.

Ca un prim pas în realizarea acestui deziderat îl constituie «retragerea trupelor străine de pe teritoriul altor state în granițele naționale, desființarea bazelor militare amplasate pe teritoriul altor țări; realizarea unor zone denuclearizate». Aceste măsuri concrete duc la crearea unui climat de încredere, la înlăturarea treptată a pericolului unui nou război mondial.

«Frontul Unității Scoaliste — a precizat vorbitorul — cheamă întregul popor, ca prin votul de la 2 martie să-și manifeste dorința de prietenie cu toate popoarele, voința de a lupta neîncetat pentru asigurarea păcii în lume».

«Să se întărească colaborarea și prietenia între toate popoarele lumii, să triumfe pacea pe pământ!»

VIZITA DELEGAȚIEI GUVERNAMENTALE ROMÂNE ÎN AUSTRALIA. — La 12 martie a.c. delegația guvernamentală română condusă de Gheorghe Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, și-a încheiat vizita oficială în Australia. Cu această ocazie a fost dat publicității un comunicat în care se subliniază că, convorbirile avute de membrii delegației cu prilejul vizitării diferitelor obiective industriale, s-au desfășurat într-o atmosferă cordială și înțelegere reciprocă.

Cele două delegații — se spune în comunicat — au fost de acord asupra faptului că, aceste schimburi de vizite și contacte personale între reprezentanții celor două țări aduc o contribuție importantă la o mai bună înțelegere între cele două popoare, la dezvoltarea relațiilor româno-australiene.

POPORUL VIETNAMEZ DOREȘTE PACEA. — La începutul lunii martie a.c. a avut loc la Paris un miting de solidaritate cu lupta poporului vietnamez pentru libertate și independență, la care au participat mii de persoane. În cuvântările ce s-au rostit cu acest prilej s-a subliniat necesitatea ca toate popoarele lumii «să exercite presiuni asupra conducătorilor Statelor Unite pentru ca ei să pună capăt agresiunii în Vietnam, să ordone retragerea trupelor și lichidarea bazelor străine din Vietnamul de Sud și să lase poporul vietnamez să-și hotărască singur soarta».

— În Danemarca, Austria și Italia populația a organizat mitinguri, demonstrații etc. de sprijinire a luptei poporului vietnamez și în scopul îndemnării guvernelor acestor țări de a urma exemplul Suediei care a stabilit relații diplomatice cu R. D. Vietnam.

La Washington a avut loc o demonstrație sub lozincă «Războiul din Vietnam trebuie să înceteze!»

— Miercuri 19 martie 1969 s-a sărbătorit Ziua internațională de solidaritate cu lupta poporului vietnamez — este ziua care încheie în fiecare an Săptămîna de solidaritate cu Vietnamul, stabilită în 1966 la Conferința tricontinentală de la Havana.

Ca expresie a sentimentelor de solidaritate a poporului român cu lupta plină de abnegație a poporului vietnamez pentru unitate națională și pace, în țara noastră au avut loc o serie de manifestații.

La Clubul uzinelor «Republica» din București s-a organizat o adunare la care au participat numeroși cetățeni. Vorbitorii au subliniat mai întâi lupta poporului vietnamez de-a lungul secolelor pentru apărarea libertății și existenței sale ca națiune.

Ambasadorul R. D. Vietnam la București, Hoang Tu, mulțumind pentru sentimentele calde exprimate de muncitorii uzinelor «Republica» a evocat condițiile grele în care poporul vietnamez luptă pentru independență și libertate pînă la victoria definitivă pentru instaurarea păcii în această țară.

Frontul Unității Socialiste, Comitetul Național de solidaritate cu lupta poporului vietnamez, împreună cu Liga Română de prietenie cu popoarele din Asia și Africa, cu prilejul zilei de 19 martie, Ziua internațională de solidaritate cu Vietnamul, au trimis telegrame de solidaritate Comitetului Central al Frontului Patriei din R. D. Vietnam și Comitetului Central al Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud.

— La Tirgoviște, Ziua internațională de solidaritate cu Vietnamul a fost aniversată printr-un miting al oamenilor muncii, organizat la Uzina de utilaj petrolier din localitate. Au fost de față membrii ai Ambasadei R. D. Vietnam și ai Reprezentanței permanente la București a Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud. Vorbitoarii s-au referit, în cuvîntările lor, la importanța acestui eveniment, la succesele obținute de R. D. Vietnam, în dezvoltarea economiei și culturii, la riposta poporului vietnamez împotriva agresorilor, pentru apărarea libertăților sale naționale. S-a exprimat totodată simpatia și sprijinul dat poporului vietnamez de toate forțele iubitoare de pace.

În cuvîntarea sa, ambasadorul R. D. Vietnam la București, Hoang Tu, a subliniat că «poporul vietnamez dorește cu ardoare pacea, dar o pace în independență și libertate adevărată, pe baza unei reglementări realiste care să-i asigure drepturile naționale fundamentale și, totodată, să corespundă intereselor păcii în Asia de Sud-Est și în întreaga lume».

«RESPECTAREA DE CĂTRE TOATE STATELE A PRINCIPIILOR FUNDAMENTALE ALE CHARTEI O.N.U. — CONDIȚIE A MENȚINERII ȘI SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE A ELIMINĂRII ORICĂRUI ACT DE AGRESIUNE». — La sfîrșitul lunii martie a.c. s-a desfășurat la New York cea de a doua sesiune a Comitetului Special al O.N.U. pentru definirea agresiunii. A luat cuvîntul ambasadorul Gheorghe Diaconescu șeful delegației române la această sesiune. Domnia Sa a subliniat că orice soluție dată problemei definirii agresiunii trebuie să fie în concordanță cu principiile relațiilor dintre state, principii înscrise în Charta O.N.U.

Respectarea de către toate statele a principiilor care consacră egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor, obligația de a reglementa conflictele internaționale pe cale pașnică, care interzic folosirea forței și amestecul în treburile altor state, crează posibilitatea menținerii păcii și securității internaționale, eliminării oricărui act de agresiune.

În definirea agresiunii, România pornește de la realitățile vieții internaționale, de la necesitatea conviețuirii pașnice a statelor indiferent de orînduirea lor social-politică. Definiția agresiunii — a spus în continuare reprezentantul delegației române — «Va trebui să încrimineze agresiunea armată pe plan juridic și politic, ca fiind crima cea mai gravă împotriva păcii, generatoare de răspundere internațională». Definiția trebuie să de-

vină, prin cuprinsul ei, un instrument în sistemul normelor referitoare la menținerea păcii și securității, un instrument care să contribuie la mobilizarea opiniei publice mondiale, care să promoveze legalitatea internațională.

O VIZITA DE PRIETENIE. — La invitația Președintelui Republicii Turcia, Cevdet Sunay, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu împreună cu soția, au făcut, între 24—29 martie 1969, o vizită oficială în Turcia.

În timpul șederii sale în Turcia, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a depus o coroană de flori la Mausoleul lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul Turciei moderne. Membrii delegației române au vizitat capitala Republicii Turcia, orașele Istanbul și Izmir. Peste tot oaspeților români li s-a făcut o primire călduroasă, expresia prieteniei și stimei ce leagă popoarele română și turc. La convorbirile oficiale ce s-au purtat în timpul vizitei, între cei doi președinți au mai luat parte: Din partea română: Ilie Verdeț, prim vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe; Octavian Groza, ministrul energiei electrice, Grigore Geamănu, ambasadorul Republicii Socialiste România la Ankara, Nicolae Nicolae adjunct al ministrului comerțului exterior și înalți funcționari.

Din partea turcă: primul ministru al Turciei Suleyman Demirel, Ihsan Sabri Caglayangil, ministrul afacerilor externe, Cihat Alban, secretar general la președinția Republicii, Zeki Küneralp, secretar general la Ministerul Afacerilor Externe, Kâmuran Gurun, ambasadorul Republicii Turcia la București, Sadi Eldem, secretar general delegat la Ministerul Afacerilor Externe, Daniș Tunahgil, secretar general adjunct pentru problemele politice, și înalți funcționari.

Desfășurate într-o atmosferă de prietenie și înțelegere reciprocă, convorbirile s-au referit la relațiile româno-turce și la problemele internaționale actuale.

Cei doi președinți au exprimat cu satisfacție constatarea că relațiile dintre România și Turcia se dezvoltă neconținut în scopul întăririi spiritului bunei vecinătăți și respectului reciproc.

Părțile au salutat dezvoltarea rapidă a relațiilor economice din ultimii ani dintre cele două țări și au convenit, în scopul întăririi și dezvoltării acestor relații, asupra înființării unei comisii mixte româno-turce și au fost de acord să se studieze problema încheierii unui acord de lungă durată. S-a subliniat, cu acest prilej, că, această dezvoltare a relațiilor de prietenie dintre România și Turcia corespunde intereselor popoarelor român și turc și constituie totodată o contribuție activă la întărirea spiritului de colaborare și înțelegere internațională.

În cadrul schimbului de păreri asupra situației internaționale, s-a subliniat valoarea principiilor suveranității, independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, în stabilirea unor relații internaționale sănătoase precum și necesitatea respectării acestor principii de către toate statele lumii. România și Turcia — se arată în Comunicat — sînt hotărîte să-și continue eforturile pentru instaurarea climatului de încredere și înțelegere în lume, hotărîrea

de a sluji cauza păcii. Din acest punct de vedere o importanță deosebită o au relațiile de încredere și înțelegere pe continentul european.

Susținând necesitatea dezvoltării raporturilor de bună vecinătate între statele balcanice și importanța acestor raporturi pentru întărirea păcii regionale și mondiale, «cele două părți au relevat ca satisfacție aportul constructiv al relațiilor de prietenie româno-turce, la evoluția pozitivă a situației din Balcani».

Aspirațiile de pace și securitate ale omenirii — au subliniat cei doi șefi de state — sînt strîns legate de dezarmarea generală și în acest scop trebuie depuse toate eforturile pentru realizarea unor măsuri concrete.

Părțile s-au referit apoi la conflictele existente în anumite colțuri ale lumii și rezolvarea acestora în spiritul păcii.

Vizita președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu în Republica Turcia — se arată în încheierea Comunicatului — «constituie o importanță contribuție la întărirea relațiilor dintre cele două țări, în interesul popoarelor român și turc, al cauzei păcii și înțelegerii internaționale».

În diferite țări, ziarele, agențiile de presă, posturile de radio, au redat extrase din Comunicatul comun româno-turc comentînd totodată rezultatele vizitei președintelui Consiliului de Stat al României în Turcia.

Astfel, presa bulgară a publicat, din comunicat, partea ce se referă la importanța relațiilor de bună vecinătate dintre statele balcanice și întărirea păcii în Balcani. Bulgaria vecină a României și Turciei, este interesată în dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări, România și Turcia întrucît acestea vor avea rezultate pozitive în climatul balcanic.

La Paris, agenția France Presse consideră că «stabilirea unor relații de încredere și înțelegere pe continentul european ar avea o importanță deosebită pentru pacea și securitatea din întreaga lume».

La Londra, ziarele au rezervat spații importante acelor părți din cuvîntările Domnului Nicolae Ceaușescu referitoare la cooperarea și strîngerea relațiilor de prietenie dintre țările balcanice, relații ce contribuie la destinderea în Balcani, în Europa și în întreaga lume. S-a subliniat totodată faptul că, cei doi șefi de state au accentuat necesitatea și importanța respectării principiilor Chartei O.N.U. în scopul creării climatului internațional favorabil conviețuirii pașnice între popoare.

Presa atenană comentînd Comunicatul comun relevă partea referitoare la importanța relațiilor de încredere și înțelegere pe continentul european, pentru pacea și securitatea lumii. Se mai subliniază importanța relațiilor de bună vecinătate, relații bazate pe înțelegerea reciprocă în scopul întăririi păcii în Balcani și în întreaga lume.

La Tokio ziarul «Asahi» subliniază în mod special partea din Comunicat referitoare la convingerea celor doi șefi de state că fundamentul unor relații internaționale sănătoase trebuie să-l constituie suveranitatea națională, independența, egalitatea în drepturi și neamestecul în treburile interne.

«OAMENII DE ȘTIINȚĂ AU DATORIA SĂ CONTRIBUIE LA ÎNȚELEGEREA ÎNTRE POPOARELE LUMII». — Cu prilejul simpozionului «De separare și analiză biochimică», desfășurată în țara noastră sub egida Academiei Republicii Socialiste România, Institutului de Biochimie și Academiei Regale Suedeze de Științe Ingernești, în zilele de 1 și 2 aprilie ne-a vizitat țara profesorul Dr. Arne Tiselius, Președintele fundației Nobel. Laureat al premiului Nobel încă din 1948, profesorul Dr. Arne Tiselius este profesor honoris causa la 11 universități europene și americane, numele său fiind înscris printre membrii a 33 de academii și societăți de știință pentru contribuția sa în domeniul cercetării biochimice și biomedicale.

Domnia Sa a acordat un interviu în care, printre altele, se subliniază rolul oamenilor de știință din întreaga lume la realizarea unui climat de înțelegere și colaborare, de întărire a păcii în lume.

Reputatul om de știință și-a exprimat convingerea «că nu există o categorie mai bine desemnată ca aceea a oamenilor de știință în această problemă a sprijinirii înțelegerii internaționale, absolut necesară acum. Acestei categorii îi revine o mare responsabilitate». În acest scop trebuie stimulate contactele între cercetătorii străini și cei suedezi printr-o serie de simpozioane Nobel. Sint acțiuni ce se înscriu pe linia ideilor lui Alfred Nobel. Savantul a amintit de simpozionul ce urmează să se organizeze, în septembrie, sub titlul «Ideile lui Alfred Nobel privind schimbarea lumii», simpozion ce va întruni reprezentanți din diferite părți ale lumii ai celor cinci domenii înscrise în premiile Nobel.

Pe linia aportului oamenilor de știință la înțelegerea între popoarele lumii se înscrie și acordul încheiat între Academiiile română și suedeză.

ROMÂNIA MILITEAZĂ PENTRU CONSOLIDAREA PACII ÎN LUME. — — În cadrul lucrărilor Comitetului celor 18 state pentru dezarmare desfășurate la Geneva la începutul lunii aprilie a.c., în legătură cu proiectul de tratat asupra interzicerii folosirii fundului mărilor și oceanelor în scopuri militare, ambasadorul Nicolae Ecobescu a declarat, printre altele, că, toate statele au drepturi egale la pace și securitate, la dezvoltare și progres. Aceste principii trebuie să guverneze relațiile internaționale, de ele depinzând pacea lumii.

«Poporul român este vital interesat ca în lume să se instaureze pacea, să domnească buna înțelegere și prietenia între națiuni. România militează cu toată hotărârea pentru eliminarea forței și excluderea războaielor din viața societății, pentru înfăptuirea dezarmării». Vorbitorul a spus în continuare că realitatea a demonstrat triumful păcii și securității ori de câte ori au fost respectate principiile fundamentale din relațiile dintre state.

Pentru consolidarea păcii și securității, România se pronunță pentru încetarea producerii armelor atomice, pentru distrugerea stocurilor existente. În acest scop, sprijină ideea convocării unei Conferințe mondiale de dezarmare.

Ca țară europeană — a spus în continuare reprezentantul țării noastre — România este interesată în stabilirea unor relații de cooperare și bunăvecinătate între statele de pe continentul european. Aceasta ar corespunde intereselor popoarelor din această regiune și mai ales, cauzei gene-

rale a păcii. O contribuție importantă la realizarea unui climat de pace pe continentul nostru ar aduce-o crearea unor relații normale între toate statele balcanice, «transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării internaționale».

În încheierea cuvîntării sale, Nicolae Ecobescu a propus ca în concordanță cu cel de al doilea deceniu al dezvoltării, proclamat la O.N.U., să se conceapă un «deceniu de dezarmare al Națiunilor Unite (1970—1980)».

CONTRIBUȚIE LA CONSOLIDAREA PĂCII MONDIALE. — Între 2 și 4 aprilie a.c. ministrul relațiilor externe al Republicii Argentina, Dr. Nicanor Costa Mendez, a făcut o vizită oficială în România.

În Comunicatul comun dat publicității, cu prilejul convorbirilor oficiale ce au avut loc, s-a subliniat convingerea celor două părți «că respectarea reciprocă a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, trebuie să stea la baza relațiilor dintre toate țările lumii».

Astăzi — se menționează în continuare — toate statele, indiferent de sistemul lor politic, economic și social, au datoria «de a-și aduce contribuția la consolidarea păcii mondiale prin lărgirea și diversificarea relațiilor dintre ele în conformitate cu normele conviețuirii internaționale».

Miniștrii de externe ai celor două țări au exprimat satisfacția pentru existența posibilităților multiple de dezvoltare a relațiilor dintre România și Argentina.

Vizitele reciproce și contactele dintre reprezentanții celor două țări sînt factori ce contribuie la întărirea acestor relații de prietenie.

«MARȘUL DE PRIMĂVARĂ». Partizanii păcii din Anglia au organizat un marș de protest și un miting împotriva fabricării de armament atomic și pentru încetarea războiului din Vietnam. Participanții la «marșul de primăvară» au parcurs sute de kilometri trecînd prin mai multe orașe britanice unde au organizat mitinguri și demonstrații de protest.

DEMONSTRAȚII DE PACE. — «Grupul național de acțiune» format din organizații pacifiste americane au organizat la New York puternice manifestații de protest împotriva războiului din Vietnam. Sute de mii de americani participanți la mitinguri, reuniuni, marșuri și demonstrații, au cerut «pace imediată» în Vietnam.

— La Chicago peste 20.000 de persoane participante la demonstrație au chemat opinia publică americană la luptă pentru încetarea înarmărilor, a războiului din Vietnam și a tuturor acțiunilor menite să creeze o atmosferă de încordare, dăunătoare păcii.

ROLUL ȘI RĂSPUNDEREA STATELOR MIJLOCII ȘI MICI ÎN ASIGURAREA PĂCII. — Este subiectul cuvîntării susținute de Prof. Mihai Lavente președintele Comitetului de conducere al Grupului interparlamentar român prezent la reuniunea Uniunii interparlamentare care și-a început lucrările la Viena, la 8 aprilie a.c. Reuniunea a avut în centrul dezbaterilor probleme referitoare la rolul și responsabilitatea statelor mijlocii și mici în menținerea păcii în lume; perspectivele încheierii unui acord referitor la interzicerea utilizării armelor nucleare, bacteriologice și chimice. În timpul lucrărilor Prof. Mihai Lavente a vorbit despre rolul și

răspunderea statelor mijlocii și mici în dezvoltarea pozitivă a vieții internaționale și necesitatea ca relațiile dintre țările mijlocii și mici și marile puteri să aibă la bază principiul internațional al egalității în drepturi. România — a subliniat vorbitorul — militează necontenit pentru respectarea principiilor suveranității, independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc în relațiile dintre toate statele, mari, mijlocii și mici.

«LIBERTATE, INDEPENDENȚĂ ȘI O PACE ADEVĂRATĂ». — La Paris, continuă să se desfășoare lucrările Conferinței cvadripartite în problema vietnameză. La cea de a 12-a ședință, reprezentantul R. D. Vietnam în cuvântarea rostită la încheierea lucrărilor a subliniat între altele că «poporul vietnamez nu vrea capitularea nimănui, el vrea numai independență, libertate și o pace adevărată».

ADUNAREA MONDIALĂ A PACII. — Consiliul Mondial al Păcii în sesiunea de la Lahti a stabilit că cea de a 20-a aniversare a Mișcării Mondiale pentru pace să aibă loc la Berlin între 21 și 24 iunie 1969.

UN ADEPT ÎNFLĂCĂRAT AL PACII ÎNTRE POPOARE. — Dintre aniversările culturale consemnate în acest an, face parte împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Gandhi, personalitate marcantă în istoria Indiei, supranumit Mahatma (suflet mare).

Născut la Porbandar, la 2 octombrie 1869, Mohandas Karamchand Gandhi a fost fiul și nepotul unor prim-miniștri ai statului Kathiawar. După absolvirea liceului a studiat trei ani în Anglia intrând apoi ca avocat la Bombay și Rajkat.

Aceasta este perioada în care India este supusă unei duble asuprii ce adusesse masele populare la o viață de mizerie. Prima care s-a ridicat împotriva stăpînirii coloniale a fost burghezia indiană lipsită de drepturi politice și care a creat în 1855 Congresul Național Indian. Aceasta era situația când Gandhi a început să se afirme în viața politică a țării apărînd timp de două decenii interesele emigranților indinei în Africa de Sud. Revine în India în ianuarie 1915 cu convingerea necesității mobilizării poporului indian la mișcarea de eliberare a țării de sub dominația metropolei. Abia după cel de al doilea război mondial, o dată cu destrămarea sistemului colonial, India a devenit independentă. În 1949 are loc declararea sa ca republică, eveniment ce Gandhi nu-l va apuca. El a fost asasinat cu un an înainte, la 79 de ani.

Dintre ideile sale pentru afirmarea cărora nu și-a precupețit nici chiar viața, amintim pe cele legate de rolul ce l-ar putea avea o Indie independentă. «O Indie înfloritoare și liberă — scria Gandhi — are pentru o lume suferindă un mesaj de pace și bunăvoință».

Trăind într-o lume zguduită de două războaie mondiale, Gandhi era un adept înflăcărat al păcii între popoare.

«Visul lui — surlinia Nehru — era ca India să devină un simbol și... ca, prin exemplul său, să determine tot restul lumii să renunțe la război și la violență».

PACE ȘI DESTINDERE PE CONTINENTUL EUROPEAN. — La Geneva în luna aprilie s-au desfășurat lucrările Comisiei Economice a O.N.U. pentru Europa. Luînd cuvîntul la plenara celei de a 24-a sesiuni a Comisiei Economice, șeful delegației române, Mircea Malița, adjunct al ministrului afacerilor externe, a subliniat rolul acestei Comisii a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa, în crearea climatului de destindere și colaborare.

Încă de la crearea sa, Comisia a contribuit la intensificarea relațiilor dintre state, avînd rolul acum de a generaliza rezultatele acestor relații în scopul creării unui climat de destindere pe continentul european. Acțiuni ca acelea a unor mari proiecte în domeniul energetice, transporturilor, sănătății sînt menite să ducă la realizarea unei păci trainice în Europa».

În activitatea de viitor a Comisiei, se impune ca primă necesitate respectarea cu strictețe a principiilor internaționale privind relațiile dintre state : principiul independenței, suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi, respectul mutual și avantajul reciproc.

Pentru creșterea posibilităților de cooperare — a subliniat vorbitorul — Comisia «ar face o operă utilă publicînd sub egida ei o serie de studii» referitoare la vastele forme de cooperare care au apărut în cadrul dezvoltării continue a relațiilor dintre state. Pentru ca aceste relații să fie mai eficiente «sîntem îndreptățiți să așteptăm ca C.E.E. — O.N.U. să aibe în viitor un rol mai activ în elaborarea unor propuneri și recomandări practice...», să contribuie la o continuă informare a țărilor membre asupra stadiului dezvoltării tehnico-științifice și a posibilităților de aplicare a acestora.

Toate aceste măsuri menite să ducă la întărirea cooperării pe continentul nostru nu numai că «nu lezează interesele nici unui stat din lume» dar contribuie la crearea unui climat de pace în întreaga lume.

ÎN SPIRITUL ÎNTELEGERII ȘI PRIETENIEI ÎNTRE POPOARE. — Începînd cu data de 13 aprilie 1969 ne-a vizitat țara primul ministru al Suediei, Tage Erlander — vizită ce se înscrie pe linia acțiunilor întreprinse de România, în scopul întăririi relațiilor de prietenie și colaborare cu țările europene.

Înaltul oaspete și persoanele oficiale care l-au însoțit, au făcut o vizită în nordul Moldovei. Aici, au fost vizitate mai multe obiective din județul Suceava, printre care și Mînăstirea Putna, ctitoria voievodului Ștefan. La vizitarea bisericii mînăstirii, oaspeților li s-au dat amănunte asupra lucrărilor arheologice și descoperirilor făcute aici, — mărturii ale unor momente de seamă din istoria patriei noastre. La complexul muzeistic al mînăstirii, oaspeții au putut vedea lucrări de broderie, argintărie, manuscrise și tipărituri.

Un alt popas a fost făcut la Mînăstirea Sucevița, ctitorie a familiei movileștilor. Oaspeții au apreciat muzeul de obiecte de cult și biserica mînăstirii ca «adevărate bijuterii de artă».

Au fost vizitate în continuare Mînăstirea Moldovița — centrul cultural din secolele XV—XVII și Mînăstirea Voroneț — ctitorie a lui Ștefan cel Mare renumită prin picturile originale.

Pe tot timpul vizitei la monumentele de artă amintite, oaspeții au fost însoțiți de P. Cuv. Arhim. Irineu Crăciunaș, vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Vizita primului ministru al Suediei a prilejuit un schimb de vederi referitor la relațiile româno-suedeze, perspectivele lor de dezvoltare și la aspecte ale situației internaționale.

Convorbirile au exprimat dorința celor două părți de a dezvolta relații și pe viitor și hotărârea de a contribui și pe mai departe la stabilirea, pe continentul european, în întreaga lume, a unui climat de încredere și colaborare.

Înainte de încheierea vizitei în România, primul ministru al Suediei Tage Erlander și ministrul de externe, Torsten Nilssen, au răspuns la unele întrebări ce le-au fost adresate de ziarisții români și străini.

Cu acest prilej, referindu-se la convorbirile avute în România, primul ministru al Suediei a precizat : «la baza convorbirilor noastre a stat acel numitor comun care se numește dorința de pace. În continuare, D-Sa a subliniat că România și Suedia sînt, alături de alte state, coautoare ale rezoluției «acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite». Aceste relații trebuie să aibe la bază respectarea strictă a principiilor Chartei Națiunilor Unite.

Indiferent de sistemele economice din diferite țări — s-a arătat în continuare —, «este cert că pacea este factorul esențial care stă la baza dezvoltării oricărei economii naționale».

Vizita primului ministru al Suediei Tage Erlander în România, se înscrie ca o contribuție de seamă la eforturile tuturor statelor de afirmare a relațiilor de pace și colaborare între națiuni.

XX DE ANI DE LA CREAREA MIȘCĂRII PENTRU APĂRAREA PĂCII DIN ROMÂNIA. — Evenimentul a fost consemnat de Prof. Univ. Dr. Docent Tudor Ionescu, președintele Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, printr-un articol publicat, în ziua de 20 aprilie 1969, de presa noastră centrală, urmat de adunări comemorative.

Mișcarea partizanilor păcii a fost creată după cel de al doilea război mondial afirmîndu-se «în decursul anilor, cu o vigoare fără precedent, în apărarea acestui bun vital al umanității — pacea». Astăzi se întărește din ce în ce mai mult convingerea că toate statele mari sau mici au datoria de a lupta pentru crearea unui climat de pace și colaborare în lume.

În țara noastră, există o strînsă legătură și concordanță deplină între interesele poporului nostru și interesele generale ale păcii.

Mișcarea pentru apărarea păcii din România militează pentru aplicarea politicii statului nostru de colaborare cu toate țările lumii. În acest scop la toate reuniunile pe plan internațional, reprezentanții mișcării pentru pace din România s-au pronunțat «pentru întărirea securității europene prin aplicarea neabătută a normelor și principiilor legalității internaționale», pentru triumful păcii în lume.

«CE ESTE MAI IMPORTANT PENTRU PACE?» — Aceasta este întrebarea adresată de redacția revistei «Pentru Apărarea Păcii» unor personalități eminente ale mișcării mondiale pentru pace.

Dintre personalitățile solicitate să răspundă la această întrebare amintim :

Isabelle Blume, profesoară de literatură, născută în 1892, veche militantă a mișcării belgiene și internaționale pentru apărarea păcii. În 1953 i s-a atribuit premiul internațional Lenin «Pentru întărirea păcii între popoare».

Instaurarea păcii — a spus vorbitoarea — depinde în primul rînd de cucerirea de către toate popoarele a independenței lor și a dezarmării. A împiedica un popor să-și cucerească independența înseamnă a ridica un obstacol în calea păcii, așa cum cheltuielile pentru înarmare constituie un obstacol în calea dezvoltării.

Jiri Stepanovsky, doctor în drept și în litere, autorul unor lucrări despre relațiile internaționale de după război. În 1968 pentru activitatea sa în mișcarea pentru pace a fost distins cu Premiul cehoslovac al păcii devenind în același an președinte al Comitetului cehoslovac al păcii.

La această întrebare — a spus D-sa — «voi răspunde sub forma cea mai generală și mai scurtă în felul următor: să luptăm pentru respectarea generală și consecventă a principiilor de democrație în relațiile internaționale. Consider că cel mai important dintre aceste principii democratice este dreptul la autodeterminare, independență națională și suveranitate de stat, coexistența pașnică...». Aceste principii și scopuri ale mișcării pentru pace «trebuie să aibă o valoare universală» întrucît «o mișcare incapabilă să respecte principiile sale principii pierde sprijinul maselor».

Yaşar Nabi Nayir, cunoscut poet, romancier și eseist turc, redactor șef al revistei literare «Varlik» (Existența).

Problema esențială care se pune astăzi omenirii «nu poate fi decît salvagardarea, cu prețul oricărui eforturi, a păcii mondiale». În acest scop trebuie găsite mijloacele înlăturării urii dintre popoare și respectării independenței, libertății de acțiune, egalității și drepturilor legitime ale tuturor popoarelor. «Principiul coexistenței pașnice trebuie să devină o lege internațională respectată cu strictețe și nu o vorbă lipsită de sens».

Geo Bogza, cunoscut militant al mișcării pentru pace, vechi membru al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii se numără printre membrii români ai Consiliului Mondial al Păcii.

Pentru pace cel mai important lucru — a spus D-sa — este «ca nimeni să nu lovească, să nu conceapă și să nu pregătească războiul».

Problema păcii poate fi privită din punct de vedere militar — desființarea blocurilor agresive, restaurarea relațiilor de prietenie și încredere între popoare; diplomatic — recunoașterea definitivă și universală a principiilor internaționale ale Chartei O.N.U. «fără de care niciodată nu va fi pace»; moral — savanții, artiștii, toți oamenii de prestigiu din toate țările să-și ridice glasul în apărarea păcii ori de cite ori este nevoie fără ca, conștiința lor să poată fi înfricoșată.

REDACTIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Profesori de la Institutul teologic de grad universitar din București : Pr. Dr. Dumitru Stăniloae și Pr. Dr. Ene Braniște au conferențiat în luna ianuarie 1969, în Anglia și anume la Colegiul Saint Stephen's House din Oxford. Prof. Braniște despre : «*Problema evoluției și adăptării în cult, din punct de vedere ortodox*» și Prof. Stăniloae despre : «*Caracterele specifice ale Ortodoxiei în comparație cu celelalte confesiuni creștine*». Asemenea au conferențiat și la Colegiul anglican din Mirfield, — Prof. Stăniloae despre : «*Aspecte ale Ortodoxiei*» și Prof. Braniște despre : «*Caracterele specifice ale cultului ortodox în comparație cu cultul celorlalte confesiuni creștine*». Conferințele au fost urmate de întrebări și răspunsuri. La colegiul Saint Stephen's House profesorii români au ținut și un seminar, lămurind diferite aspecte ale învățaturii și liturghiei ortodoxe. La conferințe au participat, pe lângă profesorii și studenții colegiilor respective, și un număr însemnat de personalități bisericești marcante din oraș.

Evident, conferințele menționate au contribuit foarte mult la cunoașterea Ortodoxiei și prin teologia română.

— Mai menționăm că în Anglia se află la studii doctoranzii români : Pr. Lucian Gafton, asistent la Institutul teologic de grad universitar din București, Ieromonahul Antonie Plămădeală, secretarul Institutului teologic din București și Rus Remus.

— Prof. Nikos Nissiotis, directorul Institutului ecumenic de la Bossey (Elveția) și Secretar general adjunct al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a fost titularizat la catedra de filozofie a religiei de la Facultatea teologică ortodoxă din Atena.

— În sesiunea ținută în ianuarie a.c. la Tulsa (Oklahoma, S.U.A.) Comitetul executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a invitat patru personalități bisericești proeminente să colaboreze la Geneva cu conducerea Consiliului și anume : 1) Canon David E. Ienkens, docent la Queen's College în Oxford (Anglia) va prelua conducerea studiilor umane, adică a studiilor privind problemele antropologiei creștine în perspectiva schimbărilor sociale, precum și problemele științei și tehnologiei moderne ; 2) Pastorul Ian M. Fraser (Biserica din Scoția) va avea responsabilitatea studiilor privitoare la «*Rolul mirenilor în Biserică și societate*» ; 3) Arhimandritul grec Anastasios Iannoulatos, docent la Facul-

tatea de filozofie a Universității din Marburg (R.F. a Germaniei), se va ocupa de studiile privind misionarismul și relațiile cu Bisericile ortodoxe ; 4) Pastorul Werner Simpfendörfer de la Academia evanghelică din Bad Bole (R.F. a Germaniei) se va ocupa de pregătirea teologică, în cadrul nou-înființatului «Birou pentru probleme de educație», a cărui conducere o preia Pastorul Dr. William Beon Kennedy, docent la Universitatea Emory din Georgia (S.U.A.).

— Consiliul ecumenic al Bisericilor organizează o conferință la Londra cu tema : «Problema rasială». Pe lângă reprezentanți ai Bisericilor-membre ale Consiliului ecumenic participă și observatori romano-catolici.

— Societățile studențești luterane, romano-catolică și liber bisericești din Suedia s-au unit în «Societatea studenților creștini din Suedia».

— Dacă în iulie a.c. se va realiza proiectata uniune între Biserica anglicană și cea metodistă, atunci în Anglia se va constitui o «Biserică evanghelică metodistă» formată din unirea a două grupe metodiste (O.D., 5/1969).

— Facultatea de teologie din Zürich și Bisericile reformate din Elveția au sărbătorit «450 de ani de reformație», la care au participat 250 de invitați din Europa și alte continente. Cu această ocazie au conferențiat Prof. Dr. Büsser (Zürich) despre «Zwingli, profetul»; Prof. Dr. Muralt (Zürich) despre «Reformația lui Zwingli în Confederația elvețiană» și Prof. Dr. Loehrer (Berna) despre : «Zwingli și Erasmus». (N. Z., 31/1969).

— Secretariatul internațional al Conferinței creștine pentru Pace în sesiunea sa din ianuarie a.c. ținută la Praga, a hotărât, între altele, să se ocupe și de temele următoare : «Eliberarea omului și rolul socialismului în acest proces. Educația spre umanizare»; «În ce mod poate deveni Biserica un instrument real al umanizării și al păcii»; «Etica eficientă pentru dreptate și pace internațională»; «Problema culturii ecumenice și populare» (I. B. CFK, ianuarie, 1969).

— Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sirbe a sfințit, cu participarea Arhiepiscopului anglican de Canterbury, la Birmingham (Anglia), o nouă biserică Ortodoxă Sîrbă.

— La Wellington (Noua-Zeelandă) s-a înființat prima comunitate ortodoxă sîrbă, ținînd de Patriarhia din Belgrad.

— Patriarhia Ortodoxă Sîrbă publică o nouă revistă teologică intitulată «Ortodoxia».

— În Mînăstirea «Sfîntul Ilie» s-a înființat un seminar teologic «Sfîntul Clîment de Ohrida».

— Numărul parohiilor ortodoxe din Anglia se cifrează la 50. Între acestea sînt : 13 grecești, 9 rusești, 9 ucrainene, 6 poloneze, 4 sîrbești, 1 estonă, 1 lituaniană, 1 română ș.a.

— La Brookline (S.U.A.) s-a înființat un colegiu ortodox grec.

— La New York s-a întrunit al 17-lea Congres ortodox internațional al tineretului.

— La Detroit (S.U.A.) s-a întrunit al 19-lea Congres al tineretului român din America.

— La Warren (S.U.A.) s-a sfințit biserica Ortodoxă Română «Învierea».

— Mitropolitul Eutimie I, (Popa Eftim) conducătorul Bisericii Ortodoxe Turcești, a decedat la Constantinopol în vîrstă de 84 ani. Urmașul său la conducerea Bisericii este fiul său, Mitropolitul Eutimie II.

— Arhiepiscopul Meletie a fost încredințat de sinodul Patriarhiei de Antiohia cu administrarea acesteia pe timpul bolii Patriarhului Teodosie VI.

— Conducătorii celor 5 Biserici monofizite din America s-au întrunit pentru a discuta posibilitatea unei mai strînse colaborări și despre introducerea limbii engleze ca limbă liturgică, precum și despre un schimb de preoți.

— Biserica Siriană și-a ales un nou patriarh: Anton Ignaz II.

— La un serviciu divin săvîrșit la Belgrad de Pedro Arrupe, generalul Ordinului iezuit, a participat și un episcop ortodox, ca reprezentant al Patriarhului Gherman.

— La Congresul pentru «Muzica bisericească bizantină» din Mănăstirea Grottaferata (Italia) au participat și reprezentați ai Patriarhiei ecumenice, ai celei sîrbe și ai bisericii grecești.

— La Anchorage (Alaska), pentru prima dată în istoria acestui ținut, s-a săvîrșit un «serviciu divin ecumenic» la care au participat ortodocși, romano-catolici și protestanți de diferite nuanțe.

— În satul Hasbon, biblicul Hesbon, odinioară capitala moabiților și amoreilor, arheologi americani au descoperit o biserică bizantină datînd din anul 640 și avînd frumoase mozaicuri.

— Între patriarhul ortodox al Bisericii ruse și Arhiepiscopul Iosif, conducătorul staroverților din Rusia, s-a făcut un schimb de corespondență, pentru prima dată de la separarea staroverților de Biserica Ortodoxă (*J.K.Z.*, 4/1968).

— Dr. Andreas Rinkel, Arhiepiscop de Utrecht și primat onorific al Bisericii Vechi-Catolice, a împlinit în ianuarie a.c. opt decenii de viață. În Biserica Veche-Catolică de Utrecht, independentă din anul 1723, Arhiepiscopul Rinkel a introdus o serie de reforme organizatorice socotite necesare în contextul timpului. Sub îndrumarea sa s-au revizuit și editat din nou cărțile liturgice, publicîndu-se și un «*Manual liturgic*» (1932), la conținutul căruia a dat însuși o masivă contribuție cu condeiul. Ca muzician este autorul unor cîntări bisericești (8 liturghii și peste alte 50 cîntări bisericești). A publicat, și opt volume de predici și un manual de învățătură de credință și morală (1932). Ca profesor de dogmatică și etică la Institutul teologic din Amersfoort a publicat «*Teologia dogmatică*» (4 volume, 1956).

În urma convenției încheiate la Utrecht în 1889 de către Bisericile vechi-catolice, Arhiepiscopul de Utrecht este și președintele «Conferinței episcopale vechi-catolice internaționale», deci primat onorific al Bisericii Vechi-Catolice. În această calitate Arhiepiscopul Rinkel a dezvoltat o bogată activitate și pe plan ecumenic în sensul apropierii între confesiuni pe drumul spre unirea lor în tratativele unionale cu Biserica Anglicană, cu Bisericile catolice independente din Spania, Portugalia și Filipine. În 1966 a slujit cu Cardinalul Alfrink în Catedrala veche-catolică din Utrecht. Militează asemenea și pentru apropierea cu Biserica ortodoxă.

CONFERINȚA ECUMENISTĂ. — În ziua de 27 martie 1969 s-a ținut la Institutul teologic de grad universitar din București o conferință ecumenistă la care au participat delegați ai Institutelor teologice ortodoxe din București și Sibiu și ai Institutului teologic protestant (luteran, reformat, unitarian) din Cluj-Sibiu. Au mai participat doctoranzi de la Institutul teologic din București. Tema de discuție : «Sensul activ al credinței» (dialog ecumenic și mărturie creștină, prozelitism și misiune, limbaj confesional în pastorație, ecumenism și pseudoecumenism). Referatul principal a fost susținut de Prof. Pal Gereb și Istvan Juhasz (Cluj) și H. Binder (Sibiu), coreferenți fiind Pr. Prof. Isidor Todoran (Sibiu) și Diac. Asistent Dr. Ioan Bria (București). După citirea referatului au urmat discuții. Conferința a fost prezidată de P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanu, vicar patriarhal.

— Din lipsă de mijloace financiare, «Mișcarea studențească ecumenică» din S.U.A. s-a autodizolvat. Ea a fost înființată în septembrie 1966 prin unirea mai multor organizații studențești ortodoxe, romano-catolice și protestante.

— Dr. Eugene Carson Blake, secretarul general al Consiliului ecumenic al Bisericilor, a vizitat în luna martie a.c. Bisericile din Republica Arabă Unită, Liban, Siria, Iordania și Israel. Rostul vizitei a fost stabilirea unor contacte mai strânse între Consiliul ecumenic și Bisericile membre, care să contribuie la o mai bună înțelegere reciprocă între Biserici și la o mai rodnică împreună-lucrare pentru pace în lume.

— În S.U.A. există o mișcare a credincioșilor de culoare. Astfel s-au înființat «grupe negre» de luterani, baptiști, anglicani, presbiterieni, metodisti, unitarieni ș.a. Există și o asociație a preoților romano-catolici negri, asemenea și a călugărilor negre. Grupele și Bisericile negre au format o asociație supraconfesională reprezentată de «Comitetul național al preoților negri» (N.C.B.C.), având ca membri peste 700 preoți negri, ținând de 20 de comunități confesionale. «Mișcarea neagră» pretinde participare la conducerile bisericesti și voinște să promoveze cultura negrilor. Serviciile religioase sint orientate conștient în «mod african». Iisus Hristos trebuie prezentat, ca înfățișare fizică, «ceva mai întunecat», căci «negrul este frumos» se spune într-o cântare bisericească. «Comitetul» menționat, în ultima sa sesiune, a hotărât să se ocupe și de problema unei teologii negre, alegând o grupă de lucru, care să se ocupe temeinic de această problemă (O.P.D. 10/1969).

— La invitația Patriarhului ecumenic, Atenagora I din Constantinopol, s-a ținut aici o «discuție teologică» între reprezentanți ai Patriarhiei ecumenice și o delegație a Bisericii Evanghelice Germane, conduse de Episcopul Erich Eichele din Stuttgart.

— La invitația Comisiunii pentru «Credință și constituție bisericească» de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, s-au întrunit la Geneva 13 teologi ortodocși, romano-catolici, anglicani și protestanți, pentru a studia problema intercomuniunii. (Definiția intercomuniunii, admiterea la ea, practica ei în trecut și prezent ș.a.). În relațiile interconfesionale problema primește un caracter de necesitate tot mai presantă — s-a spus la Geneva —, probă : săvârșirea în comun a Euharistiei de către diferite grupări religioase în diferite țări. La discuții, pe lângă Dr. Lukas

Vischer, directorul Comisiunii pentru «Credință și Constituție bisericească» au participat teologii următori : Pr. A. M. Alechin și Pr. Martin Conway (Anglia) ; Prof. Vitalie Borovoi (U.R.S.S.), Dr. John D. Zizioulos (Grecia) ; P. Jean Corbon (Liban) ; P. I. M. R. Tillard (Canada) ; Prof. Lewis Mudge (S.U.A.) ; M. H. Meyer (R. F. a Germaniei) ; B. D. Dupuy, Arhimandrit Damaskinos Papandreu, Max Thurion, M. Vilmos Vajta (Franța) ; T. Tshibangu (Congo).

— Unirea proiectată între Biserica Reformată din S.U.A. și Biserica Presbiteriană din S.U.A. a eșuat, deocamdată, în urma rezistenței unui număr de sinoade regionale ale Bisericii Reformate.

— O delegație a «Consiliului Național al Bisericilor» din S.U.A. a vizitat Vaticanul pentru a stabili «contacte directe și neoficiale» cu Vaticanul și a face «un schimb de păreri asupra unor probleme comune». Episcopul Willebrands, secretarul «Secretariatului Vatican pentru promovarea unității creștine» și-a exprimat nădejdea că în felul acesta se vor stabili relații între Bisericile din America și Biserica Romano-Catolică. Se urmărește asocierea și a Bisericii Romano-Catolice la «Consiliul Național al Bisericilor din S.U.A.», din care fac parte pînă acum bisericile Ortodoxă și Protestantă. De altfel «Consiliul Național» și Conferința Episcopilor (romano-catolici) din America au și format un comitet de lucru, care să studieze această problemă.

— O ediție nouă a Noului Testament în limba engleză a tipărit Societatea Biblică din America. S-au distribuit aproape 15 milioane de exemplare.

— Pentru a cincea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor se vor studia, între altele, și problemele : «Umanul și etica socială creștină» ; «Fundamentarea teologică a dreptului» ; «Biserica și cibernetica» (O.P.D., 12/1969).

— La invitația Secretariatului pentru «Credință și constituție bisericească» de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, s-au întrit la Cartiggy (Geneva, Elveția), 12 învățați musulmani și 12 creștini pentru un «schimb de discuții». S-au discutat trei teme : 1) «Posibilități și făgăduieli ale dialogului dintre musulmani și creștini (referenți : Dr. Hassan Saab (Liban) și Pater I. Monbarac (Franța) ; 2) «Cuvintul lui Dumnezeu și Sfinta Scriptură (referenți : Pr. Georges Khodr, Beirut, secretarul general al mișcării tineretului ortodox, Prof. S. M. H. Beheshti, Hamburg) ; 3) «Religia într-o epocă tehnologică» (referenți : Dr. M. Schamah, profesor la Universitatea «Al-Azhar, Cairo, John Taxlor, docent la «Selly Oak College», Birmingham, Anglia). Discuțiile au fost conduse de Dr. Lukas Vischer, directorul Secretariatului pentru «Credință și Constituție bisericească».

— La Mexico City s-a înființat un «Centru de studii ecumenice», care voințe să cultive cunoașterea, stima reciprocă și apropierea între oameni de diferite religii (confesiuni) și ideologii și astfel să contribuie la stabilirea păcii și solidarității între diferitele grupe sociale și culturale». «Centrul» organizează cursuri pentru cunoașterea problemelor fundamentale ale ecumenismului.

— Leopoldo Juan Nulus (originar din Estonia, stabilit în Argentina), a fost numit director al «Comisiunii pentru problemele internaționale» de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

— Dr. Glem Garfield Williams, Secretarul General al «Conferinței Bisericii Europene», a vizitat Bisericele membre din Cehoslovacia.

— «Cu îngrijorare și cu nădejde» — a spus Episcopul vechi-catolic din Bonn, Josef Brinkhues, — urmărește Biserica Veche-Catolică tratativele unionale dintre Bisericele Anglicane și Bisericele Evanghelice libere. «Orice uniune bisericească, în care anglicanii ar renunța la elemente esențiale ale credinței catolice, ar însemna o întorsătură nefavorabilă în străduințele pentru unitatea pe pământ a Bisericii lui Dumnezeu. O astfel de uniune ar îngreua tare discuțiile anglicane cu Constantinopolul și Roma și ar pune la grea încercare deplina noastră comunitate sacramentală cu anglicanii» (*O.P.D.*, 36/1969).

AKID (Buletin de informație al Bisericii Vechi-Catolice), nr. 155/1969 menționează o serie de studii despre Biserica Veche-Catolică publicate de revista noastră «Ortodoxia» în anii 1967 și 1968.

— Patriarhia Ortodoxă de Alexandria a înființat o nouă revistă ecumenică, intitulată : «Ecclesiastikos Pharos», care să servească de organ al dialogului Ortodoxiei cu celelalte Biserici creștine. Revista va apare de două ori pe an. Primul număr (1/1969) se ocupă de Bisericele necalcedoniene, al doilea se va ocupa de Biserica Veche-Catolică.

— Grigorie I Maniatopoulos, starețul istoricii Mănăstirii Sfânta Ecaterina din Sinai, este noul Arhiepiscop de Sinai și Raithu, ca urmaș al Arhiepiscopului Porfirie III, decedat în noiembrie 1968 în vîrstă de 90 de ani. Arhiepiscopul Grigorie I s-a născut în anul 1912 la Izmir (Turcia), a urmat seminarul teologic din Cairo și Facultatea teologică din Atena, fiind apoi profesor de religie. În anii 1961 și 1966 a participat la Congresele de bizantinologie din Ohrida și Oxford. În 1966 a organizat jubileul de 1400 de ani al Mănăstirii Sfânta Ecaterina din Sinai. Arhiepiscopul Grigorie I este autorul unei serii de lucrări teologice, precum și al «catalogelor bibliotecii» din Sinai. Vorbește la perfecție limbile : engleză, franceză, arabă, ebraică, greacă.

Arhiepiscopia de Sinai, ținînd de Patriarhia ortodoxă din Ierusalim, este autonomă din 1575. De dînsa țin cîteva mănăstiri din Grecia, Turcia, Cipru și Liban.

— Comunitatea «Sfîntul Nicolae» din Zürich a organizat, în februarie 1963, o Conferință ortodoxă veche-catolică, avînd ca temă relațiile între Biserica Ortodoxă și cea Veche-Catolică. Cu acest prilej s-a constatat cu bucurie că dialogul între cele două Biserici este acum realitate.

— Dr. Ioan Karmiris, profesor de dogmatică la Facultatea teologică din Atena, a declarat într-un interviu că unitatea ortodoxă-veche-catolică este nu numai posibilă, dar și de dorit. Dificultățile actuale dintre cele două Biserici nu sînt create atît de diferențele exprese de credință dintre Ortodoxie și Vechi-Catolicism, cît de lipsa de claritate a unor poziții dogmatice ale Vechi-Catolicismului. Deplinul acord dogmatic este însă premisa necondiționată pentru constituirea unei depline comunități bisericești între Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică a Uniunii de la Utrecht. Aceasta ar fi apoi recunoscută de Bisericele Ortodoxe ca : «Biserică Autocefală Ortodoxă de Apus» (*AKID*, 155/1969).

— Decedatul Cardinal Augustin Bea, fost președinte al Secretariatului Vatican pentru promovarea unității creștine, a donat o parte a bibliotecii sale Facultății de teologie protestantă de la Universitatea Harvard din Boston (Massachusetts, S.U.A.). În 1964 cardinalul Bea a ținut câteva conferințe la această facultate, care i-a decernat titlul de «doctor honoris causa» (O.P.D., 9/1969).

— În Basel (Elveția), în orașul său natal, a decedat în vîrstă de 82 de ani renumitul teolog protestant, profesorul Dr. Karl Barth. Dogmatist, exeget, istoric bisericesc, predicator, întemeietorul curentului «teologia dialectică», numit «părintele bisericesc protestant al veacului XX» și «doctorul hărului liber», K. Barth a revoluționat gîndirea și teologia protestantă din secolul nostru. Din mulțimea lucrărilor sale menționăm : Dogmatica bisericească XVI vol. cu 9.000 de pagini; Epistola către Romani (mai multe ediții); Cuvîntul lui Dumnezeu și teologia; Învierea morților; Despre Duhul Sfînt; Împlinirea poruncilor; Explicația epistolei către Filipeni; Învățătura despre cuvîntul lui Dumnezeu; Teologia și Biserica; Teologia și omul de azi; Voia lui Dumnezeu și dorințele noastre; Evanghelie și lege; Întrebări și răspunsuri teologice; Introducere în teologia evanghelică; Realitatea omului nou; Biserica, câteva volume de predici, caietele intitulat «existența teologică azi» ș.a.

În cadrul schimbului de studenți și profesori între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică din Austria — schimb hotărît la vizitele reciproce dintre Cardinalul Franz König și Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian —, la invitația Institutului teologic universitar din București au sosit în luna februarie a.c. trei profesori de la Facultatea romano-catolică de teologie din Viena pentru a conferenția la Institutele noastre teologice (București și Sibiu). Au conferențiat : Pr. Dr. Alexander Dordett, profesor de Drept Canonic și prodecan al Facultății romano-catolice de teologie din Viena, despre : «*Reforma dreptului canonic al Bisericii Romano-Catolice după Conciliul II Vatican*» și Pr. Dr. Ferdinand Klostermann, profesor de Pastorală, despre : «*Rolul laicilor în Biserică, după Conciliul II Vatican*». Pr. Dr. Joseph Kondrinewitsch, profesor de Studii ecumenice și de Teologia Bisericilor Răsăritene, cunoscînd bine limba română, i-a însoțit ca interpret, pe cei doi conferențieri. Oaspeții au vizitat așezămintele noastre bisericești din București, Sibiu și Rm.-Vilcea, precum și câteva minăstiri. Menționăm că doi doctoranzi în teologie români, Sebu Sebastian și Bunea-Hin Victor, fac studii de specializare la Facultatea romano-catolică din Viena.

— Secretariatul General al Conferinței Bisericilor Europene a organizat, între 14—16 februarie 1969, la Budapesta, o sesiune a delegaților Bisericilor Europene. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic de grad universitar din București. La această sesiune s-a constituit o nouă «Grupă de lucru» (a doua) a Conferinței Bisericilor Europene. Misiunea Grupei este să studieze «Slujirea Bisericilor pentru Societate». — conținutul «slujirii creștine» (diaconii) în structurile eclesiastice și sociale din Europa de astăzi, religioase, pacea europeană, securitatea statelor mici, dezarmarea, etc. Mai notăm că reprezentatul Bisericii Ortodoxe

Române, Prof. Diac. Dr. N. I. Nicolaescu a fost unul dintre cei doi vicepreședinți aleși în biroul pentru conducerea discuțiilor la ședințele de lucru. Înainte de încheierea lucrărilor s-a ales prin vot secret Comitetul pentru conducerea lucrărilor viitoare ale noului Grup de lucru. Părintele Profesor Dr. Nicolae I. Nicolaescu a fost ales prim-vicepreședinte. Tema generală a fost discutată sub trei aspecte: diaconia parohială, diaconia instituțională și diaconia politică. S-a hotărât ca pînă la proxima întrunire a Grupului de lucru să se elaboreze studiile: «*Diaconia încredințată Bisericii după Noul Testament și Tradiție*»; «*Diaconia împăcării în zilele noastre, în Europa*»; «*Diaconia ajutorării*» (Bisericilor și popoarelor din celelalte continente). Noului Grup de lucru îi revine, firește, să se ocupe de o serie de teme, ca: «*Munca și familia, conflictele sociale, economice, politice, culturale*».

— La Academia ortodoxă din Kostelli (Creta) s-a ținut un simpozion teologic între ortodocși, romano-catolici și protestanți. A prezidat Alexander Papaderos, conducătorul Academiei. Tema de discuție: «*Căi pentru restabilirea unității bisericești*». Au susținut referate: Prof. I. Anastassios, decanul Facultății teologice ortodoxe din Salonic, Preotul romano-catolic Demetrius Salahas și Mr. Karvounis din partea Bisericii evanghelice grecești.

— Institutul Ecumenic de la Bossey (Elveția) organizează pentru studenții în teologie, pastori și preoți ne-ortodocși, seminarii speciale despre teologia și serviciile divine ortodoxe și anume la Bossey și la Paris. Programa acestora are un aspect teoretic și unul practic. liturgic, studenții participînd la serviciile divine în biserici ortodoxe. Vor predă la acest seminar Prof. Nikos Nissiotis, conducătorul Institutului Ecumenic, Episcopul Alexis (van der Mensbrugge) exarhul Patriarhiei din Moscova la Paris: Chiril Argentinis (Patriarhia ecumenică); Pr. Boris Bobrinski (Paris) și Dr. Ion Zizivilas (Grecia).

«*Conferința creștină est-asiatică*» organizează discuții cu Budhismul și Hinduismul, conduse de preotul anglican C. Murray Rogers, ca secretar al «*Dialogului între religiile mondiale*».

— În Suedia s-a înființat o Grupă ecumenică de lucru pentru «*Dezvoltare, pace și dreptate*».

— La Helsinki (Finlanda) apare o nouă revistă ecumenică «*Kaikki Undeksi*» (A înnoi totul), în două limbi: finlandeză și suedeză. (O.P.D., 6/1969).

— Trei organizații luptătoare pentru pace și anume: *Pax Christi*, *Mișcarea Ecumenică* și *Alianța Internațională pentru împăcare*, au organizat la Salzburg (Austria) o «*documentație asupra păcii*». Au participat reprezentanți ai tuturor confesiunilor și din toate continentele. Tema generală de discuție: «*Drepturile omului — drum spre pace*». Pacea este inseparabil legată — s-a spus — de păstrarea drepturilor omului și poate deveni realitate numai pe baza unei noi concepții despre om. Războiul nu oferă posibilitate pentru restabilirea dreptății. Războiul modern duce la totală distrugere. E timpul suprem ca natura criminală a războiului modern să fie recunoscută și combătută. Miliardele cheltuite pentru război și înarmare să fie întrebuițate pentru lucrări utile omului. Reli-

giile și ideologiile trebuie să deschidă, printr-un dialog sincer, drumul spre pace.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor și-a numit membrii săi în Grupul mixt de lucru cu Biserica Romano-Catolică : Pastorul Dr. Eugene Carson Blake, secretarul general al Consiliului Ecumenic ; Pastorul Dr. Lukas Vischer, directorul Comisiunii pentru Credință și Constituție ; Pr. Prof. Vitalie Borovoi (Biserica Ortodoxă Rusă) ; M. Edwin Espy, secretarul general al Consiliului Național al Bisericilor din S.U.A. ; Prof. Dr. Nikos Nissiotis (Biserica Ortodoxă Greacă), directorul Institutului ecumenic din Bossey ; Prof. Dr. E. Scklink (luteran, Heidelberg) ; Paul Verghese (Biserica siriană) ; Pastorul André Appel, secretarul general al Alianței Luterane mondiale ; Madame Liselotte Nold (luterană) ; Mitropolitul Partenie din Cartagina (Libia) ; David Paton (anglican) ; Migue Bonino (metodist, Argentina).

— Un grup de teologi ortodocși, romano-catolici și protestanți din Orientul apropiat a hotărât să întreprindă traducerea Bibliei în limba arabă.

— Împlinindu-se unsprezece veacuri de la moartea Sfintului Chiril, apostolul slavilor și creatorul alfabetului ce-i poartă numele, un grup de credincioși ortodocși și romano-catolici au sărbătorit evenimentul asistând împreună la un serviciu divin la Roma (*SOEPI*, 7/1969).

Prof. O. BUCEVSCHI

ARTICOLE ȘI STUDII

TRADIȚIE ȘI BISERICA ¹

«De veți rămâne în cuvântul Meu, spune Mântuitorul nostru Iisus Hristos, veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi» (Ioan VIII, 31—32). Iar la Cina cea de Taină, făgăduindu-le Sfinților Săi Apostoli un Mîngietor, pe Duhul Adevărului, care de la Tatăl purcede, Mîntuitorul îi asigură că acest Mîngietor îi va învăța tot adevărul, căci nu va grăi de la Sine, ci cite va auzi, va grăi și cele viitoare le va spune» (Ioan XV, 26 ; XVI, 13).

Acest adevăr, promis și predicat lumii de Domnul nostru Iisus Hristos, este cuprins în Revelația divină, revelație, care, fie consemnată în scris de Sfinții Apostoli, fie transmisă pe cale orală, a fost încredințată spre păstrare Bisericii Sale, care este «stîlpul și temelia adevărului» (I Tim. III, 15).

De aceea, alături de adevărurile dogmatice și morale cuprinse în Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, Sfînta Tradiție și Biserica reprezintă două capitole de bază ale teologiei creștine.

«Tradiția a găsit purtătorul și interpretul ei infailibil în Biserică. Privită sub acest aspect, Biserica este o Tradiție întrupată.

Biserica și Tradiția, inseparabil-unite, se schimbă lesne între ele, folosindu-se numirea uneia în locul celeilalte. Astfel, Tradiția se numește Biserică din cauza că aceasta o cuprinde, adică, deoarece Tradiția se găsește în Biserică și totodată, este confirmată de Biserică ; iar Biserica, iarăși, care explică și formulează Tradiția, se numește Tradiție, din cauza conținutului, adică, deoarece nu învață nimic altceva decît ceea ce a fost dat de Apostoli» ².

Dacă Tradiția împreună cu Scriptura formează tezaurul doctrinar al teologiei creștine, Biserica este depozitara acestui tezaur, care îl conservă și-l transmite din generație în generație, el reprezentînd substanța vieții religioase a Bisericii.

1. Această lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în teologie, a fost întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. D. Stăniloae.

2. Hr. Andrușoș, *Simbolica*, traducerea românească, Craiova 1955, p. 108.

Sfinta Tradiție este suma adevărilor creștine dogmatice și morale, revelate, necuprinse în Sfinta Scriptură, dar consemnate în scris mai târziu³. «Ca și Sfinta Scriptură, Sfinta Tradiție vine de la Hristos și ambele alcătuiesc același mare și luminos fluviu al adevărului. Ele au fost și sînt două forme ale aceluiași lucru»⁴. Sfinta Tradiție este revelată. Ea explică înțelesul Sfintei Scripturi, o protejează, o învăluie. Scriptura și Tradiția se condiționează reciproc⁵. Sfinta Tradiție, în sens larg, este anterioară Sfintei Scripturi a Noului Testament, iar în sens restrîns, are o valoare egală cu aceasta pentru fundamentarea, lămurirea și întărirea credinței.

«În ce privește ființa însăși a Tradiției, ea e dată în teologia ortodoxă de mai multe formule: e «transmiterea» (orală) a «adevărului revelat» și e «memoria vie a Bisericii»⁶. «Cea dintîi accentuează temelia Tradiției, care e învățătura Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli, nescrisă de ei înșiși; cea de a doua pune accentul pe rolul activ al Bisericii în dezvoltarea și transmiterea ei. O a treia formulă arată caracterul de unicitate al Tradiției și anume: Tradiția e «viața Duhului în Biserică»⁷. Aici se accentuează principiul activ determinant al Tradiției dumnezeiești, care e același în Tradiția apostolică și în Sfinta Scriptură: Sfîntul Duh «Care a grăit prin prooroci» și care ne unește cu Hristos, realizînd Biserica.

Astfel, mîntuirea oamenilor se realizează prin încorporarea și creșterea lor în Hristos, «pînă la măsura bărbatului desăvîrșit, care este Hristos» (Efes. IV, 13). Dar Hristos mîntuiește pe oameni întrucît se extinde în ei, întrucît îi încorporează în Sine și întrucît îi asimilează treptat cu omenitatea Sa înviată. Această extindere, însă, a lui Hristos în oameni, acest laborator în care se realizează treptat asimilarea oamenilor cu Hristos cel înviat este Biserica. «Dacă credincioșii sînt adunați în același Hristos, dacă același Hristos îi încorporează pe toți cei ce se mîntuiesc, ridicîndu-i la starea umanității Sale, prin energia harului ce o transmite din Sine, mîntuirea nu se obține în izolare. Mîntuirea se obține numai în Biserică, în organismul celor adunați în Hristos. Ea e cîmpul de acțiune al energiei harului ce țîșnește din Hristos, adică al Duhului Sfînt care sălășluiește deplin în umanitatea lui Hristos cea înviată și din ea ni se comunică nouă»⁸.

3. Ortodoxia a trăit pînă acum în mod corect realitatea Tradiției, dar nu a definit-o oficial. Și aceasta e un bine, pentru că îi dă, în dialogul care începe azi cu lumea creștină, posibilitatea unei mișcări mai libere. Dar azi se simte trebuința să-și definească învățătura despre Tradiție tocmai pentru a oferi un punct de orientare justă celorlalte confesiuni. Cel mai remarcabil studiu despre Tradiție a fost publicat în timpul din urmă de A. Vedernicov, în «Jurnal Moscovscoi Patriarhii», nr. 7, 1957, p. 42-44; la Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție, deșinirea, noțiunea și întinderea ei*, în «Ortodoxia», XVI (1964), I, p. 55-63.

4. J. F. Belhume-Baker D. D., *An introduction of the early history of christian doctrine to the time of the concil of Chalcedon*. London, fourth edition 1929, p. 42; cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sfînta Tradiție în lumina Sfinților Părinți*, în «Ortodoxia», VIII (1956), 2, p. 163.

5. Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție și tradiții*, în «Ortodoxia», XV (1963), 3-4, p. 382.

6. S. Bulgakov, «L'orthodoxie», Paris, 1932, p. 13.

7. VI. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris, 1914, trad. rom., p. 185.

8. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sinteză ecclesiolgică*, în «Studii Teologice», VII (1955), 5-6, p. 267.

Privită în esența ei tainică, Biserica este instituția sfântă, întemeiată de Mîntuitorul Hristos în vederea mîntuirii și sfințirii credincioșilor, care stau sub oblăduirea puterii și autorității Sale dumnezeiești, transmisă prin Apostoli, ierarhiei conducătoare⁹. Atît Sfinții Părinți cit și teologia contemporană înfățișează Biserica ca un întreg organic, ca o unitate a transcendentului cu imanentul, o punte între cer și pămînt, o unitate a lui Dumnezeu cu omul, de la Dumnezeu la făptură. Esența Bisericii este «expresia eternului în temporal, manifestarea necreatului în creat». Este viața divină descoperindu-se în viața făpturilor, este îndumnezeirea făpturii prin puterea dumnezeiescului har. Totodată esența Bisericii o constituie și o viață duhovnicească ascunsă în «omul dinlăuntru, în cămara interioară a inimii lui»¹⁰.

Hristos a întemeiat Biserica făcîndu-se trup și de aceea Biserica este o continuatoare a întrupării sau o întrupare perpetuă care conservă și transmite Revelația scrisă sau orală, care călăuzește și sfințește viața oamenilor; Biserica este Hristos cel prelungit peste veacuri»¹¹.

De aici rezultă că Biserica prezintă două laturi caracteristice fundamentale și anume :

1. Una transcendentală, suprafirească sau harismatică și
2. Una imanentă, văzută, pămîntească, socială.

I. SFINTA SCRIPTURĂ DESPRE TRADIȚIE ȘI BISERICA

Cuvîntul lui Dumnezeu e dezvăluit și se realizează pe etape : în etapa făgăduinții, în a Legii, în a lui Mesia, și în a împlinirii sau cea eshatologică.

Sfîntul Duh amintește ce a dat Hristos spre transmitere (Ioan XIV, 26), asigură depozitul (II Tim. I, 14) și dă înțelegerea trebuitoare (II Cor. III, 12—18 ; I Cor. XII, 3). În felul acesta înțelegem că Tradiția, pentru credincioși, are un îndoit caracter : istoric și pnevmatic, imobil și actual, de amintire și desfășurare. Ea reprezintă spiritul critic al Bisericii, asistat de Duhul Sfînt și prin care acesta primește cu discernămint și tradițiile apostolice¹².

Tradiția începe deodată cu Revelația și este păstrarea în timp a acesteia. Începutul lor e simultan, fiindcă ceea ce s-a descoperit a fost în același timp predat. Tradiția nu e altceva decît Revelația comunicată ; existența uneia o reclamă pe cealaltă¹³.

Dacă cuprindem în Tradiție și Scriptura, atunci Sfînta Tradiție se întinde pînă în timpurile imemorabile ale Tradiției premozaice.

Avînd în vedere Revelația Noului Testament putem admite că «istoria tradiției prezintă două epoci : epoca apostolică, pînă la moartea ultimului Apostol și după aceea epoca Bisericii. Epoca apostolică este aceea

9. *Invățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 134.

10. Pr. Prof. C. Sîrbu, *Organizarea socială a Creștinismului : Biserică*, (manuscris) p. 26.

11. *Ibidem*, p. 27.

12. Yves M. J. Congar, O. P., *La Tradition et les traditions, essai historique*, ed. VI-a, édition «Ligne», Paris, 1962, p. 28—29 ; cf. Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție...* p. 379—380.

13. Viorel Mehedințu, *Apostolicitatea Sfintei Tradiții*, în «Studii Teologice», XIX (1967), 9—10, p. 613.

a predării Sfintei Tradiții. În epoca Bisericii deosebim pe aceea a Sfinților Părinți — epocă de formulare și consolidare a Sfintei Tradiții, pe care Biserica o păstrează cu sfințenie¹⁴.

De aceea când numim Sfinta Tradiție izvor al Revelației divine ne întemeiem pe faptul că :

a) Domnul nostru Iisus Hristos n-a propovăduit învățătura Sa prin scris, ci prin viu grai. El nu a lăsat nimic scris și n-a poruncit Apostolilor să scrie, ci să învețe, prin viu grai : «mergînd, învățați toate neamurile...» (Matei XXVIII, 19 ; Marcu XVI, 15 ; Luca IX, 2). Apostolii au urmat exemplul și porunca Mîntuitorului și au cerut urmașilor să facă la fel (II Tim. II, 2)¹⁵.

b) Sfinții Părinți au păstrat, consolidat și transmis mai departe, prin Biserică, moștenirea tradițională primită de la Sfinții Apostoli.

c) Practica Bisericii, care de două mii de ani străbate calea mîntuirii spre Hristos, cu ajutorul celor două aripi ale aceluiași adevăr revelat și încredințat ei spre păstrare : Sfinta Scriptură și Sfinta Tradiție.

1. Împreună cu Sfinta Scriptură, Sfinta Tradiție este viața Bisericii în Duhul Sfînt, este «curentul viu al vieții Bisericii»¹⁶.

«Apostolii și ucenicii, cei dintîi creștini și toți credincioșii veacului apostolic prețuiau învățătura Bisericii ca pe cel mai mare bun și se străduiau, din toate puterile, să și-o însușească în forma ei originală, să-și modeleze viața după tiparul ei și s-o transmită cu fidelitate generațiilor următoare»¹⁷.

Sfîntul Evanghelist Luca conține o Tradiție care cuprinde lucrarea și învățătura Domnului în trup, atestate de cei doisprezece (Luca I, 2 ; Fapte I, 21—22 ; IV, 2 ; X, 37—47). El leagă Tradiția cu mărturia și misiunea, arătînd că Biserica primește și păstrează ceea ce au transmis primii martori (Luca XXIV, 44—49).

Sfîntul Ioan Evanghelistul, care păstrează pînă la adînci bătrînețe amintirea exactă a cuvintelor Mîntuitorului, «accentuează rolul Sfîntului Duh, care dă mărturie cu Apostolii, amintește și face înțelese învățăturile Domnului (XIV, 26 ; XV, 26 ; XVI, 13 și urm.), iar scrierile creștine din veacul apostolic dovedesc că predania oficială despre viața și învățătura Mîntuitorului reușise să creeze, în conștiința comunităților bisericești, o tradiție atît de bine-încogată încît graiul oricărui era dirijat de ea.

La anul 56, Sfîntul Apostol Pavel laudă pe creștinii din Corint că păstrează cu fidelitate predaniile sale orale τὰς παραδόσεις (I Cor. XI, 2), iar în anul 58 constată cu bucurie că credincioșii din capitala imperiului s-au supus din inimă «tipului de cateheză pe care l-au primit»

14. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, București, 1958, vol. I, p. 177—178.

15. Și în Vechiul Testament au existat unele tradiții. Ele sînt amintite astfel de Ps. XLIV (în Septuaginta XLIII) 2 : «Dumnezeule, cu urechile noastre am auzit și părinții noștri ne-au istorisit faptele pe care le-ai săvîrșit pe vremea lor și în vremea de demult». Aceste tradiții vor fi transmise din generație în generație (Ps. LXXVIII, 3—4). Cuprinsul Tradiției israelite este Legămîntul lui Yahve cu poporul Său (Ps. LXXVIII : Isaia II, 11—12). Ieremia și Iezechiel vorbesc despre un nou Legămînt, la care se referă Noul Testament (Luca XXII, 20), vezi : Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție...* p. 373—374.

16. *Învățătura de credință...* p. 28.

17. Diac. Prof. N. I. Nicolaeșcu, *Cadrul problemei sinoptice*, în «Studii Teologice», VI (1954), 3—4, p. 125.

(εις ὃν παρεδόθητε τῆς ποσὸς διδασχῆς). (Rom. VI, 17). În ultima sa epistolă, Sfântul Apostol Pavel dă îndrumări ucenicului său Timotei, pentru asigurarea transiterii depozitului tradițional al credinței către generațiile viitoare: «Cele ce ai auzit de la mine, în fața multor mărtori, încredințează-le la oameni de încredere, care să fie destoinici să învețe și pe alții (II Tim. II, 2) ¹⁸.

Ioan, ucenicul preaiubit al Mîntuitorului, sfîrșește Evanghelia sa spunînd că «sînt încă multe cîte a făcut Iisus, care de s-ar fi scris cîte una, cred că nici în lumea aceasta n-ar încăpea cărțile ce s-ar fi scris» (XXI, 25). Același Evanghelist Ioan declară într-una din Epistolele sale: «Multe avînd a vă scrie, n-am voit pe hîrtie și cu cerneală, ci nădăjduiesc că voi veni la voi și vă voi grăi gură către gură, ca bucuria voastră să fie deplină...» (Ioan I, 12).

«La memorizarea predaniei apostolice primii creștini erau ajutați de stăruința neobosită și de permanenta îndrumare a cateheților. Sfîntul Apostol Pavel sfătuieste pe Timotei să stăruie «cu timp și fără timp» — adică fără întrerupere — asupra propovăduirii «învățăturii celei sănătoase...» (II Tim. IV, 2 și urm.), «să ia bine seama de învățătura pe care o dă altora» (I Tim. IV, 13, 16), «să păstreze cu credință și cu dragoste dreptarul ὑποτύποις cuvintelor sănătoase auzite de la el...» (II Tim. I, 13) etc. ¹⁹.

Aceste texte, alese ca exemplificare dintr-o listă întreagă de mărturii noutestamentare despre existența tradiției orale și mai ales expresia „τύπος διδασχῆς din Rom. VI, 17, arată limpede că predania apostolică era un învățămînt fix, uniform, oficial și public (τύπος de la verbul τύπτω însemnează «chip, efigie, model, exemplar»), adică un învățămînt valabil și obligatoriu pentru întreaga Biserică. Iar textele pauline din Gal. I, 6—9 și I Cor. XV, 11 dovedesc că numai caracterul stabil al Tradiției orale a putut asigura unitatea de credință între comunitățile creștine prevenind ereziile și dezbinările, iar unitatea de credință se menținea prin Biserică și în Biserică.

2. Domnul nostru Iisus Hristos întrebuițează cuvîntul «Biserică» (ἐκκλησία) ²⁰ de două ori, insistînd că e «a Sa» și că e «unică și indestructibilă»: «pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui» (Matei XVI, 17) ²¹.

Doctrina despre Biserică trebuie căutată mai mult în spiritul general al Evangheliei, în învățăturile ocazionale și în parabolele și metaforele folosite de Mîntuitorul, prin care, pe de o parte făcea trecerea pe nesim-

18. *Ibidem*, p. 121—125.

19. A se vedea și alte texte referitoare la Tradiție: Matei X, 17; Ioan XX, 30; II Tesal. II, 15; I, Tim. VI, 20; II Tim. III, 4; I, Petru IV, 11; II, Petru I, 10; etc.

20. Ἐκκλησία este traducerea Septuaginta a ebraicului קהלה a aduna, de unde ca substantiv adunare de oameni sau popoare. Inrudit cu el este συναγωγή reuniune Ἐκκλησία adunare de la ἐκ+καλέω a chema, a aduna, iar συναγωγή de la συνάγω a aduna, a conduce. Deși sinonime, aceste doua cuvinte se disting totuși: συναγωγή are o sferă mai restrînsă: comunitatea locală; iar ἐκκλησία este mai largă, însemnînd adunarea celor pe care Dumnezeu îi cheamă la mîntuire (Médebielle, *L'Eglise*, în «Dict. Bibl.» Supl., L. Pirot, t. II, col. 491; Cf. Pr. Ioan Mircea, *Învățătura despre Biserică privită interconfesional*, în «Ortodoxia», VII (1955), I, p. 74—75.

21. *Biserica în Planul lui Dumnezeu*, art. în colectiv, «Ortodoxia», XV (1963), 3—4, p. 314.

țițe de la învățătura și predica Sinagogii la cea a Bisericii, accentuind superioritatea acesteia, iar pe de altă parte trăsăturile ei caracteristice²².

Mîntuitorul a întemeiat Biserica Sa pe Cruce (Fapte XX, 28) și i-a dat existența concretă a cincizecea zi după înviere, la Cincizecime, cînd a trimis pe Duhul Sfînt în chip de limbi de foc asupra Sfinților Apostoli, care prin cuvîntul propovăduirii lor au organizat prima comunitate de credincioși (Fapte I, 8 ; II, 41)²³.

Legătura dintre Domnul nostru Iisus Hristos și Biserica Sa este indestructibilă căci El este capul Bisericii, iar Biserica este Trupul Său «împlinirea celui ce împlinește toate întru toți» (Efes. I, 22—23). Între Hristos și Biserica Sa există, astfel, o unitate organică așa cum există între mădulele aceluiasi trup, iar credincioșii, alcătuiind acest trup al Bisericii, sînt de la sine-înțeles și ei legați cu Hristos sau cu capul Bisericii (Rom. XII, 5 ; I Cor. XII, 27). Prin aceasta se demonstrează că Hristos nu este un simplu organ printre celelalte, ci El este Capul în cel mai strict înțeles al principiului integrității. Termenul ἐν σώμα corp, este în mod incontestabil de origine euharistică (I Cor. X, 17). Membrele se integrează într-un organism prin care curge viața lui Dumnezeu în oameni»²⁴.

«Trupul Domnului» căruia Sfinții Părinți îi spun și «Trupul tainic al Domnului» este semnul văzut al întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Prin urmare, Biserica a luat naștere prin întruparea lui Hristos. Avînd pe Hristos, adică pe Dumnezeu drept cap, Biserica nu poate garanta și înfăptui mîntuirea oamenilor decît dacă este cu adevărat trupul lui Hristos. Biserica e dumnezeiască și omenească, asemenea lui Iisus Hristos, care a fost și Dumnezeu și om. Biserica este o lucrare teandrică. De aceea ea este o prelungire tainică a întrupării Domnului ; ea constituie viața Mîntuitorului. Hristos s-a răstignit pentru noi cu trupul, pentru ca prin înviere în veac «să ridice steagul» (Isaia V, 26).

După mărturiile Sfintei Scripturi, Biserica se confundă adesea cu împărăția lui Dumnezeu : «A venit timpul și împărăția lui Dumnezeu este aproape» (Marcu I, 15 ; Matei IV, 17). Ea este comparată cu o țarină în care cuvîntul lui Dumnezeu, asemenea ca o sămînță bună, crește și aduce roade (Marcu IV, 8, 14) ; cu un staul a cărui poartă unică de

22. Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 14—15.

23. Paul Evdokimov afirmă că lumea este creată în vederea întrupării ; Sfîntul Clement Romanul (2 Clem. XIV, 2) spune : «Dumnezeu a făcut bărbat și femeie. Bărbatul este Hristos iar femeia este Biserica». De asemenea Herma în a doua vedenie a *Păstorului* său, continuă Evdokimov, descrie Biserica sub trăsăturile unei femei în vîrstă și explică : «ca este în vîrstă (bătrînă) pentru că ea a fost creată mai întîi, înainte de tuturor lucrurilor, și lumea a fost făcută pentru ea. Mărturisirea Ortodoxă plasează începutul Bisericii în paradis. În adevăr, Dumnezeu «venea în liniștea serii» (Gen. III, 8), pentru a vorbi cu omul. Esența Bisericii este exprimată aici prin comuniunea între Dumnezeu și om. Prefigurată în starea paradisiacă, anticipată în chip profetic în timpul Vechiului Testament, ea se aduce la îndeplinire prin întrupare și se dezvoltă în chip desăvîrșit în Cetatea cerească (Apoc. XXI, 22), templul de nuntă cel de viață făcător al Mielului. Aceste raporturi de legătură sînt deja anunțate în vechiul Legămînt și se descoperă în mod explicit în Cîntarea Cîntărilor (*Les origines de l'Eglise, sa nature meta-historique*, în «l'Orthodoxie», Paris, 1965, p. 124).

24. Paul Evdokimov, *Les origines de L'Eglise...* p. 143. O altă imagine, cea a «nunții mistice» între Miel și suflete ne demonstrează de asemenea că credincioșii nu reprezintă decît o singură carne și un singur trup.

intrare este Hristos (Ioan X, 1—10); cu o turmă al cărei păstor este însuși Domnul (Isaia XL, 11; Ezechiel XXXIV, 11). Deși oile acestei turme sînt călăuzite pe parcurs, spre pășunea cea aleasă, de păstori aleși dintre oameni, totuși, adevăratul Păstor al tuturor este numai Hristos care și-a dat viața pentru oile Sale (Ioan X, 11—16).

Biserica este asemănată cu un cîmp cultivat de Dumnezeu (I Cor. III, 9). În acest cîmp se dezvoltă acel măsline străvechi, a cărui rădăcină sfîntă reprezintă pe patriarhi, și pe tulpina căruia s-au făcut și se va face împăcarea dintre iudei și cei de alte credințe (Rom. XI, 13—26). Biserica este asemănată cu o viță nobilă, avînd rădăcini în Hristos, identificată cu Hristos, prin care se transmite viața și fecunditatea mlădițelor, adică nouă, care facem parte din ea, căci fără de Hristos și Biserica Sa nu putem face nimic (Ioan XV, 1—5)²⁵.

Biserica lui Hristos este mijlocul de unire cu Hristos; ea cuprinde o modalitate nouă de viață pentru credincioși și o realitate duhovnicească. Biserica este cuprinzătoarea soteriologiei²⁶.

Tot Sfînta Scriptură numește Biserica «ogorul lui Dumnezeu» (I Cor. III, 9), «casa» sau «templul» lui Dumnezeu, cum spune Sfîntul Apostol Pavel efesenilor: «Voi sînteți împreună cetățeni cu sfinții și de aproape ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelie Apostolilor și a Proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos, întru care toată zidirea alcătuiindu-se crește întru locaș sfînt întru Domnul, întru care și voi împreună vă zidiți spre locaș al lui Dumnezeu întru Duhul» (Efes. II, 19—22).

Sfînta Scriptură folosește des cuvîntul «a zidi» în înțelesul că puterea credinței și a dragostei vor înălța clădirea, adică obștea credincioșilor. «Pe această piatră voi zidi Biserica mea» zice Mîntuitorul (Matei XVI, 18).

Uneori Biserica e înfățișată ca «mireasă» a lui Hristos. Sfîntul Apostol Pavel scrie corintenilor: «V-am logodit unui bărbat, fecioară curată, să vă pun înaintea lui Hristos» (II Cor. XI, 2). În Epistola către Efeseni se vorbește de Taina cea mare a nunții lui Hristos cu Biserica (V, 32). Apocalipsa preamărește Ierusalimul cel ceresc ca pe mireasa Mielului (XXI, 2, 9; XXII, 17). Origen și Sfîntul Ipolit, și după ei toți Sfîntii Părinți, tilcuiesc că mirele și mireasa, din Cîntarea Cîntărilor, sînt Hristos și Biserica. În alte locuri (Isaia LXV, 17; II Petru III, 13). Biserica este înfățișată ca «un cer nou și un pămînt nou».

Prezența Mîntuitorului în Biserica Sa este înfățișată prin puterea de a învăța (Matei XXVIII, 19), puterea arhierescă sau sfințitoare (Ioan XX, 22—23), puterea împărătească sau de conducere (Luca X, 16).

Dacă pilda semănătorului (Matei XIII, 3—12)²⁷, a grăuntelui de muștar (Matei XIII, 36—51) etc. luate în mod alegoric sînt aspecte văzute ale Bisericii, — pilda aluatului (Matei XIII, 23), care prin puterea de dospire dovedește lucrarea Evangheliei și puterea ei de prelucrare lăuntrică săvîrșită de harul Domnului asupra sufletelor, pilda comorii

25. *Constitution dogmatique sur L'Eglise*, în «Les Actes du Concile Vatican II». Ed. du Cerf., Paris, 1965, vol. I, p. 16—17.

26. M. Congar, *Chrétiens désunis. Principes d'un oecumenisme catholique* (Unam Sanctam), Paris, 1937, p. 40.

ascunse și a mărgăritarului (Matei XIII, 44—46) care arată valoarea neprețuită a acestui bun-spiritual și care este ca o realitate obiectivă dată, ne vorbesc despre aspectul nevăzut al Bisericii.

«Calitatea spirituală a Împărăției lui Dumnezeu — care sălășluiește în sufletele credincioșilor este arătată de Hristos prin cuvintele: «Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru» (Luca XVII, 21) sau «a venit la voi» (Matei XII, 28; Luca XI, 20) etc.²⁸.

Biserica ca trup tainic al lui Hristos și comunitate văzută a credincioșilor implică în mod necesar și esențial principiul ierarhic în organizarea ei. Ca organism nevăzut, ea are drept Cap al ei pe Iisus Hristos, iar ca organizare văzută, corpul ierarhic în chip sinodal îi este conducător, avînd drept bază de argumentare Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție.

II. SFINȚII PĂRINȚI DESPRE TRADIȚIE ȘI BISERICA

În epoca patristică s-a dezvoltat mult hristologia și ecleziologia pe baza Sfîntei Scripturi și a Sfîntei Tradiții, care la rîndul lor au fost explicate și puse în legătură cu viața Bisericii.

a) Încăpînd din epoca apostolică și a Bărbaților apostolici, Tradiția însemna «depozitul» dumnezeiesc. Continuînd cu generația care a urmat, ea tinde să însemneze comunicare și dezvoltare, adică explicare a învățăturii descoperite; este sensul pe care-l aflăm în veacul al IV-lea și după aceea. Această explicare, sau definire autentică este opera Sfinților Părinți și ea ne este asigurată de sinoadele ecumenice, ori chiar de consensul Sfinților Părinți, unanim ori relativ²⁹.

Dacă în acest interval de timp Tradiția formează «depozitul» dumnezeiesc al doctrinei, Biserica oferă regula de credință, cu explicațiile și complementele Tradiției, care o fac cunoscută și o precizează³⁰.

Biserica a primit Tradiția de la Apostoli și a transmis-o prin episcopi în toată lumea ca un semn al Trupului lui Hristos.

«Sfîntul Clement Romanul care a conferit cu Apostolii Petru și Pavel «avea Tradiția în fața ochilor». Cu ocazia conflictului ivit în Biserica din Corint, el a înnoit credința în Tradiția pe care o primise de curînd de la Apostoli. La rîndul său, Sfîntul Policarp e un exemplu viu al Tradiției pe care a primit-o de la Apostoli care l-au așezat episcop în Smirna; el a avut legături cu mulți dintre cei care au văzut pe Hristos. El a învățat pe alții totdeauna cele pe care el însuși le învățase de la Apostoli, adică lucruri pe care Biserica le transmite și care singure sînt adevărate. Dovadă sînt Bisericile din Asia și succesorii lui Policarp». Sfîntul Irineu ne spune că în copilăria sa el asculta pe Sfîntul Policarp și însemna spusele acestuia — prețioase elemente ale Tradiției — nu în scris, ci în inima sa. Sfîntul Ignatie Teoforul, alt martor și urmaș al Apostolilor, în drumul său spre Roma, îndemna Bisericile să țină cu

27. *Învățătura de credință*. p. 139—140.

28. Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 85.

29. Prof. N. Chișescu, *op. cit.*, p. 381.

30. *Ibidem*, p. 386.

tărie la tradiția Apostolilor pe care, spre siguranță, propunea ș-o însemneze în scris, sub garanția mărturiei lui ³¹. Fericitul Augustin, zice că ceea ce ține Biserica universal, dar n-a fost stabilit prin sinoade, se crede că a fost transmis prin autoritatea apostolică ³².

Această venire directă sau transmitere a Tradiției s-a încredințat Bisericii și se verifică prin următorii factori: 1. Origina apostolică a episcopatului și învățaturii pe care acesta o propovăduiește; 2. succesiunea neîntreruptă a episcopilor de la Apostoli; 3. unanimitatea învățăturilor Tradiției pe întreg spațiul creștin; 4. acordul sinoadelor ecumenice cu ea; 5. unitatea de înțelegere și de interpretare a Sfintei Scripturi ³³.

De aceea istoria Sfintei Tradiții prezintă două epoci bine-distincte: epoca apostolică, pînă la moartea ultimului Apostol și după aceea, epoca Bisericii. Epoca apostolică este aceea a predării Sfintei Tradiții. În epoca Bisericii deosebim pe aceea a Sfinților Părinți — epocă de formulare și consolidare a Sfintei Tradiții, pe care Biserica o păstrează cu sfințenie ³⁴.

Părinții au meritul netrecător de a fi luptat pentru adîncirea și întinderea unanimității învățaturii apostolice în marile lor controverse cu schismaticii, ereticii și păgînii. Știm ce contribuție au adus în această privință Sfîntul Ciprian, Sfîntul Irineu, Tertulian, Sfîntul Atanasie, Părinții Capadocieni, Sfîntul Chiril al Alexandriei, Sfîntul Ilarie, Fericitul Augustin, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, Sfîntul Ioan Damaschin ³⁵. Întreaga lor operă este străbătută de acea unitate internă, bazată pe Sfînta Sriptură și Sfînta Tradiție, verificată și apărută de Biserică. «În istoria Bisericii această unitate internă (între Sfînta Scriptură și regula credinței, formulată în numele Bisericii de Părinții și învățătorii ei) se arată concret în legătură reciprocă a celor două expresii ale unicei Tradiții apostolice» ³⁶.

Avînd în vedere originea și importanța ei pentru viața creștină, Biserica cu timpul a consemnat în scris predania apostolică în simbolurile de credință, în cele 85 de canoane apostolice, în definițiile dogmatice ale celor șapte sinoade ecumenice și ale celor nouă sinoade particulare (aprobate de sinodul al VI-lea Trulan), în cărțile de slujbă, în mărturisirile de credință ale martirilor, în scrierile Sfinților Părinți, rînduielile vieții monahale etc.

«Valoarea ermeneutică a Tradiției în raport cu Sfînta Scriptură și legătura ei organică cu Biserica a fost exprimată și astfel: «Seva meditației Părinților, inmografia liturgică, icoana, conștiința dogmatică și canonică, toate aceste elemente constitutive ale Tradiției formează o lume esențial dinamică, o sferă vie a rezonanței cuvîntului, inseparabilă de

31. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 166.

32. Fer. Augustin, *Despre botez, contra donatiștilor*, 4, 24, 31, P. L., XLIII, col. 174.

33. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 163—190.

34. Prof. N. Chișescu, *op. cit.*, p. 391.

35. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 168—169.

36. *Problema Tradiției în teologia ortodoxă*, în «Jurnal Moscovoșcoi Patriarhii», 1957, nr.

Cuvîntul însuși, ca urmarea Lui vie, corpul Lui, venind din aceeași sursă de inspirație»³⁷.

b) Biserica din epoca primară și patristică era una ca învățătură, conducere, structură, însușiri, ierarhie și misiune. Căci scris este în Faptele Apostolilor: «și erau stărînd în învățatura apostolilor și în frăție și în fringerea pîinii și în rugăciuni... Și toți cei ce au crezut erau laolaltă și aveau toate în comun...» (II, 42, 44). Întreaga Biserică primară mărturisea deci la fel, avea un singur Domn și un singur Botez, iar interesele comunitare erau interesele fiecărui credincios³⁸. Păstorul lui Herma susține că deoarece e o singură pecete a darului Duhului Sfînt, o singură cugetare, o singură minte, o singură credință și o singură dragoste, clădirea turnului, adică a Bisericii, are o singură culoare: ca a soarelui, iar Sfîntul Ciprian susține că în afară de Biserică nu este mîntuire (extra Ecclesiam nulla salus) și că cine n-are Biserica de mamă, nu poate avea pe Dumnezeu de tată³⁹. Sfîntul Irineu arată că Biserica Mîntuitorului Hristos păzește propovăduirea și credința «ca și cum ar locui o singură casă, crede acestora ca și cum ar avea un singur suflet și o singură inimă și le predică, le învață și le predă armonic, ca și cum ar avea o singură gură»⁴⁰.

«Apostolii, zice Sfîntul Irineu, au întemeiat Bisericile. Ei au pus din plin, ca într-un depozit bogat, în Biserică, lucrările adevărului, pentru ca oricine să ia din ea băutura vieții. Ei au transmis tradiția aceloră cărona le încredințau bisericile. Tot Sfîntul Irineu scrie că «Unde e Biserica, acolo e și Duhul Sfînt, și unde e Duhul Sfînt acolo e Biserica și tot harul»⁴¹. Iar Tertulian, bun cunoscător și susținător al succesiunii apostolice, zice: «Bisericile se socotesc apostolice, ca urmare ale Bisericilor apostolice... Așa multe și așa de mari Biserici sînt una, — aceea care prima vine de la Apostoli, din care sînt toate. Astfel, toate sînt din prima și sînt apostolice, în măsura în care toate își arată unitatea cu una singură»⁴². Biserica este deținătoarea «tuturor harurilor și puterilor»; ea este o «comuniune cu Dumnezeu», este însuși «Trupul tainic al Domnului», deci nu este o comuniune numai a credincioșilor, nici un așezămînt format numai din ei. Caracterul Bisericii, și al învățaturii ei, care este Revelația divină scrisă și orală, este astfel, divino-uman, natural-supranatural sau teandric. De aceea mîntuirea subiectivă este o împreună-lucrare a fiecărui credincios cu harul sfințitor care numai în Biserică începe, colaborează și desăvîrșește această lucrare.

III. ASPECTUL STATIC SI DINAMIC AL TRADIȚIEI: ASPECTUL HRISTOLOGIC ȘI PNEVMATOLOGIC AL BISERICII

a) Biserica oferă regula de credință, cu explicațiile și complementele Tradiției, care o fac cunoscută și o precizează. Duhul Sfînt întinerește mereu pe cei care-L primesc, scrie Sfîntul Irineu⁴³.

37. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 68.

38. *Biserica în planul lui Dumnezeu...*, p. 325.

39. Sfîntul Ciprian, *Despre unitatea Bisericii universale*, 6, P. L., IV, col. 502.

40. Sfîntul Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 10, 2, P. G., VI, 552.

41. *Ibidem*, col. 966.

42. Tertulian, *Despre prescrierea ereticilor*, 20, II, col. 32; cf. *Învățătura de credință...*, p. 147.

43. Sfîntul Irineu, *Ad. Haereses*, III, 24, 1.

Vincentiu de Lerin cu al său *commonitorium* înseamnă o «epocă în istoria Tradiției» creștine.

El atacă mai ales *noutatea* căreia-i opune Tradiția Sfinților Părinți, apărind aspectul static al Tradiției. El începe prin amintirea preceptului Sfintei Scripturi care ne îndeamnă să păstrăm cuvintele Părinților în inima noastră (Deut. XXXII, 7; Prov. XXII, 17; III, 1)⁴⁴. Tradiția a fost păstrată de Sfinții Apostoli în toată curăția ei, ea formînd «depozitul cel bun, odorul cel mai de preț al Bisericii, cu privire la care Apostolul îndeamnă cu toată văpaia inimii sale: «O! Timotee, păzește ceea ce ți s-a îndredințat!» (I Tim. VI, 20).

În afară de predania apostolică, această Tradiție cu caracter permanent sau static, conține definițiile dogmatice și canonice ale sinoadelor ecumenice, precum și învățăturile Sfinților Părinți, care sînt expuse, în consens absolut sau relativ, de ei și însușite de Biserică.

Acest aspect formează temelia nezdruincinată și splendoarea incomparabilă a învățaturii Bisericii Ortodoxe.

Dar Biserica se află într-o continuă mișcare în opera de mîntuire a membrilor care fac parte din ea. De aceea Tradiția are și un caracter mereu activ. Pe cînd Tradiția cu caracter de permanență a dat răspuns marilor probleme ale timpurilor străbătute de Biserică, în epoca ecumenicității ei, potrivit ambianței formată din viața și învățătura Apostolilor, Tradiția care a urmat dă răspuns altor probleme și nevoi ridicate de vremuri, pînă la sfîrșitul veacurilor, potrivit normelor din însăși izvoarele Sfintei Scripturi și ale Tradiției cu caracter de statornicie.

Lucrul esențial este că progresul Sfintei Tradiții constă în dezvoltarea, precizarea, clarificarea și definitivarea dogmelor și a elementelor de viață creștină prezente în învățătura și practica Bisericii încă de la început. Progresul se desfășoară în aceeași dogmă, în același înțeles, în aceeași idee. Dogma se poate lărgi, întări și sublinia, dar nu-și pierde nimic din proprietățile ei fundamentale⁴⁵.

În acest fel vede Biserica Ortodoxă un aspect dinamic al Tradiției. El corespunde întru totul cu ceea ce spunea oarecînd despre Tradiție, Vincentiu de Lerin, iar factorii activi în formarea Tradiției active sînt: Sfîntul Duh, poporul drept-credincios, școlile teologice și sinoadele.

b) Dacă în Tradiție aspectul permanent reprezintă învățătura cea una a lui Hristos, iar programul ei se bazează pe activitatea Sfîntului Duh, aspectul hristologic și pnevmatologic al Bisericii se fondează pe aceeași prezență a Persoanelor Sfintei Treimi în viața Bisericii.

Astfel, putem spune, că sub aspectul ei hristologic Biserica se prezintă ca o statornicie absolută, ca o temelie de neclintit (I Tim. III, 15), despre care vorbește Sfîntul Apostol Pavel, cînd zice: «Fiind zidiți pe temelia Apostolilor și a Proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Hristos, întru care toată zidirea alcătuindu-se crește ca să ajungă un locaș sfînt întru Domnul, întru care și voi împreună vă zidiți spre a fi locaș al lui Dumnezeu întru Duhul» (Efes. II, 20—22)⁴⁶. Biserica crește

44. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 386—387.

45. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 184.

46. Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 170.

și se compune în istorie, aducând în sinul ei, unind cu Dumnezeu pe cei bine-credincioși, pînă ce va ajunge la plinătatea creșterii sale, cînd se va arăta în veșnica ei mărire, ca Împărăție a lui Dumnezeu.

De aceea firea noastră este unită cu Hristos în Biserică, devenită trupul Său și această unire se împlinește în viața sacramentală (prin mijlocirea Sfintelor Taine) dar trebuie ca fiecare persoană a acestei firi unice să devină conformă lui Hristos.

Sub înfățișarea pnevmatologică, aceea a iconomiei Duhului Sfînt cu orivire la persoanele omenești, menționată de Sfîntul Apostol Pavel (Efes. II, 20—22), Biserica are un caracter dinamic, ce tinde spre scopul ei cel din urmă, spre unirea fiecărei persoane omenești cu Dumnezeu. Sub cea dintîi înfățișare, Biserica se prezintă ca trup (unitar) al lui Hristos; sub cea de a doua — ca o flacăra cu o singură bază și cu mai multe virfuri înfrățite ⁴⁷.

Deci, Biserica nu este numai o convenție între oameni, ci mai întîi un cadru și o putere dumnezeiască ce se pune la dispoziția oamenilor prin jertfa liturgică și prin tainele rinduite de Dumnezeu ca mijloace ale harului. Dacă își are normele de viață de la Dumnezeu, ea e în cel mai înalt grad o instituție, nu numai o comuniune a cărei formă și durată atîrnă de bunul plac al oamenilor ⁴⁸. Oamenii sînt schimbători, Biserica rămîne mereu aceeași, avînd o permanentă legătură cu Capul ei cel nevăzut și cu Sfinții din cer care reprezintă Biserica triumfătoare.

«Timpul Bisericii istorice — între prima și a doua parusie a lui Hristos — este timpul Duhului; acest timp îi aparține Lui, ca și toate instituțiile Bisericii vizibile. Toate criteriile sînt supuse lucrării prin care El unește pe toți credincioșii în unicul Trup al lui Hristos. Sfînta Scriptură și Tradiția sînt izvoarele Revelației divine ce mărturisesc prezența lui Hristos printre noi în Duh» ⁴⁹.

47. VI. Lossky, *op. cit.*, p. 196. Vorbînd despre ipostasul propriu al Bisericii, Lossky spune că înainte de învierea morților și judecata cea din urmă, Biserica nu va avea ipostas propriu, ipostas zidit, de vreme ce nici o persoană omenească n-a ajuns încă la unirea desăvîrșită cu Dumnezeu. Și totuși a spune aceasta ar însemna să nu cunoaștem însăși inima Bisericii, una din tainele ei cele mai ascunse, centrul ei mistic, desăvîrșirea ei deja împlinită într-o persoană omenească deplin-unită cu Dumnezeu, care se găsește dincolo de înviere și Judecată. Această persoană este Maria, Maica Domnului Taina Bisericii este înscrisă în cele două persoane desăvîrșite: Persoana dumnezeiască a lui Hristos și persoana omenească a Născătoarei de Dumnezeu, p. 168—170. (Ideea este luată de la Sfîntul Grigorie Palama) Dezvoltînd aceiași idee în altă lucrare a sa, VI. Lossky spune că «această slavă netăgăduită a Maicii Domnului, *Богородица* personificată într-o ființă creată încă înainte de sfîrșitul lumii, o pune pe ea încă de pe acum în afara morții, a învierii (Ea fiind vie) și a înfricoșatei Judecăți. Ea împarte această slavă cu Fiul Său, conduce împreună cu El călăuzește alături de El destinele Bisericii și ale lumii care se dezvoltă în timp, mijlocind pentru toți pe lîngă Cel care va veni să judece viii și morții» (Vezi: «Jurnal Moscovei Patriarhii» nr. 1 (1968), p. 65—73).

48. *Ibidem*, p. 277. Vezi și *Les Actes du Concile Vatican II...* vol. I cap. III, p. 39—57 unde se dau explicații asemănătoare cu cele ortodoxe în legătură cu cele două aspecte permanente ale Bisericii: spiritual și instituțional.

49. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfîntul Duh și sobornicitatea Bisericii*, în «Ortodoxia» XIX, 1967, I, p. 36.

IV. TRADIȚIA APOSTOLICĂ CONȚINUT AL BISERICII ; RAPORTUL RECIPROC
DINTRE TRADIȚIE ȘI BISERICA

Apostolicitatea este un atribut care definește într-un fel, atît esența Bisericii, cît și a Tradiției. E o calitate care dă Tradiției autoritatea urmașilor direcți ai Mîntuitorului. Persoana Domnului nostru Iisus Hristos este centru spre care conduc toate adevărurile descoperite. Originea ultimă a Tradiției este deci Revelația lui Dumnezeu săvîrșită în Iisus Hristos ⁵⁰.

De aceea existența tradiției orale și prioritatea ei față de scrierile Noului Testament nu sînt simple ipoteze, ci adevăruri istorice mai presus de orice îndoială. «Tradiția a început îndată după pogorirea Sfîntului Duh asupra Apostolilor, la Cincizecime. De atunci ea este calea obișnuită prin care cuvîntul lui Dumnezeu se adresează oamenilor, trecînd din gura Apostolilor în aceea a urmașilor lor și străbătînd toate veacurile, din generație în generație» ⁵¹, prin Biserică. De aceea s-a spus că Tradiția este «Evanghelia predicată de Biserică de la Apostoli pînă la noi».

Atît Sfinții Evangheliști, cît și ceilalți autori ai scrierilor noutestamentare, precum și bărbații apostolici, apologeții, Sfinții Părinți și toți scriitorii bisericești din epoca veche, au primit Tradiția pe această cale. Dar Biserica are grijă ca să încorporeze esențialul ei în simbolurile de credință, apoi în scrierile Sfinților Părinți în general, aceasta fiind o vastă mărturie a acestei Tradiții apostolice, adusă în primele opt veacuri ale creștinismului.

Avem chiar mărturii că au existat unele culegeri de «cuvînte ale Domnului» — Λόγια τοῦ Κυρίου — în vremea Bărbaților apostolici, despre care menționează Papia în scrierile sale.

Această Tradiție dumnezeiască și apostolică formează fondul comun al tuturor Bisericilor primare, locale, și a rămas temelgia mărturisirii de credință a Bisericii ecumenice ⁵².

În general vorbind, Biserica, Scriptura și Tradiția nu trebuie nici separate, nici confundate. Cei ce le separă au ajuns la ideea neadevărată că Biserica e superioară Scripturii, sau Scriptura superioară Bisericii și Tradiției. Cea dintîi e proprie catolicilor, ultima protestanților.

În concret, Biserica se orientează cu respect după scrisul, glasul și Faptele Apostolilor, adică după Revelația din Scriptură și Tradiție ; ele sînt norma. Dar întrucît din aceste trei : Biserica, Scriptura și Tradiția, Biserica e aceea care poate aprecia în orice timp și pune în valoare cuprinsul celorlalte două, ea e subiectul interpretării și al înțelegerii și ea are trebuință de înțelegere în mod inevitabil «ea trebuie să stabilească ce poruncește Domnul în Scriptură și Tradiție. Biserica apreciază ceea ce normează Scriptura și Tradiția» ⁵³.

«După trebuințele ei de fiecare dată, Biserica dezvoltă și formulează învățătura dogmatică a Scripturii pe baza Tradiției, exprimînd-o în definiții care nu se pot schimba, «și prezentînd credincioșilor învățătura

50. V. Mehedintu, *op. cit.*, p. 613.

51. Dlac. Prof. N. I. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 123.

52. *Teologia dogmatică...*, vol. I, p. 183.

53. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție, definiție...* p. 93.

Domnului curată și întreagă. Este limpede pentru oricine că fără Biserică, Tradiția n-ar putea să se păstreze neschimbată și lipsită de stricăciunile pe care le aduce vremea și feluritele rătăcirii ale oamenilor». Tradiția a găsit purtătorul și interpretul ei infailibil în Biserică. Privită sub acest aspect, Biserica este «o Tradiție întrupată»⁵⁴.

Biserica păstrînd Tradiția, Tradiția unește și întărește Biserica. De aceea Tradiția s-a numit și ținerea de minte vie a Bisericii. Tradiția fiind viața Bisericii, Biserica e spațiul Tradiției⁵⁵.

Cu privire la raportul dintre Biserică și Tradiție, Sfîntul Irineu scrie : «Biserica primind această predică și această credință, deși ea este răspîndită în toată lumea, le păstrează totuși cu grijă, ca și cum ar locui o singură casă. De asemenea, ea crede Apostolilor și ucenicilor în armonie cu Apostolii, învață și transmite ca și cum ar avea o singură gură. «Deși în lume limbile sînt diferite, pentru Tradiție este una și aceeași»⁵⁶.

Pe aceste coordonate de unitate și universalitate a Bisericii se vădește deopotrivă vechimea și universalitatea Tradiției, păstrată și susținută de Biserică, precum și aspectul dinamic al Tradiției sau adaptarea ei la condițiile actuale de viață ale Bisericii fără denaturarea fondului ei apostolic.

Învățătura ortodoxă despre Tradiție asigură apostolicitatea deplină a credinței creștine în orice timp, sau plenitudinea Revelației. Apoi ea asigură Biserica adevărată și invers, salvînd contactul intim cu Scriptura și înțelegerea autentică a Scripturii. Și aceste sînt cele trei bunuri pe care le caută creștinismul întreg astăzi : *apostolicitatea, biblicitatea, bisericitctea*. Azi nici protestanții nu se mai mulțumesc numai cu bibliicitatea, nici catolicii numai cu bisericitatea. «Numai prin cele trei bunuri amintite se poate realiza apropierea Bisericilor pe baza cuvîntului Scripturii și a libertății în comunitate pe care o dă participarea tuturor la păstrarea Tradiției»⁵⁷.

Biserica ne-a dat Biblia cu ajutorul Tradiției, și chiar reformatorii au primit Biblia de la Biserică și prin Biserică, adică prin Tradiție. Nu-i dat fiecăruia să stabilească din nou canonicitatea Scripturii. Această o primim de la Biserică, care vorbește prin Tradiție ; altfel Scriptura n-ar mai fi cuvîntul lui Dumnezeu, ci o simplă carte, o operă literară, bună pentru cercetări istorice și filozofice... Tradiția bisericească marturisește despre Scriptură și Scriptura face parte din Tradiție. Sfînta Scriptură este o constelație veșnică care strălucește deasupra celor credincioși în ceruri, pe cînd noi ne mișcăm pe marea vieții obișnuite și contemplăm această constelație care nu se schimbă niciodată⁵⁸ cu ajutorul Tradiției prin Biserică.

Tradiția Apostolilor, păstrată de Biserică călăuzește lectura pe care aceasta o face din Cuvîntul lui Dumnezeu. «Ziua Cincizecimii face începutul timpului Bisericii și aceasta cere o transmitere, o Tradiție. Or, ceea ce transmite Biserica nu e o arhivă pentru un muzeu, ci Cuvîntul

54. H. Andrușos, *Simbolica*, p. 108.

55. *Învățătura de credință*, p. 31.

56. Sfîntul Irineu, *Adversus Haereses*, P. G. VII, 847, 552.

57. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție, definiție...*, p. 71.

58. S. Bulgakov, «*L'Orthodoxie*», p. 16, 29.

viu pe care Dumnezeu însuși continuă să-l năstăască și să-l adreseze credincioșilor din orice epocă. Astfel Tradiția Bisericii este conștiința Bisericii de a fi locul viu al Cuvîntului-lucrător, fără să epuizeze vreodată ceea ce cuprinde în ea ca viață și formă de expresie»⁵⁹. Împreună cu Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție reprezintă învățătura și norma vieții morale a Bisericii. Necesitatea Tradiției implică importanța ei, că «sînt capitole întregi de credință și trăire creștină care răsar direct din Tradiție, nu din scriptură»⁶⁰.

În istoria civilizației nu există societate omenească, instituție sau corp social fără tradiție. Tradiția este vehicolul spiritului uman, este memoria lui, ea asigură continuitatea și stabilitatea vieții, acomodarea normală cu ceea ce este nou și dinamic în cursul istoriei. În creștinism, Tradiția păstrează echilibrul și identitatea lui, ferește de greșeli, de falsificări, de crize și rătăcirii. A respinge Sfînta Tradiție este deci a păcătuți nu numai contra Sfîntei Scripturi, ci și contra sensului și mersului firesc al vieții religioase. De aceea Biserica Ortodoxă păstrează și respectă Sfînta Tradiție alături de Sfînta Scriptură, ca o împlinire și ca un comentariu al acesteia⁶¹.

În concluzie se poate spune că :

a) Tradiția în sensul ortodox, este o formă a activității Apostolilor, o formă a Revelației divine comunicată Bisericii, prin ei. Ea trebuie să rămînă un criteriu al vieții Bisericii din orice timp ca și Sfînta Scriptură, căci, Apostolii au dat Revelației o expresie adecvată pentru toate timpurile, pentru trebuințele religioase fundamentale ale sufletului credincios din orice vreme⁶².

Privind Bisericele și confesiunile actuale, constatăm că credința și practica Bisericii Ortodoxe corespunde realității vieții creștine, fiind întru totul de acord cu tot «ce s-a crezut totdeauna, pretutindeni și de toți»⁶³.

Progresul Sfîntei Tradiții constă în dezvoltarea, precizarea, clasificarea și definitivarea dogmelor și a elementelor de viață creștină prezentate în învățătura și practica Bisericii încă de la început.

Biserica Ortodoxă ține cu tărie la patrimoniul Sfîntei Tradiții hristice, apostolice și patristice și aplică acesteia învățătura despre dezvoltare așa cum a conceput-o Vincențiu de Lerin : quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est⁶⁴.

b) După învățătura ortodoxă Biserica a fost întemeiată de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos : El a stabilit că mărturisirea de credință a lui Petru, făcută în numele tuturor Apostolilor, este piatra unghiulară a Bisericii Mîntuitorului. După înviere El a trimis pe Apostoli să predice

59. Prof. N. Chișescu, *Scriptura, Tradiție...*, p. 410.

60. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 164-165 ; Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfîntul Duh*, 27, 66, P. G., XXII col. 188 A, B, C. — 130 A, B.

61. Prof. Teodor M. Popescu, *Sfînta Tradiție ca temelie de credință*, în «Ortodoxia» VI, 1954, I, p. 39-40.

62. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 100.

63. Vincențiu de Lerin, *Commonitorium primum*, 2, P. L., L, col. 640.

64. *Ibidem*.

Evanghelia Sa, care formează tezaurul de învățătură al Bisericii, concretizat în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție.

Această Instituție sfântă divino-umană, urmărește mântuirea credincioșilor, în care i s-a rînduit o ierarhie harică și i s-a lăsat ca mijloace de sfințire Sfintele Taine.

După Evangheliile, Biserica este o realitate cu dublă înfățișare: una văzută, care privește aspectul comunitar al ei și alta nevăzută, viața suprafirească intimă căreia i s-a zis trupul tainic al Domnului.

Partea văzută a Bisericii o constituie membrii ei — cler și credincioși și tainele administrate de ierarhie. Partea tainică o constituie «harul și adevărul» cu plinătatea de viață a Sfântului Duh, care lucrează prin Hristos în Biserică.

Unitatea Bisericii este atât interioară cât și exterioară. Unitatea interioară a Bisericii corespunde unității Trupului lui Hristos și vieții în Hristos. Unitatea exterioară trebuie căpătată prin dragoste, respect reciproc, cunoaștere adevărată, înțelegere ecumenică, ajutorarea celor în necazuri; menținerea liniștei confesionale și propovăduirea păcii la toată făptura. În ceea ce privește cadrul Bisericii unitatea se arată printr-o credință unică; prin învățătură, prin unitatea rugăciunii și a Tainelor, deci pe unitatea Tradiției și pe o organizare bisericească unitară, înbemeiată pe Tradiție. Tradiția și Biserica se condiționează reciproc; ele sînt unite în Duhul Sfînt care vorbește prin Scriptură, Tradiție și Biserică.

Sfinții Părinți au determinat viața Bisericii plecînd de la Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și de la experiența reală creștină. Părinții au imprimat Bisericii un tip și un caracter specific într-un moment cînd aceasta nu se limita decît la Apostoli, la discipolii acestora și la martiri.

Gîndirea ecleziologică a Sfinților Părinți fiind axată pe Scriptură, Tradiție și Sfintele Taine, Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească a rămas și este hristocentrică. Hristos acționează în calitate, de Cap al Bisericii și o călăuzește la tot adevărul prin Duhul Sfînt.

Astăzi, cînd creștinii, popoarele, națiunile toate sînt prinse într-o mișcare de a ieși din izolare, de a se apropia și înfrăți, Biserica Ortodoxă, conștientă de misiunea ei, face eforturi pentru unirea tuturor, avînd la bază învățătura sa curat hristologică, apostolică și patristică, bazate pe izvoarele Revelației divine: Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, care sînt numai în Biserică și pentru Biserică.

Doctorand Ierom. CHESARIE GHEORGHESCU

ARIA MISIONARĂ A PREOȚIMEI

S-ar părea că întreaga activitate preoțească este cuprinsă în slujirea pastorală. În realitate lucrurile stau altfel.

Slujirea aproapelui este una dintre cele mai înalte îndatoriri ale noastre de creștini și de preoți ortodocși. Împlinind această îndatorire după pilda Mântuitorului noi ne arătăm vrednici de numele de creștin și creștem în har și în cunoștința Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos (II Petru III, 18).

Pe lângă latura de sfințitor, activitatea preotului, nu se separă de latura vieții sociale. Obiectul slujirii preoțești este omul întreg, omul considerat atât în dimensiunea lui interioară cât și în cea exterioară. Obiectul misiunii noastre este omul, temeliea patriei și a societății. Formarea și înălțarea omului condiționează îmbunătățirea tuturor celorlalte realități ale vieții. Noi și credincioșii noștri facem parte din lume și lumea e și a noastră fiindcă sîntem din ea și mergem cu ea înainte. Noi ne simțim una cu poporul din care facem parte; interesele poporului sînt și interesele Bisericii. Noi sprijinim munca pașnică și creatoare pe care o îndeplinește poporul nostru sub îndrumarea conducătorilor încercați și înțelepți ai țării. Datoria noastră a slujitorilor de azi ai Bisericii Mîntuitorului Hristos este să fim pe deplin conștienți de răspunderea pe care o avem atât pentru sufletele noastre cât și pentru sufletele credincioșilor noștri. Apostolatul pe care l-am primit de la Mîntuitorul Hristos prin Sfinții Săi Apostoli ne cere să ne îndeplinim misiunea noastră și pe linie religioasă și pe linie socială. Pentru aceasta trebuie să ne străduim din toate puterile noastre să cultivăm credința dreaptă și bunele tradiții care au împodobit viața strămoșilor noștri. Să sădim între oameni dragostea, pacea, prietenia, fiind tuturor pildă pentru toate lucrurile bune.

«Viața nouă pe care poporul nostru liber și-o făurește acum, se cere a fi sprijinită cu sinceritate și cu entuziasm de toți slujitorii și închinătorii altarelor noastre; strădaniile ce se depun în lumea întreagă pentru înlăturarea războaielor și pentru statornicirea păcii pe pămînt trebuie să găsească răsunset și în sufletele tuturor creștinilor; marile probleme ale veacului nostru — ca libertatea națională, dreptatea socială, egalitatea în drepturi pentru toate rasele și popoarele — sînt deopotrivă probleme morale la a căror rezolvare datori sîntem să aducem partea noastră de

contribuție, spre a nu trăda prin nepăsarea noastră comoara valorilor etice pe care o reprezintă învățătura creștină»¹.

Pe plan intern preoțimea noastră și-a îndeplinit cu devotament și cu zel apostolic sacra ei misiune dovedind că pe zi ce trece ea devine și mai conștientă de rolul său și scutură tot mai mult zgura unor vechi deprinderi care o stînjeneau deseori în calea spre adevăratul apostolat creștin.

Preoțimea ortodoxă română se arată, an de an, mai conștientă de faptul că învățătura creștină nu este și nu poate fi desprinsă de viață; că mesajul Evangheliei lui Hristos nu cheamă la izolare de lume, de preocupările ei și de problemele ei, ci la trăirea intensă și la slujirea tuturor năzuințelor drepte ale omenirii pentru dreptate, pentru libertate, pentru un trai mai bun, pentru pace între toți oamenii și între toate popoarele.

«Astăzi mai mult decît oricînd altă dată, ideea slujirii aproapelui în dragoste e mai actuală. Acum, cînd se zidește o lume nouă, cînd se pune capăt trecutului de asupriri și nedreptăți, cînd persoana omului este din ce în ce mai mult prețuită, Evanghelia lui Hristos își vedește mereu valoarea. Ea vine ca o nouă revărsare de lumină, aduce un leac minunat pentru vindecarea multor răni ce le-a lăsat pe trupul bieteii omeniri asuprirea, egoismul, nedreptatea și ura»².

Dar ce temeuri îl obligă pe preot să desfășoare o activitate socială ?

1. Această activitate socială a preotului este cerută de însăși dinamica mîntuirii realizată prin Hristos Domnul.

2. Nu trebuie să se uite că întreaga ierarhie bisericească este ridicată de jos. Din acest considerent moral preoțimea se cuvine a fi permanent alături de poporul din mijlocul căruia s-a ridicat.

3. Trebuie să constatăm că în lume există multe nedreptăți, lacrimi, suferințe. Din atîtea regiuni ale globului se înalță strigăte după libertate și lumină, după independență și viață mai omenească. Acest strigăt este al celui căzut între tilhari după samarineanul milostiv.

Biserica trebuie să răspundă strigătului, să fie prezentă acolo unde se dă lupta pentru libertate.

Desigur că obiectivele activității sociale ale preotului sînt numeroase și urgente și ies direct și în mod firesc din temeurile activității sociale a preotului. În fruntea acestora se înscriu următoarele :

1. Formarea omului nou care să fie conștient de apartenența lui la comunitate.

2. Ridicarea nivelului de trai, accesul tuturor, fără deosebire de sex, rasă, naționalitate, profesie, religie, la bunurile culturii și civilizației, instaurarea dreptății sociale, dar mai ales, înlăturarea urii prin stabornicirea înfrățirii și a păcii între toate popoarele lumii.

Preotul trebuie să fie preot al Domnului și apostol al dragostei, dreptății și păcii între oameni și luptător împotriva celor ce nesocotesc dreptatea celor slabi.

1. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Apostolat Social*, vol. VII, p. 159.

2. Pr. Prof. Vl. Prelipecan, *Hristos — model de slujire a oamenilor*, în «Glasul Bisericii», XXV (1966), nr. 5—6.

Pentru ca activitatea preotului să fie eficace trebuie îndreptată pe calea liturgic-pastorală etc. Ea trebuie vădită prin exemple personale ale preotului.

Să realizăm un acord mai deplin între sfințenia învățăturilor și a slujbelor săvârșite, pe de o parte, și între gândirea, simțirea, faptele, viața noastră întregă pe de altă parte.

Se mai cere preotului o bună cunoaștere și sprijinire a activităților obștești.

Activitatea sacerdotală nu este o activitate închisă ca și când n-ar avea nimic de primit de la viața din jur și ca și cum n-ar avea să-i dea nimic. Rostul sacerdoțiului nu este de a desprinde pe credincioși de îndelnicirile lor cotidiene, de a-i izola și a-i deprinde cu o atitudine rezervată față de lume; dimpotrivă punem pe credincioși în legătură cu realitățile duhovnicești și cu realitățile acestei vieți, iar acest contact și păstrarea și împlinirea lui constituie arta de înaltă măiestrie creștină urmărind purificarea puterilor trupești și sufletești, liberarea de sub servitutea păcatului.

Pr. ILIE D. NEGOIȚA

INSEMĂRI DESPRE SIMBOLUL DE CREDINȚĂ

de Arhimandritul PIERRE L'HUILLIER

Necesitatea de a constata cum se încadrează datele fundamentale dogmatice ale Simbolului de credință niceoconstantinopolitan, stabilit în veacul al IV-lea, în actualul stadiu al dezvoltării cunoștințelor teologice și totodată al dezvoltării științelor în genere, constituie o preocupare nu numai de ordin catehetic — care ar angaja mai mult aspectul pregătirii credincioșilor — ci și o preocupare a teologilor specialiști în alte laturi ale studiului teologic. Și desigur că o dată apărută această necesitate, ea va ajunge să fie și satisfăcută pe deplin.

Pină la înfăptuirea de către teologii ortodocși români a acestui imperios dezi-derat, am socotit folositor să prezentăm pe larg Insemnările despre Simbolul de credință pe care doi teologi ortodocși — profesorul Vladimir Loski și ucenicul său Arhimandritul Pierre L'Huillier — le-au publicat în limba franceză (1962) și care au fost traduse în limba rusă și publicate în «Revista Patriarhiei din Moscova».

Prof. Vladimir Loski — teolog cu renume mondial — nu a reușit să redacteze definitiv decât însemnările la primul articol al Simbolului de credință. Insemnările la celelalte unsprezece articole au fost redactate de actualul Episcop de Cherson, Pierre L'Huillier, încadrat în Exarhatul Patriarhiei din Moscova pentru Europa Occidentală, având conducerea parohiilor ortodoxe din Franța, care sînt subordonate Patriarhiei din Moscova, în vremea cînd era arhimandrit. Fiind mai puțin cunoscut, publicăm în continuare unele date bio-bibliografice despre el.

Paul L'Huillier s-a născut la 3 decembrie 1926, la Paris, ca fiu al unui medic francez. Încă din copilărie tînărul L'Huillier frecventa bisericile ortodoxe, ajungînd să fie preocupat de creștinismul răsăritean, ceea ce l-a făcut ca, terminînd școala medie, să urmeze cursurile Institutului teologic ortodox «Sfîntul Dionisie», al cărui rector era în vremea aceea prof. Vladimir Loski, — al cărui ucenic apropiat a rămas —, urmînd în același timp și cursurile la «L'Ecole des Hautes Études» de la Sorbona. În timpul studiilor a trecut la Ortodoxie, și, după terminarea studiilor de teologie (în 1949), a fost numit profesor și secretar al cursurilor pastoral-teologice organizate, în 1953, de către Exarhatul Patriarhiei din Moscova pentru Europa Occidentală.

În anul 1954, Paul L'Huillier a fost tuns în monahism cu numele Pierre, și hîrotonit ierodiacon și apoi ieromonah de către Arhiepiscopul Boris Vic al Berlinu-

lui și Germaniei — care gira atunci Exarhatul pentru Europa Occidentală — și desemnat paroh la biserica Sfinții Trei Ierarhi din Paris, de unde, după doi ani, a fost trecut la altă parohie, iar în 1961 la parohia «Bucuria tuturor celor necăjiți» din Paris. Datorită faptului că biserica este așezată în cartierul universitar, ca și faptului că slujba bisericească era săvârșită în limba franceză și în slavona bisericească, biserica al cărei paroh era Ieromonahul Pierre L'Huillier a devenit locul de rugăciune al ortodocșilor de limbă franceză, precum și al profesorilor și studenților de diferite naționalități.

În timpul vizitei făcute Bisericii Ortodoxe Ruse, în 1960, Ieromonahul Pierre L'Huillier a fost ridicat de către Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Rusia la rangul de Arhimandrit. Iar în 1962, datorită studiilor publicate, Academia duhovnicească din Moscova i-a acordat titlul de candidat în teologie.

Pe lângă activitatea sa pastorală Arhimandritul Pierre L'Huillier a desfășurat o bogată și rodnică activitate de cercetare teologică, îndeosebi în domeniul istoriei bisericești și al dreptului canonic, publicând numeroase studii (cele mai multe în «*Messenger de l'Exarhat du Patriarce Russe en Europe Occidentale*»), dintre care menționăm (în afară de studiul prezentat):

Schisma de la 1054; Sfintul patriarh Fotie și unitatea creștină (publicat și în revista bulgară «*Cultura duhovnicească*»); Problema papalității la Sinodul de la Florența; Ierarhia bisericească și autoritatea dogmatică (publicat și în «*Revista Patriarhiei din Moscova*»); Preoția împărătească și preoția pastorală; Pluralitatea celor ce-și pun miinile în timpul hirotoniei în arhieru; Preoția și căsătoria în biserica Ortodoxă; Sinoadele Ecumenice în viața Bisericii; Introducere la o confruntare asupra problemelor canonice ale Diasporalei; Divorțul după teologia și dreptul canonic al Bisericii Ortodoxe (1969); trei articole pentru «*Enciclopedia Ortodoxă*» editată în limba greacă la Atena: Căterisire; Patriarh și Sinod.

De asemenea Arhimandritul Pierre L'Huillier a participat la Congresele patristice de la Oxford și la Congresele internaționale bizantine al XIII-lea și al XIV-lea.

În 1961 și 1962 Arhimandritul Pierre L'Huillier a făcut un pelerinaj la Muntele Atos; iar în 1966 a fost invitat la solemnitățile ce au avut loc la Salonic cu prilejul sărbătoririi împlinirii a 11 veacuri de la activitatea Sfinților Metodie și Chiril. În volumul închinat acestui eveniment, Arhimandritul Pierre L'Huillier a publicat studiul Raporturile bulgaro-bizantine în veacurile al IX-lea și al X-lea și consecințele lor în domeniul bisericesc.

În domeniul ecumenic Arhimandritul Pierre L'Huillier desfășoară o largă activitate: în activitatea pastorală întreține adinci contacte cu clerul romano-catolic și protestant din Franța; participă regulat la adunările cu caracter ecumenic organizate de Academia internațională pentru studii duhovnicești, al cărei membru este; ia parte la sesiunile de lucru ale Comisiei Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «*Credință și Constituție*»; ține lecții la Înaltul institut de cercetări ecumenice, înființat de curind la Paris; iar în 1968 a fost desemnat, de către Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse sub președinția Sanctității Sale Patriarhului Alexei, membru al delegației Bisericii Ortodoxe Ruse la a patra Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc la Upsala în iulie 1968.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, în ședința de la 30 iulie 1968, ținută sub președinția Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și a toată Rusia, a ales pe Arhimandritul Pierre L'Huillier, Episcop de Cherson, încadrat în Exarhatul Patriarhiei Moscovei pentru Europa Occidentală, cu sarcina de a conduce parohiile ortodoxe ruse din Franța.

Hirotonia în arhierie a fost făcută în capela Academiei duhovnicești din Leningrad în timpul sfintei liturghii solemne săvârșite de către Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, Mitropolitul Antonie de Surog, Exarh patriarhal pentru Europa Occidentală, Arhiepiscopul Serafim de Kursk și Belgorod, Arhiepiscopul Ciprian și Episcopii: Nicon de Arhanghelsk și Holmogorod, Filaret de Dmitrovsk, Juvenalie de Zarsk și Mihail de Astrahan și Enotaevsk.

Iar instalarea noului Episcop Pierre L'Huillier a fost făcută în biserica Sfinții Trei Ierarhi din Paris, la 28 septembrie 1968, de către Mitropolitul Antonie de Surog, Exarh patriarhal pentru Europa Occidentală.

În continuare prezentăm pe larg — în rezumat ceea ce putea fi rezumat și în întregime ceea ce prin rezumare ar fi denaturat mersul gândirii autorilor — însemnări despre Simbolul de credință, după textul publicat în «Revista Patriarhiei din Moscova»: nr. 1/1969, p. 75—79; nr. 2/1969, p. 64—69 și nr. 3/1969, p. 65—71.

*

* * *

Intr-o scurtă *introducere* se precizează că Simbolul de credință constituie «mărturisirea solemnă a dogmelor creștine, care se cîtește sau se cîntă în timpul liturghiei înainte de începerea Tainei Euharistiei».

Cuvîntul «cred» cu care începe fiecare articol din Simbolul de credință acordă acestei mărturisiri atît caracter colectiv cît și caracter personal, pentru că angajează participarea și responsabilitatea fiecărui membru al Bisericii în rostirea împreună a gîndului «cred», «mărturisesc», «nădăjduiesc», «aștept cu nădejde».

Mărturisirea aceasta nu este însă suficientă dacă este făcută numai cu buzele, dacă mintea nu se dedică pătrunderii sensului cuvintelor alese de Sfinții Părinți pentru ca prin ele adevărul descoperit de Dumnezeu să devină ușor de înțeles pentru mintea omenească luminată de credința în Hristos.

Astfel mitropolitul Filaret al Moscovei făcea deosebire între credința ca adevăr descoperit de Dumnezeu și credința ca acceptare conștientă a Descoperirii dumnezeiești, precizînd că supunerea oarbă față de autoritatea credinței este insuficientă pentru «a poseda credința». Întrucît atîta vreme cît credința rămîne întemeiată pe datele Sfintei Scripturi, pe proroci și Apostoli, și pe datele Simbolului de credință, pe Sfinții Părinți, credința aparține lui Dumnezeu Care a lucrat prin aceștia; abia cînd credința aparține și gîndurilor noastre, memoriei noastre, noi începem să dobîndim credința.

De aceea studierea tuturor articolelor Simbolului de credință devine necesară pentru ca, ascultîndu-le, ori rostindu-le, în timpul sfintei liturghii, să putem deveni conștienți de conținutul lor și de calitatea noastră de membri conștienți ai Bisericii lui Hristos, întrucît toate dogmele creștine sînt concentrate, contrase în formulele Simbolului de credință.

Toate simbolurile de credință, toate formulele de credință creștină au fost legate, înainte de veacul al IV-lea, cu săvârșirea Tainei Botezului și cu catehizarea, și de aceea ele variau după practicile locale folosite în diferite Biserici creștine. În veacul al II-lea aceste «simboluri» sau «formule» de credință pe care trebuia să le pronunțe fiecare nou-botezat erau numite «pravile» sau «canoane» de credință.

Simbolul de credință ca necesitate de a prezenta cu precizie învățătura de credință ortodoxă în opoziție cu învățăturile ereticilor apare abia în veacul al IV-lea, și, nemaifiind legat de ritualul Tainei Botezului, acest Simbol de credință a căpătat o mult mai esențială însemnătate în viața Bisericii. Însă acest Simbol de credință de tip nou s-a născut tot din «pravila» sau «canonul» de credință folosit în ritualul Tainei Botezului — în special în Biserica Ierusalimului și poate a Antiohiei. Acest «simbol» folosit la săvârșirea Botezului a fost lărgit și precizat în exprimarea Dumnezeirii lui Hristos — împotriva lui Arie — de către Sfinții Părinți care au participat la Sînodul întâi Ecumenic (Niceea 325) și a căpătat autoritate ecumenică ce s-a păstrat și recunoscut și de Sinoadele Ecumenice al doilea (Constantinopol 381) al treilea (Efes 431) și al patrulea (Calcedon 451).

Însă la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol, Simbolul de credință niceean dezvoltat din «pravila», din «canonul» baptismal ierusalimitean și antiohian, a fost din nou pregătit de Părinții sinodali pentru folosirea la săvârșirea Tainei Botezului, fără ca prin aceasta să intenționeze să înlocuiască Simbolul niceean. Abia la Sinodul al IV-lea Ecumenic acest simbol baptismal (constantinopolitan) a fost proclamat împreună cu Simbolul niceean ca «formula dogmatică oficială» și în această formă Simbolul de credință a intrat în practica liturgică în capitala Imperiului roman de Răsărit. Iar către sfârșitul veacului al V-lea Simbolul de credință constantinopolitan liturgic a fost recunoscut ca «formulare deplină și definitivă» a Simbolului de la Niceea, pe care l-a înlocuit.

După aceasta Simbolul niceoconstantinopolitan a fost recunoscut încetul cu încetul pretutindeni ca adevărata «regulă de credință», înlocuind celelalte simboluri baptismale sau sinodale locale. Iar Sinodul al VI-lea Ecumenic (680) a întărit definitiv caracterul neschimbabil și universal al Simbolului niceoconstantinopolitan. Doar în Biserica creștină de Apus a fost păstrat — alături de Simbolul de credință ecumenic (niceoconstantinopolitan) — și Simbolul de credință local, așa-numitul «Simbol Apostolic», folosit ca simbol baptismal încă din vechime, dar formulat definitiv abia în veacul al VI-lea.

În continuare, sub titlul *Simbolul de credință niceoconstantinopolitan* autorul, după ce reproduce integral textul Simbolului de credință niceoconstantinopolitan, analizează și face observații critice asupra fiecăruia din cele 12 articole ale Simbolului niceoconstantinopolitan.

*

În legătură cu articolul întâi: «*Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, tuturor văzutelor și nevăzutelor*», se afirmă că textul acestui articol mărturisește că «Dumnezeul Revelației creștine, Dumnezeu Scripturii și Dumnezeu Predaniei credinței Bisericii nu este o ființă nepersonală, nu este absolutul impersonal și indiferent față de soarta omului». Pentru că monoteismul creștin nu este monoteismul filozofic; dar el este deosebit și de

monoteismul mărginit al unor tradiții religioase ca iudaismul și islamismul, care recunoscînd pe Dumnezeu viu și personal al Vechiului Testament nu îngăduie totuși ca acest Dumnezeu-Persoană să se poată deosebi de esența Sa desăvîrșită și să iasă din singularitatea Sa și să fie mai mult decît o singură persoană mărginită de unicitatea Sa».

Spre deosebire de aceasta, deplinătatea Descoperirii Noului Testament mărturisește că : Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om și ne-a făcut pe noi vrednici să primim pe Duhul Sfînt, Care de la Tatăl porcede. Dumnezeu unic și personal al creștinismului este Triunimea persoanelor. De aceea Hristos cel înviat a trimis pe ucenicii Săi «să învețe toate popoarele, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19). Iar mărturisirea «Cred» a Bisericii constituie descoperirea acestei formule baptismale creștine.

Primul articol al Simbolului de credință, în care mărturisim credința «în Dumnezeu unul», se referă la prima persoană a Sfintei Treimi, la Tatăl Care constituie principiul personal al Dumnezeirii neîmpărțite, principiu esențial al tuturor celor trei persoane. Căci toate trei — Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh — sînt Dumnezeu ; nu trei Dumnezei, ci «Dumnezeu unul», o singură esență, o singură substanță sau fire în trei Ipostasuri sau persoane. În virtutea acestei desăvîrșite unități a existenței dumnezeiești între persoanele Sfintei Treimi nu există altă deosebire decît în formele, modurile de existență specifice fiecăreia dintre cele trei persoane : Tatălui — nenașterea ; Fiului — nașterea ; Sfîntului Duh — porcederea. Trebuie adăugat că aceste însușiri personale statornicesc întreita legătură, care — dînd putința să se facă deosebire între Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh — trebuie să ne învețe a stabili corect raporturile fiecărei persoane cu celelalte două persoane ale Sfintei Treimi și să ne învețe ca în mintea noastră să nu le despărțim niciodată. Astfel cînd mărturisim despre Tatăl că este «Atotțiitor» și «Creator» noi nu uităm că El a zidit toate prin Cuvîntul Său (Ioan I, 3) și că aceeași putere creatoare este proprie și Duhului de viață făcătorul.

Trebuie ținut în seamă că termenul «Atotțiitor» redă sensul termenului grecesc «Παντοκράτορ» adică «Stăpînul oricărui lucru», adică Dumnezeu Care ține totul în ființă. Numai Dumnezeu biblic, Cel ce a descoperit numele Său lui Moise zicînd : «Eu sînt Cel ce sînt» (Ieș. III, 14), El singur este «Creatorul» în sensul absolut al acestui cuvînt, Creatorul ființei din neființă ; El nu este «un meșter divin», nu este «un demiurg» organizator al materiei veșnice, fără formă, dintr-un haos preexistential. Dacă Dumnezeu a creat totul «din nimic», nu urmează să ne închipuim că înainte de creația lumii, ca posibilitate de existență, ar fi preexistat un oarecare «nimic». «Nimic» nu este un principiu care ar fi putut fi opus creației desăvîrșite a lui Dumnezeu : această expresie capătă înțeles numai în raport cu existența creației, care a început să existe fără nici un fel de condiție prealabilă acestui «început» (Fac. I, 1), ci a început să existe, numai după voia atotputernică a lui Dumnezeu.

Totuși absența condițiilor externe nu ne obligă să presupunem că Dumnezeu ar fi creat totul «din Sine însuși», pe calea unui fel de emanație sau de «exteriorizare» : lumea nu este Divinitate micșorată și știrbită, ci este o existență cu desăvîrșire nouă, chemată la viață de Creatorul, a Cărui creație nu a fost condiționată de vreo necesitate lăuntrică. Creația este un act cu desăvîrșire liber, act de dăruire al voinței lui Dumnezeu, ceea ce nu înseamnă act «arbitrar», după bunul plac : structura

universului ne obligă să recunoaștem bunătatea, înțelepciunea, iubirea Creatorului, Care a umplut lumea de sens și i-a dat o înaltă destinație, supunînd-o ființelor dăruite cu personalitate și libere, create «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu» (Fac. I, 26—27).

Trecînd la explicarea expresiei din articolul întii «cerul și pămîntul», luată din Facere (I, 1), autorul afirmă că această expresie — care desemnează cosmosul în întregul său, tot ceea ce există și este creat de Dumnezeu — capătă în talmăcirea Sfinților Părinți un înțeles diferențial, indicînd existența realității duhovnicești și existența realității trupești, existența lumii nevăzute «a duhurilor cerești» și existența lumii văzute cu care noi sintem strîns legați după condițiile biologice ale corporalității noastre pămîntești. Așadar distincția între «cer» și «pămînt» nu duce deloc la necesitatea de a recunoaște cosmologia «geocentrică». De aceea trebuie spus că, în general, «conflictul între știință și religie» în această problemă apare ca artificial. Într-adevăr nu pe calea studierii spațiilor cosmice ni se descoperă nemărginirea spirituală a universului creat ; și cu atît mai mult nu fizica nucleară, analizînd structura materiei, ne va da puțința să cunoaștem acea atotputernică energie a Creatorului, care ne face cunoscută existența «celor văzute și a celor nevăzute».

Arhimandritul Pierre L'Huilier face aici observația că însemnările făcute asupra Simbolului de credință de către prof. Vladimir Loski se limitează doar la articolul întii. În continuare însemnările făcute asupra Simbolului de credință au fost redactate de către Arhimandritul Pierre L'Huilier, ucenicul profesorului Vladimir Loski, folosind și date rămase de la acesta.

*

În legătură cu articolul al doilea : «*Și întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți veștii ; Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut*», Arhimandritul Pierre L'Huilier atrage mai întii luarea-aminte la faptul neproporționalității : mărturisirea credinței în prima persoană a Sfintei Treimi se concentrează într-un singur articol, în timp ce mărturisirea credinței în cea de a doua persoană a Sfintei Treimi este pe larg expusă în șase articole. Această neproporționalitate este de altfel logică întrucît mărturisirea de credință în unicul și Atotputernicul Dumnezeu, Creatorul universului era comună și iudaismului și creștinismului, pe cînd mărturisirea de credință în Fiul punea probleme multe și grele.

În primul rînd legătura între Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul punea problema despre monoteism. Noul Testament afirmă categoric Dumnezeirea lui Hristos (Ioan I, 1) însă nu neagă sub nici o formă monoteismul strict : Tatăl și Fiul sînt una ; acest lucru îl vestește Însuși Mîntuitorul (Ioan XVII), însă mijlocul de înțelegere a acestei unități, sau mai de grabă apropierea omenească de acest adevăr a dat naștere la disensiuni dure.

Îată cele două înțelegeri eronate mai importante care au dus la false rezolvări a acestei probleme : modalității — eretici din veacul al III-lea, care înțelegeau persoanele Sfintei Treimi ca «forme», «moduri» prin care Dumnezeu, ca Ființă unică, se făcea cunoscut oamenilor — negau orice deosebire între Tatăl și Fiul ; iar arienii — eretici din veacul al IV-lea care afirmau că Fiul nu a existat pînă la întrupare și că deci nu este «fără de început» — negau deplinătatea Dumnezeirii în Fiul.

Iar concepția despre realitatea desăvârșită a omenescului în Domnul Iisus Hristos ridică problema raportului între omenesc și dumnezeiesc în ființa Lui, ceea ce a dat naștere la aprinse certuri în perioada ce a urmat redactării Simbolului de credință. De aceea Biserica a fost nevoită să precizeze cu noi definiții — îndeosebi la Sinoadele Ecumenice al III-lea de la Efes (431) și al IV-lea de la Calcedon (451) — ceea ce era deja presupus în Simbolul de credință niceoconstantinopolitan. Pentru că prin articolele din Simbolul de credință care se referă la persoana și acțiunea Domnului Iisus Hristos ca și prin hotărârile Sinoadelor Ecumenice următoare, care au urmărit să demonstreze că Hristos este în toată deplinătatea și realitatea Dumnezeu și Om, Biserica apără însăși temelia Revelației nouetamentare : bunăvestirea mântuirii adusă omenirii în Iisus Hristos.

Din cele șase articole ale Simbolului de credință referitoare la a doua persoană a Sfintei Treimi, primul articol mărturisește credința în legătura ontologică, preveșnică a Fiului cu Tatăl, iar celelalte cinci mărturisesc credința în acțiunea lui Iisus Hristos pentru mântuirea lumii.

Analizând apoi pe larg cuprinsul articolului al doilea al Simbolului de credință, Arhimandritul Pierre L'Huillier constată că în primul rând acest articol mărturisește pe «unicul» Fiu al lui Dumnezeu», excluzând astfel învățătura eretică despre înfiere — după care Iisus Hristos a fost doar un om înfiat de Dumnezeu. În realitate Iisus Hristos este după firea Sa Fiul lui Dumnezeu ; iar înfierea creștinilor care prin botez devin fii ai lui Dumnezeu în Hristos nu înlătură deosebirea fundamentală între necreat și creat, pentru că Hristos este Fiul lui Dumnezeu după fire, iar noi sîntem fii ai lui Dumnezeu după har.

Mărturisind că «Fiul este născut din Tatăl mai înainte de toți vecii», articolul al doilea afirmă nu că nașterea aceasta precede creația, ci că este «în afară de timp», întrucît noțiunea de timp este legată de noțiunea de creație ; de aceea Sfîntul Evanghelist Ioan zice : «înainte de a fi Avraam *Eu sînt* (Ioan VIII, 58), nu «*Eu eram*» ceea ce ar fi indicat doar precedarea în timp. Mărturisirea că Fiul «este născut mai înainte de toți vecii» apare deci ca fiind îndreptată împotriva cuvintelor blasfematoare ale arienilor că «a fost o vreme cînd Fiul nu era».

Mărturisind că Fiul este «Lumină din Lumină», «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat», articolul al doilea arată că, pe lângă principiul personal (adică însușirile personale prin care persoanele Sfintei Treimi se deosebesc una de alta), cele trei persoane dumnezeiești sînt cu desăvîrșire identice, după cum scrie Sfîntul Grigorie de Nisa : «Dacă noi mărturisim firea neschimbătoare a lui Dumnezeu, noi nu negăm deosebirea dintre Cază și cauzat (*τὸ αὐτὸν καὶ αὐτάτου*), pentru că tocmai prin aceasta percepem prin ce este deosebit unul de altul» (P.G., XLV, 133). Sfîntul Apostol Pavel exprimînd astfel asemănarea dintre Tatăl și Fiul spune că «Fiul este chipul lui Dumnezeu» (II Cor. IV, 4) și că Fiul este «Strălucirea slavei Tatălui și chip al Ipostasului Lui» (Evr. I, 3). Iar Sfîntul Grigorie Taumaturgul episcopul Neocezareii spunea : «Un singur Dumnezeu Tatăl Cuvîntului celui viu, al înțelepciunii ipostatice, și al puterii și al chipului celui dintotdeauna existent ; Cel desăvîrșit născător al Celui desăvîrșit, Tatăl al Fiului Unul-Născut, unul Domn, unul din unul, Dumnezeu din Dumnezeu, chip și înfățișare a Dumnezeirii, Cuvînt real, înțelepciune care ouprinde totul și putere de a crea orice făptură, Fiu adevărat al Tatălui adevărat ; Cel nevăzut din Cel nevăzut, Cel neputrezitor din Cel

neputezitor, Cel nemuritor din Cel nemuritor, Cel existent din veci din Cel existent din veci» (P.G., XLVI, 912).

Mărturisind, împotriva arienilor, că Fiul este «născut, nu făcut», articolul al doilea afirmă că actul nașterii mai înainte de veci a Fiului din Tatăl, ca și purcederea Sfintului Duh din Tatăl, constituie un act al vieții dumnezeiești intertreimice, care nu are nimic comun cu creația, — că adică nu poate fi nici măcar analogie între nașterea Fiului din Tatăl și între creația lumii, care este un act în afară, «ad extra», al Sfintei Treimi.

În continuarea articolului Sfinții Părinți de la Sinodul Ecumenic de la Niceea, pentru a înlătura definitiv orice echivoc în legătură cu raporturile dintre Tatăl și Fiul, au proclamat că «Fiul este de o ființă («ὁμοούσιος») cu Tatăl», ca o concluzie a tuturor celor afirmate mai înainte. Forța termenului «omooosios» constă în faptul că exclude orice fel de neprecizie, pe care o utilizau de preferință arienii, fie folosind expresii scripturistice tălmăcite în așa fel ca să susțină teoriile lor, fie folosind formule care puteau fi înțelese diferit, de aceea, după explicațiile necesare, toți dascălii ortodocși ai Bisericii au convenit la folosirea termenului «omooosios», încît deoiființimea persoanelor dumnezeiești a devenit una din dogmele fundamentale ale învățaturii cu adevărat creștine.

La sfârșit articolul al doilea mărturisește că totul a fost făcut «prin Fiul», ca un ecou al învățaturii cuprinse în Noul Testament: Ioan I, 3, Coloseni I, 16. În acest fel creația este opera tuturor celor trei persoane dumnezeiești, însă fiecare din ele este cauză a creației într-un mod deosebit, proprie ei înseși: Tatăl este cauza inițială, Cuvîntul este cauza acționatoare, iar Duhul Sfînt este cauza desăvârșitoare.

Dacă Simbolul de credință nu stăruiește pe larg asupra acestui aspect al dogmei aceasta se datorează pe de o parte faptului că aspectul acesta fusese pe deplin lămurit în Evanghелиii și nu dăduse naștere la certuri între creștini, iar pe de altă parte faptului că Simbolul de credință fiind doar «mărturisire de credință» nu devine expunere de teorii dogmatice.

În legătură cu articolul al treilea: «Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a coborît din cer, și s-a intrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om», Arhimandritul Pierre L'Huillier demonstrează la început că Revelația nouetestamentară, proclamînd solemn că Mesia cel așteptat de Israel este Cuvîntul lui Dumnezeu intrupat, devine totodată împlinire și depășire a Revelației vechitestamentare. Pentru că dacă prooroocii prevestiseră limpede că va începe o nouă eră o dată cu venirea lui Mesia, trimisul Celui preainalt, și descrăseseră cu amănunțime chipul acestui Mesia (ca, de exemplu, în Isaia LIII, chipul Robului Domnului); și dacă, pe de altă parte, rămînînd fidelă monoteismului teologia ebraică prevăzuse o oarecare personalizare a Înțelepciunii dumnezeiești (Prov. VIII—IX și Sirah I și XXIV), — totuși Revelația vechitestamentară niciodată nu apropiase, nu identificase, persoana lui Mesia-eliberatorul cu Înțelepciunea dumnezeiască ipostaziată. În afară de aceasta în ultimele veacuri antecreștine între evrei s-a dezvoltat un naționalism exagerat cu aspecte xenofobe, care a întunecat înfățișarea universală a lui Mesia caracteristică vechilor prooroci. De aci așteptarea unui Mesia

restaurator al statului ebraic, de care cu greu se puteau dezbăra contemporanii Mântuitorului și chiar unii dintre creștini (Fapte I, 6).

După ce precizează că Biserica a apărat totdeauna cu tărie adevărul că «Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi» (Ioan I, 14), adică învățătura despre Întruparea Fiului lui Dumnezeu pe care se întemeiază încredințarea în mântuirea noastră, și, întemeindu-se pe datele Sfintei Scripturi (I Ioan IV, 2—3; II Ioan 7, 8), Biserica a urmărit totdeauna să avertizeze pe creștini nu numai împotriva ereziei docheților (care, datorită concepției lor dualiste mistice, negau realitatea Întrupării), ci în chip egal și îndeosebi împotriva oricărui fals spiritualism, care nu pune în centrul învățăturii sale pe Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat, — Arhimandritul Pierre L'Huilier trece la înfățișarea faptului Întrupării în istoria mântuirii.

Întruparea constituie «evenimentul» care le depășește pe toate celelalte evenimente în istoria mântuirii, pentru că nu este un fapt care să poată fi înșirat la rând cu alte fapte. Întruparea este evenimentul care a transformat din rădăcină istoria, întrucât prin întruparea Cuvântului s-au schimbat cu desăvârșire raporturile între Dumnezeu și om.

În învățătura creștină noțiunea de timp este înțeleasă linear nu ciclic, adică timpul are început — indicat prin creația lumii — și are sfârșit — indicat prin judecata din urmă; și într-un anumit loc această linie dreaptă este întreruptă de întruparea Cuvântului, al cărei sens definitor a fost înțeles de Sfinții Apostoli și de creștinii primelor veacuri ca «început al erei eshatologice, prevestită de prooroci» (Fapte II, 14—36, cu trimitere la Ioan III, 1, 5). Iar Sfântul Irineu numea era, care începuse cu Întruparea, «timpurile cele mai noi», adică vremurile din urmă (*Adversus haereses*, III, 24, 1), independent de durata lor.

Arhimandritul Pierre L'Huilier precizează că, în baza aceluiași principiu al refuzării de a include în Simbolul de credință orice fel de teologhisire, și în articolul al treilea este evidentă simplitatea terminologiei și concizia explicațiilor dogmatice. Astfel despre cauza Întrupării se spune scurt: «pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire». Așadar nici un fel de lămurire în legătură cu tema dacă Întruparea ar fi avut loc dacă n-ar fi existat păcatul originar, adică despre necesitatea Răscumpărării în adevăratul sens al cuvântului. Trebuie observat însă că redactarea acestui al treilea articol, corespunzând întotdeauna cuvintelor limpezii ale Scripturii — «pentru că aceasta (a părut) bine și plăcut lui Dumnezeu Mântuitorul nostru, Care vrea ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoștința adevărului» (I Tim. II, 3—4) —, presupune generalitatea mântuirii dăruită omenirii.

Cuvintele «pentru noi oamenii...» se referă nu numai la acest al treilea articol, ci la toate articolele următoare în care se vorbește despre iconomia Cuvântului întrupat.

Cuvintele «s-a coborât din cer» nu au înțelesul material imediat, ci ele vădesc melinitatea îngăduință dumnezeiască în Întrupare și subliniază întreaga realitate a acestui eveniment, a cărui măreție tainică este atât de veridic exprimată în *Epistola dogmatică* a Sfântului Sofronie că: s-a întrupat Cel ce este netrupesc; a primit înfățișarea noastră Cel care după esența Sa dumnezeiască nu are înfățișare exterioară sau văzută; dobândește trup asemănător cu al nostru Cel care este fără trup; devine cu adevărat om continuând să rămână permanent Dumnezeu; locuiește în pintecele Maicii Sale Cel ce locuiește în sinul Preaveșnicului Său Tată; primește

început în timp Cel ce este în afară de timp, — și toate acestea nu în chip arbitrar, ci umilindu-se pe de-a întregul în chip real și adevărat pe Sine după voia Tatălui și după voia Sa ; a primit asupra-și firea noastră întreagă, a luat trup, întru totul asemenea trupului nostru, a primit suflet, asemenea sufletului nostru, și rațiune asemănătoare rațiunii noastre, — pentru că aceasta este structura omului (P.G., LXXXVII, 3160—3161).

Arhimandritul Pierre L'Huillier semnaleză necesitatea tilcuirii corecte a împrumutării termenului «umilindu-se» (din Epistola către Filipeni II, 7), pentru că în întruparea Sa Hristos a fost lipsit nu de firea Sa dumnezeiască, ci de slava pe care El a avut-o înainte de existența Sa pămîntească, care ar fi trebuit să se reflecte în chipul Său omenesc și pe care El a manifestat-o în timpul Schimbării la față. Întruparea Cuvîntului nu a provocat nici un fel de schimbare a unicei firi dumnezeiești : acest adevăr de credință este oglindit și în «Lex orandi» a Bisericii. Astfel în *Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur*, în cuprinsul rugăciunii din timpul cîntării heruvimice se spune : «Și totuși pentru iubirea Ta de oameni cea negrăită și nemăsurată, fără mutare și fără schimbare Te-ai făcut om și Arhiereu al nostru Te-ai făcut».

Mărturisirea din articolul al treilea că Iisus Hristos «s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria» corespunde relatării evanghelice (Matei I, 18—25 ; Luca I, 26—38). Pomenirea Preacuratei Fecioare Maria precizează întreaga realitate omenească în Mîntuitorul nostru, în Mesia din neamul lui David, Cel prezis în Vechiul Testament. Întruparea însă s-a săvîrșit nu numai după sfatul cel de dinainte de veci al Preasfîntei Treimi (I Petru I, 17—20), ci de asemenea, și cu acordul Preacuratei Fecioare (Luca I, 38). Iar Tradiția bisericească vede în această încrezătoare supunere față de cuvîntul lui Dumnezeu răspunsul la neascultarea Evei. Astfel Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful scrie : «Înțelegem că Hristos a devenit om prin Fecioara, pentru ca neascultarea — după îndemnul șarpelui — să se sfîrșească pe aceeași cale, pe care a și început. Pentru că într-adevăr Eva, feciorelnică și neprihănită, dînd ascultare cuvîntelor șarpelui, a născut neascultare și moarte ; Fecioara Maria, manifestînd credință și bucurie, cînd Arhanghelul Gavriil i-a binevestit că Duhul Domnului se va pogori asupra ei și că puterea Celui preainalt o va umbri, încît Sfîntul ce se va naște din ea se va chema Fiul lui Dumnezeu, a răspuns : «Să fie mie după cuvîntul tău». Și astfel s-a născut din ea Cel despre Care vorbește atît de mult Scriptura. Prin El Dumnezeu a sfărîmat împărăția șarpelui și a îngerilor și oamenilor care s-au asemănat lui, și izbăvește din moarte pe cei care se pocăiesc pentru păcatele lor și cred în El» (P.G., VI, 712). Așadar Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful, cel atît de apropiat de generația Apostolilor, cu mare cumpătare și precizie dogmatică descoperă înaintea noastră toate acele temeuri pe care se bazează venerarea creștină a Preasfîntei Fecioare Maria, prin care întrupîndu-se Hristos a devenit, după firea omenească, întru totul asemenea nouă în afară de păcat (Evr. II, 17 ; Rom. VIII, 3 ; Filip. II, 17).

*

În legătură cu articolul al patrulea : «Care s-a răstignit pentru noi în timpul lui Pilat din Pont, și a pătimit și s-a îngropat», Arhimandritul Pierre L'Huillier stabilește mai întîi că acțiunea mîntuitoare înfăptuită de Domnul Iisus Hristos este

cu desăvîrșire unitară și indivizibilă, în care întruparea, moartea pe Cruce, învierea sînt doar etape consecutive ale uneia și aceleași acțiuni mîntuitoare.

Trecînd la însemnările asupra cuprinsului articolului al patrulea, Arhimandritul Pierre L'Huillier se oprește la început asupra expresiei «în timpul lui Ponțiu Pilat» prin care se precizează că pătîmirea Domnului a fost un eveniment istoric, dovedindu-se astfel că acțiunea mîntuitoare a lui Hristos s-a înfăptuit într-un moment istoric precis în cadrul unui mediu anumit, în timp ce presupusele fapte eroice ale zeilor și eroilor mitologiei sînt azvîrlite într-un trecut îndepărtat și legendar.

În legătură cu expresia — «pentru noi» — aceeași ca și în articolul al treilea, Arhimandritul Pierre L'Huillier arată că se demonstrează astfel că moartea răscumpărătoare a lui Iisus Hristos este izvorul iertării și al împăcării nu numai pentru omenire în totalitatea ei, ci și pentru fiecare credincios în parte, pentru că între Hristos și fiecare creștin există o legătură personală și că fiecare dintre noi îi este adresată chemarea: «dacă cineva dorește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Matei XVI, 24 ; Marcu VIII, 34 ; Luca IX, 23).

Cu toate că moartea pe Cruce nu poate fi despărțită de înviere, Arhimandritul Pierre L'Huillier atrage luarea-aminte că trebuie să ne ferim în mod special de tălmăcirea care ar lipsi Patîmile Domnului de slava care le este proprie. Căci dacă învierea s-a manifestat ca biruința Lui, moartea pe Cruce a însemnat în chip categoric zdrobirea puterii răului. Cuvintele lui Hristos pe Cruce «Eli, Eli, lama sabahani» fac parte din Psalmul mesianic care exprimă nu numai suferința celui drept ci și nădejdea în Dumnezeu (Ps. XXII) ; aceste cuvinte trebuie puse în legătură cu «cîntecul Robului lui Iahve» (Isaia LII, 13—LIII, 12) și cu cel din urmă cuvînt rostit de Domnul pe Cruce: «săvîrșitu-s-a» (Ioan XIX, 30).

Slava proprie Patîmilor este permanent scoasă în evidență de Tradiție: în Răsărit epitetul Crucii este totdeauna «de viață făcătoare», iar în liturgica apuseană Patîmile (Passia) sînt numite de obicei «slăvite» (glorieuses) sau «fericite» (bien-heureuses).

Această înțelegere este corect oglindită în iconografia ortodoxă, căreia îi este străină orice înțelegere bolnăvicioasă a răstîgnirii ; astfel chiar în momentul «kenozei» (umilirii) extreme, Biserica Ortodoxă amintește că «a fost spînzurat pe lemn... Cel ce spînzură pămîntul pe ape...» (Antifonul al XV-lea din slujba Sfințelor Patîmi). Gu toate acestea. Biserica Ortodoxă cutremurată de durere și cu iubire față de Cel răstîgnit, jelește: «Fiecare mădular al Sfințului Tău Trup a răbdat ocară pentru noi : capul a răbdat spini ; fața, scuipări ; obrazul, loviri cu palme ; gura, gustarea oțetului cel amestecat cu fiere ; urechile, hulele cele păgînești ; spatele, biciuiri ; și mina, ărestie, întînsorile a tot trupul pe cruce și cuie ; încheieturile și coasta, sulia. Cel ce ai pătîmit pentru noi și ne-ai mîntuit pe noi din patîmi ; Care Te-ai smerit pentru noi, prin iubirea Ta de oameni și ne-ai înălțat, Atotputernice, Mîntuitorule, miluiește-ne pe noi» (Stihira a doua de la Laude din Vinerea cea Mare).

Una din dogmele fundamentale ale învățaturii creștine este că moartea pe Cruce a adus omenirii căzute răscumpărarea și împăcarea cu Dumnezeu. De aceea este falsă, sau cel puțin păgubitoare, tălcuirea acestei dogme făcînd din răscumpărare o categorie etico-juridică, tedință care, începînd cu evul mediu, a pus această pecete pe teologia apuseană, în detrimentul realismului convingător al gîndirii vechi creștine.

Perspectiva etico-juridică scoate în evidență ofensa adusă lui Dumnezeu prin păcatul strămoșesc, ofensă care pretinde — pentru îmbunarea miniei dumnezeiești — «compensația», iar moartea Fiului lui Dumnezeu întrupat ar constitui jertfa milostivitoare.

Perspectiva ortodoxă, întemeiată pe Sfânta Scriptură, pe Tradiția liturgică și patristică, prezintă alte dimensiuni : păcatul strămoșesc a constituit un rod amar al libertății dăruite omului de Creatorul său ; Dumnezeu voia ca Lui să i se închine și să-L iubească ființe libere, pentru că numai libertatea acordă sens iubirii ; fără posibilitatea autodeterminării, deci și posibilitatea refuzului, iubirea omului față de Dumnezeu ar fi constituit doar reflectarea iubirii lui Dumnezeu față de Sine însuși, asemenea reflectării luminii în oglindă. Alegând răul, omul și-a schimbat menirea sa și s-a trezit în robia vrăjmașului. Însă Dumnezeu nu a lăsat pe om să plutească fără voie pe cursul apei.

Unii Sfinți Părinți, ca Sfântul Irineu și Sfântul Teofil al Alexandriei, lămuresc îngăduința dumnezeiască prin lipsa de maturitate a primilor oameni ; căci deși omul a păcătuit în chip liber, asupra lui nu a căzut întreaga responsabilitate.

Acțiunea de împăcare a fost înfăptuită în Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, Care, dându-se pe Sine morții, a sfărmat iremediabil stăpînirea ei, întrucât moartea nu a putut birui pe Omul-Dumnezeu. după cum cîntă imnul latin *Victimae Pascae* : «Între moarte și viață s-a angajat o luptă neobișnuită, Creatorul vieții, murind, trăiește și împărățește». Hristos, omul fără de păcat, Întiul-născut al noii omeniri eliberate din robia diavolului, stă în fața Tatălui ca jertfă curată, ca Miel fără pată.

Aspectul de jertfă al morții lui Iisus Hristos este strîns legat cu Vechiul Testament, care a fost împlinit și depășit. Aducerile de jertfe în Legea veche se săvîrșeau pentru a obține milostivirea dumnezeiască, cu scopul ca Dumnezeu să binevoiască să curățească păcatele. Aceste jertfe au fost prevestitori și tip al jertfei perfecte a lui Hristos — Arhiereu și Jertfă — a Aceluia care, după cum spune textul *Liturghiei Sfîntului Ioan Gură de Aur* : «și ne-ai dat nouă slujba sfîntă a acestei jertfe liturgice și fără de sînge». Jertfa lui Hristos este nu numai ultima jertfă, ea este și singura jertfă adevărată, despre care se spune în Epistola către Evrei : «Un astfel de Arhiereu se cădea să avem : Sfînt, fără de răutate, fără de pată, oșebit de cei păcătoși, și mai presus decît cerurile. Care nu mai are nevoie, în fiecare zi, ca acei arhierei să aducă jertfe întii pentru păcatele lor, apoi pentru ale poporului ; căci a făcut aceasta odată, aducîndu-se pe Sine însuși jertfă. Legea pune arhierei oameni care aveau neputințe, pe cînd cuvîntul jurămintului, venit în urma Legii pune pe Fiul, desăvîrșit în veacul veacului» (VII, 26—28).

După moartea pe Cruce, Domnul Hristos a fost înmormîntat și trupul Lui a rămas în mormînt pînă a treia zi. Despre aceasta troparul slujbei ortodoxe a Paștilor vorbește cu mare precizie teologică : «În mormînt cu trupul, în iad cu sufletul ca un Dumnezeu ; în rai cu tîlharul și pe tron ai fost, Hristoase, cu Tatăl și cu Duhul, toate împlinîndu-le...». Despre înmormîntarea Sa, Mîntuitorul vorbise de mai multe ori în timpul vieții Sale pămîntești : «Neam viclean și desfrînat cere semn, dar semne nu i se va da, fără numai semnul lui Iona proorocul» (Matei XII, 39 ; Marcu VIII, 12 ; Luca XI, 29) și încă : «dărîmați Templul acesta și Eu în trei zile îl voi ridica (la loc)» (Ioan VI, 19).

În concluzia însemnărilor sale asupra articolului al treilea Arhimandritul Pierre L'Huillier afirmă că Domnul Hristos, coborînd la iad ca eliberator și sfărîmînd cu moartea Sa puterea morții intrate în lume prin păcat, a devenit Noul Adam, întiul-născut al aceleui neam omenesc nou, care prin legătura sa cu Hristos-biruitorul poate din nou dobîndi adevărata sa menire, menirea de a se uni cu Dumnezeu.

*

În legătură cu articolul al cincilea : «*Și a înviat a treia zi după Scripturi*», Arhimandritul Pierre L'Huillier se oprește pe larg asupra faptului că credința în învierea lui Iisus Hristos formează într-adevăr inima învățăturii creștine și de aceea Sfîntul Apostol Pavel scrie către corinteni : «Iar dacă Hristos n-a înviat, atunci zădarnică este propovăduirea noastră, zadarnică este și credința voastră» (I Cor. XV, 14), iar Apostolii sînt înainte de orice «martorii lui Hristos cel înviat» (vezi Fapte I, 22), pentru că învierea a fost manifestarea orbitoare a mesianității lui Iisus și a Dumnezeirii Lui. Atitudinea față de acest eveniment constituie granița care separă credința de necredință, ceea ce rămîne în vigoare pentru toate generațiile pînă la sfîrșitul veacurilor.

Referindu-se la atitudinea credincioșilor altor religii contemporani cu Mîntuitorul și cu Apostolii, Arhimandritul Pierre L'Huillier evidențiază faptul că «deși evreii în majoritatea lor au refuzat să recunoască în Iisus cel înviat pe Mesia — fie că negau realitatea învierii, fie că nu trăgeau din faptul învierii nici un fel de concluzii — însă, în orice caz, ideea învierii din morți nu le era străină, în afară de secta saducheilor ; în schimb nu același lucru se întîmpla cu păgînii, care primeau cu mare greutate propovăduirea creștină despre învierea generală și despre învierea deja înfăptuită a lui Hristos.

În vremea noastră se uită foarte ușor că între concepția filozofică despre oarecare nemurire a sufletului și între concepția biblică despre înviere există foarte puține lucruri comune ; pentru aceea propovăduirea Sfîntului Apostol Pavel în areopag a fost primită cu scepticism sarcastic (Fapte XVII, 16—34).

Din aceste pricini diferite, majoritatea evreilor și păgînilor au rămas insensibili la semnul lui Dumnezeu.

De altă parte, pentru credincioșii care prin credință au înțeles întreaga însemnătate a acestui eveniment, Învierea Domnului constituie triumful strălucitor al vieții asupra morții, eliberarea de blestemul care apăsa asupra urmașilor lui Adam. Pentru aceasta Paștile constituie praznicul nestăpînitei bucurii, așa cum se cîntă în sfintele slujbe ale Paștilor (vezi de exemplu, stihirile de la Laude).

Pentru evreii «Pasha» era amintire despre eliberarea din robia egipteană ; pentru Biserica creștină — Noul Israel — Paștile constituie aducerea aminte de eliberarea din robia morții și totodată este bunăvestire a învierii generale, care într-adevăr se începe cu învierea lui Hristos.

Biserica aduce aminte creștinilor de marea taină a învierii nu numai în slujba Sfintelor Paști, ci în fiecare slujbă duminicală ; tot de tema Paștilor este pătruns întregul ritual al Botezului — întrucît nou-venitul la Hristos trece în chip duhovnicesc de la robia față de Satana la viața în Hristos : «Oare, nu știți că noi toți, care ne-am botezat în Iisus Hristos, în moartea Lui ne-am botezat ? Așadar noi ne-am îngropat împreună cu El, în moarte, prin Botez ; așa încît, după cum Hristos a în-

viat din morți, prin slava Tatălui, tot așa și noi să umblăm în înnoirea vieții» (Rom. VI, 3—4).

Momentul însuși al învierii Domnului scapă oricărei iscodiri omenești, întrucât în Sfintele Evanghelii nu există nici un fel de descriere a acestui eveniment. De aceea iconografia ortodoxă, credincioasă Tradiției, nu înfățișează niciodată momentul însuși al învierii Domnului, ci numai manifestarea, apariția care a urmat acestui moment al învierii (vezi pe larg L. Uspenski, *Poate fi înfățișată iconografic învierea Domnului?*, în «Messenger de l'Exarchat...», nr. 21/1955, p. 7—8).

Pe Hristos cel înviat L-au văzut mulți martori. Iar Sfântul Apostol Pavel scrie că Domnul s-a arătat «... la mai mult de cinci sute de frați în același timp» (I Cor. XV, 6); adăugind că «cei mai mulți trăiesc pînă astăzi», el lasă pe corinteni să înțeleagă — care puteau să se îndoiască de aceasta — că puteau întreba pe aceia. Cu toate acestea nu a avut loc o Hristofanie (o arătare a Domnului Hristos cel înviat) atît de grandioasă ca să oblige pe toți oamenii, sau măcar pe locuitorii Ierusalimului, să creadă în învierea Domnului.

Tot așa va fi și a doua venire a Domnului, cînd El se va arăta în slavă ca să judece viii și morții. Pînă atunci fiecărui om îi este lăsată libertatea alegerii: iar pentru cei ce vor să devină vas al harului dumnezeiesc răsună cuvintele mîngîietoare ale lui Hristos cel înviat: «Fericiți cei ce nu au văzut și au crezut» (Ioan XX, 29). Pentru aceasta generații întregi de creștini grăiesc de douăzeci de veacuri cu tărie: «Învierea lui Hristos văzînd, să ne închinăm Sfîntului Domnului Iisus, unuia Celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfîntă învierea Ta o lăudăm cîntînd». Și pentru că creștinul nu se poate mîrgini la simplă recunoaștere intelectuală a realității învierii, fiecare aleargă, ca femeile mironosițe la mormîntul Domnului ca să audă cuvintele îngerului, și să poată spune împreună cu Apostolul Pavel: «M-am răstignit împreună cu Hristos, și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Gal. II, 20). Astfel ia naștere situația paradoxală în care trăiește creștinul: el trăiește în lumea aceasta însă, după toată legătura lui cu Hristos, el rupe cu lumea, întrucît «lumea aceasta» nu vrea să se supună conducerii lui Hristos.

Trecînd la textul propriu-zis al articolului al cincelea, Arhimandritul Pierre L'Huillier se oprește îndeaproape asupra expresiei «a treia zi după Scripturi», al cărei sens îl socotește mult mai bogat decît pare la prima vedere.

Această expresie constituie o dublă trimitere la Vechiul Testament — întrucît prin «Scriptură» în acest loc trebuie să înțelegem doar Vechiul Testament. În primul rînd este vorba de trimiterea directă la Proorocia lui Iona, despre care Mîntuitorul vorbește numînd-o «semnul lui Iona» ca prototip al înmormîntării și învierii Sale (Matei XII, 39—40 și XVI, 4; Luca XI, 29—30). În al doilea rînd este vorba de o trimitere generală la Vechiul Testament în întregime, întrucît el urmărește persoana și activitatea lui Mesia. În acest sens Mîntuitorul descoperă Scripturile celor doi Apostoli în drum spre Emaus: «O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate cite au grăit proorocii. Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre întru slava Sa? Și începînd de la Moise și de la toți proorocii, le-a tîlcuit lor, din toate Scripturile, locurile despre El» (Luca XXIV, 25—27). Iar, mai tîrziu, a vorbit Apostolilor astfel: «Acestea sînt cuvintele pe care le-am grăit către voi, pe cînd eram cu voi, că trebuie să se îplinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în prooroci și în psalmi. Atunci le-a deschis mintea ca să priceapă

Scripturile și le-a zis : așa este scris și așa se cădea să pătimească Hristos și să învieze din morți a treia zi...» (Luca XXIV, 44—46).

Nu trebuie uitat că evreji când numeau : «Legea, Proorocii și Psalmii», înțelegeau Vechiul Testament în totalitatea lui, după împărțirea cuprinsului lui în aceste trei grupe. De asemenea trebuie ținut în seamă faptul că în catehizația creștină primară citările de locuri din Vechiul Testament ca mărturie a învierii Mântuitorului prezentau o deosebit de mare însemnătate. Ca exemplificare poate fi recitit textul cuvântării Sfântului Apostol Petru către mulțimi în ziua Cincizecimii (Fapte II, 4—36. îndeosebi 25—35).

*

În legătură cu articolul al șaselea : «*Și s-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui*», Arhimandritul Pierre L'Huilier semnalează, la început, faptul că cu articolul al șaselea se încheie articolele Simbolului de credință referitoare la slujirea pămîntească a lui Hristos, pentru că perioada aflării pe pămînt a lui Hristos cel intrupat se încheie cu înălțarea ; fără însă ca această perioadă să fie ruptă de perioada existenței pe pămînt a Bisericii — perioada slujirii Bisericii terminîndu-se cu a doua venire în slavă a Domnului. Această legătură între cele două perioade poate fi scoasă din Sfînta Scriptură pe două căi : În primul rînd prin aspectul extern al însăși compoziției cărților : astfel Sfîntul Evanghelist Luca încheie Evanghelia cu descrierea evenimentului Înălțării Domnului și începe Faptele Apostolilor reluînd, într-o redactare mult mai amănunțită, povestirea aceluiași eveniment. Sub aspectul interior, Noul Testament redă cuvintele Mîntuitorului în care precizează că înălțarea Sa la cer nu înseamnă nicidecum ieșirea, plecarea Sa. Iar din ultimele cuvinte rostite de Mîntuitorul, Biserica scoate încrederea că ea se află permanent sub oblăduirea Întemeietorului ei (Matei XXVIII, 20), încredere al cărui ecou se întîlnește în condacul slujbei ortodoxe la Înălțare : Mielul junghiat stă în fața Tatălui, înfățișînd în persoana Sa dumnezeiesc-omenească unitatea restabilită între Dumnezeu și om. În legătură cu aceasta în Epistola către Evrei se scrie : «El însă, aducînd o jertfă pentru păcate, a șezut pentru totdeauna la dreapta Tatălui» (Evr. X, 12).

Moartea răscumpărătoare pe Cruce, învierea și înălțarea sînt atît de strîns legate între ele, că Mîntuitorul vorbește despre ele ca despre un întreg de neîmpărțit : «Iar cînd Eu voi fi înălțat de pe pămînt, pe toți îi voi atrage la Mine» (Ioan XI, 32).

Cuvintele rostite în articolul al treilea despre coborîrea din ceruri pot fi apropiate cu înălțarea la cer numai într-un anumit înțeles : umilirea («kenoza») Fiului lui Dumnezeu, care începe cu intruparea și se termină cu înălțarea. Nu trebuie însă uitat că această umilire nu a schimbat raporturile lăuntrice Sfintei Treimi, întrucît Dumnezeu cel în trei ipostasuri este neschimbabil și invariabil, iar Fiul este în chip ontologic legat cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, indiferent de condițiile concrete de timp.

Pe de altă parte, Arhimandritul Pierre L'Huilier, scoate în evidență caracterul deosebit al înălțării : proslăvirea Dumnezeu-Omului, Hristos, Noul Adam, Capul omenirii reînnoite, care va sta în persoana Lui acum și totdeauna în slavă la dreapta Tatălui.

Din aceasta se vede că răscumpărarea nu a fost o simplă ridicare a blestemului adus de păcat, întrucît slava pe care a dobîndit-o omul în Iisus Hristos rămîne

neschimbată. De aceea Sfântul Apostol Pavel spune : «Dumnezeu a sfințit oohii inimii voastre ca să aflați în ce se cuprinde nădejdea chemării Lui și care este bogăția slăvitei Lui moșteniri pentru sfinți, și cât de nemăsurată este mărirea puterii Lui față de noi, cei ce am crezut prin lucrarea puterii Lui cea stăpînitoare, cu care a lucrat El în Hristos, înviindu-L din morți și punindu-L în ceruri de-a dreapta Sa, și mai presus de toată începătoria și stăpînirea și puterea și domnia și de tot numele, care se rostește nu numai în veacul acesta ci și în cel viitor» (Efes. I, 18—21).

Așadar înălțarea nu este o «dezîntrupare» a Cuvîntului dumnezeiesc, pentru că în istoria mîntuirii — așa cum ea se desfășoară după hotărîrea de dinainte de veci a lui Dumnezeu — nu există mișcare înapoi (inversă). Învățătura nouetamentară despre Biserică, Trupul lui Hristos, este ușor de pătruns numai prin credința că Hristos s-a înălțat și s-a așezat la dreapta Tatălui; că Hristos revarsă asupra Bisericii viața dumnezeiască în chip organic, după principiul armoniei între cap și membre; că Dumnezeu-Tatăl «a supus toate sub picioarele Lui și L-a așezat pe El mai presus de orice, Cap al Bisericii, care este Trupul Lui» (Efes. I, 22; Colos. I, 18).

Teologia sănătoasă nu renunță la tăria acestei afirmații, căci altfel ar însemna să fie lipsite de însemnătate reală alte afirmații ale Sfintei Scripturi, ca aceea care prevestește membrilor Bisericii posibilitatea de a deveni «părtași la firea dumnezeiască»; de asemenea tot în legătură cu învățătura despre Trupul bisericesc putem înțelege acel cuvînt al Mîntuitorului, cuprins în Sfînta Evanghelie după Ioan : «Adevăr, adevăr vă spun vouă : cel ce ascultă cuvîntul Meu și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci a trecut de la moarte la viață» (Ioan V, 24).

Tocmai pentru că înălțarea nu este ieșire, plecare, Cincizecimea constituie prelungirea necesară a înălțării, după cum spune Mîntuitorul : «Adevăr vă spun vouă că este mai bine pentru voi ca Eu să Mă duc; pentru că dacă Eu nu Mă duc, Mîngîietorul nu va veni la voi; însă dacă Eu Mă duc, îl voi trimite pe El la voi» (Ioan XVI, 7). Dar cu toate că noi numim «Cincizecime» un anumit eveniment — Pogorîrea Sfîntului Duh în a cincizecea zi după Paști, însă tot timpul cît va exista Biserica — care începe din acea zi — poate fi socotit ca o permanentă Cincizecime, întrucît viața Bisericii nu poate fi înțeleasă decît ca o acțiune a Duhului Sfînt. Îndeosebi în timpul fiecărei Euharistii slujitorul cere ca Dumnezeu să trimită pe Sfîntul Său Duh asupra poporului și asupra Sfîntelor Daruri.

Trecînd la prezentarea efectelor înălțării asupra credincioșilor, Arhimandritul Pierre L'Huilier arată că Hristos, oferindu-se de bunăvoie jertfă, a împăcat pe om cu Dumnezeu, iar prin înălțare omenirea este unită în Hristos cu Dumnezeu și se așază în slavă la dreapta Tatălui, revine însă fiecărui om ca el însuși să-și dobîndească mîntuirea propusă în Iisus Hristos. Ca să nu fie încălcată libertatea omului, Dumnezeu propune mîntuirea, dar nu o impune. După întrupare ca și înainte de întrupare, omul se naște în păcat, rob al puterii răului; însă din momentul înfăptuirii acțiunii răscumpărătoare a lui Hristos, omului i-a fost dată posibilitatea ca, devenind membru al Trupului lui Hristos, să se includă în noua creație, trebuind să fie receptiv față de harul care se grăbește să-i iasă în întîmpinare, pentru că prin propriile sale puteri omul nu poate începe nimic. Faptul că începutul acțiunii de mîntuire aparține lui Dumnezeu nu presupune pasivitate din partea omului, ci fiecare trebuie să-și amintească cuvintele pe care le adresa Mîntuitorul ucenicilor :

«Dacă cineva vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să urmeze Mie» (Matei XVI, 24 ; Marcu VIII, 34 ; Luca IX, 23).

Și ca încheiere la însemnările sale asupra textului articolului al șaselea, Arhimandritul Pierre L'Huillier arată că lepădarea de omul cel vechi și îmbrăcarea în omul cel nou pretinde o neîntreruptă asceză ; dacă Botezul este lepădare de Satana și împreunare cu Trupul lui Hristos, atunci fără îndoială este nevoie de o neîntreruptă luptă pentru păstrarea stării dobândite și pentru dobândirea de roade de la această stare nouă. Această renaștere duhovnicească, oricât ar fi de grea, este înfăptuită după învățătura de credință creștină, care are un caracter optimist pentru că credinciosul ascultă cuvintele Mântuitorului, care sprijină vigoarea lui și-i înfăptuiesc nădejdea în biruință : «În lume necazuri veți avea ; dar îndrăzniți : Eu am biruit lumea» (Ioan XVI, 33).

*

În însemnările sale asupra textului articolului al șaptelea : «*Și iarăși va să vină cu slavă să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit*», Arhimandritul Pierre L'Huillier pornește de la constatarea că «credința în a doua venire a lui Hristos formează unul din indiscutabilele temeiuri ale învățăturii creștine în întregul ei și orice încercare pentru «dezeshatologizarea» creștinismului — adică de a înălțura ori de a o reduce la minimum — duce la denaturarea învățăturii creștine. Iar înțelegerea corectă a locului pe care-l ocupă această dogmă în Biserica creștină necesită cercetarea ei din perspectiva adecvată».

Vom urmări în continuare dezvoltarea ideilor pe care le cuprind însemnările Arhimandritului Pierre L'Huillier despre eshatologia creștină ortodoxă.

În înțelegerea creștină timpul și istoria se înfățișează sub forma unei linii orizontale : începutul — creația lumii și acțiunea tragică a omului ; căderea ; evenimentul central — întruparea ; și sfârșitul — a doua venire a Domnului. Prin urmare așa cum jertfa lui Hristos a fost un eveniment unic în felul lui (Evr. VII, 27), tot așa judecata din urmă va fi un act unic și definitiv.

Aceasta este credința tare a Bisericii ; și de aceea Sinodul al V-lea Ecumenic (553) a condamnat un întreg șir de păreri care se încadrau în abaterea origenistă, care în esența lor se întemeiau pe înțelegerea ciclică a timpului și a istoriei, în contradicție cu datele Revelației.

Nădejdea eshatologică constituie unul din temeiurile teologiei sacramentale ortodoxe ; pentru aceasta adunarea creștinilor la Cina euharistică este nu numai amintirea evenimentului săvârșit în trecut și care «se actualizează» în Taină, ci această adunare la Cina euharistică este totodată marcată de nădejdea eshatologică ale comunității mesianice, care este Biserica. Acest lucru este cu stăruință arătat de Sfântul Apostol Pavel în învățătura care urmează după ce vorbește de instituirea Tainei Sfintei Euharistii : «Pentru că de fiecare dată când mîncați piinea aceasta și beți paharul acesta, vestiți moartea Domnului pînă ce El va veni» (I Cor. XI, 26). Învățătura limpede eshatologică este cuprinsă în cuvintele Mântuitorului transmise de Sfântul Evanghelist Matei : «Însă vă spun vouă că de acum nu voi mai bea din rodul creștii al viței pînă în ziua aceea cînd voi bea cu voi vin nou în împărăția Tatălui Meu» (Matei XXVI, 29). În acest fel comunitatea euharistică devine tip al Bisericii adunată în împărăția care va veni.

În cel mai vechi document creștin (din veacul I — al II-lea) — *Didahiile celor doisprezece Apostoli* — se explică astfel această nădejde: «Asemenea acestei piini frunte acum, care mai întâi a fost semănată pe coline și strânsă fiind în hambare a devenit una, așa să se adune la un loc Biserica Ta de la marginile pământului, în împărăția Ta», și mai departe: «Pomenește, Doamne, Biserica Ta, izbăvind-o pe ea de orice rău și desăvârșind-o în dragostea Ta. Adună la un loc, din cele patru vânturi Biserica Ta cea sfântă în împărăția Ta cea pregătită de Tine pentru ea».

Trăind și așteptând cu nerăbdare întoarcerea lui Hristos, cei dinți creștini au sintetizat această așteptare nerăbdătoare în formula aramaică «*Maran-atha*» (I Cor. XVI, 22), cu toate că Mîntuitorul avertizase pe ucenicii Săi în legătură cu dorința de a cunoaște timpul precis cînd va avea loc a doua venire (Matei XXIV, 36; Fapte I, 7). Iar în alt loc Sfîntul Apostol Pavel spune: «Pentru că voi știți bine că ziua Domnului vine întocmai cum vine furul noaptea» (I Tes. V, 2).

Desigur că creștinii sînt datori să trăiască permanent în așteptarea Parusiei, însă această așteptare nu trebuie să se prefacă într-o curiozitate deșartă și în ispitire a iconomiei dumnezeiești. De aceea Biserica evită concluziile riscate ce pot fi trase pe temeiul unor locuri din cartea prorocului Daniil sau din Apocalipsă, în timp ce sectanții din toate epocile fac abuz de aceasta, fie pentru a încerca să stabilească cu precizie matematică momentul Parusiei, fie pentru a stigmatiza pe unii din contemporanii lor. Astfel de speculații pe lîngă că sînt în contradicție cu poruncile Domnului, dovedesc și o totală naivitate din partea celor ce se lasă ispitiți de astfel de căutări, întrucît aceștia nu au cunoștință de regulile apocalipticii iudaice, pe care astăzi le cunoaștem datorită numeroaselor documente referitoare la epoca de la veacul al II-lea î.d.Hr. pînă la veacul al II-lea d.Hr.

După această înfățișare asupra eshatologiei creștine, Arhimandritul Pierre L'Huillier analizează diferența între cele două veniri ale Mîntuitorului în lume: prima venire a fost în umilință («kenoză») după cum a fost arătat mai înainte; a doua venire va constitui manifestarea pentru toți a puterii lui Dumnezeu — ceea ce articolul al șaptelea precizează în termenul «cu slavă».

Atunci vor fi fără competență (fără eficacitate) și recunoașterea și mărturisirea ei: o dată cu sfîrșitul lumii acesteia, se va întrerupe posibilitatea oricărui fel de schimbare, totul va deveni cu desăvîrșire neschimbat, ca în afara timpului.

De aceea Mîntuitorul anunța: «Și vor merge aceștia la chinuri veșnice, iar dreptii la viață veșnică» (Matei XXV, 46). Aceasta este cea «extemporalitate» absolută de care se pare că vorbește Sfîntul Evanghelist Ioan în Apocalipsă (XX, 13—15). Judecata din urmă va constitui biruința deplină a lui Hristos asupra tuturor puterilor răului, care, neținînd seama de Cruce și înviere, nu vor să recunoască zdrobirea lor definitivă.

Arhimandritul Pierre L'Huillier atrage luarea-aminte că Sfînta Scriptură, ca și Simbolul de credință, vorbesc cu stăruință de Judecata din urmă ca despre un eveniment pancosmic, în care Hristos va veni ca împărat universal, după cuvîntul: «Cînd va veni Fiul Omului în slava Sa, avînd cu Dînsul pe toți sfinții îngeri, atunci va aduna înaintea Lui toate popoarele» (Matei XXV, 31—32; Apoc. XX, 11—15).

Iconografia ortodoxă a prelucrat în chip măreț tema Judecății din urmă, mai întîi sub aspectul simbolic despre Păstorul care desparte oile de capre (în biserica Sfîntul Apolinarie din Ravena, construită și pictată în jurul anului 520); apoi sub

aspect realist înfățișînd pe Hristos apărînd «pe nori» și șezînd pe tron între Apostoli pentru a judeca pe cei vii și pe morții treziți de trîmbița Arhanghelului (catedrala din Rocello, din veacul al XI-lea).

Revenînd la textul articolului al șaptelea, Arhimandritul Pierre L'Huilier arată că cuvintele cu care se termină articolul: «Și împărăția Lui nu va avea sfîrșit» nu au făcut parte din mărturisirea de credință statornicită la Sinodul I Ecumenic, ci au fost adăugate la Sinodul al II-lea Ecumenic, pentru combaterea părerilor ciudate și greșite (ale lui Marcel) care socoteau că împărăția lui Hristos se sfîrșește o dată cu sfîrșitul lumii, părerii care sînt apropiate de teologia modalistă, după care Sfînta Treime este doar un mod temporal de existență a Dumnezeuirii, care la urma urmelor se va aduna în monadă.

De altfel și în Simbolul antiohian (341) se întîlnește formula: «Care va veni din nou ca să judece pe cei vii și pe cei morți, și va fi împărat și Dumnezeu în veci». Așteptînd cu bucurie a doua venire în slavă a Domnului, creștinul se roagă «Să vină harul și să treacă lumea aceasta. Amin» (*Didahii*); însă, conștient de slăbiciunea firii sale păcătoase, el se roagă cu smerenie: «Cînd vei veni, Dumnezeule, cu slavă pe pămînt toate vor fremăta: căci rîu de foc va curge prin fața judecării, cărțile se vor deschide și cele ascunse se vor vădi; atunci să mă izbăvești de focul cel nestîns și să mă învrednicești pe mine de șederea de-a dreapta Ta, Judecătorule preadrepte» (Condacul din Duminica lăsatului sec de brînză).

*

În legătură cu articolul al optulea: «Și întru Duhul Sfînt, Domnul de viață făcătorul, Care de la Tatăl porcede, Care împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci», Arhimandritul Pierre L'Huilier analizează îndeaproape raporturile între persoanele Sfîntei Treimi.

După ce mărturisește credința Bisericii în Dumnezeu-Tatăl (articolul întii) și în Dumnezeu-Fiul (articolul al doilea — al șaptelea), Simbolul de credință mărturisește credința în Sfîntul Duh, a treia persoană a Sfîntei Treimi.

Sfînții Părinți de la Sinodul I Ecumenic în Simbolul de credință alcătuit atunci doar aminteau că Biserica crede în existența Sfîntului Duh; aceasta datorită faptului că Sfînții Părinți de la Sinodul I Ecumenic s-au preocupat îndeosebi de precizarea învățaturii despre Dumnezeuirea Cuvîntului și anume a acelor laturi în care se ciocniseră Ortodoxia ecumenică cu arianismul. Însă certurile, continuînd întreg veacul al IV-lea, au ajuns în mod normal să angajeze și învățătura despre Sfîntul Duh, cu atît mai explicabil cu cît nu numai arienii negau Dumnezeuirea Sfîntului Duh, ci chiar și unii creștini care respingeau învățătura lui Arie referitoare la Fiul dar nu acceptau Dumnezeuirea și deoființimea Sfîntului Duh.

Din această pricină Sfînții Părinți din această epocă au trebuit ca apărînd învățătura ortodoxă despre a treia persoană a Sfîntei Treimi să precizeze și învățătura raporturilor intertreimice. Așa se explică de ce Sfînții Părinți de la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381), înainte de a înfiera erezia lui Macedonie, au condamnat din nou învățătura lui Arie sub toate aspectele ei.

La Sinodul al II-lea Ecumenic Sfînții Părinți au proclamat limpede și cu tărie deplină și desăvîrșita Dumnezeuire a celei de a treia persoane a Sfîntei Treimi, totuși pentru a nu îndepărta pe unii creștini conservatori care se temeau de orice formulare nouă — chiar dacă ea exprima cu desăvîrșire învățătura neîndoielnică a Bise-

rici — nu au inclus în articolul Simbolului de credință dedicat mărturisirii credinței în Dumnezeu Sfântului Duh termenii : *Dumnezeu și deoființă*. Această prudență s-a dovedit eficace, pentru că în chip practic «pnevmatomahii» au fost definitiv înfrinți și terminologia exprimând credința Bisericii în Sfânta Treime a rămas definitiv fixată în formula dată de Sinodul al II-lea Ecumenic.

Trecînd la prezentarea îndeaproape a adevărilor cuprinse în textul articolului al optulea, Arhimandritul Pierre L'Huillier demonstrează că mărturisirea creștină în Dumnezeu Sfântului Duh, ca persoană aparte a Sfintei Treimi, se întemeiază pe Revelația noutestamentară, și îndeosebi pe cuvintele Mîntuitorului: «Mergeți, învățați toate popoarele, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19). Desigur Vechiul Testament cunoștea pe Duhul Sfînt ca Putere activă, iar în viziunile profetice revărsarea Sfîntului Duh determină sfîrșitul vremurilor (Isaia XLIV, 3; Ioil II, 28). Însă abia în Noul Testament atît Cuvîntul cît și Duhul Sfînt sînt cunoscute ca persoane aparte.

Intr-adevăr învățătura creștină, nerenunțînd în nici un fel la monoteismul strict al Revelației de pe Muntele Sinai și afirmînd principiul unității numerice al Esenței dumnezeiești, mărturisește că acest monoteism nu este unipersonal, ci treimic, după cum scrie Sfîntul Grigorie Teologul despre această apropiere de taina dumnezeiască : «Vechiul Testament a propovăduit limpede pe Tatăl și pe Fiul însă nu cu aceeași limpezime; Noul Testament a descoperit pe Fiul și a dat indicații despre Dumnezeu Sfîntului Duh; iar acum Sfîntul Duh se află cu noi și ne dăruiește cea mai limpede învățatură despre El. Căci ar fi fost nelipsit de primejdii lucru ca mai înainte de a fi mărturisit Dumnezeu Tatălui, să fi propovăduit pe Fiul; și mai înainte de a fi fost recunoscut Fiul, să ne fi îngreuiat cu propovăduirea despre Sfîntul Duh... Se cădea deci ca Lumina treimică să lumineze pe cei pe care îi învăța cu ațaosuri treptate, sau cu sușuri în trepte, cum spune proorocul David (Ps. XXXVII, 6), cu pășiri din slavă în slavă. Mîntuitorul avea — chiar după ce propovăduise atît de mult ucenicilor — încă ceva de spus, pe care, după cum El însuși spune, ucenicii încă nu-l puteau însuși (purta) atunci (Ioan XV, 12). Ba încă Mîntuitorul a spus că vom fi învățați toate de Duhul Care va pogori (Ioan XVI, 13). Între aceste «toate» eu introduc însăși Dumnezeu Duhului» (*Cuvîntarea XXXI*).

În Sfînta Treime izvor al Dumnezeirii este Tatăl, Care dă ființa Sa Fiului prin naștere, iar Duhului Sfînt prin purcedere. Pentru aceasta Simbolul de credință învățată — în conformitate cu învățătura Mîntuitorului însuși (Ioan XV, 26) — că Sfîntul Duh purcede de la Tatăl. Iar felul diferit de existență (*τρόπος τῆς ὑπάρξεως*) al Fiului și al Sfîntului Duh presupune diferența ipostasurilor. De aceea Biserica în vremea aceea a insistat asupra a ceea ce și Sfinții Părinți recunoșteau că este greu de înțeles pentru mintea omenească : să priceapă în ce constă diferența acestuia între persoanele Sfintei Treimi. Sfîntul Grigorie Teologul scrie în legătură cu această : «Ce este deci purcederea? Lămurește-mi tu mie ce este nenașterea Tatălui, atunci și eu mă leg să-ți vorbesc limpede despre nașterea Fiului și despre purcederea Duhului; atunci, pătrunzînd în tainele lui Dumnezeu, amîndoi vom ajunge în uimire» (*Cuvîntarea XXXI*). Sfîntul Ioan Damaschin vorbește pe scurt că nici un fel de efort mintal nu ne poate descoperi «cum» a fost nașterea și purcederea (*Despre credința ortodoxă*, I, 8).

În Apus însă teologii scolastici au încercat să lămurească nașterea și purcedea pornind de la analogii psihologice. Este drept că și Fericitul Augustin s-a folosit de această metodă, însă întotdeauna a văzut în ea o metodă comparativă care ar fi putut ajuta minții omenești să se apropie întrucîtva de taina Treimii, dar nicidecum nu socotea aceasta o explicare rațională a raporturilor dumnezeiești intertreimice. Iată ce scrie el în legătură cu aceasta: «În ceea ce privește diferența între naștere și purcedere, eu nu știu și nu pot și nu sînt în stare să pătrund» (*Confesiuni* XI, 4).

Biserica Ortodoxă socotește formula «*Care de la Tatăl purcede*» exprimare deplină și suficientă a credinței sale. În opoziție față de ereticii care afirmau că Sfîntul Duh este doar o creatură, apărătorii Ortodoxiei susțineau că Sfîntul Duh purcede în chip nemijlocit de la Tatăl, ceea ce făcea pe Sfîntul Grigorie Teologul să afirme: «Intrucît Duhul Sfînt purcede de la Tatăl, nu este creatură» (*Cuvîntarea XXXI*).

În schimb în Apus, începînd cu veacul al V-lea, teologia trinitară a luat o altă orientare: pentru a putea apăra Dumnezeirea Fiului în lupta cu arienii și pentru a evidenția legătura dintre Sfîntul Duh și Fiul, teologii apuseeni au început să susțină — la început de la caz la caz, apoi în chip sistematic — că Sfîntul Duh purcede de la Tatăl și de la Fiul («Filioque»). În chip paralel cu dezvoltarea acestei concepții, teologii din Spania, mai întii, apoi cei din Galia și din Germania nu s-au sfiit să modifice Simbolul ecumenic de credință și să introducă în el termenul «Filioque», adăos pe care Roma nu l-a aprobat. Însă la începutul veacului al XI-lea — epocă în care papalitatea ajunsese total sub influența împăraților germani — introducerea lui «Filioque» în Simbolul de credință a fost acceptată și de Roma. Acest act trebuie condamnat în primul rînd pentru că adaosul «Filioque» exprimă o învățătură neîntemeiată pe Revelație, și în al doilea rînd pentru că textul «Simbolului de credință» a fost schimbat în chip unilateral, numai de către Biserica Apuseană, care prin aceasta a distrus principiul ecumenic al sobornicității.

În continuare, Arhimandritul Pierre L'Huilier aduce unele mărturii din operele Sfinților Părinți. În legătură cu problema: dacă Duhul Sfînt purcede numai de la Tatăl, nu înseamnă că El este străin Fiului. Sfîntul Ioan Damaschin scrie: «...și noi de asemenea spunem că Duhul Sfînt purcede de la Tatăl și îl numim «Duh al Tatălui», noi nu spunem că El purcede de la Fiul, ci că El este Duh al Fiului» (*Despre credința ortodoxă*, I, 8). În minunatul Simbol de credință al Sfîntului Grigorie al Neocezareii (din veacul al III-lea) — care a mai fost citat în legătură cu învățătura lui despre Cuvîntul — se spune: «Și unul Duhul Sfînt, Care are ființa de la Dumnezeu (Tatăl) și Care prin Fiul s-a arătat, adică prin om; chip desăvîrșit al Fiului cel desăvîrșit, viață, cauză a celor vii, izvor sfînt, sfințenie, dăruitor al sfințeniei, în care se manifestă Dumnezeu-Tatăl, Care este peste toți și în toți, și Dumnezeu-Fiul, Care este prin toți» (P.G. XLVI, 912). Astfel dacă în ordine ontologică și preaveșnică Sfîntul Duh purcede de la Tatăl, însă sub aspectul misiunii Sfîntul Duh se arată prin Fiul: «Noi mărturisim, scrie Sfîntul Ioan Damaschin — că El (Sfîntul Duh) ne este dat și arătat prin Fiul» (*Despre credința ortodoxă*, I, 8).

Revenind la textul articolului al optulea, Arhimandritul Pierre L'Huilier arată că Sfântul Duh este izvorul oricărei sfințenii; înainte de Patimile Sale Mîntuitorul a vorbit despre venirea Sfîntului Duh, care s-a înfăptuit în ziua Cincizecimii. Viața Bisericii nu este altceva decît acest eveniment veșnicit înainte de toate prin Sfintele Taine. Prezența Sfîntului Duh deosebește în chip fundamental Biserica de oricare altă comunitate și îi transmite o încredere senină în vremurile grele.

Datorită Sfîntului Duh — puterea acționatoare în sfințirea fiecărui creștin — noi putem prin primirea harului Sfîntului Duh chema pe Tatăl: «Avva, Părinte!» (Rom. VIII, 15; Gal. IV, 6). Pentru aceea Sfîntul Apostol Pavel numește pe Sfîntul Duh, Duhul înfierii: «Acest Duh însuși mărturisește duhului nostru că noi sîntem fiii lui Dumnezeu» (Rom. VIII, 16).

Prin expresia «de viață Făcătorul» mărturisim că harul dăruit nouă prin Duhul Sfînt ne preface în adevărați «părtași la firea dumnezeiască» (II Petru I, 4). Aceasta nu trebuie interpretată în sens panteist, însă nici nu urmează să lipsim Sfînta Scriptură de sensul ei adevărat și să luăm această expresie ca metaforă.

Biserica Ortodoxă, păzind învățatura despre transcendența dumnezeiască și totodată afirmînd posibilitatea îndumnezeirii omului creat, ne învață în chip categoric să deosebim esența de nepătruns cu mintea a lui Dumnezeu de energiile dumnezeiești accesibile omului. Harul care ne îndumnezeiește deja în lumea aceasta luminează pe cei care prin asceză se rup de deșertăciunea lumii, iar după a doua venire a Domnului harul acesta va transforma întregul cosmos, va face evidentă biruința lui Hristos și va uni în lumină și iubire creatura cu Creatorul.

*

În legătură cu articolul al nouălea: «Și într-o singură, sfință, sobornicească și apostolească Biserică», Arhimandritul Pierre L'Huilier face unele considerații generale asupra Bisericii și apoi analizează cele patru însușiri fundamentale ale ei.

Simbolul de credință, înfățișînd Biserica ca obiect al credinței creștine, arată că ea nu este doar o adunare de credincioși, ci că ea îndeplinește un rol important în istoria mîntuirii. Aceasta se întemeiază pe faptul că Mîntuitorul însuși a vestit că El însuși va fi întemeietorul Bisericii (Matei XVI, 18), iar numeroase locuri din Noul Testament afirmă că Hristos este Capul Bisericii (de exemplu Efes. I, 22).

Termenul grecesc *Ἐκκλησία* este folosit pentru a reda termenul din Vechiul Testament *קָהָל* care înseamnă «adunarea lui Israel la chemarea lui Dumnezeu».

Astfel în Deuteronom se spune: «...Ca să nu uiți acele lucruri pe care le-au văzut ochii tăi.. despre ziua aceea în care tu ai stat, înaintea Domnului, Dumnezeului tău, la Horeb, cînd a zis Domnul către mine: adună (*ἐκκλησίασον*) la mine poporul și Eu le voi vesti cuvintele Mele... Și v-a descoperi legămîntul Său, pe care v-a poruncit să-l împliniți și l-a scris pe două lepezi, de piatră» (IV, 9—10, 13).

Se întîlnește de asemenea termenul compus «Qahal-Ekklesia», care desemnează adunările populare festive la Ierusalim. Din aceasta rezultă că termenul acesta niciodată nu este folosit în Vechiul Testament în context laic, ceea ce corespunde folosirii lui în Noul Testament și în literatura veche creștină, unde desemnează comunitatea locală și adunarea credincioșilor. De aceea adesea este înfîlînită expresia «Biserica lui Dumnezeu» (I Cor. I, 2).

Faptul că Simbolul de credință definește Biserica prin cele patru însușiri fundamentale — una, sfântă, sobornicească și apostolească — arată că în concepția Sfinților Părinți din veacul al IV-lea aceste însușiri caracteristice ale Bisericii constituiau un întreg indivizibil, pentru că fiecare însușire este legată cu celelalte; ele sînt diferite, dar nici una din ele nu poate fi exclusă din unitatea lor. De aceea este păgubitor să fie tălcută ori lăsată la o parte una din ele, căci s-ar denatura înțelesul celorlalte. De exemplu: înțelesul ortodox al unității este legat strîns de o anumită înțelegere a sobornicității și de aceea Sfîntul Ciprian al Cartaginei a intitulat lucrarea sa, îndreptată împotriva schismaticilor: *Despre unitatea Bisericii sobornicești*.

Trecînd la însemnări asupra fiecăreia din cele patru însușiri fundamentale ale Bisericii, Arhimandritul Pierre L'Huillier sfătuiește ca în înfățișarea învățaturii despre Biserică să se evite impreciziile și expresiile ce pot avea dublu înțeles; că trebuie evitate cele două extreme: de o parte — înțelegerea prea duhovnicească a Bisericii, care urmărind să fugă de formalism înlătură realitatea comunitară și organizatorică a Bisericii; de altă parte — trebuie evitat instituționalismul exagerat, care urmărește să înrobească duhovnicescul. Trebuie semnalat că în fapt, uneori, aceste două aspecte se pot împreuna, cum s-a întîmplat în eclesiologia protestantă care pe de o parte susține Biserica duhovnicească a celor aleși, iar pe de altă parte susține și comunitățile organizate.

Biserică una. — Mintuitorul a întemeiat numai o singură Biserică, căreia El i-a făgăduit ajutorul Său și care este păstrătoarea cu depline drepturi a bunăvestirii evanghelice. Această afirmație constituia pentru cei vechi un adevăr care nu avea nevoie de dovedire, așa cum a rămas pînă astăzi pentru creștinii credincioși Tradiției. Pentru că nu pot exista mai multe Biserici, după cum nu pot exista mai multe adevăruri. Este adevărat că în conformitate cu obiceiul păstrat încă din vremea Apostolilor se vorbește uneori despre «Biserici», la numărul plural, ținînd seama de comunitățile locale; însă această numărare în plural a comunităților locale nu înseamnă nicidecum multitudinea de Biserici, după cum Euharistia săvîrșită în multe locuri nu presupune vreo împărțire a lui Hristos.

Este altceva cînd se întrebuițează termenul «Biserică» pentru desemnarea comunităților de creștini disidenți, căci în acest caz termenul «Biserică» nu are nici un fel de sens special teologic, ci are în vedere doar desemnarea unei comunități religioase creștine, în a carei marturisire de credință, deși ea nu este Biserica cea adevărată, există totuși oarecare «bisericitate». (Despre aceasta autorul nu se ocupă în acest studiu).

Cînd spunem că *Biserica este una*, avem în vedere întreaga forță a termenului *una*. Unitatea există în primul rînd în timp: Biserica din vremea de azi este după esența ei aceeași cu Biserica Apostolică și patristică din primele veacuri. Unitatea există și în spațiu: Bisericile locale care mărturisesc în toată curăția credința ortodoxă și păzesc cu fidelitate succesiunea apostolică se află între ele în comuniune și au același întemeietor și Cap — pe Hristos.

Biserică sfîntă. — După înțelesul pe care îl are în Sfînta Scriptură termenul «Qahal-Ekklesia», Biserica este sfîntă pentru că fiind întemeiată de Hristos, ea slujește numai lui Dumnezeu. Ea este mireasă «care fiind fără pată sau defect sau ceva de acest fel... este sfîntă și neprihănită» (Efes. V, 27). Clement Alexandrinul zice

în legătură cu aceasta : «Dacă noi numim sfînt sau pe Dumnezeu însuși, sau clădirea înălțată întru proslăvirea Lui, cum să nu numim cu precădere sfîntă Biserica, devenită sfîntă prin cunoașterea slavei lui Dumnezeu? Nu este ea, oare, altar cu desăvîrșire vrednic de Dumnezeu, pregătită nu prin munca ziditorilor și nu cu mîinile pictorilor, ci înălțată ca altar prin voia lui Dumnezeu?» (*Stromate*, VII, cap. V, 23).

Fiind sfîntă prin chemare, Biserica este purtătoare a harului, pe care Duhul Sfînt îl revarsă neconținut asupra ei din ziua Cincizecimii. Acest har este transmis fiecărui membru al ei, la început prin Botez, și după aceea prin celelalte Sfinte Taine. Viața în Biserică este viață în Hristos și nimic altceva; și de aceea viața aceasta este totdeauna asceză, care exclude orice stare de pasivitate, deoarece fiecare creștin este dator să înfăptuiască posibilitatea ce i-a fost dată prin faptul că el este membru al Bisericii — al Trupului lui Hristos.

Biserică sobornicească. — Dacă în limba greacă laică termenul sobornicesc *καθολικός* înseamnă doar «general», în limba Bisericii termenul capătă o nuanță aparte: sobornicitatea (sau catolicitatea) este însușirea pe care a posedat-o Biserica încă atunci cînd consta dintr-o mină de ucenici paleștineni, și pe care o posedă în aceeași măsură și astăzi cînd este răspîndită pe cele cinci continente. Pentru că bunăvestirea mîntuirii, adusă de Iisus Hristos este bunăvestire pentru toată omenirea (Matei XXVIII, 19—20); în Hristos sînt desființate toate diferențele de rasă și de cultură, după cum scrie Sfîntul Apostol Pavel: «Nu mai există diferență între iudeu și elin, pentru că pentru toți este un singur Domn, bogat pentru toți cei care-L cheamă» (Rom. X, 12).

Această generalitate (universalitate) a Bisericii constituie o deplinătate în care — după învățătura creștină ortodoxă — fiecare persoană (personalitate) poate «înflori» pentru că în Biserică a fost depășită opoziția între parte și întreg, iar viața Bisericii constituie oglindirea vieții lui Dumnezeu triunic.

Sobornicitatea înseamnă, de asemenea, refuzarea particularismului sectant; în-deosebi acest aspect este scos în evidență înainte de toate în textele vechi patristice, în care se întilnește termenul «sobornicesc» (catolic). Astfel în unele însemnări la *Martiriul Sfîntului Policarp* (din veacul al II-lea) se citește formula: «Biserica lui Dumnezeu, care viețuiește în Smirna, către Biserica lui Dumnezeu care viețuiește în Filomelion și tuturor comunităților din lume, care aparțin Sfintei Biserici Sobornicești...». La jumătatea veacului al II-lea, la întrebarea judecătorului, Mucenicul Pionius a răspuns că el este creștin; însă întrucît acest răspuns a fost socotit insuficient a fost întrebat de care anume Biserică aparține, la care el a răspuns: «de Biserica sobornicească», termenul «sobornicesc» precizînd aci Biserica cea adevărată, întemeiată de Hristos. Aceasta este însemnarea pe care o întilnim în chip neschimbat în actele Sinoadelor și în-deosebi în hotărîrile dogmatice ale Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325).

Biserică apostolească. — Biserica este definită apostolească pentru că a fost întemeiată de Apostoli și pentru că păzește bunăvestirea Mîntuitorului transmisă de Apostoli. În acest înțeles «apostoliceitatea» este sinonimă cu «cea adevărată» și de aceea «apostoliceitatea» în înțelesul deplină al acestui cuvînt, se poate referi numai la «Unam Sanctam» (singura Sfîntă), adică la Biserica Ortodoxă.

Neîntreruperea materială a succesiunii apostolice este o condiție necesară dar nicidecum nesuficientă. Urmașii legali ai Apostolilor sînt episcopii care păzesc cu fidelitate învățătura apostolică ; lor le aparține dreptul de a vesti cuvîntul adevărului și de a ține Tradiția ; episcopilor — fiecăruia în parte și tuturor împreună — le aparține puterea învățătoarească (potestas docendi). Episcopii — urmașii Apostolilor — și cei trimiși de ei — preoții — aduc în numele Bisericii jertfa cea fără de sînge, pentru că lor se adresează cuvintele Mîntuitorului : «Aceasta să faceți întru pomenirea Mea». Ei posedă puterea de a lega și de a hotărî, și asupra lor cade obligația de a paște turma duhovnicească încredințată lor de Dumnezeu.

Biserica Ortodoxă niciodată nu s-a îndoit de faptul că episcopatul ține nu de «bene esse» sau de «plene esse» al Bisericii, ci de însăși natura ei. Pentru aceea Sfîntul Ignatie scrie chiar că «la episcop trebuie să privești ca la Însuși Mîntuitorul» (Efes. V, 1). Totuși aceasta nu înseamnă că episcopul ar fi stăpîn absolut în Biserica Sa, ci dimpotrivă el trebuie să fie legat cu Tradiția Bisericii și să fie în comuniune evidentă cu întreg episcopatul ortodox, căruia îi aparține deplinătatea autorității, în conformitate cu organizarea ecumenică a Bisericii, moștenită de la comunitatea Apostolilor. Pe de altă parte, dacă în virtutea harismei învățătoarești, care intră în succesiunea apostolică, episcopii legali posedă prerogativa excepțională de a tălmăci în chip oficial și permanent învățătura de credință propovăduită de Biserică, și din aceasta decurgînd și puterea excepțională de a despărți de Biserică pe eretici, — atunci întregului popor creștin îi revine sarcina de a apăra credința de orice denaturări. Tocmai prin această unitate a păstorilor și a întregului popor creștin — fideli bunăvestirii Mîntuitorului și credinței apostolice — se manifestă unitatea sobornicească a Sfintei Biserici a lui Dumnezeu.

În legătură cu articolul al zecelea : «*Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor*», Arhimandritul Pierre L'Huillier analizează la început faptul că mărturisirea de credință începe cu Botezul, pentru că afirmația făcută în acest articol că pentru iertarea păcatelor este eficient doar Botezul, înseamnă a recunoaște că unirea cu Hristos în Biserică constituie într-adevăr calea sigură pentru mîntuire. În vremea veche Taina Botezului era săvîrșită de obicei asupra neofitilor vîrstnici, care fuseseră deja instruiți în învățătura creștină și care cerînd Botezul erau conștienți că aceasta înseamnă ruperea de felul vechi de viață. În vremea noastră — excluzînd țările în care Biserica se află în stare misionară, Botezul se săvîrșește altfel intrucît copiii sînt botezați de obicei de mîci, pentru ca ei să poată participa la viața creștină după cuvintele Mîntuitorului : «Lăsați copiii să vină la Mine» (Luca XVIII, 16). În ambele cazuri citirea acestui articol din Simbolul de credință constituie o reînnoire a făgăduințelor făcute în timpul Botezului fie direct de cel botezat, fie de către nași. În cadrul liturghiei Simbolul de credință se cîntă sau se citește în chip nemijlocit înainte de începutul «anaforei» — prin care în limbajul liturgic se înțelege momentul central al slujbei euharistice ; anume în acest moment Simbolul de credință amintește adunării credincioșilor despre făgăduințele făcute la Botez și răsună ca un ecou al cuvintelor de avertizare ale Sfîntului Apostol Pavel : «Să se cerceteze deci omul pe sine, și (numai) așa să mănînce piinea aceasta și să bea pabarul acestă» (I Cor. XI, 28).

În continuare Arhimandritul Pierre L'Huilier se ocupă de logica orînduirii articolului despre Botez îndată după articolul despre Biserică, logică ce demonstrează că nu există alt mijloc de a intra în comunitatea bisericească întemeiată de Hristos, decît primirea Botezului. În acest fel Taina Botezului devine începutul întregii vieți creștine, pentru că în Botez omul se naște duhovnicește, ceea ce presupune încă de la început ruperea cu tot ce nu aparține Bisericii lui Dumnezeu. În aceasta nu poate exista nici un fel de compromis: «Nimeni nu poate sluji la doi domni; căci sau pe unul va urî și pe altul va iubi; sau de unul va îngriji cu sîrguință și de celălalt nu va purta grijă» (Matei VI, 24; Luca XVI, 13). Iar Sfîntul Apostol Pavel scrie romanilor: «Oare, nu știți că noi toți cei botezați în Iisus Hristos, în moartea Lui ne-am botezat? Pentru că ne-am îngropat cu El prin Botez în moarte pentru ca, așa cum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot așa se cuvîne și nouă în înnoirea vieții... Dacă am murit cu Hristos, atunci credem că vom și trăi cu El, știind că Hristos înviind din morți, dăja nu mai moare; căci moartea nu mai are putere asupra Lui. Pentru că dacă El a murit, a murit o dată pentru păcat, iar ce trăiește, trăiește pentru Dumnezeu. Așa și voi socotiți-vă morți pentru păcat, și vii pentru Dumnezeu în Iisus Hristos, Domnul nostru» (Rom. VI, 3—4, 8—11).

Mai departe Arhimandritul Pierre L'Huilier arată că în ritualul Botezului sînt evidente două momente: momentul ruperii și momentul legămîntului: «Te lepezi de Satana și de toate lucrurile lui, și de toată slujirea lui și de toată mîndria lui?» Și mai departe: «Te unești cu Hristos?» În creștinismul vechi fiecare parte a ritualului Botezului cuprindea multe simboluri și se poate spune că în aceasta există chiar o excepțională precizie. Însă unele aspecte ale acestei simbolici depășeau cu mult limitele simplei alegorii. Biserica le păstrează cu grijă, cu toate că astăzi ele nu sînt pe deplin înțelese de către mulți. Sfinții Părinți stăruiau însă în învățăturile lor asupra Botezului, asupra dezbrăcării de omul cel vechi, ca și la îmbrăcarea celui botezat în rasă albă, ceea ce vorbea despre puritatea dobîndită prin primirea Tainei.

În Biserica Ortodoxă Botezul se săvîrșește totdeauna prin afundare (în afară de unele cazuri bine motivate); prin aceasta se descoperă într-adevăr întreaga însemnătate a Tainei Botezului. În *Așezămintele Sfinților Apostoli* se află următoarea rugăciune la sfințirea apei din cristelniță: «Sfințește apa aceasta, pentru ca cei ce vor fi botezați să se răstignească împreună cu Hristos, să moară împreună cu El, să se înmormînteze împreună cu El și să învieze împreună cu El în înfiere».

Sfîntul Chiril al Ierusalimului lămurind însemnătatea afundării de trei ori — «ca chip al celor trei zile pascale» — scrie: «Cît este de minunat și de ciudat! Noi în realitate nu am murit, și în realitate nu am fost îngropați, și în realitate după ce am fost răstigniți, nu am înviat. Imitarea se face după chip (model), mîntuirea însă se face în realitate. Hristos a fost în realitate răstignit și în realitate a fost așezat în mormînt și a înviat în realitate. Și toate acestea au fost săvîrșite din iubire către noi, pentru ca, participînd în imitare la patimile Lui, noi să dobîndim mîntuirea cea adevărată».

Așadar devine înțeles că nu numai pentru dependența de trecut Biserica Ortodoxă rămîne fidelă vechiului mijloc de a transmite Taina Botezului: ea face aceasta în virtutea semnificației sfinite a ritualului. Căci renunțarea la Botezul prin afundare atrage minimalizarea simbolismului propriu acestei taine.

În Biserica Ortodoxă după Taina Botezului urmează totdeauna Taina Ungerii cu Sfântul Mir, — numită în Apus confirmare. Într-adevăr dacă Botezul semnifică nașterea la viață duhovnicească, Ungerea cu Sfântul Mir confirmă în special intrarea harismatică în comunitatea creștină prin harul Sfântului Duh. De obicei sfințirea creștină se îndeplinește prin participarea la Taina Împărțășaniei, care înseamnă pentru neșit deplina unire cu Hristos și făgăduința că el va deveni părtaș al ospățului împărăției. Atunci se va înfățui procesul de preschimbare «altoită» pe Botez și pe Ungerea cu Sfântul Mir. În acest fel sfințirea creștină unește trei Taine — Botezul, Ungerea cu Sfântul Mir și Euharistia — iar legătura aceasta nu este întâmplătoare, mai ales că nu constituie unirea a trei slujbe; în această legătură este inclus un adinc nșeles.

Trecînd apoi la textul propriu-zis al articolului al zecelea, Arhimandritul Pierre L'Euillier se oprește la expresia «un Botez» și arată că aceasta constituie o afirmație solemnă a unicității Botezului. Sfîntul Apostol Pavel vorbește precis efesenilor «Un Domn, o credință, un Botez, un Dumnezeu și Tată al tuturor, Care este peste toți și prin toți și în noi toți» (Efes. IV, 5—6). Tot așa cum mărturisim că Mîntuitorul a întemeiat numai o singură Biserică, noi mărturisim că există numai un singur Botez, pentru că una și indivizibilă este Sfînta Treime în numele Căreia ne sîntem botezați, așa cum a poruncit Mîntuitorul (Matei XXVIII, 19). Pentru aceea Biserica nu reinnoiește Botezul și primește în sinul său fără să-i reboteze pe ereticii care au fost botezați valid în numele Tatălui și al Fiului și Sfîntului Duh, în conformitate cu canonul 7 al Sinodului al II-lea Ecumenic (381). «Validitatea» în acest caz este condiționată de săvîrșirea corectă a Tainei din punctul de vedere al conținutului și al formei — de o parte — și de apartenența celui care a săvîrșit ritualul Botezului la o comunitate creștină, care mărturisește dogma primă despre Sfînta Treime.

Botezul nu se repetă dacă un creștin a părăsit credința, dar după aceea roagă Biserica să-l primească din nou în sinul său, pentru că pecetea lui Dumnezeu pe fiecare botezat este de nevăzut: greșeala fiului nu rupe legătura lui cu tatăl, tot așa cum marea mulțime de păcate și toată greutatea lor nu înlătură posibilitățile dăruite prin Botez, pentru că totdeauna rămîne deschisă calea pocăinței, după cum amîntește Mîntuitorul în parabola despre Fiul risipitor.

În viața omului Botezul este un moment de necopotat, întrucît prin Taină cel creștinat se justifică în fața lui Dumnezeu și nu după meritele sale proprii, ci prin obținerea împăcării și mîntuirea aduse de Mîntuitorul. Blestemul, care apăsă asupra omenirii după săvîrșirea păcatului strămoșesc, a fost ridicat prin jertfa Cuvîntului întrupat: 1 fi creștinat înseamnă a deveni parte a omenirii reinnoite al cărei Cap este Noul Adam — Hristos. Dar ceea ce dobîndim în Hristos este libertatea în deplinul înțeles al cuvîntului, adică posibilitatea alegerii. În momentul inițierii creștine harul dumnezeiesc se coboară asupra noastră, însă datoria noastră este să înmulțim talanții prmiți.

*

În legătură cu articolele al unsprezecelea și al doisprezecelea: «*Aștept învierea morților și viața veacului ce va să vină. Amin*», Arhimandritul Pierre L'Euillier remarcă faptul că fixarea momentului eshatologic ca obiect al mărturisirii de cre-

dință la sfârșitul Simbolului de credință dovedește importanța locului pe care îl ocupă în învățătura creștină momentul eshatologic, care nu putea să nu fie inclus în Simbolul de credință.

De fapt a uita aceasta înseamnă a merge la riscul totalei denaturări a bună-vestirii evanghelice, înseamnă a reduce Revelația la oarecare etică conformistă. În timp ce pentru filozofia greacă — datorită concepției ei ciclice despre timp — învierea morților era o absurditate, învățătura creștină — care a cunoscut după Biblie concepția lineară despre timp — vede în credința în înviere întregul ei sens de a fi. De asemenea, dacă cercetăm cu atenție — în relațiile necesare — ideea platonică despre nemurirea sufletului vom vedea că ea este cu totul departe de dogma creștină despre viața omului în viața viitoare.

Trecînd la observațiile asupra textului ultimelor două articole, Arhimandritul Pierre L'Huillier semnaleză că Simbolul de credință folosește expresia excepțional de caracteristică : «aștept învierea morților», în care verbul grecesc «Προσδοκῆιν» are dublu sens, greu de redat în traducere : în primul rînd verbul are în vedere așteptarea subiectivă, care se referă la nerăbdătoarea așteptare a credincioșilor, al cărei ecou se întîlnește în sfârșitul Apocalipsei («Da, grăbește, Doamne Iisuse!» — XXII, 20) ; în al doilea rînd verbul are și sens obiectiv : cunoașterea faptului că un eveniment — bun sau rău — se va înfăptui neapărat.

Învierea din morți nu este simplu o speranță bigotă, ci este o veracitate absolută care condiționează credința creștinilor. Și dacă credința aceasta mira pe păgîni (Fapte XVII, 32), ea părea naturală pentru majoritatea evreilor (Ioan XI, 24), deși saducheeii o respingeau. Învierea morților era întemeiată pe Vechiul Testament (de exemplu, Iezechiil XXXVII, 1—14) : nou în credința creștină era faptul că învierea morților era legată cu acțiunea răscumpărătoare a lui Iisus Hristos : «Eu sint învierea și viața, spunea Mîntuitorul Martei, cel ce crede în Mine chiar de va muri, viu va fi ; și oricine este viu și crede în Mine nu va muri în veac» (Ioan XI, 25—26). Pentru aceasta Sfîntul Apostol Pavel scria tesalonicenilor : «Nu vreau să vă las, fraților, în necunoștință despre cei ce au murit, ca să nu vă mîhniți, ca și ceilalți care n-au nădejde» (I Tes. IV, 13).

Intr-adevăr religia creștină este, în cel mai adînc înțeles al cuvîntului — religia speranței ; de aceea între tăria mucenicilor și liniștea înțelepților antici în fața morții inevitabile nu este nimic comun, după cum dovedește rugăciunea Sfîntului Mucenic Policarp : «Doamne, Dumnezeu meu, Atotputernice, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul Tău preaiubit și binecuvîntat, prin Care noi Te-am cunoscut ; Dumnezeu îngerilor și al puterilor, Dumnezeu în întregii făpturi și al întregii familii de drepti, care trăiesc înaintea Ta : Te binecuvîntez că m-ai învrednicit în ziua aceasta și în ceasul acesta să fiu numărat între mucenicii Tăi și să beau din paharul Hristosului Tău, ca să înviezi în viața veșnică sufletele și trupurile, în neputrezirea Duhului Sfînt».

Spre deosebire de Simbolul de credință niceoconstantinopolitan care vorbește de «învierea morților», «Credo» roman, mai vechi decît el, pentru a evidenția în chip deosebit caracterul concret al acestui eveniment, vorbește despre «învierea

trupului». Cu toate acestea termenul «trup» trebuie înțeles aici în sensul de «persoană», pentru că «trup și sînge nu pot moșteni împărăția lui Dumnezeu» (I Cor. XV, 50). Învierea la viața veșnică presupune schimbarea, trecerea de la putrezire la neputrezire (I Cor. XV, 51—54). Sfîntul Apostol Pavel scrie despre felul cum se va înfăptui învierea: «se seamănă trup sufletesc, se va scula trup duhovnicesc» (I Cor. XV, 44); în chip neîndoielnic trupul înviat și trupul îngropat formează *umul și același subiect*, însă modul de existență este diferit. Pentru a putea înțelege bine aceasta nu trebuie scăpat din vedere ce înseamnă pentru Sfîntul Apostol Pavel categoria «duhovnicescului», care este legată cu categoria «dumnezeiescului». Trupul duhovnicesc este trupul preschîmbat prin har: «Așa cum în Adam toți mor, tot așa în Hristos toți vor învia» (I Cor. XV, 22). Hristos cel înviat este «început (al învierii) cîm morții» (I Cor. XV, 20).

Întreaga viață a creștinului trebuie să fie plină de această încredere, de aceea credincioșii trebuie să se poarte în lumea aceasta ca «fii ai luminii» (Efes. V, 8); iar participarea la Sfînta Euharistie constituie chezașia vieții veșnice, lucru despre care amirtește liturghia. Într-adevăr în chiar momentul Tainei Euharistiei poate fi scos în evidență mai mult decît oriunde momentul eshatologic: Cina cea de taină este anticiparea ospățului din palatul împărăției la care sintem chemați. Coborîrea Duhului Sfînt asupra Sfintelor Daruri în momentul epiclezei transpune Cincizecimea în prezent și preînchipuie biruința celei de a doua veniri. Liturgica ortodoxă evidențiază în chip deosebit legătura cu Cincizecimea — de o parte, și cu venirea a doua și cu învierea generală — de altă parte: simbătă dinaintea Cincizecimii este închinată înainte de toate celor morți, iar rugăciunea plecării genunchilor de la vecernia din Duminica Cincizecimii cuprinde citeva aluzii la viitoarea înviere generală: «Mărturisim harul Tău în toate, în intrările noastre, în lumea aceasta, și în ieșirile noastre; nădejtile noastre în inviere și în viața cea neputrezitoare se întăresc prin făgăduința Ta cea neschimbătoare, pe care le vom primi la viitoarea a doua Ta venire».

În învierea generală cu care se va sfîrși lumea aceasta, creștinii vād înainte de orice biruința categorică a lui Hristos, al cărei adevărat prevestitor a fost învierea Domnului în dimineața zilei a treia. Însă «ziua Domnului» va fi de asemenea și «ziua judecării», căci «vor ieși cei ce au făcut bine în învierea vieții, iar cei ce au făcut rău în învierea judecării» (Ioan V, 29). Aceasta va fi cea din urmă alegere a semințelor de neghină, pe care o va face Mîntuitorul la judecata din urmă. Atunci nu va fi amestecare, pentru că nimic necurat nu va intra în împărăție și nu va mai fi cu puțință nici o schimbare. Pentru corecta înțelegere, acest lucru nu trebuie privit prin prisma emoțională. De cealaltă parte a timpului va fi doar ceea ce nu este supus schimbării; condamnarea constă în îndepărtarea de Dumnezeu, care rămîne pentru vecie.

După Proviđența lui Dumnezeu, menirea omului este transfigurarea, îndumnezeirea, unirea cu Dumnezeu. În «veacul ce va să vină» tot ce va fi îndepărtat de la Dumnezeu se va socoti dat morții; și aceasta va fi a doua moarte — aceea despre care vorbește Sfîntul Ioan Eyangelistul în Apocalipsa sa (XX, 14); moartea aceasta

onstă în a fi uitat de Dumnezeu. Cei care nu au vrut să recunoască pe Dumnezeu, peia nu vor mai fi recunoscuți de El. Însă cei care L-au cunoscut și L-au slujit vor străluci în slava cea de negrăit și nepieritoare.

*

Arhimandritul Pierre L'Huillier termină *Insemnările despre Simbolul de credință* cu următoarele cuvinte: Simbolul de credință niceoconstantinopolitan înseamnă cu afirmarea solemnă a credinței în Dumnezeu. Însă această afirmare nu este doar un act intelectual, ci presupune întreaga noastră angajare și răspunsul nostru: fața credinciosului se transfigurează în Hristos și prin Duhul Sfânt, pentru că reștinul deși trăiește în «lumea aceasta», el nu este «din lumea aceasta»; privirea îi este îndreptată către împărăția luminii. Pentru aceea Simbolul de credință se termină cu mărturisirea plină de bucurie a nădejzii în înviere și în viața veacului ce va să vină, în care nu va mai fi «nici durere, nici întristare, nici suspin». —

Prezentare de
PARASCHIV V. ION

D O C U M E N T A R I

HRISTOLOGIA PNEVMATOLOGICĂ CA PREMISĂ A ECLESIOLOGIEI¹

Dacă există un lucru asupra căruia sînt de acord astăzi toate tradițiile bisericești diferite fără indoială este abordarea hristocentrică a subiectelor teologice și eclesiologice. Acest acord este factorul de bază al oricărei reflexiuni a cărui scop e de a grăbi apropierea între comunitățile bisericești separate. Oricare a putea fi adeziunea Bisericii noastre, noi avem o mare datorie față de Karl Barth și așa numiții teologi dialectici, cărora le revine meritul, în mare parte, pentru reînnoirea abordarea hristocentrică în teologie, în a doua parte a acestui secol. Nici Conciliul Vatican II n-a rămas indiferent la această reînnoire generală a teologiei spre o bază sănătoasă hristologică. În locul decretelor, cum s-a făcut în trecut, pe baza celor două izvoare ale revelației, folosirea revelației naturale și teologice, ca izvoare ale revelației paralele cu revelația în Hristos, și definirea Bisericii ca instituție, teologia Conciliului ca și a tuturor celorlalte Biserici insistă acum asupra prezenței lui Dumnezeu în Hristos și asupra intervenției Lui personale în istorie ca singurul Cap al Bisericii și singura revelație a lui Dumnezeu. Acest hristocentrism este un semn foarte încurajator pentru viitoarele dezvoltări în domeniul muncii teologice și ecumenice.

Oricum, aceasta reînnoire la bazele hristologice nu e lipsită însă de unele tendințe spre supraaccentuare și extremism. Aceste se datorează lipsei unei teologii trinitare echilibrate, pentru că numai aceasta singură poate reține reflexiunea teologică de la tendințe moniste. Nu e suficient să mărturisim revelația unică a lui Dumnezeu în Hristos și reîmpăcarea noastră cu El. Abordarea hristocentrică nu poate fi validă afară de cazul cînd ea e totuși în legătură cu opera celorlalte două persoane ale Sfintei Treimi, care sînt revelate prin El și cu El. Altfel hristocentrism și hristomonism ajung să însemne același lucru și efectul acestuia asupra relației dintre Hristos și Biserică. Sa și Hristos și lume sînt imediate și pot cauza serioase deviații în ambele din ele. Aici eu mă refer la tendința de a identifica pe Hristos cu Biserica ca instituție. Prin urmare se riscă să se identifice ierarhia cu Apostolii, ca una care își îndeplinește slujba ei de jure divino, în înțelesul că autoritatea este dată direct acestei ierarhii de Hristos singur și fără referire la Biserică întreagă ca o comunitate istorică de credință. Există deasemenea atitudinea hristomonistă opusă care s-a ivit ca o reacțiune contra celei dintîi și care raportează adică orice lucru (totul) direct la Hristos într-o concepție spiritualizată.

1. Traducere din limba engleză a studiului: «Pneumatological Christology as a Presupposition of Ecclesiology», de Nikos A. Nissiotis, în: «Oecumenica. Jahrbuch für ökumenische Forschung 1967». Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Kantzenbach und Vilos Vajta. Gütersloher Verlagshaus Gerd. Mohn. Centre d'Etudes Oecuméniques, Strasbourg, 1967, p. 235-252.

chetică a prezenței Sale, dincolo sau în afara instituției Bisericii. Urmind această idee, singura realitate este credința personală și unitatea noastră în El, astfel că nu e necesară nici-o manifestare instituțională a ei prin și în comunitatea istorică. Sătudinea partizanilor așa-numitei «Teologii noi», care face o identificare directă între Hristos și umanitate în general, este, într-o extensiune mai largă, rezultatul unei hristologii hristomoniste. Acest panhristologism afirmă toate realitățile umane, în special acelea care sînt văzute în transformarea dinamică și în îmbunătățirea condiției umane pe baza întrupării și slujirii lui Hristos și a jertfirii de sine pentru întreaga lume. Avem de a face aici cu cel mai evident tip de hristologie generalizat, unul care își are rădăcinile sale în identificarea autorității lui Hristos cu reprezentanții săi pe pămînt și în totala separație dintre Hristos și Biserica istorică prin virtualizarea dochetică a acestei relații; separație fiindcă ea a fost între Cap și Trup.

Astfel, cu toate că reînnoirea la o bază hristologică este un element foarte prezent în teologia de astăzi, noi trebuie să examinăm cu grijă toate tipurile de abordare hristocentrică așa încît să nu fim conduși spre tendințe hristomoniste, să ai ales dacă dorim o ecleziologie care să fie concepută pe o autentică bază trinitară și într-o perspectivă ecumenică. Trebuie să fim gata să ne examinăm și să criticăm pe noi înșine și fiecare pe celălalt spre a ne ajuta reciproc în această chestiune care este așa de vitală pentru teologia de astăzi. Următoarele puncte, care sînt încontestabil din punctul de vedere biblic, n-ar trebui să fie trecute cu vederea :

a) Hristos nu poate fi separat niciodată de Duhul lui Dumnezeu. Întruparea și Învierea Lui sînt lucrări ale Dătătorului de viață, ale Paracletului.

b) Numai în Duhul și prin Duhul, Hristos este prezent în Biserica Lui. Numai prin și în comunitatea istorică același Duh întemeiază și pune în acțiune Biserica și Hristos în ziua Cincizecimii.

c) Hristos a părăsit lumea așa încît Duhul poate veni în ea într-un nou mod, și virtutea jertfei și a învierii Sale și poate aduna laolaltă toate națiunile într-o singură familie.

d) Prezența lui Hristos depinde de această nouă revelație personală a lui Dumnezeu Unul Întreit viu și pe fundamentul și viața comunității istorice, fără care n-ar fi posibilă nici prezența lui Hristos, nici credința insului.

e) Hristos nu e prezent direct în transformarea dinamică umană care se petrece în societățile moderne și în eforturile de a îmbunătăți standardul de viață. Înrucea, Învierea și Ziua Cincizecimii stau între Întruparea lui Hristos și umanitatea ca întreg. Prin comunitatea istorică ele unesc, potențial, dar nu automat, întreaga umanitate lui Hristos. Această comunitate este «locus» de unire, instrumentul sau mijlocul prin care umanitatea poate trăi cu Hristos, dar numai prin o unitate de membru viu în ea. Hristos și lumea nu pot exista fără această realitate istorică intermediară.

Eu nu vreau, prin aceste cuvinte, să ridic chestiunea închiderii lui Hristos și a Duhului în limitele Bisericii istorice, într-o vreme cînd noi trăim într-o lume secularizată și cînd se află multe religii necreștine. Hristos și Duhul există și sînt activi în întreaga creație, înainte și după căderea ei, creînd-o, regenerînd-o și mîntuindu-o. Dar o hristologie pnevmatologică ne pune în gardă contra primejdiilor hristomonismului și salvează problema închiderii lui Hristos și a Duhului, pentru că aceasta este o hristologie care e bazată pe realitatea noului eveniment în istorie și nu pe reunirea întregii lumi înlocuite în Biserica ca o singură familie. Aceasta nu pune la îndoială prezența lui Dumnezeu Unul Întreit în Creația Sa; dar ea vorbește de noutatea acțiunii Sale speciale prin Duhul, pe baza împăcării tuturor oamenilor în Hristos. Scopul acestei împăcări este reunirea tuturor în Unul. Nu e vorba de o hristologie pnevmatologică să afirme și studieze prezența lui Dumnezeu Unul Întreit în creația Lui; aceasta e socotită drept garantată de teologia creștină. În schimb, în istoria hristologiei pnevmatologice este prezența nouă, directă și personală a lui Dumnezeu prin Duhul Său și prin o comunitate distinctă. Aceasta este numai unul din mijloacele prin care noi putem primi harul lui Dumnezeu și experiența noii unități ale comuniunii cu oamenii care sînt acum curățîți prin sîngele lui Hristos. Pogorîrea Duhului Sfînt e cea care face posibilă această purificare, dar numai prin comunitatea Lui istorică.

I. ICONOMIA DIVINA ȘI ISTORIA

Problema teologiei de astăzi este relația între planul lui Dumnezeu pentru a salva întreagă omenirea în Hristos și realitatea istorică. Abordarea hristocentrică plasează foarte corect pe Hristos ca punctul central al acestei relații și accentuează linia verticală prin care Dumnezeu și omul se întâlnesc în El. Orice teologie creștină adevărată trebuie să pornească de la acest punct dar e foarte important ca această linie să nu rămână izolată, sau singură, sau să fie supraaccentuată ca dată odată pentru totdeauna, fără să facă nici-o mențiune de linia orizontală, adică permenența în istorie, aici și acum, a relației dintre Dumnezeu și om. Nu e suficient să rămânem fideli numai punctului de vedere hristologic; e necesar să înțelegem hristologia în contextul întregului plan al iconomiei divine și al realizării și permanenței sale în istorie.

Privirea hristocentrismului în acest fel, cum s-a făcut adesea când s-a abordat problema astăzi, pune serioase probleme pentru Bisericile Răsăritene. În primul rând nu poate fi tăgăduit faptul că potrivit Scripturilor Hristos născodată, nu este singur, nici în relația sa cu Tatăl, nici în relația sa cu Biserica. Al doilea, dar nu mai puțin important, e faptul că «cum»-ul (modul) realizării acestei duble realități trebuie să fie examinat cu «ce»-ul. În ambele cazuri, numai prin o teologie trinitară se poate înlătura o teologie și eclesiologie hristocentrică, monistă. Când vorbim de o teologie trinitară nu înțeleg — cum e de obicei cazul în teologia dogmatică — că ar trebui să avem trei capitole distincte, fiecare ocupându-se cu una din cele trei persoane ale Treimii. Acest fel de teologie trinitară schematizată nu oferă o bază suficientă pentru teologie sau eclesiologie. Cu toate că pentru pregătirea bazelor eclesiologice este esențial ca teologia creștină să distingă clar între lucrarea celor trei persoane pe baza «cum»-ului (modului) de realizare a iconomiei divine în timp totuși se menține o unitate între cele trei ca un, singur Dumnezeu indivizibil, care acționează în istorie. Lucrarea unei persoane din Treime nu poate fi separată de lucrarea celorlalte două. Distincția se face spre a releva unirea dinamică a iubirii care leagă cele trei Persoane într-una singură. Această iubire pătrunde întreaga creație și oferă relația între Dumnezeu și om și între toate ființele umane. Astfel ceea ce stă la originea întregii creații și este împlinirea întregii creații este reflectat ca o realitate în lume. Un Dumnezeu personal, care iese din sine din iubire poate fi în comuniune cu Sine însuși și cu toți oamenii prin distincția harismatică personală a fiecăruia care acționează ca persoană, dar care acționează spre a conștientiza prin aceste caracteristici personale («împărțirii ale harismelor») la menținerea unității. O persoană poate acționa ca atare numai prin și cu o altă persoană de aceeași natură, altfel ea nu e persoană. De aceea trebuie să se distingă între *individuum* și persoană sau, mai bine-zis, între existența individuală și personală. Ce dăruiește accentul pe afirmarea ființei proprii a unuia ca o entitate distinctă și separată și pe conștiința subiectivă, pe când persoana încearcă să înțeleagă această conștiință și această afirmare de sine prin relația cu o altă persoană, de care e depinde. Afirmarea individuală a ființei apare, se dezvoltă și e posibilă numai prin existența personală, altfel ea rămâne la «a-totu», cu nici o posibilitate de comuniune care cu celelalte ființe.

În acest sens creștinii pretind că Dumnezeu este Unul și Personal. El este ceea ce El este, dar El este «în relație». El acționează în acord cu voința Sa suverană dar El acționează în timp prin o relație (hristologică) și stabilește în afara ei o comuniune (pnevmatologică). De aceea, revelația biblică nu poate fi schematizată în trei capitole separate care nu sînt înlătuite. Teologia are de examinat pe aceste trei împreună și în același timp să încerce să păstreze o distincție clară în măsură în care e considerat «cum-ul» (modul) revelației personale a lui Dumnezeu. Hristologia, deși punctul central al cugetării creștine, nu poate fi considerată ca un capitol de teologie cu totul de dragul ei. Dacă aceasta este cazul, se expune risculu căderii treptate fie într-o teologie naturală, spre a explica acea parte a realității care nu e inclusă în linia verticală izolată — (Dumnezeu — om în Hristos) sau e consideră paternitatea lui Dumnezeu ca o expresie mitologică, speculativă și iluzorie. Teologia lui «Dumnezeu a murit» este un tip de teologie naturală, hristologică monistă, pentru că ea este gândită (aprofundată) fără nici o referință la «cum»-ul (modul) realizării întrupării. Scopul ei nu e de a răspunde întrebării cum s-a întrupat Hristos și cum e prezent Hristos în lume. Ea face simplu o afirmație generală

despre prezența Lui. De aceea nu e o surpriză că ideea paternității lui Dumnezeu este absentă, întrucât e necesitatea Koinoniei distincte de Ecclesia. Aceasta e din cauză că elementul pnevmatologic este absent total și astfel hristologia e privată de originea ei divină, este umanizată într-un mod nou monofizit, care este reversul celui vechi. În același timp e negată necesitatea comunității eclesiale ca o condiție *sine qua non* pentru a da istoriei permanența prezenței lui Hristos printre poporul lui. Acest popor este întemeiat și pus de Duhul «în relație» cu întreaga umanitate, într-un chip personal și comun. Noi trebuie să înțelegem că potrivit Scripturilor, lucrarea Paracletului, a Duhului Adevărului, este tot atât de importantă ca și cea a lui Hristos. Fără această lucrare nu poate exista nimic în istorie, nici realitatea întrupării și reconcilierii în Hristos, nici concomitența personală a lui în comunitatea lui de credință. Totul degenerază în generalizări facile și abstracții dochetice și chiar linia verticală (Dumnezeu-omul în Hristos) dispăre fiindcă Hristos devine un principiu al omului matur sau perfect, care incuviințează simplu progresul umanității spre o afirmare de sine antropocentrică.

Rezultatele hristologiei pnevmatologice sînt egal de păgubitoare pentru teologia tradițională care s-a reîntors, într-un chip monist, la abordarea hristocentrică. Aici ne expunem riscului devaluării «istoricității» realității în timp și a valorii comunității eclesiale. Aceasta e o reacție; pentru că în trecut nu a existat o tendință de a identifica pe Hristos cu ierarhia Bisericii, și aceasta s-a văzut mult mai clar în teologia medievală. În ambele cazuri, oricum baza trinitară a teologiei nu a fost și nu e respectată deplin. Sau se respinge Biserica ca instituție și se separă de eveniment, din cauză că nu se consideră că aceasta e opera harismatică a Duhului, sau se sacralizează această instituție și se acceptă ca rezultatul direct al poruncii lui Hristos către Petru și cei unsprezece Apostoli. În acest ultim caz se înzestrează o structură umană cu autoritate divină și se dă succesorilor lui Petru și celor unsprezece Apostoli o autoritate divină în capacitatea lor ca purtători de cuvînt ai acestei structuri. E evident că în ambele cazuri Duhul e folosit fie ca agent a lui Hristos numai pentru salvarea individuală, sau ca un garant al ordinii preexistente *de jure divino* a instituției Bisericii. Fărăste, ambele aceste lucruri sînt adevărate (adică realizarea individuală a salvării prin Duhul în noi ca persoane distincte și afirmarea instituției Bisericii), dar numai dacă ele se înțeleg în realitatea comună a Bisericii. Ambele fapte (Cazuri) au loc ca rezultat al pogorîrii Duhului și al întemeierii și menținerii comunității istorice prin enegia lui după învierea lui Hristos și pe baza mîntuirii Lui.

Aceste deviații ale eclesiologiei contemporane nu se datorează numai faptului că evenimentul Cincizecimii n-a fost considerat de multă vreme ca condiția *sine qua non* a realizării istorice și în timp și a continuității ei în istoria evenimentului Hristos. Există de asemenea o rațiune mai profundă careia de datorează ele și anume că întruparea lui Hristos e gîndită numai ca interpretarea «ce»-ului și «de ce»-ului interpenetrării între Dumnezeu și om. Astfel hristologia e socotită de obicei că este un capitol separat al Teologiei dogmatice. S-a arătat interes în astfel de subiecte ca: ce este Hristos, cum trebuie să se înțeleagă cele două naturi în El, și peste tot care este scopul întrupării Lui. Prin urmare interesul e în împlinirea misiunii Lui de a răscumpăra lumea. Acest tip de hristologie nu corespunde exact noțiunii biblice de revelație, pentru că ea neglijează, elementul de bază al «cum»-ului (modului) interpenetrării dintre Dumnezeu și om. Duhul lui Dumnezeu nu acționează numai în ziua Cincizecimii și după aceea; El a jucat un rol în Creație, El a inspirat profeții și peste tot El este acela care realizează întruparea în timp (Luca I, 35; Matei I, 18). Duhul este acela care, într-un mod personal, crează «legătura» între Dumnezeu și om, prin o femeie aleasă care a dat nașterea lui Iisus în orașul Betleem, într-un anumit timp. Duhul creator este acela care dă existență personală și formă revelației lui Dumnezeu și lucrează în timp într-un mod concret. Iisus, ca Hristos Dumnezeu, e sfințit și umplut de har de Duhul (Luca IV, 18) și aceasta e doada esențială a rolului Său mesianic (Matei XII, 18). Prin puterea Duhului El acționează (Matei XII, 28; IV 1). Întreagă viața lui Iisus ca Hristos Dumnezeu, depinde de Duhul și e inspirată de Duhul. Revelația personală a lui Dumnezeu în Hristos nu poate fi realizată și împlinită fără acțiunea Duhului. Manifestarea (arătarea) pe pămînt a Cuvîntului lui Dumnezeu în persoana unui om nou, care întruparea, cînd începe era pătrunderii Paracletului în istorie, într-un chip nou, unde El a acționat, pe drept, de la începutul creației. Iisus, ca Hristos Dumnezeu, e plin de Duhul lui Dumnezeu.

Întreaga Sfânta Treime e prezentă în El și acționează prin El într-un chip nou și personal acum. A cunoaște sau mai bine-zis a recunoaște pe Iisus ca Hristos Dumnezeu înseamnă a cunoaște pe Tatăl (Ioan XIV, 17). Tot ceea ce El face ca Cuvîntul întrupat al lui Dumnezeu depinde deși coexistă cu lucrarea Tatălui, pentru că energia Duhului lucrează în El. În întruparea și viața istorică a lui Iisus energia Duhului este elementul decisiv, pentru că Duhul e cel care face «legătura» posibilă, și care menține, prin lucrarea Lui, uniunea dintre Dumnezeu și om în persoana istorică a lui Iisus. Aceasta e o unire care e în afară de fuziune și confuziune. Cuvîntul lui Dumnezeu devine întrupat într-o persoană istorică care a trăit într-un timp și loc specific. Această acțiune a Duhului marchează punctul culminant al economiei divine dacă ea este considerată ca o realizare a relației acestei economii pentru întreaga umanitate și întreagă istorie. Duhul comunică, personifică, actualizează în timp revelația personală a lui Dumnezeu. În El și prin lucrarea Lui e actualizat și făcut o realitate istorică planul lui Dumnezeu.

Duhul este Duhul care dă viață și reînnoiește viața (Tit III, 5). Aceasta e văzută clar în legătura cu opera lui Hristos de mîntuire a lumii și stăpînirea Lui peste toate puterile și stăpînirile. Același Duh, în momentul culminant al operei mesianice a lui Hristos, l-a înviat pe El din morți făcînd astfel jertfa de pe cruce (să intre) în victoria finală. Aceasta înseamnă viața în afară de moarte pentru toți care cred în El. Duhul Sfînt care dă chip de om — Cuvîntului lui Dumnezeu, îi dă lui viață nouă fără moarte: «Dacă Duhul din El l-a înviat pe Iisus din morți... va învia de asemenea și trupurile voastre muritoare prin Duhul Lui, care sălășluiește în voi» (Rom. VIII, 11). Acesta este punctul culminant al lucrării Paracletului. Împreună cu Hristos El realizează în timp comuniunea deplină, între Tatăl cel veșnic, izvorul vieții și om, prin Hristos cel înviat și poporul său credincios, pe care El l-a răscumpărat din moarte.

Hristologia pnevmatologică recunoaște că Duhul lucrează ca un Dumnezeu personal în întrupare, în umplerea de har a lui Iisus ca Mesia și în învierea lui Hristos, care înseamnă o nouă viață și victorie asupra morții. Ținta acestei abordări pnevmatologice a hristologiei nu e numai de a ajunge la o eclesologie mai flexibilă și autocuprinzătoare. Ea este bazată pe un studiu al tainei întrupării, împăcării și învierii lui Hristos și a prezenței sale imediate în acei care cred în El. Duhul este esențial pentru revelarea personală a lui Dumnezeu și El este acela care acționează și completează economia divină. Fără El nici întruparea, nici credința în Hristos și stăpînirea Sa nu este posibilă. Iată de ce Biblia spune: «mîneni nu poate spune că Iisus e Domn, decît numai prin Duhul Sfînt» (I Cor. XII, 3).

Pe de altă parte, ca un rezultat al răscumpărării lui Hristos în istorie, modul în care o interpretează Biblia, considerînd evenimentul reîmpăcării în Hristos odată pentru totdeauna, este foarte important. Trebuie să se considere realizarea, continuitatea și permanența sa istorică într-o formă vizibilă în noua comunitate... Aici, baza hristologică are nevoie de asemenea de o puternică calificare pnevmatologică. Hristos poate fi prezent în Biserica Sa prin Duhul și tot ceea ce are Biserica ca realitate istorică; ființa ei însăși, tainele ei, misterul ei, misiunea ei, de fapt totul, e în virtutea răscumpărării lui Hristos și e făcut posibil în timp numai prin «pogorirea» Duhului, care porcede din Tatăl și e trimis prin Hristos, ca un rezultat al Crucii și Învierii Sale. Scopul acestei «pogoriri» e de a întemeia Biserica în timp. Fără ziua Cincizecimii nu există nici o Biserică și de aceea nici o realitate istorică a prezenței lui Hristos. Pînă la ziua Cincizecimii Apostolii nu erau în stare să pornească în slujba sau misiunea lor apostolică, nici nu erau în stare să întemeieze comunitatea vizibilă, structurată harismatic și universal. Această comunitate s-a manifestat clar local și a fost recunoscută prin persoane pe care i-au numit Apostolii (cu acordul fiecărei comunități locale) spre a fi personalul de slujire (diaconat) al acestei comunități. Apostolilor li s-au dat autoritatea de a institui comunitatea universală prin Hristos, dar puterea și mijloacele de a face aceasta li s-au dat prin Duhul care vine. Ca martori oculari ai Învierii, Apostolii depun mărturie de președea lui Hristos pînă la marginile extreme ale pămîntului și de includerea finală a tuturor în această comunitate. Nici unul din Apostoli nu a fost primul prezbiter sau episcop — Ἐπισκοπος (ambii termeni nu erau clar distinși în timpul primei comunități) al unui anumit oraș; ci ei erau, ca doispereze, semnificarea catolici-tății calitative, a plînatății adevărului dat numai Bisericii întregi. Ca rezultat al «pogoririi» Duhului Sfînt, ei au fost în stare să înceapă slujba personală a predi-

cării kerygmei prin întreagă lumea. Ca martori oculari, ei formau o «verigă de legătură» între evenimentul istoric al Învierii și prezența istorică permanentă a Domnului înviat printre poporul Lui. Această «verigă de legătură» nu s-a bazat nici pe autoritatea *de jure divino* a Apostolilor, pe care ei au transmis-o direct episcopilor, nici pe credința congregației sau numai pe predicarea Cuvîntului lui Dumnezeu. Această «verigă de legătură» între înviere și realitatea istorică a Domnului înviat este posibilă numai printr-o nouă intervenție a Sfintei Treimi, iarăși în timp, prin Duhul. Acum cînd Domnul înviat și-a împlinit opera sa de mîntuire odată pentru totdeauna, Duhul lucrează prin persoane specifice, pentru o cauză specifică, la un moment specific. Această *nouă* intervenție a Duhului la Cincizecime este o *nouă* revelație personală a întregii Sfintei Treimi, în istorie. În acest timp revelația vine de la cea de a treia persoană a Treimei. Paracletul Adevărului, Duhul creator al noii creații în timp, la ziua Cincizecimii. Așa trebuie să înțelegem cuvintele lui Hristos: «E mai de folos pentru voi ca Eu să mă duc, căci dacă Eu nu mă duc, nu va veni la voi Mîngîitorul.» (Ioan XVI, 7). Nu trebuie să se socotească aceasta «noutate» ca un act izolat numai din partea persoanei a treia, pentru că atunci se cade în primejdia «pnevmatonismului». Această noutate este un rezultat al acțiunii întregii Sfintei Treimi («care poruce de la Tatăl și se trimite prin Fiul», Ioan XV, 26) și constă în realizarea și actualizarea în timp a evenimentului odată pentru totdeauna în și din Hristos, a «verigei de legătură» între El și toți oamenii. În acest fel trebuie să înțelegem noi cuvintele lui Hristos despre necesitatea absolută a Paracletului, care lucrează împreună cu Hristos și e prezent prin El cu Apostolii și prin ei cu toți cei care ored în kerygma. «Cînd va veni Duhul Adevărului, acela vă va povățui pe voi la tot adevărul, căci el nu va vorbi de la sine... Acela Mă va proslăvi pe Mine, fiindcă va lua din al Meu și vă va vesti vouă» (Ioan XVI, 13, 14).

O hristologie pnevmatologică nu va introduce niciodată ideea unei separații în Dumnezeu personal, pentru că El, fiind unul, este comuniunea perfectă în esență. Există numai o distincție în lucrarea, acțiunea și revelarea harului lui Dumnezeu prin Fiul și în Duhul. Totul vine de la Tatăl, pentru că El este *originea, dynamis* și *telos* oricărui lucru, dar aceasta vine, de asemenea, prin lucrarea celorlalte două persoane. Totul se va reîntoarce la El și va fi supus Lui (I Cor. XV, 28). Dar această revelație a lui Dumnezeu unui întreg în istorie este actualizată personal și istoric prin Hristos și Sfîntul Duh împreună și totuși pe același plan sînt acțiuni distincte de revelare. O hristologie pnevmatologică e bazată pe evenimentul Hristos, dar ea consideră aceasta posibil numai prin lucrarea Duhului, care face Cuvîntul lui Dumnezeu să se întrupeze în Iisus din Nazaret. Aceasta e de asemenea bazată pe evenimentul reîmpăcării lui Hristos, dar în acord cu mesajul biblic insistă că acest eveniment e posibil numai în timp prin «venirea», «pogorirea» și «lucrarea» nouă și finală a acelui Duh. Cincizecimea este tot atît de importantă ca și Crucea și Învierea lui Dumnezeu unul întreg.

2. CĂTRE O ECLFSIOLOGIE PNEVMATOLOGICĂ

A aborda hristologia din unghiul «cum-ului» (modului) realizării în timp a economiei divine prin Duhul deschide calea spre cîteva afirmații fundamentale referitoare la rolul aceluiași Duh în întemeierea Bisericii. Astfel aceasta pune mult mai profund problema naturii Bisericii.

a) Biserica apare ca realitatea istorică prin care veacul Paracletului intruie în istorie. Biserica nu e numai o adunare sociologică de oameni care au aceleași principii. Ea este înainte de toate împlinirea mîntuirii în Hristos într-o formă concretă istorică. Totalitatea harului treimic inspiră viața Bisericii. Pogorirea Duhului în ziua Cincizecimii într-un chip nou și special înseamnă completarea evenimentului. Hristos printr-o revelație treimică mai departe.

Biserica nu este numai totalitatea oamenilor care sînt chemați la mîntuire, ci de asemenea intruchiparea harului, unde mîntuirea este primită prin Cuvînt și taine. Biserica nu este o instituție antropocentrică, ci un organism teocentric inspirat de Duhul. De aceea valoarea ei nu e nici în structura ei ierarhică și juridică, nici în administrarea corectă de către ea a Cuvîntului și Tainelor. Această atitudine deplasează centru Bisericii spre latura antropologică și diminuează energia creatoare a Duhului, care este principalul element constitutiv al Bisericii. Biserica este receptacolul prezenței treimice în istorie prin acțiunea Duhului. A *minima-*

liza acest aspect primordial, de bază și fundamental al Bisericii înseamnă a reduce rolul Duhului, care face istoric reală răscumpărarea lui Hristos pentru toți oamenii aici și acum. Dacă această acțiune din partea Duhului este tăgăduită Biserica devine antropomorfică și e redusă la o instituție sociologică. Biserica care există în Hristos singur (fără «veniga de legătură» a Duhului de la Cincizecimi) este separată de realitatea istorică și rămâne ca ceva îndepărtat, eshatologic și spiritual. Aici trebuie să se descopere rădăcinile dochetismului eclesiologic și apare o primejdie a economiei divine de a deveni spiritualizată. Remediul nu e de a identifica pe Hristos și pe Biserica Sa direct, pentru că atunci e un risc ca instituția umană să devină sacralizată și abordarea antropocentrică să fie afirmată într-un mod absolut. Numai Duhul unește Capul, Hristos, cu Trupul Lui, Ecclesia istorică. Această unire este istoricește reală și în același timp evită fuziunea, confuziunea sau identificarea deplină și directă între Hristos și Biserica Lui.

b) Biserica nu este de aceea nici o instituție sacralizată, nici numai o asociație de credincioși, ci mai degrabă realitatea primară în istorie, axa și centrul ei. Biserica manifestă prezența lui Hristos în Duhul printre oameni aici și acum. Această apropiere de înțelegere a misterului Bisericii pune accentul pe importanța lucrării lui Dumnezeu prin Duhul Său și nu minimalizează originea divină și adică *raison d'être* a Bisericii, pentru că aceasta de obicei ar avea drept rezultat o concepție antropologic-sociologică despre Biserica. Abordarea pnevmatologică a naturii Bisericii implică o apreciere temeinică a opere de sfințire prin Duhul. Această sfințire a fost înțeleasă adesea ca o sacralizare sau consacrare sau ca o însușire individuală și subiectivă a răscumpărării lui Hristos prin Duhul. Dar sfințirea e mai degrabă acțiunea structural fundamentală a Duhului, care unește continuu Capul cu Trupul lui Hristos și stabilind astfel o unire inseparabilă între Hristos și poporul Său. Aceasta nu este un simplu act care pune de o parte, sau de sfințire prin oferirea mîntuirii fiecărei persoane individual, ci e mai degrabă sfințirea prin înfierarea poporului lui Dumnezeu lucrată în această istorie, care poate, în Duhul, să-l strige (numească) pe El, Aba, Părinte (Gal. IV, 4). Ea nu e nici o ordine sfîntă (sacră), nici o proclamare a Cuvîntului care constituie Biserica, ci mai degrabă sfințirea Duhului, adică unirea între Cap și membrele trupului, care participă în sfințirea lui Dumnezeu. Sfințirea prin Duhul înseamnă că mădularele păcătoase ale Trupului trăiesc în sfințenia lui Hristos; ea înseamnă lucrarea Duhului care face să circule sîngele Crucii în toate mădularele Trupului după cum el produce unirea între Cap și Trup. Biserica întruchipează acest act al Duhului și există numai ca rezultat al acestui act. Biserica nu e primar și exclusiv, ierarhie și membrii ei, adică «noi». Ea este Duhul a cărui acțiune purificatoare reunește Trupul cu Capul lui Hristos. De aceea Biserica este sfîntă și membrii ei, deși păcătoși, pot fi numiți sfinți (Rom. I, 7; I Cor. I, 2 etc.). Acești sfinți nu au un nou statut ontologic, ci ei sînt sfințiți prin *participare* la energia sfințitoare a Duhului, pentru că El îi altoiește (inserează) în Trupul lui Hristos. Iată de ce Biserica este sfîntă și nu trebuie să fie niciodată numită păcătoasă. Oricum, această expresie nu pune accentul pe înțelegerea antropocentrică a Bisericii. Pentru că, oamenii, mădularele Bisericii, sînt păcătoși, Biserica nu trebuie să fie numită păcătoasă ca un rezultat al păcatelor oamenilor. Această atitudine o manifestă o eclesiologie monofizită în care elementul uman a fost înghițit de acțiunea dumnezeiască sfințitoare a Duhului. Există expresii în eclesiologia de astăzi care lasă să vadă dorința oamenilor de a se pocăi, dar aceasta nu înseamnă că Biserica este păcătoasă. Noi putem să ne pocăim numai în Biserica, pentru că aici noi primim Duhul pocăinței. (E absurd a atribui Bisericii categorii ontologice, care sînt în întregime imposibile pentru baza ei primară de existență. Esența Bisericii este acțiunea purificatoare a Duhului. Acțiunea Duhului în Cuvînt și Sacrament este elementul constitutiv primordial al Bisericii. Botezul, Cuvîntul și Euharistia, care sînt manifestările imediate, vizibile ale acestei acțiuni sfînte a Duhului, ce nu pot fi numite păcătoase. Biserica poate fi găsită mai ușor în această acțiune decît în păcatul nostru, care fiind continuu, e purificat prin această acțiune autentică. Biserica nu este primordial și exclusiv «noi»; noi aparținem Bisericii; noi sîntem mădulare ale Bisericii; noi sîntem renașcuți în Biserica; dar inima Bisericii este energia Duhului care ne sfințește pe noi. Crezul niceean menționează mai întîi unitatea și apoi sfințenia Bisericii ca cea de a doua *nota ecclesiae*, mai înainte ca el să vorbească de catolicitatea și apostolicitatea ei.)

Dacă credința noastră în această sfințenie e zdruncinată, atunci credința noastră în catolicitatea și apostolicitatea devin imposibile și unitatea Bisericii este în joc. Dacă Biserica nu este sfință, atunci nu există nici o nădejde pentru mădularile ei de a fi reînviați (renăscuți) și de a deveni mădulare ale Trupului lui Hristos și o parte a poporului lui Dumnezeu, răscumpărat și transformat la o nouă viață.

c) Noi putem vorbi de «reînnoirea Bisericii» întrebându-ne termenul «Biserică», în același mod antropocentric, dar aici iarăși e un risc ca termenul «Biserică» să poată fi folosit într-un mod unilateral monofizit, ca fiind constituită numai din membrii congregației. Aceasta înseamnă că acțiunea reînnoitoare a Duhului în Biserică n-a fost luată serios în considerație. Această acțiune care este energia Paracletului, nu poate fi reînnoită, pentru că ea este harul a toate reînnoitor și regenerator al lui Dumnezeu în Biserică. Iată pentru ce toate verbele întrebunțate în legătură cu reînnoirea în Biblie sînt întrebunțate mai degrabă în legătură cu persoane care nu sînt înăuntrul comunității Bisericii decît din o noțiune abstractă de «Biserică» și «lume». Verbele *anakainizein* (Evrei VI, 6), *anakainousthai* (II Cor. IV, 16; Col. III, 10) și noun *anakainosis* (Iom. XII, 2; Ef. IV, 23; Rom. XII, 1), indică nevoia pentru un proces continuu de reînnoire a credinței și încrederii personale. Un alt exemplu este «baia renașterii și reînnoirii în Duhul Sfînt» (Tit III, 5) unde se referă la reînnoire prin Botez (Ef. IV, 23) vorbește în acest context de reînnoirea «în duhul minții voastre», unde pleonasmul «duh» și «minte» califică actul continuu al renașterii personale, care stîrnește darul reînnoirii primit la botez. Urmînd premisele lor bisericesti, tradițiile bisericesti mențin două poziții puțin diferite asupra acestui punct; una este de a întrebunța această reînnoire personală pentru a vorbi de reînnoirea Bisericii, pentru că ea pune accentul pe Biserică ca o comunitate de credință adunată, pe cînd cealaltă e de a evita să vorbească de reînnoirea Bisericii, pentru că Biserica e văzută principal ca eveniment al Duhului Sfînt. Există, de aceea, iarăși o diferență aici între o abordare ecleziologică antropocentrică a textului și una teocentrică. Prima vorbește de reînnoirea Bisericii pe cînd cea de a doua preferă să vorbească de reînnoirea vieții Bisericii. E posibil să se facă două linii de ougetare convergente, dacă ambele evită o atitudine exclusivă și admit că în ambele cazuri se face referința la reînnoirea credinței personale și prin aceasta la reînnoirea comunității bisericesti, ca un întreg, în cadrul Sfintei Ecclesia.

Spre a înțelege mai bine cum se poate vorbi de «reînnoirea Bisericii» și mai special de «reînnoirea lumii», trebuie să se întrebunțeze textele care se referă la *kaine ktisis* și reînnoirea întregii creații (II Cor. V, 18 și Apoc. XXI, 5 sq). II Cor. V, 17 nu permite o exegeză antropocentrică sau o exegeză centrată numai pe Biserică. Acesta zice: «dacă cineva e în Hristos, el este o creatură nouă». Textul original grecesc trădează o disconținuitate verbală care este foarte semnificativă. El zice: «dacă e cineva în Hristos, creatură nouă». Nu există nici un verb. În spatele evenimentului în Hristos și a înțelegerii noii creații se ascunde evenimentul universal care leagă individul și credința lui cu întreagă realitatea lumii, văzută într-o nouă perspectivă. Ce stă ascuns în această disconținuitate este premisa fundamentală, adică recapitularea tuturor în Hristos, care este Capul Bisericii. A fi încorporat în acțiunea lui Dumnezeu, un fapt care cauzează nu numai pe credinciosul în Hristos, dar și întreagă lumea de a fi reînnoită, este focarul unei înțelegeri mai largi a reînnoirii întregii creații de la un centru care este evenimentul perpetuu al Cincizecimii, Ecclesia istorică. Iată de ce textul, din cartea Apocalipsei: «Iată Eu fac toate lucrurile noi» (Apoc. XXI, 5) este precedat de viziunea unui cer nou și a unui pămînt nou (Apoc. XXI, 2) și «glasul puternic din cer zicînd: iată cortul lui Dumnezeu este între oameni și El va sălășlui cu ei» (Apoc. XXI, 3). Viziunea «noului Ierusalim» nu este în întregime eshatologică. Ierusalimul este cetatea în care a fost întemeiată Biserica; dar acum ea este cetatea «reînnoită» a lui Dumnezeu și cortul este locul unde El este prezent real și să-

lăsluiește printre oameni în istorie. Chiar de la începutul erei creștine, noul Ierusalim a fost înțeles ca o alianță reînnoită a lui Dumnezeu cu oamenii, pe care El a făcut-o «din oer», adică prin acțiunea lui suverană. Oricine și îndeosebi tradiția teologică răsăriteană, înțelege prin aceasta Biserica lui Dumnezeu, așa încât Biserica apare ca veriga de legătură între acțiunea lui Dumnezeu în revelația Sa personală și reînnoirea tuturor lucrurilor. De aceea fraza «Iată Eu fac toate lucrurile noi» poate fi înțeleasă nu numai ca o referire la evenimentul reînnoit continuu al întemeierii Bisericii. Fără îndoială, firește textul are o semnificație eshatologică, dar aceasta nu înseamnă că el trebuie să fie înțeles numai ca o referire la un eveniment viitor după sfârșitul veacurilor. «Venirea» continuă în acest text trebuie să fie înțeleasă ca o accentuare a evenimentului dinamic și harismatic al Bisericii, care este reînnoit permanent de Dumnezeu și care este orientat spre viitor și spre a doua venire a lui Hristos, care arată împlinirea finală. Dar Ierusalimul, Cetatea Sfântă, este în același timp, deja, o realitate istorică, el este reînnoit acum, pentru că originea lui a fost schimbată «din oer».

Nu se poate înțelege textul din Apoc. XXI, 3 «Iată, Eu fac toate lucrurile noi», fără Apoc. XXII, 1—3, care este legat inseparabil cu el. Aici avem o altă viziune a «rîului apei vieții, limpede ca cristalul, care izvorăște din tronul lui Dumnezeu și al Mielului și în mijlocul aleei acestuia, pe o parte și alta a rîului, era pomul vieții cu douăsprezece roade ale lui, și frunzele pomului era pentru însănătoșirea neamului». Procesul de reînnoire continuu, care pornește de la Dumnezeu-Tatăl în virtutea jertfei Mielului junghiat al lui Dumnezeu împărțită prin Duhul se oprește clar aici. Ecclesia este pomul vieții în mijlocul lumii, a cărei douăsprezece roade sînt spre tămăduirea neamului. Mișcarea vine totdeauna de la Dumnezeu prin Biserica și prin roadele Bisericii, spre și pentru lume. Dacă, pentru moment, noi pierdem perspectiva acestei baze biblice, riscăm să fim unilaterali în eclesiologia noastră și în înțelegerea lumii și a relației ei cu Biserica și deci în întreaga problemă reînnoirii tuturor lucrurilor.

Această abordare a chestiunii reînnoirii arată :

I. Că Biserica depinde în întregime de acțiunea Duhului, care suflă în ea și prin ea în lume. Această acțiune «vine» de la Dumnezeu și în virtutea jertfei lui Hristos.

II. Că Biserica este înfiptă în lume «ca un pom fixat în mijlocul aleei».

III. Că un eclesiasticism unilateral introvertit, care neglijează mișcarea în afară, este totalmente exclus. Totul se face în și prin Biserica pentru «tămăduirea neamurilor».

În acord cu textul, Ecclesia, deși instituită în istorie, nu este un circuit închis de operațiuni sacramentale care nu au nici o legătură cu lumea. Însă pe de o parte, Biserica nu poate fi pur și simplu și cu ușurință identificată cu lumea. Ea trăiește în și pentru lume, dar ea nu este lumea. Ea vine în primul rînd din acțiunea continuă a Duhului. Toate imaginile despre Biserica în Biblie reflectă dinamismul și obligația ei de a fi canalul prin care se revărsă în lume viața cea nouă, pentru a o reînnoi astfel.

Evenimentul Cincizecimii rămîne odată pentru totdeauna ca realizare a permanenței acestei acțiuni de reînnoire, care are loc în comuniune, dar se revărsă în afara ei. Duhul Sfînt pune fundamentele construcției prin oameni, în istorie. Ei trebuie să continue s-o zidească mai departe pe temelie care a fost pusă în ziua Cincizecimii ; noi vedem, ca un moment în continuitate, pe Petru vestind Cuvîntul mîntuitor al lui Dumnezeu, care conduce la Botez și Comuniunea Euharistică. Toate aceste trei împreună sînt punctul de plecare inevitabil singur de la care lumea poate fi reînnoită. Ele rămîn ca semne permanente ale comuniunii (comunității) eclesiale universale, care există în continuitate neîntreruptă de-a lungul veacurilor, ca o apă curgătoare cristalină, care reînprospătează și reînnoiește istoria prin misiune și diaconie (slujire).

d) A considera pnevmatologia în acest mod ne ajută să înțelegem natura harismelor, care sînt date în scopul reinnoirii, fără a pune în pericol coeziunea lăuntrică a unei comunități eclesiale. Harismele au aceeași origine, funcție și scop ca și limbile de foc ale Duhului Sfînt, care s-au împărțit individual deasupra fiecărui Apostol (*diamerizomenai* Fap. II, 3). Ele nu au dezbinat, ci unit. În același mod împărțirile harismelor (I Cor. XII, 4) trebuie să fie înțelese ca energii ale diaconatului (slujirii) (I Cor. XII, 5), care fac cu putință discernămintul duhurilor (I Cor. XII, 10). Harismele ca daruri ale harului Duhului Sfînt sînt date pentru zidirea Trupului și prin această acțiune de zidire ele se întind afară la întreaga lume pentru a o reinnoi (Rom. I, 11; XII, 6; I Cor. VII, 7). De aceea harismele au fost trimise comunității eclesiale pentru creșterea ei mai departe (I Petru IV, 10). Duhul le folosește atunci pe ele pentru a manifesta prezența dinamică a lui Hristos în toate (I Petru IV, 10, 11).

Această înțelegere a harului nu exclude pe Duhul Sfînt de a fi activ în întreaga creație. Totul în univers este o harismă (dar) al Duhului Sfînt, dar din ziua Cincizecimii înainte, din cauza jertfei lui Iisus, noua comuniune este formată prin întemeierea istorică a Bisericii ca un nou centru al istoriei. E același Duh care a fost activ în Creație, dar acum ca rîul cu apă cristalină El «tămăduiește» neamurile printr-o comunitate întemeiată, văzută și istorică. Există o mare reciprocitate între harismele lumii create prin Duhul lui Dumnezeu și noile harisme date acum prin Biserică de asemenea prin El. Cele dintii, oricum, trebuie să devină receptacole ale «noului» har care este posibil numai prin semnele constitutive ale comunității eclesiale, cum au fost descrise mai sus, Cuvînt — Botez — Euharistie. Acest nou har se revarsă în lume și produce, prin harisme, o împlinire a Creației, prin instituirea comuniunii Duhului Sfînt ca sem al prezenței lui Hristos în istorie. Aceasta se întîmplă totdeauna prin Biserică și viața ei lăuntrică. Aceasta este obiectul viziunii noastre și al acțiunii noastre ca mădulare reinnoite a Bisericii una.

De aceea tema reinnoirii, pe baza textelor biblice, arată calea pe care noi trebuie s-o urmăm cînd ne ocupăm cu problema reinnoirii în Biserică și în toate lucrurile. Ce este în spatele textelor biblice în legătură cu reinnoirea și care are nevoie să fie studiat cu grijă e tema: Biserica, Creație și noua creație continuă. Aceasta cere o reevaluare a trecutului, de la o Biserică care privește spre viitor în promptitudinea pentru a întreprinde o nouă acțiune împreună. Aceasta se întîmplă «acum» (nyn. întrebuintat în sens biblic) și ne salvează de la fatalitatea istorismului și tradiționalismului steril, ca și de la futurismul entuziastic, pentru că aceste concepții omoară toate încercările de reinnoire în Biserică înainte ca ele să se pună în mișcare. Chemarea noastră este pentru (momentul de) «acum» al Bisericii, dar un «acum» care se hrănește din trecut și privește spre viitor. Dacă am experimentat împreună comunitatea Bisericii una, reinnoirea înseamnă pentru noi, în acest moment, obligația de a predica împreună aceeași Evanghelie. Încercările noastre de reinnoire în lumea de azi presupune o înțelegere reinnoită care cere trei acțiuni reinnoite continuu:

a) A mărturisi Biserica una neîmpărțită, care ne reinnoiește prin Duhul înăuntrul acestei Bisericii una.

b) A accepta semnele văzute ale acestei unități, care reinnoiește acțiunea noastră împreună, în momentul de față, pe baza trecutului nostru comun.

c) A crește spre o unitate desăvîrșită în înnoirea vieții.

Astfel, o ecesiologie pnevmatologică ar trebui să privească Biserica și ca evenimentul reinnoit continuu al Duhului și ca o realitate istorică stabilită. Dacă acțiunea Duhului este recunoscută ca o a doua revelare personală a lui Dumnezeu în istorie, dacă Cincizecimea înseamnă o nouă și decisivă epifanie a lui Dumnezeu-Unul Întreit în timp, care este tot așa de importantă ca și cea dintii în Hristos și care este inseparabilă de ea, atunci Biserica este darul lui Dumnezeu permanent pentru oameni, dat în Hristos. Biserica, atunci, trebuie să fie acceptată

ca taina cea mare, *mysterion par excellence*, zidirea, *oikodome* sfântă a lui Dumnezeu prin Duhul. Dacă noi credem în Sfințenia Bisericii, respectăm această realitate, care s-a revelat și e prezentă în timp. Din aceasta vine o nouă viață pentru toți oamenii în Hristos. Fără credință tare în această sfințenie nu există nimic care să ne lege împreună în Biserică. Prin această credință noi sintem chemați de a respecta absolut prioritatea harului mântuitor al lui Dumnezeu, care transcende, învinge și purifică tot păcatul uman.

De aceea, ceea ce ne apare nouă ca o instituție, ca o organizație umană, săracă și defectă, trebuie să fie înțeles și acceptat ca o harism (dar) a lui Dumnezeu și ca un mijloc de a primi harul Său. Slăbiciunea elementului uman în Biserică nu împiedică Biserica de a fi sfântă și de a ne aduce harul lui Dumnezeu, sau de a fi canalul energiei Duhului Sfânt. Noi putem și trebuie să ne căim continuu în Biserică pentru toate defectele noastre dar, iarăși, această căință este posibilă și are înțeles numai în Casa Sfântă a lui Dumnezeu. Mai mult, ea accepta să se împlinească rolul Duhului Sfânt în întemeierea și menținerea Bisericii ca realitate istorică înseamnă că această Biserică nu e numai *in via* «pe cale» și că ea poate ușor să schimbe structuri importante și fundamentale, să devină monarhică sau poliarhică, să aibă o instituție și apoi să o respingă spre a crea o alta. Biserica ca una care este întemeiată și în continuitate este *in via* către țelul ei eshatologic. Ea este *in via* nu în sensul că este nesigură de propria sa realitate istorică. Ea este în istorie, pe care ea e întemeiată. Ea este un eveniment în Duhul, dar în același timp, ea este un eveniment permanent, prezent, structurat și orînduit de același Duh prin mijloace umane, în această lume. De aceea noțiunea biblică de «poporul lui Dumnezeu» nu trebuie să fie întrebuintată ca semnificind o noțiune diferită de noțiunea de «Trupul lui Hristos». Toate imaginile despre Biserică date în Biblie încearcă să clarifice noile acțiuni a lui Dumnezeu după Cincizecime cu ajutorul realităților umane binecunoscute, astfel că noi nu cădem în primejdiile abstractizării. Elementul uman e constrins, deopotrivă în toate din ele, pentru ca realitatea acțiunii Paracletului să poată fi văzută clar și crezută. Realitatea divin-umană a Bisericii e desorisă prin aceste imagini în termeni foarte realiști pentru folosul membrilor comunității istorice. E evident că noi sintem numai o parte din poporul lui Dumnezeu *in via*, dacă sintem mădulare ale Trupului Bisericii, și așteptăm împlinirea finală. «Arvuna» Duhului dată în istorie, prin Biserică, tuturor oamenilor (II Cor. V, 5) este o «chezășie» că Dumnezeu a întemeiat o comunitate reală, văzută, structurată prin harul Său, spre a comunica cu toți oamenii din această lume. O eclesiologie pnevmatologică respectă importanța acestei acțiuni a lui Dumnezeu în istorie: ea respectă istoricitatea, facticitatea și vizibilitatea comunității pămîntești, pentru că numai prin aceasta singură este posibilă această acțiune. Eclesiologia pnevmatologică cere o credință în Biserică ca cel mai important dar (harismă) a lui Dumnezeu prin Duhul Său în virtutea învierii lui Hristos.

Acest studiu nu intenționează să discute problemele eclesiologiei. Ea se ocupă numai cu bazele unei abordări hristologice corecte a eclesiologiei. De aceea el a fost scris numai ca o prolegomenă la eclesiologie și scopul lui e de a fi de folos tuturor tradițiilor prin o teologie a Duhului Sfânt care înțelege Biserica ca un eveniment teocentric, în care instituția e considerată ca o harism (dar) și nu există nici o separație între amîndouă. El se ocupă cu premisa eclesiologiei, adică «cum-ul» (modul) relației între evenimentul — Hristos, odată pentru totdeauna și instituirea și continuitatea lui permanentă în istorie, prin Biserică. Prin aceasta nu vrea să spună simplu relația între Hristos cel înviat și Cincizecime, ci relația între Cuvîntul lui Dumnezeu și «cum-ul» (modul) întrupării. Astfel se poate aprecia marea importanță a lucrării Duhului Sfânt în întreg misterul divin privitor la relația între Dumnezeu Treimic și umanitate, lume și istorie. Iată de ce studiul este intitulat «Hristologie pnevmatologică». Autorul, crede că fără această abordare autentic pnevmatologică a hristologiei e imposibil de a face față problemelor ecle-

siologiei într-un sens mai larg și iată pentru ce a adăugat la titlul «ca premisă a eclesiologiei». E evident că pe această bază se poate aborda într-un sens mai larg cele patru, *notae Ecclesiae* ale Crezului ca, și oficiul (ministeriul) și autoritatea Bisericii, care sînt piedecile care stau în calea eclesiologiei de astăzi. Oricum, acest subiect n-a fost dezvoltat în detalii în acest scurt studiu, care vrea să fie numai o introducere pentru a facilita o înțelegere mai largă și mai flexibilă.

REZUMAT

Punctul de convergență al tuturor eclesiologiilor e hristocentrismul, Hristos fiind centrul vieții Bisericii. Dar hristocentrismul, pentru a fi adevărat, trebuie să fie completat printr-o teologie trinitară și mai ales prin premisele sale pnevmatologice.

Duhul nu este numai și înainte de toate un agent de mîntuire în indivizi ca noi și nici numai simplu garant al armoniei și structurii ierarhice a Bisericii, ci el este Dumnezeu personal care realizează comuniunea între Dumnezeu și om actualizînd întruparea și făcînd legătura între evenimentul în Hristos, odată pentru todeauna, și realizarea acestuia și permanența sa în istorie.

Prezența lui Hristos în continuitate în timp nu este posibilă decît prin Duhul și prin comunitatea istorică pe care Duhul a întemeiat-o în istorie, în virtutea răs-cumpărării și învierii lui Hristos.

Cincizecimea reprezintă o intervenție nouă și definitivă a Sfintei Treimi în istorie pentru a inaugura timpul Paracletului, ca Dumnezeu personal în acțiune distinctă. Biserica este înainte de toate rezultatul energiei Duhului Sfînt. Ea este supremul dar al harului lui Dumnezeu. Ea nu este numai o asociație de credincioși sau o realitate sociologică sacră recunoscută ca atare în ierarhia sa de drept divin.

Opera Duhului manifestă realitatea istorică a iconomiei divine în și prin Biserica. Biserica nu are scopul ei în ea însăși, ci ea este pentru lume, ea este văzută, structurată și nu permite nici o abstractizare, nici o spiritualizare dochetică. Deci ea nu este «Una, Sfîntă, catolică și apostolică» numai în Hristos, într-un sens eshatologic, ci ea face parte din istorie, unită cu Hristos, care este Capul ei într-un mod direct, grație lucrării Duhului Sfînt.

Traducere și prezentare de
IOAN I. ICA

ȘCOALA DE PICTURĂ DIN MINĂSTIRILE CERNICA ȘI CĂLDĂRUȘANI — UCENICIA LUI N. GRIGORESCU

I

La răsărit de capitală, și la o distanță de 16 sau 17 kilometri, stăruie de mai bine de trei veacuri Mănăstirea Cernica, Stavropighie a Patriarhiei din Alexandria între 1719 și 1751, a purtat dintru început numele de mănăstirea din Grădiștea Floreștilor. Formată din două cuprinsuri adăpostite într-un fund de codru, se înalță pe două ostroave din mijlocul bălților, vii și pline de pește pe vremuri.

Cel mai vechi cuprins este cel din ostrovul Sfântul Nicolae: întemeiat de marele vornic Cernica Știrbei «din Săcuiani (Buzău), ot sud saac», boier de seamă al lui Mihai Viteazul, și de soția lui Jupinița Chiajna. Hrisovul de întemeiere e semnat de Radu Vodă Șerban, ctitorul Mănăstirii Sfânta Troiță (Radu Vodă din București), și poartă data de 1608. Cel de-al doilea cuprins, închinat Sfântului Gheorghe, păstrează și astăzi o parte din zidul de apărare. În mijlocul incintei află cercetătorul biserica Sfântului Gheorghe, zidită între 1832 și 1833 din inițiativa și osirdia Sfântului Calinic, stareț al Mănăstirii Cernica. Un paraclis, o trapeză, și o casă stărețească dăinuiesc din aceeași vreme.

Din codrul Vlășiei de pe vremuri, au rămas doar cițiva stejari centenari, și un crîmpei de pădure, la orizont, spre miază-zi de ostrovul Sfântul Nicolae.

Drumul liber al apelor vii din preajmă care hrăneau și înviorau bălțile s-a împotmolit. Malurile opresc privirea doar primăvara și vara, cînd apar acoperite de iarbă, culturi și vii. Toamna tîrzie și iarna imprimă un caracter impresionant de singurătate.

Închinători și cercetători, de la un timp tot mai numeroși, își poartă astăzi pașii prin cele două ostroave. În acel al Sfântului Nicolae, biserica de proporții impunătoare, stejarii rămași și nucii cu coroane întinse vorbesc numai de singurătate și uitare. În cimitirul amenințat de ape se odihnesc eroi ai războiului Independenței și ierarhi ai Țării Românești. În ostrovul Sfântului Gheorghe, biserica stăruie însă puternică pe temelii și zidurile ei. Oamenii de cultură vor afla nădăjduim, cu mare interes, că Mănăstirea Cernica adăpostește lucrări ale celei din urmă «școale» de pictori.

Scoala de artă de la Cernica a lăsat urme și în Mănăstirea Căldărușani, unde starețul Gheorghe a trimis și a așezat o parte din călugării cernicani, la 1793, dîndu-le drept purtător de grijă pe călugărul Timotei. La Căldărușani aflăm portrete și icoane de valoare, opera artiștilor din această școală. Cîteva altele se păstrează în mănăstirea de maici de la Țigănești. Starețul Timotei a întemeiat la 1813 schitul de maici de la Pasărea, clădind pentru aceasta o biserică de lemn. Iar Sfântul Calinic a înălțat aci, în 1847, o mare biserică de «piatră» pentru închinarea soborului. O bisericuță de zid a cimitirului era aci din 1834. Călugări și mireni, pictori au împodobit amîndouă monumentele cu zugrăveli murale și icoane. Aflăm peste tot numele meșterului cel mare, polcovnicul Nicolae, autorul frumosului auto-

portret din galeria de artă a Palatului Republicii, și al decorului mural din pridvorul catedralei patriarhale (răzuit acum patru decenii și înlocuit cu alte zugrăveli). La Căldărușani, a lăsat și Nicolae Grigorescu o frumoasă icoană a Izvorului Tămăduirii, și numeroase altele, unele semnate, altele numai atribuite lui. Până în anii noștri, nu s-a putut lămuri formația de pictor bisericesc a marelui nostru artist. Faptele care urmează vor lumina credem și această problemă.

Biserica Sfântului Nicolae a fost construită între 1809 și 1815, din inițiativa și cu osteneala starețului Timotei. A înlocuit o ctitorie din 1608 a vornicului Cernica Știrbei, ruinată de cutremurul din 1802. Lungă de 43 m, lată de 11 m și înaltă de 15 m, e un edificiu triconc cu abside circulare, marcate și la exterior. Pisania așezată deasupra ușii de intrare arată că monumentul e închinat Sfântului Pantelimon fiindcă, se spune, a fost sfințit în ziua când se prăznuia acest hram. Mai probabil, se amintește în acest chip biserica veche. Hramul principal este însă Sfântul Nicolae. Monumentul a fost plănuit și înălțat cu gândul de a adăposti la slujbe întregul sobor care, pare, ar fi numărat o vreme între 250 și 300 de călugări.

Terenul mlăștinos, deschiderea mare a bolților și subrezenza zidurilor au pricinuit surparea cupolei de pe naos și o crăpătură adâncă în bolta absidei de răsărit și arcului triumfal. Cutremurul din 11 ianuarie 1838 a ruinat la rîndul lui cele două turnuri care încununau nartexul și turnul de deasupra pridvorului¹.

În interior, spațiul larg și lumina bogată îngăduie studiul picturilor murale. Tîmpla originală de lemn nu mai este. Se păstrează, din cea veche, în muzeul minăstirii, crucea cu Mîntuitorul răstignit și icoanele împăratești, picturi de Nicolae Polcovnicul. Pronaosul a fost organizat în anii din urmă pentru slujbă.

Decorul e opera zugravului Fotake ajutat de ucenici și călugări. Terminat în 1815, și pe alocuri deteriorat de ploii, se păstrează și se citește limpede. Pe bolta sferică a *absidei principale* (un sferț de sferă). Maica Domnului înveșmîntată în tunică albă și maphorion roșu țivit cu aur, stă pe un tron trapezoidal și ține în brațe pe Iisus îmbrăcat în tunică de aur și drapat în mantie roșie modelată cu vătorele albastre. Doi arhangheli cu stihare și orare de arhidiacon pictați în picioare o încadrează; poartă rotuli cu inscripții românești în caractere chirilice. Pe acela al arhanghelului din dreapta Mariei citim: «Bucură-te masă însuflețită»; iar pe acela al arhanghelului din stînga, «Bucură-te utren cealu omsea?». Maica Domnului ține o mină pe umărul stîng al lui Iisus; cealaltă, de-a lungul piciorului acestuia, se sprijină pe genunchiul ei drept. Arhangheliu au aripile stîrse. Stiharele sînt colorate în roșu violet modelat cu umbre vinete. La partea superioară a imaginii, în axul est-vest spre arcu triumfal, apare Iisus Christos în înaltul cerului. Capul și bustul sînt ruinate. Îngeri — tronuri și nouri plutesc la picioarele Lui. Poartă o tunică lungă albastră și o mantie roșie cenușie. Au rămas neatînse mina stîngă și partea inferioară a trupului.

Decorul bolții e împlinit cu 12 medaliaone de prooroci, figurați «bust» și purtînd inscripții românești în chirilice. Se vîd mai bine, David încoronat pe al cărui rotulus citim vorbele «Sfințit chivot... Fecioară»; Solomon tot cu coroană și cu inscripția «...de mai înainte Fecioară...»; Eremia, Aaron, Daniil, Avacum și șase alți profeți ale căror nume sînt greu de citit. Pe cel dintîi registru al emicicului, e pictată împărțășirea apostolilor. Iisus Christos în tunică vișinie și mantie albastră e la altar cu fața spre privitor. Cu mina dreaptă, dă cuminecătura unui apostol, iar cu stînga întinde potirul unui al doilea apostol. Apostolii, șase pe latura de miazănoapte și șase pe cea de miazăzi, sînt zugrăviți unul după altul, în șir, cu spații între ei, pe «cîmp» albastru cu sol roșu. Sînt îmbrăcați în tunici lungi vișinii sau vinete și drapați în mantii galbene, verzi ori vișinii care le lasă liberă o parte din bust. Poartă nimb ca Mîntuitorul și înaintează spre altar în atitudinea preoților care oficiază cu un episcop. Împărțășirea apostolilor este încadrată la miazăzi de liturghia lui Melchisedec. Acesta, cu coroană pe cap, și înveșmîntat antic, întinde cu stînga o pîine rotundă lui Avraam; în mina dreaptă ține o cană metalică de metal de model oriental. La spatele lui Avraam se vîd soldați. Fondul e format din dealuri goale.

1. † Atanasie Mironescu, *Istoricul Minăstirii Cernica*, 1930.

Sub primul registru, în 14 medalioane, apar sfinți episcopi pictați bust, cu capul gol, în polistavrii și cu omofoare împodobite cu cruci mari albastre. Țin cărți închise în mâini. În cel de-al treilea registru, se văd sfinți episcopi în picioare, înveșmînțați în feloane verzi și roșii; cu omoforul mare și bederiniță. De la miazănoapte spre miezăzi, distingem pe Iacov (fratele Domnului); (poartă un rotulus pe care citim cuvintele: «...bine te cuvintează Doamne»); Chiril din Ierusalim (inscripția rotulus-ului: «și mai ales pe prea sfinta, prea blagoslovita Stăpina noastră»); Grigore Bogoslovul (rotulus-ul, «Dumnezeu cel sfânt carele întru sfinți te odihnește»); Ioan Zlataust (la stînga ferestrei de răsărit) cu inscripția «Dumnezeul Dumnezeul nostru... carele pe cereasca piine pre hrana a toată lumea pre Domnul nostru Iisus Christos». În glaful ferestrei la răsărit, o pictură ruinată pare a fi înfățișat pe Iisus în discos. Pe laturi, sînt sfinții arhidiaconi Ștefan și Romanul «cel dulce viersuitor». Mai departe, de la răsărit spre miezăzi, vedem pe Vasile cel Mare, cu inscripția (pe rotulus): «A se apropia nimeni nu este vrednic... din cei ce stați... cu pohtă»); Atanasie cel Mare (inscripția «Iarăși și de multe ori vedem bunule și te rugăm pre tine»); Nicolae (inscripția: «Bine te cuvintează pre împreună glăsuitoră de indeobște rugă»); Timotei cu o carte deschisă în mîna stîngă, și Spiridon cu cărămida aprinsă în mîna dreaptă. Decorul de la partea inferioară a peretelui a fost vărut.

Proscomidia (la miezănoapte) e ornată cu venedia lui Petre din Alexandria (pe arcul cel mare al bolții). Teascul de Taină împodobeste peretele; din coapsa lui Iisus răsărit răsare un trunchi de viță de vie; un inger strînge într-un potir singele care picură din rana Mîntuitorului. Pe pereteleristolului, este săpat în piatră pomelnicul ctitorilor și data 1815 iunie 15. În diaconicon, pe boltă, Iisus Emanoil și ingeri. Pe pereți, Sfîntul diacon Laurențiu, Evgilul ? și un inger; la miezăzi, Sfîntul Cristofor poartă pe Iisus pe umărul lui stîng. La apus, e Sfîntul Cuvios Macarie Rîmleanul și o inscripție pictată în brun cafeniu cu caractere chirilice: «Cel ce va sluji cu dreptate sfintei Mînăstiri Cernica și la mai mare însărcinat prețuitor și cîrmuitor obștii, va fi dus acelu de lumină în care intru împărăția lui Dumnezeu spre vecinica lor pomenire în veci să fie Amin. Fotake zugrav 1815 mai K O (27)». Dedesubtul acestei inscripții se văd cei șapte tineri adormiți din Efes.

Naos. Cerul liber revarsă lumină asupra cuprinsului. Din bolțile surpate, stăruie un fragment din arcul absidei laterale de la miezăzi. Distingem aci o parte din chipul Mariei și figura lui Iosif în picioare (fragment din stihira de Crăciun). A rămas la locul ei și bolta cilindrică transversală de la Apus. E împodobită cu zece teme din patimile Domnului și două minuni; alte două teme sînt prea ruinate ca să poată fi citite. Vedem în centrul bolții, în axul est-vest, un medalion cu Iisus Emanoil (bust) și un al doilea cu portretul lui Noe (bust). La miezăzi aflăm pe Iisus și Chananeanca, potolirea furtunii, spălarea piciorelor, Cina cea de taină, sărutarea lui Iuda, și Iisus Christos în fața arhierului Ana. La miezănoapte, două teme sînt distruse; două altele înfățișează judecata lui Pilat. Urmează scena cu Iisus legat de cripl și hătut. Pe o suprafață mai mare apare drumul crucii, și mormîntul Domnului pecetluit și păzit de ostași.

Pe pereți, la miezăzi și miezănoapte, în primul registru: închinarea magilor, circumciziunea (într-o primă icoană marele preot operează copilul, iar într-o a doua îl înfățișează Mariei), botezul Domnului, fuga în Egipt, Iisus în templu, «Christos mărturisindu-se de Ioan către ucenici (sic)», învierea fiului văduvei, tămăduirea slăbănogului, «Hristos ispitindu-se de diavolul» (în unghiul sud-vest), tămăduirea Chananeancei, Iisus Christos certînd marea și vînturile. La apus, într-un mare timpan, la partea superioară a peretelui, Iisus pe cruce. Dedesubtul timpanului, în al doilea registru, coborîrea de pe cruce, plîngerea Domnului și punerea în mormînt; în al treilea registru, ceremonia de înmormîntare a Mariei, punerea în mormînt a trupului ei și «mutarea Precistei cu trupul».

Primul registru e ornăt, la miezănoapte, cu următoarele teme: Zacheu, «lăsați pruncii să vină la Mine», Hristos tămăduiește pe cei îndrăciți, dinarul văduvei, Hristos tămăduiește pe cel bolnav, «curva turnînd (parfum, ulei) pe capul lui Iisus», Înălțarea lui Christos. Sub acest prim registru, pe pereții de miezăzi, apus și miezănoapte aflăm un hîru de medalioane de sfinți (în continuarea portretelor de sfinți episcopi din absida principală). Distingem pe sfinții Tarachos, Andronic, ?, ?, Dio-

mid, Isihie, Arcadie, Evthie, Ioan. Evant, Leontie, Lisimah, Ilie, Gorion (Gurie ?), Atanasie și Onisifor stilitul. În registrul inferior sînt pictați. la miazăzi, Sfîntul Apostol Pavel, Iisus Christos Dreptul Judecător ; Dumnezeu Sabaoth, sfinții Vah și Gheorghe ; Iisus Christos Înger de mare sfat, Agagtie (sic), Teotot, Procopie, Eustație Plachidul, Pantelimon, Cosma, Damian și sfințele Ecaterina și Nulita cu Kirilis ? La apus nu vedem decît portretele Arhanghelului Mihail și Sfîntul Trifon, fiindcă o construcție nouă de scînduri acoperă chipurile zugrăvite în această parte. La miazănoapte, după portretele Sfintei Varvara și Sfîntului Iacov Persul, urmează o dată («1815 iunie») pictată în unghiul nord-vest al clădirii. Mai departe, pe peretele de miazănoapte, aflăm portretele sfinților Teodor Stratilat, Teodor Tiron, Mercurie, Anastasie, Ghervasie, Dimitrie. Iisus încadrat de tetramorf și Sfinții Mina, Artemie, Constantin și Elea și un sfînt stilit, împlinesc decorul.

În spălarea picioarelor, Iisus explică gestul Sfîntului Petru care neînțelegînd protestează. În botetul Domnului, Mîntuitorul apare în apa Iordanului muiat pînă la genunchi, Ioan e pe malul stîng, iar trei îngeri apar pe malul drept. Fuga din Egipt cuprinde și întoarcerea din Egipt, tablou în care Sfîntul Iacov călăuzește pe Maica Domnului purtînd pe Iisus și urmată de Iosif. Tema Mîntuitorului pe cruce ne arată și, pe cei doi tîlhari pe crucile lor ; iar Maria leșină și e susținută de mironosițe. Înălțarea Domnului arată pe Iisus în înaltul cerului plutind în nori ; Maria cu doi îngeri formează grupul din stînga, iar apostolii un al doilea grup, la dreapta. În icoana Dreptului Judecător, Iisus Christos este înfățișat în episcop. Pe cartea deschisă din mîinile lui citim : «Veniți toți cei osteniți» ; pe pergamentul din mîinile Maicii Domnului, «Doamne primește rugăciunea Maicii Tale», iar pe acela din mîinile lui Ioan, «Doamne primește rugăciunile robului Tău».

Pronaos. Precizări privind dispoziția arhitectonică a cuprinsului vor ajuta înțelegerea programului iconografic. Turnul (ori calota (?)) originală a boltii a fost înlocuit, după ruinarea monumentului, cu un tavan de scînduri. Două doubleaux-uri transversale au rămas, al treilea, la răsărit și un al patrulea, mai puțin adînc, la apus, sînt la locul lor și păstrează decorul. Pictura murală, în cea mai mare parte nedeteriorată și bine luminată, reprezintă un interes artistic de ordin superior. La răsărit, într-un timpan, și la partea superioară a peretelui, vedem Buna Vestire, și opt icoane din acatistul Maicii Domnului. Pe bolta nord-est sînt ilustrate minuni și parabole ale Mîntuitorului : Nunta din Cana, «Christos întrebîndu-se de Nicodim», vindecarea soacrei Sfîntului Petru, Hristos vorbind cu sutașul, Iisus și Samaritanca la fîntînă, vindecarea fiicei lui Iair, tămăduirea leprosului, pescuirea minunată, «Christos întrebîndu-se de ucenicii lui», pilda celor 10 fecicare, «muierea atingîndu-se de poala lui (Christos)», Christos mîncînd cu vameșii, porcii de la Gadara, vindecarea surdo-mutului. La miazăzi și la răsărit distingem vindecarea orbului din naștere, Iisus Christos la masă în casa Martei și Mariei, «lăsați copiii să vină la mine» și alte opt sau nouă teme, minuni, greu de distins și de citit.

În Nunta din Cana, masa e în formă de T. Iisus Christos stă la locul din dreapta al laturii celei lungi a mesei, și are în stînga pe Maria, mama sa ; vasele de apă sînt pictate mai departe în stînga, iar invitații așezați pe cele șapte laturi ale mesei. În icoana «Christos întrebîndu-se de Nicodim», Mîntuitorul e în stînga compoziției, iar Nicodim în dreapta ; apostolii stau în picioare la spatele lui Iisus. Acesta e înveșmîntat în tunică roșie și mantie albastră, iar apostolii în tunici și mantii albastre, roșii sau albe. Pictorul a zugrăvit un interior luminat de un lămpadar care atîrnă aprins deasupra unei mese rectangulare. Mîntuitorul, singur cu capul încununat de nimb, vorbește și subliniază cuvintele lui cu mina dreaptă. În vindecarea soacrei Sfîntului Petru, Iisus binecuvîntează pe aceasta cu mina dreaptă. Patul bolnavei este adăpostit de un baldachin roșu portocaliu ; apostolii stau în picioare în dreapta compoziției. În tabloul care arată pe «Christos întrebîndu-se de ucenicii lui», vedem o colină pe care stă Mîntuitorul de vorbă cu apostolii la adăpostul unui copac ; lîngă un altar în flăcări, sînt figurați un înger, două personaje în genunchi și un al doilea înger în zbor.

Decorul pereților. La răsărit, dedesubtul ilustrației acatistului Maicii Domnului, vedem 12 medalioane de sfinți călugări ; acela care înfățișează pe sfîntul Dimitrie

Basarabov e refăcut. În registrul inferior, apar sfinți călugări în picioare : Arsenie, Eftimie, Antonie cel Mare, Teodosie, Sava cel Sfințit, Pimen. În centru, Maica Domnului poartă pe Iisus care ține în mâini o carte deschisă. Patru icoane mari împărătești, pictate pe lemn, sînt așezate la partea de jos a peretelui. Înfațișează pe Iisus Christos (semnătura : Nicodim zugravul ?), Maica Domnului (îinind în brațe pe Iisus, Sfinta Varvara, Sfintul Nicolae și Adormirea Maicii Domnului. La miazăzi, în primul registru, sînt pictate patru strofe din acatistul Maicii Domnului; într-al doilea, portrete de sfinți în medalioane, iar în al treilea registru Sfintii Atanasie de la Atos, Păul de la Atos, Alexie și Nicodim cel Sfințit; Cuviosul Pavel, un alt cuvios, cuviosii Ioil și Dimitrie și patru sfinți cuvioși (nu am putut citi decît numele Teodor). În unghiul sud-vest al peretelui e Cuviosul Stiliano, iar în creștetul arcelor de la ferestre apar Iisus Christos și ingeri. La miazănoapte, registrul superior ilustrează patru teme din acatistul Maicii Domnului; al doilea, portrete de sfinți în medalioane, iar al treilea chipurile în picioare ale Sfintului Ștefan cu icoana lui Iisus Christos, și a doi sfinți pustnici cu bărbi lungi, înfațișați nud și fără nume scrise. În același registru Sfintul Zosima împărtășește pe Maria Egipteanca.

Pe peretele de apus, e ilustrat Izvorul Tămăduirii (în centru, deasupra ușii de intrare) și chemarea apostolilor. Decorul cuprinde un număr de tablouri care ilustrează condace din acatistul Maicii Domnului; cîteva repetă ilustrațiile de pe peretele de răsărit. Aflăm și tulburări în ordinea prezentării, ceea ce arată o repictare sau o restaurare. Tot la apus, sub temele indicate, aflăm 14 medalioane cu portrete de sfinți și, dedesubtul lor în registrul inferior, chipurile în picioare ale sfinților cuvioși Isaia Pecerski, Ștefan Pecerski, Nicon și Pimen egumeni; starețul Paisie (la stînga ușii de intrare), un ierarh (la dreaptă ușii), Cuviosul Vasile egumen, cuviosul... Pecerski, cuv. ... Pecerski și Cuviosul Parco Pecerski.

Iconografie, tehnică și stil. — Programul iconografic din absida principală și naos reproduce ordinea din majoritatea monumentelor Țării Românești din veacul al XVIII-lea. Se întemeiază pe erminia și tradiția Muntelui Atos. Compoziția temelor înfațișează arhitecturi monastice; biserici cu abside circulare vizibile la exterior, cupolă pe naos, turnuri pe pronaos sau exonartex, portice deschise sprijinite pe coloane și așezate la apus în fata intrării. Arhitecturile nu formează fundul scenei și nici nu închid crizontul; sînt, dimpotrivă, tratate asemenea unui element cu loc hotărît în cuprinsul unui spațiu bogat. În pronaos, aflăm interioare de palate sau case minăstirești de proporții impunătoare, drapezii prinse elegant și înnodate de coloane, lampadare și policandre de luminat. Personajele sînt mai totdeauna prezentate în grupuri strînse, cînd acțiunea se petrece în interioarele arătate. Cînd aceasta se desfășoară sub cerul liber personajele ocupă locuri în chip evident căutate și hotărîte cu luare-aminte, în scopul mobilării solului și spațiului.

În pronaos, meșterii au folosit tehnica culorilor cu clei sau o specie de tempera slabă. Tencuielile sînt formate din var pastă amestecat cu cîlți și fire de iarbă. Nu aflăm în ele nisip. Acoperă un strat din mortar de var cu pămînt fin și fără cîlți. Peste tot, bine prinse de trupul clădirii și rezistente, impresionează cu deosebire pe bolțile pronaosului unde descoperim măiestrie și aplicație. Culorile, albastrul de cobalt, roșu, ocru de două și trei nuanțe, fildeșiu și galben cald au pe alocuri luciri de smalt. În absida principală și în naos, figurile înalte de 9—10 capete sînt lipsite de mișcare. Aliniate pe pereți, par decupate. Compozițiile sînt organizate ca în tablourile de cheale sau în ilustrații de cărți. Respiră rigiditatea și uscăciunea manualului de pictură. Cităm împărtășirea apostolilor, lipsită de viață și de înțeles.

Pe bolta pronaosului, meșterii au folosit o «scară» diferită de aceea din absidă și naos. Figurile înalte de 12 capete par caligrafiate și executate miniaturistic, fapt uimitor dacă considerăm, locul unde sînt așezate, în semi-întuneric și la o mare distanță din ochii privitorului. Adevărate vignete, cuprind peisaje cu dealuri goale luminate de soare și, la anume distanțe, copaci cu coroane bogate. Orizontul e îndepărtat. Spațiile mari ale scenelor sînt mobilate cu arhitecturi, case cu terase, turnuri, frontoane, care împlinesc în tablou rolul punctelor de sprijin pentru ochi. Pictura este aerată, mișcările personajelor măsurate, atitudinile firești. Izbesc proporțiile frumoase și draperiile elegante ale personajelor. Chipurile sînt vii, tonurile calde. Contribuie la claritatea și elocvența acțiunii. În multe scene, se vede la orizont, în

depărtare, marea albastră plină de lumină. Pe perețele de apus, în timpanul cel mare din centru, înmulțirea pînilor e tratată în genul modern al renașterii și cuprinsă într-o mare compoziție. Episoadele sînt însă răslețite, acțiunea este greu de urmărit și episoadele nu sînt legate.

Decorul din biserica Sfîntul Nicolae se împarte în trei grupe bine distincte. Cel dintîi e format din picturile absidelor și nacsului, lucrare de zugrav și de școală inspirată din erminie, și cu însușiri artistice doar în scenele evanghelice de la partea superioară a pereților. Cel de-al doilea grup e caracterizat prin execuția miniaturistică, figuri caligrafiate, chipuri vicioase și draperii în stil baroc. Interioarele luxoase și peisajele cu spațiu bogat și orizont evocator, alături de dinamismul discret al scenelor și povestirii, farmecă și privirea. Culoarele sînt calde și nobile. E opera polcovnicului Nicolae și aceea a ucenicilor săi direcți. Cel de-al treilea grup, al scenelor și portretelor de pe pereți, arată intervenții și reveniri tîrzii, probabil din anii 1850—1870. Temele acatistului au mai multă viață decît întîlnim de obicei în ilustrațiile murale ale acestui imn. Se urmăresc greu din pricina împrăștierii lor. Portretele de sfinți sînt concepute monumental și evocă lucrul unor meșteri cu experiență. Trecerea vremii și repictările le-au răpit mult din valoare.

Lucrarea polcovnicului Nicolae rămîne cea din urmă pagină de artă superioară în evoluția picturii din Țara Românească. Amintește decorurile meșterului Pirvu Mutul, și adaugă un interes de ordin superior activității și însușirilor artistului cărui a îi datorim frumosul autoportret din Galeria de Artă din București.

Biserica Sfîntul Lazăr e biserica de cimitir a mînăstirii. Înălțată la 1804 (?), a fost reconstruită în 1863. Pictura murală e opera unui zugrav din 1937 și nu prezintă interes artistic. Tîmpla, pictată de Grigore Frujinescu e din 1802. Acesta luminează o epocă, în istoria școlii de la Cernica. Îl vom întîlni în biserica Sfîntul Gheorghe.

Biserica din ostrovul Sfîntul Gheorghe, în «cetatea» Mînăstirii Cernica, are hramul Schimbarea la Față. A fost zidită din temelie: între 1832 și 1833, prin osîrdia Sfîntului Calinic. Dărîmată la 11 ianuarie 1838, a fost reconstruită de ispravnicul Damaschin în anul 1842. Are o lungime de 39 m, o lărgime de 11,20 m, și aceeași înălțime ca biserica Sfîntul Nicolae. Decorul, în simili-frescă, a fost restaurat de pictorul Iosif Keber, care a repictat în ulei, culoare peste culoare, întreg ansamblul cu excepția cupolei. Compozițiile reproduc și originalul. Pe alocuri reapare și desenul figurilor, elegante, înalte și monumentale alături de tonalități de frescă purpurii și trandafirii. Însemnăm din programul iconografic elementele caracteristice

Pe calota *cupolei*, e Iisus Christos pictat bust, și încadrat de inscripția următoare: «Vedeți, vedeți că Eu sînt Dumnezeu carele am plouat mană... și apă din piatră am izvorît... morodului meu cu singură dreapta». În cercul exterior, vedem la răsărit tronul hetimasiei și cetele îngerești. Pe cilindrul cupolei, apar apostoli în picioare, iar la bază Liturgia îngerească. Altarul e figurat la răsărit și poartă evanghelia pe care stă Sfîntul Duh în chip de porumbel. Deasupra altarului, în înaltul cerului, e Dumnezeu-Tatăl cu nimb triunghiular în jurul capului. Iisus Christos, figurat de două ori și înveșmîntat ca episcop e cu capul gol și poartă omofor. La apus, îngeri în zbor duc epitaful. În pandantivi, sînt evangheliști².

La proscomidie, Adam zugravul a înfățișat pe Maica Domnului cu pieptul străpuns de sabie și ținînd în brațe pe Iisus Christos coborît, de pe cruce. Poartă inscripția «Prin însuși sufletul tău va trece sabie», și data 1847. În naos, pe bolta absidei laterale de la miazăzi, vedem Nașterea Domnului și Închinarea Magilor, picturi de Adam zugravul, care și-a scris numele cu culoare albă la baza compoziției. În bolta absidei de la miazănoapte, e ilustrată Coborîrea la iad a Mîntuitorului, și Învierea (Iisus se ridică din mormîntul Lui). În colțul inferior din dreapta compoziției, citim: «Învierea lui Christos, pogorîrea la iad». Nu se vede semnătura, și nici data. Într-un timpan, la miazăzi, lingă iconostas, apar Floriile și rugul lui Moisi. Într-un al doilea timpan, la miazănoapte, e zugrăvit îngerul care curățește

2. «Cîmpul» a fost înnoit.

buzele lui Isaia cu un cărbune aprins, și Iisus între învățații templului; iar în zona inferioară, la miazăzi, Dreptul Judecător (Iisus Christos înveșmîntat antic).

Programul iconografic din biserica Schimbarea la Față reapare în biserica cea mare și în biserica cimitirului din Mînăstirea Pasărea. Remarcăm, în primul rînd, caracterul deosebit al dumnezeieștei liturghii, în care Iisus înger al marelui sfat, înlocuiește pe Iisus Christos mare preot. Tema de la proscomidie reproduce, la rîndul ei, în parte, compoziția din icoana Despinei Doamna păstrată în Muzeul de Artă din București. O sabie străpunge pieptul Maicii Domnului, notă exagerată de interpretare literală a textului evanghelic scris mai jos. Însemnăm și predilecția pentru teme din Vechiul Testament alături de pictarea evangheliilor învierii, tradiție ilustrată la București în pictura murală a bisericii Doamnei (sfîrșitul secolului XVII-lea).

Țîmpa se înfățișează în condiții deosebite de artă. Portretele de pe ușile împărătești și arhanghelii de pe ușile diaconești sînt opera lui Adam zugravul, iar icoanele împărătești, lucrul lui Nicolae Polcovnicul. Proorocii, apostolii și praznicele vădesc însușiri proprii acestuia din urmă. Nu se vede semnătura și nici dată.

În pronaos, o icoană pe lemn ilustrează în 24 de iconițe acatistul Maicii Domnului. Acestea, încadrează portretul Maicii Domnului cu Iisus în brațe. Icoana e datată din 1846 și semnată de Adam zugravul. Două alte icoane, icoana Maicii Domnului cu prunc, și Iisus Christos Dreptul Judecător, sînt din anul 1800 și poartă semnătura lui Grigorie Frunjinescu zugrav.

În Mînăstirea Cernica, aflăm și un paraclis cu hramul Maicii Domnului și Sfinților Gheorghe și Dimitrie. Clădit de Dimitrie Brașoveanu la 1790, s-a surpat și a fost rezidit după 1802, în 1829 și la 1925. Un al doilea paraclis se află în stăreția veche. Are hramul Sfințului Apostol și Evanghelist Ioan. În chilia de aci își făcea pravila și săvîrșea liturgia starețul Sfîntul Calinic³. Aci și-a dat și obștescul sfîrșit. Un al treilea paraclis cu hramul Întrarea în biserică a Maicii Domnului a fost înnoit de starețul Diomid la 1855⁴.

Casa starețului Gheorghe, este așezată la miazănoapte, afară din «cetate», cu vederea spre lac. Ochiul cercetătorului contemplă în depărtare, spre răsărit, regiunile de cîmp care vestesc Bărăganul. Ușa casei se deschide pe un coridor strîmt, de-a lungul căruia aflăm două odaie cu vedere la răsărit și miazăzi, și un paraclis. Acesta, de mici proporții, potrivit de altfel cu acelea ale casei, are Țîmpa cu icoane pictate de meșteri minăstirii și datate, după tradiție, din 1840. Decorul pictat al pereților e în întregime păstrat. Pe alocuri, zugrăveala se desprinde de tencuială, din pricina procedurii tehnice de execuție (pictură cu clei). Zidită de Dan Brașoveanu la 1790, clădirea e legată de începuturile așezării călugărești din ostrovul Sfîntul Gheorghe. A rămas evocatoare și îndeamnă la reculegere.

Trapeza Mînăstirii Cernica, se înalță la miazănoapte de cetate. Zidită, se pare, către 1840, a fost decorală cu picturi de meșteri din Cernica între anii 1840—1845. Se văd încă Schimbarea la Față din bolta absidei de răsărit și zugrăvelele peretelui din această parte. Pentru a curăți și lumina picturile în vremi apropiate de noi, s-au folosit mijloace nepotrivite, și repictări în culori de apă care au alterat caracterul lucrării.

Muzeul. — Picturile murale și icoanele pe lemn din bisericile minăstirii formează un ansamblu deosebit de interesant. E completat de icoanele păstrate în muzeu. Din lucrurile cruțate de distrugeri, incendii, jafuri etc., minăstirea a strîns și a așezat în ordine un număr de icoane și miniaturi. Studiul lor trebuie legat de viața și pictura monumentală a bisericilor minăstirești. Deosebim în primul rînd icoanele.

1. În cadrul pictat cu aur. Mîntuitorul e înfățișat pe cruce. La piciorul acestuia, de o parte se văd cele trei Marii, de cealaltă parte Sfîntul Ioan și Longhin sutașul. Cerul pictat în verde, albastru închis și roșu de sînge e brăzdat de nori

3. Calinic, episcop al Rîmnicului-Noul Severin din 15 septembrie 1850 la 11 ani 1868.

4. † Alarasic Mironescu, *op. cit.*, p. 228, 254—255.

luminați de fulgere. Lucrarea (54 cm/40 cm) e în tempera; personajele sînt modelate cu ajutorul petelor și liniilor de aur. O inscripție românească în cirilice, pictată la partea inferioară a icoanei ne lasă să citim cuvintele «Zugrăvitu-s-au și s-a dăruit...». Deslușim și numele Grigorie alături de data 1798. Ideea și tehnica modelajului alături de proporția figurilor amintesc icoane din Minăstirea Neamțului, de la Sfîntul Gheorghe din Suceava și din minăstirile moldovenești Agapia și Văratec. Tradiția leagă icoana de școala Cernichii.

2. Icoană pe lemn de tei (79 cm/63 cm): în dreapta Mîntuitorul pe cruce; mai jos, de aceeași parte, zidul Ierusalimului. În stînga Maica Domnului îndurerată, cu nimb de aur și înveșmîntată în maphorion verde-măsliniu, în tonul «cîmpului». La partea inferioară, inscripție românească în cirilice: «Această icoană s-au făcut cu cheltuiala lui... Grigorie Bunea (?) 1795». Pictură în stilul și tehnica bizantino-venețiană.

3. Adormirea Maicii Domnului. Iisus Christos poartă «sufletul» pe brațul stîng. Apostolii oficiază. Dumnezeu-Tatăl apare în slavă. Cîmpul icoanei e de aur. Personajele sînt modelate în lumini de aur și roșu, sau în ton pe ton. Procedee amintesc sfîrșitul secolului al XVIII-lea și școala bizantino-venețiană (123 cm/100 cm).

4. Maica Domnului purtînd pe Iisus pe brațul stîng. Jur-împrejur ilustrația acatistului Bunevestirii. Maria poartă maphorion vișiniu modelat cu aur, și mantie de aur. Inscriptiile condacelor și icoanelor sînt în limba greacă. După tehnică și stil se poate data din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

5. Maica Domnului pe tron purtînd pe Iisus pe brațul stîng; la spatele tronului, arhanghelul Gavriil în picioare. Icoană pictată pe o preparație de var fin care acoperă tabla de lemn de tei (93 cm/32 cm). Cîmpul e de aur. Luminile de aur pe roșu ale mantiei Mîntuitorului, și stilul figurilor ne duc către tradiția brîncovenească. Lucrarea deteriorată (s-a păstrat numai partea dreaptă a icoanei). Poartă pe spate o inscripție a colonelului Papazoglu datată din septembrie 1869.

6. Icoană pe lemn de tei (93 cm/57 cm), pictată în tempera, pe două tăblii și pe o preparație de var fin aplicată pe pînză. Draperiile sînt modelate în dungi și cute sistematizate. Ornamentele de stil baroc și tronul datează lucrarea din secolul al XVIII-lea. Ilustrează tema Deisis. Pe cartea deschisă din mîinile Mîntuitorului, citim în slavona bisericească «Eu sînt lumina lumii...». Pe spatele icoanei aflăm data 1770 și numele lui Nicolae Logofăt.

7. Icoană pictată pe pînză și aplicată pe lemn; tempera pe fond de aur. Draperiile sînt modelate liniar în aur pe fond verde. Ilustrează tema Deisis și poate fi datată de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. În roșu și în dreapta lucrării deslușim cîteva cuvinte dintr-o inscripție ruinată: «Această icoană... zugravul... veleat» (79 cm/59 cm).

8. Maica Domnului «de la Cazan», pictată în tempera pe lemn și îmbrăcată în argint la 1803 (33 cm/28 cm).

9. Mîntuitorul (bust) binecuvîntînd cu evanghelia deschisă. Pictură pe lemn în stilul primei jumătăți a secolului al XIX-lea, cu îmbrăcăminte de argint din 1871 făcută de Fedor Rusu. O inscripție dă numele donatorului Lambru Vasile (117 cm/77 cm).

10. Sfîntul Gheorghe în picioare, văzut din față, cu lancea în mîna stîngă; în mîna dreaptă poartă crucea de mucenic și o ramură de palmier. În stînga icoanei, arhitecturi de palat apusean. Pictată în lemn de tei (83 cm/57 cm), lucrarea poate fi datată din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din aceeași vreme icoana Sfîntului Ioan Evanghelistul (60 cm/45 cm), și aceea a Sfîntilor Nicolae și Ioan Botezătorul purtîndu-și capul pe o tîpsie (60 cm/45 cm).

Pe o ușă diaconească, e înfățișat Sfîntul Gheorghe în stilul primei jumătăți a secolului al XIX-lea (110 cm/65 cm). Din aceeași epocă, icoana Sfîntilor Apostoli Petru și Pavel (113 cm/75 cm); a Sfîntului Dimitrie (icoană pe ușă diaconească) înfățișat la partea superioară, iar, mai jos, cei trei cuconi în «cuptorul de foc» (110 cm/65 cm). Sfîntul Nicolae episcop în picioare, împodobește o icoană pe pînză aplicată

pe lemn, și datată, prin stil și tehnică, din primii ani ai secolului al XIX-lea. Trei icoane înfățișând pe Maica Domnului purtând pe Iisus se datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Stilul și tehnica evocă epoca 1780—1850. Iisus, «izvorul vieții», pictat pe pânză în 1853 (130 cm/117 cm), cu inscripție în limba greacă trebuie adausă celor precedente. Observăm că inscripțiile și datele relevate confirmă concluziile tehnice și de stil.

O a doua serie de picturi este formată din portrele. Prezintă un interes deosebit. Un prim portret înfățișează pe mitropolitul Veniamin Costache. Lucrarea, pictată pe pânză (46 cm/38 cm) și însemnată cu numele Ioaniței, pare o copie a originalului răspândit în minăstirile Moldovei și binecunoscut. Un al doilea portret pictat pe pânză (25 cm/30 cm) înfățișează pe starețul Paisie Velicicovschi din Mănăstirea Neamțului. Datat din 1855 și semnat, jos în dreapta, de *Nikolae* prezintă calități excepționale. Chipul e viu. Miștile minunat desenate, au o elocvență remarcabilă. Părul capului și barba, pictate miniaturistic, deșteaptă cel mai viu interes. Opera de artă, vestește legăturile Cernichii cu Moldova, pe care le confirmă date importante.

Două portrete sînt semnate de Tattarescu. Cel dintîi datat din 1854 înfățișează pe starețul Nicandru. Lucrarea, în ulei pe pânză (82 cm/62 cm) se înscrie în opera lui Tattarescu și dovedește însușiri de seamă. Cel de-al doilea portret e al mitropolitului Nifon al Țării Românești (ulei pe pânză, 83 cm/67 cm). Comparat cu portretele cunoscute, poate fi socotit drept model al replicilor. În ulei pe pânză e înfățișat starețul Sfîntul Calinic stînd în jilț (97 cm/69 cm). Lucrarea e datată din 1843 și semnată de Matei Cătulescu. De pictorul Oreste Candiano e semnat portretul în ulei pe pânză (91 cm/69 cm), al Sfîntului Calinic, episcop de Rîmnic, iar de Calinic ieromonahul portretul-copie al unui original din 1830—1842 (79 cm/65 cm).

Din 1826 și semnat de Nicolae Zugrav, portretul pictat pe pânză al lui Voni-fantie arhimandritul egumen al Mănăstirii Sărindar din București (92 cm/72 cm). Fără dată, este portretul starețului Gheorghe cu potcap, camilafcă și mantie (64 cm/52 cm), opera unui călugăr pictor, ucenic al meșterului Fotache din Mănăstirea Cernica. De un meșter înrudit, cu stilul acestuia, e chipul lui Ioanichie ieromonah din eparhia Rîmnicului (pictat pe pânză în anul 1805 (40 cm/32 cm).

Lucrările de artă însemnate mai sus, datele prin inscripții, sau pe temeul stilului și tehnicii, se înscriu, în perioada 1790—1860, și se alătură operelor de care ne-am ocupat.

În muzeul mînăstirii, aflăm și un manuscris al istoriei sfînte (Istoria Vechiului Testament în chipuri și icoane, unele de istorie profană). În dimensiunile 56 cm/41 cm, e format din 18 foi, și cuprinde 482 icoane și chipuri închise în medalioane, și executate miniaturistic în culori. Este opera lui C. Petrescu și' datată din anul 1847⁵.

Studiul lucrărilor de artă citate îngăduie un număr de observații. Cea dintîi privește concepția și execuția chipurilor. Mîntuitorul înfățișat pe icoana împărătească este vădit inspirat din tradiția bisericească a Țării Românești și dintr-un model viu. Celei dintîi i se datoresc prezentarea, caracterul și trăsăturile fundamentale ale feții, legate în chip vădit de canon; gestul de binecuvîntare și veșmintele. Fruntea e înaltă, arcadele ochilor unite cu nasul, drept și curmat la legătura cu fruntea; umerii obrajilor așezați sus, ochii adînciți, bărbia ascuțită și ovalul figurii. Urechile mici sînt în parte acoperite de părul bogat, mătăsoș și împărțit în două prin cărarea de la mijlocul capului. Mina dreaptă ridicată și sprijinită pe piept schițează chrisma; degetele sînt fine, la fel încheietura mîinii. Caracteristică indicația mușchilor. Tunica și mantia reproduc stilul veșmîntului sirian. Modelul viu a dat viață chipului, privirea blîndă și țintuită în depărtare, lumina feții și umanitatea prezentării. Remarcabil nimbul format din lumină degradată și străbătută de raze.

Maica Domnului purtînd pe Iisus la stînga vedește aceeași îmbinare de izvoare. Osul frunții, nasul și arcadele ochilor reproduc canonul, care se poate urmări ușor în vremi, în cel de-al XVII-lea, al XVI-lea și al XV-lea veac. Ovalul figurii, gin-

5. † Alănasie Mironescu, *op. cit.*, p. 254—255.

gășia, zîmbetul și privirea se datoresc unui model viu. Gîtul și mîinile amintesc canonul. Veșmintele sînt ale tradiției. Mai nouă și curioasă prezentarea lui Iisus, văzut din spate și din profil. Capul întors spre privitor, precedă canonul. Ochii mari, obrajii plini, bărbia ascuțită și părul bogat, mătășos și amintind modele bizantine vechi pot fi atribuite modelului viu. Lumina nimburilor, atît la Maria cît și la Iisus sînt din lumină degradată și brăzdată de raze. O a treia icoană, care a figurat la partea superioară a unei temple atrage luarea-aminte. Maria are brațele întinse și mîinile deschise în afară. Chipul oval pronunțat pare gravat în fildeș. Privirea ochilor e adîncă, zîmbetul feciorelnic și grav. În norii în care pare a pluti se disting doi ingerași. Inspirația amintește mai mult pictura religioasă franceză din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Din punct de vedere tehnic se cuvine să relevăm desenul miniaturistic și modelarea draperiilor prin pele și dungă de lumină. Acestea slujesc pictorului și drept mijloace de indicare a formelor și anatomiei. Interesantă moliciunea stofelor care se așează liber, în cute firești, și cad elegant. Lumina care le mîngieie nu indică numai formele ci, cu multă siguranță de «touché», și natura materiei.

Portretele impresionează prin expresia cucernică și însuflețită de viață interioară. Fața pictată cu aplicație redă pielea obrazilor, privirea intensă și sentimentul interesului pe care-l poartă călugărul celui ce se ostenește să-i cerceteze chipul și să-i hotărască imaginea vieții lui pieritoare. Mîinile, desenate cu simț și cunoștințe anatomice au viață și energie; string cîrja și metaniile cu trădează vîrsta și energia personajului. Mantia, camilifoa și crucea de argint împodobită cu pietre dovedesc îndemînări deosebite de observație și execuție.

Opera de seamă a genului se află în Muzeul Național din București. Înfățișează pe Polcovnicul Niculae, pictorul Cernichii și Pasării, în costumul breslei sau al rangului său boieresc; în picioare, pe trei sferturi întors către privitor și cu pensula de miniaturist lîngă masa de lucru. Tunica lungă de mătase împodobită cu dungă de culoare e acoperită de o mantie blănită pe umeri, în față și la mînici. Pe cap, polcovnicul poartă ișlic de dimensiunile rangului său. Personajul e tînăr, de 35 ori 40 de ani. Are fața ovală, fruntea înaltă, bărbia ascuțită, urechile mici. Ochii sînt mari și migdalați, gura umbră de o mustață potrivită cu vîrsta. Interesant caracterul pictural al portretului. Artistul, meșter de pictură murală bisericească, își zugrăvește chipul. Atitudinea, și privirea, mîna dreaptă de o elocință rară și întreg sufletul lucrării mărturisesc sentimentul și experiența artei religioase, alături de onestitate și o rară sinceritate. Autoportretul Polcovnicului Niculae este o adevărată mărturie, lipsită de orice pată; neîntinată de mîndrie, de grija de a se arăta altfel de cum este, emoționat și preocupat numai de grija de a fi adevărat.

Minăstirea Pasărea, chinovie de maici, situată la răsărit de capitală și la o distanță de 20 km, păstrează pînă astăzi un caracter interesant și pitoresc. Așezată pe platoul unui ostrov, înconjurat pe vremuri de lacul Pasărea, se ascunde în codrul Vlăsiei. Acesta, a dispărut de mai multe zeci de ani. Au rămas mărturie și de strajă 50 ori 60 de stejari bătrîni centenari ori bicecenari, la miazăzi-răsărit și spre miazănoapte-apus. Arăturile au ajuns pînă la marginea lacului puștiit de păpuriș pînă acum doi sau trei ani și populat de pasări de baltă și păsărele. La orizont, spre Bărăgan, se văd pilcuri de stejariș tînăr și sate răzlețe. Străbălînd o așezare de foști slujitori și oameni de ajutor ai minăstirii, satul Cozieni, un drum brăzdează locul și formează legătura cu șoseaua București-Brănești-Călărași. Toamna și iarna ploile rezeși și viscoale se năpustesc asupra minăstirii fără piedică în cale, după mistuirea codrului care o apăra. Zorile și amurgul au farmec. Ochiul aleargă în voie pe șesul îndepărtat; soarele urzește priveliști impresionante.

Biserica minăstirii de proporții impunătoare, în genul bisericii Sfîntul Nicolae din Minăstirea Cernica, tronează în centrul platoului. O înconjoară nuci bătrîni cu coroane întinse și o alee minunată de catalpa. La cițiva pași de creștetul de la răsărit, e cimitirul înconjurat de zid cu o biserică mică. Jur-împrejur se îmbulzesc, spațiul e așa de mic, crucile umile ale mormintelor de maici, citeva de marmoră sub care odihnesc un vîlstar de familie domnească, un proprietar mare de pe vremuri și bogătași din București. La miazăzi, aproape de peretele bisericii se

înaltă o statuă și un mormînt luxos de marmură neagră cu bronzuri. Împodobesc cavoul maiorului Macca, donator de seamă de pe vremuri. Rezemată de zidul de înconjur, la mieznoapte, se vede o cruce de piatră scoasă de la locul ei și păstrată aci. În caractere cirilice modernizate citim cuvintele: «Aci odihnesc osămintele... lui Vasile, zugravu, răposat în anul 1858, sau 1853 (ultima cifră se distinge greu)». Va fi avut vreo parte în decorarea cu picturi a uneia sau alteia din bisericile din Pasărea.

La 1 km și jumătate de mînăstire, lingă satul Cozieni, în jos de drumul spre București, se vede, pe jumătate înghițită de nămolul lacului, o cruce frumoasă de piatră sculptată. E formată dintr-o cruce mare și două cruci mai mici alăturate și legate de cea dintîi. La bază, sus sub traversa crucii celei mari, o coroană înflorată împodobește creștetul. În românește și caractere cirilice citim: «Mihail Manolache spre pomenire», anul 1840; apoi numele: Dobre, Vasile, Vasile, ?, ?. Donatori care au ajutat la clădirea bisericii cimitirului, sau ostenitori?

În fața bisericii celei mari, la apus, și la o distanță de 10 sau 15 m, o cruce-altar arată locul unei biserici vechi. Substrucții de cărămidă și piatră se disting și la răsărit de biserica mare, aproape de creștetul absidei: rămășițe ale unei zidiri vechi sau urme de mormînt? La apus, în centrul pieții din fața intrării, au rămas urmele mormîntului contesei sau doamnei de Marcilly; «Marsiloaica» care a lăsat o bogată donație de bijuterii și aur, proprietară în Marsilienii Ialomiței, unde se înalță ctitoria ei împodobită cu vremuri cu picturi deosebit de frumoase ruinate de restaurări. De pe peretele pronaosului, unde e pictată în genul apusean de la 1850—1870, «Marsiloaica» privește cu ochi aspri de dojană dezastrul operei ei bisericesti și uitarea de care e cuprinsă și la Pasărea. Colonete, pilaștri și lespezi de marmură, fin sculptate de meșteri italieni, arată aci îngeri și podoabe de tradiție italienească a mijlocului de secol al XIX-lea. Mutate de la locul lor, au devenit astăzi praguri, trepte de scări și pavaje în ograda mînăstirii.

Intemeiată, ca schit de maici, în 1814, Mînăstirea Pasărea cîtorie a călugărilor cernicani, s-a ridicat în ostrovul și pe ruinele ori în locul unei așezări călugărești mai vechi; probabil o simplă pustnicie. De o asemenea așezare amintește numele locului de odihnă și petrecere de astăzi, «Pustnicul» din pădurea cu același nume la miezăzi-apus peste lacul Pasării. În ostrov, au rămas case vechi datate din epoca întemeierii. Cea dintîi, la miezăzi de biserica mare, chiamă luarea-aminte prin hornul mare de moda secolului al XVIII-lea care se ridică deasupra unei bucătării de obște. E clădirea trapezei, formată dintr-o sală mare rectangulară, de partea bisericii, sala de mîncare, cu creștetul, de la răsărit rotunjit în formă de absidă. Aci erau picturi murale și icoane, candelabre aprinse și analog de rugăciuni, elemente de tradiție ale trapezei mînăstirești. Alte încăperi mai mici, de partea lacului erau ocupate de maicile de serviciu. Becuri spațioase, în fință și astăzi, slujeau pentru păstrarea proviziilor. Clădirea ruinită de umezeală și trecerea vremii a fost restaurată sumar în ultimii ani. Are încă caracter. O a doua clădire o lipită de zidul cimitirului și de gropniță, la răsărit. Interesantă ca dispoziție interioară, e formată din încăperi cu tavanul de grinzii de lemn, cu sobe de «moda veche», și dintr-un coridor-verandă cu vedere spre lac și Bărăgan. O grădiniță de meri și nuci, împlinește caracterul patriarhal al așezării. Data 1834 se citește pe una din grinzile de tavan al odăii din mijloc. O a treia casă — zidire a Sfintului Calinic (după tradiția locală), are un aspect și mai interesant. E un masiv prizmatic cu ferestre mici deschise aproape de acoperiș. Acesta, de darniță, apără creștetul casei, terasă orizontală de genul acelora ce se văd în satele și orașelele Greciei în vecinătatea localității Delphi, la Livadia și, în alte părți, în regiunile muntoase de mieznoapte. Ușa de intrare deschisă la miezăzi, și de mici proporții, apare în pătrimea superioară a edificiului. Ia o înălțime de 5 ori 6 metri deasupra solului. Accesul era ușurat de o scară mobilă de funii, ori de o scară de lemn care se putea ridica. Astăzi, uși și ferestre noi tăiate la partea de jos a clădirii, o desfigurează. Rămîne înaintea trapezei, peate cea mai veche din mînăstire.

La răsăritul pieții străjuite de nuci, în colțul de miezăzi-apus al bisericii mari, la distanță numai de 5, sau 6 metri, se înalță o altă casă mînăstirească cu

parter înălțat și geamlie bogat înflorat de mușcate și garoafe. În interior una din odăi păstrează stucaturi și picturi murale datate din 1842.

Biserica cimitirului de mici proporții și plan triconc are cupolă pe naos și un pridvor închis cu geamuri; la ușa de intrare deschisă la apus. Este închinată Adormirii Maicii Domnului. O inscripție românească în cirilice, pictată deasupra ușii de intrare și încadrată de doi îngeri datează din 1838. Citim în ea următoarele: «Întru slava Sfintei Treimi și întru cinstea prea sfintei Născătoare de Dumnezeu, s-au zidit din temelie acest «kimitirion» la anul 1834 prin... arhimandrit Calinic starețul mînăstirii Cernica cu ajutorul drept credincioșilor creștini și prin siliința maicii Eupraxii stareța acestui skit iar cea desăvîrșit împodobire s-a făcut fiind maica Meletina starița de kir Manole Cojocaru prin Mihail duhovnic din Cernica în zilele binecredinciosului domn Alexandru Dimitrie Ghica Voievod iar mitropolia se ocîrmuia de trei episcopi anul 1838 august 1».

Observăm numirea hramului: Sfinta Treime și Sfinta Născătoare de Dumnezeu. Cea dintîi numire e limpede. Cea de-a doua e vagă, fiindcă nu e precisă: Nașterea Maicii Domnului, Maica Domnului, Adormirea Maicii Domnului? A doua observare privește folosirea cuvintului kimitirion rezervat, în epoca străveche a creștinismului, ceșușarelor, altare primitive⁶. Cea de-a treia, de ordine secundară, privește genitivul Eupraxii (maicii Eupraxii), în locul nominativului (maicii Eupraxia). Relevăm aceasta fiindcă a rămas în vorbirea curentă a maicilor din Pasărea pînă astăzi, care zic «maica Eupraxii, Sevastii». «Sântie sau sântii» în loc de sfinția sa.

Pomelnicul bisericii păstrat la proscomidie numește, în ordine cronologică, starelețe mînăstirii:

Răposate, Chipriana, Justina, Eupraxia, Militina, Dionisia, Domnica, Veniamina, Arcadia, Arsenia, Evlampia, Ieroteia, Porfirie, Domnica, Filofteia;

Vii, Magdalena, Amfilofia, Pahomia, Tiberiada, Serafima⁷.

Decorul mural. Cupola, calota. Iisus Christos (bust), binecuvîntînd. În cercul cel mare al calotei, în axă, la răsărit, Iisus Christos Înger al marelui sfat, pe un tron înalt înconjurat de numeroși îngeri. E înveșmîntat în mantie albastră și așezat în fața unui altar pe care vedem crucea, vîzduhul și evanghelia. Sfîntul Duh în chip de porumbel apare pe aceasta din urmă. O lumină mare învăluie totul: îngerii aclamă ori se închină lui Iisus. Mai departe, spre miazăzi și apus, se desfășoară o procesiune de îngeri, pictați în mișcare și atitudini deosebite (din față, în profil ori semi-profil, înclinați ori cu capul drept). Remarcabilă agitația și tumultul compoziției. În unghiul de sud-vest, Iisus — înger al marelui sfat, înveșmîntat în tunică roșie lungă și, una mai scurtă de culoare albastră, apare din nou aclamat de îngeri și înconjurat de nori. Un arhanghel cu o lance în mîna stîngă și globul pămîntesc în mîna dreaptă se îndreaptă către el. Un al doilea, îmbrăcat în alb și cu globul pămîntului în mîini plutește la miazănoapte-apus în nori. Amîndoi fac gesturi mari. La răsărit, la partea inferioară a tronului, vedem două personaje în genunchi.

Pe calotă, în jurul portretului, se citește o inscripție românească în cirilice, pe fond albastru: «Vedeți că eu sînt Dumnezeu carele au plouat mană și din piatră...» (inscripția din biserica Schimbării la Față din Cernica).

Decorul cilindriului este deteriorat aproape în întregime. Se mai disting, la baza acestuia, elemente din dumnezeiasca liturghie (un altar pictat la răsărit și figura lui Iisus Christos la dreapta și la stînga altarului). În pandantivi, vedem portretele evangheliștilor: la nord-est, Matei și îngerul, la sud-vest Luca, la sud-est Ioan și Prohor, la nord-vest Marcu. Luca pictînd portretul Fecioarei Maria cu Iisus în brațe (ceilalți trei sfinți evangheliști sînt înfățișați în atitudini de reculegere și cugetare).

6. I. D. Ștefănescu, *Despre altare. Analecta*, X.

7. Terminația în a a numelor, în loc de - ii, străină obiceiului locului se datorește celui ce a copiat pomelnicii vechi.

Absida principală, calota bolții ; Maria pe tron cu Iisus la stînga pe genunchi ; David, Solomon, doi îngeri închinați în fața lui Iisus, și alți îngeri în zbor. În creștetul bolții, la apus, în axa bisericii, Dumnezeu-Tatăl în slavă. La proscomidie, în frida de miazănoapte, coborîrea de pe cruce pictată, fără distincție, după o litografie franceză din secolul al XIX-lea. La partea inferioară a compoziției, citim semnătura «Nicolae-Polkovnic Zugrav». Peretele veșmîntăriei e văruiț. Portretele de sfinți episcopi în picioare împodobesc peretele hemiciclului. Sînt înveșmîntați în saccos și cu omofor ; capul descoperit e înconjurat de nimb. Numele sînt șterse. Fiecare episcop poartă un rotulus cu inscripții. Citim pe acela al episcopului din dreapta ferestrei de răsărit : «Nimeni din cei ce se leagă cu poftete și desmierdările», și «că Dumnezeule, Dumnezeul nostru cel ce pîinea» (pe rotulusul episcopului din stînga ferestrei de răsărit). Pe pergamentul episcopului de lingă proscomidie, «Că sfînt ești și întru sfinți te odihnești».

Pe creștetul arcului triumfal, Iisus Emanoil (bust), cu capul încadrat de nimbul triunghiular și cu globul pămîntului în mîna stîngă, binecuvîntează. E înveșmîntat în tunică albastră și mantie roșie ; pe poalele arcului, doi îngeri (unul la miazănoapte și altul la miazăzi) cu aripile strînse.

Naos. În bolta absidei laterale de miazăzi, Nașterea lui Iisus : pe jumătate înălțat din iesle, are lingă el pe Maria și Iosif în picioare. Ciobanii se închină în genunchi. Drept cadru, pictorul a înfățișat un staul ; la dreapta, în fund, o scară. În bolta absidei laterale de miazănoapte, învierea : Iisus se înalță din mormînt, drapat într-o mantie largă ale cărei falduri se desfac la spate, un înger și paznicii mormîntului îngroziți. Pe peretele de miazăzi, Dreptul Judecător : Iisus Christos în costum antic, pe tron cu o carte deschisă în mîni ; inscripția : «Veniți către mine toți cei osteniți... și eu vă voi odihni». În aceeași zonă, portretele Sfinților Gheorghe și Eustație Plachidul. Gîrlaf ferestrei de miazăzi e împodobit cu chipul unui înger și figurile Sfîntului Pantelimon alături de un al doilea sfînt cu numele șters. Pe peretele de miazănoapte, sînt pictați Sfinții Constantin și Elena de o parte și de alta a crucii, și Sfinții militari Nestor și Dimitrie ; în gîrlaf ferestrei de miazănoapte, Iisus Emanoil (capul înconjurat de nimbul triunghiular) și doi sfinți doctori fără de arginți.

Pronaos, calota bolții : Fecioara Maria (bust) cu Iisus pe piept ; în pandantivi, sfinții melozi (Iosif la nord-vest ; Ion Damaschinul la nord-est ; Cosma la sud-est, și Teofan la sud-vest). Poartă mantie și kamilavcă, și stau pe scaun cu cărți în față. Numele fiecăruia este precedat de cuvintele «Sfîntul făcător».

Pe peretele de miazăzi, în timpanul de la partea superioară e ilustrată Înălțarea Domnului ; în zona inferioară vedem pe sfinții Dimitrie Basarabov și Evdokia. (în skima mare). Pe rotulusul din mîna Sfîntului Dimitrie se citesc cuvintele : «Sărăcia și scirba și necinstirea sînt cununile monahului». În gîrlaf ferestrei, un înger incununează două sfînte mucenice pictate în picioare.

Pe peretele de miazănoapte, în timpanul de la partea superioară, a zugrăvită coborîrea Duhului Sfînt (Maria, în centrul compoziției) ; în zona inferioară, sfînta Fevronia cu un al doilea sfînt (acoperit de o iconă pe pînză ilustrînd tema lui Iisus izvorul vieții). În gîrlaf ferestrei, sfîntul Zosima împărtășește pe Maria egipteanca. Pe peretele de apus (fața de răsărit) deasupra ușii de intrare, Izvorul Tămăduirii ; pe laturile ușii de intrare, Sfîntele Evghenia și Marina (care dă cu ciocanul în capul diavolului).

Deasupra ușii de intrare, pisania încadrată de doi îngeri.

Tinda. În boltă, Ioan Botezătorul înaripat, cu capul pe o tîpsie de aur. O inscripție cuprinde cuvintele : «Pomenirea dreptului cu laude iară ție îndestul este mărturie». Pe timpanele de miazănoapte și miazăzi e ilustrată aflarea capului lui Ioan Botezătorul ; pe peretele de răsărit (fața de apus), Adormirea Maicii Domnului și Sfinții Teodosie și Antonie. Pe pergamentul din mîna Sfîntului Teodosie citim : «De nu vă veți lepăda de toate ale lumii nu veți putea fi călugări» ; pe acela al lui Antonie, «Nu te amăgi monahe întru îmbeibarea pîntecelui căci supunerea cu înfrînarea supune pe draci».

Timpla poartă inscripții interesante. Aceea de pe icoana Sfântului Nicolae, pictată în alb, dă cuvintele : «Arhiereul Nicolae sfinte, caută cu milă întru sfințele tale mijlociri pomenește pre robul tău Anghel preotu și Niculina 1834...». Pe icoana «mutării» Maicii Domnului (Adormirii), de factura și stilul icoanelor din epoca 1830—1840, Iisus Christos în picioare cu sufletul Mariei pe brațul stîng, prezidează ceremonia înmormintării oficiată de apostoli și doi episcopi. Nu lipsește episodul arhanghelului care ține mîinile lui Jephonias. La partea superioară, apostolii sosesc din regiunile unde predicau, aduși de nori. Dumnezeu-Tatăl cu capul înconjurat de nimb triunghiular, și proslăvirea Maicii Domnului împlinesc compoziția. Icoanele împărătești din timplă, Iisus Christos (bust), Maica Domnului purtînd pe Iisus pe brațul stîng și adormirea Maicii Domnului sînt neatîinse și de «epocă». Pe icoana adormirii, în colțul drept, la partea inferioară citim cuvintele : «Pomenește... pe robul tău... zugrav ucenic Polkovnic».

La exterior, pe fațadă, e zugrăvită Maica Domnului rugătoare încadrată de doi sfinți.

Pictura murală, datată din 1835, atestă condiții scăzute de ordin tehnic. În genere, stratul pictat a dispărut în multe locuri. Nicolae Polcovnicul, semnat pe compoziția de la proscomidie, va fi «condus» lucrarea, făcută de ucenici. Izvorul Tămăduirii se distinge, bine proporționate și la scară, par totuși pictate în grabă și cu ezitări.

Timpla e originală, cu cîmpul ei alb. Scaunul arhieresc e cel original. Poartă «armele» lui Alexandru Dimitrie Ghica : vulturul care zboară deasupra unor tunuri și drapele alături de alte accesorii militare.

II

Biserica mînăstirii. Edificiu triconc cu abside circulare vizibile la exterior : cupolă pe naos și două turnuri de lemn deasupra exonartexului. Ușa de intrare la apus ; două uși laterale, una la nord, alta la sud. Intrarea e apărută de un mic cerdac deschis, sprijinit pe două colonete.

Deasupra ușii de intrare în narțex, un înger cu aripile strînse arată inscripția pictată a monumentului : «Cu ajutorul Prea Puternicului Dumnezeu celui în Treime slăvit, s-a clădit din temelie acest sfînt skit de călugărițe denumit Pasărea în anul 1813 de cuvioșia sa părintele Timotei arhimandritul Cernichii în numele sfîntei și de viață făcătoarei Treimi. În anul 1838 ianuarie 11 biserica a fost zdrobită de cutremur. În anul 1846 s-a dărîmat acea biserică și s-a clădit din temelie aceasta prin cuvioșia sa părintele Calinic arhimandritul Cernichii cu sprijin de la binecredincioșii creștîni și prin osîrdia cuvioasei Dionisia stareța acestui schit îngrijitor de tot lucrul fiind Iachint eromonahul din Cernica în zilele binecredinciosului Domn Gheorghe Dimitrie Bibescu Voevod iar arhiepiscop fiind cuvioșia sa D. D. Neofit mitropolit. 1847 noemvrie 2».

Spațioasă și zidită temeinic, a înfruntat cutremurul cel mare din 1940 fără nici o deteriorare. Înălțată pe platoul încadrat de catalpa și de piața din față străjuită de nuci bătrîni, se înfățișează monumental. Cuprinde întreg soborul mînăstirii format din 240—300 călugărițe și surori. Decorul mural, în genere bine păstrat, impune prin coloritul lui armonios, bogăția temelor și portretelor, și prezintă particularități interesante de ordin iconografic. Executat în 1846—1847, se datorește școlii și meșterilor pictori din Cernica. O dovedește programul iconografic și ideea principală de la care s-a pornit, dispoziția ilustrațiilor pe bolți și pereți și tonalitățile folosite în decor.

Programul iconografic. Cupola : în cercul încadrat de curcubeu Dumnezeu (bust), cu globul pămîntului în mina stîngă ; jur-împrejur, inscripția din biserica Schimbării la Față a Mînăstirii Cernica și din biserica cimitirului a Mînăstirii Pasărea : «Vedeți, vedeți... carele mană din pustie am izvorit apă din pustie...». În cercul cel mare, care mărginește calota cupolei, la răsărit, în axa bisericii, Iisus Christos înger al marelui sfat ; jur-împrejur îngeri, figuri în picioare, cu aripile strînse, înveșmîntați în costume militare și înarmați. O ceată de îngeri au aripile desfăcute, trei serafimi cu aripi de foc și numeroși îngeri împlinesc decorul. Printre

îngerii, unii sînt înveșmîntați în tunici lungi verzi și au aripile roșii mărginite cu galben-auriu. Sînt pictați în mișcare ori în atitudini militare; din profil, din față ori în semi-profil. Îngerii înarmați cu lănci poartă sandale de aur și cnemide; toți în înaltul cerului albastru, printre nori ușori. Interesantă varietatea atitudinilor și mișcărilor armonioase.

Pe cilindrul cupolei, în primul registru sînt pictați apostoli în picioare; în cel de-al doilea, e ilustrată Dumezeiasca Liturghie: la răsărit, pe altarul cu baldachin, discul și potirul. Mîntuitorul în saccos, cu capul descoperit, și omofor albastru e înfățișat de două ori, la stînga și la dreapta altarului; are un înger diacon alături. Îngerii preoți și îngerii diaconi formează cele două procesiuni. Aceea a intrării se desfășoară la mieznoapte, de la răsărit spre apus; cea de a doua se îndreaptă spre altar desfășurîndu-se de la apus la răsărit; îngerul arhidiacon se închină adînc în fața Mîntuitorului, purtînd în dreptul frunții discul acoperit de procovăț. În pandantivi, sînt zugrăviți evangheliștii: Matei și îngerul la nord-est. Marcu la sud-vest, Ioan și Prohor la sud-est (în peisajul din Pathmos). Luca, figurat în pandantivul nord-vest pictează portretul Fecioarei Maria; așezat pe scaun are în față pinza pe chevalet cu schița compoziției.

Arcul triumfal: Iisus Emanoil, încadrat de doi prooroci, Bunavestire și Intrarea în Biserică. Pe creștetul arcelor mari, de la răsărit și apus la baza cupolei, e zugrăvită sînta năframă; pe creștetul arcelor de mieznoapte și miezăzi, se disting greu figuri sau capete.

Absida principală. Pe calotă, în cerul albastru Maica Domnului pe tron cu Iisus pe brațul stîng, încadrat de regii David și Solomon. Către tîmplă, în slavă, Iisus Christos cu capul înconjurat de nimb triunghiular de aur, și încadrat de tetramorf; Sfîntul Duh în chip de porumbel. În unghiul de sud-vest, un altar cu focul aprins; în colțul nord-vest Avraam, Isaac și îngerul. Socotim că s-a ilustrat în acest mod jertfa lui Avraam. Inscripția de la sud-vest e greu de descifrat (indică poate jertfa lui Cain și Abel).

Pe peretele hemiciclului, în primul registru, sînt ilustrate (de la mieznoapte spre răsărit și miezăzi), vestirea lui Zaharia (?), împărțirea apostolilor și arca alianței. Împărțirea apostolilor și celelalte două teme ilustrează tablouri încadrate de linii. Mîntuitorul este înfățișat de două ori și înveșmîntat în costumul antic. În arca alianței, «sicriul Legii» este învelit în plăci de aur. În cel de-al doilea registru, cinci portrete de episcopi, înveșmîntați în feloane ori în saccose, cu omoforul mare și capul descoperit, doi sfinți diaconi. În glaful ferestrei de răsărit, doi îngeri în picioare cu ripide în mîini, de o parte și de alta a discului care poartă pe Iisus și «steaua». La proscomidie, pe latura de mieznoapte, coborîrea de pe cruce; la intrarea veșmîntăriei, într-un timpan, pictură ruinată de încercările de curățire.

Tîmpla de proporții potrivite cu acelea ale edificiului, păstrează frumoase icoane în armonie cu decorul mural.

Naos. În bolta absidei de miezăzi, stihira de Crăciun: Maria înveșmîntată în tunică, tivită mărginită cu aur, stă la dreapta compoziției. Iosif în picioare în al doilea plan; magii, în mantii albastre îngenunchiați în stînga compoziției. În bolta absidei de mieznoapte coborîrea Mîntuitorului la iad; pe arcul cel mare de la apus (pe intrados), mai mulți sfinți și o cruce.

Pereții naosului. În zona superioară, la miezăzi botezul Mîntuitorului (Iisus pînă la genunchi în apa Iordanului; Ioan pe țărmul drept, și trei îngeri pe cel stîng), chemarea primilor apostoli (lîngă tîmplă) și necredința lui Toma. La mieznoapte, învierea lui Lazăr (lîngă tîmplă), învierea fiicei lui Iair și Schimbarea la Față. Lîngă tîmplă, se deschid două coridoare mici unul la mieznoapte și altul la miezăzi. Deasupra intrării fiecăruia sînt pictate scene din Vechiul Testament. Rău păstrate și întunecate ne-au împiedicat să deslușim temele. Într-una am citit cuvîntul «Rut»: cea de-a doua socotim că arată îngerul curățînd cu un cărbune aprins buzele lui Iisus. În zona inferioară, la miezăzi lîngă tîmplă, căința lui David; Iehova cu capul încadrat de nimb triunghiular întinde dreapta către un personaj care stă pe tron și plînge; la partea superioară, îngerul în zbor. Mai departe spre

apus, Apostolul Petru, dreptul judecător (Iisus Christos episcop), doi sfinți militari în picioare și Arhangheii Mihail cu sabia gata să izbească. La mieznoapte, lângă timplă a fost figurată o temă pe care nu am putut-o descifra⁸. E urmată, mai departe pe perete spre apus, de un portret acoperit de amvonul bisericii și de figurile a doi sfinți militari în picioare. Sfinții Constantin și Elena pictați de o parte și de alta a crucii și Apostolul Pavel în picioare împlinesc decorul zonei.

În glafurile celor două ferestre, în creștet, Iisus Christos (la mieznoapte, poartă crucea) și pe lături chipuri de sfinți doctori fără de arginți.

Pronaos. Pe calota bolții, Maria (bust) purtînd pe Iisus care binecuvintează, și îngeri în slava cerului. În pandantivi, sfinți melozi meditănd ori scriind; figuri întregi în tunici albastre și mantii de aur, au tunici albe și mantii roșii-grenat; stau pe tronuri de aur. Pe peretele de mieznoapte, într-un timpan mare la partea superioară, Fecioara Maria în tunică albastră și mantie roșie pe un tron de aur. De o parte și de alta pe laturile tronurilor sînt figurați Sfinții Apostoli (coborîrea Sfințului Duh). Pe marea timplă de la miezăzi, Înălțarea Mîntuitorului. Deasupra ușii la apus, pe bolta monumentului, Sfînta năframă și Adormirea Maicii Domnului. În această din urmă temă, apostolii oficiază. La partea superioară a compoziției, proslăvirea Mariei; la partea inferioară, doi episcopi încadrează pe Iisus Christos, care a venit să închidă ochii mamei sale; doi alți episcopi sînt la căpătîiul Mariei.

Pe peretele de miezăzi, în zona superioară, ~Hristos înviază pe fiul văduvei~; în zona inferioară, nouă portrete de sfințe mucenițe, pictate în picioare. Pe peretele de mieznoapte, în zona superioară, rugăciunea pe Muntele Măslinilor; în zona inferioară, nouă sfințe mucenițe, în picioare. Pe peretele de apus (fața de răsărit), la partea superioară (cătrea unghiul nord-vest) un personaj în mantie principală, în genunchi, cu capul descoperit fără nimb, se roagă. Un al doilea personaj nimbătat face un gest ocrotitor deasupra capului celui îngenunchiat. În unghiul sud-vest al peretei, în zona superioară, o a doua compoziție arată o figură cu capul înconjurat de nimb; înveșmîntat în albastru stă pe un scaun înalt în stînga. În centru, pe o masă de aur, e zugrăvit un vas de aur (aiguière)⁹.

În a doua zonă, sînt pictate șase sfințe înveșmîntate în mantii, și cu capul înconjurat de nimb. În glaful celor două ferestre, se văd portrete de sfinți. Pe ușile de lemn, ale intrării din pronaos în exonartex, Sfîntul Petru cu cheile în mînă și Sfîntul Pavel cu o carte închisă amintesc stilul școlii din Cernica (chipuri tratate realist, și draperii roșii, albastre ori galbene modelate cu aur sau în ton pe ton).

Exonartex. Pe calota centrală a bolții, încoronarea Sfintei Fecioare; pe semicalota de la mieznoapte, Fecioara Maria cu Iisus pe piept și mîinile întinse în semn de protecție. Portretul ei e încadrat de chipurile lui Moisi, Aaron, David și Solomon. Pe semicalota de la miezăzi, Ioan Botezătorul cu capul său pe un disc de aur, încadrat de chipurile lui Iona, Zacharia, Isaia și Maleahi. Pe peretele de răsărit (fața de apus), judecata din urmă. Pe peretele de apus (fața de răsărit), la partea superioară, șase tablouri; la partea inferioară, Sfinții Eftimie, Sava, Ilarion, Pahomie și îngerul, și Arsenie (toti în picioare). Peretele de mieznoapte, Sfințele Elisaveta și... În glafurile ferestrelor sud-vest și nord-vest, îngeri și sfinți stîlpnici. În creștetul arcului (itrados) al ușii de intrare, un înger cu aripile strînse.

Iconografie. Tehnică și stil. Relevăm, în primul rînd, dispoziția compozițiilor. Temele Vechiului și Noului Testament formează «tablouri» închise în rame pictate de aur înflorată, și sînt așezate pe pereți asemenea tablourilor de chevalet. Învie tradiția bizantină de caracter elenistic, întîlnită, în Țara Românească, pentru cea

8. Un personaj înveșmîntat în tunică roșie și mantie galbenă împloră în genunchi cu mîinile întinse sau se roagă; spre el se îndreaptă în goană un al doilea personaj. Nici o urmă de inscripție.

9. Neputînd citi inscripțiile, prea sus așezate și întunecate, nu precizăm înțelesul temelor. Fiindcă vedem însă deasupra ușii de apus (prin care se pătrunde în exonartex) tema dedicării bisericii (doi îngeri înfățișează biserica, copie exactă a monumentului pe care-l studiem) poate că a fost ilustrată pe acest perete, în zona superioară, închinarea monumentului cu portretul domnitorului Gheorghe Bibescu.

dintii dată în biserica Schimbării la Față din Cernica și la Pasărea. Portretele de sfinți și sfinte sînt despărțite, pe pereți, de spații mari. A doua observare privește partea importantă pe care o ocupă în program temele Vechiului Testament: unele din acestea, rar înlînite, cum sînt cel inspirat din istoria lui Ruth, și îngerul care curăță cu un cărbune buzele proorocului Isaia. Adăugăm compoziția din bolta absidei principale. Aci, în afară de îngerii care se închină lui Iisus în brațele maicii Sale aflăm portretele proorocilor David și Solomon, chipul lui Iisus Christos cu capul înconjurat de nimb triunghiular (Dumnezeu-Tatăl sau mai exact Cel Vechi de Zile) și cele două jertfe inspirate din Vechiul Testament, pictate în colțurile de miază-noapte și miazăzi ale bolții. Compoziția bogată reunește teme zugrăvite de obicei, în bisericile românești pe pereții hemicicluului, la miazănoapte și miazăzi în vecinătatea timpelui. La Pasărea, ele sînt cuprinse în decorul bolții și legate de portretul Maicii Domnului. Compoziția pictată pe peretele de apus al pronaosului ne pare menită, la rîndul ei, să înfățișeze închinarea monumentului, «dedicația». Se desfășoară pe o mare suprafață și întruște elemente a căror legătură nu am putut s-o stabilim, din pricina întunericului care o acoperă. Este, credem, inspirată din tablourile ctitoresti ale secolului al XVIII-lea, de modă grecească, așa cum ne întîmpină la biserica Mînăstirii Frumoasa din Iași, în paraclisul Patriarhiei din București, și în alte monumente din epoca apropiată de acestea.

Particularitatea cea mai caracteristică a programului iconografic din biserica Mînăstirii Pasărea o formează însă tema biblică din cercul cel mare al calotei cupolei. Înfățișează pe Iisus Christos «Înger al Marelui Sfat» și lumea de îngeri din slava cerului luminată, în chip fantastic de strălucirea acestuia. Inscripția ne dezvăluie izvorul și înțelesul temei. Amintește textul din «Numere» (XV, 41): «Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru care v-am scos din pămîntul Egiptului... Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru». În Deuteronom (V, 6) este scris: «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău care te-am scos din pămîntul Egiptului din casa robiei»; și, tot în Deuteronom (XXXII, 39): «Vedeți, vedeți dar că eu sînt și nu este alt Dumnezeu...». Îngerul marelui sfat este definit, la rîndul lui, de proorocul Isaia (IX, 5): «Căci prunc s-a născut nouă, un fiu s-a dat nouă a căruia stăpînire e pe umărul lui și se cheamă numele lui Înger de mare sfat, sftetic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, domn al păcii, părinte ale veacului ce va să fie». Proorocul Daniil îl descrie în chip plastic (Daniil X, 5—6): «Și mi-am ridicat ochii mei și iată, un om îmbrăcat în veșminte de în, iar coapsele lui încinse cu aur curat și de preț. Trupul lui ca chrisolitul și fața lui ca fulgerul, iar ochii lui ca flacărele de foc și brațele și picioarele lui luceau ca arama lucitoare și zgomotul cuvintelor lui ca vuietul unei mulțimi». Mai departe, (X, 15—16 și 18): «Și pe cînd grăia cu mine astfel de cuvinte, mi-am întors privirea spre pămînt și am rămas ca un mut. Și iată! Acela care avea înfățișarea fiului omului s-a atins de buzele mele; atunci am deschis gura mea și am zis către cel ce sta înaintea mea: «O stăpînul meu!...». Proorocul Isaia împlinește ideea (IX, 6); «Și mare va fi stăpînirea lui și pacea lui nu va avea hotar. Va împărăți pe tronul lui David și peste împărăția lui, ca s-o furtăcească și s-o întemeieze prin judecată și prin dreptate, de acum și pînă în veac. Rîvna domnului Sabaoth va face aceasta».

Tema Iisus Christos Înger al marelui sfat, aflată în biserica Schimbării la Față din Cernica și în bisericile din Pasărea, evocă decorul pictat din biserica mare a Mînăstirii Sucevița (1595—1623). În acest din urmă monument, Iisus Christos înger al marelui Sfat apare într-o ilustrație caracteristică pe bolta absidei principale¹⁰, pe aceea a absidei laterale de miazăzi unde este ilustrat imnul liturgic «Unule născut, fiul și cuvîntul lui Dumnezeu», și în alte cîteva locuri din același monument. Iar picturile Mînăstirii Sucevița sînt de inspirație rusească¹¹.

10. I. D. Ștefănescu, *L'Evolution de la peinture religieuse en Bucovina et en Moldavia*; Paris, 1928.

11. *Iisus înger al marelui sfat* apare, în Oltenia, pe arcul triumfal al Bisericii mînăstirești Dobrușa (secolul XVI/XVIII); în mînăstirea brîncovenească din Rîmniceu Sărat, în cadrul unei ferestre din naos; în biserica Doamnei din București și în decorul cupolelor bisericii Sfînta Paraschiva din Rășinari. De ascmeni, în biserica din Bărsana (Maramureș) și în monumente restaurate în secolul al XVIII-lea (dar de fundație mai veche, secolul al XVI-lea).

Evangeliele Învierii sînt ilustrate, amintim, în biserica Domnească de la Argeș (sec. XIV), în biserica Doamenii din București (sec. XVII). Ne putem gîndi la o tradiție a Țării Românești legată de Mistra, izvorul iconografic al artei din această regiune. Le aflăm însă și în Moldova. La Voroneț, în secolul al XVI-lea, pe bolta unei abside laterale sînt pictate două evanghelii ale învierii. Exemplele din biserica Mînăstirii Pasărea și din «Schimbarea la Față» de la Cernica.

Demnă de relevat, în decorul bisericii Mînăstirii Pasărea, e figurarea lui Dumnezeu-Tatăl, pe bolta absidei principale, sub chipul lui Iisus Christos; figurare îndreptățită de texte precise din Evanghelia lui Ioan, simbolul credinței, etc. («A-l vedea pre Dumnezeu nu este cu puțință oamenilor»; «Cine mă vede pre mine pe Tatăl meu vede»; «Și într-unul domn Iisus Christos fiul lui Dumnezeu... prin carele toate s-au făcut»). Capul Mîntuitorului în această figurație este încadrat de nimb triunghiular. Mai tirziu, în alte exemple, se va scrie alături «Dumnezeu Sabaoth». În majoritatea cazurilor, pictorii au înfățișat de-a lungul veacurilor pe Iisus Christos Cel vechi de zile, sau pe Cel vechi de zile descris de prorocul Daniil; Dumnezeu Tatăl, «fiind duh», nu poate fi văzut de oameni. Din bogatul program iconografic al bisericii lipsește o temă fundamentală. Iisus pe cruce. Ne putem gîndi la o omisiune voită și sprijinită pe o veche tradiție a artei creștine, care a evitat o vreme înfățișarea Mîntuitorului pe cruce. E posibil să ne aflăm însă și în fața unei omisiuni pricinuite de apelul la exemple iconografice incomplet notate.

Interesantă compoziția temei «Iisus Înger al marelui sfat». Motivul principal (Iisus Înger) e folosit de pictor drept izvor de lumină care umple spațiul și se întinde cuceritoare la orizont. Îngerii sînt înfățișiți apoi în mers, repede. La spatel lor se înalță flăcări. Arhanghelul cu spada în mînă, figurat la Apus, înfățișează tot pe Iisus. Amintește «îngerul cu spada» de la Dăceni (primii ani ai secolului al XIV-lea), și decorul boltii din absida laterală din miazănoapte a bisericii mari din Mînăstirea Sucevița (datat din primii ani ai secolului al XVII-lea). Tema e inspirată din Isaia (IX, 5—6): «Căci prunc s-a născut nouă, un fiu s-a dat nouă, a căruia stăpînire e pe umărul lui; *înger de mare sfat*, sfințic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, părinte al veacului ce va să fie. Și mare va fi stăpînirea lui și pacea lui nu va avea hotare. Va împărăți pe tronul lui David și peste împărăția lui, ca s-o întemeieze prin judecată și prin dreptate, de acum și pînă în veci. Rîvna Domnului Savaot va face acestea». Mișcarea și tumultul din compoziție evocă, la rîndul lor, psalmii 149 și 150. Citim în cel dintîi: «Să se bucure Israel de cel ce l-a făcut; fiii Sionului să se veselească de împărțatul lor... În gură să aibă lauda lui Dumnezeu și săbie cu două tășuri în mîinile lor...» (149, 2 și 6); iar în cel de-al doilea: «Lăudați pe Domnul în locașul lui cel sfînt. Lăudați-L cu tobe și focuri...» (150, 1, 4). Textul Apocalipsului Sfîntului Ioan nu a fost necunoscut, la origină, pictorilor. Aflăm, în adevăr, aci elemente impresionante: «Și am văzut alt înger puternic pogorîndu-se din cer învăluit într-un nor, și pe capul lui era curcubeul iar fața lui strălucea ca soarele și picioarele lui erau ca stîlpii de foc» (Apocalips X, 1); «Atunci se deschise Templul lui Dumnezeu în cer, și se văzu în templu chivotul legămîntului său și se porniră fulgere și vuiete și tunete și cutremur și grindină mare» (Apocalips XI, 19).

Tehnică. Zidurile bisericii groase de 1,50 m au rezistat la zguduirile pricinuite de cutremure. Tencuielile boltilor și pereților interiori sînt formate din var de calitate, stîns și pregătît cu îngrijire. De aceea nu descoperim nicăieri burdușeli ori degradări ale straturilor inferioare. Acolo unde a căzut tencuiala (în două locuri), la boltile din pronaos, aflăm: acțiunea apei de ploaie care a pătruns prin acoperișul ruinat al bisericii. Temeliile și substructiile au fost cu multă pricepere zidite. Înălțată pe teren băltoș și în miez de codru biserica nu arată urme de umezeală nici la soclu. Crăpăturile fine și rare ce se observă pe suprafața pictată a boltilor pronaosului sînt de mică însemnătate, și pricinuite de mișcările șipcilor de lemn cu care au fost formate acestea din urmă.

Pictura a fost executată cu zemuri colorate și adaus de clei de origină animală; fără piatră acră. Aceasta a dizolvat cleiul și a făcut ca albastrul de cobalt al «cîmpului» și ocru draperiilor să se prindă azi de mina care le freacă. Negrul solului și negrul violet folosit la portretele de sfinți, ca și roșul închis din draperiile aces-

tora, sînt fixate bine. Dovedesc folosirea prin «excepție» a pietrei acre, piedică a dizolvării sub înfrurirea apei atmosferice. Fumul luminărilor și funinginea cu necurătențiile din atmosferă au întunecat pe alocuri compozițiile și chipurile. Cu deosebire în naos, în vecinătatea tîmplei, și pe pereții de miazăzi și apus ai pronaosului. Încercările de înlăturare ale funinginei, făcute cu gînd bun dar fără priceperea necesară, au ruinat decorul în proporții felurite. Trebuie observat, în ultimă analiză, că deteriorările se datoresc și pictării pe tencuiei zbicite.

Observațiile noastre privesc decorul din biserica Sfînta Treime. În biserica cimitirului, s-a folosit aceeași tehnică. Meșterul a fost ajutat însă de ucenici și, fiind vorba de o suprafață redusă, s-a putut termina mai iute decorul. S-a lucrat ca atare pe o tencuială încă umedă. Nu peste tot, fiindcă descoperim și suprafețe cu picturi slab fixate.

Stilul. Pictura murală din biserica Sfîntei Treimi a fost concepută în înțelesul de decor. Compozițiile formează tablouri izolate în rame pictate și împodobite cu foi grase de acant. Portretele sînt neîncadrate: înfățișate în zona inferioară a pereților sînt însă la rîndul lor izolate prin spații importante. Proporțiile bisericii Sfîntei Treimi și dispoziția interiorului inundat de lumină au înrîurit ideea de bază a sistemului de decor. În compoziție, perspectiva urmează principiile și procedeele picturii de chevalet. Portretele au prezentări variate. Văzute din față, din profil și înclinate la stînga ori dreapta, sînt însuflețite de mișcare și expresive. Personajele se sprijină pe piciorul stîng ori pe piciorul drept și sugerează momentul pornirii sau odihna. Draperiile de stil baroc nu îmbracă trupurile, fiindcă acestea nu sînt construite ci numai sugerate; în chip sensibil însă, pe temeiul unor cunoștinți anatomiche neîndoioase și pe simțul vieții. Mîinile sînt mai peste tot prea mici și nu lipsite de diformități. Figurile sînt înalte și elegant proporționate. Pictate «la scară», ele sînt în armonie cu liniile, formele și proporțiile monumentului. «Scara», regulă fundamentală în pictura monumentală, nu arată nicăieri scăderi. Planuri largi modelate în ton pe ton sau cu lumini de aur formează draperiile. S-au folosit cu predicție albastrul de cobalt «pastelizat» de vreme, roșul de garanță, roșul violet, galbenul de aur și albastrul de culoarea zorelelor.

Decorul pictat al bisericii Sfînta Treime din Mînăstirea Pasărea înfățișează o operă de artă distinsă prin însușiri de concepție și execuție. Ideea și sentimentul decorativ apar superioare aptitudinilor și procedeelor tehnice folosite în execuție. Discordanța aceasta micșorează singură în anume proporții valoarea de artă a monumentului care rămîne semnificativ și de deosebită importanță în evoluția picturii monumentale din Țara Românească. Legătura cu școala din Cernica e afirmată de pisanie și de semnăturile de artiști relevate de noi. Lucrul lui Niculae Polcovnicul și a ucenicilor lui e limpede. Rămîn mai greu de determinat și caracterele decorului din biserica Sfîntei Treimi însemnate prin înțelesul și respectul «scării» alături de dinamismul ansamblului. Meșterul ordonator trebuie căutat poate tot în Mînăstirea Cernica unde ne trimite concepția și programul iconografic.

Mînăstirea Căldărușani, ctitorie a lui Matei Basarab a trecut din mijlocul secolului al XVII-lea pînă astăzi, prin multe necazuri. Izolată pe un ostrov din mijlocul lacului Căldărușani și, pe vremuri, situată în miez de codru, a pătimit cu deosebire din pricina incendiilor. Au urmat restaurări și prefaceri, care n-au alterat temeinic caracterul mînăstirii. Aflăm și astăzi biserica secolului al XVII-lea în ograda împrejmuțată de incinta de zid cu chilii pe două etaje, paraclisul și atmosfera de chinovie amintitoare de tradiția Țării Românești, Moldovei și Muntelui Atos. Decorul pictural original al bisericii nu mai subsistă decît sub forma programului iconografic și a unor trăsături de epocă.

Intr-una din casele mai încăpătoare, din afara incintei, pe marginea lacului, Mînăstirea a grupat obiectele de artă pe care le-au cruțat vremile. Aflăm aci icoane pe pînză și pe lemn, și numeroase portrete de ierarhi și ieromonahi. O primă serie de icoane figurează teme evanghelice: tăierea împrejmur și chipul Sfîntului Vasile cel Mare (0,43/0,30 cm), Iisus între învățații templului (0,90/0,59 cm), Pogorîrea de pe Cruce (0,97/0,28 cm), Pogorîrea Sfîntului Duh (0,91/0,59 cm). O a doua serie e

formată din icoana Mântuitorului, episcop stînd pe tron (0,88/0,54 cm), Deisis și proslăvirea Sfîntului Lemn (0,44/0,35 cm), Deisis cu Iisus episcop stînd pe tron (0,46/0,35 cm); Maica Domnului purtînd pe Iisus pe brațul stîng (0,50/0,40 cm) și trei alte icoane cu același subiect (0,32/0,24 cm; 0,88/0,54 cm și 1,05/0,62 cm). Maica Domnului purtînd pe Iisus pe brațul drept, și Izvorul Tămăduirii ilustrează o icoană pe al cărui cadru sînt pictate condacele și icoasele acatistului Bunevestiri (0,67/0,50); încoronarea Sfintei Fecioare (0,27/0,20 cm) și Izvorul Tămăduirii (0,55/0,48 cm), o icoană din 1822 figurînd încoronarea Sfintei Fecioare, și portretul Sfîntului Ioan Gură de Aur (1,11/0,89 cm).

Două icoane trebuie menționate aparte. Cea dintîi ilustrează chipul Maicii Domnului stînd pe tron și purtînd pe Iisus; o încadrează Sfîntii Teodosie și Antonie din lavra Pecerska a Kievului (0,42/0,29 cm) (cu inscripții în slava bisericească). Cea de-a doua, cu inscripții grecești (0,47/0,40 cm), înfățișează în centru pe Maica Domnului în picioare cu Iisus în brațe. E încadrată de cele șapte colțane ale înțelepciunii: învățătura, harul, dragostea, nădejdea, frăția, credința...; Moisi cu tablele legii, Aaron, regele David cu arca, prorocii Isaia, Ieremia, Ezechiel și Daniil; și Sfîntii Nicolae, Gheorghe, Teodor Stratilat, Haralambie, Dimitrie și Teodor Tiron. Compoziția, inscripțiile și stilul amintesc tradiția artistică a Ierusalimului. Adornirea Maicii Domnului și încoronarea Mariei sînt pictate pe o icoană (0,61/0,48 cm) care are pe cadru portretele sfinților Gheorghe, Eftimie, Vasile cel Mare, Nicolae, Grigore, Haralambie, Nifon și Dimitrie. La partea inferioară citim cuvintele: «Întru naștere fecioria ei păzit...».

Exceptând încoronarea Sfintei Fecioare din 1822, icoana cu Sfîntii din Lavra Pecerska și icoana de tradiția Ierusalimului, toate celelalte pictate în tempera pe pînză sau pe lemn, cu inscripții românești în cirilice, vădese prin stil și tehnică o școală și aceeași epocă (prima jumătate și mijlocul secolului al XIX-lea). Trimit, în același timp, la icoanele din Mînăstirea Cernica, prin cugetarea iconografică, caracterul desenului, culorile folosite și stil. Caracteristic și chipul de pictare al draperiilor, precum și sistemul de modelare prin pete de lumină care indică anatomia, prin sisteme de linii și lumini.

O a treia serie de icoane din muzeul Mînăstirii Căldărușani cuprinde lucrări care ilustrează pe Maica Domnului îndurerată în preajma lui Iisus răstignit pe cruce. Îi aflăm modelul într-o copie după Correggio (0,30/0,20 cm) datorită unui autor necunoscut. Deisis cu Iisus, în tunică roșie modelată cu aur și mantie albastră formată în același chip, împodobeste o icoană pe lemn datată din 1799. Sistemul de modelat cu lumini de aur și bare albastre o apropie de o a doua icoană în care apare Mîntuitorul pe tron încadrat de cei 12 apostoli (1,12/0,86 cm). Din 1739 e datată icoana Sfîntului Ioan Evanghelistul pictat lîngă crucea Mîntuitorului.

Sînt rînduite în muzeu numeroase alte icoane: un epitaf pe pînză din prima jumătate a secolului al XIX-lea (1,29/0,85 cm); portretele Sfîntilor Stelian, Ștefan și Pantelimon (0,26/0,21 cm), Dimitrie (0,62/0,40 cm); Sfîntul Apostol Petru în rugăciune (0,58/0,47 cm), Sfîntul Nicolae episcop (0,47/0,34 cm), Sfîntul Nicolae și Sfînta Paraschiva (0,32/0,24 cm), Sfîntii Ioan Botezătorul și Nicolae (0,54/0,45 cm), sfinții îngeri cu medalionul lui Iisus Christos și portretele a cinci sfinți ierarhi (0,28/0,24 cm), Sfîntul Arhanghel Mihail (0,64/0,39 cm), un înger cu un copil în brațe (simbolul sufletului) (0,77/0,56 cm), cuviosul Gherasim (0,33/0,25 cm), fericitul Ieronim (1,00/1,30 cm), Sfîntii Trei Ierarhi (0,95/0,70 cm), Sfîntul Ioan Botezătorul (0,28/0,29 cm).

O icoană a Sfintei Paraschiva purtînd în mină o cruce pe care se vede Mîntuitorul răstignit (0,80/0,56 cm) are inscripție românească în cirilice și date: 1791 iulie 19. O a doua icoană înfățișînd pe Sfîntii Haralambie, Visarion și Atanasie episcopi are notată în roșu inscripția: «Smeritul episcop kir Iosif 1799». Sfîntii Atanasie cel Mare și Teodosie «Înțemeietorul de obște» împodobesc o icoană care arată și pe Maica Domnului lîngă crucea Mîntuitorului răstignit (0,30/0,24 cm). Inscriptiile sînt în limba rusească.

Așezăm de o parte icoana atonită, cea din Ierusalim și icoanele rusești, precum și copia după Correggio. Nu știm dacă fac parte dintr-o serie mai bogată de icoane ale atelierului cernican ori a aceluia din Căldărușani sau dacă au fost aduse la

anume vreme într-una ori alta din minăstiri. Toate celelalte lucrări dovedesc o inspirație iconografică comună, procedee tehnice și stil asemănător. Vădesc activitatea unui atelier de aproape înrudit cu cel din Minăstirea Cernica, și însușirile caracteristice ale unei școli de artă călugărească. Tezaurul cuprinde 25 portrete de ierarhi și călugări din Minăstirea Căldărușani. Proced din spiritul portretelor din Minăstirea Cernica. Cîteva sînt semnificative. Cele mai multe au înfățișarea de lucrări de ucenicie. Niciunul nu este însă lipsit de interes istoric local, ca atare demn de studiu. În cele mai reușite, descoperim înrudirea și aerul de «familie»; alături de o vădită aplicație a pensulei. «Poza» personajelor e bine aleasă și just exprimată. Un simț rar de ordine fizionomică și de mărturisire a vieții interioare aproape pretutindeni. Din cîmpul negru întunecat se formează pentru ochiul privitorului, pe încetul, trupul personajului învăluit în tunica și mantia sumbră a călugăriei. Potcapul și camilavca limiteză fruntea și formează umerii și spatele. Se reliefează chipul trist și resemnat pictat din lumină polarizată. Ochii, gura și mîinile definesc viața și personalitatea.

Un grup semnificativ de lucrări semnate și datate prezintă note remarcabile și ne dau știri importante. Ne ajută să luminăm formația lui Nicolae Grigorescu, întunecată pînă astăzi de lipsa de izvoare. Cea dintîi, pictată pe lemn (0,74/0,57 cm), înfățișează pe Maica Domnului în maphorion vișiniu împodobit cu galon de aur. Poartă pe Iisus pe brațul stîng. Portretul, pictat în centrul icoanei, e încadrat de Intrarea în biserică, Bunavestire, Nașterea Domnului, Întîmpinarea, Botezul, Schimbarea la Față, Înălțarea, Rusaliile și Adormirea Maicii Domnului. La partea inferioară a icoanei citim o inscripție pictată: «1855 martie 27 de ziua de Sfînta Troiță de Nae Zugravul uliței Căldărușari». O a doua icoană e împodobită cu portretul Mîntuitorului stînd pe tron cu evanghelia deschisă în mîna stîngă și cu dreapta binecuvîntînd (0,80/0,60 cm). E semnată de Nicu Grigorescu. Tot de marele nostru artist e icoana sfinților Constantin și Elena zugrăvită pe lemn (0,85/0,62 cm). Proporționarea siluetei arată o lucrare de ucenicie. Bogăția și moliciunea stofelor alături de distincția chipurilor vădesc însușirile artistului chemat. Apropiem de aceasta Izvorul Tămăduirii, icoană de tîmplă încadrată de rama de aur și semnată Nicu Grigorescu (0,65/0,30 cm). Interesant să observăm că tema a fost cu predilecție înfățișată în pictura murală din Minăstirile Cernica și Pasărea și, de Grigorescu însuși în două alte icoane cunoscute. Lui Grigorescu îi aparține și icoana pe lemn a Sfîntului Dimitrie (0,26/0,21 cm)¹².

Artistul a zugrăvit portretul sfințului pe ușa diaconească din tîmpla bisericii Sfinților Arhangheli în Minăstirea Agapia, lucrare din referință distrusă de incendiul din 1903. În muzeul acestei minăstiri, o minunată schiță pe lemn, păstrează amintirea proiectului lui Grigorescu. Voia să înlocuiască opera mistuită de incendiu. Eleganța și proporțiile ferice ale portretului, figură în picioare, «poza» firească și culorile, un albastru lăptos și aerat și pete ruginite armonioase înalță schița la rangul de lucrare aleasă de artă. A fost executată 50 de ani după ce a pictat icoana din Căldărușani.

Din 1855 și semnată de Nicu Grigorescu este încoronarea Sfintei Fecioare, pictată pe lemn (0,60/0,42 cm) în tonuri calde, pastelizate: albastru, roșu, verde și vișiniu. Draperiile sînt modelate cu lumini de aur. Părul buclat, mătășos și expresia inspirată de studiul unui model viu dăruiesc acestei icoane valoarea unui portret. De un alt meșter, sînt încoronarea Sfintei Fecioare pictată pe lemn în dimensiuni mult mai mari (0,50/1,06 cm); și Iisus și Samarineanca (0,68/0,30 cm). Dovedesc însușiri grigoresciene și tehnica acestuia.

În muzeu se văd elementele unei vechi tîmple din biserică cea mare: Iisus pe cruce, Maria și Ioan Evanghelistul la picioarele crucii, două icoane împodobite fiecare cu cîte doi apostoli și cinci praznice (Nașterea Maicii Domnului, Bunavestire, Nașterea Domnului, Adormirea Maicii Domnului și Cina cea de Taină); portretele în picioare ale Sfinților Dimitrie și Gheorghe. Cel din urmă e semnat de Nicu

¹². În colecția de artă din Minăstirea Antim (București) se păstrează un frumos «tondo» semnat de N. Grigorescu și datat din 1854. Înfațișează pe Mîntuitorul în slavă.

Grigorescu și datat din 1854. Poartă toată pecetea unei școli¹³. Cuprind pëisaje, arhitecturi, draperii modelate în ton pe ton, și vădesc înriurirea artei apusene. Lucrarea lui Grigorescu se distinge. Chipul e feciorelnic cu păr buclat și miini fine. Draperiile modelate cu lumini de aur ascund o ușoară disproporție dintre bustul și partea inferioară a trupului. Cinci ani mai târziu, Grigorescu va picta, în Minăstirea Agapia, portretul Sfintului Gheorghe pe ușa de miazănoapte a timplii (biserica mare a minăstirii). O reproducere, gravură în negru sau în culori a celebrei statui a lui Donatello, și studiul unui model viu l-au ajutat, alături de experiența din Căldărușani, să creeze minunatul portret cunoscut tuturor cercetătorilor. Lucrarea ne oferă prilejul și posibilitatea de a admira ritmul, evoluția și rezultatele experienței la marea noastră artist.

În Minăstirea Căldărușani aflăm lucrări interesante ale pictorilor Serafim. Cea dintii (0,37/0,29 cm), semnată de «Basilie» Serafim și datată din 1859, e împodobită cu încoronarea Sfintei Fecioare de Sfinta Treime. Draperiile modelate cu lumini de aur, proporțiile figurilor, culorile și cadrul aurit sînt ale «școalei» din Căldărușani. Data este importantă: Grigorescu plecase de un an și picta acum la Agapia. În urma lui meșteri pictori foloseau tehnica locului, și definesc spiritul școlii. Anton Serafim semnează o icoană pe lemn cu același subiect (0,49/0,37 cm). E datată din anul 1860. În 1861 același artist zugrăvește portretul Sfintului Cuvios Iftimie (0,35/0,28 cm); și în același an icoana Maicii Domnului în picioare purtînd pe Iisus (0,40/0,32 cm).

Printre icoanele așezate în muzeu aflăm o lucrare de Sava Henția din 1888, cu Iisus grădinar (din evangheliile învierii) (1,10/2,20 m). Tot de Sava Henția e judecata lui Iisus, copie în ulei după Mumcaes (1,30/2,00 m), datată din 1893, și portretul pe pînză al mitropolitului Ghenadie Petrescu (0,60/0,75 cm), datată din 1894. Din 1895 e un tablou pe pînză după Plochhorn de Sava Henția (2,50/1,10 m) și o icoană pe lemn a Maicii Domnului îndurerată, la piciorul crucii, pictură în tempera în stil apusean (0,50/0,36 cm), care are însemnat pe verso numele Kohannes Ethon și cuvîntul «pînxit 1746». Cea din urmă lucrare pare rătăcită în muzeu, adusă fiind din altă parte. Lucrările lui Henția, alături de o pictură pe pînză înfățișînd pe Iisus răstignit între cei doi țilhari (1,60/1,20 m) semnată de G. Tattarescu 1881, dovedesc stăruința în minăstire a unei activități artistice. Nicolae Grigorescu însuși n-a uitat niciodată Căldărușanii. Se vede că a trăit aici lungă vreme, și a învățat. În afară de scurte și vagi amintiri, caracteristice acestui mare «tăcut», artistul a lăsat un rămas bun înduioșat Căldărușanilor. A pictat în atmosferă de amurg, la vremea toacei de vecernie, ograda minăstirii cu zidurile ei bătrîne și chiliile singurate. În ungherul de miazăzi-răsărit o scară înaltă de lemn duce la adăpostul călugărilor. Atmosfera e plină de amintiri, de pace și de tăcere, reflexe ale vremii bătrîneții locului și sufletului adînc sensibil a celui ce nu putea să uite «Seară la Căldărușani» (pînză în proprietatea doamnei Henrieta Delavrancea).

Muzeul din Minăstirea Țigănești. La 25 km de Minăstirea Căldărușani, la 5 km de șoseaua București-Ploiești și în linie aproape dreaptă cu Căldărușanii, află călătorul pe marginea unui lac minăstirea de maici Țigănești, cu case modeste, risipite și de pază în jurul bisericii. În odăile stăreției sînt adunate lucrurile de preț cruțate de vreme și împrejurări: tipărituri vechi, manuscrise de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, broderii bisericești și veșminte arhieresti. Aflăm și un număr de icoane. Cea mai veche e datată din 1781 și ilustrează tema Deisis. Maica Domnului regină poartă, în stînga, pe Iisus cu coroană. E încadrată de Arhangheliu Mihail și Gavriil; în colțuri, la partea inferioară, vedem sfintii doctori fără de arginți Cosma și Damian. Inscripția pomenește pe robul lui Dumnezeu Stamate (0,40/0,33 cm). De la sfîrșitul veacului al XVIII-lea este icoana Maicii Domnului pictată în tempera pe lemn; nimbul și mina dreaptă sînt acoperite cu placă de argint înflorat (0,48/0,36 cm). Din 1824 e icoana Maicii Domnului «Izvorul Tămăduirii», încadrată de doi arhangheli. La partea inferioară, vedem fîntîna cu apa vieții înconjurată de împă-

13. Cu excepția icoanei de N. Grigorescu, celelalte elemente ale timplii sînt opera diaconului Lazăr, și datează din primii ani ai secolului al XIX-lea (1806?).

rați, ierarhi călugări și bolnavi care beau din ea. O a treia icoană înfățișează Sfânta Treime, Sfinții Cosma și Damian și 12 praznice (0,25/0,42 cm). Poate fi datată după stil și tehnică din epoca 1840—1850. Din aceeași vreme e icoana coboririi Mîntuitorului de pe cruce, caracteristică cu cadrul ei aurit, proporțiile figurilor și modelarea draperiilor; trăsături ale școlii din Căldărușani. O icoană pe lemn de tei cu fond de aur (0,72/0,52 cm), de la mijlocul secolului al XIX-lea înfățișează, la partea superioară, pe Iisus cu evanghelia deschisă în slava cerului, iar în cîmp, pe Sfintele și Sfinții Tatiana, Matroana, Agripina, Hariton, Metodie, Nicolae făcătorul de minuni, Gudiil (Gudiil sfînt?) pictat de două ori cu un copil în brațe, Haralambie, Vlasie, Ștefan cel Nou; Petru, Pavel și Matei, Apostoli. Icoana Sfîntului Nicolae episcop (0,49/0,59 cm) și icoana Schimbării la Față (0,38/0,31 cm) sînt de tradiție și tehnică rusească. Au fost aduse tîrziu în minăstire. Interesantă icoana Sfîntului Ilie în pragul peșterii din Kedron, cu cadrul de foc și imaginea lui Elisei (0,28/0,22 cm). Poate fi datată din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Icoana Sfintei Filoteia mucenică cu ilustrații ale pămîririi sale (0,57/0,28 cm) și aceea a Sfintei Paraschiva (0,45/0,36 cm), sînt mai interesante. Cea din urmă, datată din 1797, poartă semnătură lui Vasile Zugrav. Un Vasile Zugrav a fost înmormîntat în cimitirul Minăstirii Pasărea, unde i-am aflat crucea de piatră. S-ar putea să fie vorba de dînsul. Ar fi fost în vîrstă, în acest caz, la vremea cînd a zurgăvit la Pasărea.

Cinci portrete trebuie notate aparte: portretul bust al lui kir Dosoftei arhimandrit al Minăstirii Căldărușani (în ulei pe pinză, 0,78/0,66 cm) datat din 1807; portretul bust al arhimandritului Dorotei, urmaș al starețului Gheorghe de la Căldărușani (0,62/0,47 cm) și portretul bust al unui alt arhimandrit (ulei pe pinză, 0,74/0,57 cm); chipul stareței Ierotea așezată în scaun și purtînd schimă e din 1855 (ulei pe pinză, 0,83/0,65 cm), și portretul unui arhimandrit (ulei pe pinză, 1,06/0,70 cm), semnat de N. G. Stoenescu Pitești, și datat din 1889)¹⁴.

Portretele de arhimandriți din Căldărușani au fost aduse la Țigănești cu un prilej oarecare (poate cu prilejul incendiului cel mare, cele de starețe sînt de bună seamă opera unor artiști din Căldărușani și vădesc tehnica și stilul meșterilor de aci. Interesante datele lor (1807 și 1855).

Bisericile din București oferă un cîmp interesant de cercetare, în legătură cu școala de pictură din Minăstirile Cernica și Căldărușani; școală de artiști călugări și ucenici ai acestora, formați de meșteri a căror origină și formație nu sînt ușor de aflat.

Remarcăm, în primul rînd, programul iconografic din Cernica și din icoanele muzeelor cernican și din Căldărușani, caracterizat prin ilustrarea cu precădere a minunilor Mîntuitorului, Mariei «izvorul tămăduirii», îmbogățit cu numeroase portrete în care sfinții călugări sînt în număr mare alături de sfinții ierarhi, făcătorii de minuni, doctorii fără de arginți, militarii etc. E vădită înriurirea Atosului și erminiei. Locul ocupat de tema Iisus înger al marelui sfat rămîne o caracteristică a Minăstirilor Cernica și Pasărea. Celelalte elemente se regăsesc în București în bisericile pictate în prima jumătate și puțin după mijlocul secolului al XIX-lea. Nicolae Grigorescu a dus programul în biserica Sfinților Arhangheli din Minăstirea Agapia, unde regăsim, în bolta absidei de răsărit pe Maica Domnului cu Iisus încadrat de arhangheli și prorocii David și Solomon; iar în zona inferioară a pereților sfintei mucenici (minăstire de maici) și sfinți călugări. Programul e reprodus de decorul a numeroase alte biserici din Moldova. Pictura pe tencuieli proaspete în al doilea rînd, nu pare a fi fost bine cunoscută meșterilor din Minăstirea Pasărea și Cernica (excepție, picturile din pronaosul bisericii Sfîntul Nicolae). Nimburile Mîntuitorului, Maicii Domnului și sfinților sînt la rîndul lor caracteristice. Formate din lumină degradată din centru spre periferie, și brăzdate de lumină de aur sau de culoare, înlocuiesc nimburile unicolore limitate cu cercuri de aur sau de culoare ale tradiției din țările românești: la Cernica, Pasărea, Căldărușani, Agapia și alte biserici moldovenești.

14. Pictorului Stoenescu, contemporan cu N. Grigorescu, i se datorește decorul unei biserici din Roman (în preajma episcopiei).

Icoanele sînt remarcabile. Amintim icoana împărătească a Izvorului Tămăduirii din tîmpla bisericii Lucaci din București; semnată de «Nae Pantelimonescu zugrav», datată din 1862 și însemnată cu o inscripție pictată pe o panglică albă: «Corporația tutungiiilor, cofegiiilor și tăbăcarilor». Compoziția, culorile, caracterul figurilor și desenul minuțios al chipurilor, mîinilor și draperiilor sînt de tradiția icoanelor studiate mai sus. Se leagă și cu pictura murală a bisericii, în care programul iconografic este cel din Cernica și Agapia.

În muzeul Mînăstirii Văratice, aflăm o icoană pe lemn pictată în ulei și semnată de «N. Polcovnicul zugrav, noiembrie 1824». Înfățișează, la partea superioară, Sfînta Treime. Cîmpul e ocupat de Bunavestire, Nașterea Mîntuitorului, Iisus pe Cruce, Sfînta Elisabeta cu Sfîntul Ioan Botezătorul în brațe; Sfîntul Ioan Botezătorul cu aripi și Sfîntul Nicolae episcop (0,91/0,70 cm). În stăreția aceleiași Mînăstiri, se află icoana Maicii Domnului bust purtînd pe Iisus (caracteristicile tehnice sînt aceleași ca ale icoanelor din Căldărușani), și o icoană, în tempera, pe lemn în cadru sculptat. Înfățișînd pe Iisus Christos, pe tron cu evanghelia deschisă pe genunchiul stîng. Mîntuitorul poartă tunică roșie și mantie albastră, modelată cu linii de aur în sensul formeii. Tehnica și stilul o asemeiesc icoanei din stăreție. Data 1791, pictată în dreapta în partea de jos a lucrării, amintește cele mai vechi lucrări ale Cernicai, către care ne trimite tehnica și stilul. Le regăsim în icoane mari din stăreția Mînăstirii Neamț și în absida de răsărit a bisericii Sfîntii Arhangheli din Agapia. Icoanele împărătești din tîmpla bisericii Adormirea Maicii Domnului (din Mînăstirea Agapia), Maica Domnului purtînd pe Iisus, Iisus Christos, Adormirea Maicii Domnului și Sfînta Varvara reprezintă modele ale genului și poartă marca Căldărușanilor. Executate către mijlocul secolului al XIX-lea, opresc ochiul prin proporțiile elegante ale personajelor, prin tonurile albastru aerian și trandafiru brăzdate de dungi de aur precum și prin chipul cum sînt înțelese draperiile¹⁵.

Monumentele, picturi murale și icoane, studiate de noi, atestă activitatea unei școli care s-a întins între anii 1780 și 1880, în Mînăstirile Cernica, Căldărușani și Pasărea. Relația dintre aceste instituții este întemeiată documentar, pe faptul istoric al trimiterii, de către starețul Gheorghe, în anul 1793 a unui grup important de călugări cernicani la Căldărușani. Aveau drept conducător duhovnicesc pe călugărul Timotei. Devenit stareț, acesta a întemeiat în 1813 schitul de maici de la Pasărea, unde a clădit biserica de lemn în 1847, iar Sfîntul Calinic stareț a înălțat aci o mare biserică de piatră alături de una mai veche de zid. Meșteri și călugări pictori au împodobit edificiile cu zugrăveli murale și icoane.

Programele iconografice și spiritul în care sînt executate vădesc, în Mînăstirea Cernica, două izvoare deosebite și două stiluri. Cel dintîi apare în biserica Sfîntul Nicolae. De obîrșie atonită, urmează erminia. În pronaos aflăm restaurări și adausuri de obîrșie și duh rusesc. În biserica cea mare, a mînăstirii, programul cuprinde teme mari caracteristice Cernicai: Liturgia îngerească cu Iisus Înger al marelui sfat, Izvorul Tămăduirii legat de liturghie și de acatistul Maicii Domnului, și «figuri» din Vechiul Testament.

Din punct de vedere tehnic, meșterii nu par a fi stăpînit meșteșugul picturii pe tencuiele umede. Au lucrat, mai ales în «Sfîntul Nicolae», într-un simili-fresco apropiat de tempera. Procedeu a fost folosit în biserica cîmîtirului din Pasărea, și în biserica cea mare a acestei mînăstiri, cu rezultate mediocre.

Stilul oferă două aspecte vădite în biserica Sfîntul Nicolae. Cel dintîi e al zugrăvelilor din naos și absida de răsărit, unde compozițiile copiază modele venite de aiurea sau moștenite de zugravi, iar figurile izbesc prin monotonie și lipsă de viață. Cel de-al doilea este al picturilor din pronaos, cu deosebire de pe bolți. Aci ne întîmpină arhitecturi înțelese, spații cuprinzătoare, peisaje și orizonturi. Vin,

15. În biserica din Pingărați (Moldova), ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu, și anume în biserica «superioară», tîmpla datează din 1816. Păstrează toate icoanele. Remarcabile, cele împărătești, semnate de «Daniil egumen». Draperiile modelate cu dungi de aur și stilizate ca la Cernica, Căldărușani, Mînăstirile Neamț, Agapia și Văratice, dovedesc activitatea unei școli de pictori și iconari moldoveni, așezați în Mînăstirea Neamț și legați de centrul artistic din Suceava. Note iconografice caracteristice amintesc de înfiurirea artei rusești.

poate, din stampe și ilustrații apusene. Uimitoare compozițiile și figurile, operă a lui Niculae Polcovnicul, tratate miniaturistic, cu un desen just și simțit, și de o prospețime care farmecă. În biserica cea mare a minăstirii, întâlnim tratamentul baroc al draperiilor, izolarea figurilor și un început de agitație, însușiri care reapar în biserica cea mare a Minăstirii Pasărea, unde stăpânește însă un spirit nou, făcut din măsură, bun gust și dinamism. Notele rusești din Cernica rămân răzlete, și se explică prin legăturile cu Minăstirea Neamț. Ucenici ai starețului Paisie Velicovschi, călugări cernicani sau originari din Neamț au fost purtătorii înrîuririi.

Icoanele pe lemn și pînză și portretele din Cernica, Căldărușani și Țigănești sînt inspirate, la rîndul lor, din tradiția Țărilor Românești. Le însuflețește însă un spirit nou, fiindcă meșterii folosesc modelul viu, studiat cu pietate și simț artistic. Tehnica se cuvine să fie subliniată. Meșterii dovedesc, în primul rînd, o temeinică cunoștință a procedeelor de pregătire a suportului de lemn, preparației și tonurilor. Din acest punct de vedere meritele lor sînt uimitoare. Au realizat picturi rezistente pilde ale genului. Culoarea, uneori de nuanțe florale, degradată cu măiestrie în intenție constructivă, arde lumină și viață. Omogenă, alteori, și de aspect metalic e închisă în figuri geometrice, formate din linii de aur lipsite de rigiditate și inspirate din vrejuri¹⁶.

Icoanele școlii din Cernica și Căldărușani atestă o tradiție cu origini în arta bizantină (Mistria și Ochrida) și Țările Românești. Călugării și zugravii au stabilit și păstrat legătura cu centrele moldovenești din Suceava, Minăstirea Sucevița și Minăstirea Neamț. Deosebit de interesantă relația cu centrul transilvănean din Țara Făgărașului.

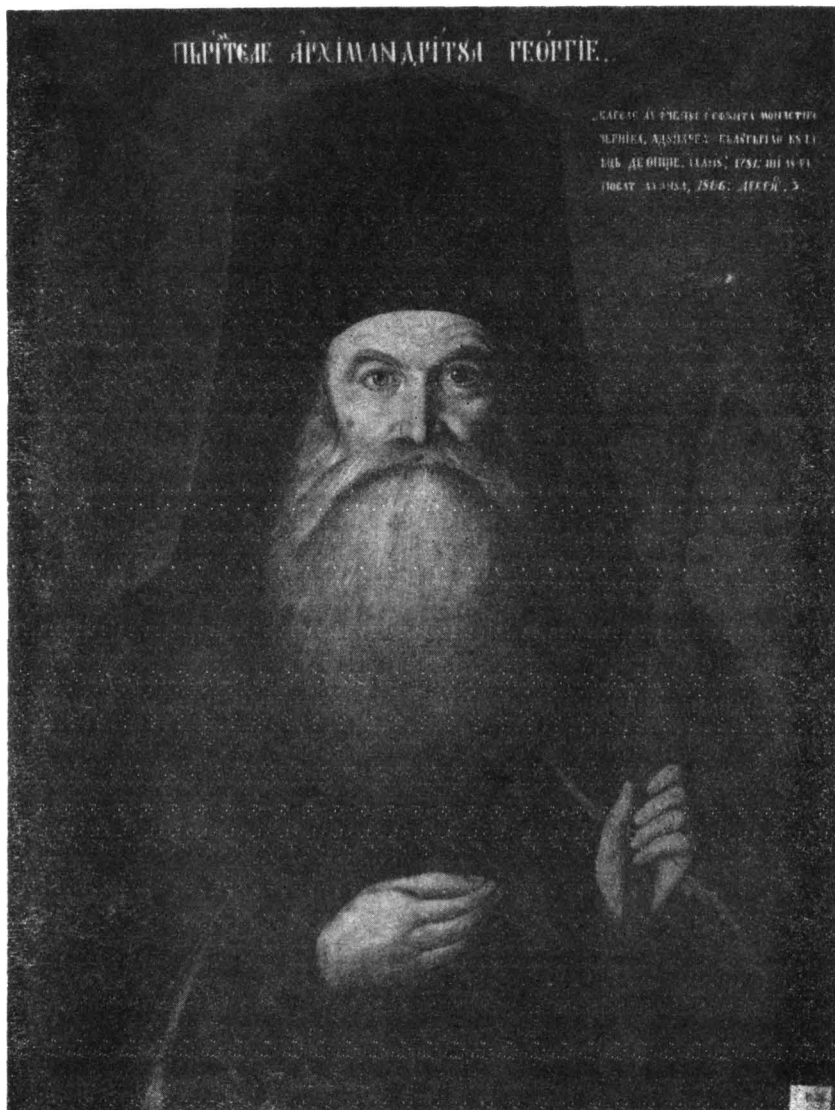

Nicolae Grigorescu a învățat la Căldărușani și în București. Din Minăstirea Neamț, unde se afla de o vreme lîngă ierodiaconul Iosif Gheorghian, mitropolit primat al României mai tîrziu, el a fost chemat să picteze biserica Sfinții Arhangheli din Minăstirea Agapia. S-a prins, prin contract, să lucreze în fresco. A încercat, și a lăsat amintire icoana hramului zugrăvită la exterior, deasupra ușii de intrare la miazăzi. A judecat singur nesatisfăcătoare cunoștințele și însușirile lui de freschist și, trecînd peste contract, a pictat monumentul în ulei, pe «șpaclu» de humă. A adus la Agapia programul iconografic din Cernica (biserica din cetate) și predilecția pentru portrete. A folosit modelul viu, și s-a ajutat de stampe franceze. A realizat o lucrare cu însușiri excepționale, și a reușit mai ales în portrete, specialitatea căldărușanilor și cernicanilor.

Un praznicar pe lemn din muzeul Căldărușanilor înfățișează portretele Sfinților Dumitru și Gheorghe. Este semnat, jos în stînga: «Nicu Grigorescu 1854». Datată cu patru ani înainte de Agapia, se încadrează într-o serie de realizări asemănătoare. Le aflăm la Căldărușani, Cernica, Agapia și Văratec. Figurile sînt concepute «realist» și lucrate după modelele din erminii de zugravi. Lipsite de elegantă și mediocru proporționate, sînt pictate în tonuri reci și nearmonizate. «Praznicarul» dovedește că Grigorescu a pictat o vreme la fel cu tovarășii lui de școală, într-un chip și într-un stil care nu poate fi socotit al lui. În 1854 avea, amintim, numai cinci-sprezece sau paisprezece ani.

Punerea în mormînt, epitaf semnat de ieromonahul Gherasie la Căldărușani și datat din 18 iunie 1837 evocă compozițiile lui Grigorescu, care ilustrează aceeași temă. Una din acestea apare pe intradosul arcului mare de la apus în biserica Sfinților Arhangheli la Agapia. A doua împodobește epitaful păstrat în muzeu. Pictat în ulei pe pînză (1,25/1,20 m) are drept fond dealul Golgotei cu cele trei cruci și arhitecturi. Iisus Christos e întins pe giulgiul său alb ținut la capete de Iosif și Nicodim (cel dintîi în mantie roșie, cel de-al doilea în mantie cafenie și amîndoi

¹⁶. Paraclisul palatului domnesc Ghika, la Tei în București, e împodobit cu patru icoane împărătești așezate în tîmplă: Mîntuitorul (bust), Maica Domnului purtînd pe Iisus, Nașterea Mariei și Înălțarea care vădesc însușirile școlii de iconari de care ne ocupăm. Datele de la mijlocul secolului a XIX-lea sînt inspirate din tradiție și modele vii. Atestă bun gust și măiestrie tehnică.

ΠΑΤΕΡ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΣΑ ΓΕΩΡΓΙΕ.

ΚΑΤΕΣΤ. ΑΥΤΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΜΕΤΗΝ ΑΥΣΤΡΙΑΣ ΕΛΑΤΕΡΙΑΝ ΚΣ ΛΙ
ΕΚΕ ΔΕ ΟΥΡΕ. ΟΛΙΣ. ΤΗΣ ΔΙΕΣΤΕ
ΠΡΟΣΤ. ΑΥΤΟΥ. ΤΣΕ. ΔΙΕΣΤ. 3

Părintele Arhimandrit Gheorghe : ulei pe pinză (68/88 cm) ;
portret pictat în Mănăstirea Căldărușani

**Maica Ieroftia a stărețit 26 de ani (unde?); a trăit 72 de ani.
Portretul datat din 1855 ; ulei pe pînă (70/88 cm) ; se păstrează în
Mănăstirea Țigănești**

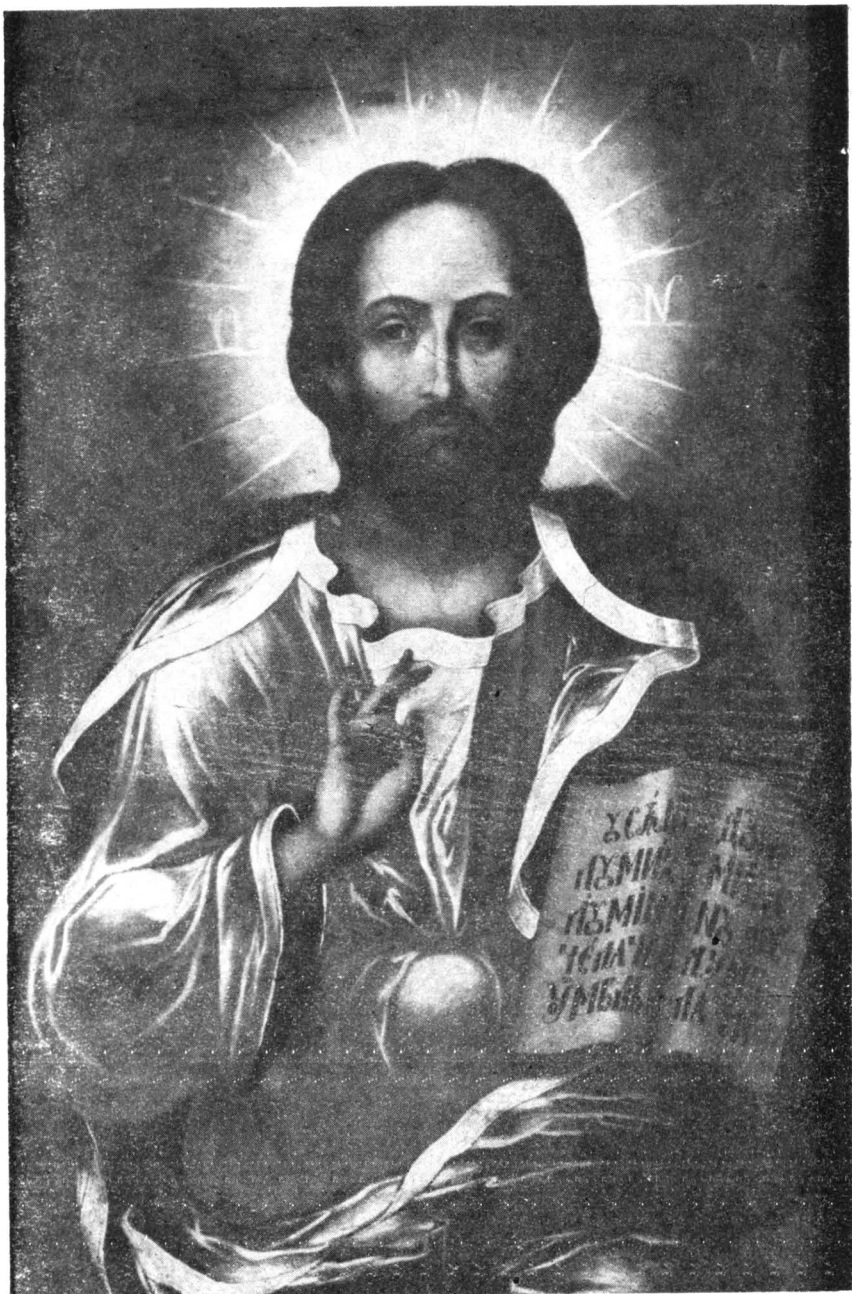
Portret păstrat în Minăstirea Țigănești ; *Stareț* pe
feloliu roșu ; ulei pe pînză (63¹/₂/88¹/₂ cm)

Liturghia Ingerească; pictură murală din biserica Sfinta Paraschiva-Rășinari

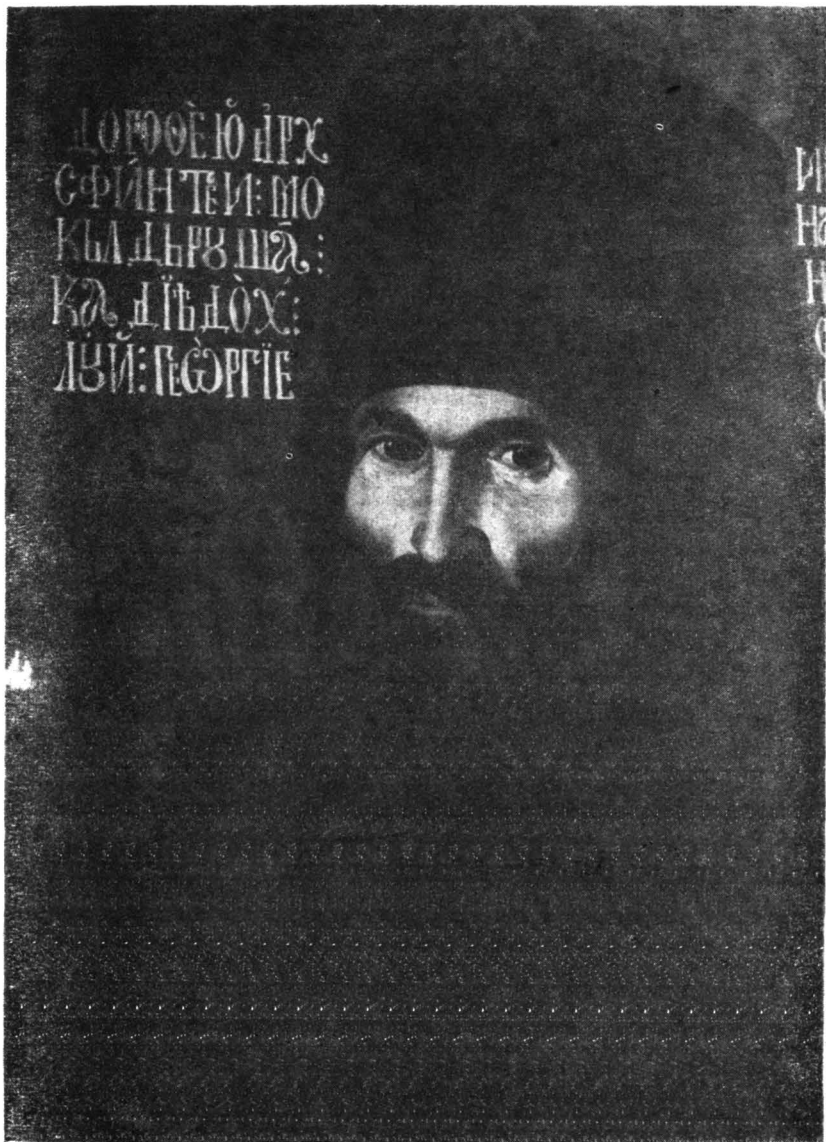
Pirvu Mutu — zugravu

Icoană de Nicolae Polcovnicul — Muzeul Mînăstirii Cernica

Nicolae Polcovnicul, autoportret

Doroței arhimandritul starețul Mănăstirii Căldărușani. Inscripția :
«Doroței arh. Sfintei Mănăstiri Căldărușani diadoh lui Gheorghe»
Ulei pe pînză (64 cm/68 cm)

u tunici violete. Ioan sărută mâna lui Iisus, iar Maica Domnului în maphorion lbastru e în picioare, înclinată, încremenită de durere și cu miinile încrucișate pe piept. În colțurile epitafului sînt înfățișați bust evangheliștii Ioan și Matei la partea superioară; Marcu și Luca la partea inferioară. Toți cu simboalele lor. În slava erului, Dumnezeu-Tatăl în tunică vișinie domină înconjurat de o coroană de îngeri. O inscripție în culoare albă dă, pe margini, textul liturgic «Iosif cel cu bunchipele pe lemn luînd trupul Tău...». Inspirat și din școala romantică franceză, impresionează prin atmosfera de reculegere și chipurile îndurerare. Trupul Mîntuitorului cu ior re viață subliniind caracterul temei. În epitaful lui Gherasie Dumnezéu-Tatăl nu e vede în înaltul slavei; personajele sînt mai numeroase (sînt pictați și doi îngeri), ar crucea din mijloc scoate în relief gofrajul lipsit de gust al fondului. Notăm că deea de a înfățișa punerea în mormint sau drumul cortegiului în locul plîngerii nspirate din cîntarea lui Romanos melodul caracterizează școala din Căldărușani i Cernica.

În Muzeul Mînăstirii Agapia, un tablou (75/100 cm) inspirat din evangheliile Patimilor, înfățișează o «stațiune» din drumul crucii, Iisus Christos, istovit de suferină, s-a oprit din mers și privește drept în față. Bustul e gol, iar coapsele și partea inferioară a trupului se văd acoperite de o mantie verde. Jos în stînga, în primul plan, un personaj înveșmîntat în tunică violeie și mantie albastră e pictat ulycat pe spate doborît pare de emoție. Un al doilea personaj îl susține. În colțul inferior din dreapta, un al treilea personaj cu barbă căruntă, îmbrăcat în tunică lbă și mantie cafenie căptușită cu verde, își sprijină mina stîngă pe tăblița cu itulus, iar cu dreapta arată pe Mîntuitorul. Un slujitor voinic, cu barbă castanie, tringe puternic cu mina dreaptă stînga lui Iisus. Poartă o tunică verde și mantie oșie; cu capul întors spre privitor, pășește cu picioarele goale. Un slujitor smulge mantia lui Iisus cu gesturi furioase. Solul e acoperit de nisip gălbui. La spatele lui Christos, sutașul, în melotă roșie și călare înaintează spre dreapta în fruntea cetei e lăncieri călări. În planul mediu al compoziției, numeroși asistenți, o cruce mare în reptul unui deal înalt, și templu.

Tabloul e semnat de Nicu Grigorescu. Impune însă o apropiere, și evocă scena ictată în naosul bisericii Sfîinții Arhangheli, pe peretele de miazănoapte. În zona inferioară. În amîndouă lucrările, aceleași desen acadademic, rece și impersonal, și onalități lipsite de farmec; la fel, gesturi violente, atitudini teatrale, expresii fotografice. Pictura murală nu e însă de Grigorescu. Apare limpede, și a spus-o artistul însuși lămurit, cînd a revăzut Agapia pentru ultima oară. Nu are nimic din duhul ii, și nimic din caracterul picturilor sale inspirate de realism înțeles și discret. emnătura de pe tabloul din muzeu evocă exemple cunoscute de atribuire eronate . atestări tîrzii. Caracteristică inspirației și însușirilor de iconar ale lui Grigorescu icoana pe lemn, din Mînăstirea Căldărușani împodobită cu portretele Sfîntului telian cu un copil în brațe, protomartirului Ștefan și Sfîntul Panteleimon, figurați i picioare sub chipul lui Dumnezéu înfățișat în slava cerului. Nu poartă semnă- ăra lui Grigorescu, căreia îi este atribuită de tradiție. Realismul discret, expresia apetelor, grația feminină, a Sfîntului Panteleimon, factura mîinilor și draperiile mintesc însă de aproape genul maestrului. Aceleași însușiri se întîlnesc însă și în lte lucrări, acestea semnate de călugări pictori din Căldărușani și Cernica. Ne aflăm stfel în fața unei «școale». Icoana de care ne ocupăm a împodobit de altfel tîmpla în 1801.

* * *

La Birsana, în Maramureș pe valea Izei, zugrăvelile ilustrează în centrul cerimii e Iisus inger al marelui sfat; imberb și înaripat, încadrat de Maria și Arhanghelul lihail cu spada în mină. Inscriptia definește înțelesul temei: «Să stăm bine, să ăm cu frică, să luăm aminte porunca lui Dumnezéu». Reproduce vestirea canonu- ă liturgic (ultimele trei cuvinte sînt închipuite de pictor și înlocuiesc pe cele tuale). Îngerii celor 9 cete împlinesc compoziția. Iisus inger al marelui sfat și în- ării celor 9 cete apar în secolul al XIII-lea la San Marco din Venezia și la Mistra.

Decorul din Bîrsana a fost restaurat sau refăcut în secolul al XIX-lea (primele decenii). Reproduce poate un ansamblu mai vechi. Sau e opera unor restauratori care au urmat un alt program. Picturile din Sfînta Paraschiva din Răşinari şi Sibie ilustrează, la rîndul lor, în aceeaşi termeni. Liturghia Îngerească, în cel dintîi monument, în absida de la răsărit, în cel de-al doilea, în centrul cerimii. În amîndouă ansamblurile, e identică nu numai inspiraţia ci şi confuzia temei. Şi sînt date din aceeaşi vreme (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea). Ne putem gîndi la meşter din acelaşi atelier sau la un model comun. La Sibiel, Pantocratorul este încadrat de papii Romei, care înlocuiesc aci pe sfinţii episcopi ai Bisericii răsăritene. La Răşinari, nu ne putem da seama dacă sînt pictaţi papii, din pricina întunecării puternice a decorului. Papii în jurul Pantocratorului reapar la Mînăstirea Dintr-un Lemn, a cărui decor, restaurat în secolul al XVII-lea sau la începutul secolului al XVIII-lea datează din secolul al XVI-lea. Îi regăsim în biserica din Brădeşti-Bătrîni (Oltenia) monument din secolul al XVI-lea şi în cupola Mînăstirii Snagov. Picturile murale ale acestora din urmă, restaurate în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, reproduc un original cu mult mai vechi. Lucrul a dovedit şi de cele trei tencuieli pictate suprapuse în multe locuri, şi de tema din Vechiul Testament aflată la proscomidie

Iisus inger al marelui sfat din Liturghia, Îngerească, zugrăvit la Cernica şi Pasărea şi folosit ca temă fundamentală, ne duce la Bîrsana în Maramureş. Ia îngerii înfăţişaţi în mers rapid, după tradiţia bizantină a secolului al XIV-lea amintesc exemplul de la Perileptos din Mistra (secolul al XIV-lea). Papii nu apar la Mistra. Îi vedem însă, în jurul Pantocratorului, la Snagov, Brădeşti-Bătrîni, Mînăstirea Dintr-un Lemn, Răşinari (?) şi Sibiel. Pictorii de la Răşinari au lucrat la Argeş în biserica lui Neagoe Basarab. Au restaurat anume unele figuri şi pe alocuri au pictat din nou. Lucrările lor expuse în Muzeul Naţional de Artă din Bucureşti amintesc (inscripţie pe piatră din 1761, de la exteriorul mînăstirii lui Neagoe (în dreptul altarului): «Stan zugrav i Brat ego Iacov zugrav sin popii Radu ot Răşinari meesi, septembrie 1 zile leat 1720—1761. Pămînt şi cenuşă eu Filipul (?)»¹⁷.

O a doua menţiune e făcută de Grigore Tocilescu¹⁸: «La 25 octombrie 1800 s-a sfîrşit înnoirea picturii... zugrăvelile acestei sfinţe biserici (Mînăstirea de la Argeş) pe unde căzuse din străbătarea ploilor prin zid de cînd au fost acoperişul stricat s-a prefăcut de iznoavă iar pe unde erau numai frecate s-au spălat preînnoindu-se cu vopsele peste tot prin osîrdia smeritului episcop Chir Iosif» (Iosif 1792—1819).

Restaurările din secolul al XVII-lea şi de mai tîrziu ne-au lipsit de ansamblurile originale cele mai interesante din Ţara Românească. La fel s-a petrecut cu decorurile pictate în Transilvania. În aceste condiţii nu putem urmări lucrurile şi nici lămurii problema. Împede rămîne însă existenţa unui centru de activitate artistică românească descoperit în preajma Capitalei, şi atestarea şcolii de artă religioasă din Transilvania (ţările Făgăraşului, Mureşului şi Chioarului). Lăpsa înelor de logătură nu îngăduie precizări. Două fapte importante trebuie însă amintite.

La Sibiu, în Catedrala protestantă, fostă romano-catolică, zona superioară a peretelui de miazănoapte a absidei de răsărit e împodobită cu o frumoasă frescă inspirată din Patimile Mîntuitorului: Iisus Christos pe cruce între cei doi tîlhari răstigniţi. Măsoară 45 mp. şi a fost executată de Johannes Rosenauer, la începutul secolului al XV-lea. Rosenauer, Rîşnovul Transilvaniei, are o biserică decorată cu fresce de aceeaşi inspiraţie şi tehnică. Pe unele case, stăruie la exterior, urme de picturi. Transilvania oferă şi alte exemple. Cităm Patimile Mîntuitorului, ansamblu de picturi murale în fresco, scos de curînd de sub tencuielile pictate care-l acopereau, în catedrala romano-catolică din Cluj. Poţi fi datate din secolul al XV-lea alături de decorul bisericii Sînt'Imbru, bisericii de cimitir din Sighişoara şi de pic

17. Protopop Emilian Cioranu, *Omagiul mitropolitului Nicolae Bălan*, p. 324—325.

18. Grigore Tocilescu, *Biserica episcopală a mînăstirii Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1886, p. 5.

19. Zugravul a multor biserici bihorene a fost David din Curtea de Argeş; a lucrat între 1753 şi 1783, şi locuia în Schitelec. — Simbăta de Sus a fost decorată cu picturi în 1766 de «Er Jonaşcu» şi soţii (tovarăşii) lui. El a lucrat şi în biserica din Avrig la 1762.

urile franciscane din zona inferioară a peretelui de miazăzi la Sfântă Mărie Orlea în Hațeg.

La origina acestei școli germane stă de bună seamă și înriurirea centrului artistic din Buda, unde a existat din primii ani ai secolului al XV-lea o colonie de artiști italieni. Filippo Solari Pipo Spano era în slujba regelui Sigismund al Ungariei. Masolino da Panicale a decorat, la rindul lui, în 1426 capela din Ozor și nausoleul din Stuhlweissenburg (Szekelszfehervar). Regele Matei Corvin s-a călătorit în 1476 cu Beatrice de Aragon fiica lui Ferdinand de Napoli. Era în relație cu Laurențiu Magnificul, și a îngrijit de ornarea cu picturi a palatului din Buda după desenele lui Benedetto da Majano. În 1488, a comandat un tablou lui Filippo Lippi, oaspete la curtea sa.

Școala germană de pictură din Transilvania reflectă înrîmurile Reformației și centrului italian din Buda. I se pot atribui notele apusene italianizante pe care le întâlnim în bisericile pomenite din Țara Făgărașului. Caracterele iconografice se încadrează în tradiția bizantino-românească, iar cele de ordin tehnic sînt de însemnătate și mai mică. Această observare e de ordin esențial.

De mare însemnătate considerăm opera lui Pîrvu Mutul, pictorul muntean 1657—1735) de care am amintit în studiul bisericii Sfîntul Nicolae din Cernica. Pîrvu Mutu a desfășurat o activitate de excepțional interes. Fiu de preot zugrav în Cîmpulung-Muscel, a învățat meșteșugul de la călugărul Evghenie în Mînăstirea Negru Vodă. A împodobit cu picturi murale bisericile Mînăstirilor Negru Vodă din Cîmpulung, decor înnoit în întregime acum zece ani, Cotrocenii din București (1682), Aninoasa-Muscel (1677—1678) (ansamblu refăcut la 1743 de zugravii Dima, Mihai și Bădea) Mărgineni, Filipeștii de Tîrg, paraclisul din Filipeștii de Pădure (1692), Sinaia, Rîmnicu-Sărat și bisericile Măgureni (1694), Bordești (1699), Colțea și Sfîntul Gheorghe Nou din București (1707). După o călătorie la Ierusalim, s-a călugarit, în 1724, sub numele de Pafnutie, și s-a schîmnicit la Schitul Robaia, în 1731. A murit aici, la 1735, în vîrstă de 78 ani.

În biserica Negustori din Capitală se păstrează neatîns decorul bolții din indă, executat de Pîrvu Mutu. Ilustrează acatistul Sfîntului Nicolae, și vădește însușiri rare de ilustrație. Aflăm aci, alături de o tehnică desăvîrșită de «freschist», compoziții aerate, spații cuprinzătoare și peisaje. Clar și sobru, artistul stăpînește aina unei linii evocatoare. Coloritul luminos și «finitul» amănuntelor îl definesc drept pictor de miniaturi. Izbitoare sînt conștiința și cucernicia care îl însuflețesc. Pictează pe bolți, la mari înălțimi, așa cum se lucrează la ilustrația unei cărți, menită să fie văzută de la o distanță de 20—25 centimetri. Mai remarcabil caracterul larg și spontan al execuției. Minuțiozitatea nu micșorează la Pîrvu Mutu întru nimic însușirile de monumentalitate și libertate cerute de pictura arhitectonică; însușiri pe care le regăsim alături de cele dinții în arta lui Nicolae Polcovnicul la Cernica.

Remarcabile sînt numeroasele portrete de otitori și donatori, pictate de Pîrvu Mutu pe pereții bisericii Filipeștii de Pădure, paraclisul caselor lui Drăghici Mărgineni, Mînăstirii Rîmnicu-Sărat și aiurea. Se încadrează în tradiția și stilul brînovenesc din mînăstirile Hurezi, Mancul, Surpatele și aiurea. Autoportretele artistului sînt la fel de interesante. Amintim lucrarea din Filipeștii de Pădure, Mărgineni, Bordești, și Rîmnicul-Sărat. În acest din urmă monument, Pîrvu Mutu s-a pictat în glaful ușii pronaosului la miazănoapte (are în față, de cealaltă parte, pe Averchie, primul stareț al mînăstirii). E în picioare, în tunică lungă roșie, brîu verde și mantie verde-albastră agrafată la git. Ține în mînă bastonul lung de meșter. Capul, mulat, e descoperit; părul și barba castanii.

*

E de relevat continuitatea descoperită în activitatea pictorilor care au lucrat în secolul al XVII-lea: Matei Zugravul (1601). Stoica Zugravul din Tîrgoviște (1616), Stroie din Tîrgoviște (1644), Manea și Iancu zugravi (1627), Nicolae (1643), Popa

Teodosie (1655), etc.²⁰. De la aceştia, se trece la meşterii lui Şerban Cantacuzino (biserica Doamnei din Bucureşti), la Pirvu Mutu şi pictorii lui Constantin Brîncoveanu, de la Hurezi, Surpatele, Mancul şi celelalte ctitorii ale sale. Iar cercetările expuse aci, ne îngăduiesc să punem în lumină activitatea artistică de deosebită însemnătate desfăşurată, în minăstirile Cernica şi Căldăruşani, de-a lungul celei de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi în cursul primei jumătăţi a secolului al XIX-lea. Mărturie stau picturile murale din bisericile minăstirilor Cernica şi Pasărea, alături de operele de artă, icoane şi portrete, păstrate în muzeele Cernica Pasărea şi Ţigăneşti. Au lucrat meşteri mireni şi călugări. Îi atestă numeroase semnături. Tehnica şi stilul pictorilor nesemnăţi, alături de mărturii documentare şi de tradiţie confirmă existenţa unei şcoli. Caracterizată printr-o cugetare iconografică definitivă, ea poartă o marcă²¹.

Analiza picturii monumentale, icoanelor şi portretelor ne-a relevat legătura cu arta Ţării Făgăraşului şi cu lumea de artă a Moldovei. Figurarea Sfintei Treimi (Dumnezeu-Tatăl şi Iisus Christos stînd pe o bancă, Sfîntul Duh în chip de porumbel la partea superioară a compoziţiei) reproduce exemplele din biserica mare a Minăstirii Suceviţa : pictate pe peretele de apus, la dreapta uşii, în pronaos şi pe exterior, pe zidul de miazăzi în acatistul Maicii Domnului. Tot la Suceviţa aflăm pe Iisus Înger al marelui sfat, în cerimea absidei de răsărit şi în bolta absidei laterale de sud²².

Biserica Minăstirii Suceviţa a fost pictată între 1595 şi 1620. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea Minăstirea Neamţ a cunoscut o epocă de reînviere culturală şi artistică. Sub înfrîurirea şi pe timpul lui Paisie Velicovschi. În Minăstirea Cernica se păstrează cel mai frumos şi mai viu portret al marelui înnoitor de viaţă monahală. Ucenici ai lui Paisie au trăit la Cernica ; călugări cernicani au învăţat şi au lucrat la Neamţ.

Amintim, în aceeaşi ordine de idei, că Sfîntul Calinic, stareţ la Cernica şi factor de seamă al vieţii culturale din această minăstire, a păstorit ca episcop al eparhiei Rîmnicului Nouului Severin de la 1850 la 1868. Iar relaţiile dintre centrul cultural din Oltenia şi Ţara Făgăraşului (Sibiul şi Braşovul) sînt bine cunoscute. Precizii vor lumina, foarte probabil, amănuntele legăturilor arătate aci. Acestea apar însă de pe acum neîndoioase şi întemeiate.

Scoala din Cernica — Căldăruşani se încadrează, la rîndul ei, istoriceşte în evoluţia artei din Ţările Româneşti, şi ne ajută să înţelegem, între altele, şi formaţia de pictor bisericesc şi portretist a lui Nicolae Grigorescu. Ucenic al călugărilor din Cernica şi Căldăruşani, a căror amintire înduioşată a vecinic-o în portrete, interrioruri minăstireşti şi în minunatul amurg al incintei Căldăruşanilor, Nicu Grigorescu şi-a inaugurat măiestria zugrăvind bisericile minăstirilor Zamfira şi Agapia. Cu paşii aceleia ce ştie să-şi aleagă calea, şi-a îmbogăţit inspiraţia în Franţa şi în Italia, şi şi-a definit viziunea. Paleta i s-a aerat şi s-a înseninat pentru a străluci în creaţii neîntrecute icoana geniului românesc.

I. D. ŞTEFANESCU

20. Folosim pentru istoricul lui Pirvu Mutu, studiul doamnei Teodora Voinescu, *Zugravii Pirvu Mutu şi şcoala sa*, în «Studii şi Cercetări de Istoria Artei», Editura Academiei R.P.R., nr. 3—4 (1955), p. 133 ş.u., iar pentru numele de zugravi din secolul al XVII-lea, studiile următoare Ştefan Meţes : *Zugravii bisericilor române*, Cluj, 1929 ; V. Drăghiceanu, P. Dumitrescu, *Schitul Brădet*, «Bul. Com. Mon. Ist.», 1924 ; C. Bobulescu, *Vieţi de zugravi*, 1657—1765.

21. Mişu Pop, portretist şi decorator de frunte al Ardealului, autor al picturilor murale din Satul-Lung (Braşov), a zugrăvit în acelaşi stil biserica Minăstirii Frâsinei (Vilcea) (1862—1868).

22. I. D. Ştefănescu, *L'art byzantin et l'art lombard en Transylvanie*.

O CTITORIE A LUI MATEI VODĂ BASARAB IN MIJLOCUL BĂRĂGANULUI: SLOBOZIA LUI IENACHE, VAI DE EI

În general, în țările române, mănăstirile au fost înălțate de voievozi, boieri sau suflete pioase din popor, mai aproape de munte; în tăcerea codrilor, spre a se realiza liniștea sufletească în măreția și pitorescul peisajului — frumuseți dumnezeiești manifeste. Dacă unele din ele au fost ridicate mai spre câmpie sau pe ape, acestea au fost mai ales fortărețe înălțate cu scopuri de apărare. Între acestea numărăm o Strehaia, Jitianu, Sadova, ctitorii mai puțin importante în cimpia munteană cum au fost Strugulea, Căscioarele, ca să ajungem la puternicul bastion de la Măxineni pe Siret, îndreptat împotriva veșnicului său dușman, Vasile Lupu, le către înțeleptul Matei Vodă din Brîncoveni. Iar ca dig de apărare contra turilor invadatori, însoții de tătari, care treceau din Dobrogea sau de la Siliștra (Dirstor), puternic centru războinic musulman, același Matei Vodă ridică o măreață mănăstire-fortăreață, chiar în mijlocul cimpiei Bărăganului, în linie dreaptă pe nord de Siliștra și puțină face față și năvălitorilor care ar sosi de la răsărit, din Dobrogea. Această mănăstire-citadelă este aceea ce poartă numele de Slobozia lui Ienache — Vai de Ei. Despre aceasta vom să ne ocupăm în rândurile ce urmează.

Prin slobozie se înțelegea în vechea noastră structură de stat, o moșie și implicit satul de pe ea, care primea prin generozitate domnească și în virtutea dreptului său de stăpîn absolut al întregii țări (dominium eminens), anumite scutiri și avantaje fiscale. Avînd în vedere și înmulțirea satelor, cu localnici «fără vr», sau străini, moldoveni, ardeleni, sîrbi, bulgari, sau chiar greci, locuitorii veniți aici și care nu erau trecuți în tabelele visteriei țării, primeau pe un timp mai lung sau mai scurt, scutiri de bir și diferite angarale, la care erau supuși în general locuitorii țării. O astfel de moșie primea, pe riul Ialomița, în mijlocul Bărăganului, grecul Ienache, sau Ianache, care este un Caragea, un înaintas de-ajur, al domnitorilor din Țara Românească. Nicolae Caragea (1782) și Ion Caragea (1812). El este unul din numeroșii greci de care era însoțit Radu Vodă Miunea, a sosirea sa în țară ca domnitor. S-au făcut multe discuții în jurul acestui personaj, ajungîndu-se la concluzia că el este nepot al lui Scarlat vel postelnic în Moldova (1623) și care refăcea biserica Sfîntul Sava din Iași¹. Iar Paul de Alep, în descrierea sa «Călătoria Patriarhului Macarie al Antiohiei», în general bine informat, spune: «Acest Ienachi e acel ce a zidit mănăstirea Sfîntul Sava din Iași în Moldova. Se spune că el a trimis să cumpere din banii lui mai mulți sclavi azaci, bărbați și femei, din ținutul Tătarilor și, dîndu-le libertatea, îi așeza ca ereditari pe lângă mănăstire. Din această cauză ei o numesc Slobozia, în limba românească, moșie liberă»².

Dar alături de ipotezele făcute, am avut norocul de a afla un document în ondica Mănăstirii Sloboziei, care a fost apoi confirmat și prin aflarea originalului,

1. A se vedea *Revista istorică*, I, nr. 6, p. 108; N. Iorga, *Inscripții...*, vol. II, p. 138; Dossios, *Studii greco-române*, fasc. II, p. 69; *Hurmuzaki*, vol. XIII, p. 99; N. Iorga, *Studii și documente*, p. 298.

2. Călătoria patriarhului Macarie, ediția Em. Cioran, p. 255. Informația este, oarecum tardivă, cea ce explică și aproximația ei.

tipărit în timpul din urmă. În acest document cu data de martie 7122 (1614), Radu Vodă Mihnea³, care a domnit în Țara Românească ca și în Moldova, dăruiește boierului «și al nostru bun prieten jupan Ianache vel postelnic... să fie lui în pământul nostru siliștea satului ce se chiamă Vai de ei (Ialomîța) pentru că această siliște aflatu-s'au a fi domnească tot pustie fără oameni încă din primele zilele răposatului Mihail Vvd din anul dintâi al domniei lui până în zilele Domniei mele atâta vreme 20 de ani». Și mai departe: «am miluit Domniia mea prin zinstitul boier și al nostru prieten jupan Ianache vel postelnic... să-i fie de moște nire: ...i-am dat Domniia mea și slobozenie în trei ani, care om va vrea să vi să lăcuiască întru această siliște or Sârb, ori Ungurean, ori Moldovean, ori Grec ori din țara noastră, care va fi fără bir și fără dăjde... să fie ertați de bir și de găleată și de oae și de gorștima de porci și de dijma de stupi și de toate slujbel și mîncăturile; ...dacă vor trece acești trei ani tocmeală am făcut Domniia mea cu dânsii, să dea dajdie Domniia mele într'un an 60 de galbeni ungurești: 30 la Stăi Gheorghe și 30 de galbeni la Stăi Dimitrie... birarii să nu meargă într'ace sat ci să aducă sătenii binul la visteriia Domniei mele, la zi. Iar într'acel sat să nu aibă a judeca nici dîn bănișori, nici dintr'alte slugi domnești ci să judece bătrînii satului... Iată aici, așadar, un model de «slobozie» formulat prin voință și prietenie, față de un favorit politic.

Această împrejurare îl aduce pe boierul nostru grec Ianache, «nepotul jupanului Soulet Grama, stăpîn de pămînt în cîmpia Ialomîței». Așezat aici, el începe să cumpere și alte moșii, cum se vede dintr-un hrisov de la 10 iulie 7134 (1626) dat de Alexandru Vodă Coconul, fiul lui Radu Vodă Mihnea de mai sus. Din acest hrisov aflăm cum Ianache, fost mare postelnic, cumpărase în decursul timpului 1614—1626, moșie la Cetățele de la Maria, fata lui Staico din Bucov și ginerii ei Dășirății de la boierii din Mănești-Prahova, în zilele domnitorilor Gavril Movil și Alexandru Iliș, moșie la Gheorghiești, de la Cuiburi, moșia Siraca de la Opresiuzașă ot Bucu — un mare ostaș al lui Matei Basarab și, poate, altele. La dat de mai sus, Ianache vine la Domn, spunînd, cum a pierdut cărțile «când au venit păgânii Tătari aici în Țara Domniei mele și în Țara Moldovei, de au robît țara jumătate și sânt de atunci 3 ani», și aducînd vînzători i se fac noi acte de stăpînire. De aici se vede că fostul mare postelnic se așezase cu temel în cea parte cîmposă a țării, Bărăganul⁴. Ca stăpînitor puternic, firește, el se gîndi să ridice aici și o biserică, la «Slobozia» sa. Pentru felurite considerente se întemeiază aici o mînaștere, modestă, pe care o închină Mînăstirii Dochiarul din muntele Athos Creștin și grec, el se gîndi că e mai potrivit s-o încredințeze clericilor din neamul său, pe care-i socotea, desigur, superiori bieților noștri călugări-țărani.

Că a existat aici o mînaștere, avem o mărturie din anul 7122 (1615), martie fără zi, care ne vorbește de «Popa Ștefan de la sfînta mînaștere ot Slobozia lu Ianache»⁵. Insuși Matei Vodă, în hrisovul său de la 12 iulie 7141 (1633), deci foarte curînd de la suirea sa pe scaun, vorbește de mînăstirea «făcută de Ianache postelnicul, și iaste metoh la Stagora la mînaștirea Dochiarului»⁶. Și iarăși, vorbind de oțma cumpărată de la Maria de la Bucov, Matei Vodă aflăm: «Întreacece Ianache postelnic au dat și au închinat această oțmă toată partea jupămesii Marii la sfînta mînaștere Vai de ei, pentru pomana, că fiind și citor precum am văzu Domniia mea și cartea lui Alexandru Vodă Iliș kt 7126-1618 cojnică și iscălită făcută pre numele lui Ianache postelnicul și dat pentru sfînta mînaștere ce scrie mai sus»⁷.

Mai sînt și alte mărturii prin care se constată existența unei mînaștiri făcute de Ianache la Vai de Ei, adică la «slobozia» dată lui de Radu Vodă Mihnea. În a doua sa domnie din Țara Românească (1611—1616). Iar din ultima arătare știm că mînaștioara lui Ianache exista la 1618.

Aceasta constituie prima parte a istoriei acestei interesante mînaștiri. A doua parte a istoriei existenței acestei mînaștiri se leagă de numele marelui creștin dincios care a fost Matei Vodă Basarab (30 septembrie 1632—19 aprilie 1654).

3. *Doc. p. Ist. Rom.*, veac. XVII, vol. II, p. 263—265.

4. *Arhiv. Stat. Buc.*, Mss. 314, f. 157—158.

5. *Arhiv. Stat. Buc.*, orig. II/14.

6. *Idem*, Mss. 314, f. 158.

7. *Ibidem*, f. 160.

Se cunoaște faptul că, după pierderea tronului de către Radu Vodă Șerban și ocuparea lui de Radu, fiul lui Mihnea Turcuilul, țara este asaltată de o mulțime de greci, din nefericire veniți pentru exploatarea ei și de ale căror apucături se plînge și un contemporan și compatriot de-al lor, Mitropolitul Matei al Murelor, ajuns egumen la Mănăstirea Dealului. Aceste abuzuri împingeau nația la revolte, ca aceea a lui Baroan stolnicul, apoi a lui Lupu paharnicul Mehedințeanul și în fine, aceea reușită a lui Mabei aga din Brîncoveni, care ajunge domn al țării. Ianache, marele postelnic, făcînd parte din numărul grecilor porniți pe chiverniseală, desigur a avut de suferit, dacă nu în persoana lui — fiindcă el murise — cel puțin în averile lui care constau mai ales în moșiile din cîmpia Ialomîțeană și în însăși mănăstirea ce ridicase. Din anumite mărturii, se vede cum proprietățile lui Ianache intră în stăpînirea domniei, care le împarte cu înțelepciune. Matei Vodă ținînd seama că aici era o mînăstioară și că partea aceea de țară era primejduită, găsește de cuviință să ridice acolo o mînăstire-fortăreață, ale cărei ziduri impresionează pînă în ziua de azi, deși în decursul vremilor înfățișarea mînăstirii se va fi schimbat oarecum. Paul de Alep, în descrierea călătoriei Patriarhului Macarie al Antiohiei, care a vizitat-o curînd, după înălțarea acestei monumentale și sfînte clădiri, ne spune următoarele: «Se află situată pe o margine depărtată a rîului Ialomîța, care în partea asta crește ca o mare, sau un întins lac, în urma rîurilor numeroase ce curg în această apă. Deasupra se află un pod de lemn, ce servea ca trecere; noi însă am trecut cu corabia. Mînăstirea e înconjurată cu ziduri mari de piatră, ca un castel, fiind numai cale de o zi depărtare de Silistra»⁸. Diaconul Paul ne înfățișează mînăstirea, curînd după înălțarea ei, ca fiind măreață, pentru slava lui Dumnezeu și fortăreață puternică pentru apărarea oamenilor. Acesta a și fost gîndul viteazului voievod și el n-a confiscat — cum s-a afirmat de unii neorientați — modesta clădire a lui Ianache postelnicul, în chip abuziv. Aceasta o constatăm din mărturiile voievodale în care se amintesc lăcașul ridicat de acesta și de daniile făcute lui de Ianache postelnicul. Matei Vodă, un creștin adevărat, cît și un întemeietor al atîtor sfînte lăcașuri, nu avea nevoie de o uzurpare tocmai în domeniul bisericesc.

Nu trecuseră nici doi ani de la suirea ea în scaun, și evlaviosul Matei Vodă se ocupa de aproape de mînăstirea «ce se cheamă Vai de ei, cu hrămul arhanghelului Mihail și Gavriil făcută de Ianache postelnicul și iaste metoh la Stagora, la mînăstirea Dochiarului și părintelui igumenului Clime». Astfel, la 12 iulie 7141 (1633), Vodă da poruncă să-i fie aceeași jumătate din satul Cetățile ot sud Ialomîța, care a fost cumpărat de Ianache postelnicul și dat de pomană la mînăstirea sa. În această poruncă ni se dau și următoarele informații prețioase: mînăstirea lui Ianache a ținut jumătate din acest sat, «iar când a fost acum în zilele Domniei mele, iar Domniea mea am dat această jumătate de sat oinstitului dragătorului Domniei mele jupaň Constantin vel postelnic (Cantacuzino) ca să fie pre mîna lui. Iar alte moșii cîte au rămas tot le-am dat să fie la mînăstire». În aceeași mărturie, continuînd, ni se spune cum Constantin postelnicul «N'au vrut să fie această moșie, ca să nu sărăcească mînăstirea și să să pustiască», ci milostivindu-se o da înapoi «cum au fost dat și miluit și de Ianache postelnicul». Iată deci primul contact al evlaviosului Domnitor cu ceea ce fusese a postelnicului, mort la acea dată.

Din cele arătate se constată că Matei Vodă recunoaște dreptul lui Ianache de cîtor al mînăstirii de la satu! Vai de Ei, și el, în baza dreptului de stăpin absolut al țării, lua această avere de la grecii abuzivi și o dăruia cui socotea, după cum vedem în împrejurarea de mai sus. Încet, încet, Matei din Brîncoveni, își așeza domnia temelnic și lua măsuri pentru apărarea domniei și a țării amenințată din multe părți. Spre acest colț îndepărtat al cîmpiei române, el avea să-și îndrepte privirea de timpuriu; aici va ridica dînsul mînăstirea-fortăreață puternică, de la Slobozia lui Ianache.

Fără îndoială, Vodă Matei avea să-și înalțe mînăstirea pe un alt loc, deși nu prea departe de mica așezare a lui Ianache, mînăstirea domnitorului avînd și altă destinație, nu numai aceea de lăcaș pentru închinăciune, și înălțarea ei avea loc curînd după așezarea sa în scaun. La 14 septembrie 7143 (1634), mînăstirea era ridicată, cum se constată din actul de închinare al acesteia către Mînăstirea

8. *Călătoria Patriarhului Macarie*, ed. Em. Cioran, p. 256.

Dochiarului din Muntele Atos — imitînd deci gestul făcut mai înainte de postelnicul Ianache. Iată în ce cuvînte se exprimă alesul Voievod în actul său de închinare, care este în același timp și un scurt istoric al sfîntului lăcaș. După o introducere teologică surprinzătoare de documentată, scripturistică, hrisovul, întărit de divan, urmează: «Deci, să cade noaă a răvni celor mai dinainte blagocesticilor Domni, celor ce întru sfîntenie au adormit, carii ceste pămîntești bine tocmindu-le și pre acestea bine povățuindu-le, cu aceste pămîntești au căștigat bunătățile ceale cerești și cîteste moștenes. Iar aceste pămîntești celor pămîntești le-au lăsat. Iată dar și eu, întru Xs Dumnezeu binecredinciosul, blagocestioul și de Hs iobitoriol, și singur stăpănitorio Io Matei Vod; cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată Țara Rumânească, nepotul răpoast (tu) lui Io Basarab Vvd am răvnit Domniea mea celor încununăți de Dumnezeu Domni ce au fost mai înainte de noi, celor ce au dăruit și au întărit Dumnezești lăcașuri. Așigderea am iobit și Domniea mea cu danie către sfintele și dumnezezeștiile mănăstiri. Iar mai vartos către sfânta și Dumnezeasca mănăstire ce se chiamă Dohiar care iastă la Stăgora unde este hramul sfînților arhistratigi Mihail și Gavriil, și părintelui igumenului popii Climei, și tuturor celor întru Hs. frați, carii vor lăcui întru acel sfânt lăcaș, ca să fie sfintei și dumnezezești ce am zis mai sus, mănăstirea Domnii mele de la Slobozia lui Ianache post, care o am făcut Domniea mea acoum din temelie și cu satul Vai de ei, Slobozia, și moșiia, și rumâni lasatul Cetățialile, căt am cumpărat Ianache post de la jupăneasa Maria de la Bucov, și de la Dumitrasco olucer din Filipești. Și iar cu alte moșii și căte au fost date de Ianache post la sfânta mănăstire Dohiar din câmpu și din pădure și din apă și din silistea satelor și cu rumâni și cu movile și cu vile de la Buzău. Și cu tot venitul din preste toate hotărâle din hotar, până în hotar, ori căt s'ar alege. Pentru că aceste mai sus zise sate și moșii și rumâni și mori și vii au fost ale lui Ianache post, încă de mai din nainte vreame. Iar după aceia Ianache post el au dat și au miluit și au închinat aceste mai sus zise sate și moșii și rumâni la sfînta mănăstire Dohiar, și încă le-au întărit cu zapisul lui Ianache post, ca să-i fie lui pomenire. Iar dupe aceasta când Domnul Dumnezeu bine au voit de m'au făcut Domn aici în Țara rumânească, iar Domniea mea am luat aceste mai sus zise sate și cu toate moșiile și cu rumâni de le-am ținut pe geama Domnii mele. Către aceasta Domniea mea am gândit către Dumnezeu, de voie face Domniea mea mănăstirea la satu Vai de ei Slobozia, noao din temelie, voie da Domniea mea satul Vai de ei Slobozia și moșiia și cu rumâni de la Cetățele și cu alte moșii și cu toți români, și cu acea mănăstire a Domnii mele, ca să fie închinată și supuse sfintei și dumnezezești mănăstiri Dohiar cum au fost date și miluite și dă răp. Ianache post. Și am văzut Domniea mea și zapisul lui Ianache post., la mâna părintelui igumenului popa Clime de la moartea lui scris, dupe cum s'au scris mai sus și cu mare blestem. Întru aceia Domniea mea nu am putut ca să intru în acel blestem, ci mi-am adus aminte de milostenia și de osteneala lui Ianache post., și am dat și noi sfintei dumnezezești mănăstirii Dohiar, ca să fie ei toate moșiile care sânt mai sus scrise. Si am întărit milostenia și pomena lui Ianache post., cu acest hrisov al nostru, ca să fie Domnii mele și părinților Domnii mele și lui Ianache post veacinăc pomenire. Iar sfintei și dumnezezești mănăstiri Dohiarul spre întărire și spre ajutorio și călugărașilor spre folos și spre hrană și trebuință. Și încă și blestem am pus Domniea mea... (urmează blestemul stereoptip)... Iată, dar, și mărturiu am pus Domniea mea, pe jupan Hrizea vel ban al Craiovei, i jupan Ivașco vel dvornic, i jupan Grigore vel logof., i jupan Dumitru vel vist., i jupan Mihail vel spăt., i jupan Vasile vel stolnk., i jupan Buzinca vel comis, i jupan Vrucine vel pah., i jupan Constandin vel post., și ispravnic Grigore vel logofăt. Și am scris eu Stoica feciorul lui Șarban, în scaunul orașului București,

Sept. 14 It 1743 (1634)

Iscălibura gospod

Pecetea gospod

Moșia și locuitorii din satul Vai de Ei nu erau uitați de domnitorul țării. El știa că această moșie fusese pămînt pustiu și dat danie lui Ianache postelnicul de către Radu Vodă Mihnea, a cărui prietenie față de greci este bine cunoscută. Această lume de aventurieri era împărțită în două categorii: unii care se identificaseră cu interesele noii patrii, iar alții care o exploatau pe cît se putea mai mult. Împotriva acestora din urmă, porniseră, cum am spus mai sus, cunoscutele răz-

Fațada bisericii «Sf. Voievozi»-Slobozia

vrătiri din prima parte a secolului al XVII-lea, ca să culmineze prin aceea condusă de dîrzul boier oltean Matei aga din Brincoveni. Ajuns domn, el confiscă, cum era de așteptat și cum de altfel o spune el clar în hrisovul redat mai sus, tot ce se afla în mina exploataților hrăpăreți. În categoria acestora erau și multele moșii în stăpînirea cărora intrase fostul mare postelnic Ianache. Domnitorul confiscă pe seama domniei modeste mînăstire construită de Ianache împreună cu tot ce posedea ea, dar recunoscînd-o ca atare. Era nu numai o schimbare de patron, ci și altoeva în plus; Vai de Ei fusese declarată în timp, «slobozie» cu toate avantajele speciale, și aceasta o respecta noul domn și o proclama solemn la 10 Ianuarie 7143 (1635), adică foarte curînd după închinarea mînăstirii la sf. Munte Atos: «Dat-am Domniea mea această poruncă a Domniei mele acestui sat ce să numește Vai de ei Slobozia lui Ianache, care este a sîntei și dumnezeieștii mînăstiri a Domniei mele care o am făcut Domniea mea acolo în sat... ca să fie de acum înainte în pace și slobod de birul de lună și de găleată și de fân și de bou și de pae uscate și de cal și de miere și de ceară și de car de olac și de oae de slugerie și de podvoade și de mertice și de lucru domnesc și de dijmi și de toate mîncăturile cîte sînt de obște peste an în țara Domniei mele, de către nimeni băntueală să nu aibă, fără numai să aibă a da cu ruptul într-un an ungh(i) 100; la stîntu Dimitrio ungh(i) 50 și la sîntu Gheorghe alți ungh(i) 50 și alt nimica». Scutirea era însemnată, după cum se vede, din amintirile mai de sus angarale. Dar sătenii «să fie de poslușanie și de lucrul mînăstirii Domniei mele, cum a fost și mai dinainte vreme». Este un hrisov pompos, întărit de Divan și cu blestemul obișnuit.

* *

Fostul mare postelnic Ianache avusese mari și multe posibilități pentru a-și înzestra mînăstirea. Dintr-un hrisov cu data de 10 iulie 7134 (1652) dat de Alexandru Vodă Coconul, constatăm cum se întăresc acestuia părți și stînjeni de moșie din satele Cetățile, Pirlîiți, Dășirați, Comăteni, Ghercești, Genghimești, Cuiburi și Sărăteni, toate din județul Ialomița⁹. La această destul de puternică bază materială se vor adăuga apoi danile făcute de noul ctitor Matei Vodă, care recunoscuse și trecuse toate cele date de Ianache fostei sale ctitorii: ca să nu intre «în blestemul» același, iar în decursul anilor, domnitorul avea să acorde mînăstirii noi și noi privilegii. Astfel, la 11 aprilie 7145 (1637), Matei Vodă întărea mînăstirii de la Vai de Ei, «și părintelui igumen popa Clima, de să aibă a luarea vamă și a vînzarea pește în balta vistierului Neoulii de la Sărăteni... opreală să naibă, sau cum va părea ca străinilor să vie de față», încheia domnitorul porunca sa¹⁰. În toamna anului 7150 (1641), septembrie 17, domnitorul hotărăște ca mînăstirea să aibă a luarea dijme de pâine lui Anghel de oraș de pe moșia mînăstirii de la Sărăteni din 10 clăi, o clae, cum este legea. «Așijderea și pentru pășunea oilor să aibă a-ș olătirea ce i se va cădea și cum vor da și alții printr'altă parte. Iar lui de va părea strămbă să vie de față la Divan»¹¹.

Peste un an, la 4 aprilie 7151 (1643), Matei Vodă dă poruncă ca mînăstirea «ce se chiamă Vai de ei și părintelui igumenului popa Clima, să fie toată partea de sat de la Cetățile cu toți rumânii, însă partea de sat a lui Ianache post., cumpărată de la jupân Dimițașco vel stol Filipescu în zilele Radului Vodă. Așijderea să fie volnici călugării să-și strîngă rumânii care-i pre unde va afla, veri în sat domnesc, boeresc, călugăresc ori la slobozii pre toți să-i ea cu tot ce vor avea să-i ducă la moșia lor în cetățile să fie rumânii mînăstirii, să fie de poslușanie și de hrană, iar lui Ianache post. pomană în vedea»¹².

La 6 iunie 7152 (1644), Mînăstirea Vai de Ei Slobozia, primește o danie pe care Divanul o întărește în chip solemn. Era moșia de la Ivăniș (Ialomița), «din Pantea Stanei stînjeni 20 din peste tot hotarul». Moșia — «au fost de baștină a Stanei fata lui Negrili logof. sora lui Mihai pahar., dată de zestre de tatăl său, Iar acum, după moartea Sapei, fratele său Mihai pahar, el au venit înaintea

9. *Arhiv. Stat. Buc.*, Mss. 314, f. 157—158.

10. *Ibidem*, f. 183.

11. *Ibidem*, f. 183 v.

12. *Ibidem*, f. 159.

Domnii mele în Divan, de au dat și au închinat acei 20 de stânjeni sfintei mănăstiri, pentru sufletul soră-sii Stanii»¹³.

Matei Vodă se interesa și de treburile mai mărunte ale minăstirii sale. Astfel, la 9 aprilie 7153 (1645), scrie lui «Anghel ot oraș Ploci», «să ție ei bani de la părintele igumenul dela Vai de ei ug 100, care bani au dat lui Meiotă împrumut și să ție părintele igumen moșia lui Meiată de la Sărățeni. Pentru că e mai volnic părintele igumenul a ție zălog acea moșie sau de va fi de vânzare să o cumpere el. Iar de vei făcut, au casă acolo, au oșari, să fie volnic părintele să le spargă. Și zapisul ce ți-au făcut Meiotă să i-l dai la mâna părintelui pentru că așa iaste învățătura Domnii mele»¹⁴. Lucrurile aveau să se desăvârșească prin Divanul domnesc del la 22 iulie 7153 (1645), când Matei Vodă dă poruncă minăstirii și egumenului Clima, să ție 300 de stânjeni moșie de la Sărățeni (Ialomîța), de la Leca Meiotă, feciorul lui Neagoe Meiotă din Berilești. Acesta încercase o fraudă cu Anghel din orașul Ploci de care aflase egumenul Clime și care nu voiește ca «alți să să vârască lângă ocina mănăstirii, și de aceea au aruncat banii îndărăt ug 1000 în mâna lui Anghel și în mâna Lecăi Meiot în casa Haniței județul... peste tot și pre zălog și pre cumpărătoreea lui Anghel»¹⁵.

În același an, la 9 august, domnitorul dăruiește minăstirii un rumân Arsenie, prin Divan¹⁶; la 22 noiembrie 7155 (1646), Matei Vodă întărește Minăstirea Vai de Ei și egumenului său Partenie — Clime dispăruse — «și tuturor călugărilor, viale cumpărate de el în dealul Nămăienilor». «Și iar am cumpărat» — se repetă în hrisov de opt ori, ceea ce înseamnă că era vorba de mai multe viei¹⁷. Iar peste un an, chestiunea cu moșia lui Leca Meiot revine din nou la divan, la 5 ianuarie 7155 (1647), când se da un hrisov domnesc — altul decât cel de la 22 iulie 7153 (1645), amintit mai sus. În acest de al doilea hrisov se arată cum Leca Meiot feciorul lui Neagoe armaș din Berilești (Ialomîța), cu feciorii lui Negoită și Mitrea, vind Minăstirii Vai de Ei și egumenului Partenie, partea lor de moșie din Sărățeni (Ialomîța) «300 stânj... drept ug 120 bani gata, dinaintea Domnului nostru»¹⁸. Egumenul Partenie, profitând de călătoria sa la Tîrgoviște, la Divan, se roagă să i se dea 12 boieri hotarnici să hotărnicască moșiile «pre unde va mai avea pretutindenea». Aceasta se făcea la 12 ianuarie 7155 (1647)¹⁹; egumenul se dovedea astfel a fi un bun gospodar. La 25 august 7156 (1648), cei 12 boieri luați pe răvașe domnești de egumenul Partenie și de Hranită post. Blagodescul, merg împreună cu jupânul Mihaio ceușul de postelnicea, și trag ocina de la Cuiburi și de la Gheorghiești. Și pentru partea lui Hranite post ot Dășirași dau din ocina minăstirii de la Degerați «stânjieni 600 ocină pentru ocină». Prima hotărnicie se face la 11 7155, iar după aceasta ei află că a mai rămas ocină «de n'au tras la proprietatea mănăstirii». Mulți oameni buni mărturisesc «cum au mers nepotul Lupii la postelnicul Ianache încă în Moldova de au vândut stânjieni de ocină 50»; iar părintele Partenie mai află încă 25 stânjieni «vânduți de Boutosu». Boierii se sring iarăși, «și au lipit iarăși ocină lângă ocină, iar pe Hranuta post l-au dat din jos... Și o am ales și o am împietrit pe unde i-au mers hotaru în dreaptu», și apoi dau cartea de hotărnicie la mna egumenului Partenie²⁰.

Leca Meiot ot Berilești, feciorul lui Neagoe armașul și cu feciorul lui Neagoe «și împreună cu alți feciori», dă zapis lui Matei Vodă la 28 august 7157 (1649), «că i-am vândut a treia parte de ocină din sat din Murgeni de la Sărata... Și am tocmît această ocină fără de nici o mevoie, ci de bună voea mea, dinaintea bcearului credincios al Domnului nostru Preda sluger al Buzincăi. Și am tocmît stânjienul către 9 constande (400 stânjieni însă ug 180). Iar Domnul nostru o au dat pentru pomană la sfinta mănăstire Vai de Ei»²¹. La 5 septembrie 7158 (1649), domnitorul

13. *Ibidem*, f. 310.

14. *Ibidem*, f. 193 v.

15. *Ibidem*, f. 183 v-184.

16. *Idem*, original slav XI/10.

17. *Idem*, mss 314, f. 330.

18. *Ibidem*, f. 173 v-174.

19. *Ibidem*, f. 175.

20. *Ibidem*, f. 80 v-8 l.

21. *Ibidem*, f. 174.

dăruiește această ocină minăstirii: «Domnii mele ce să chiamă Vai de Ei». egumen fiind tot Partenie. El declară că a cumpărat această moșie de la Leca Maiot sin Neagoe arnaș de la Bertlești, fiindcă minăstirea mai avea moșie la Murgeni «cumpărată de Domniia mea pe bani gata și închinată la sfânta mânăstire»; pe aceasta din urmă o cumpără, «stânjenul po 90 aspri cin galbeni 180. Și iarăși, singur am miluit Domniia mea la sfânta mânăstire»²². După vânzare, Leca Meiot împreună cu fiul său Negoită au piră la Divan pentru această moșie «cu soră-sa Bolșina și cu fiul ei Negoită zicând că ea cum le-au fost acea moșie de zestre», dar «a rămas de leage și de judecată».

În cursul anului 7158 (1650), și anume la 27 februarie, doisprezece boieri hotarnici luați de egumenul Partenie și de Hranite Blagodescul, merg să aleagă «400 stânjeni ocină din Murgesti cumpărată de la Leca Meiot», cum am văzut mai sus. Din partea Mării sale era «boearul Mihai ceauș de aprozi și de post(celni)cei. Noi am mers toți împreună cu părintele Partenie și cu Hranite Blagodescul și cu Leca Meiot de am funit și o am ales și o am notarat și am împietrit... să aibă bună pace părintele Partenie, de către Hranite... și Hranite de părintele igumenul; și am scris eu Ion aprod»²³. Iar discuțiile dintre Anghel ot varoș Floci și egumenul Partenie se termină la 7 iunie 7159 (1651), când cel dintii dă zăpis de împăcaciune călugărului: «că au trimis (vodă) pe Mihaio ceaușul de suta de aprozi să ne ia seama și să ne împace, pentru moșiea ot Sărăteni... a lui Meiot și pentru altă moșie a lui Balotă și pentru moșia Lecăi fiul agăi ot Buc... ne-au dat banii toți Măria sa Vodă însă bani gata ug 155»; «și am scris eu Anghel la mânăstire cu ceaușul Mihaio împreună. Anghel»²⁴.

Cum înțelegea marele domnitor să ocrotească minăstirile — și în special pe această minăstire-fortăreață, reiese din următoarea scrisoarea pe care o redăm în întregime, pentru frumusețea ei energetică. Iată-o :

«7156 Iol 11. Matei Basarab Vvd și Domn, ție jupăneas Baloșin sănătate. Către aceasta îți dau știre Domniia mea pentru rândul acei moșii ce ai fost grăit cu călugării să o vinzi; acum tu nu știi ce aștepți, poate că doar îți zice cineva să o vinzi într-altă parte; crezi poți socoti că altul nu va încăpea acoloa de ar da o mie de galbeni de ce iaste pre lângă moșiea mă(năst)irii. Deci cum s-au luat și celelalte moșii așa ș o dai și tu. Și Domniia mea îți voio da toți banii. Și apoi vei avea și milă de la Domniia ma deosebi. Aceasta-ți scriu Domniia mea. Și însumi am zis Domniia mea.

Ioli 11 lt 7156 (1648)²⁵

Îscălitura gpod

Pecetea gpod

Pe lângă aceste cumpărături de moșii, cunoscute din documentele ce posedăm — cea mai mare parte din ele fiind duse la Minăstirea Dochiarul, la muntele Athos — Matei Vodă a mai făcut și altele, despre care aflăm în mod indirect din alte mărturii, cum se va vedea mai jos. Reținem, deocamdată, că baza materială a Minăstirii Vai de Ei a fost pusă de marele postelnic Iamache Caragea și Matei Vodă Basarab. La aceasta s-au adăugat daniile făcute de feluriti creștini evlavioși precum și cumpărăturile făcute prin chibzuiala și hărnicia călugărilor. Din nefericire, urmașii în domnie ai lui Matei Basarab, din cauza scurtelor lor stăpîniri, nu au putut fi de mare folos acestui așezămînt, început în condițiuni atât de bune. Măcile achiziții făcute în acea perioadă — și înțelegem oîină la venirea la domnie a lui Constantin Brîncoveanu, care a purtat respect și continuă amintire rudei sale Matei Vodă, după cum și acesta avuiesese față de memoria și opera lui Neagoe Basarab — le vom vedea mai departe, ele apărînd într-un mare hrisov rezumativ purtînd data de 7217 (1709)²⁶.

Dar, între timp, se exercitaseră împietări asupra acestui sfîntit lăcaș. Astfel, Grigore Ghica Vodă, în scurta sa a doua domnie între februarie 1672 — sfîrșitul

22. *Idem*, orig. slav. perg. II/14.

23. *Idem*, ms. 314, f. 154.

24. *Ibidem*, f. 185.

25. *Ibidem*, f. 184 v-185. Este vorba de vânzarea de la Sărăteni, amintită mai sus.

26. *Idem*, ms. 705, f. 435.

lui noiembrie 1673, dă la 14 aprilie 1672 un hrisov, în care arată cum ocina «sf.

mănăstiri ce se chiamă Vai de Ei, care iaste făcută de răposatul Matei Vodă. de la Slobozia lui Ianache, a avut o ocină la Sărățeni cumpărată de domnitor de la Dumitrașco post snă Neculaii viștier și dată ei de pomană. Și s-au făcut pre această moșie și slobozie încă din zilele Domnii meale, den domniea dintâi (1660—1664). Iar, pe vremea domniei lui Radu Leon (1664—1669), căzând alți boieri streini a fi in țară o iau, apoi ducându-se streinii, luat-au această slobozie Radul Crețulescul logofătul, în zilele lui Antonie Vodă pe seama lui și o au ținut până acum». Iar Ghica Vodă o redă minăstirii²⁷, căci slobozia fusese acesteia încă 37 de ani²⁸.

După cinci ani apoi, Gheonghe Duca Vodă (noiembrie 1673 — noiembrie 1678) face o donație deosebită Mănăstirii Vai de Ei, punînd sub conducerea și ocrotirea acesteia, minăstirea lui Apostolache comisul, un boier prețuit de Matei Vodă și care, împreună cu soția sa Voichița, înălțase o minăstire la Măstănești pe Cricov, in județul Saac (Prahova). Iată ce se spune in acest act :

«Cu mila lui Dumnezeu Io Duca Vod i gospod(a)r a toată țara rumânească, Jat-am Domnia mea această poruncă a Domnii meale²⁹, sfintei mănăstiri de la Vai de ei dă la Slobozia lui Ianache post, hram sfântului arhangel Mihail și părintelui Anastasie egumenul, și tutuoror călugărilor cați vor fi lăcuiitori la acel sfântu lăoaș, ca să aibă voe părintele Anastasie igum., cu această carte a Domnii meale, dă să ție sfânta mă(nă)stire a lui Apostolache din jude. Secuienilor, ounde este hramul Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, să fie metoh sfintei mănăstiri de la Vai de ei, să aibă părintele Anastasie igum. a fi purtător de grijă să pue și vre un călugăr și un popă ca să fie dă treabă și dă slujba sfintei bisericici; și de alelalte dă toate să fie scotitorio. Pentru că înțelegând Domnia mea de acea sfântă mă(nă)stire, știre, cum este o mănăstire săracă dă tot făr dă nimic, și arșă dă Tătari și pustie, cât cine au fost acolo călugărași ne având ou ce să ținca și cu ce să hrăni, ca să ție de mănăstire au părăsit, și au rămas pustie. Deci Domnia mea o am dat ca să fie supt oblăduința sfintei mă(nă)stiri care scrie mai sus, că doar s'ar putea adaoge către ceva care să fie și Domnii meale dă pomană. Și ce ar avea acea sfântă mănăstire niscare trebi sau nevoi de către cineva, să poarte grija părintele Anastasie de toate a-i isprăvi. Pentru ca și Domnia mea m'am milostivit de o am ertat și o am lăsat de toate rânduile, care dau alte mănăstiri, ca să poată ținca întru lipsa și sărăcia ei, cum să va putea, făr de nici un val de către nimeni, numai să fie supt oblăduința sfintei mănăstiri, care scrie mai sus, și părintele Anastasie igumen; alt val să n'aibă. Așa iaste porunca Domnii mele i issam rech gymid. Mai 29 lt 7185 (1677)».

Iscălitura gospod.

Pecete gospod.

Acest act dovedește prestigiul de care se bucura minăstirea de pe Ialomița, și adăugă la puterile ei materiale care creșteau treptat, treptat.

Această danie-închinare a mănăstirii lui Apostolache către minăstirea de la Vai de Ei, este reinnoită la 10 ianuarie 1787—1679 și de Șerban Vodă Cantacuzino³⁰, iar la 17 martie același an, domnitorul scutește satul Vai de Ei, cum făcuse pdînăoară Matei Domnul de diferitele anganale urmînd să plătească numai suma de 60 ughi și anume 30 la sf. Dumitru și 30 la Sfîntul Gheonghe, locuitorii fiind obligați la «poșlusanie» minăstirii³¹. De reținut că Șerban Vodă, poate din pricina greutăților, stabilește aici altfel de dări. La 24 februarie 1790 (1682), el hotărăște ca locuitorii de la Vai de Ei să dea, la haraci, ughi 60, la Sfîntul Dumitru ughi 40, la Sfîntul Gheonghe ughi 40, iar cînd va fi la seama cea mare «care dau ou toți, să aibă a scrie și într'această slobozie pre cine ar afla acolo pre toți... și oamenii de țară nici unul să nu primească într'această slobozie, că apoi se vor lipsi de mila Domnii meale, ci oameni streini Ungureni, Sârbi, Rusi, Greci, Arhănași de altă țară, fără bir și făr de nici o gilceavă, nescrîși la nici o breaslă, după cum am văzut cartea lui Matei Vodă și a altor Domnii»³².

*

27. *Idem*, ms. 314, f. 186—187

28. *Idem*, orig. perg. din 10 mai 7181 -1673, II/15.

29. *Idem*, ms. 314, f. 519 v.

30. *Ibidem*, f. 520.

31. *Idem*, original X/7.

32. *Idem*, Minăstirea Slobozia, orig. 1/8.

Între averile mănăstirii, de o valoare deosebită au fost și viile de la Năieni (Buzău). Acestea intraseră de mult în zestrea sfântului lăcaș, cum o dovedește porunca lui Matei Vodă de la 23 noiembrie 1755 (1647), prin care-i întărește viile cumpărate în «Dealul Năienilor, egumen fiind Partenie»³³. La 5 iunie 1780—1672, Grigore Ghica Vodă întărea «33 pogoane de vie îngrădite ounele lângă altele și îngrădite în prejur, însă jumătate cumpărate de răposatul Matei Vodă, iar jumătate cumpărate de părinții călugări, de când a fost cursul anilor 7145 (1637)». Și mai departe hrisovul poruncește «sfintei mănăstiri care iaste zidită și înălțată din temelie de creștinul răposatu Matei Vodă», să-i fie «câtre 300 bolovani de sare del(a) onca dela Ghitioara; această milă îi iaste dată și adaosă de răposatul creștinul Matei Basarab voevod»... precum am văzut Domniia mea și cartea răposatului Matei Voevod de când au fost cursul anilor 7145 (1637)³⁴. Cum se vede, acest domnitor de neam «Albănaș», se înscrie printre marii binefăcători ai sfintei mănăstiri de la Vai de Ei.

*

Tot mulțumită însemnătății sale, Mănăstirea Slobozia Vai de Ei este reprezentanta mănăstirii Dochiarului de la Sfântul Munte, în București. Aceasta primea Janii din țara noastră încă înainte de întemeierea fundațiunii lui Ianache mare postelnic. Astfel, la 2 februarie 1702 (1593), Șerban județul cu doisprezece pîrgari din București, întăresc casa lui Sibiuo logofătul, care este lângă crucea spătarului Stelea, pe care acela o dăruise Mănăstirii Dochiarului ca să-l pomenească oureua călugării, «zioa și noaptea», cu știrea megieșilor, «dinaintea preoților»³⁵. A doua zi chiar, domnitorul țării care era «Alexandru Vodă, fecior lui Io Bogdan, nepot bătrânului Alexandru Vodă din Țara Moldovei», (iunie 1592 — septembrie 1593), dă poruncă Dochiarului «să aibă a lua un loc de case, cu case, curte de gard în București, lângă viaa Domniii mele, înaintea cinstitei și de viață făcătoare cruci, care o au făcut Stelea spătarul, cumpărată de Sibiuo logof. din Mușeteștii dela Grama zugrav dela oraș drept 1500 aspri gata. Iar din trupul lui n'a rămas fîr numai un văr primare al lui jupan Borcea logof., din Bușani»; domnitorul întărea Dochiarului³⁶ această danie, iar la 22 iulie 1747 (1639), Matei Vodă făcea același lucru³⁷, tot astfel și Radu Vodă Leon la 9 aprilie 1775 (1667)³⁸.

Alte cumpărături de case din București, în aceeași mahala a spătarului Stelea, vă face starețul Paisie de la Matei postelnicul Zugrumale; de data aceasta cumpărătura era pentru însăși Mănăstirea Slobozia, aceste case fiindu-i trecute în proprietate, nu ca cele de mai sus care-i fuseseră încredințate numai în administrație, ele fiind proprietatea Dochiarului. Această achiziție se făcea în anul 1724 (1736)³⁹ (f. I), deci într-o vreme de prosperitate a mănăstirii.

În decursul secolului al XVII-lea, puterile materiale ale Mănăstirii Slobozia cresuseră în chip vădit. Aceasta o constatăm mai ales dintr-un hrisov al lui Constantin Vodă Brincoveanu cu data de 7 mai 1717 (1709)⁴⁰. În acest document, strălucitul voievod vede ce face un scurt istoric al mănăstirii «care iaste din temelie ei zidită și înălțată de răposatul moșu Domniii mele Io Matei Basarab Voevod», întărește mănăstirii, părintelui Hagi Popa Gligorie egumenul și tuturor călugărilor de aici, următoarele moșii și averi: Vai de Ei, Pîrliții, Degerații, Ghierghiești, Cuiburile Seaca, Cetățile, Sărățeni, Păpenii, Berlești, Ciulnița, Bora, Lacul Tătarului, Ivăneștii din Ialomița, vii în dealul Năenilor și Vălenilor, mila de la onca Ghitioara; la acestea se adaugă averea schitului comisului Apostolache de la Măstănești județul Săcuenilor: Păpenii, Făcăenii, Lin...cești, Nănișor, jud. Ialomița, Po-

33. *Idem*, ms. 173 v-174.

34. *Idem*, ms. 314, f. 330—331.

35. *Ibidem*, f. 366.

36. *Ibidem*, f. 386.

37. *Ibidem*, f. 386 v-387.

38. *Ibidem*, f. 387.

39. *Ibidem*, f. 391.

40. *Idem*, *Mănăstirea Slobozia*, cap. II/18, ms. 311, f. 581—585, și mai ales *Condica Vistieriei brincovenesci*, ms. 705, f. 435.

peștii jud. Râmnicu Sărat, Cărlig, Oastea, Glodeanu jud. Săcueni, Fundeni, Luca-
renii, Berceasca și vilele de la Jugureni jud. Săcueni. De reținut că în acest bogat
hrisov ni se dau multe amănunte despre modul de achiziționare al acestor moșii
și vii : cumpărări și dării. Este o pagină istorică din dezvoltarea economică a aceas-
tei obitorii, cu informațiuni interesante asupra relațiilor sociale ale timpului respec-
tiv.

Dar acest hrisov mai are ceva caracteristic și anume acela al unui așezământ
de mare însemnătate, dat la o anumită dată de Domnitorii țării, într-o epocă de
liniște internă și mulțumire generală a poporului. Două au fost aceste epoci lău-
date de cronicari ca fericite: în decursul secolului al XVII-lea domnia lui Matei
Vodă, cea mai lungă a secolului respectiv, iar a doua a nepotului său Constantin
Vodă Brîncoveanu, care nu uită în actele sale festive să pomenească de «moșul»
său. Acest bogat document este, cum se vede, oglinda fidelă a stării înfloritoare la
care ajunsese la începutul secolului al XVIII-lea, ctitoria Ialomîțeană conjugată
a lui Ianache mare postelnic Caragea și Matei Vodă Basarab. Numeroasele sate,
moșii, vii și alte averi, făceau din Mînăstirea Vai de Ei Slobozia, una dintre cele
mai puternice așezări mînăstirești ale timpului și țării.

În anul imediat următor, la 11 aprilie 7218 (1710), domnitorul Constantin Brîn-
coveanu avea, socotim, o mulțumire în plus privitor la această mînăstire. El întă-
rește mînăstirii, al cărei egumen era același Hagi Popa Grigore, toată partea de
moșie din Lățcoii de Sus și de Jos ot sud Ialomîța, cît și vilele ce au avut Gheorghe
Antineanu, sutașul din București, neavînd copii «din trupul lui», «de i s-au îngro-
pat oasele la mînăstire». Domnitorul vede diata și toate zapisele de cumpărătură⁴¹.

*

Epoca următoare așa-zisă fanariotă, a fost de asemenea favorabilă Mînăstirii
Vai de Ei — Slobozia. Cităm numai cîteva dintre generozitățile domnitorilor fana-
rioiți față de marea țazăre. Astfel, la 29 septembrie 7231 (1723), Nicolae Vodă
Mavrocordat îi dăruiește 100 de taleri din vinăriciul Săcuienilor și 16 liude scutiți de
dăjdi, spre a fi în slujba sfîntului lăcaș⁴². Și, în curînd, credincioșii însăși se gîn-
desc la mînăstirea noastră, în frunte cu evlavioasa Stana din cunoscuta familie
din acele părți ale Ialomîței, aceea a Doiceștilor⁴³. Iată ce spune dînsa și cei împre-
ună cu ea, la 1 februarie 723(4)—172(6-8) :

«Adecă cu jupăneasa Stana, împreună cu fiio-meii Rad i Costandin, sină Dumit-
rașco Doicescul, i Dumitrașco, i Chiriță, i Mihaio snă Revete, vornic Andrii pitar
adevărăm cu această scrisoare a noastră la mâna Afînții sale Kir Paisie igum și
a tăt săborul sfîntei mînăstiri de la Slobozia lui Enache, precum că să știe că
am socotit de am dat și am închinat la sfînta mînăstire schitul Cuiburile unde să
cîmstește și să prăznuiește hramul lui Stăa Ioan Prededici ; însă schitul cu pădurea
până în matca Ialomîții ; și cu viia și cu tot pometul, afară din doao livezi ale
noastre cu locul împrejur spre Ialomîța despre Doicești. Așijderea împreună cu schi-
tul am dat și moșia Slăvicăi de jos stârjeni 400 ; din hotar până în hotar. Pentru
că această moșie fiind închinată încă mai denainte vreme acestui schit, de moșii și
de părinții noștri. Noi încă am socotit de am dat și moșia aceasta care scrie ma
sus la sfînta mînăstire ca să ne fie nouă și părinților noștri pomenire. Drept aceia
am întărit dania aceasta cu scrisoarea a noastră ca să aibă a ținea și a stăpâni
părintele igumenul și alți năstavnici părinți care ar fi după vremi stăpânitori în
urma sfînții sale la sfînta mînăstire Slobozia cu bună pace schitul împreună cu
moșia dipeste tot hotarul, de către noi și de către noi și de către tot neamul nostru care s'ar
trage din noi. Iar verioare din neamul nostru s'ar soula vrînd să strămute și să
strice această danie, să fie afurisit și anatema de 318 părinți de la Nicheia, poate
cu luda și cu Avron și lăcaș cu Iuda să aibă. Și când s'au făcut această scrisoare
fost-au mulți boeri mărturie care sânt iscăliți mai jos. Și noi pentru mai adevărată
credință ne-am pus iscăliturile și pecețile mai jos ca să s' crează. Și am scris eu
Miirea logof., cu zisa dumnealor, Febr. 1 dñi lt 723(4) — 172(6-8).

41. *Ibidem*, ms. 314, f. 331 v.

42. *Ibidem*, f. 523.

43. *Ibidem*, f. 81 v.

Eu Stana Doiceasca (pec.) eu Radu Doicescu + eu Costandin Doicescu + eu Mihaio + eu pop Dumitrașco mart., + eu Cazan Comis Clucerescu + eu Zota Căpit. mart. + eu Danciol pah. mart., + eu Costandin logof. mart., + Tudor logof. mart., + Lupe căpit. ot Dălga mart.»

Și în chipul acesta, puterile Slobozii de la Vai de Ei, creșteau din ce în ce, mulțumită, poate, și bunei gospodăririi ce se făcea aici, neuitînd desigur nici evlavie cuceritoare a călugărilor de acolo, greci, dar desigur și români.

Mihai Vodă Racoviță (octombrie 1730 — 24 octombrie 1731), da, la 27 februarie 1734 — 1731, un hrisov⁴⁴ prin care întărește vilele mănăstirii din Dealul Năenilor, mila de sare de 300 bolovani de la Ocna Ghitioara, pe care putea să o vinză, sau să o treacă fără vamă în țări străine precum și 100 de taleri din vinăriciul domnesc din județul Saac. Domnitorul, justificînd aceste ajutoare, da și următoarele amănunte prețioase: «fiind acea mănăstire la loc ca acela de drum, avînd multă supărare de către agii turci ce trec pe acolo». Mihai Racoviță întărește și scutirile făcute slobozenilor, care au hrisoave de la Matei Vodă și Grigore Ghica Vodă și alți domni, «făcut unul după altul».

La 2 ianuarie 1743 — 1734, Grigore al II-lea Ghica, da o poruncă asemănătoare, cu adaosul însă că, scutiții mănăstirii să dea «la vremea haraciului de nume po ughi l».⁴⁵

•

În timpul numeroaselor domnii ale lui Constantin Mavrocordat, mănăstirea noastră se va fi bucurat de privilegiile ei cunoscute, fără îndoială. Dar, vestita lege reformatoare fiscală, oit și introducerea unor reguli în viața generală a țării, aduce și în lumea mănăstirilor o inovație. În gospodărirea acestora dominase pînă atunci obiceiuri patriarhale, bazate pe cîmste și omenie, dar care puteau să alunece cîteodată la abuzuri regretabile. Să nu se uite că, în aceeași vreme, mitropolit al țării era Neofit Cretanul, care, prin vizitele sale canonice, se orientase asupra stării mănăstirilor. De aici ieșea pentru luminatul Constantin Vodă Mavrocordat nevoia de a introduce un sistem de control și în averile acestor instituții, mulțumită căruia avem astăzi un registru de o mare însemnătate. Din acesta se poate vedea clar, atît situația averilor mănăstirilor țării, oit și felul cum erau gospodărite, aceste averi fiind supuse unor comisiuni speciale de control alcătuite din laici și din majoritatea egumenilor diferitelor mănăstiri.⁴⁶

•

Urmează apoi în țara noastră o perioadă de domnii scurte și ocupații străine, ca să ajungem în timpul luminatului domn Alexandru Ipsilanti (septembrie 1774 — ianuarie 1782), cînd atenția față de Mănăstirea Slobozia — Vai de Ei, începe iarăși să crească. Astfel, la 3 iulie 1783 (1775), Alexandru Ipsilanti întărea mănăstirii, egumen fiind un Lavrentie, toate averile și privilegiile, începînd de la Matei Basarab, adică vilele de la Năeni, sarea de la Slănic, 100 de taleri din vinăriciul domnesc din județul Saac, și dăruiește, în plus, 10 liude, care urmau să primească «pecetluituri», adică adeverințe că sînt oameni pentru serviciul mănăstirii.⁴⁷

Egumenii mănăstirii merg regulat, la schimbarea domniilor, spre a li se întări averile și privilegiile, fiind siguri că noii stăpînători vor mai adăuga ceva în plus. Astfel, la 20 aprilie 1793⁴⁸, Alexandru Constantin Moruzi da porunca cuvenită, spunînd că a văzut și cartea lui Mihai Șuțu din 18 decembrie 1783; iar la 23 mai 1798, Constantin Hangerli da un plus de 30 de liude și scutește 250 de oi ale mănăstirii de bir.⁴⁹ La 15 septembrie 1799, același domnitor mai da 20 de liude, cu dîjdia de 12 taleri pe an, plătiți în șase cîștiguri, ei urmînd să lucreze la morile mănăs-

44. *Idem*, *Mănăstirea Slobozia*, orig. perg. III/1.

45. *Ibidem*, orig. III/2.

46. Pentru o mai amplă documentare a se vedea Arh. St. Buc., ms. 377. Pentru Slobozia filele 546—553. El poartă denumirea: *Socotelile tuturor mănăstirilor din Țeră din anii 1730—1741*.

47. Arhiv. Stat. Buc., orig. III.

48. *Idem*, orig. III/6.

49. *Idem*, orig. III/7.

tirii, pe care le făcuse de curind egumenul Sloboziei pe apa Ialomiței; ei se vor numi «ruptași»⁵⁰.

Fără a intra în toate detaliile, — imposibil de făcut în cadrul acestui studiu — rămânem cu convingerea că și în acest secol al XVIII-lea, deși tulburat de schimbările prea dese ale domniilor, Mănăstirea Slobozia nu a fost uitată de aceștia și nici lipsită de hărănicia egumenilor săi.

Cu secolul al XIX-lea, intrăm într-o altă fază a istoricului acestei sfinte case, mai ales după mișcarea revoluționară a lui Tudor din Vladimiri Gorjului (1821). Dar pînă atunci, un hrisov pompos, dat de Constantin Alexandru Ipsilanti (septembrie 1802 — august 1806), întărit și de Divanul Țării, în fruntea căruia stau fiii domnitorului: Alexandru, Dumitrașcu, Nicolae și Ion, toți purtînd titlul de «voievod»; și avînd data de 7 iunie 7311 — 1803, ne înfățișează situația materială a sfintei mînăstiri de la Slobozia la începutul acestui secol. În acest hrisov se face un tablou clar și cu amănunte bogate despre fiecare parte din numeroasele proprietăți ale mînăstirii, care, desigur, fuseseră înfățișate cu deosebită grijă de egumenul Antim⁵¹. Este o recapitulare în felul acelei făcute pe vremea lui Constantin Vodă Brîncoveanu, despre care am amintit mai sus. Sînt dovezi lămuritoare și luminoase de ce a însemnat ctitoria lui Ianache marele postelnic, desăvîrșită de strălucitul voievod și evlavios creștin Matei Basarab.

Sîntem în perioada 1806—1812, cu prefaceri sociale și urmările lor, nu numai în Țara Românească ci și în întreaga Europă. Urmează apoi noul război dintre turci și ruși, ocupația rusească din 1828—1834, cînd, prin luminatul filozof Pavel Kișelef, s-au adus țărilor române multe lucruri bune și folositoare — dacă ne-am gândi numai la Regulamentul Organic. Însă, de la această dată înainte se pune spinoasa chestie a mînăstirilor închinată, cu mari complicații diplomatice. Disputele acestor probleme, de mari interese naționale, s'au terminat prin «Secularizarea averilor mînăstirești» pămîntene și închinată, din 1864. Astfel, se stîngea viața clocoțitoare de la ctitoria lui Ianache de pe malul riului Ialomița, și care durase două secole din plin. Evident, folosul în cea mai mare parte l-a tras Mînăstirea Dochiarul din Sfîntul Munte Atos, căreia fusese închinată Slobozia. Dar, socotim că și suflarea românească din acele părți ale Bărăganului, va fi avut oarecare avantaje.

Am mai adăuga ceva, ca încheiere și regret. Din multele hrisoave ce ne-au trecut pe sub ochi — nu numai ale acestei mînăstiri, dar și din acelea ale multor altele, nu răsare nici o fărîmă de lumină, nici o încercare de luminare a minții, sau prea puțin. Poate că încercări de acest fel, de se vor fi făcut, nu prezentau un interes imediat, palpabil, și nu se vor fi făcut însemnări despre ele. Să se fi redus rolul mînăstirilor noastre numai la înfățișarea de activitate a unor «gospodării agricole»? Nu credem. Este o problemă ce se impune cercetărilor trecutului mînăstirilor noastre. Aceasta, cu atît mai mult, cu cît din redactarea și lectura multor hrisoave, și mai ales a acelor de închinare, ctitorul va fi urmărit de bogăția cunoștințelor scripturistice ce apar aici. Acestea nu'au fost numai apănajul scribilor și logofeților din cancelaria domnească care și aceștia le vor fi căpătat, desigur, de la cărturarii din tăcutele chilii mînăstirești, unde, pe lingă rugăciunile calde și unile ce ei le înălțau către Dumnezeu, ochii lor străbăteau rîndurile din manuscrisele rare și mai apoi din ceasloavele tipărite, care, cu timpul se înmulțeau din ce în ce. Aici, în mînăstiri, a fost vatra cărturăriei românești, fie ea chiar sub haină slavonă sau grecească, așa cum va fi fost și la puternica ctitorie de pe Ialomița. «Slobozia lui Ianache, Vai de ei». Ea nu putea lipsi din șirul acestor focare modeste de luminare ale nației, dar cu atît mai real folositoare pentru viitorul ei.

Prof. T. G. BULAT

50. *Idem*, ms. 314, f. 121 v.

51. *Idem*, orig. 111/8; Petrescu I. D., *Insemnări din Biserica Slobozia Postelnicului Ianache*

ANEXA

O întâmplare fericită a făcut să găsim următorul inventar al minăstirii, din anul 1854, care ilustrează considerentele de mai sus (Arhiv. Stat. Buc., *Minist. Cul-telor și Instrucțiunii*, 1854, dosar 4054).

Catagrafia zestrei Minăstirii Slobozia.

Starea în care se află minăstirea. Imprejmuirea de zid patrată; poarta spre apus, cu boltă de zid, deasupra căreia să află clopotnița tot de zid, reparată, și tencuiala stricată despre răsărit, învelită cu tînichia albă, cu trei clopote, unul mai mare și două mai mici; cu opt ferestre cu zălojele; pardosită cu scînduri; două toci, una de fier și alta de lemn. Scară pe care se urcă înfrînsa de lemn. În curte spre dreapta clopotniții patru încăperi așazate cu prispă pe din nainte, în cea mai proastă stare, servind acum de magazii pentru oștirile împărătești. Spre miază zi alte încăperi tot de zid dărăpănate cu totul, și arse de cînd era înfrînsele cuptoare pentru oștirile împărătești.

Spre răsăritu un grajd de doisprezece cai și alte încăperi ce servesc de magazii pentru produse.

Spre miazănoapte casele egumenești înalte cu două scări, un coridor pardosit cu cărămizi și grilajuri de lemn vâpsite. Cinci odăi din care două cu scîndură pardoste ear celelalte cu cărămizi. Doă cămări. Supt aceste case o pivniță încăpătoare ca de zece buți, în care se află patru sute vedre vin; tot supt aceste încăperi se află două magazioare. De la aceste case și pînă la clopotniță sînt trei încăperi de zid darăpănate, din care două servăsc de magazii pentru oștirile imperiale, ear celelalte drept cuhnie. Toate încăperile minăstirii învălîte cu șindrîlă veche. Un puțu din naintea Bisericii cu ghitab și ghizdurile de lemn.

Starea bisericii. Biserica de zid noă făcută din temelie la opt sute patruzeci și doi, cu hramul Sfinții Voevozi, învelită cu tînichia albă, cu zece ferestre cu zăbrele de fier și cu geamuri; trei turla, cea din mijloc mare, ear cele două din față mai mici; turla cea mare cu opt ferestre cu geamuri și zăbrele de sîrmă; noă cruci de fier una în mijloc mare, toate cu pafdalele polcite. Turlele din față cu cîte o cruce, tot cu pafdalele poleite.

Din naintea antreului bisericii este un grilaj de fier cu două uși, și canaturi, cu broasca și cheia lor. Antreul din afară, pardosit cu piatră și fațada zugrăvită. Ușa în două canaturi de stejar cu broască și chee în lăuntru bisericii pardoseală de piatră. Caticumenul pe patru stâlpi de lemn zugrăviți în săpaci cu tencueală, cu scara de lemn și pardosită cu scînduri. Toată biserica zugrăvită cu sînji. Timpla de lemn săpată și poleită cu răstignirea deasupra.

Opt icoane împărătești, opt coroaițe de argint și opt icoaițe micl înaintea celor împărătești. Sfințul altar cu trei uși poleite și zugrăvite, cea din mijloc cu două canaturi și perdea de mușama zugrăvită pe o parte sfinții Voevozi ear pe cealaltă Domnul Hs. În lăuntru sfințului altar zugrăvit cu sfinții; un prestol de piatră pe un stîlpu tot de piatră; proscomidion de cărămidă cu o poetră deasupra; un dulap în zid de lemn.

În față din altar un anvon dieconescu, săpat și poleit. Un jătiu domnesc îmbrăcat cu postav roșu, săpat și poleit; unul alătura arhieriticesc săpat, vâpsit negru și îmbrăcat cu postav civiltu; alte douăzeci și cinci jălțuri de lemn săpate și vâpsite cenușii. Doă tetrapoade de lemn vâpsite; doă mese de lemn, doă iconostase și un analogic.

Argintăria bisericii. Candele, pafdale, cădelniți și altele în număr de 21 bucăți.

Odăjdiele bisericii. 66 bucăți: stihare, sîinte, epatrafire, rucavite ș.a.

Alături. Policandre, sîeșnice, potire, colimvitre, icoane, 110 bucăți.

Cărțile Bisericii

2 Evanghelii îmbrăcate cu argint și cu califea, una grecească.

4 idem simple doă grecești.

2 liturghii grecește.

4 psaltiri idem, una manuscrisă și doă rumănești.

36 minee 24 grecești.

1 antologhion rumănesc.

5 ohtoice mari trei grecește.

- 2 idem mici rumânește.
- 4 pentecostare, 2 grecește.
- 3 trlode, unul grecesc.
- 2 tipice mari, 1 grecesc.
- 1 idem mic rumânesc.
- 2 apostole, 1 grecesc.
- 3 ceasloave mari, 2 grecește.
- 2 idem mici rumânește.
- 3 liturghii rumânește.
- 2 molitfenice, unul grecesc.
- 1 Cazanie rumânească.
- 1 analoghion grecesc.
- 1 filadie a sîntului Visarion grecesc.
- 1 idem, idem, Spiridon, idem.
- 1 idem Teotomanon, idem.
- 1 idem manuscrisă, idem cu mai multe paraclise.
- 1 carte mică Sfîntului Vasile cel Mare grecească.
- 2 filade ale sfîntului Dumitru rumânești.
- 1 idem, Grigorie Decapolit, idem.
- 1 idem, Nifon, idem.
- 1 idem, pentru sfințirea bisericii.

Moșiile mînăstirii

1 moșia Sloboziei vatra mănăstirii cu sat, trei cărciumi, două băcănii cu scaune de carne învălitate cu trestie, și două bordee ale lor. Pe această moșie este și pădure țaeală cea mai mare parte pentru trebuințele oștilor imperiale.

1 Berlești, și Popeni, cu satu și două cărciumi, cu parte de pădure lângă rîul Ialomiții. Arendașul acestei moșii este îndatorat prin contract a face biserică nouă.

1 Gaița, cu sat, cărciumă și biserică în proastă stare.

1 Lata, cu două sate Erhul și Smirna, biserică nouă în satul Erhu, băcănie și cărciumă.

1 Strachina, cu un cătun de mocani și sohaturi.

1 Sfoara Socinești cu un sătuleț în devălmășie cu moșneni de acolo și o cărciumă.

1 Sfoara Motilvei, nelocuită, cu o cărciumă și un pelic de pădure.

1 Ciulnița, cu sat și cărciumă.

1 Sforile Năeni, Turburești, Prăjăști, și Doicești, în devălmășie cu moșnenii de acolo cu pădure și case mari pentru arendași.

1 petec de moșie în Moldova proprietate a schitulul Cornu, melohu acestii mănăstiri și care șchit lipsește cu tot. \

Viele mînăstirii

1 viea de la Metucciu pe moșia Golgoveanului fără otaștină, cu imprejmuire stricală, și pron stricat învelit cu șovar, peste tot ca la doazeci și două pogoane.

1 în Dealul Părjoiului cu cramă stricală învelită cu draniță, pe moșia Năeni a mînăstirii. Ear celelalte adevă :

1 vie din Dealul Gorganului.

părăginite, servesc de cîmpu pentru arăturile locuitorilor de a colo ai mănăstirii

1 vie din Dealul Valea.

1 idem, Grecu.

1 idem, Podișor.

Vasele de lemn

Buți, tocitori, linuri de scînduri, hirdae, curători, putini, buriășe de rachiu ș.a. bucăți 92

Vitele mănăstirii cornute

28 vaci mari, 1 taur, 22 boi de jug.
 13 mînzați și mînzate de cîte un an.
 7 gonitori de cîte doi ani, 9 viței și vițele din vara asta.
 Total 80 capete.

Ergelia

4 telegari cu care se servă mănăstirea.
 2 idem cu ticnafes, 45 epe mari, 3 armăsari.
 4 jugani mari, 3 idem de trei ani, 2 epe idem.
 3 cai de doi ani, 6 epe idem.
 12 noateni de cîte un an, 8 noatene idem, 25 mînji și mînze de estimpu.
 5 catiri.
 Total 122 capete.

Rîmători

21 scroațe mari, 4 Gheri, 6 purcci de cîte un an. Total 31 capete.

Productele

30 de chile orzu, 25 de chile mieiu, 100 oca fasole, 50 oca linte, 100 oca prune opărite, 5 chile de grîu, 150 oca sare.

Trásurile mînăstirii

1 caleașcă de drum purtată, 1 caruță, brașoveancă învelită cu preș veche, 5 care de boi nelegate cu fier și ordinare, 2 perechi hamuri.

1 grădină în fața porții mănăstirii, împrejmuită cu gard, porțile stricate, în lăuntru spre tindă un pavion stricat, cu deosebite feluri de pomi roditori și neroditori, aranjați la linie și puțină vie lucrativă.

Așternutul caselor

Saltele, macaturi, postav roșu pentru așternut pe jos, perne, mindir, plapumi de cit, 1 jăt de nuc îmbrăcat cu damască, 1 ceasornic de perete cu cuc, 1 termometru, 3 dulapuri de brad ce servă pentru bibliotecă și altele, 1 casă de fier pentru bani, naltă ca de un stat de om, peste 80 de bucăți.

Biblioteca

1 catalog de cărți, făcut de Gavriil Slobozeanu la anul 1840 Iunie 18 în care să cuprînde: 20 volume rumânești, 65 franțoești, 9 nemțești, 212 grecești, 6 în diferite limbi. Total 213 volume.

Argintăria

Tas, ciorbatic, linguri, zarfuri, farfurioare, cășue, ibricel. Total 33 bucăți de argint pentru masă.

«Servițiu mesii»

Foarte bogat; cităm cifrele cele mai impresionante: «6 mese de pînă de casă, 24 șărvete, 24 prosoape, 105 fariuri de masă, 12 tacămuri de masă, adecă și c.l. de osu, 12 cești cu farfuri-oare, 50 oale de pămînt, 10 putini mici, 20 donițe, 14 pahare de vin, 30 oca aramă în mai multe vase ce servesc la cuhnle» și multe altele.

«Lucruri sfinte»

I cutie cu sfinte moaște, fața cu argint, în care este și o cruce de lemn îmbrăcată cu argint poleită și cu pietre proaste.

I cutioară de argint cu sfinte moaște.

I toculeț de argint «al sfântului Haralambie».

I idem, idem, idem, Gheorghe, toate acestea într-o cutioară de lemn.

I loc în mahalaoa Stelii pe care au fost clădite metohul mănăstirii și care au arsu la leat 847; pe acest loc se află mai mulți embaticari precum se vede în conдика de embaticuri a mănăstirii cu leat 1845.

«Una conδικă din anul 1806 Maio 30, în file cinci sute douăzeci și nouă adeverită la anul 1807 Apr. 26 prin anafora și pecetila Domnului Constantin Alexandru Ipsilant VVd; pusă la fiecare filă. În această conδικă sînt trecute din cuvînt în cuvînt toate documentele moșiiilor și ale acareturilor sfintei mănăstiri Slobozia, precum și ale schitului Apostolache, metohul acestii mănăstiri.

Acest inventariu făcîndu-să în număr întreit, unul s-a lăsat la mănăstire și celelalte două s-a luat de supt iscăliții

V. Patron, orînduitul Departamentului Credinții.

G. Păpescu, orînduitul din partea Mănăstirii

Toate acestea le-am preluat întocmai.

Protopop...»

854 Dechem. 10.

CIND ȘI CUM S-A INTRODUS IN MOD OFICIAL ȘCOALA LA SATE LA NOI IN ȚARĂ, ȘI CUM A TRECUT ÎNVĂȚĂMINTUL DIN TINDA BISERICII, IN LOCALUL SAU PROPRIU

Cînd vezi ce dezvoltare a luat învățămîntul la noi în țară, cînd știi că a fost desființat analfabetismul, și cînd vezi că poporul nostru, în privința științei de carte, stă cu cinste alături de mari și vechii popoare, cu vechi tradiții de cultură, nu-ți vine să crezi că sînt abia 130 de ani, de cînd s-a introdus învățămîntul și la noi în țară, în mod oficial la sate.

Și totuși îți este foarte plăcut să constăți că realitatea este așa, deși am trecut prin multe greutăți și necazuri.

În linii generale se cunoaște că învățătura de carte la poporul nostru, în primele timpuri ale închegării Principatelor Române, s-a făcut mai întîi la mînăstiri.

Acolo se scriau cărți bisericești pentru necesitățile cultului, care serveau în același timp și pentru învățătura credinței creștine.

Cum scrierea cărților se făcea cu mîna, iar nu cu tiparul, căci tiparul precum se știe, s-a inventat abia pe la anul 1450, o carte se scria cu mare anevoință, iar poporul avea nevoie de multe cărți, spre a se răspîndi pe la bisericile de la sate. De aceea diecii (scriitorii) s-au înmulțit, mai ales că era nevoie de ei pentru a fi întrebuințați și pe la cancelariile domnești și boierești.

Pe de altă parte se mai știe că la început aceste cărți se scriau în limba slavonă, nu pentru că poporul român vorbea limba slavonă, ci pentru că împrejurrări politice făcuse ca noi să menținem legături cu popoarele din sudul Dunării: și tot împrejurrări politice făcuse ca slavii din sudul Dunării, care aveau aceeași credință creștină ortodoxă ca și noi, să aibă cărți de cult scrise în limba slavonă.

Pentru a lămuri aceasta, este interesant să amintim că la popoarele slave, vecine, care erau bulgarii și sîrbii la sud și rușii la răsărit, creștinismul a fost adoptat de conducătorii lor, și impus supușilor lor, în masă, spre a se folosi de aceasta ca de un act politic, pe cînd la noi creștinismul a pătruns de jos în sus, chiar de la formarea poporului român, așa că atunci cînd și-a stabilit conducerea sa, din sinul său el era de jos și pînă sus și român și creștin.

În adevăr, la bulgari creștinarea în masă a avut loc abia în secolul al IX-lea, sub Cneazul Boris, la anul 864, sub presiunea imperiului roman de Răsărit.

Cu toate acestea, ei au avut cărți scrise în limba lor slavă, aceasta întrucît — la cererea lor — frații Ciril și Metodiu, trimiși de împăratul Constantinopolului, le-a întocmit un alfabet pentru limba lor, și le-a tradus din grecește învățăturile credinței creștine ortodoxe.

Alfabetul acesta s-a numit cirilic, după numele lui Ciril, și a fost adoptat în urmă de toate popoarele slave.

Cum dezvoltarea ulterioară a statului bulgar și mai apoi a statului româno-bulgar, și-a întins administrația și asupra ținutului de la nord de Dunăre, unde nu exista încă o formațiune mai puternică de stat românesc, poporul român a rămas și mai tîrziu în legături cu organizarea bisericească din ținutul sud-dunărean, avînd aceeași credință creștină ortodoxă.

De aceea, pentru bisericile noastre, în care se oficia aceleași servicii religioase, s-au adus deocamdată cărți scrise în limba slavonă.

Și cum ceea ce este făcut pentru deocamdată, se întâmplă că acest deocamdată se prelungește încă mult timp, s-a întâmplat și în cazul de față, încît chiar și mai tîrziu, — cînd primii domnitori români au înființat mitropolia Ungrovlahiei și Episcopia Severinului, sau a Rîmnicului, și hirotomisirea preoților noștri nu s-a mai făcut la sud de Dunăre, ci s-a făcut la noi, la aceste episcopii — totuși învățătura ritualului creștin, o primeau viitorii preoți pe cărți scrise tot în limba slavonă.

«Dar din aceasta nu trebuie să se creadă că în acele vremuri, «clasele noastre superioare erau de origine slavă, ori că s-a vorbit la noi în 2 limbi». Nu! În tot acest timp de mari frămîntări, românii și-au păstrat cu dărzenie, atît credința creștină ortodoxă, cît și limba românească. Altfel nu s-ar fi putut păstra de-a lungul veacurilor. Or fi ascultat ei românii săvîrșirea liturghiei în limba slavonă, — așa precum și astăzi alte popoare ascultă săvîrșirea liturghiei în limba latină, care nu e limba lor —, dar de la aceeași preoți, românii noștri au ascultat desigur și explicarea liturghiei în limba lor, a poporului, căci acești preoți erau dintre ai lor, și vorbeau limba românească.

Chiar și atunci cînd a apărut tiparul, cărțile bisericești se tipăreau tot în limba slavonă.

Dar în anul 1557, apare un nou și priceput meșter tipograf, Diaconul Coresi, originar din Tirgoviște, care prin truda și iscusința lui, ocupă un loc de seamă în cultura și literatura românească. Înainte de tipărirea cărților sale, se scriau cuvintele fără nici o despărțire. Coresi, ca un cărturar iscusit adoptă măsura despărțirii cuvintelor, și astfel scrisul apare mai ușor și la scris și la citit și devine mai bine primit de a fi răspîndit în păturile largi ale poporului.

În acest fel el tipărește și în românește.

De aci înainte, limba românească pătrunde și în slujba bisericească.

Dar în toate aceste scrieri s-a întrebuițat, — iarăși deocamdată — tot alfabetul cirilic. Era prea împămîntenit și întrebuițat de toți cărturarii ca să poată fi înlăturat dintr-o dată și alfabetul slavon. Pentru un moment a trebuit să ne mulțumim numai cu înlăturarea limbii slavone, străină de graiul poporului nostru.

Alfabetul latin, pe care-l întrebuițăm în scrieri acum, s-a introdus în mod oficial abia sub domnia lui Cuza-Vodă.

Așa dar, în urma răspîndirii cărților lui Coresi în limba românească, scrierea românească, chiar și cu litere cirilice, ia un puternic avînt, îndeosebi în actele particulare: zapise, schimburi, învoieli, vînzări și cumpărări, încît țărani fără știință de carte, nu mai mergeau la diaconul de slavonește din vreun tîrg apropiat ca să le scrie învoieli între ei, ci se adresau popii din satul lor, sau feciorului popii, viitor preot și el, care cetînd cărțile coresiene, știa cum să redacteze asemenea acte în limba românească, deși cu alfabet slavon.

Ca un exemplu al celor mai sus expuse, se prezintă cazul satului Lungii zis Șanțurile, care devine mai tîrziu cu numele Lunguleții, din jud. Dimbovița, satul copilăriei mele.

În catagrafia rusească de la 1810¹ se poate citi următoarele: Plasa Bolintinului, satul Șanțurile, Biserica veche, de lemn, — 30 case, 66 suflete bărbați și 70 suflete femei. — Preot, popa Vasile sin pora Constantin. 52 ani, preoțit la leat 1801 Sept. 10. Căsătorit, soție Marica 45 ani, fii: Maria 12 ani, Rada 5 ani, Ana 3 ani, Stoica 7 ani.

și preot popa Dragnea sin Matei, 41 ani, văduv, preoțit la leat 1807 Sept. 25 — fii: Scarlat 12 ani, învăța la ceaslov, Nicolae 9 ani, Dumitru 7 ani, Rada 5 ani.

Rezultă că popa Vasile sin popa Constantin s-a preoțit la vîrsta de 45 ani, avînd la acea dată și o fiică pe Maria de 3 ani; ceilalți copii, au survenit după preoție.

1. Academia Republicii Socialiste România, nr. 1457 cuprinzînd «Catagrafia Ungro-Vlahiei cu leatul 1810. — Vezi și «Catagrafia jud. Dimbovița la anul 1810» de Preot Alex. A. Popescu-Runcu, Editura Tip. «Vîitorul», P. Popescu, Tirgoviște.

Iar popa Dragnea sin Mătei, s-a preoțit la vârsta de 38 ani, avînd fii la acea dată : Scarlat 9 ani, Niculae 6 ani, Dumitru 4 ani, și Rada 2 ani, deci avînd 4 copii. După hirotonire se vede că i-a munit soția, căci la 1810 apare văduv.

Dacă reflectăm asupra acestor date putem aprecia că ambii preoți s-au hirotonit la vârste foarte înaintate. Aceasta înseamnă că ei se pregăteau mai din timp a deveni preoți, dar așteptau pînă ce locul de preot din acea comună, pe care-l vizau, va deveni vacant. Și se vede că această vacanță se producea cînd ei ajungeau oameni în vîrstă.

Aceasta mai presupune că acest timp de așteptare ei utilizau învățătura de carte și pentru treburile lor personale, dar în timpul liber, mai învățau carte și pe alți copii, măcar ai neamurilor lor din sat.

Totdeauna, vedem din catagrafie că fiul preotului Dragnea, anume Scarlat, învăța la Ceaslov, ceea ce însemna nu numai că învăța carte, dar că a ajuns la un grad mai înaintat de învățatură, adică a trecut de la «buche» la «Ceaslov», și aceasta în mod obișnuit însemna că se pregătește pentru preoție, ceea ce s-a și întîmplat. Scarlat, fiul preotului Dragnea, s-a făcut preot². Iar preotul Scarlat a avut și el fii pe Ilie și pe Pană și pe Neașu. Ilie ca mai mare a devenit mai întii cîntăreț, iar mai apoi, cînd tatăl său a devenit «nevoinic», s-a făcut preot, iar Pană, fratele său a devenit și el cîntăreț, în locul fratelui său Ilie³.

La rîndul său popa Ilie sin popa Scarlat a avut și el copii : pe Gheorghe Popescu, Savu Popescu și Radu Popescu. Gheorghe a devenit preot, iar Savu a devenit și el cîntăreț⁴, este bine dar mai apoi s-a lăsat de cîntăreție și în locul său a venit fratele său Radu Popescu⁵.

În fine se observă că persoane din acest neam au fost în cler, sau în serviciul bisericii, din tată în fiu, încă din secolul al XVIII-lea.

Știu că bătrînul Pană Popa — fiul preotului Scarlat — care a trăit pînă la împroprietărirea de la 1864, obținînd teren pentru oasă⁶, după cum se vede în tabela liberă A, și a trăit și pînă la dărîmarea bisericii din lemn «Sf. Dumitru» (1893), spre a se construi alta din zid și mai încăpătoare, cea care se află azi, purtînd același hram —, ne povestea pe la 1893⁷ sau 1894, ca un bătrîn sfătos cum era, că el a învățat carte de la tatăl său preotul Scarlat, care învăța și pe el și pe alții, care voiau să învețe carte, și că popa Dragnea, bunicul său, era oamnat cu popa Vasile sin popa Constantin, adică popa Dragnea era căsătorit cu sora lui popa Vasile, și că amîndoi învățase carte de la popa Constantin ; și că el, popa Constantin rînduise să fie amîndoi ca preoți la o biserică, căci unul fi era fiu și celălalt ginere, deși nu era satul așa de mare ca să justifice necesitatea a doi preoți. Dar ei se înțelegeau bine, și făceau serviciul cu rîndul, cînd unul servea ca preot, celălalt servea de cîntăreț, așa cum rînduise popa Constantin să fie

De aceea se vede că nici în catagrafia de la 1810 nu apare nici un cîntăreț, prevăzută la această biserică, ci numai doi preoți, deși în mod obișnuit la celelalte biserici se arată și preotul și cîntărețul respectiv.

2. *Catagrafia Sfintei Mitropolii de la 1811* : preot Scarlat sin popa Dragnea, hirotonit la 28 Apr. 1831 — Țircovnic; Ilie sin popa Scarlat (Arhiva Sf. Mitropolii).

3. *Catagrafia Sfintei Mitropolii din 1855* : preot Scarlat, hirot. la 29 Ian. 1854, slujitor, Cîntăreț; Pană sin popa Scarlat.

De asemenea lămuritoare este și catagr. Sf. Mitropolii de la 1862: Preot Ilie preot Scarlat 39 ani; Cîntăreț — Pană pr. Scarlat, de la 23 Iulie 1854. Ambele în Arhiva Mitropoliei.

4. *Catagrafia Mitropoliei din 1875* : preot Ilie pr. Scarlat 60 ani. — Cu mențiunea ulterioară morf în 1879, preot în locul său Gheorghe pr. Ilie.

Cîntăreț : Pană Popa Scarlat 44 ani ; Paraclisier Savu pr. Ilie, 35 ani.

5. *Catagrafia Sfintei Mitropolii din 1893*: Se menționează: n-are preot.

Pr. Gheorghe, mort.

Slujitor: Pană Popa (Scarlat).

Radu Popa Ilie (sin Pr. Scarlat).

Ambele catagrafii în arhiva Sf. Mitropolii.

6. Apare în tabela de împroprietărire de la 1864, lit. A la Nr. 266. sub numele Pană Cîntărețu, profesiunea țircovnic, împrpr. cu 498 stinjeni pentru casă și grădină.

7. Apare în *Catagrafia Sf. Mitropolii*, la anul 1893, sub numele Pană Popa (Scarlat) cu mențiune slujitor.

Acum în lumina acestor date pe care le găsim în aceste catagrafii: cea rusească de la 1810, și cele ale Mitropoliei București, de la 1841, 1855, 1862, 1863, 1875 și 1893, cum și în tabela liberă A a Țimproprietării de la 1864, putem să ne dăm seama mai bine cât de juste erau cele ce ne spune la 1893, bătrînul Pană Popa, că el era din neam de preoți, care la rîndul lor fusese și ei din neam de preoți, din timpuri foarte îndepărtate, învățînd carte fiul de la tată, tot mereu din tată în fiu⁸.

Se constată deci în mod suficient că în această comună a existat învățătura de carte, de la slujitorii bisericii mai înainte de a se înființa de către stat școli la sate. Cu alte cuvinte, școala neoficială a fost în casa preotului și în tinda bisericii, însă credem că trebuie să bineînțelegem, nu gratuit. Totuși am putea zice că învățătura de carte a apărut aci din sinul bisericii.

Era și normal să fie așa. A învăța religia era o dorință, iar scrierea era un mijloc. Religia prezenta o credință, credința creștină, pe care omul o avea și ținea să o cunoască, căci ea îi prezenta omului precepte de credință și de conduită, deci care-l învăța să trăiască cu înțelepciune și cumpătare; iar scrierea era mijlocul prin care se putea transmite și învăța mai mult și mai ușor această credință, cum și tot felul de cunoștințe.

În felul acesta Biserica prin slujitorii săi, nu s-a mărginit numai a propovădui învățătura și morala creștină, ci a revărsat la sate și lumina științei de carte. La început desigur foarte puțin, însă mai apoi, din ce în ce mai mult, pînă cînd această ocupație, precum se va vedea mai la vale, a devenit o însărcinare oficială.

Exemplul pe care l-am dat mai sus, cu comuna Lunguleți, arată că în mod normal, așa s-au petrecut lucrurile, cam în toate comunele din țara noastră, peste tot fiind aceleași condițiuni de viață.

Dar în curînd, după aceste date, a venit și ziua aceea a înființării școlilor la sate și deci și în comuna Lunguleți. Aceasta a fost după anul 1838, și tot cu concursul slujitorilor Bisericii. Dar, înființării oficiale a școlii la sate, a trebuit să-i premeangă o altă măsură administrativă și anume: aducerea sătenilor «la linie» spre a forma satul.

Era normal ca mai întii, locuințele oamenilor care erau risipite în diferite puncte ale moșiei, potrivit obiceiurilor feudale, să fie adunate la un loc, formînd satul, așa fel încît școala să se poată ridica în sat, adică mai în apropiere de locuințele copiilor.

Domnitorul Alexandru Ghica (1834—1842) trebuind să procedeze la organizarea satelor și la introducerea școlilor la sate, a hotărît ca mai întii locuințele țărănilor să se grupeze în sate într-o oarecare ordine, zisă aducerea la linie de pe unde erau risipite.

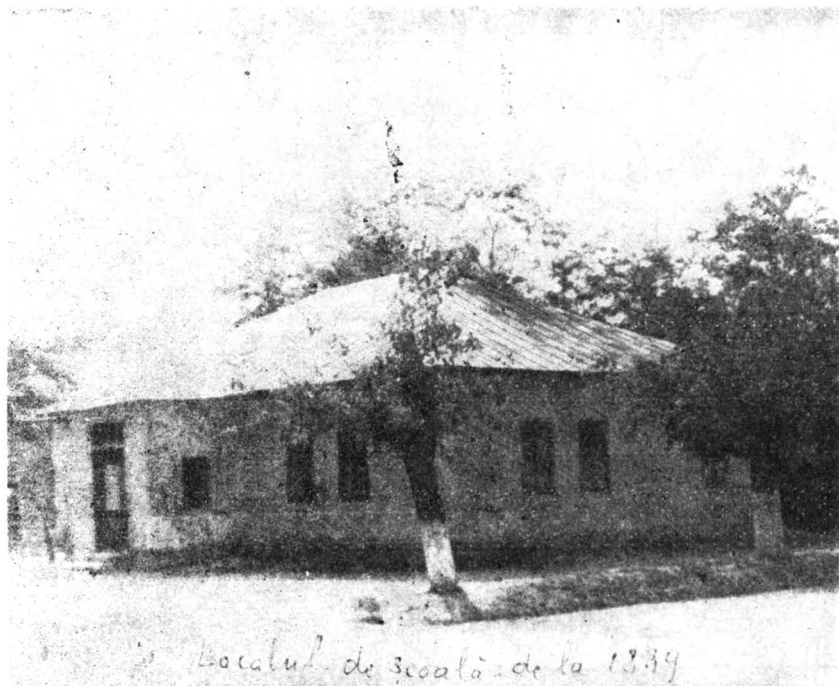
Astfel, printre hîrțile Mînăstirii Radu Vodă, din București, care avea multe proprietăți rurale în Muntenia, se găsește adresa Nr. 232 din 15 ianuarie 1837, a logofetei trebilor bisericesti, către Mînăstirea Radu Vodă, care începe așa:

«Fîndcă după punerea la oale făcută de finalta Poruncă, este ca toți locuitorii «sătelor să-și facă casele lor pe linie, și pentru că proprietarii acestora, sînt datori «a le da lemnele trebuincioase din pădurea moșiei pe care locuiesc» etc.⁹

8. De aceea și neamul Popeștilor în com. Lunguleți, este cel mai vechi neam de care se poate ști din aceste diferite acte, mergînd pînă la 1769, data nașterii preotului Dragnea, care la 1810 este de 41 ani; dar putem să adăugăm că este și cel mai numeros neam, și cel din care au răsărit elemente, care în diferite timpuri au fost în fruntea satului și mai apoi a comunei, ceea ce se explică prin aceea că știința lor de carte, din tată în fiu, le-a fost de un real folos în viață.

Un alt neam de oameni ce se pare că a fost numeros în această comună este neamul Pestrițeștilor, căci numele de familie Pestrițu apare în tabela de improprietărire, lit. A, de la 1864, de 5 ori, toți la categoria celor improprietăriți cu cite 11 pogoane. Dar faptul acesta că sînt toți cu cite 11 pogoane înseamnă că aceștia erau muncitori agricoli de frunte, clăcași cu cite 4 vite, deci un alt gen de însemnătate decît neamul Popeștilor. Pestrițeștii erau din fostul sat Lunguleți, așa că pe cînd în satul Lungii cel mai numeros neam era «Popeștii», în satul Lunguleți era neamul «Pestrițeștilor».

9. Adunarea caselor «la linie», la com. Lunguleți a fost astfel: Locuitorii risipiți și așezați în apropierea bisericii Pantazi, cum și locuitorii numiți Boșarii, care țineau de aceeași biserică, și-au mutat casele la linie, la drumul Poiana Lungă-Lunguleți, și

**Primul local de școală din Comuna Lunguleți, jud. Dimbovița,
ridicat în urma măsurilor oficiale la 1839**

Acest fapt a fost de mare importanță pentru toate căminele căci mai întâi prin aducerea la linie, satul și-a schimbat în bine structura lui anterioară, și al doilea pentru că deși această grupare a satelor se ordona în special pentru că stăpînitorii turci sau austrieci, în Oltenia, să poată supraveghea mai cu ușurință oamenii, cum și a că și poată mai lesnicios aduna impozitele, dar nu este mai puțin adevărată că țara scăpînd ulterior de această dragoste străină, satul a rămas organizat, așa fel încît a putut la timpul potrivit să-și facă o bună administrație economică, socială, polițienească, sanitară, școlară etc. Deci satul așa adunat a revenit propriu și pentru școală. Cînd zici azi școală, ți se pare ceva obișnuit. Dar înființarea școlii la sat, atunci, a fost ceva foarte important căci se înființa ceea ce nu existase pînă atunci.

A învăța pe atunci carte elementară, era a învăța să scrie, să citească și puțin să socotească¹⁰.

Cine învăța la Ceaslov, însemna că se pregătea să devină preot.

Scriitorul nostru Ion Creangă, în povestirile sale din copilărie, spune că el era trecut la Ceaslov, adică se pregătea pentru preoție, ceea ce a și izbutit, și oînd a terminat, s-a hirotonit diacon. Dar firea lui independentă nu se împacă cu starea de smerenie sau de supușenie excesivă, ce se obișnuia atunci în cler. De aceea în curînd s-a lăsat de diaconie. Dar și-a găsit chemarea lui firească în scrierile povestirilor sale, cu subiecte luate din popor; și pentru talentul său a devenit, precum se știe, un nume foarte de seamă și foarte apreciat în literatura română.

În fine, viața nouă ce se deschide Principatelor după pacea de la Adrianopol și libertatea comerțului face ca nevoia de știință de carte la sate să se facă tot mai mult simțită.

Çițiva boieri mai luminați au înființat școli începăttoare prin satele de pe moștile lor. Astfel a fost Constantin Goleșcu, care înființa școala la Golești sub conducerea istoricului ardelean Florin Aaron. Dar aceasta era foarte puțin pentru toate satele.

De aceea sub același domnitor și sub presiunea nevoilor poporului, Alexandru Ghica hotărăște și înființarea de școli la sate.

Îată ce găsim într-o poruncă a logofetei trebilor bisericești din Aprilie 1838¹¹:

«Asupra punerilor la cale ce s-au făcut prin poruncile Cînsitutului Departament din lăuntru, pentru întocmirea școalelor prin toate satele dintr-acest Prințipat, potrivit cu legiuirea din Regulament pentru seminarii, protopopi, preoți, unde se cuprinde ea, cîntăreții de la biserica satului să fie datori a ținea și școala, avînd pentru plată cîte 2 kile¹² din magazia de rezervă și cîte 2 lei de fiecare casă pe an, acest Departament conformîndu-se întru această chibzuire cu poruncile ce a dat Cînsitul Departament al trebilor din lăuntru, către dumnealor ocîrmuitori ai județelor, spre a se îndeletnici cu această rîvnă, la această sîntîd îndatorire, ca să se înțelegă cu toți proprietarii moștilor, a hotări casa în care va avea să se țină școala și ca să se chibzuiască mijloacele pentru clădirea unei încăperi într-adins pentru aceasta»¹³.

astfel capătul acesta de sat a rămas cu numele «la linie», iar biserica a rămas în cîmp, și azi servește drept capelă de cimitir. De asemenea și casele care erau la punctul «Anișor», au fost adunate și ele la drumul mare, în jurul bisericii Sîntul Gheorghe.

În acest fel, locuitorii așezați pe cele 3 moși: Lungii, Lunguleți și Lunguleți-Pantazi, s-au grupat toți de-a lungul drumului mare, care mergea prin Lungi la Sărdanu, Boteni etc. formînd un singur sat, care s-a grupat și organizat după normele stabilite atunci, numit satul, și mai apoi comuna Lunguleți, așa cum se vede și azi.

10. De la literele alfabetului cirilic, az, buche etc. a rămas vorba a învăța buchile cărții, adică a învăța să citească; sau vorba «a buchisi», a învăța cu stăruință, sau vorba a lua buche cu buche, înseamnă a lua literă cu literă. După ce un copil învăța buchile, trecea la ceaslov, care era o carte mare cu diferite rugăciuni de la diferite ceasuri, cînd sculați călugării din mînăstiri noaptea, la acele ceasuri, să se închine și să se roage. De la ceasuri este și cuvîntul ceaslov, sau cartea cu rugăciunile ceasurilor.

11. Arhiva Mînăstirii Cîmpulung, Muscel, dosar pe 1838. Vezi și lucrarea Preotului I. Răuțescu «Dragoslavele», p. 368-1937.

12. O kilă avea 20 baniți sau 35 dubli.

13. Arhiva Mînăstirii Cîmpulung, Muscel, dosar pe 1838. Vezi și lucrarea Preotul I. Răuțescu «Dragoslavele», 1937, p. 368.

Prin urmare la 1838 se pune pentru prima dată problema înființării unei școli, într-un local propriu la sate.

De aceea și la Lunguleți, în urma dispozițiilor primite de sus, «s-a pus la cale... ca să se chibzuiescă mijloacele pentru «clădirea unei încăperi într-adeins pentru aceasta», adică pentru școală. Iar chibzuirea a fost așa: proprietarul moșiei (Epitropia) a dat terenul și lemne din pădure, pentru arderea cărămizii necesare construcției cum și lemnăria pentru învelitoare, iar locuitorii au făcut cărămida, au adus varul și au construit localul, menit să adăpostească și școala, dar și primăria¹⁴. Mai târziu primăria s-a mutat în altă parte.

Aceasta este casa în care a funcționat școala de la 1839 pînă la 1910, cînd s-a mai construit peste drum de această clădire, o școală cu 2 săli de clasă mai încăpătoare, pe un teren donat de Epitropia Așezămintelor Mitropolitului Dositei, Filittis 6.600 lei și care poartă numele Așezămintului Mitropolitului Dositei Filitti.

Vechiul local de școală, de la 1838 — aducîndu-i-se unele reparațiuni, există și azi, servind tot de școală și astfel acest local este cea mai veche construcție de locuit din comună, avînd o vîrstă de cel puțin 130 ani.

În trecut fie zis poate că s-ar cădea ca acestui local vechi de școală, dar care este încă în bună stare și care a adăpostit 130 de generații de copii, ca să primească aci lumina cărții, acum cu ocazia împlinirii unui veac și peste încă un sfert de existență, să i se aplice o placă comemorativă ca fiind prima școală de stat în această comună, înființată în condițiunile istorice arătate mai sus în urma poruncii ce s-a dat de către «Cinstitul Departament din lăuntru al Prințipatului Munteniei» precum arată porunca logofetei trebilor bisericești, din 7 Aprilie 1838.

Am văzut cum în Ardeal, s-au produs asemenea comemorări¹⁵ ce sînt foarte interesante și instructive, căci deprinde copiii să cinstească tot ce a contribuit și contribuie la luminarea minții prin învățătura de carte.

Însă școlile înființate la 1838 sub conducerea cîntăreților de biserică n-au dat rezultate mulțumitoare. Întru cît ei n-au avut suficiente cunoștințe de carte. De aceea, după 10 ani, adică la 1848 școlile acestea au fost închise provizoriu și cîntăreții au fost înălțurați de la predarea lecțiilor¹⁶.

Ele au fost redeschise la 1851, de către Domnitorul Barbu Știrbei, — precum se vede din porunca Sfinței Mitropolii cu Nr. 2913 din Iulie 1851: «Școlile de «prin sate sînt a se înființa și moi îngrijind a se da preoților un caracter mai «evlavios către sătenii lor, iar către copiii lor învățături de carte, am chibzuit «că învățătorul unor asemenea copii, în fiecare școală de sat, să așezăm pe preotul «satului, și pe lîngă o asemenea carieră ce le dăm preoților, să aibă și lei pentru «osteneala lor».

«Acele dar învățături fiind de rînd și obișnuite precum: citire slobodă, scriere, «pentru lucrări de socoteală adică, strîngerea, scăderea, înmulțirea și împărțirea, «catehismul și cîntări pe glasurile obișnuite, fără psaltichie, nu credem că acei «preoți să încerce în această sarcină vre-o greutate»¹⁷.

Vă să zică, la data aceasta, conducerea țării, se adresează mai cu încredere la preoții satelor, ca elemente mai pregătire să ia în primire învățămîntul la sate,

14. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, II 23401, I. C. Filitti, *Așezămintul cultural al Mitropolitului Dositei Filitti*, de la înființare 1827 pînă la 1910, București, 1910.

15. A se vedea ziarul «Știința» din 8 Ianuarie 1968 «Școala lui Gheorghe Șincai».

16. Este locul să arătăm că astăzi cîntăreților de biserică li se zice «dascăli», nume ce le-a rămas din vremea cînd ei au fost numiți învățători la sate. Pe atunci, în urma domniilor fanariote, limba grecească era oarecum răspîdită în țară la noi, și învățător în grecește se zice «didascalos». Cum influența grecească era mai pronunțată în biserică și minăstiri, prin legăturile ce existau cu minăstirile de la Muntele Atos, cîntăreților de biserică fiind învățători, li s-au zis dascăli, și dascăli le-a rămas numele, chiar și după ce n-au mai fost învățători la școlile sătești.

17. Arhiva protoieriei de Muscel, dos. 8/1851.

socotind că ei pot să ducă mai ușor și mai bine această sarcină, după cum s-a și întâmplat¹⁸.

Trebuie subliniat însă că recrutarea învățătorilor în toate satele, nu a fost chiar așa de ușoară, căci nu a fost de la început o școală de învățători, așa că în multe părți, preoții au continuat să fie și învățători.

Dar în curând vin vremuri de învioreare pentru românii din ambele Principate, vremuri de realizări epocale, care aveau să deschidă noi și fericite drumuri neamului românesc. La 1859 se produce Unirea Principatelor sub domnitorul Alexandru Ion Cuza. Printre importante realizări de atunci și tot mai mari preocupări de progres și înnoire, este și aceea privind învățământul.

Mai întâi printr-o decizie luată de ministerul condus de Ioan Ghica, — un distins cărturar și el — se înlocuiește alfabetul cirilic cu cel latin. Dar nefixându-se și o regulă oficială de scriere, fiecare, «scria cum îl ajungea capul».

Regula aceasta a scrierei, adică ortografia limbii române, cu alfabetul cel nou, a dat mult de lucru oamenilor noștri de carte din acel timp. În cele din urmă înalta noastră instituție de cultură, numită azi «Academia Română», pe atunci numită Societatea Academică Română, a stabilit ortografia limbii române, la care, contribuția societății literare «Junimea», în frunte cu profesorul de filozofie Titu Maiorescu, a fost foarte mare¹⁹.

Deci de la aceasta dată înainte, se scrie cu vorbă românească și cu literă românească.

Prin urmare, a trebuit cam 300 de ani, până ce scrierea românească să îmbrace haina ei proprie, după cum tot cam 300 de ani trecuse de la întocmirea Principatelor Române, până la tipăritura diaconului Coresi, care adoptase în tipărița sa vorbirea românească în locul celei slavone, însă tot cu litere cirilice.

Și dacă ne gândim că alte sute de ani trecuseră de la adoptarea limbii slavone în Biserică și în cancelariile micilor voievoodate de atunci, române, până la întocmirea principatelor, ne putem da seama: 1) că era normal ca în limba noastră să rămână unele urme de slavonism și 2) că totuși poporul român a ținut așa de mult la limba sa proprie, încât în timp de atâtea veacuri de influență slavonă, a rezistat, a răzbit și a reușit să-și păstreze vocabularul și caracterul vorbirii sale de limbă latină.

O a doua măsură importantă luată sub domnia lui Cuza-Vodă a fost legea de la 1864, prin care învățământul primar este declarat nu numai gratuit dar și obligator, ceea ce a fost un fapt de mare folos și în același timp de mare cinste și accentuată democrație a generației conducătorilor de atunci.

Totuși, din lipsă de cadre proprii și bine pregătite, învățământul oficial la sate, mergea greu și nu dădea rezultatele trebuitoare, căci înființarea unei școli de învățători întârziea, și necesitatea ei devenea din ce în ce mai evidentă.

Un exemplu demn de remarcat pentru a se constata cât de juste sînt cele spuse mai sus, este următorul:

Un renumit și zelos profesor al timpului său, G. R. Melidon, în anul 1867, aflându-se inspector școlar peste 8 județe din Moldova, arată într-un raport documentat, starea nenorocită în care se afla învățământul nostru primar, atît în ceea ce privește localurile de școală, cît și a corpului didactic, unii învățători fiind absolvenții numai a 4 clase primare. El conchide pentru o grabnică înființare a unei școli de învățători.

Și marele nostru poet Mihail Eminescu, a fost și el cîtva timp revizor școlar și a avut ocazia să constate de asemenea necesitatea pregătirii cadrelor pentru învățătura la sate.

În fine, cum în țară se formase un puternic curent pentru dezvoltarea învățământului primar, se hotărăște și înființarea primei școli normale, numită mai întâi «școală de preparandie» iar mai apoi «institut pedagogic». Ea își începe funcțio-

18. Astfel în sat la Lunguleți, de data aceasta a fost ca învățător, mai întâi preotul Scarlat sîn popa Dragnea, pînă la 1854 cînd hirotonindu-se fiul său, Ilie sîn popa Scarlat, tatăl său deveni «nevolnic».

Preotul Ilie a trăit și pe vremea organizării învățământului primar, sub domnia lui Suza-Vodă și chiar mai tîrziu, pînă la 1879 cînd a murit și a primit satul un învățător laic. Preotul Ilie sîn popa Scarlat apare ca preot slujitor și în catagr. Mitropoliei, București la 1875.

19. Amintiri de la «Junimea» de Iacob Negruzzi.

nărea chiar în cursul anului 1867 noiembrie 30, în București, într-un local închiriat, dar care era foarte impropriu pentru o școală ca aceasta. În fine, după multă chibzuire și multe socoteli, la anul 1888 se hotărăște construirea unei școli normale la Cîmpulung-Muscel, construcție care începe la 1892 și se termină la 1895. Această școală funcționează și azi dînd oam cîte 50 absolvenți pe an.

Mai tîrziu se mai înființează o școală normală în București numită Școala normală a societății de învățători, pe strada Sfînta Ecaterina și în fine o altă școală de învățătoare, prin care se dă și femeii rolul ales de învățătoare a copiilor, este Azilul «Elena Doamna» în București, la Cotroceni.

În acest fel, cu timpul cadrele învățămîntului se înmulțesc și apar din ce în ce mai bine pregătite, iar învățămîntul pornește ventiginos și viguros, îndeplinindu-și misiunea sa de luminător al poporului la sate.

Am observat deci prin cîte greutăți a trecut școala și cîte eforturi au trebuit făcute pentru a se organiza un învățămînt serios și la sate.

Mare și vrednic de toată lauda este momentul de mai sus, cînd avem belșug de școală pînă la cele mai îndepărtate localități din țară, și a fost lichidat analfabetismul, dar cer iertare dacă trebuie să spun că oel puțin tot așa de mare a fost și momentul acela care ne-a adus ceea ce n-aveam de loc, școala la sate, după care țănanul român jinduia atît de mult, ca să poată ieși din nevoi mai ușor, căci nevoi avea el foarte multe.

Și astfel, învățătura de carte oficială la sate — așa cum a fost și în comuna Lunguleți — primii pași i-a făcut în tinda bisericii, iar mai apoi cînd s-a hotărît înființarea școlilor, învățămîntul a fost condus ca un copil, în localul său propriu tot de către slujitorii bisericii, mai întîi dascălul și apoi preotul, pînă cînd, formîndu-se treptat noi cadre, învățămîntul a putut să meangă pe picioarele sale proprii.

Deci, Biserica, în afară de explicarea credinței creștine, după care era însetat poporul, a înlesnit și începuturile învățămîntului de carte, care i-au dat omului aripi, să poată zbura către culmile cele mai înalte ale culturii.

Azi, învățămîntul nostru mergînd pe propriile sale picioare, a creat un corp profesional dintre cele mai distinse, și învățații noștri — putem s-o spunem cu mîndrie — stau cu cinste printre învățații popoarelor cele mai de seamă ale lumii.

În comuna Lunguleți, acum 77 de ani, cînd m-am dus eu la carte, școală era una șingură — localul cel vechi — iar ceva mai tîrziu, peste 11 ani, am fost singurul student din acest sat la cursurile universitare.

Azi, în afară de localul cel vechi, mai sînt 2 școli cu un total de 9 săli de clasă, cu 2 cancelarii și un laborator, avînd un corp didactic compus din 20 învățători și profesori, din care 8 pentru cursul inferior și 12 pentru cursul superior, iar studenții unii la universitate și alții la diferite școli profesionale, un total de circa 300 de tineri.

De aceea și eu sînt mîndru de satul copilăriei mele, văzînd că învățătura de carte a prins și aci rădăcini temeinice.

IANCU ANASTASESCU

PREOȚI ȘI BISERICI ÎN PRIMA JUMĂTATE A VEACULUI AL XIX-lea

Cercetînd prin arhive și biblioteci, material referitor la trecutul bisericii noastre, am aflat o serie de aspecte aproape necunoscute de către generațiile mai noi de preoți, privind în special numărul preoților, modul de a se preoți, duhovnicia, numărul și aspectele bisericilor, etc. Ele se referă mai ales la prima jumătate a secolului al XIX-lea, fiind o continuare a unei situații mult mai vechi din trecutul bisericii noastre. De aceia am socotit că nu ar fi lipsit de interes să le facem cunoscute, deși problema a mai atras atenția și altor cercetători¹. Departe de a fi epuizată, ea așteaptă noi contribuții spre a se întregi un capitol din istoria bisericii românești. În cele ce urmează, prezint următoarele aspecte :

1. *Numărul preoților și al bisericilor.* În cataografiile privitoare la țările române din secolul al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea, se constată un mare număr de clerici, preoți și diaconi atît la sate cît și la orașe, în ciuda faptului că vechile pravile domnești reglementau alegerea și numirea clericilor în slujbă. Datorită însă nestatorniciei domniilor și vremurilor, ele erau însă nesocotite și prin abuz, se hirotoneau clerici cu mult peste trebuință².

Abuzul începuse de altfel încă din secolul al XVII-lea, fiind preoțiți și diaconiți mai ales la sate, un mare număr de oameni, cu intenția de a scăpa de biruri. Preoția ajunsese astfel să fie legată, mai ales de scutirea de dări, decît de cele bisericesti³.

Impotriva acestor abuzuri, încă din secolul al XVIII-lea, se va încerca de către Domnitori și Ierarhi o reglementare a situației clerului și a numărului lor mare⁴. Abia însă în secolul al XIX-lea și mai ales în vremea Regulamentelor Organice (1832—1857), se va ajunge oarecum la o reglementare a numărului de clerici⁵. Așa de exemplu ele prevedeau că : «la fiecare sat vor fi oîte doi preoți, cînd hălăduitorii satului vor fi în număr mai mult de 50, iar de la acest număr în jos, într-acele sate vor fi numai cîte un preot».

Cu toate acestea încă mult timp se vor mai face hirotoniri peste prevederile Regulamentului. Din cauza aceasta aproape că nu exista sat sau cătun cît de mic,

1. Pr. Ioan Răuțescu, *Formalități ce se îndeplinea la hirotonisirii și cununii*, în «Glasul Bisericii», nr. 7—8, 1962. Vezi și Radu Crețeanu, *Biserici de lemn din regiunea București*, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2, 1964. Vezi și Pr. Gh. Diaconescu și Pr. Marin M. Braniște, *Catagrafii bisericesti în fostul județ Olt la anii 1832—1838*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 5—6, 1962.

2. Pr. Ilie Diaconescu și Pr. Marin Braniște, *op. cit.*, p. 375, ș.u.

3. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Române și a Vieții religioase a românilor*, ediția II-a, Vol. I, București, 1929, p. 275—277.

4. Pr. Ilie Diaconescu și Pr. Marin Braniște, *op. cit.*, p. 376.

5. Sever Buzan, *Reguli Organizației și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației B.O.R.*, în «Studii Teologice», nr. 5—6, 1956.

care să nu fi avut preoții și diaconii lui⁶. Și adăugăm că aceste sate sau cătune, erau mult mai mici decât sînt astăzi. În general, rar treceau de 60—80 de case⁷. Majoritatea fiind formată dintr-un număr de cca. 21—50 case. Dar erau și sate care numărau și sub 20 de case și care totuși își aveau biserica, preotul și diaconul respectiv. Ba în catagrafia Mitropoliei Ungrovlahiei din anul 1810, sînt sate care numărau numai 5—10 familii și care totuși își aveau și ele biserica, preoți și diaconi. Iată numai cîteva exemple din județul Argeș :

— Cătunul Bădești, cu 5 case și 13 suflete avea biserica și preot, pe «popa Ion sin popa Grigore...», «Satul Cătelești de Sus, la 7 case cu 33 suflete, avea preot la biserica pe : popa Tudorache sin popa Stan»⁸.

Numărul preoților și chiar al diaconilor era în acest timp în comparație cu numărul populației și chiar al altor categorii profesionale din acel timp, foarte mare. Așa de exemplu în anul 1805, în cele 4 Eparhii, existente în Muntenia și Oltenia erau 3500 de preoți și de diaconi⁹, iar în Transilvania în anul 1762, erau 3615 preoți la un număr de 153.876 de familii¹⁰.

De altfel chiar călătorii străini, care vizitau țările românești se arătau mirați de acest număr atît de mare de preoți¹¹. Ca un exemplu citez că în județul Teleorman în anul 1810, la 161 de sate cu o populație de aproximativ 35.000 locuitori, existau 643 de clerici, din care 345 preoți și 298 de diaconi.

În continuare cîteva exemple de sate cu preoții lor, vor documenta afirmațiile de mai sus :

În județul Dolj, conform catagrafiei din anul 1841, în satul Valea Stanciului, erau 3 preoți și doi diaconi ; la Birza, 7 preoți și doi diaconi, etc.¹².

În județul Teleorman conform catagrafiei amintite din 1810, în satul Miroși, erau 3 preoți și 7 diaconi la 88 de familii și la două biserici. La Surdulești la cele 3 biserici existente atunci în cele 3 cătune ale satului, erau 3 preoți și 3 diaconi la 77 de familii. În satul Tecuci Calinderul, erau 7 preoți la 128 de case. La Dobrotești, 4 preoți și un diacon la 124 de case cu 456 de suflete. La Merișani 4 preoți la 163 de case. La Serioaștea, erau 2 preoți și un diacon la 101 case. La Măldăieni 3 preoți și 2 diaconi la 56 de case cu 197 de suflete, iar la Slobozia Trăznitu, 7 preoți la 93 de case¹³. Tot aceeași situație era și în județul Muscel. Așa de exemplu, la biserica Domnească erau 8 preoți la 49 de case, iar la biserica din Schei, erau 4 preoți la 77 de familii¹⁴.

Și în Moldova era aceeași situație. Astfel în ținutul Putna, între anii 1773—1774, în satul Florești erau 6 preoți și diaconi, iar în satul Rocoasa, 3 preoți și doi diaconi. Și așa s-ar putea aduce mereu exemple din aproape toate satele românești, din această perioadă.

Numărul acesta mare de clerici era motivat de cauze strîns legate de aspectele sociale ale vremii și în primul rînd de scutirea de anumite dări. Urma apoi moștenirea preoției din tată în fiu. De exemplu în satul Putinei județul Teleorman, în anul 1832, erau preoți : Ion și fiii săi : Ghiță sin popa Ion, Stancu sin popa Ion și

6. Din cauza aceasta, în perioada reg. organice, se vor începe o serie de catagrafii, tocmai spre a se cunoaște nr. clericilor și de a se lua măsuri în vederea încetării hirononiriilor de preoți și diaconi. La fel se verifică dacă grămaticii din școala pregătitoare de preoție, nu sînt trecuți în rîndul birnicilor. Vezi și Pr. Ilie Diaconescu și Pr. Marin Branște, *op. cit.*

7. C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului al XIX-lea*, București, 1957.

8. Academia Republicii Socialiste România, *doc. CMXVII. vol. IV. jud. Teleorman.*

9. Toma Bulat, *Danii românești pentru creștinătatea grecească puțin cunoscute*, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4, 1963.

10. Ion Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 123.

11. În anul 1875, în vol. intitulat : «Starea populației», publicat la Stockholm la capitolul Principatele Române erau trecuți 18.452 preoți, ceea ce dovedește încă un mare număr de clerici. Vezi *Almanahul Științei*, 1967, p. 144.

12. *Arhivele Olteniei*, vol. III Craiova 1941.

13. Petre Stroiescu, *Orașul Roșiorii de Vede*, Alexandria, 1933.

14. Pr. Ioan Răuțescu, *Monografia orașului Cîmpulung*, C. Lung, 1944.

Stoian sin popa Ion. La Salcia în același an erau preoți : Marin duhovnicul sin popa Gheorghe ; Stan sin popa Gheorghe și Oprea sin popa Gheorghe¹⁵.

Voi mai adăuga o cauză mai puțin amintită, anume existența în acest timp și a unui număr mult mai mare de biserici, în raport cu cele existente astăzi în satele noastre, datorită faptului că satele românești erau împărțite în această vreme în două și chiar 3 cătune și care fiecare își avea biserică proprie¹⁶,

Cîteva exemple vor demonstra acest lucru.

Actualul sat Miroși din județul Argeș pină la 1860 era compus din : «Miroșul de Sus» și «Miroșul de Jos», avind două biserici. Azi are numai una în funcție. Satul Surdulești, același județ, era format din 3 cătune avind 3 biserici. Azi are numai o biserică în funcție. Tot așa s-ar putea cita satele : Balaci, Nanov, Merișani, Lăcenii, Bucovul din județul Teleorman și Argeș, care erau despărțite în : «De Sus» și «De Jos» și aveau cîte 2 sau chiar 3 biserici cu preoții respectivi¹⁷.

S-ar putea astfel înșira zeci și sute de sate din această perioadă. Abia după anul 1830—1850, cînd va începe procesul de unificare a satelor într-o singură unitate administrativă, numărul preoților va scădea. Era și o consecință între multe altele și a dispariției multor biserici, prin desființarea cătunelor existente mai înainte.

Așa de exemplu, în *Catagrafia Mitropoliei din 1840*, satul Cățelești apare acum numai cu denumirea de Surdulești, desființîndu-se celelalte cătune. Tot așa apar Miroșul, Tecucuil, Merișanii, Bucovul, Siliștea Gumești, Lăcenii, Nanovul etc., ele vor fi numite ca o singură unitate administrativă fără de : «De Sus» ori : «De Jos». Și preoții apar acum mai puțini : numai doi la Miroși, doi în Surdulești, doi la Balaci, doi la Siliștea, unul la Nanov etc.¹⁸.

Contopirea satelor în unități administrative, prin desființarea cătunelor, a contribuit și la încetarea rațiunii de funcționare a multor biserici din fostele cătune, ca și la micșorarea numărului preoților. Cît privește diaconii, ei încetează de a mai funcționa la sate după 1850. În anul 1865, în tot județul Teleorman, nu mai exista nici unul la sate¹⁹.

II. *Biserici de lemn și biserici de zid.* — În primele decenii ale secolului al XIX-lea, în satele noastre majoritatea bisericilor erau de lemn. De exemplu în fosta regiune București, proporția lor era între 89% și 60%, față de bisericile de zid. Așa în județul Teleorman, în anul 1810, din totalul de 161 de biserici existente atunci în satele județului, 143 erau de lemn, numai 18 fiind de zid. Doar în județul Prahova proporția bisericilor de zid întrecea pe aceia a bisericilor de lemn, 52% față de 48%.

Cea mai mare parte a acestor biserici de lemn vor dispărea cu timpul fiind înlocuite în prima jumătate a secolului al XIX-lea și după aceea, cu biserici de zid²⁰.

Este și acest lucru o caracteristică a epocii de care vorbim și care reflectă în sine, transformările social-politice din țările române petrecute după revoluția de 1821, pacea de la Adrianopole, (1829), revoluția de la 1848, ca și după unirea Principatelor Române.

Cercetînd arhiva protoieriei județului Teleorman am găsit acest fenomen, exemplificat prin următoarele citate :

«Biserica filială Sf. Nicolae este biserică cătunului Puținței și zidirea ei se știe cu siguranță că s-a făcut în anul 1826, prin stăruința exclusivă a lui Popa Dincă sin Nicolae, care spre a aduna fondul necesar, a colindat pină în Bulgaria. Înainte de 1826, se afla pe locul acestei biserici, o bisericuță de lemn²¹.

15. Pr. Gh. Diaconescu și Pr. M. Braniște, *op. cit.*, p. 378.

16. N. Zălnii, *Despre fanarioți*, București, 1903, p. 83.

17. Academia Republicii Socialiste România *dos. cit.*

18. *Ibidem ms. 3986*, p. 59—60.

19. Arhiva Protoieriei Tr. Măgurele, *Catagrafia de toți preoții din Jud. Teleorman*, 1860.

20. Radu Crețeanu, *op. cit.*

21. Arhiva Protoieriei Tr. Măgurele, *Raportul Pr. Marin Iliescu, din Atârnați din anul 1805*.

Alt exemplu: «Biserica din comuna Perii-Rișoi, județul Teleorman, a fost ridicată a doua oară din temelie cu toată înnoirea ei în anul 1842. Materialul întrebuințat acum la a doua ridicare a fost cărămida. Prima biserică a acestui sat a fost făcută din lemn, un fel de pîrghi, lemne groase, după cum mi-au spus bătrîni satului»²².

În sfîrșit iată și un alt exemplu care dovedește că au existat biserici-bordeie și în Cîmpia Dunăreană, nu numai în Oltenia²³.

«Mai înainte de anul 1852, a existat o biserică în comună de lemn, în pămînt, adică săpată în pămînt și căptușită cu lemne, (răzlopi), atît pereții cît și pe sus, întocmai ca un bordei de vite.

Altarul despărțit tot asemenea cu lemne cu 4 icoane împărătești atîrnate de acea despărțitură. Prestolul de lemn cu o fereastră în fund din piele de oaie, cu patru candel, fără policandrul și sfeșnicele cele mari; 2 străni de lemn, 2 ferestre la amîndouă strănile și locul de ședere pentru femei despărțite de al bărbaților tot cu lemne de stejar. Clopot nu avea, numai o toacă de lemn. În ea au servit mai mulți preoți nestatornici... De la 1852 s-au făcut biserică de cărămidă, tocmai cum sînt multe în timpul de față. La intrarea în biserică erau zugrăviți ctitorii care au stăruit la facerea bisericii, împreună cu preotul Măndică, preotul în costumul preotesc, iar ceilalți îmbrăcați în cojoace lungi și pe dedesubt cu dulămi albe pînă în pămînt»²⁴.

Și așa s-ar putea aduce o serie întreagă de exemple²⁵.

Dar și aceste biserici de zid, în marea lor majoritate erau destul de mici, tăvănite cu scîndură, cu o turlă mică de lemn, acoperite cu sită, scunde, cu pămînt pe jos și în care oamenii nu aveau loc la sărbători mari. De aceea mai toată au suferit modificări în decursul anilor, încît foarte puține din ele, se mai păstrează astăzi, în forma lor originală.

III. *Cum se făceau preoții.* — Pentru ca cineva să poată fi hirotonisit preot în această vreme, urmînd unei mulți seculare practici, li se cerea să știe să citească, să scrie, să cunoască tipicul, cîntările bisericesti și tainele bisericii. Li se cerea preoților tocmai ceea ce cereau credincioșii unui preot, cîntare bună și slujbă frumoasă²⁶. Și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, s-a menținut practica aceasta, deși între timp se înființaseră seminarele. Este interesant de urmărit felul în care se făceau preoții în satele și orașele noastre în acest timp²⁷.

În lipsă de preot obșteă satului, alegea pe țircovnic, care era și el mai întotdeauna fiu sau frate de preot. Obștea alcătuia «jalbă» sau: «reclamație» către protoierie, semnată de toți capii de familie ai satului, la care se adăoga uneori și semnăturile proprietarilor sau arendașilor de moșii, în satele de clăcași. Ba uneori aceștia interveneau direct printr-o cerere aparte. Iată de exemplu cererea clăcașilor din satul Miroși din anul 1856.

«Plecată reclamație».

«Pentru alăturatul act ce-i dăm din partea noastră a lăcuitorilor satului Miroși din plasa și județul Teleorman ce dărim la biserică cu hramul Cuvioasa Paraschiva, pentru care încuviințăm pe D-lui logofătul Tudor sin preotul Dumitru din acelaș

22. *Ibidem*, *Raportul Pr. Spiru Ștefănescu, din Brânceni din anul 1905*.

23. C.N.S. Rapșor, *Biserici bordeie*, în «Arhivele Olteniei», Craiova, 1839.

24. Arhiva Protoieriei Tr. Măgurele, *Raportul Pr. Andrei Popescu* din Segarcea din Deal din anul 1905.

25. De exemplu: Biserica din Plopsor, jud. Dolj zidită în anul 1839; biserica din Surdulești jud. Argeș, zidită în 1842; biserica Sfinții Apostoli din Alexandria, zidită tot în 1842; biserica din Vișoara jud. Teleorman, zidită în 1817; biserica Sîntul Nicolae din Alexandria, zidită în 1848, etc.

26. Pr. Nicolae Popescu, *Preoție veche românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7-8, 1933 și Ștefan Lupșan, *Biserica ardeleană și unirea din anul 1597-1701*, în «Biserica Ortodoxă Română», (LXVI) nr. 9-10, p. 472.

27. Pr. Ion Răuțescu, *Formalități ce se cereau la hirotonisiri* în «Glasul Bisericii», nr. 7-8, 1962.

sat recomandat a se hirononisi preot la Sf. biserică vorbită mai sus și drept osteneală slujbei sale, ne îndatorăm ca să-i dăm toate aceste foloase ce legiuirile înaltei stăpîniri hotărâsc pentru asemenea slujbași bisericești».

«După aceia cinstită protopopie ca să binevoiască a urgenta formalitățile cerute în privința aceasta».

«Maria Bălăceanca. Constantin Caribolu» (cu semnăturile proprii)²⁸.

Eu Dinu Măciucă. Vlad Voicu. Voicu Măciucă. Neacșu Brat. Mareș Dumitru. Ion Măciucă. Apostol Duică. Gheorghe Berbeacă. Enache Tudor. Istrate Gheorghe. Ștefan Rabolu. Stancu Popii. Ristea Marin. Gheorghe Neagu. Radu Popii. Stan St. Matei. Dumitrașcu Damian. Andrei Gheorghe. Dumitru Banu. Tudor Florea. Marin Niculae. Manea Lungu. Păune Diaconescu. Ion Paraschiva. Ștefan Popescu. Ion Popa. Ristea Donca. Stoica Cazacu. Ilie Cazacu. Ion Damian. Mihai Barbu. Ivașcu Dobre. Tudor Radu. Andrei Ivan. Ilieș Cojocaru. Vlad Ion. Ioniță Neacșu. Ion Popa».

Sfatul satului întărea apoi actul : «prin care se recomandază pă D-lui logofătul Tudor din preotul Dumitru ca preot și se adeverează și de sfatul satului ca să se hotărască cele de mai sus. 1856 Mai 8 zile. Dobre Pîrcălabu. Ion Florea. Badea Vi-nătorul. Gheorghe Ioniță. Petre Dumitru. Stan Petre. Dipotați. Scriitor Iancu Popescu».

Primind cererea, protopopul cerceta candidatul la preoție și dacă îl găsea corespunzător, îl recomanda mitropoliei, avînd grijă în raportul său între altele, să se arate și semnalmentele fizice ale celui trimis. Era o măsură de precauție în acele vremi cînd alte mijloace de indentificare ale candidatului, fotografiile sau acte de indentitate, nu existau.

Iată de exemplu rapertul nr. 100 din 12 Mai 1852, al protoieriei din Turnu Măgurele, prin care recomanda la hirononire pe țircovnicul Stan :

«Dînd urmare hotărîrii rezoluției Prea Sfinției Voastre din 24 Martie anul curent ce ați binevoit a pune pe jalba paharnicului Ștefan Burchi²⁹, proprietarul moșiei Cătelești din plasa Teleormanului, prin care au cerut ca la biserica de pe acea moșie, unde de 5 ani nu se mai află preot, căci după încetarea din viață a celui fost în slujbă, anume popa Stan, nu s-a mai putut dobîndi altul după toate silintele întrebunțate. Și că locuitorii sînt foarte mîhnîți din pricină că nu-si pot îndeplini datoriile la care sînt mînați de religie. Primindu-se la Protopopie și osebîtă reclamația din partea locuitorilor acelu sat în număr de 51 familii, cu aceiași aprindere spun că au găsit pe acest Stan țircovnicul sin Badea Bujor din familiile lor, cu dorința de a se învrednici înaltului dar al preoției pe seama bisericii de acolo, unde se prăznuiește hramul Sf. Erarh Nicolae, s-au rugat numiții a se face punere de mîini și al hirononisi. După care Protopopia spre îndeplinirea îndatoririi din vorbitele rezoluții și a rugăciunii jăluitoarilor, cunoscînd neapărata nevoie ce este de preot la acest sfînt lăcaș, au făcut cuvințioasa examinare țircovnicului și dovedindu-se cu știință de carte, pă potrivă lui, căsătorit după lege, neprihănit și în vîrstă pravilnicească, prin acest plecat recomandîndu-l, îl trimet în persoană la mila Prea Sfinției Voastre. Statura sa, ia stat înalt, părul capului negru, mustățile, sprîncenile castanii și ochii căprui».

Ajuns la Mitropolie candidatul era supus unei scurte pregătiri, fie la vreo minăstire din București, fie la o biserică din oraș. Era apoi diaconit și preoțit, dîndu-se o dovadă în acest sens. Era trimes cu ea înapoi la Protoierie, unde protopopul îl da și el un timp în grija unui preot vecin spre a-l obișnui cu practica slujbirii bisericești.

După anul 1850, candidații la preoție înainte de a fi hirononîți, erau trimesi uneori la seminar, unde funcționa un curs pregătitor și pe care ei trebuia să-l

28. Ei erau proprietarii moșiei Miroșanca, Constantin Caribolu, fiind ginerele Mariei Bălăceanca și primul soț al fiicei sale, Elena, căsătorită a doua oară cu Petre Maca.

29. Ștefan Burchi, era nepot al Smarandei Drugănescu, proprietara moșiei Cătelești și care neavînd copii, va lăsa această moșie, acestuia.

urmeze³⁰. Aici «grămaticii», căci așa se numeau acești candidați la preoție, învățau atît cele necesare slujirii preoțești, cit și cunoștințe elementare de gramatică și aritmetică, mulți dintre ei fiind folosiți și ca învățători în satele respective. După terminarea cursului, li se dădea un atestat care avea următorul cuprins :

«Atestat pentru învățăturile candidaților de preoți, urmate în seminarul Sf. Mitropoliei».

«Candidatul Radu Popa Hristea cerut a se hirotonisi la biserica satului Netoți din județul Teleorman, cu numărul 3405 anul 1853 și urmînd învățăturile prescrie precum : Citirea, catehismul, Molitfelnicul cu toate slujbele sale, cele 3 Liturghii. Lucrarea Sfintelor Taine, Evanghelia, Patru lucrări din Aritmetică, Scrisul și Cîntarea despre care i s-a dat acest Atestat spre încredințare. Nr. 104 anul 1853, luna oct. 7. Inspector Veniamin Protosinghel».

Iată un alt Atestat :

«Atestat din școala candidaților de preoți.

Candidatul Năstase Popa Radu, din satul Netoți, județul Teleorman, fiind primit în această școală prin porunca Sf. Mitropolii cu nr. 3740, a urmat învățăturile aici arătate în timpul următor : Citirea, prea bine. Scrierea, bine. Aritmetica, patru lucrări primitive, prea bine. Catehismul, prea bine. Slujbele, prea bine. Cîntările, prea bine. Pentru care se dă acest Atestat spre știință avînd și purtare excelentă. Profesor Ioan Ghermănescu. Anul 1860 Martie 18. Nr. 1».

Totodată după hirotonire candidatului i se da un act doveditor spre al da protopopului. Acest act avea următorul cuprins :

«Arhidiaconul Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei, anul 1859 August 19 nr. 91.

Aducătorul acesteia, preotul Preda de la biserica satului Cătelești din plasa Teleorman, hirotonindu-se diacon și preot desăvîrșit pã seama bisericii acelu sat a lunii corente, i s-a dat pentru aceasta actul de hirotonire nr. 51 întărit cu pecetia și scãlătura Preasfinției Sale pãrintele Mitropolit. Pentru care nu lipsesc de a vã face cunoscut spre știință, cã numitul preot sã se urmeze la biserica sa, intrînd în lucrarea celor sfinte după orînduială. Evgh. Arhidiacon».

Acest mod de a se face preoții, a durat pînă în anul 1860. De acum înainte se vor face preoți, numai aceia care vor urma 4 clase de seminar. Mai adăugăm faptul cã și țircovnicii și chiar paraclisierii, erau numiți de protoierie, tot în urma unei jalbe, făcute de obștea satului, întărită de Pircălab și de dipotații satului.

IV. *Preotul și duhovnicia*. — Existînd cite doi și chiar mai mulți preoți la o biserică duhovnicia o aveau numai preoții cei mai bătrîni, sau aceia care erau socotiți vrednici de ea. Din cauza aceasta, duhovnicia constituia o demnitate și preoții duhovnici, o menționau semnînd întotdeauna : «Duhovnicul». De exemplu preotul Petre sin diaconul Ioan, din satul Storbăneasa, deși preoțit în anul 1779, primea cartea duhovniciei abia în anul 1801³¹.

Pentru ca un preot să poată primi duhovnicia, trebuia deci să treacă mai mulți ani, iar obștea satului, să ceară acest lucru. Ea înainta în consecință către protopop o jalbă, care avea de regulă acest conținut :

«Cinstitei Protopopii a Plășilor Tirgului și Teleormanului»

«Satul Surdulești, plecată jalbă»

«Fiîndcă noi supt iscăliții, obștea și lăcuitarii acestui sat avînd neapărată trebuință de un preot duhovnic și fiîndcă nici învecinatele sate, nu avem duhovnici mai cu apropiere, din care pricină cercăm multe împiedecări ce religiei noastre trebuiește, ba încă și mulți din pravoslavnici au încetat din viață nespediți. Pentru care adunîndu-ne toată obștea satului nostru am ales pãrintele Gheorghe de la biserica satului nostru ce se prăznuiește cu hramul Sf. Erarh Nicolae, preot bun, cuvios și cu purtări bune, spre a-și îndeplini această mare sarcină. De aceia plecați

30. O școală pregătitoare de preoți a fost și aceia a părintelui Ierotei ce a existat pe lângă Mînăstirea Curtea de Argeș, între anii 1820—1831. Vezi Gh. Marinescu, *Seminarul Curtea de Argeș*, București, 1937. p. 7.

31. Academia Republicii Socialiste România, *Manuscrisul 1457*, fila 866—867.

rugăm pã cinstita Protoierie ca sã facã formele legiuite dupã orînduialã. 1855 Fevuarie 25».

«Eu Dumitru adeverez. Ion, idem. Ion Rãtãtanu. Petre Curcã. Manea Balaci. Ioan Surcel. Nicolae Petre. Gheorghe Pãune. Radu Pãtrașcu. Nedelcu Ban. Marin Moacã. Bratu Ciobanu. Matei Dragnea. Cristea Iliescu. Marin Pãun. Matei Dinu. Gheorghe Iliescu. Petre Balaci. Dobre Ion. Petre Neagu. Dobre Gheorghe. Cãlin Ciobanu. Stancu Dinu. Chițu Dumitru. Matei Rada. Radu Dragne. Raicu Ciobanu. Ivașcu Radu. Preda Dragnea. Radu Popescu. Enache Radu. Ion Matei».

«Aceastã jalbã fiind mãrturisitã prin semnãturi de cele într-insã legale, locuitorii obștii acestui sat, potrivit cu a lor cerere se legalizeazã și de sfat spre a se putea rosti cele de cuviințã. 1855 Fevruarie 27 Atanasial, arendașul moșiei. Preotul Stan Radu Lisandru Pircãlab. Barbu Cristea. Ion Luminãraru. Nicolae Ion. Dipotați. Scriitor Iancu Popescu»³².

Cererile ajunse la protoierie erau trimise cu referat la Mitropolie și cei în cauzã erau chemați aici. Erau cercetați și apoi li se citea molifta de duhovnicie, dîndu-le și un certificat de duhovnicie și o adresã cãtre Protopopie cu acest cuprins :

«Eclesiacul Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei. Anul 1865 luna Mai 27. nr. 51».

«Sfinției sale pãrintelui protopop Ioan al District. Teleorman. Aducãtorul acestia duhovnicul Stan de la biserica comunei Surdulești, dupã recomandația Sfinției sale cu nr. 193, înfãțișindu-l inaintea Preasfinției sale, Pãrintelui Mitropolit și citindu-i molifta de duhovnicie, i s-a dat pentru aceasta și actul cu nr. 36 întãrit cu pecetia și iscãlitura Prea Sfinției Sale. Pentru care nu lipsesc de a se face cunoscut spre științã. Auxenție arhidiacon»³³.

În încheierea acestui paragraf țin sã mai adaug cã aceia dintre preoți care erau Sachelari, Economi, sau Mirodoți, adãogau dupe numele lor și aceastã distincție, sub care erau cunoscuți de credincioșii lor. Cu timpul aceste numiri de distincții, vor deveni nume de familie în ființã și azi : Economul, Sachelarie, Mirodot etc.

V. *Angajamentul preotului cu enoriașii.* — Preotul odatã numit la o bisericã fie la sat fie la oraș, avea grijã sã încheie cu enoriașii sãi un act prin care se stabileau obligațiile atît ale preotului, cit și ale credincioșilor. Astfel preotul se angaja sã nu se mute la o altã bisericã, iar credincioșii sã-l susție atît pe el cit și familia sa prin daruri în naturã, griu, porumb, un pui de gãinã, sau un leu ori doi, anual.

Obiceiul acesta a durat și în a doua jumãtate a sec. al XIX-lea și el era justificat de faptul cã preotul nu avea alt venit decit pe cel al credincioșilor.

Aceste angajamente aveau urmãtorul cuprins, în general.

«Înscris»

«Noi supt iscãliti enoriași ai acestei sfinte biserici din nou clãditã în acest oraș, cu hramul Sf. Erarh Nicolae, dupã sãvîrșirea clãdirii și sfințirii ei, vãzînd neapãratã trebuințã ce este și de preot spre slujirea celor sfinte deocãmdatã am gãsit pe preotul Rizea³⁴, de ale cãrei bune purtãri pã unde au fost, îndestulîndu-ne și pîn încercarea ce i-am fãcut fiind mulțumiți avem dorințã a fi așezat în slujba pomenitei biserici, pentru care îi dãm acest înscris supt iscãlit de noi înșine spre a se arãta unde buna cuviințã cere, dar mai ales la preacinstita protopopie localã spre dobîndirea dorinței noastre și așezarea Sfinției sale, adevërit și de cinstita Epitropie a acestui oraș dupã orînduire. 1849 Ghenarie 15. Radu Nan, Toma Rioșeanu. Petre Popa. Smadu Popa. Gheorghitã Turneanu. Anghel Cojocaru. Coman Mãmularu. Voicu Gurban. Dobre Dogaru. Nicolae Mãmularu. Gheorghe Mãmularu. Marin Roate Moș. Pantilie sin Tudor. Staș Bratu. Dragomir Badea. Constantin Stan. Nicolae Ion. Marin Constantin. Marin Badea. Mirea Cãlin. Voicu Slãteanu. Dumitru Cãlin. Stan Mandac. Velicu Sirbu. Ion Zaharia. Petre Ghicicã. Coastea Olteanu.

32. Este vorba de Pr. Stan Bujor, preotit în anul 1852 și fãcut duhovnic abia în anul 1865.

33. Arhiva Protoieriei Tr. Mãgurele, dosare din 1857—1865.

34. Pr. Stancu Rizea (1798—1889), fusese mai înainte preot în comuna Mãgura (1843—1848).

Gheorghe Brat. Ovedenie Folică. Vasile Zarzără. Stoica Soare. Mirea Drăgan. Petre Albabii.

«Drăgan Simion. Dumitru sin Ilie»³⁵.

«Epitropia oraşului Alexandria».

«Iniinţat acest înscris de către D-lor cei în faţă şi mai sus iscăliţi spre a fi crezut, să adeverează eu iscăliturile noastre şi punerea pecetei, 1849 Ghenarie 18 nr. 5 Scriitor P. Cristescu».

Se întâmpla adesea ca aceste angajamente să nu fie respectate mai ales de credincioşi. Din cauza aceasta, preoţii căutau o altă biserică şi se mutau acolo, făcînd şi acum un act de angajament.

Este şi aici un aspect propriu acestei epoci pe care am ţinut să-l arăt, şi să-l exemplific şi prin următorul act :

«Act»

«Prin care facem cunoscut supt iscăliţii enoriaşi ai bisericii cu hramul Sf. Alexandru, din acest oraş Alexandria, că după neapărată trebuinţă ce vedem că este încă de un preot la această biserică spre îndeplinirea sfintei slujbe din'năuntru, cum şi trebuinţele noastre de afară, de aceeaşi fire, fiindcă preotul Stoica duhovnicul este ajuns în desăvîrşită neputinţă a bătrîneţelor, neputînd îndeplini însărcinările ce se cer de la un asemenea obraz bisericesc, am găsit a fi cu cuviinţă ca să iniinţeze preotul Gheorghe sin Gheorghe, aflatul acum în slujbă la biserica cu hramul Sf. Adormire din acest oraş ce se numea a Bîciienilor, cu a cărei mulţumire fiind ne făgăduim a-i plăti de fiecare familie cîte 2 lei pe an, alcătuint peste 300 de familii, pe toată viaţa cît se va afla în slujba acestei sfinte biserici. Asemenea şi sfinţia sa să îndatorează prin acest înscris, că nu se va strămuta la altă biserică. Drept aceia cît voim a fi în slujba numitei biserici şi a-i da leaşa ce ne făgăduim, i-am dat acest înscris încredinţat cu iscăliturile noastre şi adevărit de cinstita obştească Epitropie a oraşului spre a fi statornicit după cuviinţă. 1855 Iunie 7 oraş Alexandria».

Urmează semnăturile a 52 de inşi şi este întărit de Epitropia oraşului :

«Epitropia obştească oraş Alexandria».

«D-lor sus iscăliţii enoriaşi ai bisericii Sf. Alexandru din acest oraş declarînd prin osebită hirtie dorinţa ce au de a se iniinţa preotul Gheorghe sin Gheorghe la această biserică precum se vede din cuprinsul acestui act, totdeauna făcără cerere a li se adeveri iscăliturile în urma cărei cereri, potrivit i cu neapărată trebuinţă ce le este, se adeverează de Epitropie cu iscăliturile şi pecete spre cele de cuviinţă urmare. 1855 Iunie 12 oraşul Alexandria. Nr. 88 Scriitor P. Cristescu Epitropii Ghenciu Penu. M. Andreescu. — Dobre Eliad. Paraschiv Ariton»³⁶.

Ca aceşti preoţi au mai făcut şi alţii, mutîndu-se de la o biserică la altă după interesele pe care le aveau.

VI. *Preotul şi activitatea sa socială.* — Înainte de a încheia aceste consideraente asupra preoţilor şi bisericilor din prima jumătate a sec. al XIX-lea, ţin să mai adaug şi cîteva cuvînte asupra activităţii sociale a preotului.

Deşi ei aparţineau clasei ţărăneşti, fie că erau la sate sau la oraşe şi în consecinţă duceau aceeaşi viaţă ca şi ţăranul român, simplă, modestă şi grea, totuşi cu bruma lui de carte şi mai ales cu bogata lui experienţă asupra oamenilor, el îndeplinea o bogată activitate obştească. Este de ajuns să cercetezi filele îngălbenite ale arhivelor, ca să-ţi dai seama pe cîte din ele erau semnătura preotului.

El scria de exemplu zapisele, adică actele de vînzare, sau prin semnătura sa, da autoritate acestor acte. Tot el scria «diata», testamentul bătrînilor, într-o vreme, cînd toţi bătrîinii făceau acest lucru. Scria «foile de zestre» ale fetelor şi tot el da viaţă frumosului grai românesc, scriînd : «recomandaţia» de căsătorie a tinerilor care voiau «fără nici un alt interes decît al dragostei» să-şi unească viaţa, căsătorindu-se.

Apoi «plecatele jalbe» ale sătenilor către «Divan» la vreme de «prigonire» erau tot scrisul preotului. Alături de semnătura «pîrcălabului şi a dipotaţilor», pe

35. Şi azi în parohia Sîntul Nicolae există încă familiile : Zarzără, Badaea, Ovedenie, Nanu, etc.

36. Pr. Ioan Spîru, *Bisericile din Alexandria*, în manuscris.

mai toate actele de cancelarie ale vremii, era și semnătura preotului sau a preoților din sat.

Tot acum preotul avea și sarcini de ordin public, oficial.

Astfel i se încredința una din cheile lacătului de la lada cu averea obștei. Ba într-o vreme avea grijă personal de această avere³⁷. De asemenea o parte din «peciul», adică ștampila primăriei și care era formată din mai multe «tacimuri», adică părți, o păstra preotul³⁸.

O altă atribuție, după 1838, a fost aceea ca preoții să ție registrele de stare civilă: Tot preotului i se datorește apoi nobila misiune de a fi fost alături de țircovnici, primii dascăli ai copiilor din satele noastre³⁹, folosind pentru aceasta cărțile bisericii și lada cu nisip⁴⁰.

Rîndurile de față au scos la iveală unele aspecte din trecutul bisericii noastre continuate și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Departe de a fi pe deplin rezolvate, ele deschid totuși o fereastră spre realitățile vieții noastre biseficești din această epocă, strîns legate de aspectele social-politice ale vremii. Rămîne și altor osîrduitori legați de trecut, să aducă noi contribuții în această problemă. Sîntem de asemenea bucuroși să constatăm prezența permanentă a preoților în viața obștei, în care trăiau și aportul lor la păstrarea bunelor obiceiuri ale poporului, ca și la mersul ei înainte pe calea ridicării sale sociale și naționale.

Pr. IOAN SPIRU-ALEXANDRIA

37. Sever Buzan, *op. cit.*

38. Emil Virțosu, *Sigili satești*, în «Revista de Numismatică», vol. I, București, 1957.

39. I. Lușas, *op. cit.*, p. 160.

40. Iată cîteva exemple: «Preotul Măndică Dușovnicul, hirotonit la anul 1844, au fost și dascăl de copii și care au știut limbile române, rusa și bulgară».

«Preotul Stan Popescu și țircovnicul, au fost și dascăli la sat după cum ne-a adevărit un om bătrîn și că pe acele timpuri făceau literele pe nisip».

«Pe lângă biserica noastră din Brănceni au fost și școală, care a fost începută pe la 1838 și a funcționat pînă la 1848, cînd sub evenimentele întîmplate în acest an, s-a oprit de a mai funcționa», cf. *Arhiva Protoieriei Tr. Măgurele*, dos. din 1905.

PREOTUL NEAGU BENESCU

MEMBRU AL COMISIEI PROPRIETĂȚII (1848)

În timpul Revoluției de la 1848 din Țara Românească, s-au remarcat și cițiva preoți de seamă, care, prin activitatea desfășurată de ei în cele trei luni de guvernare revoluționară, au înscris o pagină luminoasă în istoria Patriei noastre. Printre aceștia se numără și preotul de țară Neagu Benescu, a cărui activitate în Comisia proprietății s-a identificat cu însăși noțiunea de luptă pentru emanciparea țărănească.

Preotul Neagu Benescu era originar dintr-un sat (Domnița) din fostul județ Rîmnicu-Sărat. Contopindu-se organic cu aspirațiile sociale ale țărănimii obidite, din rîndurile cărora se ridicase și pe care-i slujea cu devotament, el a aderat, chiar din primele zile ale revoluției, la programul social proclamat la 11 iunie 1848 de către guvernul revoluționar, astfel încît numele său a devenit curînd un nume cunoscut în toate satele din regiune. Astfel se explică faptul că țărănimia clăcașă din județul Rîmnicu-Sărat l-a trimis pe el — și nu pe un clăcaș oarecare — în Comisia proprietății, pentru a-i apăra drepturile și a-i susține interesele.

Instituirea Comisiei proprietății s-a decretat de către Guvernul revoluționar la 9 iulie 1848, în urma stăruinței lui N. Bălcescu. Ea trebuia să fie alcătuită dintr-un număr egal de țărani și de proprietari și avea sarcina de a întocmi un proiect de lege care să asigure înfăptuirea articolului 13 din proclamație. Fiecare județ urma să trimită «cite un deputat ales din partea clăcașilor și altul din partea proprietarilor»¹. Dacă țărani clăcași din județul Buzău au ales pe clăcașul Iordache Buga, cei din județul Brăila pe Dumitru Lipan, cei din județul Prahova pe Ene Cojocarul, apoi cei din județul «Slam-Rîmnic» (Rîmnicu Sărat) au ales și trimis pe «popa Neagu Benescu să stea alături cu reprezentanții făloși și îmbuibați ai boierilor»² în Comisia proprietății, ca să le dovedească, prin exemple luate din înseși suferințele vicții lui — identificate cu a fiecărui clăcaș în parte — că *rogimul* do clacă instaurat de Regulamentul Organic în 1832 a fost «o robie și nu o chirie»³, cum încercau să demonstreze proprietarii.

Personalitatea preotului Neagu Benescu s-a împus chiar de la prima ședință a Comisiei, ceea ce a determinat Adunarea să-i încredințeze sarcina de a verifica

1. D. C. Sturdza-Scheeanu, *Acte și legiuri privilegiate la chestia țărănească*, București, 1907, vol. I, p. 452.

2. Georgescu-Buzau, Gh., *N. Bălcescu*, Editura de Stat pentru literatură politică, București, 1956, p. 161.

3. «D-lul (deputatul proprietar Filip Lenj) zice că claca n-a fost o robie... ci o chirie. Ce fel de chirie este aceea cînd de pildă vîi d-ta și-mi zici: Injugă-ți boi și hai cu mine, pînă la cutare sat, de pildă la Domnița. să mă duci acolo, și d-ta în loc să-mi plătești cît face munca mea, îmi dai cinci lei și eu ți primesc pentru că aița vrei să-mi dai; n-am undă să mă duc ca să-mi cer dreptul; căci cu toții se legaseră întru a-mi plăti munca mea nu cît face, dar mai puțin. Asta se cheamă tocmeală?» (chirie). (D. C. Sturdza-Scheeanu, *op. cit.*, p. 470).

«mandaturile de deputat ale tuturor deputaților»⁴, alături de deputații proprietari Fundățeanu și Robescu.

De asemenea în mai multe ședințe a fost ales ca secretar al Comisiei împreună cu deputatul proprietar N. I. Lahovari⁵.

Conștient de răspunderea pe care o avea față de cei care l-au ales, el s-a străduit ca nimeni altul să le susțină interesele, în fața aceluia care le ignorau, luând cuvântul în fiecare ședință și la fiecare problemă care se punea în discuție. În expunerile sale, printr-un limbaj simplu, țărănesc, el a dovedit — întocmai ca abatele Meslier din Franța în prețuia Revoluției din 1789 — că intuiește, chiar și în mod empiric, adevărul că dreptul de stăpînire a pămîntului, pe care se întemeiază proprietarii de moșii, nu este un drept ci o uzurpare, «fiindcă numai Tatăl cel ceresc singur a făcut acest pămînt și l-a dat ființelor însuflețite... spre a se hrăni... zicînd : «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți pre dînsul (și deci numai) acestui proprietar ne cunoaștem robi»⁶.

Cu aceeași intuiție profundă — care amintește gîndirea și graiul Sfîntului Vasile cel Mare, Sfîntului Ambrozie și Sfîntului Ioan Gură de Aur — el a respins justificarea dată de proprietari că sînt stăpîni pe pămînt fiindcă «l-au cumpărat cu bani» și a demonstrat că numai munca este aceea care produce valoare : «Pămîntul d-tale ar putea mult să stea, și bani nu ți-ar mai da — susținea el —, dacă noi nu am fi umplut magaziiile dumentale de produse și casele dumentale de aur și argint»⁷.

Tot atît de convingător și istoricește veridic a respins el și justificarea dreptului de proprietate prin dreptul de cucerire acreditat de proprietari : «Vrei să zici că strămoșii dumentale l-au luat cu sabia din veacuri uitate ; dar noi oare unde vom fi fost... ? Ba mi se pare și alta : «Oare de cînd l-ai luat cu sabia, păzitu-l-ai cu sabia ca să nu calce picior străin pe dînsul... ? (Nu !) L-a păzit plugarul, vierul și toți lucrătorii de pămînt, cu sabia smereniei sale și cu sudoarea feții sale»⁸.

Cu o și mai neașteptată intuiție a surprins el, desigur, fără să o cunoască, și dialectica progresului social, care abia după aceea avea să devină o știință și să se verifice istoricește : «Lucrătorii de pămînt slobozi vor aduce mai mult rod decît în trecuții ani și va izvorî belșugul, fiindcă fiecare lucrător de pămînt se va sili a munci mai mult, știind că lucrează fiecare pentru interesul său, iar nu pentru al altuia : aceasta — declară preotul Neagu Benescu — va aduce proprietarilor «mult mai mult folos»⁹, iar țării prosperitate, așa că boierii, renunțînd la unele privilegii de clasă, de fapt vor fi compensați înzecit.

Constituția de la 11 iunie 1848 ridicase proprietatea la rang de principiu, declarînd-o sfințită și inalienabilă, dar această consfințire, aparent, venea în contradicție cu sarcinile Comisiei proprietății, care pentru a le înfăptui trebuia să încalce principiul. De această aparentă confuzie, au căutat să profite moșierii, pentru a-și salva latifundiile, eludînd interesele clăcașilor. Și tot preotul Neagu Benescu, într-un limbaj pe înțelesul tuturor, a trebuit să dovedească adevărul că principiul nu-și justifică existența, decît prin însăși existența Constituției, căci : «Constituția, în duhul ei, sfințește proprietatea..., dar totodată o cunoaștem și datoare prin articolul 13 a împărtăși și pe locuitorii fără pămînt cu o părțică de pămînt spre hrana familiei și a vitelor sale», iar toți cei prezenți au jurat că vor respecta întru totul Constituția ; a încerca acum să o opui articolului 13, înseamnă a «ieși din duhul Constituției» și atunci vor trebui să iasă și «din Adunare, după cum zisei»¹⁰.

Obțînd un succes deplin în această chestiune, preotul Neagu a încercat să ignoreze sau să aducă corectări formulării articolului 13, în favoarea clăcașilor. Întrucît prin acest articol se prevedea împroprietărirea clăcașilor cu despăgubire, el s-a străduit, folosindu-se de exemple emoționante¹¹, să înduplece pe proprietari să dea «acea părțică de pămînt» țărănilor «fără a mai cere bani», adică fără răscom-

4. *Ibidem*, p. 461.

5. *Ibidem*, p. 490.

6. *Ibidem*, v. 464.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*, p. 465.

10. *Ibidem*, p. 479.

11. «... că fiind doi frați, unul mai mare și altul mai mic, și fiind în călătorie cel mai mare cu o pîine întreagă, iar cel mai mic neavînd nimic, se roagă să-l dea și lui o bucățică de pîine, și-ți voi plăti-o, ca să nu pier. Însă cel mai mare nu numai că nu-i dăte cu banii, ci mai întîi îi dăruie hrana» (*Ibidem*, p. 490).

părare, exprimind astfel — cu intuiția de totdeauna a țaranului român — conținutul uneia din cele mai importante legi pe care se întemeiază dezvoltarea economică a societății și care a fost promovată pe deplin de Revoluția franceză în perioada diktaturii iacobine, adică la 1793¹².

Argumentarea și apelul preotului Neagu n-au rămas fără ecou, întrucât un deputat proprietar s-a oferit să dea înapoi țăranilor, ca fiind ale lor, toate pământurile pe care le-au deținut până la 1832, când le-au fost răpite de Regulamentul Organic. La întrebarea lui I. Ionescu de la Brad dacă ie dă «gratis ori cu bani», acesta a răspuns: «Dau și cu despăgubire și fără despăgubire; iau ca de pomană de-mi vor da, dar le dau îndărăt, pentru că am făcut fapte rele în viața mea»¹³.

Dar puternica opoziție a deputaților proprietari, și în special cea a lui N. I. Lahovari a zădărnicit atât apelul preotului Neagu, cât și «generozitatea» acestui deputat.

Tot preotul Neagu a fost acela care a stabilit — în funcție de gradul de productivitate a pământului — numărul de pogoane¹⁴ pe care proprietarii trebuiau să-l cedeze clăcașilor, la punerea în aplicare a hotărârilor Comisiei. La încercarea proprietarilor de a respinge propunerea făcută de preotul Neagu, pe motiv că se angajează prea mult pământ și clăcași nu vor fi în stare să-l plătească, acesta le-a dat un răspuns justificativ uluitor: «Duhovnicește vă întreb: Adus-ați bani cu corăbiile, cu trăsurile, sau cu orice alt mijloc, de peste graniță? Au nu prin forțele noastre lucrind pământul și prin rodul ieșit dintr-insul au venit banii în țară...? De ce nu gândiți că noi sîntem Statul și noi sîntem Vistieria?»¹⁵.

Neputînd rezista argumentelor invocate în sprijinul țăranimii de preotul Neagu Benescu, deputații proprietari au început să uneltească pe lângă locotenența domnească pentru dizolvarea comisiei proprietății, pe motiv că principiile pe care se întemeiau discuțiile deputaților clăcași «sînt infectate de comunism»¹⁶. În felul acesta, ei și-au salvat temporar proprietatea, pînă la intervenția trupelor străine (turcești și rusești) și definitiv după înăbușirea revoluției de către acestea.

Locotenența domnească, care cunoștea atât umelirile unor boieri cât și intențiile celor două mari puteri așa-zise protectoare (Rusia și Turcia), la 19 august 1848 a suspendat lucrările Comisiei, invitînd pe deputați «a-și da fiecare părerile în scris către guvern». În felul acesta, s-a pus capăt instituției celei mai democratice din cadrul revoluției de la 1848, precum și carierii politice a deputatului țăranilor preotul Neagu Benescu.

Deși această carieră practic n-a durat decît zece zile, ea face ca preotul Neagu Benescu să se înscrie între clericii care s-au identificat cu drepturile și aspirațiile țăranimii, apărîndu-le în Comisia proprietății cu o căldură vrednică de un slujitor al Evangheliei creștine.

Diac. Prof. N. I. NICOLAESCU

12. la 17 iulie 1793, Comitetul Salvării Publice a dat decretul de desființare a tuturor obligațiilor feudale fără răscumpărare, atît cele reale cît și cele personale, prin care s-a dat posibilitatea orînduirii burgheze să se dezvolte în cea mai deplină libertate.

13. *Ibidem*, p. 491.

14. *Ibidem*, p. 510.

15. *Ibidem*, p. 512—513.

16. «Le refus des propriétaires de prendre part dorénavant à des délibérations basées sur de pareils principes, entachés de l'esprit de communisme» (*Anul revoluționar 1848 în Principatele Române*, București, 1902, vol. III, p. 516).

CONTRIBUȚIUNI LA VIAȚA CRONICARULUI GR. URECHE*

Nici un istoric literar nu s-a întrebat care era numele adevărat al acestui cronicar, adică cum i se scria și pronunța numele, atât cel de botez cât și cel de familie, de către contemporanii lui. Astăzi, desigur, pronunțăm Grigorie (sau Grigore) Ureche, în uzul curent. Dar atunci, la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea? Or, dacă numele cronicarului nostru se pronunța și se scria altminteri, pe timpul său, trebuie și noi (împreună cu istoria literară) să-l numim ca acum câteva secole. Deoarece, numele cuiva — și mai ales al unui cronicar, scriitor etc. — trebuie reproduș aiddoma.

Problema pe care vrem s-o dezbaterem e foarte spinoasă, deoarece ne aflăm în fața a multor dovezi, unele pro, altele contra. Și apoi ea prezintă două aspecte, determinate de cele două nume ce ne-am propus să le elucidăm, anume: *Glîgorie* și *Ureache*. Să le luăm la rînd.

GLIGORIE

Acest nume prezintă diferite scrieri și pronunțări, în aceeași vreme. De aceea, o marcație nu vom putea face. Vom constata numai că forma *Glîgorie* (cu *l*) e cu mult mai numeroasă decît *Grîgorie* (cu *r*) și vom stabili astfel că numele pronunțat și scris de contemporanii cronicarului era *Glîgorie*. Iată formele ce apar (nu vom cita decît documentele unde avem certitudinea că numele a fost transcris exact):

*. Abreviațiuni :

Ant. == I. Antonovici, *Documente birlădene*, 4 vol.

Arh. ist. == B. P. Hasdeu, *Arhiva istorică*, I, 1; I, 2; II, 1.

Bogdan == I. Bogdan, *Album paleografic moldovenesc*, București, 1926.

Cost. == *Despre neamul de boieri Ureche*, în «Cercetări istorice», IV, 1928, nr. 1, de M. Costăchescu.

Cr. Col. == *Creșterea Colecțiilor Academiei pe anul ...*

Doc. mold. == M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, 2. vol. ...

Hurm. == Hurmuzachi, *Documente...*

Isp. == Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*.

Notițe == Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, București, 1885.

Pref. == V. A. Urechîă, *Prefață la op. A. Gîdci, Studiu asupra cronicarilor moldoveni*, Buc. 1898.

Schițe == V. A. Urechîă, *Schițe de literatură românească*, București, 1885.

Stud. și doc. == N. Iorga, *Studii și documente*.

Sur. == Ghibănescu, *Surele și izvoade*.

Ul. == V. A. Melenișchi, *Materiali*, Moscova, 1887.

Ur. == Th. Codrescu, *Uricariu*.

V. A. Urechîă. == V. A. Urechîă, *Opera lui Miron Costin*, 2 vol. București.

Grigore. Apare la 1642 (*Sur.*, III, 222).

Grigore. La 1640 (*Sur.*, III, 128).

Grigore. La 1634, 1641, 1642 (*Pref.*, XII), 1646 (*Pref.*, XIII).

Grigorie. La 1641 (*Sur.*, III, 141; *Ur.*, VII, 5; V. A. *Urechidă*, I, 82); 1644 (*Pref.*, XII); 1646 (*Isp.*, II, 2, p. 98 și 106).

Gregorie. La 1647 (V. A. *Urechă*, I, 690).

Gregoraș. La 1635 (*Pref.*, XII).

Gregorasco. La 1635 (*Schițe*, 187) și în timpul lui Vasile Lupu (*Schițe*, 187).

Acestea sînt singurele forme care îndrituiesc pronunțarea *Grigorie* (în *r*). Dar ele sînt cu mult mai puține la număr decît forma *Gligorie* (cu *l*):

Gligorașco. La 1628 (*Cr. Col.* 1911, 235, col. 2); 1631 (*Sur.*, IX, 127); 1634 (*Isp.*, II, 1, 86); 1635 (*Ur.*, XIV, 99); 1636 (*Sur.*, III, 281; *Isp.*, II 1, 110); 1637 (*Sur.*, III, 256); 1641 (*Sur.*, III, 284).

Gligore (fără *ie*). La 1628 (*Ur.*, XVIII, 391; *Pref.*, XI); 1634 (*Pref.*, XII); 1637 (*Sur.*, VII, 200); 1638 (*Pref.*, XII).

Gligorie (scris : Глигоріе). La 1628 (*Cr. Col.* 1911, 235, col. 2; *Ur.*, XVIII 390—393; *Pref.*, XI); 1631 (*Schițe*, 186; *Sur.*, IX, 121); 1636 (*Isp.*, II, 1, 66 și 214); 1637 (*Ant.*, III, 37; *Isp.*, II, 1, 127); 1638 (*Sur.*, III, 6; V. A. *Urechidă*, I, 690); 1639 (*Sur.*, III, 152); 1640 (*Isp.*, II, 1, 190); 1641 (*Sur.*, III, 131, 309; *Sur.*, VIII, 284; *Studii și doc.*, V, 1, 551); 1642 (*Isp.*, II, 2, 4; *Sur.* XXI 49—50; *Sur.*, III, 126; Ghibănescu, *Arhiva muzeului municipal*, fasc. I, Iași, 1928, p. 49); 1644 (*Pref.*, XIII, *Arh. ist.*, I, 128; *Isp.*, II, 2, 69); 1645 (*Sur.*, V, 305); 1646 (*Sur.*, III, 311, 119).

Prin urmare, forma cea mai numeroasă care apare e *Gligorie*. O vom accepta pe aceasta.

UREACHE

Problema cea mai dificilă este la numele de familie : *Ureache* sau *Ureche* ?

Se poate constata că acest cuvînt a fost la început *Ureacle*, astfel scris numai în textele slavonești, și pe urmă a devenit *Ureache* și *Ureche*.

Să urmărim evoluția lui *Ureacle* care n-are decît cu mult înainte de cronicarul nostru.

Ureacle (*ea*) (scris Оурѣакѣ) sau Урѣакѣ). Apare la : 1407 (*Arh. ist.* I, 140; *Doc. mold.*, I, 53; *Schițe*, 181; *Pref.*, III; *Hurm.*, I, 2, 827); 1413 (Ghibănescu, T. Codrescu (rev.), I, 1916, no. 5, p. 66); 1412 (*Pref.*, IV); 1414 (*Sur.*, I, 12; *Ur.*, I, 65); 1438 (*Sur.*, XVIII, 36), 1439 (*Ur.*, XVIII, 17); 1442 (*Isp.*, I, 1, 14; *Arh. ist.*, I, 1, 123); 1443 (*Sur.*, XX, 196; *Sur.*, X, 116; *Hurm.*, I, 2, 880, 883; *Ur.*, XI, 53; *Schițe*, 181; *Pref.*, IV; *Arh. ist.*, I, 1, 123; *Isp.*, I, 1, 17, 14; *Cost.*, 45, nota 2); 1445 (*Pref.*, IV); 1446 (*Const.*, 45, nota 3; *Pref.*, IV). *Ureacli* (Оурѣакан) sau (Урѣакан). La 1442 (*Arh. ist.*, I, 1, 74); 1443 (*Hurm.*, I, 2, 885; *Sur.*, X, 2; *Sur.*, XVIII, 52); 1445 (*Ur.*, IX, 137; *Notițe*, 98); 1446 (*Cost.*, 45, nota 3; Bogdan, no. 37; *Ur.*, XI, 66).

Uriacle (Оурѣакаѣ). La 1407 (*Hurm.*, I, 2, 827; *Pref.*, IV); 1412 (*Hurm.*, I, 2, 832); 1432 (*Sur.*, XIX, 52); 1438 (*Ur.*, II, 1—3; *Isp.*, V, 1, 70); 1446 (*Cost.*, 45, nota 3).

Uriacli (Оурѣакан). La 1445 (*Cost.*, 45, nota 3). 1446 (*Cost.*, 45, nota 3).

Uricli (Оурѣакан). (*Arh. ist.*, I, 2, 12) la 1411.

Ureacle(a). I a 1436, 1442 (*Pref.*, IV). 1445 (*Schițe*, 181). 1446 (*Ul.*, 68).

Urechl, la 1445 (*Ul.*, 67).

În concluzie, forma variată *Ureacie* apare cu mult înainte de cronicarul nostru (cam 1590—1647), adică de la anul 1407 pînă la 1446. Forma aceasta apare în documentele slavonești (nici nu erau pe atunci altele) și de la transformarea ei în forma *Ureache*, prin înmuierea lui *cl* în *che*, a trebuit să treacă aproape un secol și jumătate.

Forma *Ureache*, care apare numai în timpul vieții cronicarului și a tatălui său (ceea ce s-a întîmplat pe urmă cu transformarea cuvîntului, nu ne interesează), e amestecată cu alte forme unde în loc de diftongul *ea* (*ѣ*) se află *e* (simplu). Dar, vom vedea că forma nediftongată se întîlnește mult mai puțin decît cea diftongată.

Ureche (Урѣѣ) Apare la : 1600 (*Sur.*, II, 186); 1606 (*Arh. ist.*, III, 71); 1631 (*Sur.*, IX, 127); 1634 (*Pref.*, XII); 1639 (*Sur.*, III, 152); 1461 (*Ur.*, VII, 5; V. A-*Urechidă*, I, 82).

Urechi Урѣѣ(и). La 1606 (*Arh. ist.*, III, 70, 71), 1640 (*Sur.*, III, 128); 1642 (*Stud. și doc.*, VI, 2, 79); 1634 (M. Costăchescu, *Varia*, «I. Neculce», 1927—27, fasc. 6, p. 271—2).

Uriechi. — La 1629 (*Schițe*, 240; *Pref.*, XI, nota 12).

Uriache (*Doc. mold.*, I, 401).

Pe cit e de redusă forma *Ureche*, nediftongată, pe atit era de răspîndită cea diftongată, *Ureche*. Să expunem :

Ureache (Ўрѣѣ sau Урѣѣ). Apare la : 1560 (*Pref.*, V); 1572 (*Schițe*, 238); 1588 (*Pref.*, VI și nota, VII); 1589 (*Sur.*, XXI, 121—126); 1592 (*Pref.*, VII); 1593 (*Hurm.*, XI, 318); 1597 (*Pref.*, VII); 1598 (*Sur.*, XX, 60—64, 66—70, 70—73, 74—87; *Sur.*, II, 361; T. Bălan, *Documente bucovinene*, I, 122; *Sur.*, VIII, 235, 242); 1599 (*Pref.*, VII; *Ant.*, IV, 39—42; *Sur.*, XX, 93—96; Bălan, *Doc. bucov.*, I, 130; *Isp.*, I, 1, 216); 1600 (*Isp.*, I, 1, 225; *Pref.* VIII), 1603 (*Pref.*, VIII; *Isp.*, I, 2, 16); 1604 (*Sur.*, XXI, 145—153; *Pref.*, IX, nota 6), 1605 (*Sur.*, II, 375, *Sur.*, XX, 133—136; T. Bălan, *Doc. bucov.*, I, 104; Al. Papadopol-Callimachi, *Despre dreptate*, Anal. Acad. Rom: s. II, t. XVII, 1894—95, p. 628; *Pref.*, IX, nota 6); 1606 (*Sur.*, XXI, 9—14, 155—163; Ghib., *Arh. Muzeu*, I, p. 11; *Pref.*, IX, nota 6); 1607 (*Ur.*, XVIII, 256; *Sur.*, XXI, 163—165); 1608 (*Sur.*, XVI, 17; *Pref.*, IX, nota 6; *Is.*, I, 2, 655); 1609 (*Sur.*, II, 133, 366; *Sur.*, V, 240; *Sur.*, XXI 172—181; *Pref.*, IX, nota 6); 1610 *Pref.*, IX, nota 6, *Sur.*, II, 247—7; *Arh. ist.*, I, 1, 22); 1611 (*Sur.*, XX, 191); 1617 (*Sur.*, II, 171; *Arh. ist.*, I, 1, 13); 1628 (*Pref.*, XI; *Gr. Col.*, 1911, 235, col. 2; *Ur.*, XVIII, 390—3); 1631 (*Sur.*, II, 80); 1633 (*Pref.*, XI, nota 12); 1634 (*Pref.*, XII, *Isp.*, II, 1, 26); 1635 (*Ur.*, XIV, 99; *Isp.*, II, 1, 97 și 106; *Sur.*, XII); 1636 (*Sur.*, III, 281; *Isp.*, II, 1, 110, 116, 214; *Pref.*, XII); 1637 (*Sur.*, III, 256; *Isp.*, II, 1, 127; *Sur.*, VII, 200; Revista «*Făt-Frumos*», I, 1904, nr. 1, p. 14—15); 1636—1637 (*Sur.*, III, 246); 1638 (*Pref.*, XII; *Sur.*, III, 6, 315; V. A. *Urechidă*, I, 690) 1639 (*Pref.*, XII), 1640 (*Sur.*, XXI, 43—44; *Isp.*, II, 1, 190); 1641 (*Pref.*, VII; *Sur.*, III, 131, 141, 171, 284 309; *Sur.*, VIII, 284; *Isp.*, II, 1, 219; *Stud. și doc.*, V, 1, 551; *Schițe*, 188); 1442 (*Sur.*, XXI, 49—56; *Isp.*, II, 2, 4; *Pref.*, XII? *Sur.*, III, 126, 222; Ghib., *Arh. muzeului*, I, 49); 1443 (*Sur.*, XXI, 54), 1644 (*Pref.*, XII și XIII; *Isp.*, II, 2, 48, 65, 69; *Arh. ist.*, I, 1, 120); 1645 (*Pref.*, XIII; *Sur.*, V, 305); 1646 (*Pref.*, XIII; *Sur.*, III, 119, 311; *Isp.*, II, 2, 89, 90, 98, 106); 1647 (*Pref.*, XIII, V. A. *Urechidă*, I, 690).

Urechi(e) la : 1617 (*Sur.*, II, 168). 1631 (*Sur.*, IX, 121).

Așadar, majoritatea documentelor care-l pomenesc pe cronicar și pe tatăl său, îi numesc *Ureache*. Pentru care să optăm? *Ureache* sau *Ureche*? Desigur că accepțăm forma primă, diftongată.

Dar cea mai bună dovadă e însăși iscălitura cronicarului, ce s-a păstrat în autograf citeț și care arată : Гл҃горіе Ўрѣѣ (Gligorie *Ureache*) (în *Cronique de Gligorie Ureache*, ed. Critique par N. I. Popovici, București, 1911, ultima pagină).

Rămîne stabilit : acel *ѣ* (ea) se citea ca atare și nu e (cum cred unii), deoarece documentele distingeau aceste două sunete. În consecință, pe cronicarul Letopișeșului Moldovei trebuie să-l numim numai *Gligorie Ureache*.

Asupra vieții cronicarului Gligorie *Ureache* și a tatălui său, Nistor, s-a scris puțin¹ Istoricii literari s-au mîrginit mai mult la cronica lui *Ureache* și la paternitatea ei².

Un studiu special asupra vieții lor nu s-a scris.

Asupra nașterii lui Niștor nu știm decit cu aproximație : s-a născut pe la 1550 (a se vedea mai jos).

1. Vezi «*Arhiva*» (Iași), XXXVII, 1930, nr. 3 și 4, p. 184—193. În rezumat în bibl. «*Dimineața*» nr. 159 cu titlul *Din cronicarii români*.

2. Că pe cronicar îl chema Gligorie *Ureache* și nu Grigore *Ureche*, după cum îi pronunță eronat numele istoria literară, am dovedit-o în studiul *Grigore Ureche sau Gligorie Ureache*, publicat mai sus.

Nistor se trage dintr-o familie boierească foarte veche. Dimitrie Cantemir afirmă că familia Urecheștilor datează din timpul când Dacia era ocupată de armatele lui Traian³. Tot Cantemir mai spune în alt loc că Urecheștii se trag din Corvin⁴.

Nu putem ști în ce măsură sînt adevărate afirmațiile lui Cantemir. Ceea ce putem afirma însă cu certitudine, e că această familie apare în documentele noastre slavonești încă de la 1407, cînd ea e denumită *Ureache*, și ține sub această formă de pronunție pînă la 1446⁵. De la 1500, ea reapare sub Ștefan cel Mare, cînd aflăm de existența unor sate denumite Urechești (*Урехестини*) ale căror locuitori își zic «Ureche» pînă la 1690⁶.

Nistor Ureache e fiul lui Maxim și al Dumitrei Ureache⁷.

La 1572, 19 februarie⁸ și 9 august⁹, Nistor apare prima dată în slujba boierească de diacon sau uricar. Mai tîrziu îl aflăm avansat ducer (la 1587, mai), cînd e trimis de Petru Vodă Schiopul cu tributul Moldovei la Poartă¹⁰. În anul următor, la 14 martie, 11¹¹ și 15 aprilie 1588¹² și 5¹³ și 25 iunie 1589¹⁴ îl găsim în rangul de vornic de gloată, de unde V. A. Urechiă trage concluzia că trebuie să fi avut, atunci, cel puțin 30 ani; deci, Nistor s-ar fi născut pe la 1550¹⁵.

După doi ani, la 19 august 1591, Nistor apare iar ca om de încredere al lui Petru Șchiopul, căruia Nistor îi face o dare de seamă asupra dărilor rămase în timpul domniei lui¹⁶. Așa că nu e de mirare că în anul următor, 1592 (14 martie), Nistor să fie ridicat la rangul de mare vornic în țara de jos¹⁷. Cronicarul N. Costin, afirmă : «au pus de Ureche Vornicul, logofăt mare»¹⁸, adică tot în 1592. Într-adevăr, sub Aron Vodă, urmașul lui Petru Șchiopul, Nistor iar e avansat și făcut, din vornic, logofăt mare, la 9¹⁹, 14 și 15 mai 1592²⁰.

Tot în același an, Aron Vodă fiind alungat de la domnie de boieri, lasă scaunul domnesc în paza credinciosului său Nistor Ureache, făcîndu-l astfel caimacam. Dar Aron venind înapoi, dă ordin lui Nistor să prindă și să închidă pe toți boierii care

3. În *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, București, 1875, p. 112—119.

4. În *Hronicul vechimii Româno-Moldo-Vlahilor*. I, Iași, 1835, p. 41 («Prefață»).

5. Vezi amănunte în Lucian Predescu, *Grigore Ureche sau Gligorie Ureache?* (mai sus).

6. V. A. Urechiă, *Schițe de literatură românească*, București, 1885, p. 67. Despre satele, locuitorii etc., cu numele «Urechești», vezi : D. Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic al României*, București, 1872, p. 501 și G. I. Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, V, București, 1902, p. 691—692.

Despre genealogia familiei Ureche, vezi : L. Predescu, *Grigore...* și M. Costăchescu, *Despre neamul de boieri Ureche*, în «Cercetări istorice», IV, 1928, no. 1, p. 45—46 (Cf. în extras, Iași, 1928, p. 11—12).

7. Urechiă, *Schițe*, p. 182 ; Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, București, 1885, p. 14, nota ; vezi și I. Tanoviceanu, *Genealogia familiei Ureche*, «Arhiva» (Iași), IX, 1898, nr. 3—4, p. 234.

8. Urechiă, *Schițe*, p. 182 (Cf. *ibid.*, V. A. Urechiă, Prefață la op. A. Gidei, *Studii asupra cronicărilor moldoveni*, București, 1898, p. V, note).

9. D. P. Hasdeu, *Arhiva istorică a Romaniei*, I, 1, p. 111.

10. N. Iorga, *Documente noi în mare parte românești, relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, București, 1893, p. 21.

11. Urechiă, *Schițe*, p. 182. 12. *Ibidem*, p. 183 (cf. *Pref.*, p. VI).

13. M. Costăchescu, *Documente*, «I. Neculce», fasc. 3, 1923, p. 36.

14. Ghibănescu, *Surete și izvoade*. XXI, p. 122—126.

15. În *Schițe*, p. 182.

16. Hurmuzachi, *Documente*, XI, 233.

17. Ghib., *Sur și izv.*, XV, 39 ; Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 93.

18. *Leopiseful Moldovei*, ed. I (M. Kogălniceanu), t. I, Iași, 1852, p. 103, apendice, vezi *Ibidem*, și p. 206.

19. Miron Costin, *Opere complete* (ed. V. A. Urechiă), II, București, 1888, p. 263 (cf. în pref. la Gidei, *op. cit.*, p. VII) (Cf. G. Șincai, *Hronica*, II, Iași, 1853, p. 246 (Cf. *ibid.*, ed. II, București, 1886, t. II, p. 388).

20. Urechiă, *Pref.*, p. VII.

il alungaseră de pe tron. Nistor, totuși, cunoscând anticipat răul ce ar decurge din această măsură a lui Aron, preferă să fugă, pe la Soroca, în țara leșească²¹.

Dar se pare că, în urmă, Nistor s-a împăcat cu Aron, deoarece, în anul următor (aprilie 1593), îl găsim iar logofăt mare al lui Aron²².

Nistor scade la rangul de mare vornic în Țara de Jos în tot timpul domniei lui Ieremia Movilă (1595—1606)²³. Astfel, la 28 martie 1596, Ieremia dăruiește marelui vornic Nistor, satul Bărboși, «pentru că ne-au slujit domniei mele bine și cu dreaptă credință»²⁴.

V. A. Urechia²⁵ afirmă că Nistor, împreună cu soția sa Mitrofana, zidesc la 1595 Mănăstirea Xiropotam, devenită mai târziu Secu (jud. Neamț). La 1 septembrie 1595 Nistor, «marele vornic în țara de jos», cu soția sa, dăruiește o cruce în «nou zidita lor mănăstire Xiropotam»²⁶, iar la 25 octombrie 1599, Nistor, tot mare vornic, împreună cu Ion Mogildea, dăruiesc satul Giulești Mănăstirii Xiropotam, zidită de ei²⁷.

Mănăstirea Xiropotam și-a schimbat numele în Secu²⁸, când a fost reclădită din nou, și anume la 1602²⁹ tot de Nistor și Mitrofana, care-i fac danii la 1 octombrie 1603³⁰. Dar să revenim la rangurile lui Nistor, pe care-l întâlnim menținându-se ca mare vornic în țara de jos și la: 1397, 22 ianuarie³¹, 20 martie, 9 mai³², 8³³, și 22 iunie³⁴, 12 iulie³⁵, 19 septembrie³⁶ și 22 decembrie, la 1598, 20³⁷, 25³⁸ și 30 martie, 5, 8³⁹, 10⁴⁰, 12⁴¹ și 15 aprilie⁴², 5 mai⁴³, 20 iunie⁴⁴; la 1599, 15⁴⁵, 28⁴⁶ și 30 martie⁴⁷, 18 septembrie⁴⁸ și 1⁴⁹ și 25 octombrie⁵⁰.

V. A. Urechia afirmă că în anul 1600, fiind bătălia de la Teleajen între Ieremia Movilă cu Mihai Viteazul, Ieremia ajunge domn al Munteniei. Nistor îl însoțește în

21. Gligorie Ureche, *Letopisețul*, ed. I (Kogăln.), t. I, p. 207—208; M. Costin, *Op. compl.*, cit., p. 385 [Cf. Șincăi, *op. cit.*, p. 247 (cf. ed. II, p. 389)].

22. Hurmuzachi, *Doc.* XI, 318. Zicem «se pare», deoarece documentul nu poartă dată, ci numai e datat de Iorga (care editează pe Hurmuzachi) astfel: «1593, prin april».

23. *Ibidem*.

24. Th. Codrescu, *Uricariu*, XIV, 160.

25. În *Schife*, p. 185.

26. Al. Iordan, *M-reo Secul*, «Mișcarea» din 26 Aug. 1931.

27. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 46.

28. Melchisedec, *Cronica Romanului*, București, 1874, p. 232—233.

29. *Ibid.*, p. 233 și I. Bianu, *Noie dintr-o excursie în Moldova*, «Columna lui Traian», Febr. 1802, p. 110, M. Kogălniceanu, prefață la *Letopisețul-Moldovei*, cit., ed. I, t. I, p. X; da anul 1604 a zidirei Secului. Asupra reclădirii Secului de Nistor, vezi o legendă în V. A. Urechia, *Legende Române*, ed. III, București, 1896, p. 291—293.

30. Iordan, *op. cit.*

31. Codrescu, *Uricar*, XIX, 5.

32. Urechia, *Pref.* VII.

33. Ștefan Orășanu, *Cronicarii mold. din sec. XVII*, București, 1899, p. 41. Urechia, *Pref.* VII.

34. Codr., *Uricar*, XVI, 258.

35. Orășanu, *op. cit.*, p. 47.

36. *Ibidem*, 45.

37. Codr., *Uricar*, XVIII, 227; F. A. Wickenhauser, *Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, Cernăuți, 1877, p. 66—69, nr. IV (are greșit 25 mart.); cf. Theodor Bălan, *Documente bucovinene*, I, 122.

38. Orășanu, p. 45.

39. Ghib., *Sur.*, XX, v. 60—61, 66—70, 70—73.

40. Ghib., *Sur.*, XX, 74—77; Ghib., *Sur.*, VIII, 235.

41. Ghib., *Sur.*, XX, 83—87.

42. Ghib., *Sur.*, VIII, 224.

43. *Ibidem*, II, 361.

44. Melchisedec, *Biblioteca lui D. Sturdza la Mclăușeni*, «Rev. pt. ist., arh. și filologie», an. II, t. IV, p. 706.

45. Urechia, *Pref.*, VII.

46. Ghib., *Sur.*, XX, 93—96.

47. Wickenhauser, *Geschichte der Kloster Homor*, Cernăuți, 1881, p. 108—109, nr. XIV (cf. Bălan, *Doc. bucov.*, p. 130); Orășanu p. 45.

48. Urechia, *Pref.*, VII.

49. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, I, 1 p. 216; Urechia, *Schife*, 183.

50. Codr., *Uricar*, XVIII, 232; vezi și *Uricar*, XIV, 93 și I. Antonovici, *Documente birlădene*, IV, 39—12.

Muntenia și ajunge Ban al Craiovei⁵¹. Dacă informația aceasta e adevărată, ea trebuie să fi avut loc între mai 1600 și iulie 1601, deoarece la 4⁵², 20⁵³ și 25 martie⁵⁴ și 10 mai 1600⁵⁵ îl găsim mare vornic și nu mai aflăm nimic despre el pînă la 5 iulie 1601⁵⁶, cînd e tot mare vornic.

Tot mare vornic îl găsim și la : 1602, 20 aprilie⁵⁷, 9 iunie⁵⁸ ; 1603, 6⁵⁹ și 22 aprilie⁶⁰ ; și 15 decembrie⁶¹ ; 1604, 8⁶² și 18 ianuarie⁶³, 17 mai⁶⁴, 25 iunie⁶⁵, și 3 iulie⁶⁶ ; 1605, 22⁶⁷, 25⁶⁸ și 26 martie⁶⁹, 5, 10 și 15 aprilie⁷⁰, 1 iunie și 20 decembrie⁷¹ ; 1606, 4 februarie⁷², 15⁷³ și 30 martie⁷⁴, 2 aprilie⁷⁵, 12⁷⁶ și 25 mai⁷⁷. De asemenea, sub urmașul lui Ieremia Movilă, anume Simion Movilă, Nistor apare mare vornic al țării. Astfel, în 1607 la 17⁷⁸, 6⁷⁹ și 10 martie⁸⁰, 8⁸¹ și 17 iulie⁸².

La 13 iulie 1607, Nistor este onorat de regatul Poloniei cu indigenatul de noblețe «pentru bunele sale intențiuni către acest regat» (Poloniei)⁸³. La 29 august același an Nistor aduce de la Constantinopol piciorul sfîntului Ioan Botezătorul și-l depune la Minăstirea Secu, zidită de el⁸⁴.

În anii 1604, 1607 și 1608, Nistor donează iar obiecte de preț Minăstirii Secu, rezidită de el⁸⁵.

În anul 1608⁸⁶, la 11 mai, 15 iunie⁸⁷ și 5 noiembrie⁸⁸, și în 1609, la 23 ianuarie⁸⁹, 4 februarie⁹⁰, 1, 21⁹¹ și 30 mai⁹², 24 iunie⁹³, 21⁹⁴ și 25 august⁹⁵, e tot mare vornic. În anul următor se menține în rang, la 25 aprilie⁹⁶ și 6 iulie, cînd el și cu călugării de la Minăstirea Secu dă în judecată pe călugării de la Minăstirea Agapia pe chestia unei bucăți de pămînt⁹⁷. Tot mare vornic e și la 29 noiembrie 1610⁹⁸. În anul 1611, mare vornic la 22 aprilie⁹⁹, Constantin Vodă Movilă recomandă (la 16 octombrie)

51. V. A. Urechia, *Pref.*, VIII. 52. Orășanu, 45. 53. Ghib., *Sur.*, II, 160.
 54. Ghib., *Isp.*, I, 1, p. 225. 55. Antonovici, III, p. 277. 56. Orășanu, 45.
 57. Urechia, *M. Costin*, II, 581. 58. Hasdeu, *Arh. ist.*, III, 80. 59. Orășanu, 45.
 60. Ghib., *Isp.*, I, 2, p. 16. 61. Urechia, *Pref.*, VIII. 62. Ghib., *Sur.*, XXII, 116.
 63. Urechia, *Pref.*, IX, nota 6. 64. Ghib., *Sur.*, XXI, 145—153. 65. Orășanu, 45.
 66. Urechia, *Schițe*, 183—184 și *Pref.*, IX, nota 6.
 67. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 77 ; Urechia, *Schițe*, 183.
 68. Papadopol-Callimach, *Despre Dreptate*, «Anal. Acad. Rom.», s. II, t. XVII, 1894—95, p. 628.
 69. Ghib., *Sur.*, XX, 133—136. 70. Urechia, *Pref.*, IX, nota 6.
 71. Wickenhauser, *Solka*, p. 69—72, nr. V (Cf. Bălan, *Doc. buc.*, I, 104 ; Orășanu, 45).
 72. Ghib., *Sur.*, II, 375.
 73. *Ibidem*, Hasdeu, *Arh. ist.*, III, 70, 71, 74 ; Melchisedec, *Cronica Romanului*, 30.
 74. Ghib., *Arhiva Muzeului Municipal*, fasc. I, p. 11, 13 ; Hasdeu, *Arh. ist.*, III, 70 ; Ghib., *Sur.*, XXI, 9—14.
 75. Codr., *Uricar*, IX, 142 ; Melchisedec, *Notițe istorice și arhiologice*, Buc., 1885, p. 235.
 76. Ghib., *Sur.*, XXI, 155—163 ; Hasdeu, *Arh. ist.*, III, 74.
 77. Urechia, *Pref.*, IX, nota 6. 78. Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, 25.
 79. Ghib., *Sur.*, XXI, 163—165. 80. Codr., *Uricar*, XVIII, 256.
 81. Antonovici, III, 277. 82. Hasdeu, *Arh. ist.*, III, 74.
 83. Urechia, *M. Costin*, II, 582 ; E. P. Hasdeu, *Urde învătău Românilor vechi ?* «Anuarul general al Instr. Publice», pe 1864—67, București, 1868, p. XIX ; Kaspra Niesicki, *Herbar Polski*, t. IX, Lipsca, 1842, p. 204.
 84. I. Sbiera, *Grigoriu* (sic) *Urechia*, «Anal. Acad. Rom.», s. II, t. V, sect. II, man. și notițe, București, 1804, p. 15 ; Eugen de Barwinski, *Știri nouă asupra familiei Urechia* în vol. : *Prinos lui B. A. Sturdza*, București, 1903, p. 204—205.
 85. M. Kogălniceanu, *Manuscrisele* în vol. : *Letop. Mold.*, ed. I, t. I ; Melchisedec, *Cronica Hușilor*, 102 ; Jordan, *op. cit.*, Stellan Petrescu, *Odoarele de la Neamț și Secu*, București, 1911, p. 53 și 89.
 86. I. Blanu, *op. cit.*, III. 87. Urechia, *Pref.*, IX, nota 8. 88. Ghib., *Sur.*, XVI, 17.
 89. Ghib., *Sur.*, XXI, 172—173. 90. Ghib., *Isp.*, I, 2, p. 65 ; Ghib., *Sur.*, XVI, 17.
 91. Urechia, *Pref.*, IX, nota 8 ; Ghib., *Sur.*, II, 366, 92. Orășanu, 47.
 93. Ghib., *Sur.*, II, 133. 94. Ghib., *Sur.*, V, 240. 95. Ghib., *Sur.*, XXI, 174—181.
 96. Urechia, *Pref.*, IX, nota 8.
 97. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 22 ; Melchisedec, *Cronica Hușilor*, p. 93.
 98. Ghib., *Sur.*, II, 246. 99. Ghib., *Sur.*, XX, 191.

pe Nistor delegatului Poloniei, ca trimis din partea sa către regele Poloniei cu instrucțiuni secrete¹⁰⁰, în urma cărui lucru, Nistor, — pe lângă demnitatea de mare vornic, — mai are și pe aceea de locotenent suprem al domnului¹⁰¹.

Înainte, desigur, de anul 1612, Nistor clădește biserica Sfânta Vineri din Iași¹⁰², deoarece — din cele ce urmează, rezultă că de la începutul anului 1612, Nistor fugise în Polonia. Într-adevăr, iată ce se întâmplase: când Ștefan Tomșa ia tronul Moldovei lui Ieremia Movilă, acesta din urmă — împreună cu familia și credincioșii săi, între care și Nistor, — fușe în Polonia. Acolo, Nistor se stabilește întâi la Kaminiac (Căminia), de unde e trimisă o scrisoare a sa din 1 februarie 1612, scrisoare iscălită astfel: «Nistor Ureache, vornic, *gubernator* al Moldovei»¹⁰³.

La 31 iulie 1612, Nistor își păstrează vornicia cea mare¹⁰⁴. Din Polonia, Movilă, cu o oaste adunată în pripă, caută să reia tronul Moldovei, dar e prins de Tomșa și închis.

La această încercare a lui Movilă, Nistor nu luase parte, deoarece nu o găsisse binevenită; așa că Nistor rămase în Polonia¹⁰⁵. Spune Miron Costin: «Numai Nistor Ureache n-au vrut să vie din Căminia și așa îi sfătuiu și pre dinșii să nu meargă în Moldova, zicind să lase să se mai vechească domnia lui Ștefan (Tomșa) Vodă, că acum fiind domnie nouă, moldovenii sint din fire pururea la domnie iacomi; ce nu s-au ascultat sfatul lui Ureache vornicul»¹⁰⁶.

Din rîndurile lui Costin rezultă că Nistor, odată stabilit în Căminia, a rămas multă vreme acolo. În 1613, în urma intervențiilor lui Tomșa, Poarta cere Poloniei extrădarea lui Nistor¹⁰⁷, dar fără rezultat. La 14 iunie același an, Nistor se află la Rohatin, nu departe de Haliciu. La Rohatin, el era arendașul starostiei de acolo, care îi fusese încredințată de starostele Adam Zolkiewski, pentru suma de 1000 galbeni polonezi pe an¹⁰⁸.

De la sfîrșitul anului 1613 avem multe acte polone în care e pomenit Nistor ca locuind la Rohatin. În schimb, nici un document nu arată că Nistor ar fi stat în Polonia în cursul anului 1614 și începutul lui 1615¹⁰⁹. Dar știm unde se află Nistor la începutul anului 1615. Doamna lui Ieremia Movilă, «cu sfatul lui Nistor Ureache», căpătînd în acel an ajutoare de la Iași, reia tronul Moldovei punînd domn pe Bogdan, fiul lui Constantin Movilă, iar Nistor conduce singur afacerile Moldovei¹¹⁰, deoarece «divanurile toate erau prin Nistor Ureache Vornicul», spune M. Costin¹¹¹.

Dar Bogdan nu stă în scaun decît «pînă la un an» (august 1616), căci e prins de Turci, iar Nistor fuge iar în Polonia¹¹².

În Polonia, Nistor asistase, la sfîrșitul anului 1615, la moartea starostelui de Rohatin, Adam Zolkiewski; dar deoarece starostele rămase în urmă cu dările către regele Poloniei, Nistor e scos din arendarea Rohatinului, cu toate protestele lui.

Din aceste proteste aflăm că Nistor avea o frumoasă avere: recolta i se ridica la 6.330 măsuri poloneze (schoch); avea vie, pescării și velnițe¹¹³.

Dintr-un act din 21 ianuarie 1616 îl aflăm pe Nistor tot la Rohatin¹¹⁴. În septembrie același an îl găsim la Căminia, unde avusese oarecari neplăceri cu niște dări¹¹⁵. În anul 1617 (19 februarie), întors în Moldova, Nistor apare sub Radu Vodă ca fost vornic¹¹⁶. Tot «fost mare vornic» iscălește Nistor pe toate actele din domnia lui Radu Vodă¹¹⁷.

100. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 24. 101. Hurmuzachi, *Doc.*, IV, 1, p. 456.

102. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 176; Melchisedec, *Cronica Romanului*, 246.

103. Hurmuzachi, *Doc.*, IV, 1, p. 466—467; vezi și M. Costin, *Letop.*, ed. I (Kogăln.), t. I, p. 229—233 și Urechlă, *Pref.*, X.

104. Ghib., *Sur.*, I, 80.

105. M. Costin, *Letop.*, ed. I, ed. Kogăln., t. I, p. 222—230.

106. *Letop.*, ed. I, t. I., p. 230. 107. Hurmuzachi, *Doc.*, II, 2, p. 382.

108. Barwinski, *op. cit.*, 201 și 205—206. 109. *Ibidem*, 202.

110. M. Costin, *Letop.*, ed. I, t. I., p. 232—233. 111. *Ibidem*, 233. 112. *Ibidem*.

113. Barwinski, 202. 114. *Ibidem*, 202—203 și 209. 115. *Ibidem*, 203.

116. Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 13.

117. Urechlă, *Schițe*, 185. Semnalăm o contradicție de date sau o transcriere eronată a documentelor. La 16 aprilie 1617, Nistor apare ca vornic, fără post (Ghib., *Sur.*, II, p. 168)

Deci, încă din 1616 Nistor se retrăsese din viața politică, după cum bine a observat Al. Philippide¹¹⁸. La 16 aprilie 1617, Radu Vodă donează lui Nistor 99 sate și părți din alte sate¹¹⁹.

Într-un document polon din 18 iunie 1618, îl aflăm pe Nistor ca decedat de foarte curînd timp¹²⁰. Către sfîrșitul vieții, el se călugărise la Mînăstirea Secu și-și luase numele de Nicodim. Tot acolo a și fost înmormîntat, împreună cu soția lui¹²¹.

*

Nistor avea la 1 septembrie 1597 patru copii : Vasile, *Gligorie*, Anastasia și Maria, glăsuește o inscripție de pe o cruce de la Mînăstirea Xiropotam¹²². Deci, cronicarul *Gligorie Ureache* s-a născut între 1590—1597, deoarece din însemnarea de sus rezultă că acei copii erau mici ca vîrstă.

Gligorie, care a moștenit o imensă avere de la tatăl său¹²³, «a învățat literatura în școalele polone», ne informează cronicarul Miron Costin¹²⁴.

Desigur că din anul 1612, *Gligorie* se află în Polonia, deoarece — după cum am văzut la biografia lui Nistor — acesta din urmă fugise acolo, cu întreaga-i familie, de frica lui Tomșa Vodă¹²⁵.

Urmărind peregrinările lui Nistor, mai putem deduce următoarele : de la 1 februarie 1612 și pînă la 14 iunie anul următor, *Gligorie* locuiește în Camenița. Așadar, putem presupune că la Camenița a învățat *Gligorie* «literatura» despre care amintește M. Costin.

De la 14 iunie 1613 și pînă la sfîrșitul aceluiași an, Nistor a locuit la Rohatin. Nu putem ști dacă *Gligorie* îl urmează acolo, sau dacă își continuă studiile la Camenița.

La începutul lui 1615, Nistor revine în Moldova. Prin urmare, *Gligorie* stătuse în Polonia între februarie 1612 și începutul lui 1615. La 20 august 1616 îl găsim pe *Gligorie* în Iași ca martor într-un proces și cu rangul de spătar. În noiembrie 1616 însă, *Gligorie* se află în Lemberge — spune un document — susținînd un proces tatălui său, *care lipsea*¹²⁶. Desigur că la 1617 (19 februarie), *Gligorie* era deja întors în Moldova o dată cu tatăl său.

La 6 martie 1628¹²⁷, *Gligorie* apare fără titlu de dregătorie. La 11 martie 1628 apare ca «boiarin»¹²⁸, deci tot fără rang, — la fel la 19 aprilie¹²⁹ și, în sfîrșit, la 11, 16 și 20 decembrie 1628 apare în rangul de logofăt al treilea¹³⁰. Nu-mi pot explica

118. *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1888, p. 121.

119. *Ghib.*, *Sur.*, II, 168—171.

120. Barwinski, 203 și 210.

121. Iorga, *Studii și doc.*, VII, 3, p. CCXLI (Cf. Iorga, *Istoria bis. rom.*, I, 242, 269).

122. Urechia, *Șchițe*, 186 : Melchisedec, *Notițe*, 15 : Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, București, 1905, p. 30 ; Jordan, *op. cit.*, vezi și *Letop. Mold.*, ed. I, t. I, p. 229. Despre Vasile, vezi Urechia, *Șchițe*, p. 186. Despre ceilalți copii ai lui Nistor, vezi M. Costăchescu, *Despre neamul...*, p. 42—43 (Cf. extras, p. 8—9).

123. M. Costăchescu, *Variu*, «I. Neculce», 1925—25, fasc. 6, p. 271—272, unde e înșirată toată averea lui Nistor.

124. M. Costin, *Despre poporul Moldovei și al Țării Româneșii*, în Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 160.

125. De cîte ori fugea Nistor, trebuia să-și ia și familia, altminteri ea ar fi plătit cu capul faptele lui ; Bălan, *Doc. bucovine*, I, p. 167.

126. Barwinski, *op. cit.*, p. 203 (Barwinski greșește presupunîndu-l școlar la anul 1616).

127. I. Minea, *O știre despre Gligorie Ureache*, în «Cercetări istorice», V—VII (1929—1931), p. 350. Minea dă ca izvor al informației sale pe *Ghib.*, *Isp.*, II, 1, p. 4, care însă e greșit. Deși n-am găsit izvorul adevărat al informației d-lui Minea, totuși o reproducem, eroarea desigur fiind datorită lișierului.

128. Cudr., *Uricar*, XVIII, 390—393, Urechia, *Pref.*, XI.

129. Urechia, *Pref.*, XI, nota 12.

130. *Creșterea Colecției Acad. pe 1911*, p. 235, col. 2.

însă două lucruri : cum de la spătăria din 1616 apare pe urmă fără rang și pe urmă, într-unul mai mic de al treilea logofăt și de ce, după trei ani, la 2 ianuarie¹³¹, 1 martie¹³² și 15 iunie¹³³ 1631, Gligorie iscălește cînd « ГИВ ВЕА ЛОГОФАТ », cînd « СИБ ЛОГОФАТ » (fost mare logofăt, cînd fost logofăt). Cum a putut Gligorie, ca, pe de o parte, de la rangul de spătar să scadă la cel de logofăt al 3-lea, iar pe de alta, ca de la rangul de boier al treilea (treti-logofăt) cum era în 1628, după trei ani de zile numai să ajungă în primul rang boieresc, de mare logofăt, și care au fost motivele de a părăsi acest rang, ca să iscălească «fost» mare logofăt ? Documentele sînt autentice ! Sau, poate a mai fost în acel timp un Gligorie Ureache ! Dar nici această ipoteză nu e confirmată de documente ! Gligorie a fost dușmanul lui Iliș Vodă. Așa că la 1632 «spătarul» Gligorie, împreună cu alți boieri pleacă la Constantinopol ca să ceară detronarea lui Iliș. Nereușindu-le sînt nevoiți să-l accepte pe Iliș, care — drept răzbunare — dă ordin să fie omoriți boierii răsvrățiți, deci și Gligorie. Boierii se răscoală iar. De data aceasta însă, nu mai apelează la Turci, ci îl detronează singuri, punind în loc pe Movilă, care *redă demnitățile lui Ureache*, spune Miron Costin¹³⁴. Dar se pare că Miron Costin n-a fost bine informat, deoarece numai spătar mare îl găsim pe Gligorie în anii : 1634, la 14 april, 25 iulie¹³⁵ și 14 august¹³⁶ ; 1635 ; la 13 martie¹³⁷, 16 aprilie¹³⁸, 5 mai¹³⁹, 29 august¹⁴⁰, 28 noiembrie¹⁴¹ ; 1636, la 24 ianuarie¹⁴², 5 și 16 aprilie¹⁴³, 26¹⁴⁴ și 28 noiembrie¹⁴⁵ ; 1637, la 26 ianuarie¹⁴⁶, 15 martie¹⁴⁷, 6 aprilie¹⁴⁸ și 7 aprilie¹⁴⁹ ; 1638, la 15 februarie¹⁵⁰, 22 martie¹⁵¹ și 27 iunie¹⁵² ; 1639, la 4 februarie¹⁵³, 9 aprilie¹⁵⁴, 27 iunie¹⁵⁵ și 12 august¹⁵⁶ ; 1640, la 11 martie¹⁵⁷ și 9 iulie¹⁵⁸ ; 1641, la 19 ianuarie¹⁵⁹, 19 februarie¹⁶⁰, 13¹⁶¹, 15¹⁶² și 21 aprilie¹⁶³, 18 mai¹⁶⁴ (cînd Gligorie Ureache vinde cronicarului Eustratie Logofătul niște iepe. Desigur că atunci au făcut ei cunoștință și a făcut astfel pe Eustratie să capete manuscrisul cronicei lui Ureache), 1 iunie¹⁶⁵ și 19 septembrie¹⁶⁶ ; 1642, la 30 martie¹⁶⁷, 6¹⁶⁸, 7¹⁶⁹ și 18 aprilie¹⁷⁰, 4 mai¹⁷¹ și 6 august¹⁷². După 6 august, precis ziua și luna n-o putem spune, Gligorie Ureache e înaintat mare vornic în țara de jos. În ori-și-ce caz, în 1642 capătă acest rang, spun documentele¹⁷³.

131. Ghib., *Sur.*, IX, 121. 132. Urechiiă, *Schițe*, 186.
 133. Ghib., *Sur.*, IX, 127. Totuși, la 1631, Gligorie apare și mare spătar ! (Urechiiă, *Pref.*, XI).
 134. *Letop. Mold.*, ed. I, t. I, p. 263—264.
 135. Urechiiă, *Pref.*, XII. 136. Ghib., *Isp.*, II, I, p. 86.
 137. Codr. *Uricar*, XIV, 99.
 138. T. G. Bulat, *Din documentele mănăstirii Văratec*. 139. Ghib., *Isp.*, II, I, p. 97.
 140. Urechiiă, *Pref.*, XII ; Ghib., *Isp.*, II, I, p. 106. Urechiiă, *Schițe*, 187 ; M. Costăchescu, *Varia*, «I. Neculce», 1923, fasc. 3, p. 36.
 141. Urechiiă, *Pre.*, XII. 142. Ghib., *Isp.*, II, I, p. 214. 143. Urechiiă, *Pre.*, XII.
 144. Ghib., *Sur.*, III, 281. 145. Ghib., *Isp.*, II, I, p. 111. 146. Antonovici, III, 37.
 147. Ghib., *Sur.*, III, 256. 148. Ghib., *Sur.*, VII, 200.
 149. Antonovici, II, 5—6 și III, 1—3. 150. Ghib., *Sur.*, III, 6.
 151. Urechiiă, *M. Costin*, I, București, 1886, p. 690, Urechiiă, *Pref.*, XII.
 152. Ghib., *Sur.*, XII, 16. 153. Codr. *Uricar*, XVI, 27. 154. Urechiiă, *Pref.*, XII.
 155. Ghib., *Sur.*, XII, 16. 156. Ghib., *Sur.*, III, 152. 157. Ghib., *Isp.*, II, I, p. 190.
 158. Ghib., *Sur.*, III, 128 ; Ghibănescu, *Arhiva Muzeului municipal. Doc. slavo-române*, fasc. I. Iași, 1928, p. 43 ; Ghib., *Sur.*, XXI, 43—41.
 159. Ghib. *Sur.*, III, 284. 160. Ghib., *Isp.*, II, I, p. 232 ; Urechiiă, *Pref.*, XII.
 161. Iorga, *Studii și doc.*, V, I, p. 551. 162. Codr., *Uricar*, VII, 5.
 163. Ghib., *Sur.*, VIII, 264. 164. Ghib., *Sur.*, III, 309. 165. Ghib., *Sur.*, III, 331.
 166. *Ibid.*, 141.
 167. Adolf Wickenhauser, *Moldowa oder Beiträge su einem Urkundenbuch für die Moldau und Bukowina*, Wien, 1862, t. I, p. 33 și 108.
 168. Iorga, *Studii și doc.*, VI, 97. 169. Ghib., *Sur.*, XXI, 49—50.
 170. Ghib., *Sur.*, III, 222 ; Ghib., *Arh. Muzeului*, I, p. 49, 50. 171. Ghib., *Sur.*, III, 126.
 172. Urechiiă, *Pref.*, XII. 173. *Ibidem*, Ghib., *Isp.*, II, 2, p. 4.

În anul următor se menține în mare vornicie¹⁷⁴, deținind acest rang la 21 februarie¹⁷⁵ și 9 martie (cînd împarte averea rămasă de la tatăl său Nistor)¹⁷⁶.

Tot mare vornic în țara de jos îl aflăm și în anii următori: 1644, la 28 februarie, 18 aprilie¹⁷⁷, 15 iunie¹⁷⁸, 15¹⁷⁹, 16¹⁸⁰ și 31 iulie¹⁸¹, 18¹⁸² și 28 septembrie¹⁸³; 1645, la 16 septembrie¹⁸⁴ și 20 octombrie¹⁸⁵; 1646, la 15¹⁸⁶ și 20 februarie¹⁸⁷, 24¹⁸⁸, 25 și 26 martie¹⁸⁹, 1 iunie¹⁹⁰, 10 septembrie¹⁹¹, și 20 octombrie¹⁹²; 1647, la 8 aprilie¹⁹³.

La 15 aprilie 1647, Gligorie Ureache apare pentru ultima oară ca mare vornic în țara de jos și ca fiind în viață¹⁹⁴. Iar într-un document din 3 mai 1647 se arată împărțirea averii rămasă de la Gligorie către copiii lui¹⁹⁵. De aci rezultă că Gligorie Ureache a murit între 15 aprilie și 3 mai 1647.

LUCIAN PREDESCU

174. Urechia, *Schițe*, 187; Costăchescu, *Op. cit.*, în «I. Neculce», p. 271; Ghib., *Arh. Muz.*, I, 54. Iorga, *Studii și doc.* V, 28 (Cf. *ibidem*, St. O. Grecianu, *Genealogiile documentate*, I, București, 1913, p. 412).

175. Ghib., *Sur.*, XXI, 54.

176. Ghib., *Isp.*, VI, 2, p. 152—154.

177. Urechia, *Pref.*, XII.

178. Ghib., *Isp.* II, 2, p. 63.

179. Urechia, *Pref.*, XII.

180. *Idem*, XIII.

181. *Idem*, Ghib., *Isp.*, II, 2, p. 69.

182. Urechia, *Pref.*, XIII, Hasdeu, *Arh. ist.*, I, 1, p. 120.

183. Ghib., *Isp.*, II, 2, p. 48.

184. Ghib., *Sur.*, V, 305.

185. Urechia, *Pref.*, XIII.

186. Ghib., *Isp.*, II, 2, p. 98; Urechia, *Pref.*, XIII.

187. Ghib., *Sur.*, III, 311.

188. Ghib., *Isp.*, II, 2, p. 106.

189. Urechia, *Pref.*, XIII.

190. Ghib., *Sur.*, III, 119.

191. Ghib., *Isp.*, III, 1, 47.

192. Ghib., *Isp.*, II, 2, p. 89.

193. Urechia, *Pref.*, XIII.

194. Urechia, *N. Costin*, I, 690.

195. Urechia, *Schițe*, 189.

În afară de izvoarele citate în cursul studiului, despre Grigore și Nestor Ureche au mai scris următorii, care, însă, nu aduc date inedite sau sigure. Le menționăm totuși, pentru ca ar putea fi folosite de acci ce privesc studiul din alt punct de vedere decît al nostru: Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Biblioteca pentru toți: Gh. Adamescu, *Noțiuni de istoria limbii și literaturii române*, Buc., 1899, p. 151; Șerban Cioculescu, *Testamentul reciproc între jiiica și ginerele lui Gr. Ureche*, în «Adevărul» din 8 sept. 1934; Aron Densusianu, *Istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1885 (ed. II, Iași, 1891); Elena Effimiu, *Antimira, fața vornicului Gr. Ureche*, în «Revista Arhiveilor», an. II, 1926, nr. 3, p. 270—272; C. C. Giurescu, *Introducere la opera: Gr. Ureche Vornic și Simion Dascălul, Letopisețul Țării Moldovei*, Craiova, 1934, p. XXXVI—XXXIX; P. V. Haneș, *Istoria literaturii române*, Buc., 1924; E. Hodoș, *Manual de istoria literaturii române*, Caransebeș, 1893, p. 214—; Paul Hunfolvy, *Die Rumänen und ihre Ansprüche*, Wien und Tescsen, 1883, p. 288—290; N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, sec. XVIII, București, 1911, vol. I și II (cf. ed. II, vol. I, București, 1925, p. 285); N. Iorga, *Istoria literaturii religioase*, București, 1904; O. G. Lecca, *Familile boierești române*, București, 1899, p. 479—483; Ilie Mînea, *Din istoria culturii românești*, I, Iași, 1935, p. 43—50; G. Pascu, *Istoria literaturii române*, sec. XVII, Iași, 1922, p. 44; Gr. V. Pop. *Conspectul*, I, București, 1875, p. 46; Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române vechi*, ed. I, Sibiu, 1921 (ed. II, Sibiu 1930); I. Sbierea, *Mișcări culturale*, Cernăuți, 1897, p. 168; Șerban Al. Răzeșu, *Gr. Ureche*, în «Albina», 1934, nr. 47.

LA 80 DE ANI DE LA MOARTEA LUI EMINESCU

Acum optzeci de ani, în noaptea de miercuri, spre joi, 15 (27) iunie 1889, înțins pe un pat din Ospiciul «Caritas» al doctorului Șuțu, din str. Plantelor, se stingea din viață Mihai Eminescu.

Era singur. Departe de prieteni și prietene, departe de Harieta lui, care-l îngrijise cu o singulară dragoste și despre care poetul scria într-o scrisoare: «Am o soră un geniu în felul ei, cu o memorie ca a lui Napoleon I, și cu o înțelepciune naturală, cum rar se află».

Nimeni n-a vegheat în noaptea aceea lângă patul geniului pe care conștiința îl părăsise pe trei sferturi și care a fost găsit mort în dimineața zilei de joi.

Eminescu a avut, desigur, contemporani care l-au iubit cu adevărat. Ei au participat la «îngroparea rămășițelor poetului Eminescu, cum stă scris în ziarul «Constituționalul»¹.

Citim printre altele în acest ziar: «Sunt orele cinci după-amiază. Preparativele terminate. În biserică (Sfintul Gheorghe) afluență mare de lume care vine să vadă pe Eminescu pentru ultima oară... Cei mai mulți studenți și ziarști. Toți stau la locul lor cu inima plină de durere, cu lacrimi în ochi.

Catafalcul este de o simplitate remarcabilă. O singură luminare de seară luminează acest catafalc, împodobit cu coroane, flori și ramuri de tei.

Coroanele sunt șase la număr și le-au adus Redacția «Fintinei Blanduziei», ziarul Naționalul, ziarul Academia Română, Redacția Constituționalului, Soc. Studenților universitari, «Unirea» și în fine, Presa Română.

Lângă luminare sunt depuse «poeziile» poetului, Convorbirile literare și Fintina Blanduziei...

Corul, de sub conducerea d-lui Costache Bărcănescu, dulcele cântăreț, mișcă puternic asistența mai cu seamă cu imnul «Ultima-mi dorință», pe versurile poetului.

La sfârșitul ceremoniei, d. Gr. Ventura, șeful redactor al Adevărului, pronunță un mic discurs în care face elogiul lui Eminescu ca poet și ziarist.

La plecarea din biserică mulți asistenți, începînd cu d-na Maiorescu, rup câte o frunză de pe catafalc pentru a o păstra ca amintire.

La 6 ore seara, cortegiul pornește în ordinea următoare :

Trei jandarmi călări. Un preot singur într-o trăsură. Corul. Carul funebru tras de doi cai, simplu și îmbrăcat în negru. După car, în rînd dd. Th. Rosetti, Lascăr Catargiu (primul ministru), T. Maiorescu. Apoi d. Cogălniceanu, Laurian, Mihăilescu și în fine lumea ziaristică, studenții și prietenii.

În fața Universității, cortegiul se oprește și vorbesc dd. Aug. Laurian și Calmuschi (din partea studenților).

La orele 7 jumătate, cortegiul ajunge la Cimitir, unde patru studenți ai Școlii normale, duc sicriul pînă la mormînt. Asistenții sînt foarte emoționați. Mulți plîng. Dl. Dr. Neagoe, amic din tinerețe și coleg de școală cu poetul, cu o voce înecată în lacrimi, rostește o cuvîntare».

1. *Constituționalul* din 20 iunie (2 iulie) 1889.

Astfel s-a încheiat o viață trudnică pentru cel ce a fost Eminescu, dar minunat de rodnică pentru neamul românesc.

Aminteam acestea, mai de mult², și nu e an — la aceeași dată —, nu e prilej de comemorare să nu ne înduioșăm de tragica soartă a lui Eminescu.

La 22 iunie 1889, Harieta lui dragă scria doamnei C. Emilian din depărtarea în care priveghease neputincioasă — paralizată — moartea poetului unui neam în-treg și nu a unei simple asociații literare: «Nu sunt în stare a vă descrie nici ce am privit cu ochii mei, nici ce am întâmpinat, de nu am fost în stare a vă scrie nimic. Atita vă spun și, vă rog să spuneți la toți că nenorocitul meu frate, a murit în cea din urmă mizerie...».

Cei care cunosc, cit de cit, ceva din viața poetului, sărăcia, amintită de Harieta, a constituit fundamentul existenței materiale a lui Eminescu.

Despre această stare de sărăcie înlănțuitoare a scris de numeroase ori Eminescu. Iată, ce spunea el într-o scrisoare către Veronica Micle la 28 februarie 1882: «Bolnav, neavînd nici o poziție socială sigură, prin care să-ți pot pregăti un trai modest și poate fericit alături de mine, sărac, precum bine știi că sunt și avînd pururea grija zilei de mâine, tu crezi că eu așa putea fi atît de nelegiuît să pot veni lîngă tine, și să nu vreau să vin, mă crezi de o sută de ori mai mizerabil de cum sunt în stare a fi».

De această condiție Eminescu nu va putea scăpa.

Prietenii lui Eminescu l-au iubit, de sigur, pe poet, așa cum merita, chiar dacă nu l-au ajutat așa cum trebuia și puteau s-o facă. Știm bine că e o naivitate să crezi că poți rupe un om de geniu de pătimirea lui. Poți doar să-i îndulcești viața. E ceea ce s-a făcut incomplet cu Eminescu.

Respectul tradiției este înrădăcinat în Eminescu și arată o deosebită înțelegere pentru spiritul neîntinat al creștinului.

El s-a afișat ca un «laudator temporis acti» după expresia horațiană, privind «zilele de-aur a scripturelor române» sau evocînd cu nostalgice-figuri pilduitoare din trecut. De aceea, unii l-au considerat paseist. Printre aceste evocări stă și figura filozofului Iosif din «*La curtea cuconului Vasile Creangă*». Iată cum îl caracterizează Eminescu: «Acest om avea o istorie ciudată. Cu o adîncă plecare religioasă, el se hotărîse a merge-n mănăstire, dar în urmă și-a schimbat planul. El a vîndut partea lui de moșie fraților săi, cu banii scoși a înzestrat fete sărace, și-n urmă a apucat-o pe jos cătră sfîntul mormînt și cătră Muntele Athos. Văzuse multă lume, auzise multe, era foarte citit, deși, se înțelege, în materie bisericască. Nu era sfînt a cărui biografie să nu o știe».

Despre stilul de viață al acestui Iosif, Eminescu mai dă următoarele precizări: «La masă el pretindea totdeauna locul cel din urmă, mîncă numai de post și bea numai apă. Ședea într-o camera fără incuietoare și toate mobilele lui erau lucrate din topor de mîna lui proprie. Cîteva scînduri pe două scăunașe erau patul lui acoperit cu-un mîndin de paie — o masă plină cu cărți bisericăști și mîrene de pe vremea lui, un scaun de lemn fără spate, niște icoane vechi lucrate de mîini călu-gărești pe păreții albi ca omătul — atîta era totul. Fereastră lui era în soare, ceea ca da întregului simplu o arătare plăcută. El nu se supăra de nimic în lume, nimeni n-auzea vorbă slabă din gura lui. Altfel toată ziua-și făcea de lucru. Lega cărți, lucra roți foarte solide, zugrăvea icoane pe scînduri mici geluite... Toate apucăturile lui erau de pustnic, și dacă nu pustnicea era pentru că-i erau într-adevăr dragi oamenii; el n-ar fi putut trăi departe de ei, deși nu-mpărtășea așa numitele plăceri și trebuințe ale lor.

Sigur era cum că acest om era pe deplin fericit. Cine-l vedea mîncînd adesea numai azimă albă, coaptă pe vatra sobei lui, și bînd apă curată de izvor, puțînd dispune de atîtea și nedispunînd de nimic, poate că se mira, dar nimănui nu i-ar fi trecut prin mînte că acest om ar putea fi nefericit. Atît de firesc era traful lui, cu toată originalitatea. Cînd vorbea, gura lui era aceea a înțelepciunii. Pildele lui biblice și dulceața limbii sale erau o mîngîiere pentru orișicine, și încă cu atît mai

2. «Duminică» din 27 iunie 1943 despre «*Înmormîntarea lui Eminescu*».

mare, dacă cineva îl cunoaște. Cine se mai putea îndoi asupra prețului adevărat al lucrurilor lumești dorite sau pierdute, când vedea cum un om într-adevăr înțelept se lepădase atât de ușor de ele și că, prin această lepădare, el corjase ceea ce ei contau prin ele : fericirea. Mai clar ori mai neclar fiecare o simțea aceasta, venind în contact cu el»³.

Rar găsești în toată literatura universală un portret atât de sugestiv și de pregnant, de plastic și de reprezentativ pentru o întreagă categorie de oameni — și în atât de puține cuvinte — ca al acestui fericit Iosif. Iubirea fecundă de oameni, legământul liber consimțit al sărăciei, purității și detașării, vorbirea ca și trăirea de înțelept dau figurii lui Iosif o aureolă de sfințenie. Același nume de Iosif revine într-o altă schiță a lui Eminescu, care poate în gândul, rămas ascuns nouă, al poetului, trebuia să completeze portretul de mai sus. Moș Iosif față de celălalt denumit, precum am văzut, filozoful sau fericitul Iosif — considera că : «Biblia era simbolul întregii manieri de a privi lumea și a cugetărilor lui»⁴.

Poetul Luceafărului animat de aceeași dragoste pentru tradițiile creștine, scrie versuri inspirate de colinde. Este în acestea o vibrație proprie ce îngână, cu un iz de originalitate, obișnuita formă de poezie populară. De pildă *Colinde, Colinde* (1878)⁵.

Colinde, colinde
Sosiră colindele
Luminele'ntinde
Și toate aprinde-ie

Christos muritorii
În fașe l-impătore

Să vie păstorii
Și magii alături

Și lui i se'nchină
Cu floarea cuvintelor
C'aduce lumină
În noaptea mormintelor.

Pe aceeași linie de inspirație, Eminescu acumulează o seamă de variante precum și *Rugăciunea* (1879) integrată în poezia «Ta twam asi»⁶.

Din versurile Rugăciunii, transcriem următoarea :

Nădejde și 'ntărire
Și zid de mîntuire
Pre tine cîștigîndu-te
Îngenunchem rugîndu-te
De chinuri ce ne bîntue
Mario tu ne mîntue
O Sfîntă Marie

Tu maica durerilor
Regina tăriiilor
Tăria soliilor
Isvorîndurărilor
Luceafăr al mărilor
Îndură-te, pleacă-te
Nădejdea corăbiei
Învîngerea sabiei

3. M. Eminescu, *Proza literară*, Ediția pentru literatură, 1961, p. 291—292.

4. M. Eminescu, *Proză literară*, 1961, p. 307. Vezi și «Introducere» criticului Eugen Simion la această ediție.

5. M. Eminescu, *Opere*, vol. V, p. 366

6. M. Eminescu, *Opere*, p. 383.

Crăiasă alegîndu-te
Îngenunchem rugîndu-te
Înaltă-ne, ne mîntue
Din valul ce ne bîntue
Fii scut de întărire
Și zid de mîntuire
Și dreapta ta'ncercată
Asupra-ne coboară
O maică precurată
Și pururea fecioară

Marie !

Noi, ce din mila sfîntului
Umbră facem pămîntului
Rugăm-ne'ndurărilor
Luceafărului mărilor
Ascultă-a noastre plîngerii
Regină preste îngerii
Din neguri te arată
Lumină dulce clară
O maică precurată
Și pururea fecioară

Marie !

Limantul sârmanilor
 Și soarele anilor
 Balsamul răniților
 Norocul iubiților
 O dă-ne tărie
 Sfântă Marie.

Isuse Hristoase
 Isvor mîntuirilor
 De oameni iubitorule
 Mîntuitorule
 De acum și pururea
 Și'n vecii vecilor.

Eminescu a prelucrat versurile pînă a ajuns la următoarea formulare poetică, de o rară puritate a acestei rugăciuni :⁷

Rugămu-ne'ndurătorilor
 Luceafărului mărilor !
 Din valul ce ne bîntue
 Înaltă-ne, ne mîntue !
 Privirea adorată
 Asupra-ne coboară.
 O maică preacurată
 Și pururea fecioară.
 Marie !

Au trecut optzeci de ani de cînd a murit cei ce cu atîta simțire scrisese cîndva această poezie.

Prin rîndurile de față am încercat să redăm cît de vibrant era sufletul eminescian, ca un pios omagiu pentru cel ce a fost și rămîne marele poet al neamului românesc.

N. AR. ACTERIAN

7. M. Eminescu, *op. cit.*, vol V, p. 394.

PREDOSLOVII INEDITE

Prodosloviile care deschid manuscrise sau cărți tipărite, scrise fie de clerici, fie de laici, prezintă un deosebit interes prin originalitatea lor, sau prin atmosfera vremii pe care o trăiesc și o manifestă prin scris. Sînt forme de cultură trecută pe care cunoscîndu-le... «putem să ne dăm mai bine seama de evoluția omenirii și discernem mai ușor necesarul de nefolositor...». Sînt forme esențiale literare care ne arată procesul... «gîndirii omenești»¹.

Manuscrisele, cărțile erau... «de acelea, care sunau românește la urechea poporului întreg, de la nașterea pruncului pînă la astrucarea moșneagului», după intuiția atît de reală a lui Alexandru Odobescu², și acestea au fost cele care... au păstrat gustul cetirii, a făcut să se audă limba românească în toate stratele populației»³.

«Pe lângă puținele cărți multiplicare prin tipar se răspîndeau în secolii trecuți, între pușinii cărturari români, călugări, preoți și mireni, un număr însemnat de cărți scrise cu mîna, de cuprins mult mai variat decît cele tipărite...»⁴. ...«Manuscrisurile noastre formează o neprețuită arhivă a minții și a gîndirii strămoșilor noștri dinainte de mijlocul secolului trecut...»⁵.

Biserica a fost mereu prezentă în fața acestui efort de a păstra limba poporului, prin împingerea ei spre a înlocui limbile slavă și greacă, ce se instalaseră puternic în cultul și cultura noastră.

De aceea e bine să amintim actul... «din Horez din 29 novembre 1719»... «unde se adunase în sinod vlădica și stareții mînăstirilor de peste Olt, — învățatul Damaschin, fost tipăritor de cărți religioase la Buzău, Ioan arhimandritul Horezului, Ștefan egumen de Bistrița, Ștefan de la Arnota, Pahomie de la Govora...» care prin punctul «al zecilea» hotărâu a... «se înălța aici două școli: una românească, alta latinească; cea românească să fie la Rîmnic supt grija episcopului, a mînăstirilor și popilor, și cheituielile pentru dascăli și *copiii săraci* (s.n.) să fie de la dîștii»⁶, hotărîre care ilustrează suficient participarea reprezentanților bisericii noastre în acțiunea continuării și dezvoltării limbii românești literare.

Ca o confirmare a celor spuse, dăm predosloviile scrise de un laic: proin logofătul de vistierie Gheorghe Dieconescu, care nu se mulțumește numai să aducă laude starețului *Climentu*⁷, de la mînăstirea *Găvanele* din Buzău, dar să prezinte și

1. Sacerdoșeanu A., *Predosloviile cărților românești*, I, 1508—1647, București, 1938, p. 5.

2. Apud: N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)*, vol. I. București, 1901, p. 511, nota I.

3. *Ibidem*, p. 511.

4. Blanu I., *Catalogul manuscrisurilor românești*, tom I, București, 1907, p. IV.

5. *Ibidem*, p. VII.

6. N. Iorga, *op. cit.*, p. 516.

7. *Catastihulu*... Academia, Republicii Socialiste România, *ms. rom. nr. 4385*, f. 6 r. «Pome(l)-necu părintelul Climentu ieroschimonahu, starețulu s(ă)ntului schit».

Acest pomel nec valoros are două frontispicii lucrate în peniță cu cerneală neagră șters și ocru, unul la f. 2 r: I(isu)s H(risto)s în centru, în nori, cu trei chipuri îngerești împrejur, înca-

anumite aspecte ale gândirii epocii, expresii încărcate de adinci semnificații, avînd darul să ne poarte și prin istorie, și prin folclor, și prin conceptele apocrife religioase, ce erau în mare circulație la începutul secolului al XIX-lea.

Climent, starețul Găvanelor, îi ceruse să copieze un *Pateric Pecerscăi*, cu viețile sfinților și cuvioșilor celebrei mănăstiri din Kiev, fapt pe care Gheorghe Diconescu îl împlinește, scriind și aceste valoroase predoslovii, necunoscute pînă acum⁸:

«Ajută Doamne nevrednicii mele». Iartă ci(n)stite și întru bună viață cu cuviință sf(ă)ntă și dă milostivu nostru Dumn(e)zeu, priimit în partea da dreapta a cuvioșilor săi celor bine plăcuți, sfinte părinte al meu sufletesc, chir Climente. Cu umilit suflet mă rog stăpînirii tale cei duh(o)vnicesti, primește aciastă innainte cuviincioasă cuvântare către încuviințarea sufleteștii mele stăpîniri, dă la mine nevrednicul, cel plecat cu mătanie pănă la pămănt, și mă învrednicește sărutării duhovnicestii tale drepte și mă înarmează cu ființa rugăciunii sfinții tale, a face început într-acestaș chip.

«Partea cea dintăiu a innantei cuvintării, blagosloveste părinte :

«Năravurile cuvioșii tale celei sfinte, dă când ai luat dă l(a) H(r)i(s)(tos) jugul și sarcina, carele povestește stănta ev(an)ghelie, dă la mintea mea cea întunecată, cu norul neștiinții, și al nepriceperii, nu poate cum într-alt a le scrie împrejur cu cuvântul. Nu știe nici mijlocul începerii, nici al sfârșirii. p(en)tru că dă tot sântu dăpărtat și dă puțină vrednicie. Mă mir și mă ciudesc. cui să mă chitesc, cum să încep noima începutului, cum să mergu cu noima săvârșitului.

Atăta numai că iarăși cu ajutoriul darului D(u)hului sfântu voui fi povățuit a începe cuvântarea aciasta, dă la cartea cîntărilor, psaltirea, adică dă cărele zice marele Vasilie, că mai bine iaste a sta soarele pă ceriu din călătoria sa de căt aceia în biserică să nu să citească.

Drept aceia, duhovnicescule al meu părinte, încep așa : Doamne rîvna casii tale m-au mîncat (psalm 68 stih 12) și iarăși, bună este mie legea gurii tale mai vartos de căt mii dă aur și dă argint (psalm 118 stih 72) Dă aceste 2 ale lui David stihuri, foarte ai fost săgetat. Săgețile tale s-au înfipt în mine și ai întărit preste mine mîna ta (psalm 37 stih 21) și inarmăndu-te cu armele D(u)h(ului) încă dă când ai fost la sfântul schit *Fundătura* (s.n.) acolo cătă osteneală și osărdie ai pus, eu nu pot vădi. Dă cîndu ai venit aici la acest sfânt schit Găvanele (unde acum te afli) indoită și întreită strădanie, cu trup, cu suflet, după cum știe Domnul. Vedem sfintele scripturi că din păcatile norodului multe pedepse s-au primit pre pămînt, care s-au atînsu după dreptate. Nu numai de norodul cel păcătos, ci și de sfinte mănăstiri, și alte lucruri. însă eu la acele semni ce afli în scripturi, p(en)tru lungimea (lor) pomonescu numai dă cutremurul ce au fost acum la l(ea)t (1)803 oct-

drate în frumos desen floral. Deasupra lui Is. Hr., scrie : «Testamentu», iar dedesubt versurile :

«Ingerii și testamentul al(ă)ntului ochitu

Ca să fie tot numele ctitorilor pomenuți.

Pre cîți ctitori cu numele lor iscălit

Sufletele lor în odihna ratului odihnit.

Mînuitorului nostru I(isus) H(ristos) îi bl(a)g(osto)veaște

Și la cartea vieții scriindu-i îi pomeneaște.

Celoru răposai odihnă bună dăruindu-le

Și viață fericită în raiu făgădu(i)ndu-i-le.

Celoru vii iarăși viață cu fericire,

Și de toate fărădelegi le dă izbăvire».

La f. 3 a alt desen, în aceleași culori, reprezentînd doi lei ce (în un cerc încadrat în linii geometrice, fiind scris în mijlocul cercului : «Si(ă)ntu s schiitu Găvanile» (cu cerneală roșie). Jos : «1806» (cu cerneală neagră). Data mai e și pe f. 2 a : «Sept. 15—1806». Cf. și Ioan C. Filitti : *Biserici și ctitori... Schitul Găvanile* (Buzău) în *B.O.R.*, seria III, an L., nr. 2 (611), febr. 1932, p. 129. Autorul reproduce pomelnice, dar nu menționează aceste valoroase versuri și desene.

8. Manuscrisul se află la fostul schit Găvanul (Buzău). Cf. Pr. Sandu Tudor, *Schitul Găvanu*, ms., p. 18, cap. *Cărți vechi cu note*, nr. 2.

(om)v(rie) 14, de carele multe mănăstiri și biserici s-au vătămat cu dărăpănare, precum am văzut cu ochii.

Așa dar s-au dărăpănat și schitul acesta cel de piatră al Găvanelor, unde iarăși câtă sfărâmare de înemă, câtă durere, asudare, ostenele și nesocotită osîrdie (răvna casii tale m-au mâncat) pîindu-s-au a rădîcat dă iznoavă schit dă lemn, și cu ajutorul lui Dumnezeu, cu blagoslovenia maicii sale, și a ierarhului Nicolae (al căroa e hramul) pă cum și cu răvna ctitorilor l-a adus întru fericită stare ce acum să află, arzându cu duhul și ne dănd trupului odilnă nici căt până nu l-ai înnoit și l-ai întemeiat.

Plinească-ți Domnul cererea ta și arderea de tot a ta să să îngrășă (psalm 19 stih 3—4). Solomon luindu de la Dumn(e)zeu toată lumina înțelepciunii și cercând toate tainele firii, cele din ceriu, cele de pre pămînt, cele trecute, cele de acum și cele viitoare, au hotărât dupe toate acestea cum că în lume, supt soare, nu este nici un lucru nou. Iar Dumn(e)zeu cel atolputernic au făcut de tot un lucru nou, ce n-au fost niciodată, nici va mai fi vreodinioară, în veacurile viitoare. Dar însă ce este aceia? Iaste o fecioară măică, dar acum măică, măică a lui Dumn(e)zeu, care ce mai minunat lucru poate să facă darul lui Dumn(e)zeu: o fecoară, măică lui Dumnezeu. Asemănăm într-acesta-ș că și duhovniceasca ta înțelepciune, sufleteasca ta datorie, dupre ce ai făcut schitul nou, din toate alcătuirile, în stare vrednică dă laudă.

După ce ai înzestratul cu toate trebuincioasele cărți dă tot felul, către în forma tiparului, câte scrise cu mîna, cu osteneală și plată îndestulându-l spre folosul de obște, care să citească la vremea lor, toate cu bună orînduială, nelăsând vreuna a zăcea ascunsă întru nebagare de seamă, precum umnează cei ce ascund talantul Domnului, ci toate întru iveală să fie (precum zice: nimenea aprinzându lumînare o pune sub obroc).

Deci încă neîndăstulându-te cu acestea, ci pur(u)rea răvnindu, și plimbându-te cu duhul, cercând cu gîndul a mai afla vreo carte vestită spre a înmulți darul.

Ai aflat la cuviosul starețu de la Găvanul, chir Varision, o prea minunată și vestită carte, care n-au mai fost pă aicea nici odată, adică *patericol pecerscîi* (s.n) dă viețile prea cuviosilor părinți dă acolo din țara rosească. Și vîănându-l cu undița dragostii cei sufletești, pă dată, cu scrisori de rugăciune, primîndu-l dă la schitul Găvanul, nu știu ce pricină, sau din cele ce mai nainte am scris eu ticălosul și am adus pîrgă sfinții tale. Cum copia aceia de judecata lui Pilat, i altă cârtică de părintești învățături p(en)tru răbdare, și altă cârtică iarăși frumoasă călugărească, după cea de la schitul Răteștilor, i din alte scrisori. Sau din vreo înștiințare de la București ce vei fi priimit p(en)tru ticăloșia mea, cum că așa fi oare ceva, sau din vreo părere de ipolipsi⁹, nu știu din ce alt, m-ai însărcinat pre mine ticălosul cu numitul acesta patericol a-l scrie.

Deci dar ascultătoriu, și supus fiind poruncii tale duhovnicești, iată cu ajutoriu dumnezeesc și al Maicii Sale, cu rugăciunile a tuturor prea cuviosilor părinți dintr-ânsul, și cu sufleteasca blagoslovenia sfinț(ii) tale, începându-l dă la april în 7 zile a scrie, până astăzi în 11 zile, am desăvîrșit sfînt lucrul acesta. Scriindu-l cu mare perierghie¹⁰ și cu scumpă luare aminte. Din care, mult eu nevrednicul, rămăiu folosit în suflet, și nu-mi fie a mă lauda, fără numai întru neputințele mele, după zisa apostolului.

Iată am alcătuit și am așăzat și scară precum să va vedea, prin care, pă lesne va putea cineva găsi pă dată, viața fieșterăru cuvios, ce va vrea să citească p(en)tru mîngăerea sufletului său.

Cu cuvîntă dar am socotit prea blînde al meu duhovnicesc părinte, după partea aciasta dîntăi a cuvîntării, să încep și să isprăvesc și partea a doa, într-alte cuvinte, cum să va vedea.

«Partea a doa a cuvîntării, *blag(oslo)(v)(ește) părinte.*

«Tot cel ușor lucru să înalță lesne sus la cer, iar tot cel greu lucru să pleacă în jos. Însă între ceilalți ce tac p(en)tru lungimea, numai de doi preaslăviți voiu

9. Ipolipsi (gr.) = considerație.

10. Perierghie (gr.) = grîlă curloasă.

scrie aicea. Pavel apostolu au fost foarte ușor, n-au fost îngreoiat de păcate. p(en)tru aceia s-au răpit până la al treilea ceriu, precum de sine însuși zice (către II Corințeni cap. 12). Proorocul Ilie iarăși au fost ușor, n-au fost îngreoiat de păcate. p(en)tru aceia au fost rădicați la ceriu. Dar nu până la al treilea, că acela iaste ceriul empiriarescu pã care lăcuște Dumn(e)zeu, îngerii și sufletele dreptilor, pã cum zice, ceriul cerului Domnului (psalm 103 stih 25). Nici către al doilea ceriu, ce să chiiamă fermentamentalnesc, pã care să află stelele, nu este rădicaț Ilie, ci este rădicaț către ceriul dintâiu, din văzduh, ce iaste mai jos, p(en)tru care zice pãsările ceriului (psalm 103 stih 12), cu car de foc, cu cai de foc, și dus la raiul cel dă pre pãmint, sau într-alt locu însemnat lui de Dumn(e)zeu, unde petrece până acum în trup muritor, p(en)tru care scrie că mai nainte de sfișitul lumii va muri și el, dă mâinile lui antihrist. Drept aceia și p(en)tru sfinții prea cuvioșii aceștia dă voi tăcea eu aici cum că n-au fost ușori desăvîrșit, precum acei ce s-au pomenit, mă dăpărtezu de adevăr, și mă și mă (sic) va dăfăima cuvântul ce zice: Ci cu cuviniță este a lăuda pã sfinții cuvioșii împreună cu David zicând: minunat au făcut Dum(ne)zeu pre cel cuvios al său (psalm 30,24) p(en)tru că petrecerea lor cea ușoară s-au suit până la ceruri și adevărul vieții lor până la nori (psalm 56,13) ale căror sfinte moaște întregi sânt și până astăzi la Pecersca întru nesticăciune. iar sufletele lor sânt în mâna lui Dumnezeu, după cum arată parimiia...

Adevărat oameni cerești îngerî pãmântești, proorocul Ilie au avut numai un cojoc, și acela l-au lăsat lui Eliseiu, și au făcut minune cu despărțirea apei

Cuvioșii au avut unii numai câte o rasă, și cum s-au atinsu dă bolnavi. s-au făcut sănătoși de orice bo(a)lă era coprinși. Întru a căroara sfântă soartă a părții cei drepte, sãrguiești, vedem, și cuvioșia ta a te pãrtăși. Dar și de nu te socotești a fi acum aicea, asemenea lor, însă eu adeverez că nici dăparte ești, și acolo împreună vei petrece cu dânșii

Din zidirea și înfrumusețarea mănăstirilor, să slăvește Dum(ne)zeu cu buna orânduială, să pomeneste numele, să laudă răvna ctitorilor, să fericesc nevoitorii și sãrguitorii, iș(i) găsesc răpaos cei ce fug din politie.

Deci și sfântul acesta schit nu se doosebește dintru ce(a)lea. Tot neamul sfinților cu săvârșită cuviniță au iubit sfintele scripturi. le-au urmat pre ele și cu fapta. p(en)tr(u) că precum nici un lucru din cele ce sânt, nici mai de cinste, nici mai trebuincioase, și mai de obște nu iaste (dă cum mai nasoale...) ¹¹, dar cu cât mai vartos Sfânta Scriptură și ia (ea) vede unde să înalță cuvintul cându zice însuș(i) Dum(ne)zeu, că ceriul și pãmântul vor trece, iar cuvintele mele nu, p(en)tr(u) aceia ne silește Pavel apostolu, cemetăți scripturile și vei afla într-ânsele viață vecinică. Și iarăși apostolu, dășteaptă-te cel ce dormi, și te scoală, și te va lumina H(ri)s(tos). Întru aceasta-și chip nu conținește dar, acel ce mie mi-iau poruncit p(en)tru scrisul Patericolui, nevoindu-se într-aceasta cu scopos ca după ce să va mulț cu pace între cel dorit, și dă tot felul dă cărți, să rămăe schitului p(en)tru povățuirea și mângăerea sufletelor fraților, părinților și fiilor cei sufletești. Dar și cu fapta le lași pildă de urmare, urmandu cuvântului ce zice: așa să lumineze lumina voastră înainteșă voastră i proci...

Slăvit lucru este în lume, un om ce să va învrednici de la împăratul pãmintesc întru lăudată orânduială de stăpânire. Dar nu mult mai vartos, mai slăvit și înființat lucru iaste și prea fericit, omul acela carele să va încunununa dă la împăratul ceresc cu prea sfânta orânduială, a împărății în ceriuri cu dânșul împreună p(en)tru care vedem că aici zice H(ri)s(tos) aleșilor săi, nevăzut, prin sfânta sa Ev(an)gh(e)l(ie) văzută și de pravoslavnici crezută. Bine, bună slugă credincioasă, păste puțin ai fost credincios, păste multe te voi pune.

Iar acolo va zice Domnul, față către față, în vederea a milioane dă sfinti ai săi, și a milioane dă îngerî ai săi: veniți, blagosloviți părintelui meu dă moșteniți, i proci... Dă care aciastă dumnezeiască făgăduință, în vremea cea orânduită dă Domnul, te vei învrednici sfinția ta a și te împărtăși.

Din bătrâne zile obiceiul iaste oameni cei bunî și dumnezeiești când văd că o să să mute din lumea aceasta, mai nainte lasă învățături rudelor, prietenilor, și

11. Nasoale, cu sensul «neobișnuite».

fiilor săi p(en)tru rândul casii, p(en)tru agonosita lor, cum o vor ținea, și cum o vor împărți p(en)tru sufletul lor. Avraam, Isaac, Iacov, și toți așa au făcut. Așa au făcut și David, la moarte au învățat pre fiii său Solomon să-s(ă) teamă dă Dum(ne)zeu, învățătura lui să ție, legea lui să păzească, precum scrie la a treia împărăție (cap. 2). Cărora și pre duhovnicia ta vedem dar bun următoriu, că lași sfinte cărți dă tot felul, lași învățături părintești, povățuiri și sfaturi și prigracio, precum și în aceea în cuvioasa adiaată ce ai făcut la oct(om)v(rie) 20 l(ea)t 1805, întru care lași diiadioh¹² pre ucenicul sfinții tale, pre părintele Gherasim Cernat, cu scumpa duhovnicii tale băgare de seamă și ales pă otăcărnuirea căruia ți să odihnește sufletu, și în rămășița vieții ce vei mai avea, și după ce te vei muta dă aicea, p(en)tru carele dă voiu tăcea adevărul a nu-i vădi osteneala și strădania și a sa : ne dându trupului odihnă. Ci cu trup, cu suflet pur(u)rea nu lipsește la supunerea și ascultarea cuvioșii tale p(en)tru ale schitului toate trebile, eu apoi mințu și obștea vor mărturisii adevărul p(en)tru osărdia sa. și eu voiu rămănea părtaș minciunii. Ci de aceia mărturisesc împreună cu toată obștea și zic : care cine iaste iconom bun ? și iarăș(i) : alesu-l-au pre el și l-au pus preste avuțiia sa. și preste fii săi iconom, și chivernisitoriu, și zic împreună cu David : crezut-am p(en)tru aceia am grăit (psalm 115 stih 1).

Văzu iarăși și pă părinții soborului supuinđu-se, nevoindu-să, întru aceeași ascultare urmând și ei pă cât pot, cuvântului apostolesc care zice : fraților ascultați pre mai marii voștri, și vă plecați lor, și nu lipsesc nici cu paza bisericii, dorindu dă măntuirea sufletelor. Și cu săvârșirea poslușaniilor¹³ și rucodeliilor¹⁴ întru toate și la tot cu dăsteaptă silință, nevoiță și osărdie, desăvârșit, după puțința lor, păzindu-li-să cumpăna dreptății întru una, adică după dăstoinicială, acei ce pot, cu cât poate, acei ce nu pot și sântu neputințioși, cu ce să poate, li să păzește și starea după porunca părintelui nostru Teodor Studitul, li să păzește și porunca apostolului, cei mai vârtoși cu sarcini grele, cei slabi, poslușaniile ușoare, după măsura fieștecăruia, cumpăniți sânt, și umilindu-se și ei dă cuvântul lui David : veniți fiilor, ascultați-mă pre mine, întru toate să află ascultători. Cu carii putem zice împreună cu cela ce a zis : iată eu și prunci carii mi i-au dat Dumnezeu.

Serie la cărți că tot lucru dă nu va fi întărit cu scrisoare, vine întru uitare, și întru neștiință, precum și de însuși zidirea lumii și începătoriul nostru Adam, dă-r n-ar fi lăsat noao scris în cărțile sale fiind învățat de Dum(ne)zeu, Moisi, toate le-ar fi acoperit lungimea vre(a)mii.

Dar Dumnezeu cel ce face pomenire minunilor sale, dă scriitori în vremea care va el, și ajută pre cei iubitori de osteneală, ca cele însemnate printr-acelea cetinđu-le neamurile cele mai dupe ummă, să să poată folosi.

Prea cinstite părinte primește dar aciastă puțină cstenință a mea, ce am făcut cu scrisul sfinteii aceștia patericol pecerscăi, care dupe unul vechiu, l-au adus întru învoire, mai adăogându-i pă cum am mai arătat și cu scară dup(ă) orânduială, și cu aciastă înainte cuvântare către duhovniceasca ta stăpânire, ce le-am întocmit, și le-am așazat în fruntea aceștii cărți. Și-l primește aceasta dă la mine nevrednicul, cu dragoste părintească, și cu obicinuită bunătate, și dă vreme ce soarele dă este soare, și nu poate încălzi lumea toată, dar eu dă sânt un om ticălos și dă nimic, pă cum mă numește David (psalm 8,5), vierme sânt și nu om, nu pociu a fi fără alunecare dă greșăli, fiind din fire cu neputință și slăbiciune, p(en)tru că și eu sânt supuși greșalii încă dă-le începătoriul Adam. Până atunci încă dă nu era greșală mai nainte în raiu, ci au greșit din ne ascultare și călcarea poruncii. Dar cu cât mai vârtoș eu acum să nu mă vatăme greșăli cu care încă din păntecele maicii mele sânt născut. Ci ori în cuvântu, ori în slove, sau în aketele, iartă-mă cu duhul blândețelor și nu mă pune în ponos, căci numai unul Dumn(e)zeu iaste făr(ă) de greșală (iar omul fiind supus nașterii și stricăciunii, și supus fiindu la atâte patimi, nu poate fi nedăfăimat niciodată. Ci dar învrednicindu-mă ertăciunii, mă rog deosebi, într-armează-mă pre mine cu sfinte rugăciuni p(en)tru că și dă acum

12. Diadioh (gr.) = succesor.

13. Poșlușanie (sl.) = slujbă, serviciu.

14. Rucodelii (sl.) = meșteșuguri, cioplituri.

înainte priatr-acestea inputernicindu-mă, să mă învrednicescu a sluji și la alte stăpânești porunci.

Acum dar, după toate acestea eu urmând cuvântului Sfântului Avgustin carele zice că omul să cuvine a face ceiace poate, iar p(en)tru ceiace nu poate, să cee ajutoriu de la Dum(ne)zeu. Dau sfârșit acestiia cu mulțumită și rugăciune lui Dumn(e)zeu : Mulțumescu-ți Doamne Dum(ne)zeul meu, că cu ajutorul tău, al prea curatei Maicii tale, și cu darul rugăciunilor prea cuvioșilor părinți, bine ție plăcuți, și prin blagoslovenia și povata și a plăcutului tău, ce mi-iau poruncit, am săvârșit sfântul lucru acesta al scrisului vieților lor și am făcut ascultare duhovnicescului meu părinte după cuvântul apostolului tău Pavel, ce zice : ascultați prea învățătorii voștri

Al duhovniceștii stăpânirii sfinții tale fiu suflet(es)e și plecat

Gheorghe Dieconescu proin (log(o)f(ăt) vist(ierie).

Pradoslovie către pravoslavnicii cetitori.

«Tuturora pravoslavnicilor cititori, parte bisericească, parte călugărească, parte politicească, și mirenească, care vă veți întâmpla a ceti pre aciastă sfântă carte ce să căiamă (chiamă) Patericol Perscăi, precum coprinde înlăuntru. Dântu cea întru H(ri)s(tos) înbrățișare rogu mai întâiu pre același dătătoriu de haruri a vă dărui toată bună fericire(a) pămîntească și cerească.

Al doilea mă rog pravoslavnici tuturor de obște că oetind, ori unde veți afla vre o greșală, ori în cuvinte, sau în slove, nu mă dăfăimați, și nu îndată mă puneți în ponos, ci cu duhul blândetilor îndreptați, și ertați pre mine nevrednicu, p(en)tru că nu mai Dumn(e)zeu iaste fără greșală, iar omul fiind supus nașterii, stricăciuni și tuturor patimilor, nu poate a fi fără de greșală, ci mă învredniciși iertăciuni(i) cu înțelepciune și blândețe, ca și Dum(ne)zeu să erte pre toți de obște, 1806 iun(ie) 13.

S-au început acest sfânt lucru, apr(i)l 7 vineri în săptămâna lumînată și a luat sfârșit luni iunie 11 în postul Sântpietrlului.

Al pravoslavii sfințiilor voastre și dum(nea)v(oastră),plecat

Gheorghe Dieconescu proin logof(ăt) dă vist(ierie)».

Caracteristicile ms. : 30×21 cm., coale simple, 8 file nepaginate, 190 f. paginate.

Pe primele 6 file sînt scrise predosloviile de mai sus: rugăciunea de începere și de iertăciune, predoslovia partea întâi și a doua, predoslovia către cetitori. Fîlele nu sînt paginate

Pe f. 7—8, tot nepaginate, e scara cuprinsului : partea I filele 1—94; f. 95 r. în cadru negru, desen simplu scrie : «Partea a dooa» : f. 96—190. Pe fila care începe viața «Prea cuviosului... Antonie...» e o vîgnelă florală, simetrică, lucrată în peniță.

Din ms, sînt rupte 6 f. : 73—78 care cuprindeau viața pâr. Nicon și a pâr. Varlaam.

Titlurile sînt scrise cu litere roșii, iar literile începătoare, cu cerneală roșie, mari.

Manuscrisul nu era inventariat în vara anului 1965.

Pr. SANDU TUDOR

AMBROZIE, VOIEVOD DE ZOPUȘ, CTITOR AL BISERICII DIN STREI-HUNEDOARA ?

Continuând cercetările întreprinse în ultimii ani, în cadrul Institutului de Istoria Artei, Vasile Drăguț prin comunicările *Zugravul Mihu și epoca sa* (S.C.I.A., Seria Artă Plastică nr. 1, 1966), și *Picturile bisericii din Densuș* S.C.I.A. Seria Artă Plastică nr. 2, 1966), făcea cunoscute cele mai recente descoperiri de pictori autohtoni în persoana zugravului Mihu, de la biserica fostei Mânăstiri Rîmeți (iulie 1486) și a lui Ștefan Zugravul, de la biserica din Densuș (1443).

Insemnătatea acestor laborioase investigații nu poate fi în deajuns subliniată, rezultatele lor confirmând astăzi ipoteza originii pămîntene a celor mai mulți dintre vechii zugravi de biserici din principate.

Se aduce din nou în discuție și controversata chestiune a identității *pictorului* de la Strei (Hunedoara), confundat, de data aceasta, cu cel pe care ne-am obișnuit să-l socotim pînă aci ca fiind *donatorul*: Ambrozie (Vasile Drăguț, *Biserica din Strei* în S.C.I.A., tom. 12 nr. 2, 1965, p. 299—317).

Or, dacă lectura întregitoare (*G*)rozie ni se pare puțin probabilă, credem că datarea propusă pentru portret ar putea fi mai apropiată de adevăr. Cît privește persoana reprezentată în portretul mural, intuim că nu poate fi vorba aici despre *pictor*, ci despre *donatorul* bisericii, donator ce apăruse mai de mult înfățișat în costum de cavaler, cu glugă, za măruntă și pe deasupra îmbrăcînd o tunică roșie.

Semnele crucii, pe umăr și pe piept fuseseră văzute și ele în 1932.

Mîinile întinse a rugă îl desemnau de asemeni, mai curînd ca pe un dăruitor decît ca pe un meșter zugrav, indiferent de așezarea pe care o are pictura în cuprinsul bisericii (vezi I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie*, Paris, 1932, p. 218; *Scurtă Istorie a Artelor Plastice în R.P.R.*; *Arta Românească în epoca feudală*, 1957, p. 29—30, fig. 28). Împreună cu V. Vătășanu *Istoria artei feudale în Țările Române* vol. I, *Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, p. 406), credem că inscripția, care ar putea fi ulterioară, de la vreo restaurare, dădea atît numele zugravului cît și pe cel al ctitorului.

În sprijinul acestei simple păreri, că portretul mural ar reprezenta pe donator, ne vine în minte scrisoarea, din 1345, a Papei Clement al VI-lea, adresată regelui Ungariei, în scopul prozelitismului, scrisoare latinească vizînd pe românii din Ardeal, în care se invocă, printre alte nume de voievozi și cneji valahi și numele lui *A(m)prozie voyvode de Zopus*, (Hurmuzachi, *Documente*, I, București, 1887, p. 680, 697).

Cîva timp mai înainte, Papa Clement decretase o expediție sîntă, împotriva păgînilor care pustiau așezările creștinești, cerînd obolul tuturor bisericilor și făgăduind iertarea păcatelor celor care își vor pierde viața în bătălii.

Ne gîndim că, poate, atunci va fi îmbrăcat haina de cruciat voievodul român (Amb)rozie și, în amintirea sîngeroaselor lupte, va fi pozat naivului zugrav de la Strei, îndată după întoarcerea sa acasă.

Este de fapt aceeași poveste de luptă, ce se deslușește dramatic și în pictura murală de la Leșnic, după cum arăta cândva tot Vasile Drăguț (*Biserica din Leșnic*, în S.C.I.A. seria Artă Plastică, Nr. 2, 1963) împrejurare războinică ce va fi dat naștere mai tuturor vechilor biserică, ctitorite de cneji și voievozi români din Ardeal, în acest veac al XVI-lea, tulburat de invazii otomane.

*

Recunoașterea documentară, ce ar putea surveni într-o zi, a donatorului bisericii hunedorene în persoana lui (*Am*)brozie, voievod de Zopus¹, ar aduce precizie și în datarea picturii, luminind totodată îndepărtatul trecut al vieții feudalilor români de peste munți și istoria acestui bătrîn și valoros monument de artă.

Pînă atunci, însă, firește, cele scrise mai sus nu reprezintă decît o verigă, dintr-un lanț de ipoteze.

De amintit că și existența pămîntească a ctitorului bisericii de la Lujeni: «*Domnul Teodor numit Vitolt, robul lui Christos*» (a cărei apariție ecvestră, în jurul anului 1455, până de cavaler, cu lancea în mină și cu scutul împodobit cu semnul crucii, poate fi considerată ca prima reprezentare de acest fel din pictura noastră murală) este certificată documentar, printr-un act de cancelarie domnească, la 7 septembrie 1455 «credinciosului nostru boier, pan Vitolt... acest sat de mai sus, anume Lujeni» (*Documente privind istoria României*, veacul al XIV-lea, A. Moldova vol. I (1384—1475, 1475 p. 266 doc. 320). A se vedea și Dimitrie Dan, *Lujeni*, Cernăuți, 1893, și I. D. Ștefănescu, *L'Eglise de Lujeni, Les peintures murales*, p. 5.

AL. ALEXIANU

¹ Din păcate, pînă astăzi, nici măcar localitatea Zopus n-a putut fi identificată.

ISTORICITATE ȘI REPREZENTARE ARTISTICĂ IN CİNTECUL EPIC

Ca specie literară, cîntecul epic ocupă, alături de basm și de legendă, un loc important în cadrul epicii populare românești. Cu basmul și cu legenda cîntecul epic se înrudește de aproape prin unele categorii ale sale, în sensul că, între altele, împrumută de aici anumite elemente proprii acestora¹.

Dată fiind înrudirea lui cu basmul și cu legenda, specii literare în care predomină mult elementul fantastic, miraculos, s-a născut pentru unii cercetători problema istoricității cîntecului nostru epic sau a baladei populare, cum mai este cunoscută această specie literară, ca, de altfel, și a întregului gen epic popular. S-a pus cu alte cuvinte întrebarea dacă este capabil cîntecul popular să reprezinte sau nu o valoare istorică, documentară pentru istoria și cultura poporului român.

D. Caracostea, bunăoară, nu admitea nici o legătură între folclor și istorie; el contesta posibilitatea de interpretare istorică a cîntecului popular. «E un punct de vedere greșit — spunea el, referindu-se la balada populară *Miu haiducul* — acela de a căuta obîrșia unei balade ca aceasta în o anumită figură istorică sau în un anumit fapt». «Puține erori au contribuit să ne înstrăineze nu numai de adevăratul spirit științific, dar și de dreapta intuiție estetică a baladei noastre ca părerea atît de răspîndită și foarte tenace despre istoricitatea epicii poporane»².

Pentru cei mai mulți cercetători însă, epica populară românească are un profund caracter istoric: «eroii epicii populare sînt personalități», iar realitățile relatate «evenimente istorice»³. Mai mult chiar: «ceea ce leagă laolaltă într-un șir neîntrerupt de sinteză istorică multiseculară întreaga creație a eposului eroic e însuși conținutul său esențial care ogîndește în imagini tipice poetico-muzicale evoluția luptei eroice de veacuri — ea însăși neîntreruptă — a omului simplu și a maselor populare (...) pentru dobîndirea libertății naționale și sociale»⁴.

O altă întrebare, care se pune în mod firesc, se referă la vechimea și la proveniența cîntecului epic. «Deși moștenitor al unei vechi tradiții epice care poate urca pînă în timpurile cele mai îndepărtate ale regimului de obște gentilică, cîntecul nostru bătrînesc — ca și eposul popoarelor vecine — aparține în esență, prin cele mai depline realizări ale sale, epocii feudale, în cursul căreia s-au cristalizat unele creații tradiționale mai vechi și au fost create altele, corespunzătoare noilor condiții de viață istorică»⁵.

1. Cf. Prefață (semnată E.S.P.L.A.) la *Meșterul Manole* — balade populare. Editura de Stat pentru literatură, 1960, p. VII.

2. Citat după Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, vol. I..., București, 1964, p. 37.

3. Mihai Pop, *Caracterul istoric al epicii populare*, în Revista de etnografie și folclor, București, 1964, an. IX, nr. 1, p. 5.

4. Al. I. Amzulescu, «Prefața» la *Toma Alimoș* — balade populare românești, Editura pentru literatură (B.p.t.), 1967, p. XI.

5. *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei, București, 1964, p. 103.

Marele savant Nicolae Iorga⁶ credea că balada românească a luat naștere pe la începutul secolului al XVI-lea la curtea feudal-domnească a Țării Românești sub influența *guzlarilor*, rapsozi sirbi. Așadar, după el, balada noastră populară nu este un produs autohton, ci un «împrumut», o «transplantare» de la vecinii sirbi pribege și pripășiți la curțile voievozilor români; prin aceasta, Iorga este un adept al concepției idealiste burgheze asupra originii aristocratice a eposului nostru popular⁷.

Un alt cercetător, profesorul C. Chițimia, vorbind despre geneza literaturii populare — deci și a cîntecului epic — e de părere că aceasta are o dublă origine: a luat naștere și «s-a dezvoltat atît în mijlocul țărănimii cit și la curtea boierească», feudală și domnească. «Se poate spune că într-o parte au fost cultivate anumite specii, iar în alta, altele. Basmele și poezia lirică s-au născut mai ales în mediul sătesc; balada a fost cultivată mai cu seamă la curțile boierești»⁸.

Creat mai de grabă «în sinul maselor populare de oameni simpli din popor», cîntecul epic popular «a circulat și s-a răspîndit pe toată aria teritorială de limbă și muzică românească tradițională»⁹.

În decursul vremii, cîntecul epic a cunoscut o «evoluție treptată de la cea mai largă formă a generalizării din eposul fantastic către zugrăvirea de figuri istorice din ce în ce mai concretă în eposul haiducească din ultimele veacuri»¹⁰, suferind uneori și influențe ale eposului popular al popoarelor vecine: bulgari, sirbi, ruși, care nu i-au alterat însă originalitatea și specificul său național.

Potrivit vechimii, tematicii, conținutului și diferitelor procedee de înfățișare și exprimare a acestui conținut, care este destul de variat, în cîntecul epic popular se pot urmări mai multe categorii — subspecii — literare¹¹.

Pentru cele dintîi subspecii ale sale, tematica eposului popular își trage seva din ambianța basmului eroico-fantastic, ca de pildă în cîntecul voinicului *Iovan Iorgovan*, eroul care biruie și omoară balaurul cotropitor. Afară de lupta cu monștrii, «peșitul eroic» este o altă tematică întilnită în primele noastre cîntece epice, fapt care a făcut pe cercetători să vadă în aceasta «unele dintre cele mai vechi realizări ale eposului timpuriu»¹². Cu tematică ancorată în vremurile de demult, «ale gîntei și ale familiei primitive», cînd eroul era nevoit să se lupte și cu intruchipări monstruoase ale dușmanului sau cu forțele stihinice ale naturii neimblinzite sînt și cîntecele *Sila Samodiva* și *Dălea Damian*, *Ai trei frați cu nouă zmei*, *Voinicul Iortoman și șarpele*, *Scorpia*, «precum și o parte din ciclul novăcesc — provenind din adaptări și aglutinări ale tematicii arhaice la figura prestigioasă a unui erou mai recent, aparținînd epocii în mare înflorire a eposului feudal — ca de pildă: *Novac și zina*, *Novac și fata sălbatecă*, *Novac și Dirviș*, *Gruia și șarpele*; ele reprezintă creații provenind negreșit din cele mai vechi timpuri, care ne-au parvenit în versiuni mai mult sau mai puțin evolute, dar totuși destul de bine păstrate. Unele cîntece bătrînești, ca acestea, s-au născut din osmoza neîntreruptă între basmul eroico-fantastic și cîntec, cîntecul bătrînesc preluînd astfel din tradiția mai veche a basmului o seamă de cuceriri tematice (...) ale străvechiului gen al povestirii în proză»¹³.

Începînd cu veacul al XIV-lea însă, tematica principală a eposului popular românesc o constituie «lupta eroică de rezistență în fața lăcomiei cotropitorului», conținutul principal al baladelor fiind mai cu seamă istoric. Fără a avea patosul eposului sîrbesc, de pildă, care narează și comentează amplu amintirea bătăliilor pierdute, lupta poporului român împotriva asupritorilor își are rosturile și sensurile ei proprii. «Ea izbucnește fulgerător, cu o ardoare neîncetată, în acțiuni pilduitoare de ceată sau numai înceștări vitejești de doi, dar pline de interes și de farmec epic

6. *Istoria literaturii românești*, ediția II, editura Pavei Suru, București, 1925, p. 35.

7. Cf. Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești...*, p. 37.

8. Citat după Al. I. Amzulescu, *ibidem*.

9. Al. I. Amzulescu, «Prefața» la *Toma Alimoș* — balade populare..., p. XVI.

10. Al. I. Amzulescu, «Prefața» la *Toma Alimoș* — balade populare..., p. XII.

11. În legătură cu aceasta a se vedea: Mihai Pop, *art. cit. în loc. cit.*, p. 5, unde autorul face o succintă dar substanțială prezentare a fiecărei categorii.

12. *Istoria literaturii române* I, p. 104.

13. *ibidem*

și slujind din plin pentru alimentarea necentenită a spiritului eroic al obștilor, care suferă și se bucură în același cîntec la evocarea strămtorii și a biruinței¹⁴. Cîciul plin de însuflețiri și de un larg ecou tradițional al vitejiilor neamului *Novăceștilor* domină în această vreme eposul popular românesc :

«...bătrînul Novac
Cu frate-său Balaban,
Cu nepotul său Ioviță,
Ioviță din Craioviță,
Fecioraș cu talaniță
'Brăcoat într-o dulamiță...
Vro cincizeci de Novăcești,
Vro cincizeci de veri primari,
Vro cincizeci de nepoței
Și cincizeci d-ăi mărunței»

Acest cîciul este alcătuit din mai multe cîntece (și variante) Amintim din ele : *Gruia lui Novac și zîna*, *Gruia copilul*, *Gruia lui Novac* (în toate întîlnim foarte multe elemente fantastice), *Novac-Baba Novac*, *Novac. Insurătoarea lui Ioviță*, *Gruia al lui Novac*, *Vitejia lui Novac și a lui Gruia*, *Insurătoarea lui Gruia al lui Novac*, *Turcul și Novățeștii*¹⁵ (în care accentul cade pe faptele de vitejie ale acestora). În cele mai multe din aceste cîntece, eroul capătă un «caracter istoric adecvat» : devine viteazul răzbunător, iar «monstrul dușman din cîntecele fantastice îmbracă fizionomia cotropitorului, pus pe jafuri și pe nelegiuiri față de oameni — tinere fete, neveste, bătrîni — imbinînd la trădare, pînă își află cuvenita răsplată.

Cu *Novățeștii* însă nu se iese definitiv din sfera fantasticului, căci asemenea elemente mai găsim și în cîntecul despre *Tanislav*. Dar, dincolo de elementul miraculos, este exprimată aici «ideea hotărului» ce prinde să despartă «țara» pe care viteazul o apără cu îndrîjire de călcarea pustiitoare a dușmanului¹⁶.

Lupta anevoioasă, dar dirză și neîncetată, pentru îndepărtarea cotropitorilor este oglindită și în așa-zisul «cîciul dunărean» de cîntece epice care oglindesc în cleștările «de margene» ale vitejilor : *Roman copilul*, *Siret pircălabul*, *Manu Viteazul*, *Doicin*, *Iancu Mare*, *Pătru (Bicu) haiducu*, *Badiul*, ș.a. Sînt baladele «marelui prestigiu al eposului dunărean», în care numeroși eroi de peste Dunăre pătrund adînc în tradiția noastră, fiind adoptați și asimilați năzuințelor și propriilor condiții locale ale eposului nostru eroic¹⁷.

Dar lupta pentru independența națională, pentru alungarea cotropitorilor străini se împletește cu lupta împotriva asupritorilor feudali dinăuntrul țării : domnii și boierii, lacomi și haini, împotriva cărora se ridică viteji ca *Corbea*, *Toma Alimoș*, *Miu haiducul*, *Radu Calomfirescu*, *Golea* și mulți alții. Imaginea și ecoul faptelor lor au fost prinse în unele dintre cele mai cunoscute și mai gustate balade populare românești.

Cîntecul lui *Corbea* înfățișează viața și isprăvile acestui erou popular, ridicat împotriva exploatării, a boierilor, a domnului. Aruncat în închisoare (descrisă hiperbolizat), unde : «*Serpoaicele, maică, sînt ca grinzile / Broaștele ca ploștile / Și năpirci ca buțile*»¹⁸, scapă, în cele din urmă, slobozit de însuși Ștefan-vodă domnitorul — nu-i vorba de voievodul Ștefan cel Mare, cum s-ar putea crede —, după ce nimeni nu reușise să-i încalce calul său, adus de maică-sa și plimbat prin tîrg în vîzul tuturor. Devenit liber — în închisoare fusese sortit spinzurătorii —, eroul se duce să pedepsească pe exploătorii și pe uneltele lor, după ce-i judecă aspru pentru toate nelegiuirile :

14. *Ibidem*, p. 105.

15. Cf. *Toma Alimoș* — balade populare, p. 73—89, 143—188.

16. *Isioria literaturii române*, I, p. 106.

17. *Ibidem*.

18. *Corbea* în *Toma Alimoș* — balade populare ... p. 322.

Corbea dacă-mi ajungea,
De pe cal descăleca,
Tocma-n casă că intra.
Ștefan-vodă tremura,
Boierii încremenea
De frică ce le era,
Ei la masă că-l poftea,
Dar Corbea ce mi-și făcea ?
El la masă nu ședea,
În pragu-ușii se punea,
Paloșul în mâini lua,
Mînecele-și sumețea
Pe boieri că mi-i tăia,
Sînge la glezne era»¹⁹

Balada *Toma Alimoș*, semnificativă «pentru spiritul și atitudinea activă a poporului în fața vieții», zugrăvește «prototipul eroului popular înzestrat cu calități deosebite : bunătate, vitejie, spirit justițiar, generozitate, dragoste de viață»²⁰.

Acțiunea lui Toma Alimoș este îndreptată împotriva asupritorului Manea, «domnul cîmpilor», un om trufaș, rău, arțăgos, răzbunător, viclean, perfid și laș. Printr-un act de trufie împletită cu lașitate, generosul Toma cade victima lui Manea, care-l rănește de moarte. Rănit, fără a-și pierde cumpătul, Toma, adunîndu-și ultimele puteri, pleacă în urmărirea lașului său adversar, pe care, ajungîndu-l, îl lovește cu sete :

«— Maneo, Maneo, fiară rea,
Vitejia ți-e fuga,
Că de m-ai junghiat hoțeste
Mi-ai fugit și mișelește.
Ia mai stai, oa să-ți vorbesc,
Pagubele să-ți plătesc
Pagubele

Cu tăișul,
Baptele cu ascuțișul !
Bine vorba nu sfîrșea,
Murgulețu-și repezea
Și cu sete mi-l lovea ;
Capu-n pulbere-i cădea,
Iar cu trupul sus, în șea

Calu-n lume se ducea»²¹

În sfîrșit, pe linia luptei antif feudale se înscriu și faptele vitejești din balada *Miu Cobiul* (Zglobiu, Copilul, Haiducul). Eroul, pe care una din numeroasele sale variante îl înfățișează ca pe un cavaler, cu «chivără» și mîinile «curmate în sîrmă îmbrăcate», conduce lupta poporului asuprit împotriva «domniei», împotriva unui aceluiași oarecare Ștefan-Vodă, «caricatură a curții feudale», întîlnit și în balada *Corbea*. Și, ca și în cazul lui Corbea, domnii vrea să spînzure pe Miu, «Că-mi bate poturile / Și-mi scurtează zilele», cum spune o variantă din G. Dem. Teodorescu²². Mai abil decît Ștefan vodă, haiducul îl atrage într-o cursă și pune mîna pe el. O dată acesta prins, Miu nu pierde prilejul de a-și bate joc de naivul vodă și de a-l judeca pentru îndrăzneala ce a avut de a fi cutezat să-l înfrunte :

«Aici nu ești în București,
Să umbli să te fudulești ;
Ești la hățîș,
La Cărpiniș,
Unde nu-i loc de cîrmiș»²³

În postura de haiduc-cavalier, unele variante ni-l arată pe Miu nu în luptă cu «domnia», ci cu un tovarăș dintr-ai lui, asemenea lui Toma Alimoș²⁴.

19. *Ibidem*, p. 342-343.

20. Prefața la *Meșterul Manole* — balade populare, p. XVI.

21. *Toma Alimoș*, în *op. cit.* (vezi nota 18), p. 348-349.

22. Cf. Gheorghe Vrabie, *op. cit.*, p. 378.

23. *Ibidem*, p. 382.

24. *Ibidem*, p. 384.

Dat fiind faptul că haiducii anteriori secolului al XVIII-lea «au rămas nedatabili fiindcă s-a pierdut orice indicație oare să ducă la o localizare sigură», faptele lor sînt «generalizate, tipizate, reduse la esența lor ultimă; de aceea aceste balade dezvoltă numai opoziția dintre haiduc ca exponent al maselor populare și domnitorul țării, vîrfurile clasei exploatoare. Însușirile haidului aureolate sînt vădit exagerate cu excrescențe fanteziste, fiindcă el întruchipează aspirațiile populare spre eliberare de tiranie și împilare, în vreme ce domnul țării este ridiculizat»²⁵.

Cu totul alta este situația haiducilor din secolele XVIII—XX. Aceștia, în genere, «sînt databili, atestările documentare ajută la reconstituirea unei biografii sumare, iar baladele populare relatează cu fidelitate variabilă cîteva din isprăvile lor proeminente», și «în vreme ce oficialitatea îi urmărea, uneori punînd premii pe capetele lor, poporul îi înconjura cu dragoste și le preamărea faptele prin care atacau pe exploatare. În legătură cu aceasta, trebuie observat faptul că «poezia populară contrazice afirmația greșită a multor cercetători care socoteau haiduci numai pe cei ce se răzvrăteau împotriva fanarioților și a altor greci. Poporul a numit întotdeauna haiduc pe cel ce lua de la bogat, orice ar fi fost acesta (...) și da la sărac». Aceasta este «nota diferențiatoare dintre haiduc și simplul hoț de drumul mare». De aceea, «chiar atunci cînd unii au comis și jafuri ordinare, poporul i-a absolvit de această vină, fiindcă i-a considerat niște exponenți ai strădaniilor lui seculare de a scăpa de împilatori»²⁶.

Pe această linie se situează baladele care cîntă amintirea unor eroi foarte populari: *Stanciu al Bratului, Jianu, Tunsu, Gheorghilaș, Ion al Mare, Radu Anghel* (pentru Muntenia); *Bolbocean, Botea, Bujor, Codreanu, Ion Pietrariu, Vasile Codău, Petru Busuioc, Larie* (pentru Moldova), *Pintea Vițeazul și Dăian* (în Transilvania)²⁷.

Văzînd în haiduc un «exponent tipic al năzuințelor arzătoare ale poporului în lupta pentru libertate», înzestrat cu cele mai alese calități: curajos, îndrăgîțat împotriva stăpînirii, ocrotitor al săracilor, — aceste balade, o dată cu răzbușnarea suferințelor îndurate sub asupritori, aduc perspectiva ușurării jugului, sub îndemnul hotărîtor la luptă, ca în cîntecul lui *Bujor*, de pildă:

«Foaițe verde de negară,
A ieșit Bujor în țară!
Bate, pradă, nu omoară,
Pe ciocoi îi bagă-n fiare...
Bujor iese, Bujor zice:
— Halal de tine, voinice!
Haideți, copii, după mine,
Că știu calea-n codru bine!»²⁸.

Baladele ilustrează acum puterea cetelor pe care se bizuie haiducul, în condițiile grele ale unei lupte fărîmițate; ele arată atitudinea haiducului față de asupriți și asupritori:

«El nu făcea strîmbătate.
Ci făcea numai dreptate:
Pe ciocoi îi omora,
Pe săraci îi miluia».

«Lupta haiducului cu puterile reprezintă momentul culminant al conflictului dramatic» în baladele haiducești. Împotriva lor haiducul *Busuioc*, bunăoară,

25. Ovidiu Birlea, *Folclor și istorie*, în Revista de etnografie și folclor, București, 1960, tom. II, nr. 1, p. 20.

26. *Ibidem*, p. 21. Cf. Mihai Pop, *art. cit., loc. cit.*, p. 10—11.

27. *Istoria literaturii române* I..., p. 109.

28. *Bujor* (col. Alecsandri) în *Meșterul Manole — balade populare...*, p. 272.

«Durda cu stînga lua
 Și cu dreapta mi-o umplea,
 Mi-o umplea și mi-o-ncărca,
 Că numai gloanțe băga,
 Băga gloanțe cu mina
 Și iarba cu căciula».

Unealtă a stăpînirii, căpitanul puterilor devine adesea principalul exponent al eroului negativ, care în luptă cu haiducul este strivit fără cruțare, ca în balada haiducului *Stanciu*. Uneori, haiducul este pus în situația de a se lupta cu întreaga puteră și deși, adesea, haiducul, copleșit de mulțimea puterașilor, cade prins în mîinile acestora, nu arareori — ne încredințează aceeași baladă — căpitanul puterii se vede silit să-și recunoască neputința în fața îndîrjirii și a îndeminării cu care se luptă haiducul :

«Căpitanul ce-mi zicea ?
 Fraților ne pierdem capu,
 Lăsați pe Stanciu la dracu.
 Acu cu ochii-am văzut.
 Vinele mi s-a muiaț,
 Ochii mi s-a tulburat,
 Mîinile mi s-a legat !
 Poteșații că-mi fugea,
 De-ândaratele-mi fugea
 Joc de fugă nu-și bătea...»

Comparativ cu celelalte cîntece vitejești mai vechi, «conținutul baladelor haiducești atestă (...) însuși procesul creșterii conștiinței de clasă a maselor populare», ele reprezentînd în același timp «una din cele mai însemnate culmi pe care le ridică creația artistică a poporului»²⁹.

Strîns înrudite cu baladele haiducești, cîntecele de răzmeriță și de răscoală sînt un valoros document istorico-social, în care se oglindește o altă față a luptei maselor populare împotriva nedreptății și asupririi din partea celor puternici : răzvrătirea împotriva ciocoiului arendaș înainte de marea răscoală țărănească din 1907. Un exemplu tipic în acest sens îl oferă cîntecul clăcașului *Ion al Mare* din Poiana Doljului, care cheamă la luptă pe tovarășii de suferință :

«Haideti, frate, după mine
 Să vîrsăm sînge de ciine !
 Hai să luăm ciinele,
 Ne-a mîncat cu clăcile !...
 Plătîm și urzicile !

Prin dramatismul luptei de nimicire a dușmanului de clasă, atît baladele haiducești cît și cîntecele de răzmeriță și de răscoală se înscriu printre «cele mai puternice documente ale realismului creației populare, rămase încă vii în patrimoniul oral al maselor, pînă în zilele noastre»³⁰.

* * *

Bogatul conținut de idei al cîntecului epic popular românesc este valorificat printr-o formă artistică înaltă, ca rezultat al mijloacelor poetice tradiționale unite cu invenția creatoare a cîntăreșilor.

Eroul principal — cum am văzut, mai ales în cîntecele mai vechi — este rezultatul feluritelor chipuri de idealizare, de hiperbolizare a însușirilor sale trupești și

29. *Istoria literaturii române* I..., p. 109.

30. *Ibidem*, p. 110

sufletești. Astfel vestitul *Gruia* al lui Novac — spune cîntecul — cînd «*se-ntindea, două funii se rupea*», iar tatăl său «*sărea pe șapte cai, / de striga Craiova vai !*» / și amîndoi «*tăia la turci pin'ce bine ostenea*».

Concepția animistă însuflețește natura : în balade caii și corbii vorbesc, iar încrederea în soartă face ca eroii să nu moară în cele mai grele împrejurări. Și *Gruia* și *Corbea*, ferecați în temnițe, de pildă, scapă pentru că au de partea lor forțele naturii : corbul năzdrăvan, care-i ajută să iasă de acolo și să lovească crunt în dușmani, ale căror chipuri sînt, de asemenea, fantastice, ele personificînd forțele întunericului, ca «*mireasa Căprena, / adusă din Slatena*», care întruchipează moartea lui *Corbea*³¹.

În dezvoltarea ei, acțiunea este realizată cu ajutorul unei succesiuni a diverselor ei părți : prologul, introducerea, nararea propriu-zisă a faptelor și încheierea. Prologul, neavînd aproape nici o legătură cu conținutul cîntecului epic, zugrăvește de cele mai multe ori tablouri neprecise, de proporții uriașe, din natură : «*Sub poalele ceriului, / La coada Ialpeului, / Und's-adun zmeoaicele / Și s-adap leoaicele*». Introducerea are rolul de a preciza subiectul sau de a preciza locul acțiunii : «*În oraș, în București, / La casele mari domnești, / În curte la Ștefan-vodă*». Nararea, partea principală a baladei, dezvoltă acțiunea, cu ajutorul unor formule fixe, întîlnite, cu mici variații, în diferite alte balade. Formulele acestea se referă la mesele de cînstire, cu laude aduse mesenilor, la galopul fantastic al viteazului, la îndemnarea lui în mînuirea paloșului, la hrănirea cu jărați a calului etc.³².

Un loc deosebit în balada populară, ca dealtfel în întreaga creație epică, îl ține zugrăvirea personajelor, în deosebi a eroului principal, concretizată într-o serie de portrete, dintre care unele deosebite de reușite.

În portretul lui Iovan Iorgovan, de pildă, eroul este sugerat în mișcare : un voinic înarmat, călare pe cal, pornit la vînătoare :

«Și Iovan Iorgovan
Fecior de mocan,
Singurel pe cal
El s-a mîncat,
Joi de dimineață
Pe rouă, pe ceață,
Cu roua-n picioare.
Cu ceața-n spinare,
Cu șoimei în mînă
Merge de minună.
Cu Vigla-nainte
Mult merge în frunte :
C-ogarii-n privaz
Merge de miraz.
Haida, neică, haida,

Haida tot-nainte
Nu-ți aduci amînte ?
Călușelul lui,
Puiul leului ;
Chingulița lui,
Teasta zmeului ;
Șeulița lui
Două năpîrcele
De coade-impletite,
De burtă lipite ;
Friulețul lui,
Doi băiăurei
De guri încheștați,
De coade-nodați
Peste obînc dați».

Un portret tot atît de reușit este portretul voinicului din balada *Maica bătrînă*, care sintetizează în care — prin contaminație — sînt împletite cu măiestrie trăsături și însușiri din portretul lui Iovan Iorgovan și din portretul ciobanului din *Miorița*, realizîndu-se în chipul acesta «unul din cele mai izbutite portrete din poezia noastră populară» :

«Cine mi-a văzut.
Pă drum ori pă cîmp
P-un voinic trecînd ?
Fețioara lui,

Spuma lăptelui !
Ochișorii lui,
Două mure negre
Coapte-ntr-un rug verde !

31. Cf. «Prefața» la *Meșterul Manole* — balade populare..., p. XVII—XVIII.

32. *Ibidem*, p. XVIII. Asupra mijloacelor de exprimare, asupra procedeeilor stilistice de delectare și de interpretare de către cîntăreții populari ale baladelor, a se vedea pe larg : Gheorghe Zăbale, *op. cit.*, p. 37—60 ; *Istoria literaturii române*, I, p. 111—114 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 33—35.

Coapte la pământ,
 Neajunse de vînt,
 Coapte la răcoare,
 Neajunse de soare !
 Sprîncenili lui,
 Pana corbului !
 Mustăcioara lui,
 Spicul grîului !
 Călușălu lui,
 Puiul zmeului,
 Șăulița lui,
 Teasta zmeului,
 Chingulița lui,

Două năpîrci negre,
 Din coade-nnodate,
 La el chingi sînt date !
 Friulețul lui,
 Doi balauri galbeni,
 Din guri încheștați,
 Din coade-nnodați,
 La el friu sînt dați !
 Pofilașul lui,
 Două năpîrci negre,
 Din guri încheștate,
 Din coade-nnodate,
 La el pofil sînt date»³³.

În afară de portret, la realizarea a ceea ce se numește «prestigiul» epic mai contribuie diferite alte procedee și mijloace de stil și de exprimare. Astfel procedeul «amplificării construcției» este foarte des folosit și, pe plan stilistic, se realizează prin mai multe posibilități, cum ar fi de exemplu *repetiția*, care în forma sa cea mai simplă, constă din «repetarea cuvîntului de la rimă prin sinonimul său în 2—3 versuri alăturate»: «*Fata, că-mi țipa, / fata că-mi striga / și se vâeta...*», sau din «repetarea alăturată sau apropiată a aceluiași cuvînt, ceea ce ar constitui un fel de comentariu amplificator al cuvîntului epic»: «*la pod c-o ducea, / la pod c-ajungea, / la pod de aramă, / de nu-l bagi în seamă...*». De asemenea repetarea mai poate fi redată «prin folosirea bogată a pronumelui relativ-interogativ, a adverbului și a conjuncțiilor de tot felul, deschizînd unele versuri sau unele membre ale frazei»: «*După ce mergea, / după ce umbra, / după ce căta.. / nimic nu găsea. / nimic nu vîna...*». Sau prin «folosirea tipică a cumulului de epitețe» atribuite aceluiași substantiv: «*Miul zglobiul, / Miul haiducul / Miul copilul*», precum și repetarea, uneori, în dialog de către interlocutor a întrebării în cadrul răspunsului său:

— «La mine la ce-ai venit ?
 Au haine ți-ai ponosit, —
 Au vodă mi te-a gonit.
 Au ție ți-o fi sosit

Vremea de căsătorit ?
 — Nici haine n-am ponosit.
 Nici vodă nu m-a gonit
 Nici mie nu mi-a sosit

În fine, amplificarea se mai realizează și cu ajutorul *hiperbolei*, folosirea largă a acesteia fiind «determinată de necesitatea sublinierii adecvate a conținutului eroid al cîntecului bătrînesc.» Iată, de pildă, zugrăvirea «caricatural-hiperbolică» a cîntătorului:

«deliul tatarului,
 călare pe-un pui de leu
 cu ochii în cap de zmeu,
 cu cealmana capului
 cît rotila plugului,

cu gura cît beldia.
 cu trupul cît butia,
 dește cît resteele.
 miini ca putineele...».

Sprinteneala versurilor monorime, ușor de memorizat, limbajul popular, cu numeroase diminutive, alături de toate celelalte însușiri și calități asupra cărora ne-am oprit mai sus, justifică de ce «valoarea artistică și ideologică a baladei este mai presus de orice îndoială, — cîntecul bătrînesc realizînd prin conținut și formă unele dintre cele mai de seamă posibilități ale maselor creatoare de folclor»³⁴.

ADRIAN N. POPESCU

33. Cf. «Prefața» la *Meșterul Manole* — balade populare..., p. XIX.

34. Cf. *Istoria literaturii române I...*, p. 114—118.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE A CLERULUI DIN LUNA MARTIE 1969

Prima Conferință de orientare a clerului, din acest an, dedicată activității preotului ca îndrumător al vieții morale a credincioșilor, a constituit un prilej de aleasă trăire duhovnicească.

Conferințele s-au desfășurat potrivit programărilor făcute prin Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în zilele de 11, 13, 18, 20 și 27 martie a.c., în prezența delegaților Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, precum urmează :

Prea Sfinția Sa, Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, — a prezidat conferința de la protoieria Circa I Capitală; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, — la protopopiatele I Ilfov și Urziceni; P. C. Pr. Ion Gagiu, Directorul Administrației patriarhale, — la Giurgiu și II Ilfov; P. C. Pr. Petre F. Alexandru, Consilier Cultural la Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, — la Slobozia, Fetești și Găiești; P. C. Diac. Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu, Rectorul Institutului teologic de grad universitar din București, — la Circa I Capitală; P. C. Pr. Cons. Sabin Verzan, — la Circa II Capitală și Oltenița; P. C. Pr. Cons. Octavian Popescu, — la Titu și Vălenii de Munte; P. C. Pr. Cons. Mihail Marinescu, — la Turnu Măgurele și Alexandria; P. C. Pr. Cons. Leonida Mateescu, — la Țirgoviște și Călărași; P. C. Pr. Prof. Alexandru I. Ciurea, — la Cîmpulung; P. C. Pr. Cons. Ioan I. Popa, — la Cîmpina; P. C. Pr. Cons. Dumitru Fecioru, — la Ploiești și P. C. Pr. Nicolae Diaconescu, inspector eparhial, — la Videle.

Mai întâi la sediul fiecărui Protopopiat a fost oficiat un Te-Deum, de către un sobor de preoți, răspunsurile fiind date de ceilalți preoți și diaconi.

Conferințele au fost deschise de PP. CC. Protoierei, care, au exprimat bucuria cu care preoțimea întâmpină conferințele de orientare, care au rolul de a trasa drumul ce trebuie să-l urmeze preotul în activitatea sa pastorală și socială.

PP. CC. lor au salutat totodată prezența în mijlocul slujitorilor altarelor din protopopiatele respective, a delegaților Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cît și a celorlalți invitați.

Tema actualei conferințe: «*Preotul îndrumător al vieții morale a credincioșilor*», a înmănușiat într-un tot unitar, preocupările permanente ale Bisericii, de îmbunătățire a vieții morale a credincioșilor.

Deși puncte ale acestei teme au fost dezbătute tangențial și în alte conferințe de orientare, reimprospătarea problemei a constituit un imbold pentru toți slujitorii de a ajuta pe semenii lor în strădaniile acestora spre lumină, fericire și o viață cît mai conformă cu principiile Sfintei Evanghelii a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

După aceste preliminariile au luat cuvîntul delegații Prea Fericitului Părinte Patriarh, răspunzînd cuvintelor calde, de salut și «bun venit» adresate cu acest prilej, și au urat succes referenților.

Au fost alese apoi birourile de lucru, formate din delegații Centru-lui Eparhial, ca președinți și din părinți protoierei și unul sau doi preoți ca membrii și secretari.

Pe baza proceselor verbale întocmite de comitetele de lectură, au fost designați, la fiecare protopopiat, referenții și coreferenții principali.

În susținerea lor, referenții s-au ocupat în partea introductivă, de factorii de îndrumare a vieții morale a oamenilor din țara noastră: școala, căminele culturale, organizațiile obștești, presa, radioul, televiziunea, etc.

Un important factor de îndrumare morală este și Biserica.

În tratarea propriu-zisă a temei, au fost dezbătute mai multe puncte printre care: atenția pe care o acordă toate instituțiile de educație din țara noastră pentru formarea omului de tip nou: modul în care Biserica sprijină aducerea la bun sfîrșit a tuturor măsurilor statului pentru îndrumarea cetățenească și obștească; obiectivele activității preoților ca îndrumători ai vieții sufletești a credincioșilor (întărirea vieții morale individuale, iubirea aproapelui și dragostea de muncă, cinstea și corectitudinea în relațiile umane, combaterea egoismului și întărirea sentimentului de colaborare, respect și demnitate); sprijinirea acțiunilor întreprinse de statul nostru, pe plan extern referitoare la: coexistența pașnică, securitatea europeană etc.

S-a vorbit apoi despre mijloacele și metodele ce slujesc preotului în activitatea sa de îndrumare morală a credincioșilor, exemplul personal și al familiei sale.

În continuare au fost amintite îndemnurile Prea Fericitului Patriarh Justinian care a formulat așa de magistral obiectivele pastorației preotului zilelor noastre.

Conferința a constituit un prilej pentru luarea de noi angajamente de către preoțime pe linia îndrumării vieții morale a credincioșilor, a sprijinirii, cu tot entuziasmul a orînduirii noastre statale în acțiunile sale, menite să asigure dezvoltarea și înflorirea scumpei noastre patrii.

Pe marginea temei au luat cuvintul conferențiarilor și un mare număr de preoți dezvoltând anumite puncte sau aspecte ale conferinței.

În încheierea discuțiilor au luat cuvintul președinții.

După succinte referiri asupra modului în care referenții au prezentat tema PP. CC. Părinți președinți au adus utile completări.

Prea Sfinția Sa Episcop Dr. Antim Tirgovișteanul, președintele conferinței de la Circa I Capitală a subliniat necesitatea ca fiecare preot să-și pună întrebarea : Ce am făcut eu pentru mine și pentru enoriașii mei în condițiile date? Ce progres am realizat în promovarea binelui în parohie?

În partea a doua a conferințelor a urmat citirea rapoartelor de activitate pastoral-obștească desfășurată în fiecare parohie între cele două conferințe.

Apoi au urmat comunicări în legătură cu manifestările pe plan extern a Bisericii Ortodoxe Române în perioada ianuarie — februarie, evenimente consemnate în revista noastră mitropolitană în numerele anterioare.

Noi îndemnuri și sfaturi de trăire spirituală, iată ideea călăuzitoare a temei celei dintâi conferințe de orientare a preoților din anul 1969.

REDACTIA

DIN ACTIVITATEA ȘI PREOCUPĂRILE CORALEI PREOȚILOR DIN CAPITALĂ

În ultimele două decenii, Biserica Ortodoxă Română și slujitorii ei s-au încadrat într-un nou stil de viață, datorită, în primul rînd, impulsului energic imprimat de prodigioasa personalitate a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Prin reconsiderarea metodelor de lucru și reactualizarea principiilor de bază ale creștinătății primare, Întîistătătorul Bisericii noastre a inaugurat un gen aparte de pastorație : «apostolatul social», care a format și continuă să formeze obiectivul principal al preocupărilor preoțimii ortodoxe române, îmbrăcînd multiple manifestări. O asemenea manifestare a constituit-o înjghebarea, cu douăzeci de ani în urmă, a unei formații muzicale corale a clerului bucureștean dornic să contribuie la cultivarea muzicii noastre bisericesti tradiționale și la afirmarea folclorului muzical românesc. Oficializată ceva mai tîrziu, la 6 iunie 1953 — cu ocazia celei de a 5-a aniversări a înscăunării Prea Fericitului Patriarh Justinian — sub numele de *Corala preoților din Capitală*, această grupare muzicală a fost încredințată să activeze pe lîngă Sectorul social-cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În anii care s-au scurs de atunci, Corala preoților din Capitală a străbătut un drum ascendent, cu preocupări tot mai mature și cu realizări din ce în ce mai remarcabile. La succesele ei a contribuit într-o largă măsură Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care s-a situat de la început pe poziția de părinte sufletesc al Coralei, înmănunchind energiile ei, inspirindu-i și coordonându-i toate manifestările și urmărindu-i îndeaproape activitatea menită să sporească prestigiul clerului și al Bisericii Ortodoxe Române.

În momentul de față, Corala preoților din Capitală are un bogat și variat repertoriu alcătuit din : piese liturgice, piese din imnologia Trio-dului, piese din imnologia Penticostarului, colinde și cîntece de Crăciun, piese de concert cu caracter general, piese de muzică folclorică și profană. Membrii Coralei depun o activitate temeinică în cadrul repetițiilor bisăptămînale și al manifestărilor la diferite concerte, sub conducerea cunoscutului compozitor P. C. Pr. Ioan Popescu-Runcu.

O analiză a desfășurării activității Coralei, precum și a preocupărilor și perspectivelor ei, s-a efectuat cu ocazia Adunării generale prevăzută prin regulamentul de organizare și funcționare. Adunarea generală a Coralei preoților din Capitală a avut loc în acest an în ziua de 10 martie 1969, la orele 18, în sala de festivități a Institutului teologic de grad universitar din București, fiind prezidată de P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilier referent la Sectorul cultural-social al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în calitate de delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Ca reprezentant al Institutului teologic de grad universitar din București, unde se desfășoară repetițiile Coralei, a fost prezent P. C. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului, care a luat parte activă la lucrările sesiunii.

După rugăciunea de deschidere, s-a făcut apelul nominal și s-a aprobat următoarea ordine de zi :

1. Darea de seamă asupra activității Coralei pe anul 1968 și prezentarea planului de lucru pentru anul 1969. Discuții, propuneri și sugestii.
2. Depunerea mandatului de către membrii vechiului Comitet de conducere al Coralei și alegerea unui nou Comitet de conducere.
3. Cooptarea unor preoți în funcția de codirijori.
4. Cuvîntul de închidere al președintelui Adunării.

Înainte de intrarea în primul punct al ordinii de zi, a luat cuvîntul P. C. Părinte Rector N. I. Nicolaescu. Exprimîndu-și satisfacția pentru gîzduirea repetițiilor și a Adunării generale a Coralei, P. C. Sa a asigurat pe cei prezenți că frumoasa activitate desfășurată de Corala preoților din Capitală constituie o pildă vie pentru elevii Seminarului teologic și pentru studenții Institutului, succesele raportate în ultima vreme fiind dovada seriozității manifestate la repetiții și a unei suduri tot mai reușite a membrilor ei. În concluzie, P. C. Sa a îndemnat pe coriști să dea o atenție cît mai mare cu privire la prezența la repetiții și le-a urat noi succese în viitoarea lor activitate, încredințându-i de atenția și sprijinul conducerii Institutului teologic.

P. C. Pr. Gheorghe Dimulescu, directorul Coralei preoților din Capitală, a prezentat o amplă dare de seamă asupra activității Coralei pe anul 1968. Din această dare de seamă s-au desprins următoarele :

La 1 ianuarie 1968 Corala preoților din Capitală, sub conducerea P. C. Preot Ioan Popescu-Runcu, a dat un concert de colinde în sala sinodală a palatului patriarhal. Au fost de față : Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, PP. SS. Episcopi-Vicari, PP. CC. Consilieri patriarhali și arhiepiscopali, membrii corpului didactic al Institutului teologic de grad universitar și al Seminarului teologic, clerul Capitalei și salariați de la Administrația Patriarhală.

La 5 februarie 1968 s-a ținut Adunarea generală anuală a Coralei, cu care ocazie au fost realeși în Comitetul de conducere aceiași membri de pînă atunci și s-a aprobat planul de lucru pentru anul în curs.

La 7 iunie 1968 Corala și-a dat concursul la sărbătorirea aniversării a 20 de ani de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Cu această ocazie s-au executat, în sala de festivități a Institutului teologic, în primă audiere, fragmente din partea a doua a lucrării *Balada vremilor străbune*, de Pr. I. Popescu-Runcu, sub conducerea compozitorului. La concert au fost prezenți Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și reprezentanți ai unor Biserici Ortodoxe din alte țări și ai altor confesiuni creștine, invitați ai Prea Fericirii Sale. Lucrarea muzicală amintită, dedicată Prea Fericitului Părinte Patriarh, s-a bucurat de o primire călduroasă din partea întregii asistențe, care a apreciat în chip elogios atât conținutul lucrării cit și executarea acesteia la un înalt nivel artistic. Concertul din 7 iunie 1968 a situat Corala preoților din Capitală pe o treaptă superioară în ceea ce privește interpretarea muzicală, dovedind calitățile remarcabile ale acestei formații și lăsînd să se întrevadă posibilitățile sale sporite în desfășurarea activității viitoare.

Ca o dovadă din cele mai alese a prețuirii activității depusă de Corala preoților din Capitală, cu prilejul aniversării a două decenii de la întronizarea ca patriarh Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a acordat distincția «Crucea Patriarhală» unui număr de 17 membri ai Coralei.

În prezent, Corala preoților din Capitală este alcătuită din 86 de membri. Repetițiile s-au ținut cu regularitate de două ori pe săptămînă — luni și joi — între orele 18 și 20, în sala de festivități a Institutului teologic, cu o frecvență de 75%. Față de anii precedenți, rezultatele muncii desfășurate s-au situat pe un plan superior, aprecierea aceasta fiind unanimă.

Pentru anul 1969 s-a propus următorul plan de lucru :

a) Un program permanent, format din piese de mică întindere, ale unor autori români și străini, cu care Corala să poată face față în orice moment, la diferite împrejurări.

b) Un program special, alcătuit din pregătirea primei părți a *Baladei vremilor străbune*, în vederea executării în întregime a acestei lucrări în cursul anului 1969, precum și imprimarea sa pe bandă de magnetofon,

pentru a fi păstrată în fonoteca Sfintei Patriarhii. Lucrarea s-a bucurat de înalta apreciere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a aprobat tipărirea ei în revista «Biserica Ortodoxă Română».

Pentru a se putea realiza un concert la care să se execute în întregime *Balada vremilor străbune*, s-a făcut un stăruitor apel la frecvența totală a membrilor Coralei la repetiții și la o disciplină cit mai riguroasă a acestora.

În încheierea dării de seamă, P. C. Pr. Gh. Dimulescu, directorul Coralei preoților din Capitală, s-a făcut interpretul celor mai sincere mulțumiri pe care Corala le-a adresat ctitorului, protectorului și îndrumătorului ei — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian —, asigurându-l de devotamentul membrilor Coralei și de hotărârea lor de a transpune în faptă obligațiile pe care și le-au asumat, aducându-i prinos de sinceră recunoștință și rugînd pe Dumnezeu să-i dăruiască încă mulți ani, cu deplină sănătate și tot mai rodnice înfăptuiri. În numele Coralei, P. C. Sa a adus călduroase mulțumiri și Conducerei Departamentului Cultelor, pentru aprobarea desfășurării activității Coralei, Sectorului cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, pentru sprijinul și îndrumările date cu toată sollicitudinea și bunăvoința, precum și tuturor membrilor Coralei, în special celor ce au contribuit în chip deosebit la buna reușită a activității de pînă acum.

Darea de seamă a fost supusă apoi Adunării generale a Coralei și aprobată în unanimitate.

Asupra dării de seamă au luat cuvîntul PP. CC. Preoți: Ioan Popescu-Runcu, Mihai Tătărîm, Armand Munteanu, Grigore Popescu, Dumitru Giulescu, Ioan Dorobanțu, Gheorghe Costescu, Cornel Sava, Petre Brighidău, Dumitru Soare și Ilie Ionescu. Din discuțiile purtate s-au desprins următoarele constatări și sarcini în legătură cu activitatea de pînă acum a Coralei și cu perspectivele sale de viitor:

Corala preoților din Capitală este o formație muzicală care a reușit să se impună printr-o adîncă seriozitate, prin desfășurarea unei activități din ce în ce mai remarcabile și prin ajungerea la o treaptă superioară a realizărilor artistice. Lucrul acesta dovedește că ea este o necesitate a preoțimii din Capitală, care și prin acest mijloc de exteriorizare cultural-artistică își afirmă preocupările sale pilduitoare pentru întreg clerul Bisericii Ortodoxe Române. Preoții bucureșteni înzestrați cu aptitudini muzicale au considerat drept o îndatorire firească și o preocupare de onoare încadrarea lor în Corală și și-au dat concursul cu statornicie și entuziasm, contribuind fiecare la închegarea și propășirea acestei formații muzicale bisericești, nu numai pentru faptul că ea corespunde unor deosebite preocupări ale clerului nostru — ajuns să-și desfășoare activitatea în condiții de sporită exigență —, ci mai ales pentru faptul că această Corală a fost rezultatul dorinței Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care i-a dat viață, care o ocrotește și care dorește ca ea să fie în permanență la înălțime. Faptul că Prea Fericitul Părinte Patriarh a acordat «Crucea Patriarhală» mării majorități a membrilor Coralei dovedește aprecierea deosebită de care se bucură Corala din partea conducerii noastre biseri-

cești, dar, în același timp, obligă pe toți cei ce au primit această înaltă distincție să fie tot mai activi în desfășurarea lucrării lor, știut lucru fiind că distincția amintită se acordă, cu mult discernământ, doar celor mai merituoși slujitori ai altarelor noastre, care au depus o îndelungată și temeinică activitate.

Corala preoților din Capitală a dovedit că este un factor de legătură și de strînsă colaborare între clerul bucureștean, conducerea bisericească și Institutul teologic de grad universitar din București. Îndeosebi studenții Institutului, care se pregătesc pentru viitoarea lor slujire preotească, plină de mari răspunderi, au dovedit mult interes față de activitatea Coralei, găsind aici puternice stimulente pentru preocupările lor. La acest lucru a contribuit într-o largă măsură corpul didactic al Institutului teologic și mai ales rectorul acestuia, P. C. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, printr-o muncă perseverentă de educare a studențimii și de deslușire pentru aceasta a valorilor adunate și răspîndite de Corala preoților din Capitală.

Lucrarea de pînă acum a Coralei preoților din Capitală s-a bucurat de aprecieri elogioase ale clerului ortodox din întreaga țară. În anumite orașe — ca, de exemplu, la Pitești — preoții s-au constituit în formații muzicale similare, luînd pildă de la preoții bucureșteni. După mărturisirile unor preoți care au funcționat mai înainte în Eparhia Oradiei, preoții de la extremitatea nord-vestică a țării, care nu au cunoscut pînă acum muzica psaltică, au rămas entuziasmați de repertoriul Coralei preoților din Capitală — atunci cînd au avut ocazia să o audieze — și au apreciat creațiile muzicii psaltice ca pe niște adevărate perle de mare valoare. Acest lucru arată și un alt aport adus de Corala preoțimii bucureștene: promovarea muzicii psaltice tradiționale pe întreg cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române și cimentarea legăturilor sufletești între toți slujitorii altarelor ortodoxe, îndeosebi între cei de dincoace de munți și foștii preoți greco-catolici din Transilvania — reveniți la Biserica străbună.

S-a remarcat, ca o apreciere unanimă și faptul că nivelul artistic atins de Corală se datorește muncii stăruitoare și perseverenței demne de admirat depuse de dirijorul Coralei, P. C. Pr. Ioan Popescu-Runcu. Deși suferind în privința sănătății în ultima vreme, P. C. Sa nu și-a acordat nici un fel de menajamente sau repaus atunci cînd a fost vorba de continuarea activității acestei formații muzicale, ci i-a dăruit toate puterile sale, punîndu-și întreaga capacitate creatoare și întregul său talent dirijoral în lucrarea de afirmare și continuă propășire a Coralei. *Balada vremilor străbune* a marcat una din dăruirile sale cele mai alese. Muzicienii de prestigiu au apreciat-o drept o lucrare de mare valoare artistică. Astfel, pregătirea ei în întregime de către Corală și prezentarea acestei lucrări Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian au devenit sarcini primare pentru membrii Coralei.

Discuțiile au remarcat însă că îndeplinirea obiectivelor Coralei este condiționată de îndeplinirea unor obligații sporite ale membrilor acesteia. S-a subliniat de către cei mai mulți vorbitori necesitatea unei prezențe majore a coriștilor la repetiții și generalizarea unei cît mai stricte discipline. Cele două repetiții săptămînale, în zilele de luni și joi, s-au dovedit

a fi imperios necesare, ca și începerea programului la orele fixate, fără întârziere. În acest scop s-a făcut un călduros apel tuturor membrilor Coralei, care au fost rugați să facă din prezența — la timp și fără lipsuri — la repetiții o problemă de conștiință.

Se știe că apartenența la Corală e o problemă de liber-consimțămînt. Acesta se referă însă numai la momentul adeziunii, iar nu și la activitatea ce urmează să se desfășoare. În această privință s-au purtat o serie de discuții, ajungîndu-se la precizarea noțiunii de «voluntariat» pentru membrii Coralei. Toți cei prezenți au convenit că voluntariatul trebuie raportat numai cu privire la venirea în Corală, iar nu cu privire la munca ce urmează a se depune aici, și care muncă devine obligatorie din momentul acceptării ei. E necesar să se renunțe la așa-zisul voluntariat, greșit înțeles de unii membri ai Coralei, întrucît acesta nu-și mai are rațiune din momentul angajării în muncă. S-a atras atenția și asupra desfășurării unei munci organizate, continue, ferită de extreme, ajungîndu-se la concluzia că membrii coriști trebuie să activeze după principiul : nu voluntariat, ci obligativitate, nu asalt, ci continuitate.

O problemă mult discutată a fost și aceea a cooperării de noi elemente. S-a propus să fie invitați — prin toate mijloacele potrivite — să se încadreze în Corală mai ales elementele tinere dintre preoții și diaconii Capitalei care au aptitudini și cunoștințe muzicale, cunoscînd că acest lucru trebuie considerat ca o chemare a Prea Fericitului Părinte Patriarh — valabilă și pentru generațiile mai tinere ale preoțimii noastre — subliniindu-se rolul și importanța ce revin generației tinere în activitatea viitoare a Coralei.

Alte discuții s-au referit la repertoriul Coralei, cu această ocazie evidențiindu-se importanța muzicii psaltice, necesitatea de a continua și de a ridica pe plan superior belcanto-ul, precum și introducerea în repertoriu a unor cît mai variate lucrări din folclorul muzical românesc.

Trecîndu-se la cel de al doilea punct de pe ordinea de zi, vechiul Comitet de conducere a depus mandatul încredințat cu un an în urmă, mulțumind — prin glasul P. C. Pr. Gheorghe Dimulescu — pentru încrederea acordată și sprijinul primit din partea membrilor Coralei. Luînd act de depunerea mandatului, P. C. Președinte al Adunării generale a desemnat o comisie de propuneri pentru noul Comitet, alcătuită din PP. CC. Preoți : Gheorghe Costescu, Irinel Apostolescu și Eugen Solomon, pe care Adunarea a aprobat-o în unanimitate.

După deliberare, comisia a propus ca vechiul Comitet, care s-a achitat cu prisosință de îndatoririle sale, să fie menținut, dar completat cu unele elemente noi. La propunerea comisiei, Adunarea generală a ales, în unanimitate, noul Comitet de conducere al Coralei, format din PP. CC. Preoți : Octavian Popescu, Haralambie Bărbuleanu, Teodor Totolici, Constantin Urseanu, Alexandru-Armand Munteanu, Ilie Ionescu, Dumitru Soare, Nicolae Cosma, Gheorghe Dimulescu, Constantin Nițescu și Teodor Rădulescu, iar ca secretar-bibliotecar pe P. C. Pr. Gheorghe Prejneanu.

Constatîndu-se necesitatea ajutorării în muncă a actualului dirijor al Coralei, P. C. Pr. Ioan Popescu-Runcu, în interesul asigurării unui tot mai sporit succes pentru Corală, au fost propuși în funcția de codirijori PP. CC. Preoți Iulian Cârstoiu și Constantin Drăgușin, care au dovedit — prin activitatea muzicală de pînă acum — seriozitate adîncă, pregătire temeinică și puteri de muncă deosebite, fapt pentru care Adunarea generală a Coralei i-a aprobat în unanimitate, aducîndu-le felicitări și călduroase urări pentru îndeplinirea muncii de răspundere ce le-a fost încredințată.

A luat apoi cuvîntul Președintele Adunării Generale a Coralei preoților din Capitală, P. C. Pr. Consilier Petre F. Alexandru, care a făcut o emoționantă evocare a împrejurărilor în care a luat naștere Corala, subliniind totodată rolul și însemnătatea acesteia, precum și îndatoririle ce revin membrilor ei. Redăm, în cele ce urmează, textul acestei cuvîntări :

«Îngăduiți-mi să vă încredințez că am primit cu multă plăcere delegația pe care mi-a dat-o Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian de a lua parte la ședința Adunării generale anuale a Coralei preoților din Capitală, ca reprezentant al Centrului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în cadrul căreia lucrează Corala noastră.

Îngăduiți-mi, de asemenea, să vă mărturisesc că am luat parte la lucrări cu o greu stăpînită emoție. Și emoția mea este justificată. Întîmplarea a făcut ca Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian să dea delegație unui consilier al Prea Fericirii Sale, care este în același timp și membru al acestei Corale, de la înființarea ei, care s-a străduit și el alături de mulți alții pentru înflorirea ei, pînă ce a fost chemat în rosturi administrative ce nu i-au mai dat răgaz să activeze ca înainte în rîndurile frățiilor voastre. Și cînd vîi în mijlocul fraților preoți, cu care ai muncit timp îndelungat, cu care ai făcut ca această înghebare corală să capete un nume și un prestigiu, cînd te întilnești cu ei după ani de absență motivată, tu care ai fost dăruit cu un singur dar pe care ți-l recunoști — un dram de emotivitate —, nu poți să vîi între ei decît plin de emoții. S-au trezit în mine, luînd parte la ședința de astă seară, atîtea amintiri ! Cu 20 de ani în urmă, aproape 100 de preoți din Capitală — cei mai mulți pe atunci în floarea vîrstei, în jurul a 40 de ani — s-au înrolat în această formație corală, ca să promoveze muzica corală bisericească și ca să fie un auxiliar de preț al noului Conducător al Bisericii Ortodoxe Române — în floarea vîrstei atunci, ca și ei — Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Greutățile de infiripare și de organizare și munca stăruitoare a acestor pionieri ai Coralei noastre sînt cunoscute aproape tuturor celor de față. Pentru că, privind masa coriștilor de astăzi, recunoști în cei mai mulți pe pionierii coralei de acum 20 de ani. Timpul a reușit să le încărunțească tîmplele, să le scadă din puterile fizice de care au nevoie în munca de aici, să le îpuțineze glasul sonor, timbrat, clar, puternic o altă dată, dar nu a reușit să le micșoreze dragostea pentru muzica noastră corală bisericească și nici să le întunece conștiința că venind și muncind aici ei lucrează pentru Biserica noastră, pentru prestigiul ei și al clerului nostru. Timpul, dimpotrivă, a făcut ca toți să-și dea seama și mai mult —

și cei înscriși în Corală la începutul activității sale, și cei care s-au înrolat în ea între timp — că Biserica noastră are nevoie de această formație și că Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian vede în ea un auxiliar de preț în desfășurarea unui program de muncă atît de bine gîndit și care dă atît de frumoase roade.

Biserica Ortodoxă Română — toți cei de față o știm — este cunoscută și apreciată astăzi de toată lumea creștină.

Este aici meritul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian care a știut să activeze toate energiile din Biserica noastră, să le îndrumeze și să le canalizeze munca, pentru ca într-adevăr această muncă să fie spre folosul Bisericii noastre.

Dacă avem astăzi o teologie cu care ne mîndrim, care dezbate problemele vremii în lumina învățaturii noastre, o datorăm Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a știut ce trebuie să ceară teologilor noștri. Să știe frații preoți că referatele, comunicările, conferințele delegaților noștri care merg peste hotare la atîtea conferințe, consfătuiri, congrese de teologie, ședințe de tot felul, sînt toate cunoscute și cercetate în prealabil de Prea Fericirea Sa.

Avem o preoțime care nu se mărginește să activeze numai în biserică, ci își desfășoară munca și în afara ei, pe ogorul social atît de vast.

În sfîrșit — căci nu este timpul și nici locul să amintim de toate —, dacă avem această Corală a preoților, se datorește tot Prea Fericirii Sale. O corală preoțească bine organizată aduce un spor de prestigiu Bisericii noastre. Pentru aceasta Prea Fericirea Sa îi dă toată atenția, o încurajează, se interesează de ea, se sprijină pe ea și la rîndu-i o sprijină și răsplătește pe membrii săi. Amintiți-vă de festivitățile bisericesti prilejuite de atîtea înalte vizite bisericesti străine. Nu a fost oare Corala noastră pe primul loc al programului serbărilor date în cinstea înalților oaspeți ai Bisericii noastre? Amintiți-vă de aniversările patriarhului Prea Fericirii Sale. Nu au fost oare, cei dintii, onorați și distinși cu «Crucea Patriarhală» și cu rangul de «Iconom stavrofor» membrii Coralei noastre? Nu vedeți în aceasta o înaltă apreciere a muncii membrilor Coralei și o recunoaștere a necesității existenței ei?

Iată pentru ce, iubiți frați, în calitatea în care mă găsesc acum aici, în numele Centrului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, țrog pe toți membrii Coralei să fie și mai departe convinși că eforturile pe care le fac venind și muncind în Corală pentru a pregăti cit mai frumoase programe sînt închinare unui gînd înalt și sfînt: ridicarea prestigiului Bisericii noastre. Nu vă puteți da seama ce ecou a avut în sufletele oaspeților străini care au luat parte la serbările prilejuite de aniversarea a douăzeci de ani de patriarhat ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în iunie 1968, concertul dat de Corala preoților din Capitală. Să vezi și să ascuți o corală formată numai din preoți — din peste 80 de preoți — bine organizată, executînd în condiții care au atins în acea zi cel mai înalt nivel de execuție artistică, să ascuți o lucrare a unui preot dintre ei, închinată Patriei și Bisericii străbune, ești obligat să tragi concluzia că în Biserica aceasta toate energiile sînt angajate într-o muncă

tarea te obligă iarăși să fii consecvent și să recunoști că Biserica Ortodoxă Română este o Biserică vie, activă, care se dezvoltă liber, într-o țară liberă, ea însăși angajată într-o uriașă strădanie de a urma mereu și sigur pe treptele cele mai înalte ale progresului.

Iubiți frați, am amintit câteva gânduri ce m-au stăpînit venind la Adunarea generală a Coralei noastre.

Ca unul care pot aprecia munca benevolă, generoasă a frațiilor voastre și rezultatele frumoase ale acestei munci, felicit din toată inima și sincer pe toți membrii Coralei noastre.

Ca delegat al Prea Fericirii Sale la această ședință, vă aduc toate gândurile bune, toată lauda, toată încrederea și nădejdea Prea Fericirii Sale că preoțimea Capitalei noastre va înțelege și pe viitor să slujească Biserica și pe această cale, arătînd tuturor celor ce ascultă Corala frumoșea muzicii noastre bisericesti. Dorința Prea Fericirii Sale de a vedea Corala mereu activînd și progresînd să fie pentru toți membrii acesteia imbold la o muncă cît mai rodnică; aceasta să oblige pe preoții coriști să vină aici cu drag și voie bună, cunoscînd că prin prezența lor activă la pregătirea programelor Coralei ei răspund unei chemări a Părintelui lor sufletesc, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Felicit din toată inima Comitetul de conducere al Coralei, în frunte cu Directorul său, Părintele Dimulescu, cel care pune atîta suflet pentru bunul mers al acestei mari formații muzicale. Prea Cucernicia Sa s-a identificat atît de mult cu Corala și pune atîta pasiune în munca de conducere a ei, încît merită nu numai laude și felicitări, ci și stima și cinstirea noastră a tuturor.

Ce vom spune despre dirijorul ei, despre sufletul Coralei noastre, despre Părintele Protoiereu Ion Popescu-Runcu! Talentat dirijor, minunat compozitor și tot pe atît de minunat suflet, P. C. Sa este în dragostea și stima noastră a tuturor. Cine nu a simțit fiori de emoție ascultînd compozițiile sale atît de duioase uneori, atît de viguroase alte ori, și toate atît de măiestrit întocmite? Cine nu a fos mișcat de interpretarea pe care o dă bucăților corale pe care le dirijează, atunci cînd coriștii, stăpînînd partitura, privesc numai în ochii săi, pentru a putea reda prin vocea lor ceea ce simte în acele clipe de încordare? Știm cu toții că unele din compozițiile Părintelui Runcu au fost tipărite de către Patriarhie, aceasta fiind o dovadă a prețurii deosebite a muncii și talentului său. Să fim mîndri că îl avem în mijlocul nostru și să rugăm pe Dumnezeu să-i dea zile îndelungate și sănătate pentru a fi mulți ani sufletul acestei Corale.

Iubiți frați, stăpînit de cele mai frumoase sentimente pentru Corala preoților din Capitală, asigurîndu-vă că ea este în dragostea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și în atenția Centrului nostru Eparhial, urez din tot sufletul noului Comitet ales în această ședință și frațiilor voastre mult spor în munca pe care o veți depune în acest an și în anii viitori, pentru ridicarea cît mai sus a prestigiului preoțimii noastre și Bisericii noastre».

P. C. Consilier Petre F. Alexandru, președintele Adunării generale, a dat citire apoi textului unei telegrame adresată Prea Fericitului Părinte Patriarh și unei telegrame adresată Domnului Secretar General al Departamentului Cultelor, Profesor Dumitru Dogaru, telegrame al căror conținut a fost aprobat cu entuziasm de către membrii Adunării generale.

Adunarea generală a Coralei preoților din Capitală s-a încheiat într-o atmosferă plină de însuflețire și încredere pentru viitor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mulțumit în scris Coralei preoților din Capitală pentru telegrama trimisă din sesiunea anuală de lucru și — apreciind munca și realizările ei de pînă acum — a urat conducătorilor și membrilor ei noi succese în interpretarea și promovarea cîntărilor religioase, naționale și folclorice românești, împărtășindu-le părintești binecuvîntări.

Pr. DUMITRU SOARE

EPISCOPIA BUZĂULUI

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA MARTIE

Prima conferință de orientare din acest an, care a dezbătut tema *Preotul, îndrumător al vieții morale a credincioșilor*, s-a ținut la sediile celor șase protopopiate între 13—27 martie a. c.

Subiectul, tratat la Buzău de Pr. Vasile Dinu, la Brăila de Pr. Axente Costache, la Focșani de Pr. C. Dobrescu, la Rîmnicu-Sărat de Pr. Ion Popescu și la Păturlagele de Pr. Marcel Ionescu, a fost corect susținut, trecut prin filtru personalității fiecărui referent, iar largile discuții care s-au purtat pe marginea temei tratate au dovedit atît strigența ei actualitate, cît și interesul care i se acordă.

S-a subliniat, printre altele, că preotului îi revine misiunea de a orienta pe credincioși nu numai în viața morală, ci și în cea socială, pentru că după Sf. Ioan Gură de Aur preotul nu trăiește numai pentru el ci și pentru mulțime. Regula de aur a unei vieți trăite în duh creștinesc este să te dăruiești pentru binele oamenilor, după cum îndemna, într-una din pastoralele sale, P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu : «Cu toții sintem chemați la viața cea nouă care s-a întemeiat în scumpa noastră Patrie». Înfrățirea în muncă, grija de avutul obștesc, întărirea familiei, îmbunătățirea relațiilor profesionale și a relațiilor cu toți oamenii sînt îndemnuri morale pe care le propovăduiesc slujitorii bisericii noastre pentru călăuzirea credincioșilor pe drumul cel nou al socialismului.

Un alt obiectiv al activității preotului ca îndrumător al vieții morale este cultivarea dragostei de patrie și a tradițiilor de luptă ale poporului român pentru independență, unitate națională și libertate socială, îndeplinirea îndatoririi de apărare a patriei; păstrarea comorilor spirituale ale poporului, respectarea măsurilor luate de stat pentru conservarea valorilor istorice, culturale și de artă națională.

Cum patriotismul este sentimentul de atașament și dragoste a oamenilor față de poporul din care face parte, față de limba și cultura acestuia, față de tradițiile lui înaintate de luptă pentru eliberarea socială și națională, pentru apărarea libertății și independenței patriei, cultivarea acestui sentiment se poate face și prin îngrijirea cu dragoste a monumentelor și a locurilor istorice, care amintesc de vitejia, eroismul și jertfa celor mai buni fii ai poporului în luptă pentru apărarea patriei.

S-a remarcat că, preotului, în realizarea misiunii sale, îi trebuie un deosebit tact pastoral. — Slujitorul lui Dumnezeu, îndeamnă încercatul misionar, Sf. Apostol Pavel, nu trebuie să se sfădească, ci să fie blînd cu toți, învățător, îngăduitor (II Tim. II, 24), pentru că pe păcătos, adaugă Sfîntul Ioan cel cu rostul de aur, nu trebuie să-l facem mai bun cu sila, ci prin convingere.

S-a remarcat și s-a insistat în mod deosebit asupra conduitei personale a preotului, predica faptelor fiind cea mai elocventă, el fiind cel dintîi model de imitat cu purtarea, cu dragostea, cu credința, cu curăția (I Tim. IV, 12).

A ținut să sublinieze, dintr-un început, că subiectul dat spre frămîntarea preoțimii este «un capitol de pimenică ortodoxă cu aspect social. Preoțimea, care are azi și o orientare practică, trebuie să aibă o idee înaltă și de răspunderile sacerdotale».

Sîntem chemați să dovedim devotament și un adevărat patriotism ale cărui consecințe sînt : unirea, încrederea reciprocă și acordul frățesc între toți cetățenii.

«Susținem cooperăția voluntară, susținem o renovare spirituală, proclamînd formula iubirea de aproapele, dragostea de muncă, cinstea, corectitudinea, combaterea egoismului, respectul și demnitatea semenilor. Vrem o societate de frați egali în fața datoriei, ca și înaintea semenilor. Toți obligați de sfînta lege a muncii și retribuți după justiție egalitară, nu după legile inexorabile ale concurenței».

«Din punctul de vedere teologic, spune în continuare P. S. Sa, ortodoxismul ne oferă o teologie care crede în interpenetrația gîndirii religioase și a vieții sociale, tinzînd la fericirea omului».

După ce amintește cu sublinieri despre acțiunile preotului în cultivarea patriotismului sănătos și în sprijinirea tuturor acțiunilor de folos obștești, cît și a celor din viața internațională, ca apărarea păcii, coexistența pașnică, combaterea foametei, lichidarea colonialismului, relații frățești cu toate țările fără deosebire de regim social etc., P. S. Sa, afirmă că toate acestea cer ca preoții să devină adevărați apostoli și să lucreze pentru frații lor cu zel și dragoste.

Ca metodă se recomandă predica și exemplul personal. În pimenica ortodoxă, predica are menirea să instruiască și să moralizeze; să dea viață conștiinței.

Trebuie să cunoaștem că dacă nici o coardă intimă nu ar vibra la unisonul chemării exterioare, toată învățătura rămîne sterilă.

A doua metodă — exemplul personal — se înscrie în conferința de azi — spune P. S. Sa — ca o primă datorie față de biserică și față de societatea oare ne cere să fim exigenți și severi față de noi înșine.

Pildă vie să ne fie Marele Păstor, care a venit în lume pentru a sluji lumii și prin aceasta a transformat idealul moral, nu numai afirmînd și și trăind acest principiu.

Slujim lui Dumnezeu, slujim oamenilor, căci : «Cine nu iubește pe fratele său pe care îl vede, cum ar iubi pe Dumnezeu pe care nu-l vede».

«*Paternitatea divină ne face să înțelegem frățietatea umană*». În virtutea acestor principii, vor dispărea doctrinele de violență și de pradă.

Noi vedem în fiecare om un suflet pe care Dumnezeu a gravat și a săpat chipul Său și în felul acesta merită să fie slujit oricum ne va apărea el (alb, negru, sclav, sărac etc.). De aci concludem P. S. Sa, datorită noastră de a sprijini acțiunile Statului nostru în viața internațională.

În încheiere, după alte interesante și frumoase reflexii pe marginea temei, P. S. Sa arată că sîntem chemați să înscriem un frumos capitol de «Apostolat Social».

«Nimeni nu trăiește azi numai pentru sine». Transpus acest dicton pe plan moral se traduce prin «doctrina jertfei», iar în ordine economică înseamnă că interesul individual trebuie să fie subordonat interesului general. Din punct de vedere teologic, ortodoxismul ne oferă acea teologie care crede în interpretarea vieții sociale și care tinde la fericirea omenirii. În acest sens, pe plan internațional, biserica noastră se opune devastării morale a omenirii prin ura dintre popoare. Ea luptă pentru pacea lumii și înfrățirea popoarelor. Creștinismul nostru este etic și această etică este esențial o etică socială. El este în serviciul oamenilor și urmărește realizarea Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Proclamă frățietatea popoarelor și ca atare, efortul creștin trebuie să aibă viziunea totalității.

Pe marginea rapoartelor de activitate citite, delegații P. S. Sale la aceste conferințe au scos în relief activitățile sociale ale preotului, și s-a îndemnat, în mod deosebit, să se aibă în vedere vasta campanie de înfrumusețare a orașelor și satelor. În această întrecere, bisericile, cimitirele și curțile bisericilor să fie model de curățenie, devenind puncte de atracție urbanistică.

Concluzia, după dezbaterile acestei conferințe, este că credinciosul de azi nu se mai mulțumește cu predica stearpă a cuvintelor, ci ne cere predica aspră, dar elocventă a faptelor. Să aibă în vedere îndemnul proorocului Ieremia : «Ei să se întoarcă la tine, dar tu să nu te întorci la ei». «Luați seama, deci, să umblați cu bagare de seamă, nu ca niște neînțelepți, ci ca niște înțelepți» (Efeseni V, 15). sfătuiește pe toți, de totdeauna, Sfîntul apostol Pavel.

DE SFINTELE PAȘTI LA REȘEDINȚA EPISCOPALA

După un îndătinat obicei, preoțimea din municipiul Buzău asistă, și o parte oficiază alături de P. S. Episcop, în catedrala episcopală la «A doua Înviere», cum i se spune vecerniei Paștilor.

În anul acesta, după terminarea slujbei, începută la ora 12, la care a asistat o mulțime de credincioși, veniți din tot orașul, preoțimea, părinții profesori ai seminarului teologic, colaboratorii apropiați ai P. S. Episcop, salariații Centrului Eparhial și corul catedralei, înțonînd Axionul învierii, au urcat în sala de recepție a palatului episcopal, situat în fața bisericii catedrale, zidire brîncovenească, care poartă pecetea unor importante evenimente istorice.

Veniți, ca și în ceilalți ani, pentru a prezenta P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu sincere, calde și fiești felicitări de Sf. Paști, luînd cuvîntul, în numele celor prezenți, P. C. Pr. Cosma Alexandrescu, președintele Spiritualei Consistoriu, arată că atît în Catedrală, cît și aici în reședința episcopală, ne unește bucuria pascală, bucuria biruinții vieții asupra morții, bucuria Învierii Domnului, bucuria creștinătății.

Sărbătoarea Sfințelor Paști covârșește în strălucire — spune vorbitorul — pe oricare alte dintre sărbători și nici un praznic bisericesc nu i se poate asemăna, ca adîncime de trăire religioasă și ca bogăție de sensuri pentru viața celor credincioși, păstori și păstoriți laolaltă. De aceea, credincioșii Bisericii noastre trăiesc aceste zile de pregătire sufletească pentru acest praznic, ca și praznicul însuși, cu o evlavie și cu o sensibilitate religioasă atît de vie, încît actualizează adevărul evanghelic despre Patimile și Învieria Domnului.

Dar în această zi a bucuriilor, zice vorbitorul, dragostea, respectul și recunoștința clerului și credincioșilor din această eparhie față de Prea Sfinția Sa sînt mărite și de o altă bucurie — bucuria împlinirii a unui sfert de veac de păstorie a Prea Sfinției Sale. De 25 de ani, cu grija părintească, cu puterea harică și sfințitoare a arhieriei, cu înțelepciunea învățătoarească a teologiei și cu conducerea autoritară canonică, P. S. Sa a făcut ca această eparhie să înflorească din an în an. În acest răstimp, P. S. Sa a îndrumat preoțimea spre preocuparea pentru om, pentru destinul său pămîntean și supra pămîntean, pentru nevoile sale prezente, pentru aspirațiile sale și pentru rosturile sale de dincolo de timp.

După ce în continuare se arată că P. S. Sa a pus în practică «apostolatul social», vorbitorul subliniind că Paștile fiind prin excelență sărbătoarea păcii, arată aportul credincioșilor și al preoțimei la susținerea acestei mărețe cauze.

În încheiere, se prezintă urări de sănătate și bunăsporire intru toate.

În cuvîntul de răspuns, P. S. Episcop Antim începe prin a țilcui că rostul acestei prea frumoase tradiții, ca Chiriarihul locului să primească vizita preoților și să se întretină cu ei despre slăvita Învierie a Domnului își are temeiul biblic în arătarea Domnului sfinților și ucenici și apostoli în ziua Învierii Sale.

Prin dogma care s-a precizat și prin puterile conferite sfinților ucenici și apostoli, apariția aceasta, ultima din ziua învierii, este cea mai solemnă și semnificativă.

După ce subliniază măreția instituirii Tainei Pocăinței, cînd omul înzestrat cu putere divină, dă iertare de păcat, iar singele Mîntuitorului se revarsă din belșug prin slujirea preoțească, P. S. Sa arată fața nepătrunsei taine a Învierii. Domnul a înviat. Acesta e totul.

«În fața acestui fapt, tu inimă de preot, crede, adoră, te închină, te bucură și te veselește. Nu mai este vremea lacrărilor. Să avem curaj și deplină încredere că tot ceea ce aparține Mîntuitorului poartă pecetea nemuririi. Doctrina sa, Biserica pe care a răscumpărat-o cu scump singele Său, Sfintele Taine și toate rînduielile care cîrmuesc viața credincioșilor poartă pecetea adevărului și a veșniciei».

În continuarea meditației sale P. S. Episcop arată că Învierea este faptul generator al credinței sfinților apostoli și al primilor generații de creștini. Predica care a convertit lumea a fost afirmarea acestui fapt extraordinar. De aceea Biserica se întemeiază pe dogma învierii.

Sfântul apostol Toma s-a incredințat de această realitate, după ce a cercetat. Aceasta a fost rânduiala lui Dumnezeu, ca toată lumea să cunoască cum sfinții apostoli nu fără cercare au crezut că Hristos a înviat din morți. Sfinții apostoli erau oameni pozitivi și interesați și dacă ei se vor fi iluzionat cu privire la o înviere fictivă pe care ei o vor s-o vadă și s-o predice ca reală, atunci ei vor fi fost, cum spune Sfântul apostol Pavel, martori împotriva lui Dumnezeu.

În încheiere, P. S. Sa îndeamnă preoțimea să se roage ca Domnul Iisus Hristos cel înviat din morți să dea ca rod al Învierii sale un atașament filial la persoana sa și pentru Biserica Lui. Greaua lucrare și încercările apostolatului preoțesc să nu ne desurajeze, ci cu o intensitate de zel și de ardoare să ne facem datoria preoțească spre binele Bisericii și Patriei iubite. Se cuvine să ne veselim, căci «Paștile noastre pentru noi s-a jertfit Hristos», dar să serbăm aceste zile, «nu în aluatul cel vechi, nici în aluatul răutății și al vicleșugului, ci întru azimile curăției și ale adevărului».

După ce corul catedralei a intonat câteva imnuri pascale, P. S. Sa s-a întreținut, cu cei prezenți, într-o atmosferă caldă, părintească, ciocnind tradiționalul ou roșu.

CRONICAR

R E C E N Z I I

Sergi Hackel¹, *Die grössere Liebe, Der Weg der Maria Skobcova (1891—1945)*, Patmos-Verlag Düsseldorf, 1967, 162 p.

Titlul volumului este luat din textul biblic de la Ioan XV,13, unde Mîntuitorul prezintă jertfirea vieții pentru semenii drept expresia supremă a dragostei față de aproapele, — dragoste ce formează obiectul poruncii Mîntuitorului, care reglează viața morală în raporturile de la om la om

Și citind volumul îți dai seamă că titlul este foarte potrivit pentru conținutul său, în care autorul relatează despre opera caritativă, dusă pînă la jertfirea vieții, săvîrșită de Maica (monahia) Maria — după numele de botez : Elisaveta (Liza) — Skobcova.

Intellectuală rusă, cu studii universitare, autoare a mai multor volume de poezii cu conținut de compasiune pentru oropșiții societății, s-a stabilit în 1922 la Paris, împreună cu familia sa compusă din soț, fiul Jura, fiicele Gaiana și Anastasia (Nastia) și mama ei.

Era în relație de bună prietenie cu filozoful Nicolae Berdiaev cu teologii Serghie Bulgacov, — duhovnicul ei, Vasile Zenkovski și alții.

La Paris, pătrunsă de învățătura Mîntuitorului despre iubire în toate formele ei de manifestare, Elisaveta S. s-a decis să-și împletească viața ei cu destinul celor în suferințe. Și a practicat iubirea față de semenii nu atît cu cuvîntul, cît cu fapta, împlinind cuvintele Sfintei Scripturi : «Să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul» (1 Ioan III, 18). Nici o durere a semenilor n-a ținut-o de străină și nici o dificultate n-a putut-o sili să renunțe la un lucru început sau proiectat.

De fericire familia n-a prea avut parte. Se desparte de soț rămînînd însă în tre dînșii legături de prietenie ; fiica ei cea mai tînără Anastasia (Nastia) moare la vîrsta de 4 ani (1924). După 12 ani moare și fiica cea mare.

Moartea unui copil, firește, îndurerează adînc pe o mamă, lăsînd uneori răni sufletești care nu se cicatrizează toată viața. De felul acesta a fost moartea Nastiei, a lăsat în viața mamei sale dureroase amprente sufletești care n-au dispărut niciodată. După moartea Nastiei a scris pe pățutul ei : «Sensul cuvîntului părere de rău nu l-am cunoscut nicîcînd și acum, cu cutremurare, trebuie să recunosc cît de disprețuitoare sînt eu... Alături de Nastia simt că sufletul meu a călătorit în toată viața mea pe oști lăturalnice, acum doresc o cale reală și curată, nu fiindcă cred în viață, ci pentru a justifica moartea, pentru a o înțelege și accepta... Oricît mă străduiesc, nu pot găsi ceva mai mareț decît cuvîntul «iubiți-vă înrealitate». Dacă se practică aceasta, fără gînduri lăturalnice și fără excepție atunci totul este justificat și viața este lumină, — altfel ea este îngrozitoare și numai povară». Prin dragostea

1. Autorul este preot ortodox și docent pentru limba rusă la Universitatea din Sussex (Anglia). Originalul a apărut în limba engleză, fiind tradus în limba germană de Annemarie Bcil.

creștină credea Maica Maria să poată găsi un nou drum în viață. Mai târziu, întorcându-se de la mormântul Năstiei, va spune: «Am avut un nou și atotcuprinzător sentiment matern. M-am întors de la cimitir ca un om nou, am văzut înaintea mea un nou drum, un nou sens al vieții...» și mai mult ca oricând a simțit că-i «chemată să fie mamă tuturor, care au nevoie de ajutorul unei mame, de grija unei mame, de o mamă care să-i ocrotească». Și acestei ocupații voiește ea să-și închine viața în mod deplin conștient. Tot moartea Năstiei îi sugerează ideea călugăriei, socotind că prin monahism se poate practica mai bine dăruirea de sine spre binele semenilor. Ideea aceasta începe să o preocupe intens și după sfătuirii cu duhovnicul ei S. Bulgacov și cu alți prieteni, precum și cu Mitropolitul Evloghie, în martie 1932 Liza, îmbrăcată în haină albă simplă, fără încălțăminte, trece peste pragul paraclisului de la Institutul teologic ortodox din Paris, prosternându-se la pământ în forma crucii și depunând voturile monahale, devenind «maica Maria». Mitropolitul îi acordă și privilegiul ca în călătoriile ei misionare să poată rosti predici la sfârșitul serviciului divin. Maica Maria și-a luat ca patron pe Maria egipteanca. «Această sfință — i-a spus Mitropolitul — a dus în pustiul transiordanic o viață închinată lui Hristos ea (maica Maria) să lucreze în pustiul inimilor omenești» Firește, intrarea în monahism i-a procurat mare bucurie, încât prietenii spuneau: «De când s-a călugărit, ea strălucește de fericire». Dar intrarea în monahism n-a înțeles-o Maica Maria drept retragere în singurătate și numai la rugăciune, cu excluderea lumii și a suferințelor ei. Renunțarea la grija de cei în suferință, Maica Maria ar fi socotit-o drept negarea temeiului noii sale vieți. Forma ei de viață monahală, Mitropolitul Evloghiu o numește «monahism lumesc», căci «lumea întreagă a lui Dumnezeu era chilia ei monahală». «Calea spre Dumnezeu — spunea Maica Maria — duce prin iubirea față de om și nu există altă cale. La judecata din urmă nu voi fi întrebată dacă mi-am îndeplinit exact exercițiile mele ascetice, nici de câte ori m-am aruncat la pământ la rugăciune, ci voi fi întrebată dacă am dat de mâncare celor flămânzi, i-am îmbrăcat pe cei goi, i-am cercetat pe cei bolnavi, — de acestea voi fi întrebată. Mîntuitorul spune doar despre fiecare sărac, flămînd și bolnav: eu... Eu am fost flămînd, însetat, bolnav. El se identifică cu fiecare om aflat în suferință. Lucrul acesta l-am știut totdeauna, dar acum îl trăiesc din plin». Astfel de principii pun stăpînire pe ideile și faptele Maicii Maria, încît îi rămînea numai puțin timp pentru monahismul liturgic — contemplativ. În schimb activa din plin pentru ajutorarea semenilor, ceea ce îl bucura mult pe N. Berdiaiev, care se temuse ca rutina mănăstirească tradițională să n-o cuprindă pe Maica Maria și s-o abată de la opera ei caritativă. — Dar ocuparea ei de om nu însemna nicidecum îndepărtarea de Dumnezeu. Dimpotrivă, Maica Maria trăia totdeauna în conștiința eternității, oricît de ocupată era cu înlăturarea suferințelor din lume. Activitatea ei în lumea aceasta era însuflețită de știința despre cealaltă lume.

Și era mult de lucru. Prin intervenții la diferite personalități a știut aduna mijloacele necesare pentru a organiza un cămin pentru cei oropsiți, un cămin pentru femei și o cantină cu preț foarte redus. «Trupul semenilor noștri trebuie îngrijit mai bine decît propriul trup» — spunea Maica Maria — și dînsa nu se cruța deloc cînd era vorba de a procura cele necesare pentru oaspeți. Cea mai mare parte din timpul zilei era ocupată cu cumpărăturile pentru cantină și cu pregătirea mesei. Mergea cu sacul în piață, unde era bine cunoscută de vinzători, care, la prețuri mici și chiar gratuit, îi umplea sacul cu de toate: zarzavat, fructe, pește, carne etc. Apoi, îi ajutau să-l ridice pe umeri și-i urau drum bun. Nimeni n-ar mai fi recunoscut în călugărița stropită de noroi și cu sacul pe spate pe poeta de odinioară, pe femeia intelectuală care n-avea nevoie să mergă după cumpărături în piață. A organizat și un sanatoriu.

Iubirea față de aproapele să nu fie un egoism «pios», — scrie Maica Maria. Aceasta numai aparent săvîrșește fapte virtuozose — spre exemplu: grija de cei săraci —, în realitate urmărește un scop propriu: mîntuirea proprie. Și aceasta nu-i iubirea pe care ne învață Evanghelia... Cei săraci și cei în suferință sînt cu adevărat săraci și în suferință și noi îi primim pentru Hristos, — nu pentru că așteptăm în schimb o remunerație, ci pentru să sîntem însuflețiți de iubirea jertfelnică a lui Hristos, fiindcă prin aceasta sîntem uniți cu El, cu suferințele Sale de pe cruce.

rează prin suferințele noastre. Nu-i posibil să iubim atât de jertfelnic din cauza noastră, ci numai din cauza lui Hristos, numai pentru chipul lui Dumnezeu care ni se înfățișează în fiecare om... Iubirea și dăruirea de sine sînt două fețe ale aceleiași monede. Voim să trăim așa cum se cuvine după învățătura lui Hristos... practicînd dragostea față de semenii».

În una din călătoriile misionare, Maica Maria a ajuns la minierii din munții Pirineiilor. Voind să le țină un cuvînt creștin, unul dintre mîneri i-a spus direct: «Decît să ne ții o cuvîntare, mai bine ne-ai spăla aici podelele, curățînd murdăria». Și Maica Maria n-a ezitat nici o secundă să facă acest lucru, udîndu-și hainele. Atunci chiar minerul care făcuse observația menționată îi oferî haina sa ca să nu răcească fiind adînc impresionat, ca toți cei de față de fapta ei. Plecînd de aici spre gară, e ajunsă pe drum de un om care-i mărturisește că fapta ei l-a determinat să-și amîne sinuciderea. Numai să și-o amîne, «fiîndcă a trăi așa cum trăim aici este absurd». Maica Maria l-a determinat să plece cu dînsa și l-a plasat într-un oraș, unde își putea cîștiga existența în condiții umane.

Mare este șirul faptelor creștinești săvîrșite de Maica Maria.

Dar a început al doilea război mondial, Parisul e ocupat de trupele hitleriste, mulți l-au părăsit, Maica Maria a rămas să-și continue opera caritativă. Și și-a continuat-o, deși dificultățile au sporit nebănuit de mult. Au început și deportările în lagăre de concentrare organizate de hitleriști. Maica Maria face tot ce-i stă în putință pentru a ajuta familiile celor deportați, reușește chiar să scoată dintr-un lagăr cîțiva copii. Dar e arestat și fiul ei Juan și expediat la Compiègne, (februarie 1943). După scurt timp e arestată și Maica Maria și închisă în fortul de la Romainville, apoi transportată la Compiègne. Aici și-a văzut pentru ultima dată fiul. În decembrie 1943 acesta a fost transportat la lagărul din Buchenwald. Apoi în lagărul Dora, unde se îmbolnăvește (4 februarie 1944). Mulți dintre cei cu care fusese expediat din Paris nu mai sînt în viață. În curînd nu va mai fi nici dînsul în viață. Între lucrurile sale expediate la Paris s-a aflat și o scrisoare adresată bunicii sale. «Sînt deplin liniștit — scrie Jura între altele —, sînt chiar un pic mîndru că împart soarta mamei. Vă făgăduiesc că voi suporta totul cu demnitate. Orice s-ar întîmpla, mai curînd sau mai tîrziu vom fi iarăși împreună. Vă pot spune cu toată sinceritatea că nu mă tem de nimic. Grijă mea cea mare este pentru voi și ași fi fericit dacă ași avea certitudinea că sînteți liniștiți și că aveți cea pace, pe care nu ne-o poate lua nimeni. Rog pe oricine l-aș fi ofensat cumva să mă ierte. Hristos să fie cu voi».

În aceeași zi în care Maica Maria s-a văzut pentru ultima dată cu fiul ei Jura la Compiègne, ea a fost expediată cu un transport de arestați la lagărul de concentrare din Iavensbrück, unde avea să-și petreacă ultimii doi ani de viață. N. Berdjajev scrie, după informații primite de la persoane care au supraviețuit: «În acest infern Maica Maria și-a îndeplinit opera sa creștină mai bine decît oriînd în Paris». Inclinarea ei spre umor făcea ca să uite pentru cîțva timp suferințele din jur; puterile ei creatoare o ajutau să biruiască suferințele, iar credința o ajuta să descifreze sensul lor. Era familiarizată cu moartea, deși nu în măsura de la Iavensbrück. Una dintre femeile încarcerate cu dînsa scrie: «Maica Maria nu era nicicînd deprimată. Niciodată nu se plîngea de ceva. Nicicînd nu spunea: nu mai am curaj. Aștepta mereu sfîrșitul biruitor al războiului. Pe cînd majoritatea deportaților spunea: nu trăim pînă la sfîrșitul războiului, nu mai scăpăm de aici... dînsa era plină de încredere și într-adevăr veselă. Se înțelegea bine cu oricine, nu făcea deosebire între oameni... Ne spunea mereu: va fi bine, veți primi vești, războiul merge spre sfîrșit și vă veți întoarce la familiile și prietenii voștri...» și noi prindeam din nou curaj. Ne făcea să ne adunăm puterile morale, în primejdie de a le pierde». Fiind lovită o dată cu o centură în față, n-a ripostat cu nici un cuvînt și spunea că nici nu s-a supărat.

În lagăr alimentele se dădeau în cantități foarte reduse, încît orice resturi erau apreciate. Și totuși Maica Maria dădea din porția ei și altora. Deportaiții care lucrau la cîmp reușeau uneori să aducă în lagăr cîțiva morcovi și-i ofereau și ei, iar dînsa îi dădea altora. Deportaiții formau în lagăr grupe mici și cînd unul primea un pachet cu alimente, împărțea cu cei din grupa sa. Maica Maria împărțea și cu cei care nu aparțineau grupei sale.

Și-a ajutat mult pe conaționali deportați și prizonieri de război. De aceea în anii 1960, 1964 și 1965 în ziare din Moscova s-au scris frumoase pagini și în conferințe special organizate s-au rostit substanțiale cuvinte la adresa Maicii Maria.

Dar cu cât războiul se apropia de sfârșit, viața în lagăr devenea tot mai grea. Ultimele luni ale anului 1944 și primele din anul 1945 au peceltuit soarta multor deportați, implicat a Maicii Maria. A ajuns la limitele pe care le poate suporta un om. Nu se mai putea prezenta nici la apelurile zilnice. O supraviețuitoare din lagăr scrie: «Fața ei era îngrozitoare, exprimind cea mai adîncă suferință lăuntrică. Purta pecetea morții. Totuși nu se plîngea de nimic. Ținea ochii închiși și părea adîncită într-o rugăciune fără sfîrșit. Aceasta era grădina ei din Ghetsimani». A fost mutată cu un mare grup într-un lagăr vecin, lagăr de exterminare. Aici s-a îmbolnăvit de dizenterie. A început să ajuneze, nădăduind să se însănătoșeze, dar puterile o părăseau. După 2 luni s-a întors la Ravensbrück, dar acum se observa că era aproape de sfîrșitul puterilor ei. Era Vinerea Patimilor din 1945, tunurile se auzeau. Grupe de deportați mai erau selecționate pentru camerele de gazare. Maica Maria n-a fost selecționată, totuși ea a intrat de bună voie în grupul celor selecționați, luînd locul unei femei, care a rămas. Și la 31 martie 1945 — Sîmbăta Paștilor — a dispărut în camera de gazare. După două zile deportații de la Ravensbrück au fost eliberați.

«Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are ca viața lui să și-o pună pentru prieteni» (Ioan XV, 13), spune Mîntuitorul.

Maica Maria a împlinit cuvintele Mîntuitorului.

În mod liber și conștient a mers la gazare în locul altei femei, ca mărturie pentru credința în învățătura, moartea și învierea Mîntuitorului.

«Stimmen der Zeit» 3:1968, Verlag Herder Freiburg.

Revista romano-catolică, apare lunar și se ocupă atît de probleme teologice, cît și de probleme din alte domenii ale vieții și ocupațiilor umane, firește, trecute prin conceptul creștin. Numărul de față, spre exemplu, are, sub semnătura lui Wilfried Ruf S. J., un studiu despre «Transplantarea organelor».

Dintre celelalte articole menționăm pe cel intitulat: «Conciliul pastoral olandez, care prezintă un fragment de istorie bisericească și cu străduinți ecumenice.

Problema istorică a romano-catolicilor olandezi — spune autorul articolului, Johann Christoph Hampe — se identifică de la Reformație încoace cu națiunea, pe cînd cea a protestanților înseamnă autoeliberare din sistemul bisericesc statal. Statul a luat un caracter calvin sub aspect religios. Romano-catolicii n-au fost persecutați, totuși numai tolerați. Pînă la restabilirea ierarhiei romano-catolice în Olanda (1853), conducătorul Bisericii romano-catolice n-avea titlul de «Arhiepiscop de Utrecht», ci de vicar apostolic cu sediul în Köln. Pentru Roma, Olanda era o «țară misionară», și Biserica romano-catolică de aici ajunsese în mai mare dependență de Roma decît Bisericele din alte țări. Deși Biserica romano-catolică din Olanda avea deci pînă aproape de timpurile actuale o situație inferioară în comparație cu Biserica cea calvină, totuși ea a rezistat și numărul credincioșilor ei n-a scăzut.

Istoria protestantismului olandez de altă parte este de la început, spune autorul, istoria luptei între specificul său original și elementul evoluat, între «calvinismul sever și umanismul biblic». Biserica reformată devine «Biserică de stat», iar celelalte grupe protestante (Bisericele libere) ajung să fie tolerate.

Cu timpul Biserica reformată s-a «liberalizat» și în cadrul ei s-a produs o serie de sciziuni, încît azi există în protestantismul olandez 72 de grupe religioase. Dar fragmentarea aceasta religioasă a trezit de altă parte și impulsuri ecumenice. Astfel, o serie de teologi protestanți olandezi se afirmă ca luptători pentru Conciliul ecumenic al Bisericilor. La aceștia se numără și Dr. W. A. Visser 't Hooft, fostul secretar general al Conciliului ecumenic. Și apoi nu întîmplător prima adunare generală a Conciliului ecumenic s-a ținut după război la Amsterdam (1948). Suferințele olandezilor din timpul celui de al doilea război mondial, sub ocupația hitleristă, i-a

apropiat confesional întreolaltă, încît după 1945 teologi romano-catolici și protestanți au început să organizeze împreună întîlniri cu discuții religioase de caracter ecumenist.

După Conciliul Vatican II, Biserica romano-catolică din Olanda manifestă velenități de independență față de Roma și de vădit ecumenism, cum se desprinde din dezbaterile «Conciliului pastoral» organizat de ea. Pregătirea acestuia a început în februarie 1966, cînd s-a constituit în acest scop o comisiune de teologi și de mireni. În martie 1966 Episcopul de Vet îi dă titlul de: concil pastoral. «Pastoral» semnifică aici nu numai «pastorație», ci străduința generală a creștinilor de a răspîndi pretutindeni mesajul creștin. În noiembrie 1966, în prezența reprezentanților oficiali ai tuturor Bisericilor necatolice, se deschide oficial «Conciliul pastoral» prin servicii divine săvîrșite în cele șapte catedrale ale țării. În ianuarie 1967 se constituie la Rotterdam 15 comisii de studii, din care fac parte teologi și mireni.

După dreptul bisericesc romano-catolic adunarea aceasta n-ar putea purta numele de concil, fiindcă nu-i prezidată de un delegat papal și fiindcă la ea iau parte și mireni. A fost numită totuși concil, fiindcă îi revine aplicarea hotărîrilor Conciliului Vatican II și apoi pentru a conferi hotărîrilor sale caracter obligator. «Conciliul pastoral» olandez a răsărit din viața credincioșilor și în toată istoria bisericescă romano-catolică nu se mai întîlnește o astfel de încercare sistematică de a cunoaște părerea credincioșilor». S-a izbutit să se antreneze la lucrările Conciliului toți credincioșii romano-catolici, chiar și pe credincioșii necatolici. Credincioșii sînt constituiți în 15.000 grupe de discuții, deci toți antrenati la discutarea problemelor religioase. Cele 15 comisii de studii se ocupă de probleme privind: liturgia, predica, ecumenismul, morala, tineretul, pacea, ajutorul, căsătoria, ordinele religioase, misionarismul, credința, trezirea credinței, autoritatea, schimbări în Biserică, practica bisericescă.

În prezent s-a socotit că tema cea mai actuală și importantă este cea privitoare la *autoritatea bisericescă*. Tema a fost studiată și a format obiectul de discuții la prima adunare generală a Conciliului, ținută în ianuarie 1966 la Noordwijkerhont — Haarlem. La adunarea generală au drept de vot episcopii și delegații aleși, preoți și mireni (între care și femei), ceva neobișnuit pînă acum în romano-catolicism.

Conceptul despre autoritate prezentat de raportor (prof. Leeff) n-a fost acceptat de adunarea generală «fiindcă n-are caracter evanghelic, are prea puțin conținut pastoral și peste tot e superficial studiat». Va fi studiat din nou pentru a doua adunare generală, la care se vor discuta și temele: misionarism, pace și ajutorul reciproc.

«Conciliul pastoral» olandez, prin compoziția sa, felul de a analiza problemele, precum și prin faptul că la discuții participă și necatolici, este un fenomen nou în romano-catolicism.

Teologie und Glaube, Paderborn, 3/1960.

Acest număr al revistei (romano-catolice), cu titlul: *Preotul Bisericii lui Hristos*, se ocupă în cîteva articole de înțelegerea mai adîncă a lucrării și vieții preotului, căruia îi revine, în măsura cea mai mare, responsabilitatea în pastorație.

Rezumăm succint cuprinsul unor articole publicate de revistă.

Docentul Dr. Josef Ernst în studiul: «Funcțiune și autoritate în Noul Testament», notează că expresia cea mai des întrebuițată în N.T. pentru a reda cuprinsul noțiunii de «funcțiune» (slujire) este «diaconia». Textul de la Efeseni IV, 11—12, este îndeosebi lămuritor: «El (Mîntuitorul) a dat pe unii ca să fie apostoli... spre lucrul slujirii, spre zidirea Trupului lui Hristos». Accentul cade pe «slujire, pe zidirea Trupului lui Hristos» în care scop Hristos «a dat» pe unii ca apostoli etc., adică i-a înzestrat cu autoritatea, cu puterea necesară îndeplinirii funcțiunii date. În persoana lui Iisus Hristos, «funcțiunea și autoritatea» se acoperă complet. De altfel peste tot unde există «funcțiune» trebuie să existe și «autoritate-putere».

Un termen aplicat des lui Iisus este «exusia» = putere. Iisus învață cu «putere» (Matei VII, 29; Marcu I, 22; Luca IV, 32); lucrează cu «putere» îndeosebi în

minunile Sale (Matei IX, 8), producînd uimire și timiditate, entuziasm și spaimă (Marcu I, 27; II, 12); are autoritate asupra demonilor (Marcu V, 10); e «Domn al Sîmbetei» (Marcu II, 28); se recunoaște de «Fiul lui Dumnezeu» (Marcu XIII, 32); își ia dreptul de a ierta păcatele (Matei IX, 6) etc. etc. Iisus are deci conștiința autorității, a puterii Sale.

Fără să cuprindă «expuneri academice» despre o legislație bisericească, sfînta Scriptură cuprinde totuși suficiente date probatorii pentru existența în Biserica primară a cuprinsului exprimat prin termenii «funcțiune și autoritate», adică pentru existența unor funcțiuni înzestrate cu autoritate, exercitate de anumite persoane. Și trebuie reținut că slujirea bisericească nu-i produsul unor anumite împrejurări, ci apare odată cu Biserica și, asemenea acesteia, este instituită de Mîntuitorul. Primii deținători ai unor astfel de funcțiuni au fost «cei doisprezece» pe care Mîntuitorul «i-a trimis să propovăduiască și să aibă putere să vindece boalele și să scoată afară pe demoni» (Marcu III, 14—15). Sfînții apostoli sînt fundamentul Bisericii (Efeseni II, 20). Hristos le-a dat pentru aceasta «trimitere și putere-autoritate» (Matei XXVIII, 18 ș.u.). În temeiul acestei «funcțiuni fundamentale» apostolii, în accepția primară a cuvîntului, au caracterul existenței unice și netrasmisibile, adică n-au urmași. Dar «apostolatul» în accepția largă a cuvîntului dispune și de alte funcțiuni, ca: propovăduirea cuvîntului, administrarea sfîntelor taine, conducerea Bisericii ș.a. Pentru împlinirea acestor funcțiuni apostolii au așezat bărbați, care să-i înlocuiască și să le fie urmași (I Timotei IV, 14; II Timotei I, 6).

Apostolatul este suportul întregii propovăduiri bisericești și punctul de plecare pentru o dezvoltare ulterioară a slujirii bisericești. Faptul se remarcă în epistolele pastorale, care prezintă situația celei de a doua generații creștine. Aici comunitatea bisericească apare cu o structură juridică-ierarhică precizată, dispunînd de o conducere autocrativă sub raport administrativ și al propovăduirii și interpretării învățăturii de credință. Există episcopi, prezbiteri și diaconi, deși termenii episcop și prezbiter încă nu sînt deplin precizați în semnificația lor. Textele de la I Timotei III, 2—12 și Tit I, 5—9 («oglanda episcopului») indică însușirile morale pretinse slujitorilor Bisericii. Iar faptul că transmiterea funcțiunii se face printr-un act precizat — punerea mîinilor — care conferă «slujire și autoritate» (I Timotei IV, 14; V, 22; II Timotei I, 6) probează limpede că-i vorba de funcțiuni instituționale, înzestrate cu autoritate și putere.

Deci în sinteză: fiecare funcțiune bisericească fundamentală își are originea în Iisus Hristos, în «persoana Căruia «autoritatea și funcțiunea» se acoperă». Apostolatul celor doisprezece are însemnătate fundamentală în Biserică și nu se repetă. Funcțiunile, care sîrvesc pentru conducerea și dezvoltarea Bisericii, se transmit prin acte care trebuie interpretate ca transmiteri de «putere și autoritate». În primele comunități creștine e vorba mai mult de harisme decît de funcțiuni. Epistolele pastorale cunosc funcțiuni instituționale înzestrate cu autoritate.

Arno Schilson în paginile cu titlul: «Unitate și diversitate în chemarea la preoție» se ocupă de structura subiectivă și obiectivă a preoției (romano-catolice), arătînd că preoția cea una a lui Hristos se împlinește în Biserică prin diversitatea darurilor singularilor purtători ai ei, fapt ce are largi consecințe pentru preot, oferind totodată Episcopului posibilitatea să dea preoților întrebuițare după aptitudinile fiecăruia, spre binele credincioșilor.

De obicei se afirmă, menționează autorul, că pe preot îl caracterizează sfînțirea sacramentală, hirotonia, și datorită de a săvîrși serviciul cultic și apoi propovăduirea cuvîntului divin. Slujirea cultică și slujirea profetică (propovăduirea cuvîntului divin) sînt inseparabile una de alta și se împletesc una cu alta. Nu există doar preot, care să nu fie și administrator al sfîntelor taine și propovăduitor al cuvîntului divin.

Dar nu are poate una dintre aceste slujiri preponderență asupra celeilalte? Sub aspectul timpului întrebuițat pentru ele, deci sub aspectul cantității, slujirea cultică pare a ocupa o parte mai mică din activitatea preotească. Dar dacă faptul acesta se potrivește poate referitor la slujirea cultică în Biserica romano-catolică, apoi nu același e cazul — zicem noi — în Biserica ortodoxă. Aici serviciile divine sînt și multiple și lungi și totuși, după mărturii făcute de neortodocși, prin variația actelor și cîntărilor, nu obosesc. În plus, ele cuprind întreaga învățătură a Bisericii.

jalbă a arhimandritului Visarion, adresată la 15 noiembrie 1850 domniei, primul cor bisericesc a fost creat din inițiativa domnitorului Alexandru Ghica³. Pentru formarea acestor cîntăreți bisericești, se înființează, în timpul domnitorului Gheorghe Bibescu, «Școala Horală». Din această școală vor fi recrutați cîntăreții corului bisericii «Curtea Veche» care la sărbători mari cînta și la Mitropolie.

În Transilvania și Banat, cultura și arta românească au cunoscut, în dezvoltarea lor, un proces aparte. Primul cor din Banat a fost înființat la Lugoj în anul 1840. În 1850 este înființat, la Cluj, primul cor din Transilvania.

Necesitatea formării cîntăreților și instrumentiștilor a impus, în prima jumătate a secolului al XIX-lea înființarea școlilor de muzică. Așa a luat ființă în 1833 «Școala de muzică a Societății filarmonice», susținută de Ioan Eliade Rădulescu, Ion Cîmpineanu, Ioan Rosetti, actorul Constantin Aristia și alții. După patru ani școala își încetează activitatea.

La Iași, se înființează la 15 noiembrie 1836 «Conservatorul filarmonico-dramatic» prin purtarea de grijă a lui Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri și alții.

Ca rod al acestei activități culturale crește interesul pentru muzica populară. Ca dovadă, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, apar culegeri de melodii populare românești, cum sînt cele publicate de Eftimie Murgu, în 1830, de Anton Pann, tot în 1830, I. A. Wachmann, în jurul anilor 1845—1855.

Compozitori români din prima jumătate a secolului XIX, este cel de al doilea capitol al lucrării. Sînt amintiți :

Alexandru Flechtenmacher (1822—1898), originar din Iași, este fiul juristului Cristian Flechtenmacher venit din Brașov la Iași în 1811, ca sfătuitor juridic al Curții și profesor de drept. Alexandru Flechtenmacher este considerat astăzi ca o figură marcantă a muzicii românești din secolul al XIX-lea, prin contribuția sa la realizarea artei muzicale naționale.

A cultivat toate genurile muzicale, activitatea sa componistică fiind legată în mare parte de teatru : scrie muzică la piesele lui V. Alecsandri, C. Negruzzi și Millo.

În afară de activitatea componistică, Alexandru Flechtenmacher a desfășurat o intensă activitate de pedagog în calitatea sa de director al primului conservator din București.

Contemporani cu Alexandru Flechtenmacher sînt : I. A. *Wachmann* (1807—1863) și L. A. *Wiest* (1819—1889). Activitatea acestor doi compozitori se integrează procesului de formare a muzicii culte românești. Primul a desfășurat o prodigioasă activitate componistică (a dat trupei lui Costache Caragiale muzica corespunzătoare în iz național) și o vie activitate ca dirijor, ca profesor de muzică la liceul «Sf. Sava».

L. A. *Wiest*, originar din Viena, este chemat la București de Alexandru Ghica, pentru reorganizarea orchestrei palatului și a fanfarei militare de pe lângă «Ștabul Oștirii». El a fost și dirijorul Orchestrei Teatrului Național și al Operei italiene.

Paginile 71—78 sînt dedicate compozitorilor de romanțe. *Anton Pann* (1794—1854), continuator al activității de culegere a melodiilor populare, el a adus o contribuție de seamă la răspîndirea acestora în rîndul maselor. Personalitatea sa cuprinde pe aceea de cîntăreț de biserică, reformator al muzicii liturgice, poet și scriitor, folclorist, compozitor, tipograf etc.

Menționăm strădania lui Anton Pann de a publica texte însoțite de melodiile lor în notația psaltică, contribuind astfel la răspîndirea cunoștințelor muzicale elementare.

Capitolul III intitulat *Dezvoltarea muzicii românești în cea de a doua jumătate a secolului XIX* este dedicat noii generații de compozitori — născută între 1836—1860.

În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea interesul pentru muzică este din ce în ce mai viu.

3. Iată ce se relatează în amintita jalbă : «De la anul 1836 prin porunca fostului domn Alexandru Ghica, cu nr. 62 către *Cnstita Dejursivă*, am fost orînduit preot al oștirii cu leață de lei 6000 pe an și pe lângă toate datoriile ale religiei ce le împlineam am fost însărcinat, fără vreo deosebită plată, a întocmi și horul de cîntăreți pe lângă «Ștabul Oștirii». Cf. Stela Sava, *Corul cîntăreților Ștabului Oștirii*, în «Studii Muzicologice», nr. 1/1956.

Ca expresie a acestui fenomen se extinde activitatea creatoare a compozitorilor în genuri diferite.

Cu sprijinul Ministerului Instrucției Publice de atunci, Mihail Kogălniceanu, s-a înființat în 1860, Conservatorul din Iași și în 1864 Conservatorul din București.

Tot în această perioadă, crește numărul corurilor bisericești, ce apar în fiecare oraș mai mare. Aceste coruri cultivau și un repertoriu laic.

Dezvoltarea culturii muzicale este marcată și de apariția primelor alcătuirii de muzică de cameră precum și de apariția, în presa vremii, a unor articole de critică muzicală. Primii critici muzicali sînt: Nicolae Filimon și Cezar Boliac.

Apariția, în Transilvania a revistei «*Muza Română*», redactată de Iacob Mureșianu, marchează o nouă etapă în dezvoltarea muzicii din această regiune prin articolele de critică muzicală și lucrările componistice publicate.

Subliniind superioritatea creației muzicale românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din punct de vedere al conținutului și forme; autorul tratează în continuare activitatea compozitorilor *Eduard Wachmann* (1836—1908), *Eduard Caudella* (1841—1924); *George Ștephănescu* (1843—1925); *Constantin Dimitrescu* (1847—1928).

Dintre înaintași, primul care a pătruns în adîncul muzicii populare țărănești a fost *Gavriil Musicescu* (1847—1903), care a introdus pentru prima dată în muzica profesională — muzica populară țărănească.

Ca dirijor al corului Mitropoliei din Iași (1876), Musicescu a compus o serie de lucrări religioase (liturghii, concerte) și lucrări corale laice în care a prelucrat melodii țărănești, într-o nouă învesmîntare armonică.

Prin activitatea sa, Gavriil Musicescu a deschis calea spre o nouă interpretare muzicală, așa cum o vom găsi mai tîrziu într-o formă evoluată la D. G. Kiriac și Gheorghe Cucu.

La dezvoltarea vieții muzicale moldovenești din a doua jumătate a secolului trecut au contribuit și muzicieni ca Ioan Kart, Pietro și Enrico Mezetti, Titus Cerne, Paul Ciuntu și Theodor Theodorescu.

Dintre aceștia *Ion Kart* este acela care, în calitate de animator și inspector îndrumător al corurilor înființate în urma unui decret al lui Alexandru Ion Cuza, se străduiește să introducă în bisericile noastre creații liturgice românești, compunînd totodată o liturghie și cîntări corale bisericești.

Numele lui *Titus Cerne* (1859—1911) este legat de încercările de realizare a unei legături între muzica corală liturgică și tradiția cîntării de strană. El a stat sub înfrîurirea eminentului cunoscător al muzicii bizantine, profesorul Bourgault-Ducoudray și a preluat în formă polifonică astfel de melodii. Pe aceeași linie a mers și *Theodor Theodorescu* — unul dintre puținii compozitori din generația de după Musicescu care au înțeles importanța operei de culegere și notare a muzicii populare țărănești, cu toate particularitățile ei și însemnătatea specificului ei pentru muzica cultă.

Pentru înțelegerea vieții muzicale din Iași este amintită și activitatea lui *Teodor T. Burada* (1839—1924) — primul etnograf muzical. Culegerile de melodii notate în timpul călătoriilor de studii; culegerea de colinde și doine «unirea românilor», sînt roade ale activității sale de folclorist ce au contribuit în mare măsură la cunoașterea muzicii populare românești din secolul al XIX-lea.

Dacă în Principate a existat o tradiție muzicală, în Transilvania, *George Dima* și *Iacob Mureșianu* se numără printre primii compozitori care au lăsat o valoroasă operă de artă muzicală.

George Dima (1847—1926), în urma unor ample studii muzicale se stabilește ca profesor la Seminarul «*Andreian*» și dirijor al *Reuniunii de cîntări*. El a desfășurat totodată o imensă activitate compozițională. După 18 ani de activitate dirijorală la «*Societatea corală germană*» din Sibiu se întoarce la Brașov ca dirijor la biserica «*Sfîntul Nicolae din Schei*» și dirijor al Reuniunii de gimnastică și cîntări. Mai tîrziu a fost numit director al Conservatorului românesc din Transilvania, creat în 1920 la Cluj, din stăruința lui Tiberiu Brediceanu, Conservator ce poartă astăzi numele lui *George Dima*.

Dintre lucrările componistice reprezentative sînt: *Ce te legeni Codrule, la mijloc de codru* (M. Eminescu), *Păstorul* (Zamfirescu), *Dor de călătorie, Primăvara, Ziua ninge* (V. Alecsandri), toate a *cappella*, două liturghii — una pentru cor bărbătesc, alta pentru cor mixt, irmoase, axioane etc.

Dar, ceea ce face ca George Dima să fie situat deasupra celor mai mulți contemporani români, este creația sa de liduri, multe compuse pe versuri de Eminescu, într-o impresionantă notă de lirism — *De ce nu-mi vii, Somnoroase păsărele, Și dacă ramuri bat în geam, Dorința*.

Prin forța expresivă, prin bogăția conținutului și tehnica de realizare, lucrările sale sînt considerate și astăzi «ca modele de măiestrie artistică».

Tot în această perioadă, se afirmă, printr-o intensă activitate dirijorală, la Blaj, *Iacob Mureșianu* (1875—1917). Din dorința de a contribui la înălțarea culturii muzicale românești din Transilvania, Mureșianu, transformă Blajul într-un important centru artistic din acel timp. A format aici un cor și o orchestră din elevi, de liceu și studenți teologi, și o trupă pentru care avea să compună cîteva opere (*Cinel-Cinel* — 1905, *Nunta țărănească* — 1906, *Scara miței* — 1906, etc.).

Muzica lui Mureșianu se caracterizează printr-o mare accesibilitate, avînd în acest fel un rol educativ și patriotic. El a compus muzica în toate genurile și pentru auditor cu posibilități de înțelegere diferite. Pe lîngă activitatea de compozitor Iacob Mureșianu a desfășurat o intensă activitate de folclorist publicist și pedagog, contribuind la dezvoltarea și îmbogățirea creației muzicale românești și din secolul al XIX-lea.

Ciprian Porumbescu (1853—1883), fiul preotului Eraclie Porumbescu, folclorist pasionat, poet și muzicant, a făcut studiile muzicale ca elev la gimnaziul din Suceava și apoi ca student la Facultatea de teologie din Cernăuți, unde a avut ca profesor pe compozitorul Isidor Vorobchievici, autorul primului manual de armonie în limba română.

Activitatea componistică și-o începe de pe băncile facultății cu piese corale, un marș festiv, o *Horă națională*, valsuri etc.

În timpul studiilor la Viena a compus cîntecele patriotice *Trei culori cunosc pe lume* și *Pe-al nostru steag e scris unire* (p. 154).

La numai 28 de ani este numit profesor de muzică la Gimnaziul românesc din Brașov și dirijor al corului bisericii ortodoxe din Schei. Compune acum opereta *Crai nou*.

Înțelegînd rolul creației lui Ciprian Porumbescu călăuzită de un patriotism arzător, contemporanii săi l-au considerat «ca pe unul dintre cei mai de seamă artiști cetățeni ai vremii».

Dintre creațiile sale în afara operetelor trebuiesc menționate cantatele *Pe mările Prutului*, *Altarul Minăstirii Putna*, *Tabăra română*, corurile a *cappella*, romanțele pentru voce și pian, piese instrumentale, horale și *Rapsodia română* singura sa piesă pentru orchestră.

Dintre compozitorii bucovineni contemporani cu Ciprian Porumbescu autorul amintește pe următorii:

Isidor Vorobchievici (1836—1903) cu o importantă activitate componistică și folcloristică, este acela care a inițiat în tainele armoniei pe Ciprian Porumbescu și Eusebie Mandicevski.

Eusebie Mandicevski (1857—1929)⁴ este muzicolog, pedagog și compozitor cu o faimă internațională. Deși și-a petrecut cea mai mare parte a vieții sale, la Viena, Mandicevski a ținut în permanență legătură cu viața culturală de la noi așa cum se oglindește în vasta sa corespondență cu sora lui, *Ecaterina Mandicevski*.

Opera muzicală a lui Eusebie Mandicevski, cuprinde printre altele piese corale a *cappella* — 12 liturghii și 2 concerte bisericești — cantate, lucrări vocale — 12 lieduri pentru voce și pian, coruri pentru copii, — cele mai multe pe versuri de *Ecaterina Mandicevski*, prelucrări de cîntece populare (200).

4. A se vedea: Ioan F. Stănculescu, *Gatriul Musicescu, precursor al transcrierii muzicii psaltice pe notație liniară*, art. în «Glasul Bisericii», nr. 5—6 (mai-iunie), 1961, p. 420—427.

Alături de aceștia, autorul mai amintește de Tudor Flondor și Gheorghe Mandicevschi.

Ion Vidu (1863—1931). Compozitor bănățean ce își leagă activitatea muzicală de cîntecul popular orășenesc, s-a născut la Minerău (Banat). Rămas orfan, urmează cursurile școlii normale din Arad începînd totodată primele compoziții pe care le trimite lui Musicescu. Incurajat de acesta își continuă activitatea muzicală devenind dirijor al Reuniunii de cîntări. În această calitate face primele încercări de introducere în repertoriul corului a unor cîntece populare specific lugojene. Abia în urma turneului transilvănean al lui Musicescu din 1880, lugojenii înțeleg strădaniile lui Vidu și îl trimit la Iași pe timp de un an, să învețe armonie, folclor și muzică bisericească (p. 171). Întors la Lugoj activitatea sa componistică cuprinde un număr din ce în ce mai mare de lucrări corale laice și religioase, cîntece în stil popular, romanțe pentru voce și pian, lucrări pe texte cu subiect istoric — Ștefan și Dundrea, Moartea lui Mihai Eroul, Cîntecul lui Horia, Marșul lui Iancu, Lui Eftimie Murgu, Arcașul, Pui de lei, Marșul libertății etc.

Prin activitatea sa dirijorală, prin pasiunea în organizarea corurilor, Ion Vidu a determinat creșterea numărului corurilor și răspîndirea faimei «Banatului ca țară a corurilor». Creația muzicală a lui Ion Vidu se bucură și astăzi de aceeași popularitate.

Dimitrie Georgescu Kiriac (1866—1928) face parte din generația de compozitori de după Musicescu, generație a căror operă muzicală se caracterizează prin punerea în valoare a muzicii țărănești.

După studiile muzicale la Conservatorul din București, D. G. Kiriac pleacă la Paris, unde își desăvîrșește instrucția muzicală de-a lungul a cinci ani. Revenind în țară este numit profesor de teorie și solfegii la Conservatorul din București. Activitatea sa se îndreaptă spre prelucrarea și armonizarea melodiilor populare și de străna. Multe din acestea sînt armonizate pentru voce și pian, iar altele pentru cor. Dintre aceste prelucrări, reprezentative sînt: *Inghetată-i Dundrea, Cuculeț cu pană sură, Foaie verde lămîiță, Dor de ducă, Mîndra mea făr-de-noroc, Vintuleț ce treci prin flori, Cînd aud cucul cîntînd, Cîntecul murgului, Bună seara mîndro bună etc.*

Ca rezultat al interesului pentru muzica bisericească tradițională iese la iveală *Liturgia psaltică* în stil polifon pentru cor bărbătesc⁵.

O altă problemă care a stat în atenția preocupărilor sale muzicale a fost aceea a educației muzicale a școlărilor. Este primul care a compus cîntece în stil popular pentru corurile de elevi și a aranjat melodii populare în același scop.

Din dorința formării și dezvoltării gustului muzical al publicului românesc, Kiriac înființează în 1901 Societatea corală «Carmen». Referindu-se la activitatea acestei societăți și a lui Kiriac însuși. Ioan D. Chirescu, scria cinci decenii mai tîrziu: «Înaintea lui Kiriac, nimeni nu ar fi îndrăznit să cînte *Frunză verde* pe scena Ateneului Român pentru că cei care frecventau manifestările artistice nu îngăduiau rezonanțele, socotite «vulgare» ale cîntecului popular. Ei bine, acest om mic de stat, dar mare în fapte, a apărut în fruntea Societății corale «Carmen» în seara zilei de 18 decembrie 1901 cu un program de inaugurare în care prima oară au fost înscrise *Colinde la noi* și *Cîntece populare românești*. Un public numeros, diferit de cel obișnuit, aplaudat cu căldură și s-a bucurat din inimă auzind cîntece românești urcate pe treptele scenei de concert»⁶.

Întreaga activitate de folclorist, compozitor, dirijor de cor și pedagog a lui Kiriac a influențat puternic viața muzicală din acel timp, fiind considerat astăzi ca «unul din marii ctitori, alături de George Enescu, ai școlii noastre naționale moderne».

În Transilvania și Banat pe lângă creația corală a apărut și s-a dezvoltat și muzica populară de dans — prelucrări ale dansurilor populare. Astfel de prelegeri

5. *Liturgia Psaltică* tipărită după moartea compozitorului de către Societatea Compozitorilor Români prin stăruința lui Constantin Brailoiu, a fost executată pentru prima dată la Capela Română din Paris în anul 1899, iar în anul următor, la București.

6. Ioan D. Chirescu. D. G. Kiriac, în rev. «Muzica», nr. 8—9, 1952.

se întâlnesc în creația muzicală a lui Iacob Mureșianu și ale elevilor săi *Tiberiu Brediceanu*, *Guilelm Șerban* și *Liviu Tempea* (1860—1936).

Printre compozitorii transilvăneni care au încercat să compună lucrări muzicale culte pe baza prelucrării tradițiilor clasico-romantice se numără *Alexandru Mocioni* (1841—1909).

Compozitor amator ca și Alexandru Mocioni, *Alexis Catargi* (1876—1922) se afirmă prin două lucrări *Nunta tragică* cu subtitlul *Dragoș Vodă* și *Enoch Arden*.

Alături de George Dima și Iacob Mureșianu, la dezvoltarea creației muzicale românești din Transilvania, un aport de seamă îl aduce *Timotei Popovici* (1870—1950) elev al lui Gavriil Musicescu. Întreaga sa activitate componistică este dedicată muzicii corale laice și religioase.

Dintre compozițiile sale amintim: *Regele munților* și *La oglindă* (text de G. Coșbuc).

Ioan Scărlătescu (1872—1922) contemporan cu generații de compozitori ce au căutat să-și așeze la temelie creației lor muzica universală și cu cei a căror tematică se axa pe arta școlii naționale se integrează căii de mijloc. El a întocmit compoziții inspirate din arta preclasică într-o formă stilizată, complexă.

Dintre lucrările sale amintim *Mihnea* și *Baba* pe text de D. Bolintineanu, *Horele*, *lieder* etc.

Urmas al generației de compozitori ce a întemeiat muzica cultă din Transilvania, *Tiberiu Brediceanu* (1877—1969) a desfășurat o activitate componistică valorificând tezaurul de cîntece și dansuri populare țărănești. Elev al lui Iacob Mureșianu, Tiberiu Brediceanu activează ca folclorist, compozitor și organizator al vieții culturale a românilor din Transilvania. A alcătuit numeroase lucrări pe baza prelucrării folclorului: *Poem coregrafic*, și trei scene lirice numite de autor *Icoane din popor*, *La șezătoare* (1908), *Scara mare* (1924), *La seceriș* (1936).

Activității sale de publicist i se mai adaugă și aceea de inițiator și organizator al unor instituții muzicale; în 1920 înființează Opera Română din Cluj și Conservatorul din Cluj. A fost și director al Operei din București.

Gheorghe Cucu (1882—1934)⁷ reprezintă acea categorie de compozitori români ieșiți din sînul țărănimii, care trecînd de obicei prin strană, prin seminar teologic sau școală normală, au rămas toți la compoziția exclusiv corală, chiar dacă au trecut prin Conservator sau Schola Cantorum».

Convins de importanța și rolul muzicii corale în viața socială, Gheorghe Cucu și-a restrîns activitatea la genul coral, laic și religios, în calitatea sa de dirijor al Societății «Carmen» alături de Kiriac și al Corului Patriarhiei (p. 208).

A alcătuit, colinde, piese pentru cor bărbătesc — prelucrări din muzica populară, cîntece pentru voce și pian (*Cîntecul codrului*, versuri de Șt. O. Iosif, *Cîntec*, versuri de C. Moldoveanu, *Blestemul*), melodii bisericești — *Liturghia pentru cor mînt* «stilizarea personală a cîntecului psaltic», «reprezentînd punctul culminant al întregii creații românești de acest gen» (p. 211).

În raport cu *Liturghia psaltică* a lui Kiriac, compoziția polifonă a lui Cucu este mult mai apropiată de aceea a măiestrilor polifoniei vocale a Renașterii prin acordarea de înțietate conducerii vocilor și considerarea armoniei ca un efect al cursului melodic.

Ioan D. Chirescu (1889) continuator al activității lui Kiriac la societatea corală «Carmen», este un reprezentant de seamă al muzicii corale românești din vremea noastră. Rodul activității sale componistice sînt cele aproape 200 de lucrări corale, multe din ele prelucrări ale creației muzicale populare. Dintre acestea unele ca *Mama, Dor, dorulețule, Frunză verde foaie fragă*, au căpătat o largă circulație.

În cadrul lucrării, autorul a dedicat lui *George Enescu* (1881—1935) un întreg capitol al IV-lea, p. 219—285, Mai întîi este tratat locul și rolul lui George Enescu

7. Cf. Nicolae Parocescu, *Compozitorul Gheorghe Cucu*, Editura muzicală, București, 1967, recenzie de Ioan F. Stănculescu, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4/1968.

în muzica românească. Opera muzicală a lui George Enescu este urmărită prin dubla sa caracteristică: ca rezultat al creațiilor muzicale ale înaintașilor (*Suite românești*, *Poema român* și *Rapsodiile în la și re*) și ca model și sursă de învățăminte pentru generațiile viitoare.

Activității de creator i se adaugă aceea de interpret-violonist, dirijor și pianist și pedagog.

Apoi, autorul prezintă lucrările enesciene insistând asupra celor mai importante: *Poema român*, 1897, *Suite române*, *Variațiuni*, *Suita I-a pentru orchestră*, *Pastorală pentru orchestră mică*, *Aubade pentru trio de coarde*, *A II-a Sonată pentru vioară și pian*, *Octet op. 7*, *Rapsodiile române*, 1901, *Suita I-a*, *Sonata a III-a pentru vioară și pian*, *Simfonia concertată pentru violoncel și orchestră (opus 8)*, *Simfonia a III-a 1921*, *Oedip* — lucrare monumentală despre care Enescu mărturisea: «am pus în această operă toată substanța ființei mele, tot sufletul meu»⁸.

În opera lui Enescu se îmbină armonios tradiția națională cu aceea europeană, compozitorul dovedindu-se așine cunoscător al graiului în care poporul își oglindește însușirile sale sufletești — muzica.

«Creația lui George Enescu reprezintă cea mai înaltă formă artistică de exprimare în muzică a acestor însușiri sufletești, la fel ca poezia lui Eminescu în literatură și tablourile lui Grigorescu, Luchian, Țuculescu, sau sculpturile lui Brincoș în domeniul artelor plastice».

Capitolul V — *Alfonso Castaldi și discipolii săi (Influențe franceze în muzica simfonică românească)*.

În muzica simfonică românească — prezidează dl. Zeno Vancea — saltul calitativ s-a realizat abia prin *Poema român*, *Rapsodiile* și *Suita I-a* de George Enescu. Această activitate va fi continuată de o nouă pleiadă de compozitori, cei mai mulți elevi ai lui Alfonso Castaldi.

Originar din Neapole, Castaldi (1874) se stabilește în România dînd lecții de chitară, vioară și mandolină. Apreciat de Kiriac vine la București, unde este numit profesor de armonie, contrapunct și compoziție la Conservator. După două lucrări simfonice (*Marsyas* și *Simfonia a II-a*) activitatea lui Castaldi se axează pe muzica vocală.

În continuare sînt făcute scurte caracterizări ale celor mai importanți compozitori — elevi ai lui Castaldi și ai Schlei Cantorum:

Dimitrie Cuclin (1885), se desprinde de restul colegilor săi prin numărul mare de lucrări de toate genurile și prin contribuția sa deosebită în dezvoltarea muzicii simfonice românești.

În activitatea sa componistică «Cuclin încadrează melodia populară în rigorile sistemului funcțional clasic pentru a evita orice «deformare» a acestuia» (p. 295).

Din simfoniile sale — 17 la număr — autorul amintește doar cele cinci auzite: *Traian și Dochia*, *Agamemnon*, *Soria*, *Bellerophon*, *Meleagridele* — sînt lucrări dramatice neinterpretate pînă acuma: 50 cîntece în stil popular, 101 cîntece populare pentru cor mixt *a capella*, 12 madrigale etc.

Ceea ce caracterizează stilul creației muzicale a lui Cuclin, o constituie intenția compozitorului de a se exprima «printr-o limbă în același timp personală, românească și universală».

Ion Nonna Otescu (1868—1940) este unul dintre elevii lui Castaldi asupra creației căruia muzica iranceză își exercitase influența înainte chiar ca compozitorul să fi ajuns la Paris

El a jucat un rol de seamă în viața bucureșteană ca dirijor, organizator și conducător al unor instituții muzicale (Conservatorul, Societatea lirică, devenită mai apoi Opera Română, Societatea compozitorilor români, înființată în 1920).

Din aceeași generație, dar mai puțin influențat de muzica franceză, este *Constantin C. Nottara* (1890—1951). El este autorul unui mare număr de lucrări de muzică de cameră, vocală și instrumentală. A compus și cinci opere.

8. Ioan Massoff, *George Enescu-omul*, interviu apărut în «Adevărul», nr. 15995, 13 martie 1936.

George Enacovici (1891—1965) urmează acelaș drum ca și colegii săi de la clasa lui Castaldi, la Paris. A desfășurat o activitate de pedagog, ca profesor de vioară și de muzică de cameră și compozitor.

Alfred Alecsandrescu (1893—1959) — după o timpurie activitate componistică ce culminează cu *Poemul simfonic «Acteon»* se dedică carierei de dirijor de concert simfonice și de spectacole de operă contribuind în mare măsură la educarea gustului muzical.

Ultimul capitol al lucrării cuprinde: *Muzica românească între cele două războaie mondiale: Făuritorii școlii noastre naționale moderne și alți compozitori din această perioadă.* (p. 323—409).

Între cele două războaie mondiale, în domeniul vieții muzicale, se punea tot mai mult problema dezvoltării artei culte pe baza unei muzici populare. Printre cei care au luptat pentru rezolvarea acestei probleme se numără **Alexandru Zirra** (1883—1946). Toate lucrările sale se inspiră din istoria țării, legendele și basmele populare, cu excepția *Poemului simfonic «Uriel Acosta»*.

Mihail Jora (1891) — cunoscut prin activitatea sa de pianist, dirijor de orchestră și critic muzical, a fost numit profesor de compoziție la Conservatorul din București.

Este primul care valorifică cu adevărat dansurile noastre folclorice, din dorința de a avea un balet românesc. A compus lucrarea *La piață*, opus 10 (1928) tabloul coregrafic ce reprezintă prima reușită adevărată în domeniul artei muzicale românești de balet.

Unul din genurile sale preferate îl constituie liedul pe versurile unor poeți români (Octavian Goga, Adrian Maniu, George Bacovia, Tudor Arghezi, Alexandru Teodorescu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Lucian Blaga, George Lesnea, Mihai Eminescu, Rainer, Maria Rilke).

Autorul face în continuare o comparație între trăsăturile liedurilor lui Mihail Jora și ale marilor maeștri (Schubert, Schumann, Brahms, Peter Cornelius, Fauré și Debussy), subliniind elementele inovatoare ale stilului compozitorului român.

După Mihail Jora, **Diamandi Gheciu** (1892) este compozitorul care a scris cel mai mare număr de lieduri. Pe lângă acestea a scris multe lucrări de muzică de cameră și Oratoriul *Lazăr de la Rusca* — 1959, *Simfonia Eliberării* — 1963, *Poem pastoral pentru orchestră*, 1960, *La mormântul eroului necunoscut de la Mărășești*, poem simfonic, 1967 și *Pe Bucegi*, un tablou simfonic compus în 1967.

Marțian Negrea (1893) face parte din grupul acelor compozitori a căror operă are ca sursă de inspirație viața de la țară cu pitorescul ei, asemeni lui Vidu, Drăgoi și Enescu. Studiile superioare le face la Academia de Muzică din Viena cu profesori ca Eusebiu Mandicevski și Franz Schmidt.

Creația sa cuprinde toate genurile muzicale: lieduri, piese pentru pian sau harpă, suită pentru clarinet, pian și coruri a cappella, operă, lucrări vocale simfonice etc.

Printre lucrările sale sînt citate operele *Năpasta* și *Marin Pescarui*, *Fantezia simfonică*, *Povești din Gruiu* — o suită simfonică din patru piese: «Gruiu», «Crăciunul trist, 1916 «Cîntec» și «Încheiere»; Suita *Prin Munții Apuseni*, unde, așa cum nota compozitorul, a căutat să evoc «natura în tot pitorescul și splendoarea ei».

Prin măiestria, sinceritatea de exprimare, creația muzicală a lui Marțian Negrea ocupă un loc de seamă în muzica românească contemporană.

Constantin Brăiloiu (1893—1958), «savant cu renume mondial, autoritate necontestată în domeniul științei folclorului».

După ce a dat la iveală primele sale lucrări (*Cinci cîntece de leagăn*, *Patru cîntece populare*) publică în 1927, *30 de cîntece populare*, 1932, *Colinde și cîntece de stea*, în 1932, *Cîntece bătrînești din Oltenia, Moldova și Bucovina*; în 1938 *Bocete din Oaș*, etc.

Sabin V. Drăgoi (1894) desfășoară o activitate componistică în toate genurile muzicale, acordînd o importanță deosebită geniului coral. Compozițiile corale, prelucrări ale melodiilor populare, surprind prin noutatea soluțiilor armonice. Așa

sînt: *Bănăţeana*, 30 de coruri din comuna Belinţ, Cintec şi joc, cantata *Mai multă lumină*, Oratoriul, *Povestea bradului*, operele, *Năpasta*, *Chirianulea*, *Horia*, *Păcală* şi opera oratoriu — *Constantin Brîncoveanu*.

După ce subliniază, în continuare, aportul altor compozitori ca *Filip Lazăr*, (fost elev al Conservatorului din Bucureşti), *Mihail Andricu*, *Marcel Mihalovici* şi *Constantin Popescu*, Dl. Zeno Vancea se ocupă, în partea finală a lucrării, de creaţia muzicală a compozitorilor din perioada dintre cele două războaie mondiale, creaţie ce cultivă, în genere, un singur gen. Aceştia sînt: *Theodor Fuchs*, *Ion Bohociu*, *Stan Golestan*, *Emil Montia*, *Gavriil Galinescu*, *Ştefan Popescu*, *Gheorghe Simonis*, *Ioan Hartulary-Darclée*, *Victor Gheorghiu*, *Mihail Andreescu-Skeletty*, *Ion Borgovan*, *Robert Cremer*, *Scariat Fotino*, *Constantin Castrişanu*, *Ion Ghica*, *Lucian Teodosiu*, *Savel Horcea*.

Lucrarea D-lui Zeno Vancea, prin conţinutul său bogat în idei şi prin vasta perioadă aleasă pentru a fi analizată, vine să aducă lămuriri noi asupra creaţiei muzicale româneşti din secolele al XIX-lea, al XX-lea.

Scrisă cu dăruire, cartea captivează prin stil şi imagini.

Autorul, compozitor şi muzicolog, izbuteşte să ne prezinte personalităţi ale vieţii muzicale româneşti, încadrîndu-le în circuitul creaţiei muzicale universale.

Pentru o mai bună înţelegere a artistului şi creaţiei sale, autorul schiţează, ori de cîte ori este cazul, cadrul social-istoric.

Desigur, a parcurge o etapă istorică aşa de vastă, cu o atît de variată creaţie muzicologică, necesită o documentare şi o intuiţie a ideilor, fapt de care autorul se achită cu prisosinţă. El reuşeşte să ne prezinte procesul apariţiei şi dezvoltării creaţiei noastre în conţinut, formă şi limbaj. Dl. Zeno Vancea, în expunerea sa, pune accentul pe latura estetică a fenomenului muzical, pe bază de studii consacrate fiecărui compozitor, dînd la iveală aspectul unitar al creaţiei acestora.

Spaţiul consacrat creaţiei muzicale a secolului al XX-lea constituie filele cele mai captivante ale volumului prin analiza şi interpretarea proprie.

Autorul ar fi putuţ să consacre un spaţiu mai întins operii unor compozitori aparţinînd perioadei dintre cele două războaie mondiale, ca *Stan Golestan*, *Ion Hartulary-Darclée*.

Aşteptînd cu îndreptăţit interes apariţia celui de al II-lea volum al lucrării, dedicat de data aceasta creaţiei corale, ne exprimăm convingerea că autorul va insista şi asupra creaţiei corale bisericeşti alît de prodigioasă la noi, şi cu atîtea implicaţii în arta muzicală românească, viu ilustrată de compozitori ca *Gavriil Musicescu*, *Eusebie Mandicevski*, *Dimitrie G. Kiriac*, *Gheorghe Cucu*, *Ioan D. Chi-rescu*, *Constantin Brăiloiu*, *Ioan Croitoru* şi *Nicolae Lungu*.

N. STANULESCU

Minăstirea Brebu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1968.

Recent, Direcţia Monumentelor Istorice a dat la iveală un mic album, cu privire la *Minăstirea Brebu* în prezentarea artistică a arhitectului *Laurenţiu Vasilescu*.

Precedată de un cuvînt explicativ al arhitectului *Ştefan Balş*, expunerea celor 20 de planşe pe care le conţine albumul este interesantă şi trezeşte îndemnul de a cerceta acest monument bisericesc vrednic de atenţie nu numai din punct de vedere arhitectonic-pictural, ci şi din perspective istorice şi culturale.

Situată în judeţul *Prahova*, la 4 km. nord de *Telega*, *Minăstirea Brebu* s-a bucurat de atenţia multor cercetători care i-au dedicat prezentări, articole, sau monografii. Din rîndul acestora amintim pe: *Gh. Mandrea*, *L. Gribincea* şi *indeosebi pe Dimitrie Bădiceanu* (*Minăstirea Brebu din judeţul Prahova*, Bucureşti 1935).

Iată cele mai însemnate momente din istoricul *Minăstirii Brebu*, care poate fi împărţit în 3 perioade:

I. Zidirea (între anii 1641—1650) prin purtare de grijă a lui *Matei Basarab*. Închinarea spitalului şi *Minăstirii Pantelimon*, de către *Grigore al II-lea Ghica* (1750).

II. De la 1750 pînă la 1863, cînd este transformată în biserică de mir.

III. De la 1863 pînă azi.

Pisania slavă pusă de Matei Basarab ne spune că împreună cu soția sa Doamna Elena, a ridicat «acest autocinstit și dumnezeesc hram», începîndu-se de zidit la 27 iunie 1650 (N. Iorga, *Inscripții*. Vol. II, p. 39—45).

Două documente stau însă împotriva celor spuse de pisanie.

a) La 27 noiembrie 1641, Matei Basarab dă un hristov pentru dezrobirea mînăstirilor închinată în care hotărăște ca și mînăstirile pe cari «cu ajutorul și cu îndemnarea lui Dumnezeu» le-a zidit «de iznoavă din temelie» pînă la această dată ctitoriile lui să rămîină pe viitor neînchinată. Acestea sînt: Cimpulung, Sadova, Brîncoveni, Arnota, Căldărușani, Mînăstirea dintr-un lemn, Măcsinenii, Drăgăneștii de la Roșe, Brebu, Plătărești (Papazoglu, *Hrisovul lui Matei Basarab...*, p. 80).

b) La 9 martie 1642, avem știrea că Mînăstirea Brebu era zidită «de iznoavă din temelie», 19 megieși din Brebu, cu frații și feciorii lor, vînd lui Matei Basarab «ocina» lor Podul Cheii «ca să fiă Mării Sale și svinții măn(ă)stiri de moșae și svînt-ului praznic» (*Eforia Spitalelor Civile*, arh. cont. c.n. 78 doc. 1 din 9 martie 7150 (1642)).

Deci la 27 iunie 1650 a început zidirea bisericii acestei mînăstiri, iar la 27 noiembrie 1641 și 9 martie 1642, cînd avem știri că Mînăstirea Brebu era zidită «de iznoavă din temelie» erau în curs de ridicare: turnul mînăstirii, zidurile înconjurătoare, «casile cele domnești» sau «igumenești» chiliile călugărilor etc.

Matei Basarab n-a apucat să o termine de zidit pentru că n-o înzestrase cu toate cele trebuincioase.

c) În 1663 mînăstirea primește clopot de la Antonie Vodă din Popești (N. Iorga, *Inscripții*, vol. II, p. 45).

d) Constantin Brîncoveanu, în 24 februarie 1689, iartă pe 12 oameni din Brebu de toate dăjdiile «ca să poată fi de treaba varului să facă cit va trebui, pentru diresul acestii sfinte măn(ă)stir(i)...

În 1802 turlele bisericii sînt dărimate de cutremur. Întii Arhimandritul Isihie (1828—1836) care face tîmpla bisericii din zid și apoi Arhimandritul Teodor Cernîcarul (1836—1849) (1851—1852) care tencuiește, zugrăvește și înzestreză biserica, punînd în biserică a doua pisanie (15.8.1843).

Pictura se crede a fi făcută în anul 1840, executată în tempera. În 1902 se pictează în ulei, de către pictorul Sava Henția, tîmpla și altarul.

În 1939, se dărimă turlele bisericii și se reface întregul acoperiș.

În 1942—1943 se restaurează clopotnița, intrarea în biserică (fațada și scările) și se repară în interior biserica, după cutremurul din 1940.

Obiecte de valoare istorică sau artistică :

a) Pisania din 1650 scrisă în slavonește.

b) Pisania din 1843 scrisă cu litere chirilice.

c) 2 icoane de lemn, pictate în ulei în 1898 ce reprezintă pe Domnul Iisus Hristos și pe Maica Domnului.

La proscomidio, în partea stîngă Arhimandritul Teodor a lăsat un pomelnic, unde se arată ctitorii mînăstirii de la Matei Basarab pînă la el (16 august 1846).

Pe tîmplă, în altar, deasupra ușilor împărătești ne-a rămas o însemnare și de la Arhimandritul Isihie (17 octombrie 1834).

Amintim că în 1910 pictorul Luchian a prezentat între tablourile sale și unele planșe cu subiecte de la Brebu și anume: Casa din Brebu (planșa 73), Fîntîna de la Brebu (planșa 97), Casa lui Moș Gheorghe de la Brebu (planșa 96), Mînăstirea Brebu (planșa 148), Colț din curtea Mînăstirii Brebu (planșa 148) și Turnul de la Brebu (planșa XVI).

Broșura-album apărută de curînd în Editura Meridiane prezintă cele mai însemnate obiective ale complexului actual de la Brebu, insistînd îndeosebi asupra bisericii, căreia îi consacră majoritatea planșelor. Sînt expuse și comentate apoi turnul clopotniței, casa domnească și zidurile de incintă.

Prezentarea întregului ansamblu de la Brebu, redus la vechea sa unitate arhitectonică, trezește interesul cercetătorului pasionat de trecutul cultural și bisericesc al patriei noastre fiind totodată utilă unui larg cerc de iubitori ai artei.

TEODOR I. PETRU

SERVIC (GLAS VI)

în Sfânta și marea Joi a Patimilor Domnului

Adagio (pupadic)

prelucrare și armonizare de Nicolae Lungu

S. *p* A min.

A. *p* A min.

T. *mp* A min.

B. *p* A min.

pp Ci nei Ta le

pp Ci nei Ta le

p Ci nei, *mp* ci nei Ta le

pp Ci nei Ta le

mp

Ci nei Ta
 Ci nei Ta
 Ci nei Ta
 Ci nei Ta

le,
 le,
 le,
 le, Ci nei

Cei de tai nă
 Cei de tai nă
 Cei de tai nă
 Cei de tai nă

ce lei de tai

ce lei de tai

ce lei de tai

ce lei de tai

pp ,
nă, as țazi

pp ,
nă, as țazi

pp ,
nă, - - - -

pp ,
nă, as țazi

Fi ul, Fi

Fi ul, Fi

Fi ul, Fi

Fi ul, Fi

This system contains four staves of music. The first staff has a treble clef and a 3/4 time signature, with a triplet of eighth notes on the first measure. The second staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The third and fourth staves have a treble and bass clef respectively, both in 2/4 time. The lyrics 'ul' and 'lui' are written below the staves.

This system contains four staves of music. The first staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'Dum', 'ne', and 'zeu, pãr-' are written below the staves. The second staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'Dum', 'ne', and 'zeu, pãr-' are written below the staves. The third staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'Dum', 'he', and 'zeu, pãr-' are written below the staves. The fourth staff has a bass clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'Dum', 'ne', and 'zeu, pãr-' are written below the staves.

This system contains four staves of music. The first staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'tas,', 'pãr', and 'tas,' are written below the staves. The second staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'tas,', 'pãr', and 'tas,' are written below the staves. The third staff has a treble clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'tas,', 'pãr', and 'tas,' are written below the staves. The fourth staff has a bass clef and a 2/4 time signature. The lyrics 'tas,', 'pãr', and 'tas,' are written below the staves.

mă pri-me
 mă pri-me
 mă pri-me
 mă pri-me

ște, mă pri-me ște, păr-
 ște, mă pri-me ște, păr-
 ște, mă pri-me ște, păr-
 ște, mă pri-me ște, păr-

taș mă pri-me
 taș mă pri-me
 taș mă pri-me
 taș mă pri-me

ște!
ște!
ște!
ște!

Că nu, nu voi
Că nu, nu voi
Că nu, nu voi
Că nu, nu voi

spu-ne vrăj-ma și-lor
spu-ne vrăj-ma și-lor
spu-ne vrăj-ma și-lor
spu-ne vrăj-ma și-lor

pp
 Tai tai na Tai
pp
 Tai tai na Tai
pp
 Tai tai na Tai
pp
 Tai tai na Tai

mp
 nici nici
mp
 nici nici
mp
 nici nici
mp
 nici nici

să ru ta re
 să ru ta re
 să ru ta re
 să ru ta re

i/i voi da ca I —
 i/i voi da ca I —
 i/i voi da ca I —
 i/i voi da ca I —

u da! da! da! da!
 u da! da! da! da!
 u da! da! da! da!
 u da! da! da! da!

rall... *pp*

mf A min. min. min. min.
mf A min. min. min. min.
mf A min. min. min. min.
mf A min. min. min. min.

A min.

Andante

mf

Ci ca fil ha
 Ci ca fil ha
 Ci ca fil ha
 Ci ca fil ha

rul, mar tu ri sin
 rul, mar tu ri sin
 rul, mar tu ri sin
 rul, mar tu ri sin

du ma strig Ti
 du ma strig Ti
 du ma strig Ti
 du ma strig Ti

e: Po-me
 e: *mf*
Po-me
 e: *mf*
Po-me-ne
 e: *mf*
Po-me

ne-ște-mă Doam-ne, când
 ne-ște-mă Doam-ne, când
 ne-ște-mă Doam-ne, când
 ne-ște-mă Doam-ne, când

vei ve-ni în-tru îm-pă-ră
 vei ve-ni în-tru îm-pă-ră
 vei ve-ni în-tru îm-pă-ră
 vei ve-ni în-tru îm-pă-ră

fi a Ta!

p A-li lu i a, *mf* A-li lu
p A-li lu i a, *mf* A-li lu
p A-li lu i a, *mf* A-li lu
p A-li lu i a, *mf* A-li lu

rall...
i a, A-li lu i a!
i a, A-li lu i a!
i a, A-li lu i a!
i a, A-li lu i a!

AXIOM ÎNTE JOIA CEA MARE

(GLAS V)

Melodia după Jerom. Macarie

Moderato

*Prelucrare și armonizare
de Nicolae Lungu*

Musical score for Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.) parts. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked *Moderato*. The Tenor part begins with a *mf* dynamic and includes the lyrics: "Din os pă- tul,".

Detailed musical score for Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.) parts. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is *Moderato*. The Soprano part begins with a *mf* dynamic. The Alto, Tenor, and Bass parts begin with a *p* dynamic. The lyrics are: "Din os pă- tul,".

Stă pi nu lui

Stă pi nu lui

Stă pi nu lui

Stă pi nu lui

și din ma sa

și din ma sa

și din ma sa

p și din ma sa

cea ne mu ri toa

cea ne mu ri toa

cea ne mu ri toa

cea ne mu ri toa

re
re
re
re

mf
Ve niti cre
mf
Ve niti cre
mf
Ve niti cre
Ve niti! Ve niti

din cio si lor, in
din cio si lor, in
din cio si lor, in
cre din cio si lor, in

loc î nalt, cu gîn

loc î nalt,

loc î nalt, cu gîn

loc î nalt,

duri î nal

cu gîn duri î

duri î nal te î

cu gîn duri î

te, să ne

nal te, să ne

nal te, să ne

nal te, să ne

în — dul — cim, să — ne —
 în — dul — cim, să ne
 în — dul — cim, să ne
 în — dul — cim, să ne

în — dul — cim, prin cu — vîn
 în — dul — cim, prin cu — vîn
 în — dul — cim, prin cu — vîn
 în — dul — cim, prin cu — vîn

—tul cel prea î — nalt
 —tul cel prea î — nalt
 —tul cel prea î — nalt
 —tul cel prea î — nalt

din cu — vin tul
 din cu — vin tul
 din cu — vin tul
 din cu — vin tul

———— său — cu — nos — cin
 său — cu — nos — cin
 său — cu — nos — cin
 său — cu — nos — cin

———— du-l
 ———— du-l cu — nos — cin
 ———— du-l cu — nos — cin
 ———— du-l cu — nos — cin

XVIII

du-l. Pre ca

du-l. Pre ca

du-l. Pre ca

du-l. Pre ca

re le

re le

re le

re le

il mă-rim,

il mă-rim,

il mă-rim,

il mă-rim,

Musical score for the first system, featuring four staves (Soprano, Alto, Tenor, Bass) with lyrics. The key signature is one sharp (F#). The lyrics are:

Stave 1: *il - mă - rim,* *il* *mă*
 Stave 2: *il - mă - rim,* *il* *mă*
 Stave 3: *il* *mă - rim,* *il* *mă*
 Stave 4: *il - mă - rim,* *il* *mă*

Musical score for the second system, featuring four staves (Soprano, Alto, Tenor, Bass) with lyrics. The key signature is one sharp (F#). The lyrics are:

Stave 1: *rim!* *rall....*
 Stave 2: *rim!*
 Stave 3: *rim!*
 Stave 4: *rim!*

DIN CANTĂRILE TRINOVLVI

(La Denia din Joia cea Mare)

Tipic: După cei șase psalmi, urmează Ectenie Mare, apoi:

ABIBYIA (glas VIII trifonic)

Andante *armonizat
de
Nicolae Lungu*

p *A* *p* *A* *p* *A* *p* *A*

li *li* *li* *li*

lu *lu* *lu* *lu* *i* *a* *i* *a* *i* *a* *i* *a*

First system of musical notation, featuring four staves (Soprano, Alto, Tenor, Bass) in G major. The lyrics "A li" are written below the staves. The music consists of long, flowing lines with various note values and rests.

Second system of musical notation, featuring four staves in G major. The lyrics "lu" are written below the staves. The music continues with long, flowing lines and various note values.

Third system of musical notation, featuring four staves in G major. The lyrics "i a" are written below the staves. The music continues with long, flowing lines and various note values. Dynamic markings *mf* and *A* are present.

li lu

i a!

i a!

Se cîntă de 4 ori, apoi imediat:

CÎND SLĂVIȚII ȚESEȚICI

TROPAR (GLAS VIII *trifonic*)

Allegretto-moderato

armonizat
de
Nicolae Lungu

mf

S. Cînd slă — vi — ții u — ce —

mf

A. Cînd slă — vi — ții u — ce —

mf

T. Cînd slă — vi — ții u — ce —

mf

B. Cînd slă — vi — ții u — ce —

— nici, la spă — la — rea ci — nei s-au

— nici, la spă — la — rea ci — nei s-au

— nici, — la spă — la — rea ci — nei s-au

— nici, la spă — la — rea ci — nei s-au

lu-mi-nat, a-tunci I-u-da cel

lu-mi-nat, a-tunci I-u-da cel

lu-mi-nat, a-tunci I-u-da cel

lu-mi-nat, a-tunci I-u-da cel

rău cre-din-cios, cu iu-bi-rea

rău cre-din-cios, cu iu-bi-rea

rău cre-din-cios, cu iu-bi-rea

rău cre-din-cios, cu iu-bi-rea

de ar-gint bol-nă vin-du

de ar-gint bol-nă vin-du

de ar-gint bol-nă vin-du

de ar-gint bol-nă vin-du

— se s-a în-tu-ne

— se s-a în-tu-ne

— se s-a în-tu-ne

— se s-a în-tu-ne

— cat; si ju-de-că-to-ri-lor ce

— cat; si ju-de-că-to-ri-lor ce

— cat; si ju-de-că-to-ri-lor ce

— cat; si ju-de-că-to-ri-lor ce

— lor fă-ră de le-ge, pre Ti

— lor fă-ră de le-ge, pre Ti

— lor fă-ră de le-ge, pre Ti

— lor fă-ră de le-ge, pre Ti

ne, ju — de — că — to — rul

ne, ju — de — că — to — rul

ne, ju — de — că — to — rul

ne, ju — de — că — to — rul

cel — drept — Te-a — dat; *mf* Vezi,

cel — drept — Te-a — dat. *mf* Vezi,

cel — drept — Te-a — dat. *mf* Vezi,

cel — drept — Te-a — dat. *mf* Vezi,

iu — bi — to — ru — le de a — vu — tii, pre

iu — bi — to — ru — le de a — vu — tii, pre

iu — bi — to — ru — le de a — vu — tii, pre

iu — bi — to — ru — le de a — vu — tii, pre

cel — ce pen — tru a — ceas — ta —

cel — ce pen — tru a — ceas — ta —

cel — ce pen — tru a — ceas — ta —

cel — ce pen — tru a — ceas — ta —

rit...
spîn-zu — ra — re și-a a — go — ni — sit,

rit...
spîn-zu — ra — re și-a a — go — ni — sit,

rit...
spîn-zu — ra — re și-a a — go — ni — sit,

rit...
spîn-zu — ra — re și-a a — go — ni — sit,

f
Fugi, — de su — fle — tul ne — să — ți —

Fugi, — de su — fle — tul ne — să — ți —

Fugi, — de su — fle — tul ne — să — ți —

Fugi, — de su — fle — tul ne — să — ți —

os, ca-re-le a-n-drăz-nit

- os, ca-re-le a-n-drăz-nit

- os, ca-re-le a-n-drăz-nit

- os, ca-re-le a-n-drăz-nit

u-ne-le ca a-ces-tea a

u-ne-le ca a-ces-tea a

u-ne-le ca a-ces-tea a

u-ne-le ca a-ces-tea a

- su-pra în-vă-ță-to

- su-pra în-vă-ță-to

- su-pra în-vă-ță-to

- su-pra în-vă-ță-to

- ru lui; Ce la ce esti

- ru lui; Ce la ce esti

- ru lui; Ce la ce esti

- ru lui; Ce la ce esti

spre toti bun, Doam ne, ma ri

spre toti bun, Doam ne, ma ri

spre toti bun, Doam ne, ma ri

spre toti bun, Doam ne, ma ri

- re Ti e!

- re Ti e!

- re Ti e!

- re Ti e!

OSPĂTÎND LA CISEĂ....

Sedealna (Glas VII)

Moderato
mp

armonizat
de
Nicolae Lungu

S. Os — pă — tind la Ci —

A. Os — pă — tind la Ci —

T. Os — pă — tind la Ci —

B. Os — pă — tind la Ci —

— nă pe u — ce — nici, și cu — nos — cînd —

— nă pe u — ce — nici, și cu — nos — cînd —

— nă pe u — ce — nici, și cu — nos — cînd

— nă pe u — ce — nici, și cu — nos — cînd —

vi-cle-șu-gul mîn-că-rii,
 vi-cle-șu-gul mîn-că-rii,
 vi-cle-șu-gul mîn-că-rii,
 vi-cle-șu-gul mîn-că-rii,

ai vă-zut la ci-mî-na a-ce-ea
 ai vă-zut la ci-mî-na a-ce-ea
 ai vă-zut la ci-mî-na a-ce-ea
 ai vă-zut la Ci-mî-na a-ce-ea

pre I-u-da, ști-in-du-l pre
 pre I-u-da, ști-in-du-l pre
 pre I-u-da, ști-in-du-l pre
 pre I-u-da, ști-in-du-l pre

el că nu — se va în — drep — ta, și
 el că nu — se va în — drep — ta, și
 el că nu se va în — drep — ta, și
 el că nu — se va în — drep — ta, și

vrînd ca să a — răți — tu — tu — ror
 vrînd ca să a — răți — tu — tu — ror
 vrînd ca să a — răți — tu — tu — ror
 vrînd ca să a — răți — tu — tu — ror

că Te-ai dat de bu — nă vo — ie ca
 că Te-ai dat de bu — nă vo — ie ca
 că Te-ai dat de bu — nă vo — ie ca
 că Te-ai dat de bu — nă vo — ie ca

să ră-pești lu-mea de la cel stră-

să ră-pești lu-mea de la cel stră-

să ră-pești lu-mea de la cel stră-

să ră-pești lu-mea de la cel stră-

- in, în-de lung-răb-dă-to-ru-

- in, în-de lung-răb-dă-to-ru-

- in, în-de lung-răb-dă-to-ru-

- in, în-de lung-răb-dă-to-ru-

- le, *mf* sla-vă-ți e!

- le, *mf* sla-vă-ți e!

- le, *mf* sla-vă-ți e!

- le, *mf* sla-vă-ți e!

ÎNTRU O ZI AI ÎNVREDNISCIT, DOAMNE!

Luminândă (Glas VIII trifonic)

Liniștit *armonizat de Nicolae Lungu*

S. *p* Întru o zi

A. *p* Întru o zi

T. *p* Întru o zi

B. *p* Întru o zi

ai învrednișcit Doamne, prețil

ai învrednișcit Doamne, prețil

ai învrednișcit Doamne, prețil

ai învrednișcit Doamne, prețil

— ha — rul în rai; și pe mi — ne lu — mi —

— ha — rul în rai; și pe mi — ne lu — mi —

— ha — rul în rai; și pe mi — ne lu — mi —

— ha — rul în rai; și pe mi — ne lu — mi —

mf — nea — ză — mă cu lem — nul cru — cii, și mă

mf — nea — ză — mă cu lem — nul cru — cii, și mă

mf — nea — ză — mă cu lem — nul cru — cii, și mă

mf — nea — ză — mă cu lem — nul cru — cii, și mă

rall... mîn — tu — e ste!

pp mîn — tu — e ste!

pp mîn — tu — e ste!

pp mîn — tu — e ste!

